СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

ВЫПУСКЪ ПЕРВЫЙ.

МОСКВА.

1891.

СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

Jurij Križanić.

ВЫПУСКЪ ПЕРВЫЙ.

МОСКВА.
Университетская типографія, Страстной бул.
1891.

СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

Jurij Križanić.

ВЫПУСКЪ ПЕРВЫЙ.

МОСКВА.
Университетская типографія, Страстной бул.
1891.

Изъ „Чтеній въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ“.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Императорское Общество Исторіи и Древностей при Московскомъ Университетѣ въ засѣданіяхъ 15 апрѣля (Протокола статья 2) и 19 мая (Проток. ст. 1) 1889 года, на основаніи доклада Дѣйствительнаго Члена Общества А. А. Шахматова, постановило издать полное собраніе сочиненій Юрія Крижанича. Предположено печатать сполна всѣ оригинальныя сочиненія Крижанича и письма и обстоятельныя описанія его трудовъ компилятивныхъ и переводныхъ. Сочиненія Крижанича будутъ печататься по подлиннымъ рукописямъ съ соблюденіемъ ихъ правописанія относительно азбуки (латиницы или кириллицы), употребленія отдѣльныхъ буквъ, удареній и другихъ знаковъ. Приготовленіе текстовъ къ печати и корректуру приняли на себя нѣсколько членовъ Общества, занимающихся русской и славянской филологіей.

Изданіе будетъ выходить въ «Чтеніяхъ въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей при Московскомъ Университетѣ» и отдѣльно небольшими выпусками. Хронологическій порядокъ при изданіи сочиненій Крижанича не можетъ быть соблюденъ въ виду новыхъ открытій.

1659 годъ.

I. Pûtno opîsanie ot Lewówa do Móskwi.

II. Besída ko Czirkásom wo osobi Czirkása upîsana.

III. Usmotrenie o Carskom Weliczestwu.

Статьи Крижанича: Pûtno opîsanie ot Lewówa do Móskwi, Besída ko Czirkásom wo osobi Czirkása upîsana и Usmotrenie Carskom Weľiczestwu, написанныя въ 1659 году, хранятся въ Москвѣ, въ Главномъ Архивѣ Министерства Иностранныхъ Дѣлъ, въ „Польскихъ дѣлахъ“ ($\frac{\text{II—52—св. 125}}{\text{лѣв.}}$ № 18), въ связкѣ озаглавленной: „1659 года перенятыя польскимъ вельможей письма во время бывшей между Россійскимъ и Польскимъ государствомъ войны“. Всѣ документы этой довольно толстой связки сшиты между собою; статьи Крижанича, писанныя на отдѣльной тетради, въ листъ, четкимъ и довольно крупнымъ почеркомъ, находятся въ самомъ началѣ; за ними слѣдуютъ:

I. Русскій скорописный переводъ *первой* статьи (Pûtno opîsanie) подъ заглавіемъ: „Статьи описанные изо Львова до Москвы лѣта ҂ахнѳ“.

II. Письма по польски: а) отъ Станислава Потоцкаго къ старостѣ Хенцинскому (=Яну Браницкому); помѣта—Люблинъ 1659 г. 21 февраля, б) къ Станиславу Потоцкому отъ Канцлера коронпаго помѣта—Варшава 17 февраля 1659 года, в) отъ Казиміра Чарторыскаго, епископа Кіевскаго, къ Яну Браницкому, подстолію коронному, старостѣ Хенцинскому, помѣта—w Grabiciy 21 февраля 1659 года.

III. **Русскій скорописный переводъ польскаго письма, ненаходящагося въ связкѣ; переводъ озаглавленъ: „Переводъ съ полскихъ листовъ рӡӡ̃ рову“· оригиналъ былъ адресованъ къ подскарбію великому и Гетману польному Великаго Княжества Литовскаго (—Винцентію Корвину Госевскому), подпись: Вашей милости моего милостиваго пана нижайшій слуга Христофоръ Ропъ полуполковникъ.**

IV. **Русскій скорописный „Списокъ Свидѣтельства, даннаго отъ Москалей на возвратъ его милости Ивана Телѣгина“.**

V. **Переводъ ненаходящагося въ связкѣ польскаго письма къ Великому подскарбію и Гетману польному Великаго Княжества Литовскаго (=Госевскому).**

VI. **Переводъ съ ненаходящагося въ связкѣ Польскаго письма къ Воеводѣ Кіевскому отъ Яна Немирича, полковника войсговаго.**

VII. **Русскій скорописный переводъ съ польскаго подъ заглавіемъ: „Статьи съ Цесаремъ Турецкимъ и войскомъ Запорожскимъ и народомъ Русскимъ, таковы быть имѣютъ о торговли на Черномъ морѣ“.**

VIII. **Польскія письма къ Яну Браницкому отъ Опалинскаго, одно съ помѣтой: w Rytnianach 28 сентября 1659 года, другое— w Rytnianach 13 октября 1659 года.**

Перечисленные 8 №№ писемъ (болѣе или менѣе частнаго характера) и другихъ документовъ не имѣютъ внутренней связи со статьями Крижанича; судя по названіямъ мѣстностей, которыя стоятъ въ помѣтахъ писемъ, между отдѣльными №№ связки нѣтъ и тѣсной географической связи; за то всѣ бумаги относятся къ 1659 году и, если вѣрить общей надписи, статьи Крижанича, какъ и другія бумаги, были перехвачены; они могли конечно быть отобраны и у самого автора, во время его слѣдованія въ Москву, но тогда мы въ

правѣ были бы ожидать въ той-же пачкѣ и другихъ какихъ-нибудь бумагъ Крижанича*), чего однако нѣтъ.

Поэтому можно думать, что Крижаничъ, едва вступивъ на Русскую почву, уже началъ свою политическую проповѣдь, *пославъ* кому-то свои только что написанныя статьи, которыя однако были перехвачены на дорогѣ. Мы готовы допустить это тѣмъ болѣе, что 1) политическая программа Крижанича, какъ и грамматическіе его взгляды, сложились, повидимому, за долго до его прибытія въ Россію 2) всѣ остальныя сочиненія Крижанича имѣютъ въ виду опредѣленнаго читателя (или читателей).

Издаваемыя статьи открыты С. М. Соловьевымъ; историкъ въ 1861 году обнародовалъ въ выдержкѣ и краткомъ пересказѣ *первую* изъ нихъ, предпославъ ей слѣдующее замѣчаніе: „Теперь взглянемъ, какъ смотрѣли на описанныя событія нѣкоторые грамотные люди въ Малороссіи. Въ Москву какъ-то дошло любопытное сочиненіе, подъ заглавіемъ: Описаніе пути отъ Львова до Москвы, въ которомъ, послѣ описанія страшнаго опустошенія Украйны, заставившаго казаковъ снова поддаться царю, говорится“ и т. д., см. Исторія Россіи съ древнѣйшихъ временъ, т. XI, стр. 77; позднѣе историкъ опредѣлилъ и автора статьи**). Вполнѣ статьи были изданы П. А. Кулишемъ въ „Чтеніяхъ“ 1876 года, кн. 3-я; при этомъ

---

*) Напр. грамматическаго содержанія, т. к извѣстно изъ его собственныхъ словъ, что грамматикой онъ занимался долгіе годы еще до пріѣзда на Русь, а первая изъ его грамматикъ — Објасньêнје пäвбдно о пïсмѣ Словѣнском 1661 года, заставляетъ предполагать, что по крайней мѣрѣ рукописные матеріалы для грамматики были привезены имъ съ запада.

**) См. Православное Обозрѣніе за февраль 1870 г., стр. 360, текстъ и примѣчаніе 76-ое.

латинскій подлинникъ условно переданъ русскимъ шрифтомъ, а ударенія и знаки долготы, употребляемые въ первой статьѣ, опущены совершенно.

Фототипіей въ настоящемъ изданіи передана первая страница памятника, какъ образецъ латинскаго почерка и правописанія Крижанича.

Вячеславъ Щепкинъ.

Pûtno opîsanie ot Lewówa do Móskwi

Lʃta 1659.

Poczâmszi ot Korcà, i íduczi símo blíže, gdj biwále bítwi Czirkáskie s̓ Koroliėm Pólskim, wídet se welíke pûsczi: gdj zemliá spustoszená ležît, w' dólgo i w' szirokó na níkuliko dêñ chóda. A iz sêy strâni, w' nínesznoy ráti izpustoszílo se iest wélmi mnógo gradôw. J sé razmísliwszi Czirkási, uzboiásze se vsí do koncá zgínuti: i sé iest prîvod prîdñi i glawnî, radi kotórogo sklonísze se ucziníti Cârskomu Welíczestwu dôlžni poklòn.

W' Lísencj na Fédora, i w Boroznʃ na srjdopóstie, bʃchom na torgôvnjch soimʃch, i uzrʃchom káko wsáki towári zʃlo dészelo prodāwásze se: Powʃdachu nam liûdie, szto nínie iedin rúbeł stoiît, iako pred rátmi pæt i szêst rúbłew stoiálo. Sūdíli iesmo wínu bíti semú preminiêniu, né iako bi se ili towári ili torgôwci umnožíli, nò sztò Czirkásow mnógo w' sjch rátjch zgínulo, i síce liudêy kupúiuczjch ubîlo.

Czirkási chotia wʃru prawoslâwnu izpowʃdaiut, ali narówi prêce i obiczaie zwirskîe ímaiut. A wína semu iést meždu înjmi nāipáce iedna íeres né duchownâia, nò politíczna, ili ko wræmennʃm djlom pristoiæcza: kotóree iéresi, poczætnici sut Læchi, a ot njch naucztwszi se, deržæt iu krjpko i Cziskási, i málo ne wsj înj nāródi w' Ewrôpj.

Jéres sjja iest, szto w' glâwu sébj wzæli, i scʃniaiut za ístinu sczíruiu: Jako žíti pod sʃm preslâwnjm Cârstwom Rúskjm, iest žíti w' naigôrszey newołj, sužânstwj, i rábotj: gôrsze nad Turskôe tirânstwo, (стр. 2) gôrsze nad Faraônowu slúžbu i Egípetsku rábotu. Ko semú dijáwolskomu uwíreniu dopomâgaiut njm zʃlo i njchowi wlasnîe duchownî liûdie, i Gréczeski mitropolîti: iako to mî né ot iednogó (s' welíkoiu nászeiu žálostiu) uslíszachom.

Sūdíli iesmo pólezno, da pacze i potrjbno bíti, upîsáti knígu, protiw sicéwomu ložnómu czertôwskomu udâwaniu: da liûdie nezawódet se ot nínie w' takówu strásznu oblúdu i chūlú, iz kotóree nínie stálo se iest sé, níkolj dósta neoplákano kærwolîtie.

Ali o knígach i o pìsmjch búdet czás prigodnêiszi na szìrsze razgowāráti. Nínie na krātcj dokladímo násze nísczetno razsûždenie, káko iest trìba s' Czirkásmi obchodíti se i sprawowáti.

Kotóri knæz wo ímenj Cârskoga Welíczestwa poslân búdet dokonczáti s' Czirkásmi stâlnuiu zgódu, i nāczin níchowogo podložênstwa, i Cârskogo Wlâdania nad njmi: on móžet ko njm nāipérwie ukāzáti, i slowêsmi na szìrsze izložíti Cârskogo Welíczestwa uzrádowanie welíko, kotóroe postálo iest iz níchowogo powêrnienia na prâwu cjstu i powìnnost. Móžet (na priklad) síce goworíti:

Pìsano iest, jako pâcze rádost búdet na nebêsjch o iednóm grĵsznicj káiuczem se, neželi o dewetdesæt i dewætjch práwednich, iže netrjbúiut pokáiania. Síce i Cârskoe Welíczestwo, nász premílostiwi gospodâr, i Bôži nāmjstnik, neizgowôrnoiu rádostiu obrádowal se iest, nad wászjm pokáianiem i powêrnieniem. i prôczaia.

Wì pak brátie pomíslite, ascze welíka iest rádost o (стр. 3) wászem powêrnieniu, szto i neizmìrna iest žálost Cârskomu Welíczestwu i wsjm prawowĵrnjm Christiánom [postála] powstála o tulíkoy pogíbeli Christiânstwa, kotóra slūczíla se iest nínie, po wászem nesczâstnom otstûplieñij:

Gorodôw spustoszenó i sožgānó iest: tulíko i tulíko.

Sêl spustoszenó i sožgānó: tulíko.

Christiân iz objdwjch strân umorenó: tulíko tísæcz.

Jnjch otwedenó w' Tátarsku newóliu: tulíko tísæcz (J trìba iest pérwie izwjdati czìsla síja, i opowjdati meždu wsjmi, na bôlszi uzâs i pokaianie).

Sâmi že nínie razsūdíte, i síce míslite, kakò bjste oczíma glédali Cârskago Welíczestwa, gdj iako drìwlie swæti on Cár Dāwíd, nad pobìtjm Jzraílom plákal i tūžíl, táko nínie i nász presłâwni i prebogoczestíwi gospodâr górko tûžit i žáluiet, nad zgublienĵm Christiânstwom, goworeczi z' Dāwídom: Wì góri Gelbôiskie, ni rosá, ni dóždž da nepádaiet na wás: iako támo slomísze se lûki sìlnjch. Káko opádosze sìlni, káko pogínu oružie rátnoe? i prôczaia. Síce neutíszno Dāwid plákasze Jzlaíla; síce i nász premilosêrdni gospodâr tûzit, nad zgublienĵm Christiânstwom.

Séiey pak nepoprâwney szkódi, i neutíszney žálosti wína iest wászo prestûplienie. Radi sego sūdíte i scĵniaiaite brátie sâmi, káko welík iest wász grĵch. Kolj bjste wì stô lĵt neiedûczi i nepijûczi pokóru cziníli: nebjste sego grĵchá dowôłno izpokáiali. Niti was bezgrĵsznjch czinìt tóe, szto wì za tuždjm powódom pregrjszíli ieste. Bo i ângeli za Lucíperowjm powódom sogrjszìwszi, né bezwìnni ostásze: nò na wjcznìe múki osûždeni bísze. Ali po wsemù tomú wì dobro

sérce imîjte, i razumĵwaite (стр. 4) Jako wéczsze iest milosêrdie Bôžie, neželi wsí grĵsí czlowĵczeski. Síce i milosêrdie nászego Bogoliubímago gospodāra i Bôziego nāmĵstnika iest dalekó wéczsze, neželi wásze pregrĵszênie. Prostílo wam iest Cârskoe Welíczestwo, i prâsczaet, i zabîwaet na wĵki, wsé chûdo i lícho, szto se iest stálo po czertôwskom nawedênïu. Tákmo ot selĵ w' nāpred stôite wĵrni pri Bógu i pri Cârskom Welíczestwu: nedaiuczi se zawodíti wrâgom: ni bráteczi se s' proklætjmi Bisurmânci. i proczaia.

Po sĵch predgóworjch priszédszi uže ko dĵlu: ko obíraniu Hetmána i ko ustâwlieniu zākónow; prigóže búdet i síce goworíti: Wína sego strasznógo lícha i séiey nenadomĵstney szkódi, nĵst îna: neželi szto wi (:uwĵriwszi newĵrnjm skúsiteliem) zboiáli se ieste, szto bi wam Práwedni gospodâr wászjch stârjch slobôd ili wołnostêy neporúsził i nepotárl; chotiá ko tomu nijedînogo známena ni podóbosti neimĵli ieste. Nínie tedi Cârskoe Welíczestwo iz togo strâcha i iz takowey bóiazni wás pólno i swerszenó iznímliet, i powelíl iest Weliki gospodâr wám obwistíti síce:

Pêrwsze. Slâwni Cár i Wêliki gospodar nasz, Boži pomázanec, obiczniet wam w' cĵlósti obderžáti i sochrāníti, wsé waszie prêžnie slóbodi.

Drúge. Chóczet iego Cârskoe Welíczestwo razumĵti ob wás, ascze iescze înjch nówjch slobôd potrjbuiete. J szto slúszno zaprósite, búdet wam požwólieno.

Trêtie. Nad tóe vsé, szto wî slúszno i dostôino zaprósite, obicziet (стр. 5) obiczûiet Cárskoe Welíczestwo iescze nowoiu slobodóiu was darowáti: sztobi wî razumĵli Jego Welíczestwa otéczkuiu liubow i mílost ko sébj, i sztobi wségda w' nāpred wĵrni obstoiáli, i weczsze i wéczsze wo wĵrnosti pospjchowáli:

Sé pak darowânie, kotóroe bi im se móglo ucžiníti, nad níchowo zaprószenie, iest sícewo: Szto bi im Carskoe Welíczestwo okromîszni prīkáz na Móskwi ustanowílo; i szto bi w' onom prīkázj prêdni prīkázni liudie né ot înud, no ot sâmjch Czirkâs postâwliani bīwáli. Sé dĵlo bi i sâmi Czirkási sébj za czêst pocztáli: i oni, kotóri bi w' prīkázj žîli, bîli bi porúki, iliti w' mjsto porúkow, za wĵrnost înjch, dóma ziwûczjch: i radi nākláda i rāzchóda prīkáznogo, sklonnêiszi búdut górodi Czirkáski na otdâwanie pristôinee daníni Cârskomu Welíczestwu.

Kotóri bi bîl Hétman (:iliti Woiwóda) doživótni w Czirkásjch, dostôino mógal bi se Cárom zwáti; nāipácze nínie po izognâniu Læchow Kwarćiánow, kotóri Czirkáse pred sĵm kakokólj na wūzdĵ deržáli. Ali nínie, nĵst meždu njmi takówogo túždogo wóiska; paczeže i

nenádobno iest takówoe wóisko ondj́ deržáti: bo né bez trūdnósti i bez mætéža bi óno meždu nj́mi stoiálo, pokolj́ oní nawíkli sut samosóbno i samowôłno žíti. Radi togó, szto bi se înjm nāczínom pretékol pût nj́chowoy zlósti i mæteżlíwosti: potríbno iest strêczi, szto bi se otselj́ nijedín Hétman doživótni nestáwil, no tákmo na trî ili na dwŷ lj́tj. A w' sem (стр. 6) dj́li ko nj́m možno iest síce goworíti: Cârskoe Welíczestwo uználo iest, szto wsegó segó preminûwszego smetênia prīwód i wína iest bîla, Doživótnost Hetmânstwa. Bo kolj Hetmanstwo nebi bîlo doživótno, nikóljže Wichôwski nebi se bîl poczæl s' Cârskjm Welíczestwom o Cârstwo boríti.

Radi togó, szto bi i ot selj́ w' nāpréd neuászol se [kotórinibud] któnibúd, kotóromu bi se zachotj́lo cárowati, i ón bi radi togó poczæl nāród gromíti, zémliu pustoszíti, i Christiânstwo [uz] izkorēniáti, kako Wichowski czinil iest: radi togó rekú Hetmáni užé nebúdut Doziwótni, no Troielj́tni.

Síce i wám služíwjm liûdem (:kotóri tákmo Wołnóst Wołnóst kriczīté) umnožît se wołnost: bo né iednomú (iako nínie) dostánet se Hetmânska czêst, alj i množêiszjm ot wás: kakò i wségda meždu wámi né iedín sâm, no i bôlsze nachodit ich se, kotóri dostôini sut sée czésti. Síce i wolostnŷm i gorodskŷm liûdem otôimet se strâch, i umnožît se bezpeczâlnost wo wsóy zemlí: i wo skórj pustie séla i górodi naselêt se: kotorie inacze né táko skoro naselîli bi se.

J Cârskoe Welíczestwo nesrámuiet se sâmo nazwáti Hetmánom doživótnim Podnéperskim, Wolînskim i Podôlskim. Bo takówoe Hetmânstwo nŷst îno, neželi iedno Welîkoe Knæztwo, ascze né i Cárstwo.

Búdite ubo nínie rádi Cârskogo Welíczestwa otéczeskomu premíszlieniu: kotóroe na drúgo neídet, iako wídite, neželi na Bógu na sláwu, zémli na bezpeczâlstwo, i wám wsj́m na oborôn wás, i waszego dobrá, i wászjch wołnostêy.

Smotríte ko semú, kako i [nínie] wségda pred sj́mi czási nesklâdni ieste bîli, i w' swójch sowjtjch (:iliti Radach) (стр. 7) meždu sobóiu klóli i ubījáli se: i nínie nesklâdni ieste, i iedni iz wás Chmelníckogo, drúgi Bezpâlogo chóczete Hetmána: i radi togó opæt gotówi biste bîli pobíti se. Radi togo Cârskoe Welíczestwo Chmelníckomu obiczûiet Hetmânstwo po wrémenj kolj silnêiszi búdet i w' žiwotj́ i w' rázumj. A nínie búduczi ón tolíko mólod, lûcsze i prigodsze niému búdet pôiti pred iasnie Cârskie óczi, i pokloníti se i poslūžíti za wrēmé iego Cârskomu Welíczestwu, sztobi se tŷm dostoineiszi uczinîl takówoe wisokêe czésti, iako iest Hetmânska.

Jwána pak Bezpâlogo C: W: imenúiet i postawliaiet Hetmánom ne síe tri gódi: radi sých priczîn: i szto wségda wýren [ostal] obstoiál Cârskomu Welíczestwu i szto se sāmim dýlom pokāzál iest dostóien bíti séie czésti. Wî pak, kotori pérwie pregrjszíli, i nínie pokáiali se ieste, né za tészko prîmíte, szto né iz wászey storóni Hetmán se obíraiet. Bo kolj bi se tóe uczinílo siá drúga strāná iescze bóliey i slusznêy bi se tužila. Nemóžno iest wsjm na iedin czás ugodíti. Jmîjte sterpliênie. Prîdet i wasz czás, po sých trjch lýtjch: kolj zagoiĵt se skolíko sijá serdécznaia rána, i bólest pámetnaia, pochódecza ot tulíkogo kerwolîtia.

Godît se rádowati se nad wámi, kotóri pokáiali se ieste za swôy grĵch, i rádowati se bóliey neželi nad sými drúgjmi, kotórjm nĵst trĵba káiania. Ali pak negodît se dáti pêrwszee blagodâti i perwszego mýsta wám, kotóri sogrjszíli ieste: [nad] pred onými, kotóri nesogrjszíli, i o kotórjch Cârskoe Welíczestwo móžet réczi, iako gospôd nász Jsus Christos rékal iest swojm uczenîkom: Wî iesté, iže prebîli iesté so mnóiu, w' napastêh moijch. (стр. 8) Nezló bîlo iescze, kolj bi se Hetmânstwo i na dwōié razdjlílo. Szto bi iedín Hetmán za Dnéprom, a drúgi pred Dnéprom wlādal. J nínie ko semu djlu iest prigóx czás: bo na iednom kráiu móžet bíti Bezpâli: a na drúgom, iedín izmeždu sých nowonawêrnienjch Polkównikow: ali táko, szto iedin drúgogo nebúdet powînien poslúszati, no obadwā da búdut iednakówa.

A szto se gorodow prîstóiit, Kíjow i Czernígow ímaiut bíti prósto pod Cârskjm prîkázom, i Woiewódami: bo to sut Cârski i Knezôwski tituli.

Jescze ko semú, gdjkólj sut pûstie górodi ili séla, ondĵ da se uczinêt slóbodi doczásne, Cârskim ímenom: i kogdá se napôlnet takowie górodi, da se nerazumêt Czirkáskjmi slobodámi žíti, no pod prostîm Cârskim wlâdaniem bíti. J to radi dwých priczîn. Jeduó, bo Czirkási s' Tátarmi mnógo Cârkjch liudêy pomoríli, i Carskee zémli spustoszíli: i negodít se szto bi tulikoe prestuplienie sowsĵm bez kázni ostálo. Drugo tóe, bo tié pûstie mýsta wsiá Cârskim meczém (:a bez wsákie Cârskee wini) spustoszení sut: i radi togó, zemliá takówa Cârskim meczem prósto oblâdana bíti razumît se. J Carskoe Welíczestwo takowim górodom prawo móžet klásti, kakowoe choczet, i táia pomýstia né sāmým Czirkásom, [no i] wĵrnjm swojm Rúskjm Boliāróm razdāwáti móžet.

(стр. 9) Besída ko Czirkásom, wo osobi Czirkása upisana. Usmotrenie o Newoliach, kotore mi Kozaki mamo podnositi ot Liachow.

Newolia 1. Liachi nawedut na nas swoich Kwarćian, da Nemcow, kotori budut darom u nas chłeb iesti, i búdut nas w strachu i na wuzdi derżati. Maet ich biti duadcat tisiacz, iak teper naszi Posłí zgodiłi: ałi po czasu pridet ich i bolsze.

Newolia 2. Tijeże żolneri budut nam roznie obidi i drapestwa cziniti.

Newolia 3. Polska Szlachta budet swoich maetnostey odiskowati: iako naszi posłi zgodiłi: i iako uże dawno Wichowski Krinickomu Szlachticu otdał Basanski zamok i wołost, szto pered tim Krinickich biwało. A takim diłom nam ostanet piskor; i szto se mi tołko z' Liachami biłi, to propało.

Newolia 4. Polska Szlachta nikołi nezabudet, szto mi nim łicha narobiłi: i budut dlia pomstī nad nami wsakoe łicho poczinati. J chot Korol budet zakazowati takie diła: Szlachta se Korolia nebojit. A ot Moskowskich Boliar niczogo se nam (стр. 10) netreba boiati, bo oni nad Carski ukaz niczogo nesotworiat.

Newolia 5. Stoiaczi mi za Carskim Wełiczestwom, netreba nam se mnogo boiati napastí ot Liachow, iako ot małosiłnich. A stoiaczi za Korolom, nikołi neprebudemo bez Moskowskey dokuki.

Newolia 6. Liachi nas budut wipisowati, s' Kozactwa w chłopstwo, Na szestdesiat tisiacz: iak teper naszi posłi zgodiłi s' Koroliom. A potom budut wipisowati nas i na mensze czisło. Jz sego diła iawno biwaet, iak ich miseł iest, nas wsich w mużiki obernuti.

Newolia 7. Kołi kotori z' naszey bratij, dlia pomsczenia za swoie kriwdi, ili dlia zdobiczi, czatu wiwedut, da na Tatare iłi na Turke udaret: zaraz Liachi budut ich łowiti i mucziti. J mi sami budemo musiti ko tomu pomagati. Jak se to uże né odin raz sstało. Jako to i Piasecki Biskup Polski w' kronici opisuiet; narekaiuczi na łichie postupki swoich Liachow, i prorokuiuczi zło, kotoroe se miło s' togo sstati.

Newolia 8. Woina wicznaia budet meżi narodom naszim Ruskim. Bo odno to (:iako se teper rekło) szto budemo mi sami Kozaki musiti woiewati na naszu bratiu na Kozake; a tó dlia togo, szto bi (стр. 11) bi panowe Turki da Liachi w' pokoiu sidiłi, da pirowałi. A drugo tó, szto nam treba budet wo wiki na Moskwu, na Carstwo

nasze Ruskoe prawosławnoe, s' nami odnorodnoe i odnowirnoe, woiewati, da krow newinnuiu rozłiwati. A to s' tey priczini, bo meži Liachami i meži Moskwoiu wo wiki stałnogo zmirenia nemožno spodiwati se: i tak naszoy woinie wo wiki neskonczati se. A tomu Turki, Tatari, i Liachi budut se wesełiti. Bo takowim diłom nasz narod Ruski wes zginet, i tim reczenim [swojm] swoim wragom w' newoliu wpadet.

Newolia 9. Stoiaczi mi za Koroliom, budemo wes nasz wik žiti, i umírati w' prisiagołomstwu: a kliatwoprestupnikami buduczi, i tak umiraiuczi, nemožno se nam spasti. Bo chotiaž mi teper Koroliu prisiagłi; sija prisiaga za niszto nestoyit, i newiažet nas. Bo mi Carskomu Wełiczestwu perwie, a Koroliu posłie prisiagali. Caru prisiagłi wsi mi, Kozaki, wsi gorodi, połki, i naczałniki; opczeno, swidomo, radowolno. A Koroliu prisiagłi sami posłi. J toy prisiagi protiwiłi se iawno bratia nasza tije, kotori wsegda pri Carskom Wełiczestwu poostaiałi: a inszi mnogi takowomu diłu neradi biłi potaiemno, i w' sercu žałiłi (стр. 12) se, chotiaž iawno nesmiłi protiwiti se. A inszi o tom i neznałi. Otož tedi prisiaga ili kliatwa, kotora iest perwsza, i wsim opczena, i swidoma, i pozwoliena, ta nas wiažet; a druga toy protiwna tołko obłuda iest.

Newolia 10. Mi stoiaczi za Liachami, budemo žiti wo wicznom bezzakoniu, i w' prestuplieniu božego prikazania. Bo treba nam budet žiti pod Koroliom czužogo naroda czołowikom; pod Nimcom, Szwedom, Litwinom, Francuzom, Wengrinom, iłi pod inszim; a nijakim sposobom nemožno, szto bi tam koroliowoł ani Liach, ani inszi naszego Słowenskogo naroda czołowik.

Stoiati pak (bez nuži i bez siłi) pod Koroliom czužogo naroda, iest dilo, kotoroe prosto protiwit se božiemu prikazaniu.

Bo gospod Bog sice rozkazuiet w Dewteronomskich knigach, i gowórit ko liudem swoim: Jz bratow waszich sotworite sebi gospodara. Nebudet wam wolno czołowika z' [inszogo] inogo naroda sotworiti sebi cara, kotori nebi bil brat wasz.

Dlia togo tedi mi iawno budemo se protiwiti Bogu, koli, bez nuži i newoli, ostawiwszi cara swoiego [na]roda, pokłonimo se kotoromu inopłemenniku.

Otož maete desiat Newol, kotorie nam terpiti pod Liachami. Us-

(стр. 13) Usmotrenie o Carskom Wełiczestwu.

Reczet pak drugi ktokołi: Szto mi priwernuwszi se ko Carskomu Wełiczestwu, mamo se boiati dwoiego nebezpeczenstwa. Odno to, szto Car nas budet kazniti; i predneiszich ot nas rozkažet poimati, zatocziti, zamucziti: i maetnosti nasze otobrati.

Drugo to, szto nasze Wolnosti zotret pa zneset.

Otwit. Togo niczogo netreba se nam boiati.

Bo odno to, szto Carskoe Wełiczestwo iest gospodar wełmi Bogoboien, i Bogoczestiw. Jest bo ustawiczni Postnik, Pohodnik, Mołebnik, i Miłostinnik. Negodno tedj misłiti, szto bi taki Bogoczestiwi gospodar mił swoiu prisiagu złomiti. Ałi pacze szto nam prisiagnet, to pewno i zderžit, da ni troszki neomiłit. A wi pak widaete, iako uže skolko raz nam obecał, wolnosti nasze wsie w ciłosti zachowati.

A drugo to, szto mi možemo s' Carskim Wełiczestwom tak zgoditi, szto bi szuda niodnich Woiewod abo prikaznich łiudey s' Moskwi neprisiłano. Tak zgodiwszi, nasze wolnosti i maetnosti pozostanut wsegda w naszich rukach; i Carskoe Wełiczestwo nebudet nam ich nijako otnimati, chiba opiat nowu woinu poczomszi. A togo Carsko' Wełiczestwo nikołi neuczinit, dlia naszich maetnostey: bo nasze woisko iest Jego Wełiczestwo požiteczneisze, nežełi nasze maetnosti.

(стр. 14) Po tretie treba obacziti: szto wsaki narod, iłi wsakoe carstwo, maet swoiu zwizdu iłi płanitu scziastliwu. To iest, že maet pewen ot Boga naznaczen czas, w kotorom takoe carstwo nabarzey ukripit se, i na nawiszszu siłu i sławu podwignet se. W toiže czas biwaet, že maet i Cara nabołszim Scziastiem i kripostiu nadarenogo ot Boga: kotoromu nemožno se protiwiti. Prikładi tomu, szto se rekło, naiduiut se mnogi, w Christijanskich i wo inich carstwich. Taki bo scziastliwi i neodołni Cari biłi, Cirusz i Ałeksander, o kotorich i swiatoe pismo swiadczit, iako ot Boga na werchownuiu kripost wibrani biłi. Taki bił i Sałomon: taki Kostantin: taki i Rimlianow Jułijusz, i Nemcow Karołusz perwszi, u Hispanow Karołusz piati: i proczi indi.

J. s' tich carow nikotori sami zrozumiwali swoie scziastie, i dlia togo neboiałi se niczogo. Tak, kołi car Jułijusz odin raz woził se po moru, łodia poczioła tonuti, i woznik pokinuł kormiło. Togda Jułijusz rekł: Neboy se woznik: bo Jułijusza cara, i scziastie iego, wezesz. J niszto łicha nestało se. A o Korołuszu piatom czitamo: iako odin raz, w' obłeženiu odnogo goroda, pod szatorom obidał; da kulia z' goroda wistriliena prełetiła powerch stoła iego, i tam nikotoroe sudie storła. Togda predneiszi panowe rekłi: Caru miłostiwi, poidimo na insze misto, bo zdes nebespeczno stoiati. A Karołusz otpowidał: Nepoidu daley, ałe zdes obstoiu: bo wi iescze nikołi nesłichałi, szto bi kotori Car s' puszki postrilien zginuł. J tak obstoiawszi, niodno łicho mu se nestało. Te-

(стр. 15) Teper pak iawna recz iest, szto Carskoe Wełiczestwo iest Nasciastliwszi i Nasiłneiszi gospodar, zmezi wsich, kotori do sich

czasow carowałi w Ruskom narodi. Bo iego Wełiczestwo, po Božioy łaski, tak roszsziril i rossławił swoie panstwo, szto nikołi w preszłe wiki tak nebiwało. Buduczi tedi, szto Carskoe Wełiczestwo iest gospodar tak osobliwo Bogoczestiw: i do togo Siłneiszi i Scziastliweiszi nad wsich swoich predchodnikow: a do togo i Mołod, szto iescze možet dołgo woiewati, i swoich wragow poražati: dlia togo pomisłite, že teper Scziastliwa Płanita carstwu Ruskomu wziszła. Kto tedi se Carskomu Wełiczestwu protiwit, budet se Bogu protiwiti: i na koncu so swoieiu szkodoiu doznaiet prawdu.

Jescze usmotrite, [szto] iako mi ko semu prosławlieniu Carstwa Ruskogo nabarzey dopomagałi. Teper pak, kołj mi toeže diło, kotoroe sami gradiłi abo budowałi esmo, zachoczemo pozoriti; podobni budemo małim ditinam, kotori chatki buduiut, da opiat rozwaliaiut.

Jescze podobni budemo i swiniam: kotore s' kała wiłizszi, da osusziwszi se, zaraz opiat w kał łizut. Tak i mi, wibiwszi se z' Liackey newoli so wełikim kerwołitiem, zaraz opiat w tuiu že newoliu łizemo. Czułi ieste o Newoliach i o Wolnostiach, z' odney i drugey storoni. Szto treba cziniti, uwažaite.

ПРИМѢЧАНІЯ

(ссылки на страницы и строки изданія)

стр. 7.11. dészelo вм. ожидаемаго dészewo стоитъ въ рукописи.

стр. 7.17. naipáce вм. naipácze стоитъ въ рукописи.

стр. 8.21. sčJniaiut стоитъ въ рукописи (тоже стр. 8.36).

стр. 8.18. Первоначальное postála Крижаничъ сперва надстрочной поправкой измѣнилъ въ powstála, затѣмъ вычеркнулъ и написалъ вновь, внеся w въ строку.

стр. 8.35. за словомъ peroprâvney въ подлинникѣ слѣдуетъ въ скобкахъ зачеркнутое и неразборчивое слово стр. 8.38—41. Весь періодъ отъ Niti до Ali въ подлинникѣ написанъ у корешка, поперегъ страницы, а мѣсто, куда онъ относится, указано крестами.

стр. 9.1.3.. Въ подлинникѣ wécsze переправлено изъ wsealsze.

стр. 10.18—24. Въ подлинникѣ весь періодъ отъ Sice и до J Carskoe стоитъ на полѣ; мѣсто, куда онъ относится, означено крестами.

стр. 11.32. Въ подлинникѣ надъ сл. toe удареніе поставлено такъ, что можетъ быть прочитано не только tóe, но также toé.

стр. 11.36. Въ подлинникѣ слово Boliârốm б. м. переправлено изъ Boliârón.

стр. 12.20. Въ подлинникѣ niczogo переправлено повидимому изъ niczeho.

стр. 12.23. Въ подлинникѣ въ словѣ mnogo буква g переправлена изъ h.

стр. 12.25. Въ подлинникѣ предлогъ w переправленъ изъ na.

стр. 12.26. Въ подлинникѣ въ словѣ Koroliom вмѣсто io первоначально было написано одно o.

стр. 12.38. Въ подл. togo переправлено изъ toho. Стр. 12.40. Въ подл. drugo переправлено изъ druho.

стр. 13.9—19. Въ словахъ prisiaga, prisiagali, prisiagłi, prisiagi, wsegda, mnogi, prisiaga, druga—буква g переправлена изъ первоначально написаннаго h.

стр. 13.28. На полѣ противъ „w Dewteronomskich knigach" помѣта: Dewteronomia w' gl: 17.

стр. 13.37 и 14.1. Въ подл. слова drugi и Drugo переправлены изъ druhi и Druho.

Слово Welíczestwo, Wełiczestwo, встрѣчаемое въ обоихъ написаніяхъ, гораздо чаще пишется сокращенно: Wltwo съ волнообразнымъ титломъ надъ буквами lt; слово gospodar почти исключительно пишется въ видѣ gdar съ такимъже титломъ надъ d. Круглыми скобками переданы скобки подлинника, причемъ сохранено и двоеточіе, постоянно встрѣчаемое въ подлинникѣ послѣ первой скобки. Въ угловатыя скобки заключены слова, зачеркнутыя самимъ Крижаничемъ. Остальныя, весьма незначительныя, отклоненія отъ подлинника явствуютъ изъ сличенія изданія съ фототипическимъ снимкомъ.

Pútno opisánie ot Lewowa do Móskwi.

Lěta 1659.

Poczámszi ot Korca, i iduczi simo bliže, gdj biwále bitwi Czirkáskie s Krolicm Polskim, widet se welike púszczi: gdj zemliá spustoszená ležit w' dolgo i w' szíroko ná nikoliko dén chóda. A iz sey stráni, w nineszney ráti izpustoszilo se iest wélmi mnogo gradów. I se razmisliwszi Czirkási, uzbojásze sej wsi do konca zginuti: i se iest onwod pridáli i glawoni, radi kotórogo sklonisze se uczinili Cárskomu Welicestwu dolžni zaklon.

W' [illegible] na Fedora, i w' [illegible], ne [illegible] íchom na trgowánjch soimjch, i uzrjchom kako wsiki towári zjlo deszeło prodawásze se: Powjdachu nam liudie, szto [illegible] iedin rubel stoit, iako pred rátmi pát i szest milew stoalo. Cudili iesmo winu biti semu premenieniu; ne iako bi se ili towár ili trgowci umnožili, no szto Czirkasow mnogo w' sjch rátjch zginulo, i ince liudêy kupiuczjch ubilo.

Czirkási chotia wjru prawoslawnu izpowjdaiut, ali narowi rěcci i obiczaie zwirskie imaiut. A ariiana semu iest meždu injmi náiwácc iedna ieres ne duchownaia, no politiczna, ili ko wremennjm dilom prispidecza: kotórec ieresi przátnici sut Lechi, a ot njch nauciwszi se, deržat iu kripko i Czirkási i mnoz ne wsj inj narodi w' Ewropj.

Ieres sija iest, szto w' glawu sébj wzéli, i sjniaiut za istinu sczirum: Jako žiti pod sjm preslawnjm Cárstwom Ruskjm, iest žiti w' naigorszey newolj, sužánstwj, i rabotj: gorsze nad Turskoe kráinstwo.

НАЧАЛО СОЧИНЕНІЯ.

1661 годъ.

Објасньење виводно о писмѣ

словѣнскомъ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Печатаемое сочиненіе представляетъ собою вновь открытый трудъ знаменитаго Славянскаго ученаго, отца современнаго панславизма, Юрія Крижанича. Этотъ трудъ Крижанича сохранился среди рукописей Тверской Д. Семинаріи [1] и до послѣдняго времени былъ неизвѣстенъ наукѣ. Первое сообщеніе объ этомъ трудѣ Крижанича сдѣлано было въ засѣданіи Тверской ученой архивной коммиссіи 23 марта 1888 года, которое и было послѣ отпечатано въ декабрьской книжкѣ Журн. Минист. Нар. Просв. за тотъ же 1888 годъ [2]. Этотъ трудъ Крижанича носитъ слѣдующее названіе: „Објаснњевје виводно о писмѣ Словѣнском". Имя автора ни въ началѣ, ни въ концѣ сочиненія не обозначено; въ концѣ рукописи находится только приписка, вполнѣ точно обозначающая годъ, мѣсяцъ и день окончанія этого труда. Въ концѣ рукописи предъ вычетомъ раздѣловъ, или оглавленіемъ стоятъ слѣдующія слова: „Сверха и Богу слава. 1661, Авг. 8", откуда, очевидно, слѣдуетъ вывести, что трудъ этотъ оконченъ составленіемъ 8 августа 1661 года.

По внѣшнему своему виду рукопись эта представляетъ собою нѣсколько сброшюрованныхъ тетрадей въ листъ, бумага которыхъ отъ ветхости начинаетъ распадаться. Все сочиненіе написано на сто одиннадцати страницахъ, помѣченныхъ славянскими цифрами сверху

---

[1] Въ отвѣтъ на возникающій при этомъ вопросъ, какъ могло это сочиненіе Крижанича попасть въ Тверскую Семинарскую библіотеку, на основаніи одной помѣты на первомъ листѣ рукописи можно высказать предположеніе, что она попала въ библіотеку семинаріи еще въ прошломъ столѣтіи и, всего вѣроятнѣе, изъ поступившей въ нее библіотеки архіепископа Тверскаго Ѳеофилакта Лопатинскаго, большаго, какъ извѣстно, любителя книгъ; а онъ могъ вывезти эту рукопись изъ какого-либо Московскаго книгохранилища.

[2] Журналъ Минист. Народн. Просв. за 1888 годъ. Декабрь. „Вновь открытое сочиненіе Юрія Крижанича".

каждой страницы, далѣе на двухъ страницахъ помѣщенъ вычетъ раздѣловъ, или оглавленіе; въ счетъ страницъ не включенъ предговор, или предисловіе, занимающее въ рукописи первыя шесть не пронумерованныхъ страницъ. Кромѣ помѣты въ концѣ рукописи, приведенной нами выше, на первомъ листѣ рукописи постороннею рукою на верху и внизу листа сдѣланы слѣдующія двѣ помѣты: 1) „Грамматика древняя русская" и 2) „Ex cathedrali Bibliotheca Episcopi Tferensis". Вся рукопись писана кириллицей и оригинальнымъ почеркомъ Крижанича, что ясно видно изъ сличенія почерка этой рукописи съ почеркомъ другихъ сочиненій, писанныхъ его рукою [3]. Для провѣрки этого обстоятельства при этомъ прилагается снимокъ съ двухъ мѣстъ печатаемой рукописи.

Рукопись Тверской Семинарской библіотеки, за исключеніемъ небольшаго числа поправокъ, сдѣланныхъ авторомъ при послѣдней провѣркѣ своего сочиненія, представляетъ по виду вполнѣ чистый и даже щеголеватый списокъ, въ которомъ многія существенныя слова написаны киноварью; по мѣстамъ же она писана довольно спѣшно, со многими поправками и не съ такою опрятностію. Все это даетъ намъ право заключить, что мы имѣемъ здѣсь дѣло съ такимъ спискомъ вышеназваннаго сочиненія Крижанича, который предназначался быть бѣловымъ, но не сталъ такимъ по какимъ-либо обстоятельствамъ, можетъ быть потому, что при окончательной перепискѣ этого труда автору представилось нужнымъ сдѣлать нѣкоторыя добавленія и поясненія къ первоначальной черновой редакціи своего сочиненія. Хотя рукопись эта доселѣ хранилась въ семинарской библіотекѣ безъ переплета, но сохранилась она удивительно хорошо; за исключеніемъ перваго и нѣсколькихъ послѣднихъ листовъ, которые отваливаются отъ рукописи, вся остальная часть манускрипта представляетъ прочно сшитую связку тетрадей, въ которыхъ хотя края листовъ отъ ветхости въ нѣкоторыхъ мѣстахъ и повывалились, но доселѣ не утратилась ни одна строка самаго текста сочиненія.

Изъ даты окончанія найденнаго нами новаго сочиненія Крижанича (8 августа 1661 года), обозначенной самимъ авторомъ этого труда, можно предположить, что среди всѣхъ доселѣ извѣстныхъ двѣнадцати сочиненій Крижанича „Обіасньеніе виводно о писмѣ Словѣн-

---

[3] Случай провѣрить это обстоятельство доставилъ намъ уважаемый А. А. Шахматовъ, вмѣстѣ съ которымъ мы и сличили фотографическій снимокъ съ нѣсколькихъ мѣстъ печатаемой рукописи Крижанича съ рукописью его грамматики и др. сочиненій.

скомъ“ по времени составленія должно занять пятое мѣсто, и что оно является такимъ образомъ первымъ сочиненіемъ, написаннымъ имъ въ Россіи или, правильнѣе, въ Сибири, являясь въ тоже время и первымъ грамматическимъ трудомъ его, упреждая, по времени составленія, его грамматику на цѣлыя пять лѣтъ.

Это произведеніе Крижанича несомнѣнно займетъ видное мѣсто среди другихъ его трудовъ.

Особенную важность имѣетъ вновь открытое сочиненіе Крижанича для опредѣленія смысла и значенія филологическихъ работъ его. Вопросъ о значеніи ихъ, по нашему мнѣнію, едва только затронутъ въ ученой литературѣ и еще далеко то время, когда заслугамъ Крижанича по этой части дана будетъ полная оцѣнка. Одною изъ главныхъ причинъ рѣзкихъ и неправильныхъ сужденій объ его филологическихъ работахъ служила доселѣ недостаточная мотивированность его замысла создать общеславянскій языкъ посредствомъ смѣшенія русскаго языка съ хорватскимъ, причемъ русскій языкъ въ большинствѣ случаевъ безапелляціонно подчиняется хорватскому. Полная несостоятельность такого плана бросается въ глаза съ перваго взгляда. Но вновь открытое сочиненіе Крижанича съ полною наглядностью показываетъ, что было время, когда онъ не держался такихъ узкихъ воззрѣній, когда планы его относительно исправленія языка были весьма близки къ истинѣ, и когда пріемы, при помощи которыхъ намѣревался онъ достигнуть своей цѣли, были гораздо практичнѣе и удобоисполнимѣе, и что сталъ онъ на новую, гораздо болѣе невѣрную, дорогу только въ силу тяжелыхъ обстоятельствъ своей жизни.

Въ предисловіи къ „Обіасньенію“ Крижаничъ весьма ясно высказывается относительно пути, которымъ онъ хотѣлъ слѣдовать въ дѣлѣ упорядоченія славянскаго правописанія и исправленія языка. „Подаjу дѣло это“, говоритъ Крижаничъ, „разумним и руские бесѣди свѣдомшим льудем на суд: да, што почтут слушно бит речено, укрѣпят, а што за непригоже узнадут, да каково бит покажут... После разсмотренія льудеъ разумних, зможно будетъ овоже въ кратка правила стягнут“ [1]. Вотъ, слѣдовательно, путь, которымъ Крижаничъ хотѣлъ идти къ задуманной имъ высокой цѣли. Но очевидно, что среди русскаго общества XVII вѣка голосъ Крижанича долженъ былъ остаться по истинѣ гласомъ вопіющаго въ пустынѣ. Въ самомъ дѣлѣ, откуда онъ могъ получить тогда хоть малѣйшій откликъ на свой при-

[1] Рукопись тв. сем. библіотеки, л. 3 об.

зывъ? Кромѣ бывшихъ тогда въ Москвѣ нѣсколькихъ ученыхъ бѣлоруссовъ или малоруссовъ, противъ которыхъ такъ ратовалъ Крижаничъ, кто могъ помочь ему въ его начинаніи въ странѣ, глубоко погруженной въ невѣжество? Отсюда-то, и только отсюда, и становится понятною вся горечь его словъ въ предисловіи къ грамматикѣ, гдѣ онъ говоритъ: „Не может један чловик всего знат: наипаче без испитанја и без совита иних: јакоже ми гришному лучилосе јест се дило дилат без всакого совита. Іспитат бо и провидат ни об чемже нест ми било како, живущему дльаради моьих грихов по отлученју отъ чловичского общенія и совита“ [5]. Вотъ что заставило Крижанича искать разрѣшенія всѣхъ вопросовъ языка въ самомъ только себѣ, вотъ что вынудило его такъ рѣзко выдвинуть стихію роднаго ему языка хорватскаго.

Что все это не пустыя гаданія, это, какъ нельзя лучше, доказывается особенностями вновь открытаго сочиненія Крижанича по сравненію содержанія его съ содержаніемъ грамматики. Хотя и во время составленія „Објасньенія“, у Крижанича несомнѣнно былъ уже замыселъ исправить русскій языкъ такъ, чтобъ онъ могъ стать общеславянскимъ [6], и хотя и въ это время онъ считаетъ идеально правильнымъ только хорватскій языкъ въ извѣстной, точно опредѣляемой имъ мѣстности, но приступалъ онъ къ этой работѣ гораздо осторожнѣе и съ воззрѣніями, несравненно менѣе радикальными, чѣмъ въ грамматикѣ, черезъ-чуръ большая радикальность которой и сдѣлала ее не приложимою къ жизни. При изслѣдованіи языка во время составленія вновь открытаго сочиненія Крижанича, онъ стоялъ несомнѣнно на болѣе вѣрной почвѣ, чѣмъ во время составленія своей грамматики. Языкомъ, на которомъ говорили въ древности „на всѣх Русех льудје“, онъ признавалъ книжный богослужебныхъ книгъ за исключеніемъ „отмѣнъ“, заимствованныхъ изъ греческаго [7]. Съ такимъ воззрѣніемъ не можетъ не согласиться и современная наука. Весьма ясно отдавая преимущество латинской азбукѣ и считая ее совершеннѣйшею изъ всѣхъ, онъ не настаиваетъ на безусловной необходимости писать іотированные звуки по способу латинской азбуки и сохраняетъ во многихъ случаяхъ присущее славянской азбукѣ выраженіе сложныхъ іоти-

---

[5] Грамматика, стр. VI.

[6] Рукопись тв. сем. библіотеки, стр. 2, 84, 87—88 и др.

[7] Ibid., л. II об.

рованныхъ звуковъ отдѣльными буквами [8], даже допускаетъ въ азбуку совершенно излишнія, по его мнѣнію, буквы только потому, что онѣ приняты всѣми [9] или имѣютъ особый звукъ въ русскомъ языкѣ [10]. Въ ученіи о переходѣ славянскихъ звуковъ онъ слѣдуетъ Смотрицкому [11]; допускаетъ постановку удареній по „домовинному“ обычаю [12]; по „домовинному“ же обычаю допускаетъ произнесеніе буквы „ъ“ въ нѣкоторыхъ словахъ [13] и мн. др.

Соображенія Крижанича о славянскомъ правописаніи въ „Објасньеніи“ весьма часто излагаются не въ видѣ рѣшительныхъ, выдаваемыхъ за безусловную истину, правилъ, а скорѣе въ формѣ совѣтовъ, разсужденій съ цѣлью вызвать критику и общими силами придти къ истинѣ. Крижаничъ иногда старается даже примѣниться къ раскольническимъ тенденціямъ тогдашней Руси [14] и съ сожалѣніемъ говоритъ о непонятности для всѣхъ русскихъ языка его сочиненія [15]. Всѣ эти особенности новаго сочиненія Крижанича, кладя особый отпечатокъ на это произведеніе, даютъ въ тоже время возможность вѣрнѣе оцѣнить и значеніе самыхъ грамматическихъ трудовъ Крижанича, уясняя, что та дорога, на которую сталъ онъ при составленіи своей грамматики, не была единственною, по которой онъ могъ и намѣревался итди въ своихъ филологическихъ сочиненіяхъ, и

---

[8] Онъ допускаетъ въ нашемъ сочиненіи буквы: ѣ и я: ibid., л. 96; часто пишетъ е вмѣсто іе.

[9] Ibid., стр. 34, 96.

[10] Ibid., 31—32.

[11] Ibid., стр. 80—81; ср. Грамматика Смотрицкаго 1721 г. лл. 4 об. и 5.

[12] Рукопись тв сем. библіотеки, стр. 107.

[13] Ibid , стр. 87—88.

[14] Въ своемъ предговорѣ онъ между прочимъ говоритъ: „Чају, же и сјеј наше, хотши въ мѣлких вещех поднято, једнакоже немало и трудовно настоанје, от всакаго права судит хотящего не будет згоржено: аще тими јстина јест, же всакое, хощ високо почтеное, хощ святое и найизряднејше писмо, потрѣбует сицеваго разсмотренја: и без нього неможетъ по достойности бит составльено“. Рукопись тв. сем. библіотеки, л. 3.

[15] Ibid., л. 3 об. Этимъ стремленіемъ Крижанича къ общепонятности и объясняется бóльшая близость языка вновь открытаго нами сочиненія его къ русскому языку сравнительно съ языкомъ его грамматики. Свою грамматику Крижаничъ, по его собственнымъ словамъ, писалъ „общим никоьим језиком: даби от всих (славянъ) било разумльно“, а „Объясненіе“ онъ писалъ только для людей „разумних и русские бесѣди свѣдомших“ и естественно старался быть прежде всего понятнымъ для нихъ.

что если пошелъ онъ по этой именно дорогѣ, то въ этомъ много было виновато тогдашнее русское общество, оставившее его на этомъ пути безъ всякой помощи и указаній, хотя онъ и просилъ его объ этомъ.

Разсматривая „Објасньење о писмѣ Словѣнском" съ точки зрѣнія научной состоятельности его воззрѣній, мы несомнѣнно должны признать за нимъ многія и существенныя достоинства по содержанію и по методу: Крижаничъ въ этомъ сочиненіи дѣлаетъ первую попытку критически-научнаго разбора звуковыхъ начертаній славянской азбуки, при чемъ предлагаетъ много дѣльныхъ и остроумныхъ замѣчаній, во многомъ вполнѣ вѣрно намѣчающихъ путь дальнѣйшаго самостоятельнаго развитія славянской ороографіи. И нужно замѣтить, Крижаничъ дѣлаетъ все это въ то время, когда другіе изслѣдователи славянскаго правописанія еще вполнѣ порабощали его правописанію греческому, какъ, напримѣръ Смотрицкій въ своей грамматикѣ. Уже это одно представляетъ несомнѣнно важную заслугу Крижанича. Дальнѣйшее развитіе русскаго языка какъ нельзя больше подтвердило основное убѣжденіе Крижанича о необходимости его освобожденія отъ еллинизмовъ и полонизмовъ. Ломоносовъ въ своей грамматикѣ, отдѣливъ славянскій языкъ отъ русскаго, освободилъ послѣдній отъ многихъ чуждыхъ ему оборотовъ, заимствованныхъ изъ греческаго языка. Русскій языкъ въ своемъ дальнѣйшемъ развитіи отбросилъ и полонизмы, въ изобиліи начавшіе вторгаться въ русскую рѣчь чрезъ малоруссовъ. Все это является несомнѣннымъ подтвержденіемъ вѣрности воззрѣній Крижанича,—вѣдь и Крижаничъ писалъ о славянскомъ языкѣ для Россіи и для русскихъ. При дальнѣйшемъ развитіи русскаго языка оправдалась вѣрность и многихъ другихъ менѣе важныхъ замѣчаній Крижанича. Лишнія буквы славянскаго алфавита, которыя рекомендовалъ онъ выбросить, въ большинствѣ и были признаны въ послѣдствіи излишними. Звукъ греческой ѳиты сталъ переходить въ послѣдствіи въ русскую рѣчь посредствомъ указаннаго Крижаничемъ болѣе сроднаго ей звука т. Знаки препинанія почти всѣ принято было въ послѣдствіи изображать согласно Крижаничу. Кромѣ всего этого, въ нѣкоторыхъ пунктахъ, которые намъ кажутся неправильными (напримѣръ, въ разсужденіяхъ его о буквахъ щ и ы), онъ опирается на данныя тогдашняго русскаго говора, отрицать которыя мы не имѣемъ никакого права.

Нельзя не обратить вниманія и на то, что Крижаничъ первый позаботился о „полегченіи" учениковъ, предлагая замѣнить сложныя названія славянскихъ буквъ односложными для удобства при обученіи чтенію: дѣло, которое было совершено русскими педагогами не въ особенно давнее время предъ введеніемъ звуковаго обученія чтенію.

Обращая вниманіе на методъ изслѣдованія славянскаго правописанія въ „Обіасньеніи", мы не можемъ не согласиться съ мнѣніемъ Бодянскаго, что Крижаничъ является отцомъ сравнительной славянской грамматики. Намѣреніе автора установить начала славяно-русскаго правописанія путемъ сравненія нѣсколькихъ славянскихъ нарѣчій и правописанія еврейскаго, греческаго и латинскаго выполнено Крижаничемъ съ большою обстоятельностью, полнымъ знаніемъ дѣла и послѣдовательностью. И какою поразительною ясностью и доказательностью отличаются его разсужденія по многимъ пунктамъ славянскаго правописанія!

Новое сочиненіе Крижанича печатается нынѣ съ соблюденіемъ малѣйшихъ особенностей его правописанія, такъ что печатаемое сочиненіе представляетъ собою почти точную копію его рукописнаго труда.

Въ заключеніе не могу не засвидѣтельствовать своей благодарности В. Н. Щепкину за его помощь при печатаніи нами этого труда Крижанича.

Преподаватель Семинаріи **Владиміръ Колосовъ.**

Тверь, 14 ноября 1889 года.

Предгóвор

(стр. I) Ви́дит хóщеш овдѣ̑ (:охóтнів чéтче:) всé без мáла об-јасньенó: што ко Словѣ̑нскому Правопи̂сју пристóит; коли́ко мѝ могóхом обрѣ̂ст и разсу̑дит. Составленје сего пи̂савја нейдет Догматјкώс, јли просто, по Учи́тельску; него Крјтјкω̂с, по Разсу̑жанју, со ширшим објасньêнјем. Могâше бо на крáтше стя̄гнýтсе сје дѣ̑ло: проста прá-вила дају̂щ, и съ повельêнјем говóрящ: óво да чини́тсе овáко; óно онáко. Али поньеже пи́смо нáше, от своего постâнка ни́когдаже (:рâзвѣ̑ от једи̂ного Смотри́цкого:) ни̂т би̂ло на разсу̂женје възя̄тó: а съ прохóдом врѣ̂мêн, мнóзими и размайтими способми јест превра̂щено, и будто задâвльено: потрѣ̑бно бѣ̂ше о всáкоем прѣ̄врáтѣ̑ (стр. II) и̅звóдно доказáт: от когó, кáко, и зáшто бѣ̑ учиньен сéь да сéь прѣ̄врат.

Въ Јели̂нских при́тчах чтéтсе ослâвльен кральá Авги́ьи хлѣ̂в: въ кóем становâху трѝ ти́суща волôв: и въ чýдо почи́тајут, же ди-восѝл Хéркула вéс он гнôь вики́да, и хлѣ̂в изчисти въ једен дêнь. Бáсен бу̑ди бáсенју. А къ нáшеь вéщи въ при̅ли́цѣ̑ говóрящ: когда на пи̂смó Словѣ̂нско гледи̂ш; зголá почи́таь, же нѣ̂кивь Авги́ьин хлѣ̂в ви́диш: тáко вь ньéм размайтих прѣ̄врáтов и поблу̑дков несчéтна јест множи̅на.

Ј зâто овдѣ̑ (:коли́ко нáша си́ла сѧ̑гнет:) узрит хóщеш приведено: штó Бѣ̑лору̑сци, из Лéшкого пи́смá да и̅згóвора: штó Грéци прѣ̄вóдници, из своего пи̂смá же, да и̅згóвора: и штó Ру̑ски писци́, из своегó доми́шльенја, поведóшя въ Словѣ̂нско (стр. III) пи̂смо. Ј при том мóщи хóщеш разпочи́тат: штó пригóже, штó непригóже бѣ̑ учиньенô. Мóжеш же и óво разсу̑дит: кáко мнóг и размаит тру̑д, къ сему по-словâнју бѣáше потрѣ̑бен. Ј кто неби разумѣ̑л: въ чéм се разни̂т јязик Ру̑скиь отъ Лéшкого: Лéшкиь от Харвâтского: Харвâтскиь от Сéрбского, и Чéшкого; и аще неби разумѣ̂л правопи̂сја Грéческого, Лати̂нского, Нѣ̄мéчкого, Лешкого, Ру̑ского, Бѣлору̑ского, и Задунâј-ского: ни́какоже сего разсу̂женја неби мóгел состáвит. Трѣ̂ба же јест

и ово припомянут: же сам Рускиь језик на тројé јест раздѣльèн. Јéст бо Рускиь общиь, и подлинниь: коим на вѐликоь Руси говорят; Бѣлорускиь: кыь јест нѣкое мéрзко смѣшанје из Руского да Лешкого; и Кньижниь, или Прēвó (стр. IV) дничскиь: кыь тáко же јест мѣшанина изъ Грéческого да Руского дрѣвньего: дрѣви бо на всѣх Русех льудје общено говорâху овим јязиком, кыь ниньe чтем въ кньигах; опроч отмѣн из Грéческого јязика поведених.

Јâ ведле мáлее чясти (:колико ми по Господньем изволеньи разумѣт бѣ удѣльенò:) не всегó, што потрѣбно; него óно што мнѣ бѣâше змóжно: привéл јесем овдѣ и објавил. Вѣм, же вси мои рāзсудки и мнѣнја не уподóбятсе всим: ктó бо мóжет всим угодити, и всáчтоже разумѣти? Али зâтоже и подāју дѣло рáзумним, и Руские бесѣди свѣдôмшим, льудем на суд: да, што почтут слушно бит реченó, укрѣпят; а што за непригóже узнадут, да такóво бит покâжут.

(стр. V) Въ мáлих вещêх бѣ полóжен сеь труд. Али, же нé сyетно потрáщен; него на многу пóлзу потрѣбно јест накладéн: опоминает нас нѣкоего свâтого отца рѣч; гдѣ прáвит: [:Нимајут бит хульена дѣла мáла: без кóих велика стојáти немóгут:] Чају, же и сје нâше, хóщти въ мѣлких вещêх поднятó, једнакóже немáло и трудовно настојâнје, от всáкого право судит хотâщего небудет згôржено: аще ти ми јстина јéст, же всáкое, хóщ високó почтêное, хóщ свâтое и наьизряднѣјше писмó, потрѣбует сицевого разсмотрêнја: и без ньéго немóжет по достôјности бит составльено.

Въ пространјешем разгóворѣ (:какò се рéче:) видāјем сје објасньêнје: а после разсмотрêнја (стр. VI) льудêь рáзумних, змóжно будет óвоже въ крāтка прáвила стягнут. Хóщти бојусе, же и сицево разширенје нé во всем тáко достáтно будет: да неби при ньéм и слôвного виклáда нѣкоим къ разумльêнју трѣба било.

Казáло и вичет рāздѣлом јест на концѣ, на листѣ рјв.

(стр. 1) Објяснеѣніе виводно о писмѣ Словѣнскомъ [1]).

Опоминокъ о чтѣньи сего списка.

Чертина ъ, да склад ы, круто чясто бивајут ужѝвани въ Руском писмѣ. Здѣ пак пишутсе въ рѣтких, и токмо въ нужних мѣстѣх, гдѣ по нужѣ писатсе імају т. А о том, и о мнозих іних, ко правому писанју пристојащих вещех, приводятсе отвѣти и причини довольни, въ сем же наслѣдујющем спискѣ.

Предговор.

Ниједен јязик небѣаше изкони вѣка, и тутже на своем почяткѣ совершен. Греческо писмо и говоренје, косно после Јегипетского бѣ къ совершености приведено. Латинско позно после Греческого. А наше Словѣнско писмо и јязик јещще лежит во своих плѣницах: и потребует изтяжанја. Ј николиже непостанет јязик сеь (стр. 2) сличен, стројен, и къ разумному коему писанју и говоренју пригоден; доколигод не истяжитсе: а најпаче доколи се не покажет, како бесѣда и писмо наше многоразлично из Лешкого, Греческого, и Латинского јязика, бѣ замятено, превращено, и скажено. Ја в тоь мѣрѣ, над чим се трудих уже лѣт безмала тридесет, то желају и надѣјусе, зъ Божьим поспѣшенјем, въ кратком времѣнѣ на свѣт виставит: Граматику дим, да Лексикон подат на разсуженје всим разумним лјудеум. А тому на узор и на указанје ниње подају сеь краток список, о праведном писаньи.

Најпервлье трѣба знати: писмо наше, на прилику Греческого бити измишльено, и не во всем пригоже къ нашеь бесѣдѣ утворено. А после того Бѣлорусци (:при тисковањи (стр. 3) Библиьи, Лекси-

---

[1]) Второе слово этого заглавія въ рукописи позднѣе поправлено на слово „изводно"; мы удерживаемъ первоначальную редакцію.

кóна, Грамáтики, и јних пúсем:) много премѣньêнје учинúшя: и но вúни размайти вимúслишя: и Рускoе правопúсје, льýбо ортографúју, на прилúку Лешкого јзгóвора и пúсанја, несмѣрно мѣрзко и óдурно прековáшя: и тѝм јязúк превратúшя да нечечéм, въ конéц затéршя. То адда все, зъ Бóжѣеју помоћју, хóщем здѣ на кратку доказáт, и објаснúт.

Раздѣл А.

О частêх, изъ кóих постает писмо: и о раздѣльêньи чертѝнъ [1]).

Точкà јест нàјменьше знáме въ пúсмѣ: јз точôк постáет черткà. Јз чертòк чертúна; какоти, а, б, в, г. Јз чертѝн склáд; какот, Го, спо, дин. Јз склáдов рѣч; какот, Господúн. Јз рѣчêь бесѣда; кáкот, Почятoк мудрóсти јест бóјазен Госпôдньа. Јз бесѣд (стр. 4) постáјут јязúци; кáкот, Грéческиь јязúк, Жидôвскиь јязик. Јз јязúков творáтсе завлâченја: абовѣм једного ôбщего јязúка рáзлúчни отмѣни, словýт Завлâченје, льубо завлечêнје; кáкоти въ Словѣнском јязúцѣ јест шестеро завлечêнје: Рýско, Лéшко, Чéшко, Харвâтско, Сéрбско, и Болгâрско.

Блâжениь Кирúл Солýнскиь подáде нам ови́ чертúни: а, б, в, г, д, є, ж, ѕ, ҁ, и, ї, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ѵ, ф, х, ѡ, ц, ч, ш, щ, ь, ъ, ѧ, ѣ, ꙗ, ѥ, ы, ю, ѫ, ѳ, ѯ, ѵ, ѱ.

А со врѣменом прибáвишясе: ґ, э, й, оѵ, ’.

Дѣлятся чертúни на трѝ рѧди: на Гласнúци, Двоегласнúци, и Негласнúци. Гласнúци сут, кои сâми ó сéбѣ јмајут глâс: а, є, и, і, о, ѡ, ѵ, ѵ. Двоегласнúци склâдајутсе из гласнúц: ѧ, из є, а: ѣ, из ј, є. Негласнúци сут, кои без гласнúц изрéчьисе немóгут: б, в, г, д и остâлие.

Негласнúци дѣлятсе на Шýмние, и на Тôнкие. Шýмни, шумящú, льубо дéбели сут, кои дéбел глâс јмајут, и от мáлих дѣтêь изречени (стр. 5) бúт немóгут: онú бо изговâрајут сúце: Бóзе нас сцêдриь; мѣстò, Бóже нáш щêдриь. Ј тих шýмниц јест óсем: ж, ч, ш, щ, ь, ль, нь, дь; јли ꙉ, ꙋ, ꙉ: л н, д. А остâлие негласнúци сут тóнки льýбо тончúци.

---

[1]) Ср. Граматично изказаніе объ рускомъ письмѣ Крижанича въ изданіи Бодянскаго. Москва 1859 г. стр. 1 и 2 Разд. 1.й. И въ послѣдующихъ примѣчаніяхъ мы будемъ цитовать грамматику Крижанича по этому же изданію.

Раздѣл К.

О гласницах [1])

Словѣнскому јязику доста и довольно бѣаше пят гласниц: а, е, ї, о, ү. А безпотрѣбно прибавлено ьих јест шест; н, ѵ, ѡ, э, оѵ, ы: о коихъ трѣба јест разсужат сице.

ї, н, ү, оү.

Ови тра чертини, ї, н, ѵ, нинье у Греков ѩмајут једнаков глас: оні бо все једнако чтут, буд Κύριε, буд Κήριε, буд Κίριε. Али дрѣви, въ несказенои јязицѣ различен ьим бѣаше глас: и не даром сут вимишльени.

Гласница, ї, изговараетсе како дрѣви, тако и днес: у Греков и у нас једнако: развѣ што у ньих не преходит въ негласницу; а у нас (стр. 6) преходит: о чем опосле повѣмо.

Гласница, н, јмаше дрѣви глас сложен, или смѣшан из е, да ј: зачим Латини въ Греческих рѣчех, за н, пишуть е; ζῆλος, *Zelus:* и Греци за Латинско долгое е, пишуть н; *Seuerus*, Σεβῆρος.

Гласница, ѵ, имаше нѣкиь глас смѣшан и слит, из ү, да ј: близко сподобен оному, каков Лехи и Бѣлорусци вимишльајут въ нашем јязицѣ: и пишут ьи Лехи тој же чертиною, ѵком, льубо ѵпсилоном; Вуе, Вуі: а Бѣлорусци чертиноју, ы; Быти, Был. Дрѣви бо Греци чтиху, Κύριε, нѣкако будто би писано било Κούјριε. А опроч того, чертина ѵ, ѩмает јеще ѩних пят гласов: абовѣм стоит.

За н, льубо ј: пишут бо Греци, Κύριε; а нинье чтут, Κήριε, Κίριε.

За в: пишут бо оніже, αυ, ευ; а чтуть ав, ев; Αύгустос, Ευгеніос, чтуть Август, Евгенјь.

За ф: пишут бо αυτ, ευτ, αυθ, ευθ, а чтуть, афт, ефт. Αυτοκράτωρ, Ευτρόπιος, Αυθεντικὸς, Ευθύμιος: и чтут Афтократор, Ефтропіос, Афтендикос, Ефтиміос.

За половину гласници ү: пишут бо ου, а чтут у. Ουρία, Ουρηήλ, чтут, Урја, Урийл.

За цѣлое ү; то јест, просто за у: пишут бо нѣкои Руски рукописци, годѵ, градѵ, поѵчење, неѵтишно: а чтут году, граду, поучење, неутишно.

---

[1]) Сравни грамматику Крижанича 1 и 2 пункты разд. 12, 12-й, 5 и 4 пункты разд. 11. Стр. 127—127; 137—139; 129; 128.

Гре́ком може би́т приго́же спа́дает то́л размайто ужи̂вати те́е черти́ни υ. Али на́м пак тако́во замятє̂нјe ни́какоже уда́тно лу̂чи́тсе немо́жет: него сму̂тньу мно́гу, и недоу̂мје приво́дит. Па́че пристоја̂ше нам смотри̂т, како се изгова̂рајут Гре́ческа ја́мена, неже ка́ко се пи̂шут. Ј за́то, пи̂ши́м ми̂ Авгу̂ст, Евгє̂нјь, не Аυгу́ст, Еүгє̂нјь. Пи̂ши́м, Ури́ја (стр. 8), Урији́л, у̂ста, у̂ши, учени̂к: не Оυри́ја Оυрији́л, Оυста, Оүши, Оүчени̂к. Вса́коју бо мѣ̂роју, безд̂ѣлно би́т чини̂тсе, за једну́ просту́ гласни́цу у (:льу́бо за једен про̂ст гла̂с:) пи̂сат двѣ̂ черти́нѣ, оү. А къ тому́ и сму̂тньа поста́ет из того́, въ рѣ̂чѣ̂х на́ших. Аще бо аү, еү, веля̂т нам че́ст каконо́ ав, ев: о́то уже́ и гдѣ́ стои́т оү, присто́ит изречь ов: и та́ко гдѣ́ бу̂дет пи̂сано о̂үста, о̂үши оүчени̂къ: трѣ̂ба бу̂дет чи́тат си́це превра́тно; о̂вста, о̂вши, овчени̂к.

О, ω.

Ови́ гласни́ци, о да ω, во все́м сут једнакоси́лни: то́кмо въ сти̂хѣ̂х Гре́ческих (:јли въ стихо̂вних; то́ јест въ пѣ̂сенних мѣ̂рах:) је́ст межу ньи́ми ра̂зност: тѣ̂м што, о, изгова̂раетсе ско́ро; а, ω, завла̂ (стр. 9) читсе на до́лго. Лати̂ни, Жи́дове, и ј̂ни на́ро́ди, того разлу̂ченја небрѣ̂гу̂т: и хо́щ бу̂дет въ ко̂ь Гре́ческоь рѣ̂чи пи̂сано о. хо́щ ω; они́ во обо̄ем мѣ̂стѣ пи̂шут једи̂нују своју́ черти́ну о; ка́кот, за Μηνόδωρος, пи̂шут Мино́дор. То́же и на́шим пи̂сце́м пристоја̂ше чини́т, аще хотја̂ху на́ше пи̂смо сли́чно, и въ се́бѣ зго́дно, сотвори̂т. А особи́то въ рѣ̂чѣ̂х Словѣ̂нских, ни́једноју мѣ̂роју неведе́тсе пи̂сат ω: и на̂јпа́че сего сло̄вца, ωт, льу́бо ωд, непристо́ит пи̂сат си́це, ωг; него сице, от, од. Ј она́ черти́на ω, недосто̂јно јест назва̄на ωт: у Гре́ков бо, о, слове́т μικρὸν; а ω μέγα: то́ ест, о малое, ω вє̂ликое: и то не́ въсу́е: о̂бовѣ̂м вє̂ликое ω, јест долгогла́сно. А на́ше пак сло̂вце, јли предлог (стр. 10) от, въ гласовно̂м провлече́ньи (:јлити въ пѣ̂сенних мѣ̂рах:) јест кра̄тко́, да кра́тше би́т немо́жет: како̀ то, ја́маем ј̂ндѣ́ дока̄за̂т, гдѣ́ о за̄вла́цѣ̂х го́вор при̂дет.

Е, Э, Є.

Бла̂женьи Кири́л отлу̂чи вси́м черти̂нам издѣ̂т ја́мена Словѣ̂нска: то́ јест из рѣ̂чѣ̂ь въ нашем јязи́цѣ оби́кньє́них. Али поньє́же во все́м јязи́цѣ ненахо́дитсе рѣ̂ч, каја би се начи̂нала от чисте́е гласници є, то́ јест от э: за̂то немози̂ше обрѣ̂ст приго́жего ја́мена сеь гласни́цѣ, є: него ју наре́че, эст: хотя̂щ да ми̂ изгова̂раем чисто эст, каконо Гре́ческое сло̂вце ἐστὶ: кое то́же у Гре́ков зна̂чит, што у нас эст, льубо јест. Али на́ши лью̂ди немого́шя оста́вит своего при̂ро́дного оби́чаја: јно гдѣ́ во азбу́цѣ стои́т эст; нача̂ша чи̂тат не́ эст, него јест: и та́ко сју̂ просту́ черти̂ну, є, посто́шя (стр. 11) и прјяша не́ за

чисту́ гласни́цу э; него за двѣ̂ черти́ни, јли за цѣ̂л скла́д, іє. Ј затѣ̂м гдѣ бѣ̂аше трѣ̂ба пи̑са́т, јесм, јеси, јест, јелен, јесен, језеро: тамо пи̑шут, Есм, Еси̑, Е́ст, Е́лен, Е́сен, Езеро. А изговâрајут једнāко́же, бу́дто би пи̑сано би̑ло: Је́см Јеси̑, Је́ст, Је́лен, Је́сен, Је́зеро: поньéже, како рѣ̂хом, почи̑тајут є за іє.

А после того́ узри̑вши нѣ̂кои, ка́ко въ на́шем пи̑смѣ̂ не бѣ̂аше черти́ни, каја би токме́на би̑ла Гре́ческоь чисто́ь гласни́цѣ є: вими́слиша, на ту̑ју ра́боту, си́у черти́ну э. А то бѣ̂аше непотрѣ̂бно: и пристојâше па́че обдержа́т чертину є, во власти́том ньée глâсѣ и си̑лѣ: и неназ̑иват јée је́ст, него Ест; јли па́че́ ни је́ст, ни е́ст, него про́сто є.

Јешще́ вими́слиша и вêликое Є: и уста́виша пра́вило, да въ једини́чних па́дежѣх пи̑шетсе е да о; а во множи̑нних Є, да ѡ; ка́кот, (стр. 12) Пред једни̑м му̑жем: Пред једни̑м чловѣ̂ком, Ко три̑м му̑жЄм: Ко три̑м чловѣ̂кѡм. Обâче и то́ бѣ̂аше и̑зли́шна печâл. Абовѣ̂м у Гре́ков очиви́ста јест потрѣ̂ба и при̑чи́на, за́што пи̑шут, τὸν καλὸν, Лѣ̂пого̀; и τῶν καλῶν, Лѣ̂пих: ра̑зли́чно бо је́ст провлечêње глâса; о́но кратко, о́во до́лго. У на́с пак те́е разно́сти ни́т, въ тако́вих мѣ̂стѣх. А къ тому́ јешще пи̑таем: чему̑ невелâт во множи̑ннихже па́дежѣх пото́мже пи̑сат вêликого А, да великого И? Си́це ко главАм, къ ногАм: къ моИм, къ на́шИм. Јâвно, ча́ју, поста̀: ка́ко и пра́вило то јест безд̂ѣлно; и пи̑смо́ поста́ет несли́чно; аще наста́нем, межу Дробницами пи̑са́т Груби́ци: то́ јест, Гру̑бие черти́ни межу Дро̑бними въ срѣди́нѣ рѣчêь.

ы.

Ови двѣ̂ черти́ни ы, по своем пе̑рвом устâвльенју, творâт цѣ̂л скла́д. А Бѣлору́сци почи̑тајут, ы, за чисту́ просту́ гласни́цу. О чем чти́ рāздѣл ѕ, скажêње Д: ли́ст м̑ꙁ.

(стр. 13) **Раздѣл Г.**

О негласни́цѣ Ја [1]).

Въ Жидô вском пи̑смѣ̂ јест негласни́ца јод: а въ на́шем јест Ь, једнакоси̑лна тôьже Жидô вскоь, Јод. Јешще въ на́шем, какоти и въ Латѝнском пи̑смѣ̂, јест черти́на двоеси̑лна Ј: ̂Јногда бо јест гласни́ца; ка́кот, Јстина ̂Јногда негласни́ца; ка́кот Јајцѐ. Ми̑, ради разлу̂чевја (:когда јест не́гласни́ца:) хо́щем ју нази̑ват Јâ.

---

[1]) Сравни Грамматику Крижанича, Раздѣлъ 12, пункты 1, 4, 5 и 6. стр. 137—138; 141—143.

Въ Гре́ческом пак јязи́цѣ отньу̂д ни́т те́е негласни́ци. Ј Гре́ческа черти́на јῶτα, во вса́ком мѣстѣ јест гласни́ца: и никогдаже непремѣ̂ньается въ негласни́цу. Зачи́м въ Жидо̂вских, Лати̂нских, и ва́ших рѣчѐх Гре́ци черти́ну јод, льу́бо ја̂, премѣ̂ньајут въ гласни́цу. Ј пото́м, гдѣ Жидоѓје чту̂т, на два̂ скла́да: Ја-коб: Јо-аб: Јо-рам; а Лати̂ни: Ма-јус; Ка-јус: Се-јус; а ми́: Ја́-ма: Је́-лен: је́-сен; Гре́ци чту̂т на три̂ скла́ди: Ј-а-ков: Ј-о-ав: Ј-о-рам; Ма-ј̆-ос: (стр. 14) Ка́-ј-ос: Се́-јос: Ј-а́-ма: Ј-е́-лен: Ј-е́-сен.

За̂то бла̂женнь Кири́л, јли кто̂ ј̂н после ньего́, Гре́ком на уго̂жѐнје: да би чу̂ш они мо́гли на́ш јязи́к пра́вѣе чи́тат; и разумѣ́т, когда се черти́на Ј премѣ̂ньает въ негласни́цу: изми́слил јест пя̂т свя́заних скла́дов: ко́их си́ла јест си́цева.

ꙗ, ѥ, ы, ю, ѫ.
ꙗ стои́т за ја: ꙗ́ма, ја́ма.
ѥ стои́т за је: ѥ́зеро, је́зеро
ы стои́т за ји: ы́стинна, Ји́ствина
ю стои́т за јо: юка́ти, јōка́ти
ѫ стои́т за ју: ѫтро, јутро.

Гре́ком, ко пра́вому чтѐнју на́шее рѣ̂чи, потрѣ́бни можеби́т сут ти свя́зи; али на́м Словѣ̂нцем отньу̂д ни́сут по́лезни: него па́че сму̂тни, за̂ба́вни, и вся́како неприго́жи. Абовѣ̂м въ на́шем јязи́цѣ, черти́на Ј, гдѣ-ко́ли пред со́бoју, јли за со́бoју, ј̂мает ку́ју гласни́цу, всѐгда јест негласни́ца: и на́шинци та́ко ју изгова̂рајут: (стр. 15) и ни́т се боја́т, да би ју почта́ли за гласни́цу: аще бо гдѣко́ли бу̂дет пи̂сано, Ја́блон, Ла̂дја, Здра̂вје, Сме́ртју: вси згодно чту̂т на два скла́да; сице, Ја́б-лон: Ла̂д-ја: Здра̂в-је: Смерт-ју. А Гре́ком то́ въ коне́ц јест необи́чно: и немо́гут изре́чь на два̂ склада; него на три̂; Ла̂-ді-а: Здра̂-ві-е; Сме́р-тј-у. Јза̂то, да бисмо ми̂ Словѣ̂нци, ньи́м на у̂го́дбу, сво̂ь јязи́к пото́м-же на ньи́хово копи́то наби̂ја́ли, и по ньи́ховом нара́вѣ прѐвра́тно изри̂ка́ли: прѐво́дници Гре́ци, въ ти́хже речѐних, и ти́м подо́бних мѣ̂стѣх, над черти́нoју, Ј, пи̂шут двѣ то́чки; сице, Ла̂дј̈а, Здра̂вј̈е, Смертј̈ю, Чтенј̈е, Листј̈е, За̂лј̈е. Јти́м из двѣ̂х скла́дов, творя̂т три̂: въ ньи́ховом бо, и въ лати̂нском пи̂смѣ, гдѣ бу̂дут надпи́сани двѣ̂ то́чки; та́мо из једного скла́да учиня̂тсе два̂. Ј то́ они́ во сво̂ем јязи́цѣ кру̂то рѣ̂ткó чиня̂т: то јест, то́кмо по ну̂жѣ, ради (стр. 16) мѣ̂р или стро̂к пѣ̂сенних: гдѣ ко испо́лньенју пѣ̂сниие строчи́ци, недоста́ет ьим једного скла́да. А на́м пак и во о̂бщем гово́реньи, и въ про̂стом пи̂смѣ, ве́launchдѣ напо́лнишя ти́х точо̂к: без чи̂сла, при̂чи́ни, и потрѣ̂би; а не без пре-

врáта јязичного. Али по всéм том, мóжем мѝ и тѝх точôк без прē-врáта ужӣват, въ пригóжих мѣ́стѣх: тó јест, над нѣ́коими чȳжими рѣчмѝ: и над нáшеју чертѝноју, ь,: о чéм понѝже учинӣтсе скâзанје.

Раздѣл Д.

Прáвила о чертѝнах, Ј, Јâ И, Ь.[1]

Ови двѣ̂ чертѝни, Ј, да И, въ нашем јязѝцѣ, сут во всéм једнако-сѝлни: и мóгли бисмо једну кȳјулибуд заврéчь, и дрȳгие самéе ужӣ-ват: и лáдно би спáдало. Аливéд, поколи ободвѣ̂ повсȳдньим обѝчајем сут укрѣ̂пльени: мóжем ьих (:учѝнӣвши межу ньѝми рāзлѝчје:) без смȳгньи, и пóлезно ужӣват. Ободвѣ̂х пак ужѝвая, мóгли (стр. 17) бисмо во всáком мѣ́стѣ, неразлȳчно льȳбо ову, льȳбо ону пӣсат; кáкот, Јзбіті, Избити: и лȳчѝю би се пригóже. Аливéд годӣтсе учинит рāзлѝчје: да непостáнет сȳмньа, бȳдто би двѣ̂ чертѝни сȳетним совѣ́том за једну бѝли постâвльени. Зâтоже нâь бȳдут овá наслѣ́дȳјуща прáвила.

Прáвило А.

О гласнѝцѣ и, и негласнѝцѣ ь.

Чертѝна, и, всéгда јест гласнѝца; и нѝкогда же непрехóдит въ негласнѝцу. Ј то слȳшно: заньеже у Грéков и долгоглáсна јест; и нѝгдѣ неслѝваетсе зъ дрȳгоју гласнѝцеју въ једен глâс ј, јли негубӣт своéе гласнóсти: какò губѝт, Ј, въ двоегласнѝцах, аі, еі. Ј зâго Бѣло-рȳсци недостôјно сȳу чертѝну во мнóзих мѣ́стѣх почѝтајут за неглас-нѝцу: и надписȳјут над ньéју облáчов; сице, Мôй, Рай; мѣстò, Мôь, Рáь. А іногда и без облáчка (стр. 18) кладȳт ју за негласнѝцу; кá-кот, Дáите, Стôите, Здрâвие; мѣстò Дáјте, Стôјте, Здрâвје.

Ь, пак всéгда јест негласнѝца.

Прáвило В.

О гласнѝцѣ Ј, и негласнѝцѣ Јâ.

Чертѝна, Ј, јест гласнѝца, на почяткѣ́, на концѣ́, и во всáком мѣ́стѣ, гдѣ́кóли јекер ньее нит кóее гласнѝци; кáкот Јзбјтј.

А негласнѝца јест, Ј, льȳбо пáче репѝм Јâ, во всаком мѣ́стѣ, гдѣ́кóли пред ньéју, јли за ньéју стоӣт кáја гласнѝца; какот Јајцè, Рѣчêј, Чȳјте, Лѝстје.

---

[1]) Сравни Грамматики Крижанича разд. 12, пунктъ 3, стр. 139—141.

Прáвило Г.

За гласни́цу, гдѣ́ присто́ит пи̂сат, J, и гдѣ́ И.

Хо́щ тими́ (:што и доселѣ́ реко́хом:) гласни́ца, j, да и, сут једнакоси́лни: и мо́гла би се пи̂са̂т во вса́ком мѣ́стѣ, льу́бо ова, льу́бо она. Једнӑко́же ради стројнѣ̂јшего писма, при̂ьми се́ь опоми́нок и разлу̂ченје. (стр. 19). На почӑткѣ, за гласни́цу, всѐгда пиши ј: бу́д въ грубíцах; какот, Јвер, Јгра̀, Јзба̀, Јкри, Јли, Јме, Јнако, Јстина, Јшчьу: бу́д въ дробни́цах; ка́кот, ј́вер, јгра̀, јзба̀, ј́кри. Ра̂звѣ што въ дробни́цах сличнѣ̂јше чини́тсе пи̂сат и, (еt) да из (ех), неже ј, да јз: а въ грубíцах сли́чно здӑе́тсе J, да Јз: лѣ́пле неже И, да Из.

Въ среди́нѣ, межу двѣ́ми негласни́цами, мо́жетсе пи̂сат ј; али сличнѣ̂јше јест и; какот, Пра́вјло, Пра́вило. А на концѣ́ весма́ неприго́же јест ј; и трѣ̂ба пи̂сат и; ка́кот, Јзишчьи́, Јзби́ти, Јзпи́ти.

Пра́вило Д.

За негласни́цу, гдѣ́ присто́ит пи̂сат ја, и гдѣ́ ь.

За негласни́цу во вса́ком мѣ́стѣ пи̂ши ја.

На почӑткѣ́, пред гласни́цами, ка́кот, Ја́рост, Јо́зеро, Јо̆ка́ти, Ју́тро, Јязи́к.

Межу двѣ́ми гласни́цами; ка́кот, Моја, даjу̂т.

После негласни́ци пред гласни́цеју; ка́кот, Ла̂дја, Пла̂тје, Ла̂дји, Житјо̀, Рѣ̂чју̂.

После гласни́ци, пред негласни́цеју; ка́кот, Да́јте, (стр. 20). Скорѣ̂јше, Би̂јте, По̂јте, Чу̂јте, Приспѣ̂јте.

Ли́ше на концѣ́, после гласни́ци: хо́щ се мо́жет пи̂сат Ја, какот Кра́ј, Рѣ̂чѐј, Зми̂ј, Сто̂ј, Чу̂ј, Приспѣ̂ј: једнӑко́же сличнѣ̂јше јест пи̂сат ь; ка́кот Кра́ь, Рѣ̂чѐь, Зми̂ь, Сто̂ь, Чу̂ь, Приспѣ̂ь.

Обли́ченје.

О разно́сти межу ја, да ь.

Ь, после негласни̂ц неизгова̂раетсе ви̂ра́зно: него се сли̂вает съ преди́дущеју негласни́цеју въ једну́ черти́ну; и всѐгда причи́таетсе съ ньѐју въ једному скла́ду: и из тонке́е твори̂т шу̂мну; какот, от Молим, Го́ним Јдет Мо́льен, Го́ньен.

Ја̂, пак изгова̂раетсе ви̂ра́зно: и несли̂ваетсе съ предъи́дущеју негласни́цеју въ једен гла̂с: и не́ всѐгда присто́ит съ ньѐју въ једному скла́ду: и из тонке́е нетвори̂т шу̂мнее; ка́кот, Лад-ја: Пла̂т-је: Кла̂с-је; нереци́ Ла-дьа: Пла-тье: Кла-сье. (стр. 21)

Прáвило Є.

О склáдѣх, Ји, Иј,
Ьи
Ьі, Јь.

Когда се сôјдет негласнйца јà, лѣубо ь, со гласнйцеју ј, льýбо и: тогда брѣзй сего прáвила.

Негласнйца пред гласнйцеју, ји, ьи, ьі.

Пресвятое Спасйтельево, јме пиши сице, Јисус. А во остâлих рѣчêх, мóжетсе вéздѣ (:на почяткѣх, въ средйнах, и на концѣх:) пиcат тоже ји; какот, Јйствина, Тројйца, Бôжји. Аливéд пригóжше, и нáшеь бесѣдѣ властитêјше, јест писат ьи; кáкот, Ьиствина, Троьйца, Бôжьи, Плâтьи, Чтеньи, Стојâньи, Лâдьи, Здрâвьи.

Облйчаь пак, въ сйцевих склáдѣх јндѣ бйти вирáзно, а јндѣ слито изречêнје. Јзâто, гдѣ бýдет вирáзно изречêнје, да се, ь, неслиéт съ негласнйцами; пиши над ньйм двѣ тóчки: а нâјпáче при оних негласнйцах, (стр. 22) съ кóими се может, ь, въ шýмен глâс слијат: какóви сут, д, ȥ, л, н, с, т, ч, щ; кáкот, Лâдьи, Брêзьи, Кôльи, Дрѣньи, Тéрсьи, Лйстьи, Члоьѣчьи. А при јних негласнйцах, съ коими се, ь, неслйвает въ шýмен глâс (:какóви суг, б, в, г, ж, к, м, п, р, х, ц, ш:) хôщ се мóгут отпустит тóчки; једнакóже лѣпле јест писáт је: ради слйчности и једнакóсти; кáкот, Рйбьи, Здрâвьи, Волôвьи, Бôжьи, Гôрмьи, Трýпьи, Звѣрьи, Мйшьи.

Гласнйца пред негласнйцеју: Иј, Иь, Јь.

На почяткѣх необрѣтаетсе сеь склáд. А въ средйнах, мóжетсе вéздѣ писат, Иј; какот, Прйјми, Прйіти, Бйјте, Змйјскиь, Шйјниь, Водопйјскиь. Али виразнêјше, знаковйтше, и Словѣнскому изгóвору властитêјше јест Иь; кáкот, Прйьми, Прйьти, Бйьте, Змйьскиь, Шйьниь, Водопйьскиь. А на концѣх поготôвју неведéтсе писáт Иј; него тóкмо Иь кáкот, Святиь, Крѣпкиь, (стр. 23), Безсмêртниь, Вêликиь, Мâлиь, Змйьскиь, Шйьниь, Водопйьскиь: Змйь, Кйь, Шйь, Бйь: тих Шйь; тих Водопйь, тих Судйь.

Знáти же трѣба, кáко нѣкаја чýжа јмена держâт въ сéбѣ гласнйцу, Ј, неотмѣнно: тó јест да нестойт лѣпо, премѣнйт ју во И; кáкот, Антóнјос, Григóрјос, Антјохја, Азја, Јýнјус, Јýлјус, Корнéлјус. Ј въ сйцевих, аще је хóщем преобêрнут на нáш изгóвор: трѣба јест писат Јь; кáкот, Антôнјь, Григôрјь, Евстâхјь, Антјохјьскиь, Азјскиь, Јýнјь, Јýлјь, Корнêлјь.

Прáвило Ѕ.

О сошестьи двѣх гласнйц.

Во всéм Словѣнском јязйцѣ (:въ рѣчêх простйх јли неслóжних:)

ненахóдитсе льýбо једна ј́стаја гласни́ца повторéна, льýбо двѣ̂ зájедно разни́ гласници чисти̂: тó јест, да би межу ньи́ми неби́ло негласни́ци Ја, ј ли Ь.

(стр. 24). Али Рýско завлâченје, ради своих причи̂нъ, того небрѣ̂жет: него изговâрает по двѣ̂ гласни́ци чи́сто, без средвýјущего межу ньи́ми Jà, льýбо Ь; како здѣ во ўкáзѣх зри̂ш, и óбще, и Рýское изречêнје.

аја: Малаја			а: Маріја Марја, Мари́а.
аје: Би́вајет	Бпвает.		је: Сéргјјев Сéргјев, Сéргиев.
ају: Би́вајут	и т. д.		ïју: Софјју, Софју, Софиу.
ајя: Бивајя	Би̂вая		јја:
ајѣ: Въ ráјѣ	Въ ráѣ		јјѣ: Ко Јлјјѣ. Илјѣ. Или́ѣ.
еја: Верéја	Вереá		аја: Мојà
еје: Блēјет	Блēет		оје: Мојè Моè
еју: Всéју			оју: Мојý
ејя: Всéјя	Всея		ојя: Стојя̂щ Стоя̂щ
ејѣ: Въ Колéјѣ	Колéѣ		ојѣ: Въ разбóјѣ Въ разбóѣ
ија: Зми́ја	Зми́а, Змја.		ујa: Шуја
ије: Би́јет	Би́ет		ује: Чýјет Чýет
ију: Би́јут	Би́ут		ују: Чýјут
ијя: Би́јя	Би́я		ујя: Чýјя чуя
ијѣ: При Зми́јѣ	Зми́ѣ.		ујѣ: Въ Печýјѣ Въ Печýѣ.
(стр. 25)			
яја	оконьчанја правила на сїа не обрѣтохомъ	ѣја: Дѣјâнје Дѣáніе	vја: Мv́јаху Мvаху
яје		ѣје: Сѣ́јет Сѣ́ет	vје: Мv́јет Мvет
яју		ѣју: Вѣ́јут	vју: Мv́јут Мvут
яјя		ѣјя: Смѣјѣ̂ся Смѣя́ся	vјя: Мv́јя Мv́я
яјѣ		ѣјѣ: Въ надѣ́јѣ Надѣ́ѣ.	vјѣ:
Аји, аьј, аьи: Въ ráьи Въ ráи			ајо: Со Бонáјом Бонáеју
еји, еьј: еьи: Въ Галилéьи Галилéи			аьо: Глáьом Глáдшеју
ији, иьј, иьи: Отъ зми́ьи При зми́и			ејо: Галилèјом Галилееју
јји, јьи, јьи: јз Азíьи јз Азји			еьо: Прéьом, Прéжеју
оји, оьј, оьи: Троьи́ца Тройца			ијо: Зми́јом Гади́иоју
уји, уьј, уьи: Шýьица Шýица			јја: О Софјјо О Софје, Софја
яји, яьј, яьи: Стојя́ьи, Стояи.			ојо: Мојóм Којóшто Моеју.
ѣји, ѣьј, ѣьи: Вѣ́ьи, Вѣ́и			ујо: Бýјом Бýеју
vји, vьј. vьи: Помvьу, Помvи			уьо: Тýьом Чýжеју.

Задунâјско завлâченје

(стр. 26) Стојáщеју сйце властйтостју нáшего јязика: потóм же и въ чу́жих рѣчѣх Словѣнци нетерпят двѣх чистйх гласнйц: него мѣстò

Марі-а Инді-а Азі-а Мω-ѵ-сѷс	изговâрајут	Марј-ја Јнді-ја Азј-ја Мој-сѐь

Грéци тими и Латйни пйшут, Јндіа Ју́нја, Ју́лја: и чту̂т на три склáди; Јн-ді-а. Али мй, аще напйшем, Јндја: чести хóщем на две склада; Јнд-ја: Јун-ја: Јул-ја: какот, Лад-ја: Чтѐн-ја: Ѕѐл-ја. Зачйм по властйтости нáшего изгóвора: како се въ бесѣдѣ от всйх изглâшает; тáко и въ пйсмѣ достóјно прибáвитсе ѝмает неглаcнйца Ја; сй-це, Јндја, Ју́нјја, Ју́лјја.

А кто хóщет без прибáви (:по Грéческу и Латйнску:) чисто изречь: óн нâь пйшет двѣ тóчки; сице, Ју́нја, Ју́лју, Марја, Софји, Алексaндрју, Антјохјѣ.

Въ рѣчѐх слóжених, нахóдятсе двѣ чистй глас(стр. 27)нйци, въ-ку́пѣ стојáщи; кáкот, оу, еу, ау, но: Твердоу́ст, Керньеу́х, Наук, Приодѣти: и ѝние.

Сéрби на концѣх премѣньајут Л на О: и тогда чисто изговâрајут, Ао, Ео, Ио, Оо, Уо; кáкот, за Кáзал, Пéпел, Носил, Пребóл, Зачу̀л; овй говóрят, Казáо, Пéпео, Носио, Пребóо; Зачу́о. А во остâлом, згодно со Харвâтми, Лéхми, и Чéхми; не изговáрајут чисто двѣх гласнйц.

Ру́сско пак завлâченје и обичаь тогó несмотрйт: него во мнóзих мѣстѣх изговâрајут чисто двѣ гласници. А тó ради сйх причйн.

Нâјпрéже, поколи чертйну Е почитајут нé за чисту́ гласнйцу; него за цѣл склáд ЈЕ; (:о чéм и выше сказáхом:) зáто непотрéбно бйти су́дят, пред Е, приписоват Ј. Сице бо и на почáткѣх пйшут; Елен, за Јелен. Ј потóмже пйшут чисто, ае; ее; ие; је; ое, уе, яе, ѣе, ѵе: мѣсто, аје, еје, и што лйшно.

(стр. 28) Тóже се лу́чает зъ двоегласнйцами я, ѣ: кóи се от мнóзих почитајут за склади, ја, је: и тó на сâмйх почâткѣх: пишут. бо Яма, Ѣхат; за Јáма, Јехат: и потóмже пйшут чисто, ая, ея, ия, јя, оя, уя, ѣя, ѵя; аѣ, иѣ, јѣ, оѣ, уѣ, яѣ, ѣѣ, ѵѣ; мѣстó, аја, аја и лйшних. А поньеже у Грéков чисти сут склáди, Еа, Ја: тée прилйки оглéдом обичаь постá, изговâрат чисто, еа, иа, ја, ѣа.

А поколи Бѣлору́сци от Лéхов прјâша обичаь, прóсту чертйну, И, ужйват въ мѣсто склáда Ьи (:пйшут бо, Крâли, Кони; за Крâльи,

Коньи) затим сӯдят отлишно бити, пред И, приписоват Ь: и пишут чисто, аи, еи, ии, јі, ои, уи, яи, ѣи, ѵи: какот здѣ маловише во ӯказѣх јест узрит. J ми зато, поньеже на Рӯси пишем, тоье чист изговор держим; при гласницах, ае, ое, уе, ои, (стр. 29) и при јних нѣкоих: въ пригожих мѣстѣх: и пишем, Знает, Моѐ, Чӯеш, Стоит, Моим, и јнаја.

Раздѣлъ Є.

О складѣх свя̂заних, ѥ, ѥ, ы, ю, ж и о двоегласницах ѧ, ѣ [1].

Повѣдали есмо въ трѐтјем ра̂здѣлѣ: зашто ови свя̂зи бишя излишльени: и каја јест ньихова сила. А јеще трѣба знати, како и тиже свя̂зи, и двоегласници, сут премѣньени, и неужи̂вајутсе нинье, каконо бѣа̂ху дрѣвни уста̂вльени.

Ж стоит за Іу: али из работи и обичаја бѣ опусщено; и то слӯшно: абовѣм и вси ти вя̂зи сут непотрѣбни (:тим што, J, при гласницах, и без свя̂завја, всегда јест негласница:) и сицева чертина, Ж, претрӯдна вѐрло и непригожа къ писанју. Али једнакоже неслӯшен из того наста обичаь, што мѣстѝ (стр. 30) Ж, льубо Іу, вси пишут Ю. А то за̂то (:како пра̂вит Смотрицкиь:) што въ Словѣнскоь рѣчи нит склада JО: и затим сӯдит он, без непригодја писатсе Ю, мѣсто Іу. Али та причина необстает: абовѣм склад Јо обрѣтаетсе въ Рӯском ôбщем завлачени; какот, Мојо, Твојо, Житјо, Којошто. J въ Лешком; Пјоро, Језјоро, Бјодро. J въ Задуна̂јских; Јокати, Змијо, Мојôм, Твојôм. J въ писмѣ свя̂том; Јоа̂б, Јоа̂х, Јора̂м, Јосиф, и многа јнаја. За̂тоже трѣба јест складу, Јо, ставит ньегов властитиь гла̂с: и въ мѣсто Ж, неписат Ю, него Іу; сице, Іӯг, Іӯтро, мојӯ, твојӯ: а не Юг, Ютро, моюѝ, твоюѝ.

Ѧ от мнозих јемльетсе за Ꙗ, льубо Ја. Пишут бо Ѧрем, за Ꙗрем, Јарем. Ꙗ, јест непотрѣбно: поньеже ЈА, и без вя̂за сма̂гает тоже што Ꙗ. Али межу, Ѧ, да ЈА, јест ра̂зност: абовѣм, Ѧ, јест сложено из, А, да ј; сице, Ѧ: каконо и Греческа двоегласница αλφα-ιωτα, льубо АЈ: и гла̂с јмает съ тојуже Греческоју (стр. 31) једнаков: слит нѣкако, и смѣшан изъ Е да А. Ј то ја̂вльаетсе оттуд: што во всаком мѣстѣ, гдѣ слӯшно и достојно пишетсе ѧ; тамо Задуна̂јци изгова̂рајут просто Е: а не ЈА; какот, Свя̂тиь, Пя̂т, Девят: они чтӯт, Свѐтиь, Пѐт, Девет. А гдѣ се пригоже пишет ЈА: тамо и они згодно со Рӯсми, изгла̂шајут ЈА; какот Јарост, Бајати, Ла̂дја.

[1] Сравн. грамматику Крижанича. Разд. 12, пункты 5, 6 и 7, стр. 142—144.

ѥ находитсе въ старих кньигах; а из общие работи јест виглажено: тим што и непотрѣбно, и въ писаньи мудно да несли́чно бити се јавльает. Худо пак мѣсто ѥ пишетсе Е; право JE. Непиши адда ѥлен, нити Елен; него Јелен.

А јеще горе за ѥ, нѣци пишут Ѣ; Ѣхат, за Јехат. Абовѣм гдѣ коли се слушно пишет Ѣ: тамо Харвати изрикајут, јли чтут, И; какот, Тѣло, Стѣна, Бѣда: они ттут Тило, Стина, Бида. А Руский обшци изговор гласит (стр. 32) льубо ИЕ, льубо Е; какот, Бѣло, Тѣло, Въ главѣ, Въ полатѣ: Руси чтут, Биело, Тиело, Въ главе, Въ полате. А после Р, нити пишут, нити изговарајут Ѣ нити, И, него просто Е; какот, Рѣка, Стрѣла, Врѣме: они пишут и чтут, Река, Стрела, Время. А гдѣ пак пристојно пишетсе Је: тамо и Руси, и Харвати, и Лехи, и Серби, згодно и неотмѣнно гласајут JE; какот, Дрѣвје, Здравје, Листје, Јелен, Јесен, Језеро.

Обличаь адда, што двоегласници Ѧ, да Ѣ отньуд непишутсе на початкѣх. Абовѣм ободвѣ въ различних завлаченьих размаьито се изговарајут Ѧ, Русом смагает JA: Задунајцем Е: Лехом ИЕН: они бо за Свѧтиь, Пѧт, Девят, говорят Свиенти, Пиенть, Дьевиенть.

Ѣ Харватом смагает И: Сербом Ие; Русом Ие, льубо Е: а Лехом размаито JA, А, Е, ИЕ; какот, Тѣло, Рѣка, Стрѣла, Мѣд: они гласајут Чјало, Страла, Река, Миедь.

(стр. 33) Затоже, гдѣколи се находит таково размаито и незгодно изговарање: тамо се слушно пишет Ѧ, да Ѣ. А на початкѣх пак рѣчеь, нит таковее разности и незгоди: него гдѣколи въ коеь рѣчи на почяткѣ стоит Ја: тамо вса та завлаченја згодно изговарајут Ја: какот, Јарост, Јаблон, Јама. Ј потом же, гдѣ почяток јест от Је; какот, Јелен, Јесен. Језеро.

Пиши адда Ѧ, да Ѣ, лише во оних мѣстѣх, гдѣ незгодно јест изречење. А на почяткѣ, аще напишеш Ѧ, Ѣ; изговор из згодного, постат хощет незгоден. Ов бо настанет овако, он онако чест; какот, Ѧгода, Русин изрекнет Јагода: Харват Эгода: Лех Иенгода. Ѣлен, Харват рекнет Илен: Сербин Иелен: Русин Елен. Јединаја сја рѣч, Јязик, јест на почяткѣ незгодна: кују аще сице напишеш, Ѧзик: Русин хощет чест Јазик: Харват Эзик: Лех Иензик. Прибави, ј, и всим пос (стр. 34) танет пригоже. Јязик: Русин чтет јазик: Харват језик: Лех јензик.

О свѧзѣ јли складѣ, Ы, чти наслѣдујущи раздѣл.

Раздѣлъ S.

Ка́ко пи̅смо Ру́ско, из Ле́шкого, бѣ̑ превра̂щено и скаженó [1]).

Скаже̂није Пе̂рвое

Бѣлору́сци пи́шут, Ђ, гдѣ изрече̂није јест то́нко.

Ле́хи одебъе̂льајут, и шу̂мно изгла̂шајут, вса́ ј́мена же́нска, на негласни́цы оконча̄на; какот, Zapowiedź, Czeładź, Myśl, Baśń, Pieśń, Ruś, Klieć, Kość, Maść, Powieść, Śmierć, Cześć, Radość, Żałość, Miłość: и оста̂лаја. То́ јест, За́повѣджь, Че́льаджь, Ми́сль, Ба́снь, Пѣ́снь, Ру́сь, Клѣ̂чь, Ко̂счь, Ма̂счь, По́вѣсчь, Сме́рчь, Ра́досчь, (стр. 35) Жа́лосчь, Ми́лосчь.

На̂то смотра̂ Бѣлору́сци, пи̂шут си́це одебъельено̀; За́повѣдь, Че́льадь, Ми́сль, Ба́снь, Пѣ́снь, Ру́сь, Клѣ́ть, Ко̂сть, Ма̂сть, По́вѣсть, Сме́рть, Ра́дость, Жа́лость, Ми́лость: гдѣ би јма́ли пи̅са́т неошу̂мньено; си́це, За́повѣдъ, Че́льадъ, Ми́селъ, Ба́сенъ, Пѣ́сенъ, Ру́съ, Клѣ́тъ, Ко̂стъ, Ма̂стъ, По́вѣстъ, Че̂стъ, Ра́достъ, Жа́лостъ, Ми́лостъ.

А пре̄врат в том би́ти ја̂вльаетсе о̀тсуд: што Ле́хи во всѝх па́дежѣх, льу́бо пре̄тво́рѣх јменни́х, все́ једна̄ко шу̂мно изри̂чут: Miłości, Miłością, Miłościam, Miłościami, Miłościach: то́ јест, Ми́лошчьи, Ми́лошчју, Ми́лошчьам, Ми́лошчьами, Ми́лошчьах. А на Ве̂ликоь Ру́си, и за Дуна́јем, ни́ктоже та́ко неошу̂мньает, и непра́вит, Ми́лошчьи, Ми́лошчјам: нити Милостьи, Ми́лостьам; него все́ то́нко сице, Ми́лостъ, Ми́лости, Ми́лостју, Милосте̂ь, Ми́лостем, Ми́лостех, Ми́лостми. Пото́м же, ни́кто негово́рит, Со́льи, Ра́тьи, Собла́зньи, Ка́зньи, Ньитьи; него чи́сто и то́нко, Со́ли, Ра́ти, Собла́зни, Ка́зни, Ни́ти. Али Бѣлору́сцем то́ негоди̂т: него па́че напроти̂вно вивра́щајут, и то̂нкое изре̄че̄није, Ми́лост, Ми́лости, нази̂вајут Шу̂мним, јли Де (стр. 36) бели̂м: а свое шу̂мное, Ми́лость, Ми́лостьи, чина̂т тонки̂м да ла́годним. Та́коже и во ј̂них несче́тних рѣче̂х: гдѣ мѣсто̀, Бу́дет, Хо́дит, Ва́дит, и тако́вихже; гово́рят, Бу́дзјечь, Хо́дзичь, Ва́дзичь: јли Бу́дзјець, Хо́дзиць, Ва́дзиць: и тако́во бри́дко о́дурно изгова̂рање, чају̂т би́ти не́ токмо праведно и подли̂нно, него јешще то́нко, ла́годно, и двора̂нско. Вса́кому чу́ш свое лѣ̂по. Ј вса́кив терго́вец сво̂ь това̀р хва̂лит.

---

[1]) Сравн. Грамматику Крижанича Разд. 12, пункты 7 и 8 и Разд. 13, пунктъ 3 стр. 143—147; 150—153.

Скажѐнје Втóрое.

Пи̂шут склáди тóнки Ле, Не; мѣсто̀ шу̂мних Лье, Нье.

Бѣлору̂сци припису̂јут, Ь, гдѣ се непригâжает (:и рѣ̂чи неслу̂шно одебѐльајут:) кáко скāзáхом: а гдѣ се годи̂т пӣсати, Ь, тáмо је опу̂сщајут. Пи̂шут бо тôнкие склáди, Ле, Не, Ли, Ни; гдѣ трѣ̂ба пӣсат шу̂мние, Лье, Нье, Льи, Ньи. А тó ради си́х вин.

Пѐрваја: што почи́тајут Е за Је: пи̂шут Ездѐц, (стр. 37) чту̂т Јездѐц.

Втóраја ви́на. Лéхи пак, при шу̂мном ӣзговорѣ, над нигласви́цами пи̂шут чéртку; сице, Кон́, и чту̂т Конь. А со чертиној у Л (:против слу̂шпости: и незнáт зашто:) чинâт на проти̂вно: и при тонкóм ӣзгóворѣ пи̂шут чéртку; си́це, Woł, Вол́, и чту̂т Волъ.

Јз ти́х адда ви̂н ј́дет, да мѣстó, Лье, Бѣлору̂сци пи̂шут Ле; кáкот, Кра̄лем, Молѐм, Мету̂лем, Хмелѐм, Жӯлем, При́јателем, Роди́телем: Крâлев, Молêв, Мету̂лев, Хмелêв, Жу̂лев, При́јателев, Роди́телев: Кóлеш, Кóлет, Кóлем, Кóлете, Стелѐш, Стелѐт, Мéлеш, Мéлет: Пóле, Пóлем: Вóлеју, Землéју, Пóстелеју, Хвâлен, Ху̂лен, Мóлен, Селѐн, Солѐн: Хвâленје, Ху̂ленје, Мóленје, Селêнје, Соленје. По прâвдѣ пак пристóит пӣсат си́це; Кра̄льем, Мольѐм, Метӯльем, Хмельѐм, Жӯльем, При́јательем, Роди́тельем. Крâльев, Мольêв, Мету̂льев, (стр. 38) Хмельêв, Жу̂льев, При́јательев, Роди́тельев: Кóльеш, Кóльет, Кóльем, Кóльете, Стельѐш, Мéтьеш, Мéльет: Пóлье, Пóльем: Вóльеју, Земльéју, Пóстельеју: Хвâльен, Ху̂льен, Мóльен, Сельѐн, Сольѐн: Хвâльенје, Ху̂льенје, Сельêнје, Сольêнје.

А же прâврáтно јест въ си́цевих мѣ̂стѣх опусти́ти, Ь; доказу̂етсе си́це. Въ слóвѣх окончâних на, ИТИ, въ Причястѣ̆х Терпитѣ̆их, всáкие гласни́ци тóнки, премѣ̂ньајутсе въ шу̂мни; кáкот, З, въ Ж: Вози́ти, Гáзити, Грози́ти: Вóжен, Гáжен, Грожѐн: Вóженје, Гáженје, Грожâнје. С, въ Ш: Гаси́ти, Носи́ти, Проси́ти: Гашѐн, Нóшен, Прóшен: Гашêнје, Нóшенје, Прóшенје. Т, въ Щ: Верти́ти, Плати́ти, Наси́тити: Верщѐн, Плащѐн, Наси́щен: Верщêнје, Наси́щенје. Б, въ Бль: Грáбити, Грáбльен, Грáбльенје. В, въ Вль: Постáвити, Поставльен, Постâвльенје. М, въ Мль: Утоми́ти, Утôмльен, Утôмльенје. (стр. 39) П, въ Пль: Утопи́ти, Утопльѐн, Утопльêнје.

Потóмже адда въ си́цевих мѣ̂стѣх премѣ̂ни́т се ј́мает и Л, въ Ль: Хва̄ли́ти, Дѣли́ти, Си́лити: Хвâльен, Дѣльѐн, Си́льен: Хвальенје, Дѣльêнје, Си́льенје; и Н въ Нь: Хра̄ни́ти, Рáнити: Хрâньен, Плѣньѐн, Рáньен: Храньенје, Плѣньêнје, Рáньенје. Ј ра̄внó како крíво јест,

бу̂д изрêчь, бу̂д пи̅сат, си́це отончено́; Бо́зен, Га́зен, Грозѐн: Гасѐн, Но́сен, Про́сен: Вертѐн, Платѐн, Наси́тен: Гра́бен, Поста́вен, Уто́мен, Утопѐн: Во́зенје, Гасêнје, Вертêнје, Гра́бенје, Поста́венје, Утомêнје, Утопêнје, та́ко је́ст јест прēвра́тно и блу̂дно пи̅сат, Хвалêн, Хваленје, Дѣлѐн, Дѣлêнје, Си́лен; Си́ленје: и Хра̂чен, Хра̂ненје, Плѣнѐн, Плѣнêнје, Ра́нен, Ра́ненје.

Пишут пак Не, мѣсто Нье: чясту̂ тѝм, што почи́тајут Е за Је; чясту̂ ради Гре́ков прēво́дников: коим необи́чно јест изречь Нье.

(стр. 40) Пи́шут адда̀: Конѐм, Са̂жнем, Ти́жднем: Воне́ју, Су̂мнеју, Мōлне́ју, Сму̂тнеју: Не́го, Не́е, Не́му, Не́ь, Не́ју, Негѝд, Не́ьин: Го́нен, Го́ненје, Хра̂нен, Хра̂ненје, Бра̂нен, Бра̂ненје.

Мѣстѝ: Коньѐм, Са̂жньем, Гле́жньем, Ти́ждньем: Воньéју, Су̂мньеју, Мōлньéју, Сму̂тньенју: Ньéго, Ньéе, Ньéму, Ньéв, Ньéју, Ньегѝд, Ньéьин: Го́ньен, Го́ньенје, Хра̂ньен, Хра̂ньенје, Бра̂ньен, Бра̂ньенје.

Ащели реку̂т: да тȏнкие скла́ди, Ле, Не, Крāлем, Конѐм: почи́таем шу̂мно; бу̂дто би пи̂сано било, Крāлье́м, Коньѐм: тому па̂чит своја ви́на. Сму̂тнья бо из того́ поста́ет: заньеже ве́здѣ бу̂дет трѣ̂ба. Ле, да Не, почи́тат шу̂мно: и тако́вим дѣ̂нјем, Лежа́ти, Лети́ти, Ле́гок, Лêн, Лемѐш, Лêст, Прēлест, Колêса, Поле́но, Пле́ме: и вса́ ј̂наја тако́важе, трѣ̂ба бу̂дет изречь шу̂мно; Льежа́ти, Льети́ти, Лье́гок, Льêн, Льемѐш, Льêст, Прēльест, Кольêса, Полье́но, Пльеме. Пото́мже и Несу̂, Несѐш, Не (стр. 41) сѐт, Невѣ́ста, Нево́лья, Ста́неш, Ста́нет, Ста́нем, Ста́нете, Зги́неш, Зги́нет; почи́тат бу̂дет шу̂шно, Ньесу̂, Ньесѐш, Ньесѐт, Ньевѣ́ста, Ста́ньеш, Ста́ньет, Ста́ньем, Ста́ньете, Зги́ньеш, Згиньет, Зги́ньем, Зги́ньете. А тако́во чтêнје блу̂дно би́ти ктȏ невидит?

Обли̂ченје. Ре́кли јесмо́, же, Ђ, сли̂вается съ негласни́цами; а негласни́ца, Ја, несли̂ваетсе, него се ви̅ра́зно изгова̂рает. Ј за̂то учини́ разлу̂ченје: и въ сли̅то́м изречêньи пи̅ши всéгда Ђ, Ђа, Ђе, Ђи, Ђо, Ђу; Кра̂ль, Крāлья, крāльем, Крāльи, Крāлью: Во́лья, Во́льеју, Во́льи, Во́лью, тих Вȏль: Кȏнь, Коньа̀, Коньѐм, Коньи̏, Коньу̏: Сму̂тнья, Сму̂тньеју, Смутньи, Сму̂тнью, тих Сму́тень. А при ви̅ра́зном пиши, Ја, Је, Ји, Јо, Ју; Ла̂дја, Ла̂дјеју, Ла̂дѣи, Ла̂дју: Пла̂тје, Пла̂тја, Пла̂тѣи, Пла̂тју.

Али того несмотра̂т писци́: него и въ сли̅то́м и̅згово́рѣ пи̅шут, Ја, Је, Јо, Ју; ка́кот, Вȏлја, Во́лјеју, Во́лју: Сму̂тнја, (стр. 42) Сму̂тнјеју, Сму̂тнју; Крāлја, Крāлјем, Крāлју: Конја̀, Конјѐм, Конју̂. Ј то мо́жетсе терпи́ти; лише да непи̅шут, Во́ля, Крāля, Сму̂тня, Коня̀: нити, Во́леју, Крāлем, Сму̂тнеју, Конѐм. Али при ви̅ра́зном и̅згово́рѣ пи̅сат, Ђ, нит сно́сно; ка́кот, Жрêбье, Дрѣ̂вье, Ору̂дье, Ла̂дья, Обли̂чье,

Ра̄зли́чье: него присто́ит пӣсат, Жре̄бје, Дре̊вје, Орудје, Ла̂дја, Обли́чје, Ра̄зли́чје.

То́кмо во ј̆менѣх, от причя́стја произведени́х, уда́стсе обоја́ко пӣсат, Нје, и Нье; ка́кот Возкресе̂нје, Стрѣте̂нје, Успе̂нје, Стоја̂нје, Стоја̂нја, Стоја̂нју: јли, Возкресе̂нье, Стрѣте̂нье, Успе̂нье, Стоја̂нье, Стоја̂нья, Стоја̂нью, Стоја̂ньи.

Али пре̄во́дници Гре́ци сј̆а ди̊вно превра́щајут: гдѣ ради своего пѣсще́ного ӣзгo̍вора, въ једноь ре̊чи по три̂ оми́лки учи̂ньајут; ка́кот, Го-не́-нј̆-е, пи̂шут мѣсто́ Го́-ньен-је. Једе́н оми́лов: што чиня̂т четйри скла́ди, из трѣх. Дру̊гиь оми́лов: што пи̂шут За̄вла́к, (стр. 43) на вто́ром скла́дѣ, Не́; коему би стоја́т на пе̂рвом скла́дѣ, Го́. Тре́тьи оми́лов: што си́цева ј̆мена отôнчајут, и пи̂шут, Благослове́нј̆е, Пресе-ле́нј̆е, Повеле́нј̆е; мѣсто́, Благословлье̂нје, Пресельêнје, Повельêнје. Си́цеже каза̂т и ј̂наја: ка́ја по отончêньи, ка́ја въ за̄вла́цѣх: ка́кот, Хране́нј̆е, Моле́нј̆е, Проше́нј̆е; за Хра̂ньенје, Мо́льенје, Про́шенје. А нѣ̊ци јещще ху̂же мѣсто́, ј, пи̂шут ве̂ликое и; Гоне́ние, Повеле́ние, Благослове́ние, Преселе́ние.

Скаже̂нје Тре̂тје.

Пи̂шут скла̂ди то̂нкие, Ли, Ни; мѣсто́ шу̂мних, Льи, Ньи.

Ка́кот; Кра̄ли, Моли̊, Метӯли, Хмели̊, Жӯли, При́јатели, Роди́тели: Въ По́ли: Во́ли, Нево́ли, Зе́мли, По́стели: Коли́, Коли́м, Коли́те: Стели́, Стели́м, Стели́те: Мели, Мели́м, Мели́те: Пошли́, Пошли́м, Пошли́те. Мѣсто̂ Кра̄льи, Мольи̊, Метӯльи, (стр. 44) Хмельи̊, Жӯльи, При́јательи, Роди́тельи, Въ польи: Нево́льи, Зе́мльи, По́стельи: Кольи́, Кольи́м, Кольи́те: Стельи́, Стельи́м, Стельи́те: Мельи́, Мельи́м, Мельи́те: Пошльи́, Пошльи́м, Пошльи́те.

Пи̂шутже: Кони̊, Ся́жни, Ти́ждни, Бодни̊, Пни̂, Су̂жни, Пя́дни, Гле́жни: Вони̊, Мо̄лни, Сму̂тни, Су́кни, Да̂ни, Ди́ни: Ни́м, Ни́х, Ни́хов, Ни́ва, Гни̂л, Кни́ги: Јутернј̆и, Вечернј̆и, Преднј̆и, За̂днј̆и, Јскернј̆и, Послѣ̊днј̆и, Ви̂шнј̆и, Зго̂рнј̆и, Здо̂лнј̆и, Вну̂тернји, Дома̂шнји, Лѣ̊тошнј̆и, Дне́шнј̆и, Вчера́шнј̆и.

Мѣсто̂, Коньи̊, Ся́жньи, Ти́ждньи, Бодньи̊, Пньи̂, Су̂жньи, Пя́дньи, Гле́жньи: Воньи̊, Мо̄лньи, Сму̂тньи: Су́кньи, Да̂ньи, Ди́ньи, Ньи́м, Ньи́х, Ньи́хов, Ньи́ва, Гньи́л, Кньи́ги: Ју̂терньи, Вече̂рньи, Пре̊дньи, За̂дньи, Јске̂рньи, Послѣ̊дньи, Ви̂шньи, Зго̂рньи, Здо̂лньи, Вну̂терньи, Дома̂шньи, Лѣ̊тошньи, Дне́шньи, Вчера́шньи.

А поблу̂док извйрает из си́х ви̂н: (стр. 45) Пе̂рвaја: што Ле́хи почи́тајут про̂стое Л, за шу̂мное Ль: и пото́м, гдѣ ко́ли пи̂шут Л (:на

початкѣх, въ срединах, и на концѣх:) тамо вездѣ чтут шумно; Лудје, Поле, Крал, чтут Льудје, Полье, Краль.

Вторaја вина: што ониже Лехи простују гласницу, Ј, почитајут за цѣл склад шумен Ьи: каконо и Руси, Е, з(а) Је. Ј потом вездѣ при шумном изреченьи пишут просто Ј: а чтут одебельено, будто би писано било Ьи; какот Крали, Кони: чтут, Краљи, Коньи. А при тонком изреченьи вездѣ пишут Үпсилон, льубо Үк; какот, Woly, Winy: чтут Воли, Вини: то јест, тонко, Волъи, Винъи.

Зачим и въ Латинскоь бесѣдѣ, смѣшно јест слишат осталим народом: како Лехи превращајут чертину Л, да склад Ни. Абовѣм хощти въ Латинскоь рѣчи отньуд нит шумного гласа: они једнакоже вездѣ шум (стр. 46) но изгланшајут Л, да Ни; какот, Latus, Ludi, Gloria, Anibal, Nihil, Minimi, Domini, Pleni, Plani: они чтут, Льатус, Льуди, Гльорја, Аньибаль, Ньихиль, Миньими, Доминьи, Пльеньи, Пльаньи.

Такон пак изговор омилен бити, доводитсе сице. Аще достоит въ нѣкоих мѣстѣх, шумно почитат склади Ли, Ни; јното достоит је всегда и во всакоем мѣстѣ, такоже шумно изговарат; а не овда шумно, овда тонко. Ј потом, гдѣ будет писано, Планина, Сланина, Јменини, Хранили, Склонили, Гонили, Велили, Молили, Валили, Палили, Хвалили, Лизали, Личили, Колико, Толико, Велико: трѣба будет чест сице шумно: Пльаньина, Сльаньина, Јменьиньи, Храньильи, Скльоньила, Гоньильи, Вельильи, Мольильи, Вальильи, Пальильи, Хвальильи, Льизальи, Льичильи, Кольико, Тольико, Вельико: и осталаја такоже: (стр. 47) въ чем очивисто јест превращенје.

Дальеже, аще за негласницами Л, да Н; И, стойт за Ьи, и Е за Је; оно уже и за всими осталими пристајало би И, да Е, изговарат каконо Ьи, Је; какот, Ходити, Носити, Отепен, Приведен: изречь сице, Ходьитьи, Носьитьи, Отјепљен, Привједјен.

Скаженје Четвертое.

Почитајут склад Ы, за просту, чисту гласницу И.

Криво и неслушно прјали сут Бѣлорусци почитат шумниь склад Ы, за нѣкују чисту гласницу, сподобну Үпсилону, льубо Үку: јли паче за И. Ј то се доводит из сих вин.

Пѐрваја. Поколи, Ы, по первом своем уставльеньи нит проста гласница, него цѣл склад шумен: и тоже смагает, што Ьи: абовѣм, Ь, чертина шумна, негласницу пред собоју стојащу одебельает: ј зато хощ напишеш Кони, хощ Коны: једен јстињже будет глас: або, Ь, сливаетсе (стр. 48) съ чертиною Н; какот, Конь-и: Конь-і.

Втóраја пр҃ичина. Поколи въ Словѣнском јазйцѣ нйт вéще, неже пâт чистйх простйх гласнйц: а, е, и, о, у: (:абовѣм И, да J, сут двâ знâка једного глâса:) и пр҃ичина, кују Лéхи и Бѣлорỳсци удајỳт (:на постановльêнје того лйшного шêстого глâса Ы:) нйт ĵетинна; него дâром вимйшльена, и бездѣлна. Они прáвят, въ чертйнах Ы, бйти нѣкиь глâс прôст, срéдньи межу У, да J; на блӣзѣ сподóбен оному̀, какóв попрéже повѣдахом бйл бйти дрѣвньи глâс Грéческие чертйни Ѵпсилóна. А на докâзанје привóдят Лехи и Бѣлорỳсци ови рѣчи, Бйти, Бйл, Мѝ: да овѝ, Бы́ти, Бы́л, Мы̀: кои изговâрајут нѣкаго, Бу̀јти, Бу̀јл, Му̀ј. J тйм спӣрајỳт: бу̀дто над óсем Грéческих гласнйц, $\alpha, \varepsilon, \eta, \iota, o, \upsilon, \omega, ου$: јли над пâт Словѣн (стр. 49) свих, а, е, и, о, у: јмáл би бйти јешще шêстиь рāзлйчен чйст, прōст, глас, Ы. А нâто дāéт ьим се двојâк отгóвор.

Пêрвиь. Аще зайсто потрѣбен јест въ јазйцѣ тоь шêстиь глâс: ĵното непристоĵаше на јего означêнје обрáт непригóжего сего знáка, јли двѣх чертйн, Ы. Абовѣм (:какò ужé јест докâзано) Ы јест нé простá гласнйца, него склáд шу̀мен: и кйь ошу̀(м)ньает блйжньие негласнйци. А онй почйтајут, Ы, въ чистй гласнйци: и тйм превра́щајут и загу̀бльајут глâс шу̀мние и мнóго потрѣбнее негласнйци Ь: и сму̀тньа мнóга въ чтêньи постáет.

Затйм аддá на означêнје того шêстого глâса, пристојâше ьим пријâт гласнйцу Ѵк, или Ѵпсилôн. Чястју̂ тӣм, што дрѣвньи ньéе глâс јест нé мнóго разлйчен от того у ньих змйшльеного шêстого глâса. Чястју̂ тйм, што и (стр. 50) Лéхи на ту̀јуже рáботу ужйвајут тéеже Грéческие глâснйци Ѵпсилóна. Хóщти они нé изу̀мисли, него на срѣщу, пријâша ту́ју чертйну въ такóво почтêнје: зâто што ју најдóшя на концѣ припйсану въ Латйнскоь азбу̀цѣ. Аще адда хóтят спӣрáт и сохрāньáт тоь шêстиь глâс: сйце ьим пристóит пӣсат; Бѵти, Бѵл, Мѵ, Вѵ, Святѵь, Крѣпкѵь, Безсмêртнѵь: и ĵнаја.

А за дру̀гиь отвѣт, трѣба знáти: же того шêстого глâса въ јазйцѣ нáшем отньу̂д нйт, и бйти немóжет. Абовѣм Харвáти, Сéрби, Болгáрје, и Чéхи, о ньéм невѣду̂т, ни въ бесѣдѣ, ни пӣсмѣ. А у Лéхов, хóщти въ пӣсмѣ нахóдитсе речêнаја рāзнóст, да ĵндѣ пйшут J, јндѣ Ѵ; једнāкóже вéд въ бесѣдѣ, кто опâсно послу̀шает, нйкакоже необлйчит ĵнее рāзнóсти, рâзвѣ што, J, пӣшетсе тáмо, гдѣ јест (стр. 51) трѣба предйдущују негласнйцу одебелйт; а Ѵ пйшетсе, гдѣ нӣт одебельêнја. J аще би у Лéхов всй негласнйци бйли шу̀мни, јли всй тóнки: ту̂тже довôльна би ьим бйла једнà из тих двѣх гласнйц, и непотрѣбна дру̀гаја: и завéргли би једну̀, кујулибу̀ди. Тóже се дѣéт и у Ру́сов: бу́д на Вêликоь, бу́д на Мâлоь, и Бѣлоь Ру́си; и межу И,

да Ы, нит ĵнее ра̂зности опроч ошу̂мньенја и отончêнја јскêрньих негласни̂ц.

Въ једи̂них ли́ше сих двѣ̂х рѣчи́цах, Бы́ти, Был, въ са̂мом гла̂сѣ (:без отончêнја, и ошу̂мньенја:) да̄је́т се познат ра̄зли́чје от Би́ти, Би́л. А то ти̂м поста́ет, што льу̂дје во ови́х настојâт ра̄зли́чје учини́т: да бу́дет разозна̄нје межу сло́вом Бы́ти, Бы̂л, льу́бо па́че Бу̂ти, Бу̂л, извираjущим от Бу́ду;.и межу Би́ти, Би́л, от Би́ју. Али во все́м том, ôбщи льу̂дје неви (стр. 52) ми̂шльајут, то́ јест неизговâрајут шêстого гла̂са над пâт гласни̂ц: него Бы́ти, Бы̂л, изговâрајут, бу́дто би пи̂сано би̂ло, Бу́ти, Бу̂л: и то́ со слу́шностју; поколи Бу́ти, Бул, изви́рает от Буду; а Би́ти, Би́л, от Би́ју: и ра̄зли́чје јест въ нача̂лних скла́дѣх, Бу, да Би. Аливе́д въ рѣ̂чи Бытје, хо́щти и пишут, Ы; и она́ изви́рает от Бу́ду: ни Ру́си, ни Ле́хи, не изговâрајут У, нити Уј: и неговóрят Бу̂тје, нити Бу̂јтіи: него зго́дно со Задунâјци, Би̂тје.

Ска̂занје Обилнêјше,

Како Бѣлору́сци во все́м наслѣду́јут Ле́хов, въ пи̂саньи скла́да Ы.

Ле́хом пригóже се уда̄јет, пи̂сат ве́щу чертину̇, Ѵ, за чисту̇ гласни́цу, при тонки́х негласни́цах; а мêньшу Ј, за скла́д ЬИ, при шу̂мних. Абовѣ̂м у ньи́х, скла́дов изхóдящих на И, ве́лми мнóже јест шу̂мних, неже тонки́х: и ти̂м они ра́зумно въ чястêј (стр. 53) ших и мнóжших скла́дѣх пи̂шут удобнêјшу черти́ну Ј; а въ рѣ̂дших труднеĵшу Ѵ: ти̂м бо пи̂смо́ скорêјше и сличнеĵше поста́ет. Ј то́ разлу̂ченје они ве́здѣ настôјно собльу̂дајут: да, гдѣкóли пи̂шут мâлое Ј, та̂мо и и̂згóвор бу́дет шу̂мен.

На́м пак немóжет припа́ст уда́тно: да бисмо ве́здѣ при тонком и̂згóворѣ пи̂са́ли, Ы; а при де́белом И. У на́с бо скла́дов изхóдящих на И, мнóго ве́ще јест тонки́х, него шу̂мних: и та́ко при́шло би нам въ частеĵших и мнóжших мѣ̂стѣх пи̂сат, нѐ уже удобнеĵшу (:како Ле́хи чинâт:) него трудовнеĵшу черти́ну Ы. Паче́же все би пóлно ста́ло того скла́да Ы, и кру̂то ма́ло мѣ̂ст би оста́ло за И: и што ни́нье пи̂шем, Си́лити, 'Јстити; то бисмо мо̄ра́ли пи̂сат, Сылыты, Ыстыты. Али Бѣлору́сци негледâт, што́ би би̂ло пригоднеĵше: нити брѣгу̂т, какóв јест и̂згóвор въ Ру́ском, јли ĵном Словѣ̂нском завлâченьи: (стр. 54) него сут се запусти́ли, и обви̂рајутсе, на једи̂ное Ле́шко изречêнје и правопи̂сје. 'Јно зач у Ле́хов ти́ ни́нье приведêни скла́ди сут шу̂мни, и пи̂шутсе мâлим Ј (:Silić Jsćić:) зâто и они́ здѣ̂ пи̂шут И. А зâч у Ле́хов же, въ рѣчêх, Słaby, Siwy, Młody, Swieżi, Mały, Sławny, Łysy, Swięty; склади коне́чни сут тонки́, и пи̂шутсе

Ѵпсилóном: зâтоже и оні́ овдѣ пи́шут Ы; Слáбый, Си́вый, Млáдый, Свѣжый, Мáлый, Славный, Ли́сый, Святый. А того непочи́тају̂т, што въ Рýском и во ôстâлом Словѣнском језиќѣ (:опроч Лéшкого Завлâченја:) склáди Си, Ли, Ти, рāвно тáко сут тонкѝ въ рѣчи Си́лити, како и въ рѣчêх, Лысый, Малый, Святый; и зâто ни́мају̂т се пи̅сат различно, него једнāко; си́це, Лисиь, Мâлиь, Свя́тыь. А на достатнеје̂ше того докâзање, хóщем овдѣ разстáвит ви̅чет нѣкоих рѣчеѐ из коих се познâвает, же Бѣлорýсци неслýшно слѣдят Лешкого правопи̅сја (стр. 55).

Лéхи пи̅шут малое J:

Babi, babia, babie:

Gołębi, Żabi, Rybi, Krowi, Łwi, Kozi, Jeleni, Psi, Kuri, Myszi, Głupi, głupià, głupie.

Drogi, droga, drogie. Nagi, Srogi, Tęgi, Drugi, Jednorogi, Boži, boža, bože, Księži.

Wiełki, wiełka, wiełkie. Wisoki, Szeroki, Wąski, Głęboki, Gibki, Chylooki.

Krolewski, ska, skie, Prorocki, Moczenicki, Grocki, Bracki, Synowski, Oicowski.

Pvżedni, nia, nie. Zadni, Srżedni, Posledni.

Trzeċi, ċia, ċie. Dżieċięċi, Ċielięċi, Książęċi.

Бѣлорýсци наслѣдýјут: і̂ пи̅шут J, льýбо И.

Бáби, Бабјѝ, Бабји, Бабји. Бабя, Бабіа, Вабја, Бабјя, Бабја. Бабје, Бабје: и си́цеже об остâлих наслѣдýјущих.

Голубји, Жабји, Рыбји, Кравји, Лвји. Еленји, Песји, Курји. Мышји. Глупји. Драгјѝ, гаја, гое. Другіѝ, Нагјѝ, Срогјѝ, Тугіѝ, Једнорогјѝ.

Божјѝ, божјя, божје. Княжјѝ.

Великјѝ, каја, кое. Високјѝ, Широкјѝ. Вускјѝ, Глубокјѝ, Гибкјѝ, Хылоокјѝ.

Кралевскјѝ, скаја, ское. Прорóческји, Мученическјѝ, (стр. 56) Градскјѝ, Братскјѝ, Сыновскјѝ, Отéческјѝ.

Прежднји, няя, нее, Заднји, Среднји, Послѣднји.

Третји, тја, тіе. Дѣтящји, Телящји, Княжащји.

А прáво Словѣнскѝ си́це:

Бâбьи, бâбја, бâбје. Голубьи, Жабьи, Ри̂бьи, Крâвьи, Лêвьи, Кôзьи, Јелêньи, Пêсьи, Кýрьи, Ми̂шьи.

Глŷп, па, по: Глŷпиь, паја, пое.

Дрâг, га, го. Нâг, Срóг, Тýг, Једнорòг.

Дрâгиь, гаја, гое. Нâгиь, Срóгиь, Тýгиь, Једнорóгиь.

Дру́ги, га, го: Дру́гиь, гаја, гое.

Божь̂и, бо̂жја, бе̂жје. Кне̂жь̂и, Вра̂жь̂и.

Вели́к, ка. ко, Висо̂к, Широ̂к, Ву̂зек, Гибек (:Ру́ски, Ву́зок, Гибок:) Глубо́к, Хильо̂дк.

Ве̂ликиь, каја, кое. Висо̂киь, Широ̂киь, Глубо̂киь, Хильо̂дкиь: Ву̂зкиь, Ги̂бкиь.

Кралье́вскиь, скаја, ское. Проро́чскиь, Му́ченичскиь, Градскі̂ь, Бра́тскиь, Сино̂вскиь, Оте́чскиь.

Пре̂дньи, ньа, нье. За̂дньи, Сре̂дньи, После̂дни.

Тре̂ть̂и, тја, тје. Де̂тя́щи, ща, ще, Теля́щи, Кне̄жя́щи.

(стр. 57) Лехи пи̂шут Ѵпсило̂н.

Gruby, gruba, grube. Słaby.

Krzywy, wa, we. Sívy, Krwawy.

Młody, da, de. Blady, Chudy.

Swieży, ża, że. Chyży.

Biały, ła, łe. Goły, Mały, Przeszły, Cały.

Niemy, ma, me. Chromy.

Czarny, na, ne. Czerwony, Zieliony, Pewny, Pilny.

Slepy, pa, pe. Tępy.

Stary, ra, re. Spory, Chytry, Dobry.

Łysy, sa, se. Bosy.

Swięty, ta, te. Żołty, Gęsty, Ryty, Syty.

Płochy, cha, che. Głuchy, Kruchy, Suchy, Cichy.

Бе̂лорисци насле̂ду́јут, и пи̂шут Ы:

Грубый, баја, бое. Слабый.

Крывый, ваја, вое. Сивый, Кровавый.

Младый, даја, дое. Бле̂дый, Худый.

Све̂жый, жаја, жее. Хыжый.

Бе̂лый, лаја, лое. Голый, Малый, Прошлый, Це̂лый.

Не̂мый, маја, мое. Хромый.

Чорный, наја, ное. Червленый, Зеле̂ный, Певный, Пилный.

(стр. 58) Сле̂пый, паја, пое. Тупый, Ле̂пый.

Старый, раја, рое. Спорый, Хытрый, Скорый.

Лысый, саја, сое. Босый.

Святый, таја, тое. Жолтый, Густый, Рытый, Сытый.

Плохый, хаја, хое. Глухый, Крухый, Сухый, Тихый.

Овчый, чаја, чее.

А пра́во Слове̂нски сице:

Гру̂б, ба, бо: Гру̂биь, баја, бое. Сла́б, Сла̂биь.

Крив, ва, во: Кри̂виь, ваја, вое. Си̂в, Си̂виь, Корва̂в, Корва̂виь.

Млȃд, да, до: Младиь, даја, дое. Блѣ̑д, Блѣ̑диь, Хӯд, Хӯдиь.

Свѣ́ж, жа, же: Свѣ̑жиь, жаја, жее. Хи́ж, Хи̑жиь.

Бѣ̑л, ла, ло: Бѣлиь, лаја, лое. Гȍл, Гȏлиь, Ма́л, Мȃлиь, Цѣ̑л, Цѣ̑лиь.

Нѣ̑м, ма, мо: Нѣ̑миь, маја, мое, Хрȍм, Хрȏмиь.

Чѐрн, на, но: Чѐрниь, наја, ное. Че́рльен, Черлȇниь, Зе́лен.

Зелȇниь, Певен, Пȇвниь, Пи́льен, Пи́льниь.

Слѣ̑п, па, по: Слѣ̑пиь, паја, пое. Туп, Тӯпиь, Лѣ̑п, Лѣ̑пиь.

Ста́р, ра, ро: Стȃриь, раја, рое. Спо́р, Спȏриь, Хи́тер, Хи̑трпь, Ско́р, Скȏриь, До́бер, Дȏбриь.

Ли́с, са, со: Ли́сиь, саја, сое, Бȏс, Бȏсиь.

Свȃт, та, то: Свȃтиь, таја, тое. Жȏлт, Жȏлтиь, Си́т, Си́тиь, Рѝт, Рѝтиь, Гӯст, Гӯстиь.

(стр. 59) Пла́х, ха, хо: Плȃхиь, хаја, хое. Глӯх, Глӯхиь, Крӯх, Крӯхиь, Сӯх, Сӯхиь, Ти́х, Ти̑хиь.

Овчѣи, чја, чје.

Обли́чевје. Поколи у Лехо́в ни́т окончȃнја на Gy, Ку: потом и у Бѣлору́ском пи̑смѣ ни́гдѣ неузри̑ш окончȃвја Гый, Кый. Гдѣко́ли бо Ле́хи пи́шут У: та́мо Бѣлору́сци кладӯт свое Ы; и не́ ȋндѣ. А то неслу́шно. Ле́хи бо по нӯжѣ, и съ ра́зумом чинȃт разлӯченје: и ужи́вајут двѣ́х знако́в, J, да У, къ једнȏь гласни́цѣ: тȋм што једен знȃк одебȇльает, а дру́ги про́сто стои́т за И. J зȃто Ле́хи гдѣко́ли рāзли́чно пи́шут, та́мо рāзли́чно и говóрят. Јно у ньих, J, неотмѣ̑нно всегда одебȇльает: У, всегда отȏнчает. Ка́кот Piwo, Pycha: изглȃшајут, Pycha, чи́сто, про́сто, то́нко, Пи́ха; а Piwo, со шӯмом, и со са́поју, или осопȇнјем, Пь-и́во, и без ма́ла бу́дто Пхи́во. А Пи́во и Пи́ха, (стр. 60) (:и несче́тни ȋние Ле́хом разногла́сни рѣ̑чи:) въ Ру́ском и остȃлом Словѣ̑нском јязи́цѣ, ни̑мајут рāзли́чного и̑зго́вора. Али вѐд Бѣлору́сци то́кмо на Ле́шкиь оби́чаь смотрят: и въ тако́вих нерāзли́чного и̑зго́вора рѣчѐх, без потрѣ̑би, рāзли́чно творȃт пи̑смо: и овдѣ пи́шут И; ондѣ Ы; могӯщи во обȏьих мѣстѣх пригóже писат И. Въ једнāком бо и̑зго́ворѣ, једнāко ȋмаст бити пи̑смо. Али у ньих ни́т обстојȃлности: него гласни́ца И, овда́ ьим отȏнчает глȃс; ка́кот, Вели́к, Коли́ко: овдà одебȇльает; ка́кот, Крāли́, Крали́ца. Такоже Ь, овдà одебȇльаст; ка́кот, Крȃль, Кȍнь, Чȇсть, Кȍсть: овда́ отончает; ка́кот, Волы̀, Виньі̀, Гу-стьі̀х, Простьі̀х.

Укâзи Лéшкого пйсма́ и Бѣлору́ского наслѣдо-вâнjа, въ чертинах И, и Ы.

(стр. 61) По Лешку	По Бѣлору́ску	По Словѣнску.
Wi, Wy	Ви, Вы	Ви
Wina. Wynalesć	Ви́на Вынáйти	Ви́на. Винâjти
Wino. Wynośić	Винò. Выносúти	Вино. Виносúти.
Wicher. Wychod	Вихèръ. Вы́ходъ	Вихер. Виход
Ći Siwi. Tych Siwych	Ти Сиви. Тых Си́вых	Си́ви, Си́вих.
Lwi, Krowi. Głowy	Кра́вJи. Главы̀	Кравѣи. Глави.
Bi, By	Би, Бы	Би
Bić. Być	Би́ти. Бы́ти.	Би́ти. Би́ти.
Bił. Był.	Би̂лъ. Бы̀лъ	Бил. Бил.
Bisior. Bystry.	Бисèръ. Бы́стрый	Бисер. Бистрий.
Zębi. Baby.	Зу́би. Ба́бы.	Зу̂би. Ба́би.
Ći Grubi. Ten Gruby	Гру́би. Гру́бый	Гру́би. Гру̂бий.
Dźi, Dy	Ди, Ды.	Ди.
Dźiwnie. Dym	Ди́внѣ. Ды́м	Дивно. Ди́м.
Dźiki. Dycham.	Ди́кJи. Дыха́ю	Дивѣи. Ди́хаjу.
Dźiurawy. Dybam.	Дира́вый. Дыба́ю.	Ди́рав. Дибаjу.
Młodźi. Młodym.	Мла́ди. Мла́дым.	Мла̂ди. Мла̂дим.
Sliedźi. Dudy.	Сéледи. Дуды.	Слéди. Ду́ди.
Zi, Zy	Зи, Зы.	Зи.
Zima. Zysk.	Зима̀. Зыск.	Зима. Зискâнjе
Mrozi. Ryzy.	Мра́зи. Рызы.	Мра́зи. Ризи.
(стр. 62) Li. Ły	Ли, Лы	Ли.
Licho. Łyko	Лихо. Лыко	Ли́хо. Ли́ко.
Liczić, Łykać.	Личи́ти. Лы́кати.	Ли́чи́ти. Ли́кати.
Lisica. Łycy.	Лисица. Лысый.	Лиси́ца. Ли́сий.
Mali. Małych.	Ма́ли. Ма́лых	Ма́ли. Ма́лих.
Goli. Gołym.	Гóли. Гóлым.	Голи̂. Голи́м.
Moli. Woły.	Моли̂. Волы̀.	Мольи̂. Воли̂.
Kroli. Wały.	Кра́ли. Ва́лы.	Кральи. Ва̂ли.
Mi, My.	Ми. Мых.	Ми.
Mi, My.	Да̂й ми. Мы вси́	Да́ь ми. Ми̂ вси̂.
Misa, Mir. Mysl	Миръ. Мы́сль	Ми́р. Ми́сел
Mimo. Myto.	Ми́мо. Мытò.	Ми̂мо. Ми́то.
Miłuę. Mylę się.	Милу́ю. Мылю ся.	Ми́луjу. Ми̂льу се.
Chromi. Słomy.	Хра́ми. Сла́мы.	Хра̂ми. Сла́ми
Chromi. Chromym	Хрóми. Хрóмым	Хроми. Хроми́м.

Ni, Ny.	Ни, Ны.	Ни.
Oni. Onych.	О́ни. 'Оныx	Онѝ. Оних.
Sławni. Sławnych	Сла́вни. Сла̂вных	Сла̂вни. Сла̂вних.
Pewni. Pewnym	Пе́вни. Пе́вным.	Пѣ̂вни. Пѣ̂вним.
Pilni. Pilnym.	Пи́лни. Пи́лным	Пи̂льни. Пи̂льним.
Klini. Słyny.	Кли́ни. Слыны.	Кли́ни. Сли́ни.
Słoni. Wrony.	Сло́ни. Враны.	Сло́ни. Вра́ни.
Dłoni. Strony.	Длани. Страны.	Дла́ни. Стра̄ни.
Koni. Spony.	Ко́ни. Спо́ны.	Коньѝ. Спо́ни.
Diny. Winy.	Ди́ни. Ви́ны.	Ди́ньи. Ви́ни.
Dani. Brony.	Да́ни. Браны̀.	Да̂ньи. Бра̄ни.
Te Sukni. Timi. Sukny.	Су̂кни. Сукны̀.	Су̂кньи. Су̂кни.
(стр. 63) Pi, Py.	Пи, Пы.	Пи.
Piwo. Pycha.	Пи́во. Пыха.	Пи̂во. Пи́ха.
Pismo. Pysk.	Писмо̀. Пы́ск	Пи̂сми. Пи́ск.
Picie. Pytka.	Пи́тје. Пытка.	Пи̂тје. Пи̂тавје.
Trupi. Krupy.	Тру̂пи. Крупы́.	Тру̂пи. Крӯпи.
Slepi. Slepych.	Слѣ́пи. Слѣ́пыхъ	Слѣ̄пи. Слѣ̄пих
Rzi, Ry.	Ри, Ры.	Ри.
Dobrzi. Dobrych.	До́бри. До́брыхъ.	Добри́. Добрѝ.
Starzi. Starych.	Ста́ри. Ста́рыхъ	Ста́ри. Ста́рих.
Chytrzi, Chytrzych.	Хытри. Хытрыхъ	Хи́три. Хи́трих.
Wiatrzi. Wiary.	Вѣ̆три. Вѣры.	Вѣ̆три. Вѣ̆ри.
Zubrzi. Chmury.	Зу̂бри. Хмуры.	Зу̂бри. Хму́ри.
Si, Sy.	Си.	Си, Сы.
Siła. Sylam.	Си́ла. Си̂лају.	Сила. Сыла́ю.
Siny. Syn.	Си̂нь. Си́н.	Си́ный. Сынъ
Sito. Sytosc	Си́то. Си́тост.	Си́то. Сы́тость
Gęsi. Kosy	Гу̂си. Ко́си.	Гу̂си. Косы.
Ci, Ty.	Ти, Ты.	Ти.
Cisowy. Tysiąc	Тисо́вый. Ты́сяща	Ти́сов. Ти́суще.
Ciskam. Tykam	Тиска́ю. Тыка́ю	Тиска̄ју. Ти̂кају
Cicho. Tyię	Ти́хо. Тыю̀	Ти́хо. Ти̂ју
Swięci. Swiętych	Свя́ти. Свя́тыхъ	Свя̂ти. Свя̂тих.

(стр. 64) Раздѣл ζ.

О осопêньи, льýбо о чертúнах Х, :' [1]).

Гре́ци свое Хи, изговâрајут чêрство: изпŷсщая крѣпко са́пу из гóрла: једнāкó со Жидôвским Хéт. А сéь осôпнић знâк, , изглâшајут лагоднѣе: приподóбно къ Латúнскому Хâ, Жидôвскому Хê, и нашему Хир. А сéь Неосôпнић знâк,', нúмает нúкакова глâса: и пúшетсе лúше на знáме, да увѣмó, же тáмо нúт осóпа .

Гре́ци сéь знâк,', зовŷт Дŷх чêрствиь; а сéь дрŷгиь протúвниь знâк, ', зовŷт Дŷх лâгодниь. А мú зовем; знâк осôпниь , знâк неосôпниь'.

Лéхи наслѣдŷя Нѣмцев, Жидôв, и Грéков, ј́мајут во обúчају двōје Осопêвје. Једно чêрство Ch, Chod, Chwała, Chwost: дрýго лáгодно, h, hnca, puhacz, harap, hoy, hey. Рýси и Задунâјци ј́мајут једūно сāмó осопêнје, Хúр: и лáгодно је изглâшајут: и гдѣ Лéхи разлŷченје чинâт, оні́ без разлŷченја говóрят, и пūшут; Ход, Хвāла, Хвòст: и Хŷкает пухâч, Харàп, Хòь, Хêь. Бѣлорýсци (стр. 65) наслѣдŷјущи Лéхов, творâт и оні́ двојé осопêвје. Черствое, Х; Хôд, Хвалà, Хвóст: и лâгодное, Г; Гукáет пýгач, Гáрап, Гóь, Гéь. Сице мéрзко преврáщајут глâс чертúни, Г: почúтајущи Ју въ мѣсто Х: о чéм óпосле рѣч бŷдет.

При всúх от гласнúц начúнајущихсе рѣчêх, пúшут Грéци, над начâлној гласнúцеју, једéн от тих двѣх знакôв: тó јест, јли Осôпниь ', јли Неосôпниь'. Абовѣм осопêвје въ ньúховом јязúцѣ нúмает јндѣ мѣста, неже тóвмо на почâткѣх рѣчêь, при гласнúцах. Ј зато въ такóвих мѣстѣх, то јест једúно на начâлних гласнúцах, пūшут тóь осôпниь знâк; кáкот, ʽІлáрјос, акелдáма, âран: што мú изговâраем сúце, Хилâрјь, Хакелдáма, Харàн.

А Неосôпниь знâк пúшут над всúми остâлими, от гласнúц начâтими рѣчмú: над коими нúт трѣби осôпного знáка; кáкот,'Ісúдорос, 'Адàм, 'Амúн. А сúла того неосôпного знáка нúчесоже јного несмâгает, неже (стр. 66) једúное сје, што знâчит, тáмо небúти осôпного знака,'.

Разсŷдú одвѣ бездѣлну печâл. Абовѣи гдѣ се непишет Осôпниь знâк': всáкому јест дóсга јâвно, да тáмо нúмаем изрéчь осóпно, него чúсто: и нúт нâто трѣби јного знâка. Кáкоти, аще бŷдет без знâка пúсано, Амúн: нúктоже нестáнет чéст осóпно, Амúн, бŷдто Хамúн;

---

[1]) Сравни Грамматики Крижанича разд. 11, пунктъ 9, стр. 130—131.

него чисто, Амин. Ј потóм очивисто постáет: Грéком непотрѣбен бити сéь Неосôпнинь знак '.

А пò готôвју јест непотрѣбен нáм. Поколи и противного ньéму осôпного знâка, ', у нас нит: и штó би тóь Неосôпнинь знâк, ', јмáл ползовàт, никто указáт немóжет. Чим вéщие зâмири и удивльенја јест достôјно: кâко прēвóдници въ писмѣ свâтом, над всими без изма́(ла) от гласниц начинајущими се рѣчми, надписáшя óв непотрѣбнинь знâк'. А нáвет и над негласницеју, Ј; кáкот, 'Јáко, 'Јакòв, 'Јáже, 'Юже.

(стр. 67) Раздѣл Н.

О полугласницѣ Ъ [1]).

Нáш Учителъ, јли пáче ктô ји после ньéго, смотрâщ нâто, што у Грéков, над всáкоју от гласници начâтоју рѣчју, пишетсе једéн от двѣх противних знакôв; јли Осôпнинь , јли Неосôпнинь': устáвил јест, да потóм же у нáс, при всáкоь рѣчи, кончâщеьсе на нелласницу, припишетсе на концѣ једéн от двѣх противних знакôв; јли знâк Шумнинь Ь, јли знâк Тóнкинь Ъ. Сут бо нѣкие негласници (:нâјпáче Л да Н:) кои се изговâрајут овда Шумно; какот, Крâль, Кòнь: овда Тóнко; кáкот, Укрâлъ, Зâконъ.

Али вéд и тó јест печâл непотрѣбна: и каја премнóго суетного трудá прибâвльает въ нáшем писмѣ: прямо какò и прежеречêнинь Неосôпнинь знâк бездѣлен јест, и въ Грéческом писмѣ, и въ нáшем.

Аще бо гдѣкóли небудет писан ни óв ни óн знâк; (стр. 68) то јест, ни Ь, ни Ы: лéхко јест познат всáкому, же однѣ непристóит чест Ь, нити изречь шумно. Буди писано Орѐл, Зâкон: и заисто никтоже, кто будет чтáя, неприбáвит Ь; сице, Орѐль, Закòнь: него пáче всáкинь хóщет чест прóсто, какò негласници Л, Н, сâми ó себѣ звонâт: нé мéнье, ни јнако, неже аще би писано било, Орѐлъ, Зâконъ. Зâтоже аддá ов знâк Ъ, ъ, на концѣх рѣчêм, јест совсѣм непотрѣбен.

Прâвинь пак ужитóк полугласници Ъ јест сицев: да се пишет тáмо, гдѣ би јмáла стојáт каја гласница, и она будет опущенà; кáкот, Въ купѣ, Къ нáм, Съ вáми: мѣстò Во купѣ, Ко нáм, Со вáми. Јещé и друго јест уживанје чертини Ъ. Трѣба бо знáти, же въ нáшем јязицѣ гдѣкóли јекер чертини Р, послѣдует каја негласница: тáмо бивает рâзлично изречêнје; кáкот, Грло, Горло, Гарло, Герло: и въ такових мѣстѣх пригóже се пишет Ъ; кáкот, Гърло: (стр. 69) о чéм обилнѣе повѣмó въ рâздѣлѣ ІД.

[1]) Сравн. грамматику Крижанича разд. 11, пунктъ 9; стр. 131—132.

Раздѣл Ѳ.

О двојет Г, јли о ГГ [1]).

Гре́ческо Ф, и Латинско F, во все́м јма́јут једнаку си́лу и почтѣнје. Ј Гре́ци въ Латинских јменѣх, въ мѣсто F, кладу̂т свое Ф; ка́кот, Filicianus, ФиликЈа̂н. А Латини въ Гре́ческих рѣча̂х, невѣмо чесо се бојат, да несмат въ мѣсто Ф, писат F: него пишут, PH, двѣ чертини за једен гла̂с; ка́кот, Φιλόσοφος, Philosophus. А то́ пак јест су̂етна бо́јазен, и нимает ниједнее слу̂шнее причини: него нѣкто да̂ром јест то измислил: милящсе, и мнящ въ том бити нѣкују му̂дрост. А оста̂ли писци того неразсу̂дивши, чу̂жие облу̂ди јашя наслѣдоват, јни по јних. А когда би писа́ли про́сто, једну́ чертину F, за једну Ф; сице, Filosofus: въ ничемже не би згрѣшили; него па́че чтѣнје би било чисто, властито и ле́гше.

(стр. 70) На́ши писци тимже чином мудру̂јут. Видят у Гре́ков. гдѣ се пишет двојс Г, сице ГГ; изречѣнје бити НГ: пишут бо Гре́ци Ἄγγελος, Ευαγγέλιον, а изгова̂рајут А́нгелос, Еванге́лїон. Ј за̂то на́ши несмат писат А́нгел, Еванге̂ліе; него А́ггел, Еваггѐліе. Али пак то змишльенје, и въ самом Гре́ческом писмѣ јест до́ста су̂етно; и въ на́шем мно́го па́че: аще настоим слѣдит чу̂жие облу̂ди.

Вина и слу̂чаь, за̂ч Гре́ци та́ко прѣвра́тно пищут, јест: што у ньих Г, да Н, въ дробницах, јли въ мѣлком писмѣ, сут чертини кру̂то межу со́боју сподо́бни, и једнаки; сице, γν: и тим поста́ет, да се тяжко разозна̂вает једна́ от дру̂гие: а навластито въ ско́ром писмѣ. За̂то нѣкиь говорник (:на удобнејше тѣх чертин разозна̂нје:) учинил јест сје пра́вило: Да Га́ма пред Га́мојy слове́т како како Н. А къ тому на́после прибавишя јни, без потрѣби: Да и пред К, и пред (стр. 70) Х, Гама слове́т за Н.

То́ пак пра́вило ја̂вльаетсе бити проти̂вно и ра́зуму, и јним Гре́ческие говорници пра́вилом. Бу̂ди на прилику сло́во: Φάјνω: ја̂вльајусе: коему Проше́стное врѣме́ јест Πέφανκα: јавихсе: и сице пишетсе пра́во, и слушно, чертинојy Н, Πέφανκα: абовѣм въ само́м коренично́м вре́менѣ, Φαίνω, стоит Н: и јест чертина Знаковна̂ја; Гре́ком наречена́ Характирјстјка: на кују они смотра̂т въ творѣньи оста́лих врѣмѐн.

Аливе́д ради прежеречѐного безмѣстного пра́вила, трѣба јест писат, не́ по слу̂шности, Πέφανκα; него прѣвра́тно, Πέφαγκα: а једна-

[1]) Сравни Грамматику Крижанича. Раздѣлъ 11, пунктъ 3; стр. 127—128.

коже велят читат Πεφανχα. Јно кто въ том невидит облуди и сүети очевистие?

Сүу пак, и веще ѣних въ сем списке споманьених вещеб, и преже нас обличиша, Скалигер, Мекерхус, и ѣни Критици, јли Граматически разсудници. Ј Кнаспкиь Григорје, въ меньших сво (стр. 72) их кньигах, на конце, на листе ѣг, о том нешто споминает. Овде пак судихом то сице пространее изложит, нато: да се ми необзираем на правила, буд Греческа, буд Латинска, буд Лешка: него паче да смотрим вездѣ на властитост своего језика.

Раздѣл I.

О гласѣ чертини Г [1]).

Русовје, Леси, и Задунајци, право и подлинно изговарајут чертину Г: чисто чуш и резво; Глава, Гора, Град. Чехи пак, и Бѣлорусци, сут изгубили правиь глас: и гласајут не много развлично от Х. Пишут бо, Глава, Гора, Град: а чтут без мала будто Хлава, Хора, Храд. А неци уже и на Великоь Руси, мнящи такoво изреченје бити подлиннѣјше, почали сут слѣдит Бѣлорусцев.

(стр. 73) А онй Бѣлорусци, когда ьим се лучит, писат Лешка јмена: и хотели би резво изречь; пишут, Г, оваковим обличјем, Ґ; какот, Ґорскиь, Ґлинскиь, Оґаньскиь: називајут ов знак Г, глаголом; а ов Ґ, Ґамојѵ: како да би Глагол и Гама били две чертини. І таво једну чертину раздѣлиша на две: и вимислиша јеь двојако обличје, и двојак глас.

А друзи от ньихже непишут, Ґ: него въ место једнее чертини кладајут две, КГ; сице Кгорскиь, Кглинскиь, Окгинскиь: и чтут резво, какоти и прежереченое Ґ. То пак все јест смятенје, и скаженје језику. Подлинное изреченје чертини Г, јест у Русов, Лехов, и Задунајцев.

Раздѣл II.

О чертинах Θ, да Ф [2]).

Чертину, Θ, Руси изговарајут гласом чертини Ф. А трѣба јест знати, же гласа ободвех тих чертин, Θ, и Ф, нит во всем Словенском језицѣ: и чертина Ф нам нит потрѣбна, развѣ въ писанју (стр. 74)

---

[1]) Сравни грамматику Крижанича. Раздѣлъ 11, пунктъ 2; стр. 127.

[2]) Сравни грамматику Крижанича. Раздѣлъ 11, пунктъ 6; стр. 129—130.

чу̂жих рѣчѐь: а, Θ, по про̂сту и весма́ јест непотрѣ́бно. Ј гдѣко́ли въ коеь рѣ̂чи обрѣ́таетсе Θ, јли Ф; зна̂к јест станови́т, рѣ̂ч ону би́ти чу̂жу. Зачи̂м неприго́же чиня̂н, ко́и ј́мена чу̂жаја, хи̂щти того гла́са, Ф, въ се́бѣ ни̂мајуща, (:то́ јест, гдѣ се пи̂шет Θ:) једна̄ко́же изгове̂рајут ти̂м у нас нерби́чним и дивьи̂м гла̂сом, Ф.

Немо̂жем заи́сто ми̂ право изре́чь чертини Θ, какот и вси́ оста̂ли Јевро̂пски наро́ди съ на́миже въ ря̂д немо́гут. Ј ни̂маем о том скорби́т, ни на̂то настоја́т, да бисмо ју пра́во изре́кли: абовѣ̂м и оста̂ли Јевро̂пцы нетра̂пятсе въ том. Паче́же и ху̂же би би̂ло изречь, Θ, пря́мо, неже въ ньего мѣ̂сто Ф: поньеже гла̂с Θ јест нам јеще необичнѐјшиь: и прямо једна̂к со они̂м гла́сом, кьь творя̂т гу́ски, когда протя̂гнувши јязик звѝзга̄јут: али једна̄ко́же неприста́ет нам, въ мѣ̂сто Θ, подла̄га́т необи́чного гла̂са Ф; него па́че кьь ј̂н приго́ж, и на́м оби́кньен.

(стр. 75) Бли́жшиь пак јест черти́нѣ Θ, гла̂с Т, неже Ф: абовѣ̂м и у Гре́ков, Θ; се премѣ̂ньает въ Т; ка́кот, θέλω, Τεθέληκα, хощу̂, хотѣ̂л јесм: и Т: прехо́дит въ, Θ; ка́кот, Νύχτα ὅλην, Νύχθ' ὅλην, веју̂ но̂щ. Ј гдѣ се, Θ, соста́ет съ нѣ̂коими негласни́цами: Гре́ци изгова̄рајут, Θ, будто Т; ка́кот, φθάνω, приспѣ̂ју, ἄχθος, брѣме, μισθὸς, пла̂ща: чтѣ̂т фтанω, ахтос, мιстдс. Лати̂ни́же, и вси́ Јевро̂пци (:опроч Ру̂сов:) въ Гре́ческих и Жидо́вских рѣчѐх, мѣсто̀, Θ, пи̂шут Т; ка́кот, мчсто̀ Θεολόγος, Σαβαὼθ, пи̂шут Теоло́г, Сабаот: и та́ко бли́же уга̂жајут ко власти́тому гласу, Θ. А ми̂ и да́лье грѣ̂шаем пра̂вого изречѐнја: и свѐь јязи́к осквѐрньаем странски̂м и неприго́жим гла̂сом Ф.

(стр. 76) Раздѣл ІК.

О изгова̂раньи чу̂жих рѣчѐь [1]).

Гре́ци на своего́ јязи́ка власти́тост влѣку̂к ј̂ние и ти̂м превра̂щајут Жидо̂вскиь, Лати̂нскиь, и На́ш и̂зго́вор. Ј въ том слу̂шно чиня̂т, што по̂мнју но́сят, па́че соего́, неже чу̂жих јязи́ков, власти́тост сохра̄ньат. А къ тому̂ и що ну̂жд то чиня̂т: ни̂мајут бо нѣ̂коих гласо̂в и черти̂н, кои се нахо́дят въ прежеречѐних јязи́цѣх; то́ јест, Б, Ж, Ц, Ч, Ш, Щ, Ь, јли Јода негласни́ци. Ј за̂то мѣсто́ Жидо̂вского Вару̂х, Лати̂нскаго ВибЈана, На́шкого Бори́с; пи̂шут Вару̂х, ВивЈа́на, Воро́сис. Мѣсто̀ Цејла, Циеро̂н; пи̂шут Кеила̀, Кјкеро̂н.

[1]) Сравни граматику Крижанича. Раздѣлъ 11, пунктъ 13; стр. 136—137.

Мѣстò ¡мêн двоескладних, Јо-àб: Јо-нà: Јо-рàм; пишут, ¡ли изговàрају̑т на три склади, Ј-ω-àв: Ј-ω-нà, Ј-ω-рàм.

Нáши пак лъу̑дје, ¡ли пáче Бѣлору̑сци, въ конéц не (стр. 77) пригóже чинàт: когда настојáт Грéков во всéм наслѣдовàт: и тий превращају̑т и опàчят Жидôвскиь, Латинскиь, Своь Словѣнскиь, и сàмже Греческиь ¡язик. Ј то нé по ну̑жѣ: су̑т бо въ нàшем ¡язицѣ глàси и чертини, кóими мóжем такóва чу̑жа ¡мена прáвò, и къ нàшеь рѣчи удáтно изглàшат.

Жидôвска реку̑ ¡мена изпàчају̑т въ несчéтних мѣстѣх: и сице пишут:

Саваωфъ за Сàбаðт.	Еффафà за Ефетà
Раввѝ за Ра́би	Тавифа за Табита
Варнáва за Барнаба	Голгофà за Голгóта
Фамаръ за Тамàр	Гаввафà за Габáта
Елјсáвифъ за Елизáбет	Ефрáфа за Ефрáта
Назарèфъ за Назарèт	Маранáфа за Маранáта
Фωмà за Тôма	Авраàмъ за Абрахàм
Матѳéй за Матвѐь	Вифлеемъ за Бетлехèм.
Варфоломéй за Бартоломéь	Веемωфъ за Бехемôт
Фавωръ за Тâбор	Велзеву̑въ за Белзебу̑б.
(стр. 78) Латинска казàт сице:	
Кекилја за Цецилја	Вонифáкјй за Бонифàцјь
Вивјáна за Бибјàна	Лаврéнтјй за Лаврѐнцјь
Февруáрій за Фебруàр	Викéнтјй за Винцêнцјь
Декéмврји зе Децéмбер	Иннокéнтјй за Јноцêнцјь
Вйсектъ за Бисèкт	Терéнтјй за Терêнцјь
Кесàръ за Цесàр	Тиву̑ртјй за Тибу̑рцјь
Силуéстеръ за Силвéстер	Филикјàнъ за Фелицјàн
Фавјáнъ за Фабјáн	Лукјàнъ за Луцјàн
Венедиктъ за Бенедикт	Тéртје за Тѐрцјь
Траґквилйнъ за Транквилйн	Ку̑артъ за Квàртус.

Грéческа казàт сице: когда чту̑т, ¡ли пишут.

Аґґелъ за Ангел	Фиофàнъ за Теофàн
Еvаґґéлје за Евангêлје	Феофvлáктъ за Теофилàкт
Даvíдъ за Дàвид	Фéдор за Теóдор
Гу̑мны за Хймни	Фéфель за Теóфил
Анафéма за Анатéма	Фйви за Тйби
Кафоликъ за Католик	Афини за Атйни
Дјфѳоґґъ за Дифтôнг	Пифагôръ за Питагóра.

(стр. 79) Обли́чаь овдѣ, ка́ко въ черти́нах В, Θ, Ф, јест нѣкиь пѣсщéн и ослáбльен глâс: а въ черти́нах Б, Т, П, сут глâси рéзви, и мужескôму гóвору пристôјни. Зâто Лати̑ни; хóшщи ј́маіут черти́ну једнако си̑лну Грéческоь В (:кáкот Varius:) једнакóже мѣстó Грéческие рѣчи Вáрварос, нехотѣшя пи̑сáт пѣсщéно Varuarus, Вáрварус, него вóлят рéзво пи̑сáт и изри̑кат, Бáрбарус: и тóже чинят и во ј̑них такóвих рѣчêх.

Тáко ј́сто чини́шя нáши дрѣвньи Словѣнци: чему јест знâк, што и до днéс от чу̑жих слôв Вомвáкјон, Сáваөон, на Ру́си говóритсе Бумáга, Субóта; а нé Вумáга, Савóфа. Сéрби и Харвати́, от Θемéлјос, Θеóдωрос, изглâшаіут Темѐль, Ту̑дор, јли Тóдор. Ти́м сподóбна сут: Хвалêнское за Фалêнское мôре: Јоси̑п за Јоси̑ф: Сти́пан за Стéфан: Прâтар за Фратер: Пилосôп за Филосôф: Творјâнскаја за Флорјâн-(стр. 80) ская врâта.

Несовѣтуем, Ф, премѣньáти въ П, и говори́ти Пилосôп; него пáче Филосôф. Али, Θ, премѣньáт во Ф, и Б во В, јест въ конéц непристôј̑но и зâмирно. Потóм бо Жидôвско, Литйнско, и Нáше прáво и рéзво изречêвје премѣньаетсе въ нѣкиь нáм необичен и рâзпу́стен глâс: и сподóбен, будто би каја стáрица без зубêь говори́ла, Саваóф, Вифлеѐм, мѣстô Сабаôт, Бетлеѐм.

Раздѣл IГ.

О черти́нах Тôнких и Шу̑мних[1]).

Шу̑мние негласни́ци сут, Ж, Ч, Ш, Щ, ЛЬ, НЬ, ДЬ, Ь.

Тôнкие сут, Б, В, Г, Д, З, К, Л, М, Н, П, Р, С, Т, Х, Ц.

Премѣньаіутсе пак Тôнкие въ Шу̑мние, овако:

(стр. 81)	Г, З	въ Ж.	Бôг, Бóже; Кнêз, Кнêже. Јпще Г въ З: Бôг, по Бóзѣ.
	К, Ц	въ Ч:	Свâк, Свâче; Отѐц, Óтче. Јешще К въ Ц: Свâк, при Свâцѣ.
	С, Х	въ Ш:	Носи́ти, Нóшен; Влáх, Влáше. Јешще Х въ С: Грѣх, по Грѣсѣ.
	Т	въ Щ:	Плати́ти, Плащêвје.
	Л,	въ Ль:	Моли́ти, Мóльевје.
	Н,	въ Нь:	Гони́ти, Гóньевје.

[1]) Сравни Грамм. Крижанича Разд. 1, пунктъ 5 и Разд. 11 пунктъ 7; стр. 1 и 130.

Д въ	ДЬ:	Ходити	Хóдьевје:	по Задунаȷ̂ску
	Ж:		Хóженје:	по Рŷсву
	ЖД:		Хóжденје:	по Превóдничсву
	ДЖ:		Хóдженје:	по Јспрâвльеньу.

Б, въ БЛЬ: Грáбити, Грáбльенје.
В, въ ВЛЬ: Прáвити, Прâвльенје.
М, въ МЛЬ: Прѝмѝти, Прѝмльенје.
П, въ ПЛЬ: Трâви́ти, Трâвльенје.
Р, Ь сут непремѣнни; кáкот; Мори́ти, Морêнје: Строьи́ти, Строьѣнје.

(стр. 82) О прâвом глâсѣ чертѝни Щ.

Рŷси Щ зовŷт ШЧА. Пи́шут, Щâв, Щêт, Щедротà, Щи́т, Щýка, Нôш, Пêщ, Прощêнје, Отпущêнје, Огньи́ще. А чтŷт Шчâв, Шчêт, Шчедротà, Шчи́т, Шчýка, Нôшч, Пêшч, Прошчêнје, Отпушчêнје, Огньи́щче.

Лéхи вéздѣ једнāко съ Рýсми изговâрајут: и пи́шут си́це, Sźczaw, Sźczuka, и остâлаја: рâввѣ гдѣ Нѣмци́ премѣни́ша ӣзгóвор въ Ц; кáкот, Нóц, Пјец; мѣстò, Нôщ, Пêщ.

Сéрби Щ зовŷт ШТÂЬ: а изговâрајут бýдто ТЬ. Пи́шут бо, Щŷд, Щŷти́ти, Нôщ, Пêщ, Плащенје, Плâща, Богдáновищ, Крāльéвищ, Воьи́новищ. А чтŷт: Тьŷд, Тьŷти́ти, Нôть, Пêть, Платьêнје, Плâтьа, Богдáновить, Крāльéвить, Воьи́новить. А гдѣ се вькýп сôјдут СЩ, јли ШЩ: пи́шут ШТ; кáкот, Штâв, Штêт, Штедротà, Шти́т, Штýка, Проштêнје, Отпуштêнје, Огньи́ште.

(стр. 83) Хорвāти Щ зовŷт ЧЬА. Пи́шут, Щŷд, Щути́ти, Нôщ, Пêщ, Богдáновищ, Крāльéвищ, Воьи́новищ. А чтŷт; Чьŷд, Чьути́ти, Нôчь, Пêчь, Богдáновичь, Крāльéвичь, Воьи́новичь. А гдѣ присто́ит изречь Ш; тáмо је припи́шут; кáкот, Прошщêнје, Отпушщêнје, Пŷшща, Гŷшща, Плâшщ, Огньи́шще, Шщâь, Шщêт, Шщи́т, Шщедротà. Ј чтŷт Прошчьêнје, Отпушчêнје, Пŷшчьа, Гŷшчьа, Плâшчь, Огньи́шчье, Шчьâв, Шчьêт, Шчьедротà.

А же пак въ чертѝнѣ Щ несодêржаетсе глâс Ш: и же ньéе подлѝнное изречêнје јест Чьа: а нé Шчâ, нити Штâь, нити Ть: си́це се познâвает.

От Пôт, Поти́тисе: тончи́ца Т премѣньаетсе въ шŷмницу Щ: и пи́шетсе Пощýсе, Пощêнје и чтетсе, Почьêнје.

(стр. 84) А от Пôст, Пости́ти: тончи́ци СТ премѣньајутсе во свои шŷмници, ШЩ: и пи́шетсе Пóшщусе, Пóшщенје и чтéтсе, Пó-

шчьенје, От Пу̂т, Напу̂тити: пи̂ши́ Напу̂щенје, Напу̂чьенје: От Пу̂ст, Напусти́ти: пи̂ши́ Напущщêнје, Напушчьêнје. Пла̂ща от Плати́ти: Пла̄шщь от Пла̂шщ.

Мо́гли бисмо обо̂јтисе без Щ: могу̂щи јего гла̂с совершено́ виразúти черти́нами Чь, јли Шч. Али једна̂ко́же обрѣтена̀ и уста̂вльена јест черти́на Щ: једно за̂то, да се тончи́ца Т въ нью̂ премѣньает: дру̂го за̂то, да се зго́дно пи̂шет Щ въ тако́вих склáдѣх, гдѣ кру̂то незго́дно и ра̄злично би́вает изречêнје; ка́кот, Нощ, изгла̂шајут си́це, Нôшч, Но́ц, Нôть, Нòчь.

(стр. 85) Раздѣл ІД.

О сошêстѣи нѣкоих черти̂н [1]).

Черти́ни Л, М, Н, Р, стоја́щé на почáткѣх рѣчéм, нелью̂бят за со́боју негласни̂ц: ино претвêрдо да неизпра̂вно се пи̂шет и гово́рит,

Лба̀, за Ле́б, Ле́ба	Лзѝ, за Лезѝ
Лва̀, за Ле́в, Лêва	Лка̂нје, за Лакота̀
Лгота̀, за Легота̀, Лехко́та	Лна̀, за Лêн, Ле́на
Лжа̀, за Лôж, Ло́жи	Лчю, за Ла́чен јесм
Лжèш, за Ло́жеш	Нра̂в, за На̄рав.

М, терпи́т за со́боју Л, Н, Р, не́ ȋних негласни̂ц; ка́кот, Мла̂д, Мно́ги, Мра̂к: и неизпра̂вно се пи̂шет и гово́рит,

Мгла̀, за Мегла̀, Магла̀	Мсти́тисе, за Мести́тисе
Мжа́ти, за Мижа́ти	Мстисла̀в, за Местисла̀в
Мзда̀, за Мезда̀	Мху̀, за Мêх, Мêха
Мска̀, за Мезг, Мезга̀	Мши́ти, за Меши́ти
Мста̀, за Места̀, Месщêнје	Мша́, за Ми́са
	Мще́неск, за Мешче́неск
	Мщу̂гъ, за Мешчьу̂г.

(стр. 86) Р, пи̂шетсе от нѣкоих на почáткѣх съ негла̄сницами: гдѣ ȋни пи̂шут Е, ȋни А, ȋни Ъ; ка́кот,

Рва́ти, Ерва́ти, Арвати, Ърва́ти.
Рдер, Рдр, Ердер, Ардар, Ърдèр.
Рдрӣна, Ердрӣна, Ардрӣна, Ърдрӣна.
Рда́щ, Ерда́щ, Арда́щ, Ърда́щ.

[1]) Ср. Грамм. Разд. 11 пункты 10 и 11; стр. 132—136.

Рж, Ерж, Арж, Ърж.
Ржѧ̀н, Ержѧ̀н, Аржѐн, Ържѧ̀н.
Ржо̀в, Ержо̀в, Аржо̀в, Ържо̀в.
Рзáти, Ерзáти, Арзáти, Ързáти.
Рма̂н, Ерма̂н, Арма̂н, Ърма̂н.
Рнáти, Ернáти, Арнáти, Гнáти.
Рт, Ртӥщ. Ерт, Ертӥщ, Арт, Артӥщ, Ъртӥщ.
Ртӥш, Ертӥш, Артӥш, Ъртӥш.
Рчáти, Ерчáти, Арчáти, Ърчáти.
Ржа̀, Ержа̀, Арѣа, Ържа.
Ржа̀в, Ержа̀в, Арѣа̀в, Ържа̀в.

Ј вéздѣ, гдѣкóли послѣ Р слѣдит каја неглас (стр. 87) нѝца, ра̄злѝчно јест изречѐнје; кáкот,

Чéхом:	Рýсом:	Лéхом:	Сéрбом:	Харва̄том:	Общено:
Смрт	Смерт	Смјéрть	Смáрт	Смéрт	Смъ́рт
Брз	Бóрз	Ба̂рзо	Ба̂рз	Бе̂рз	Бъ̂рз
Трн	Тóрн	Тјéрнје	Та̂рн	Те̂рн	Тъ̂рн
Крв	Кре̂в	Крев	Ка̂рв	Ке̂рв	Къ̂рв
Брв	Бров		Ба̂рв	Бе̂рв	Бъ̂рв
Хрв	Хóрт	Хáрт	Хáрт	Хéрт	Хъ́рт
Трст	Трост	Тростьѝна	Та̂рст	Те̂рст	Тъ̂рст
Грло	Гóрло	Гáрло	Гáрло	Гéрло	Гъ́рло
Брдо	Бóрдо	Бáрдо	Бáрдо	Бéрдо	Бъ́рдо
Дрва̀	Дрова	Дрва̀	Дарва̀	Дерва̀	Дърва̀
Хрбéт	Хорбет	Грбјѐть	Харба̂т	Херба̀т	Хърбѐт
	Хребѐт				
Врба	Верба̀	Вјéрба	Ва̄рба	Ве̄рба	Въ̄рба
Хрва̂т	Хорва̂т	Хáрват	Харва̂т	Херва̂т	Хърва̂т
Србин	Сéрбин	Сéрбин	Сáрбин	Сéрбин	Сърбин.

Въ такóвом аддá смятеном ӣзгóворѣ, пригóже въ печáтном пѝсмѣ.

Пи̂шетсе Ъ: да мнóжшим удáтно постáнет (стр. 88) чтѐнје: и да всáкиь изречéт, кáко са̂м схóщет.

А въ ручно̂м писмѣ̂ чини̂тсе совѣтнеје̄ше бити, да всáкиь пи̂шет по своéм домови̂нном за̄кóнѣ.

Бъ Лати̂нском јазѝцѣ въ нѝједноь: въ Грéческом въ три́х четѝрих ли рѣче̂х: а въ нáшем кру̂то чя́сто обрѣ̄тается С, пред Л, М, Н, Р, сѝце СЛ, СМ, СН, СР; кáкот, Слáва, Смéрт, Снѣ̄г, Срѣ̄да. Ј сѝцево соше̂ствје јест шумя̄щé и неугóдно, и мéрзок чинѝт јазѝк;

и пишетсе токмо на початкѣх и срѣдинах: на концѣц пак неизправно јест писат СЛ, СМ, СН, СР: какот и СТВ, СТН, СТР, БР, ДМ, и јних нѣкоих твердих складов. Ј зато не пиши, тих Кресл, Весл, Повисм, Писм, Пасм, Кросн; Осм, Јесм, Пѣсн, Царств, Сестр, Стегн, Добр, Седм: него сице, Кресел, Весел, Повисем, Писем, Пасем, Кросен: Осем, Јесем, Пѣсен, Царстов, Стеген, Сестер, Добер, Седем.

(стр. 89) Непиши, Псков, Пстрив, Пстер, Пстр, Пстрота, Пструга, Тщета: него Песков, Пестрив, Пестер, Пестрота, Пеструга, Шщета.

Во јних јазицѣх, часто после чертин Л, М, Н, Р, лучајутсе Б, Г, Д: П, К, Т: и составльајутсе ови склади, Алб, алг, алд, алп, алк, алт: амб, анг, анд: Амп, анк, ант: Арб, арг, ард: Арп, арк, арт: и со осталими гласницами Елб, илб, олб, улб: Енг, инг, онг, унг, и осталаја. Въ нашем пак јазицѣ такових складов нит; и тим знак се: јавльает, гдѣ сут такови склади, рѣчи они бити чужи; какот, 'Амбра, Ангел, Харта. Само при Р, въ нѣкоих рѣчех, находятсе такови склади; какот, Смерт, Хергав, Гербав.

Ј после склада Ол, такоже находятсе негласници; какот, Волга, Волк, Волна, Долг, Долгош, Долг, Должник, Жолна, Жолт, Жолч, Молньа, Полн, Ползити, Полт, Сол (стр. 90) за, Столп, Чолн, Болгарин.

Такова Харвати двојако изговарајут: и тако чуш, како уже написахом; и сице, Вуга, Вук, Вуна, Дуг, Дугош, Дуг, Дужник, Жуна, Жут, Жуч, Муньа, Пун, Пузити, Пут, Суза, Ступ, Чун, Бугаринъ. Лехи различно и превратно: Вилк, Велна, Длугиь, Длугош, Длуг, Пелнив, Плечь, Слеза, Слуп. Руси во всем право изглашајут: развѣ што наслѣдуя Лехов въ рѣчех, Плечь, Слеза; говорят Плоть, Слеза: мѣсто Полт, Солза. Ов Плот, от плетенја наречен, значит ограду из прутја; ова Полт, јли Пут, значит масо. Ова Солза, Суга, јдет из очес; а ов Слез, Слеза, јест трава. Сице же ради Лешкого Крев, говорят Кров, мѣсто Корв. Ов Кров, значит Покров; ова Корв (:не Кров:) значит животнују мокроту.

После Ш нимает мѣста јна негласница, опроч Щ и Ч: (стр. 91) какот, Шщит, Огньишще, Шчезати, Пишчьал. Зачим вси они рѣчи, кои јмајут после Ш, кују јнују негласницу: познавајутсе бити чужи; какот, Швагер, Шкода, Шлах, Шлахта, Шльапа, Шлик, Шмат, Шнура, Шпага, Шпица, Шруба, Штука, Мушкет: вса бо ова сут Нѣмечска; Школа, Шпитал Латинска: и осталаја такова: опроч Производних, Швец от Шиј у, Нашки от Наш: и аще јест кое јное. Превратно пак се пишет Шкло, Шкляница, Швистати, Швистав. Мѣсто Стекло, Стекленица, Свистати, Свистав.

Ка́ко въ на́шем јязи́цѣ ненахо́дитсе једна́ гласни́ца повторена; ка́кот, аа, ее, ии, оо, уу: нити двѣ̂ въку́пѣ чисти́ гласни́ци; ка́кот, ае, аи, ао: ужé јест повѣ̂дано въ ра̄здѣ̂зѣ Д, пра́вилѣ S.

О повторенóь негласни́цѣ.

Ненахо́дитсе въ на́шем јязи́цѣ једна́ негласни́ца повторена́, јли усугу́бльена. Ра̂звѣ по слу́чају, (стр. 92) въ произво́дних рѣ̂чѐх и па́дежѣх; ка́кот, от Пра́веден творитсе Пра́ведна; та́коже и от 'Јстинен, 'Јстинна, Јстинно: Неотмѣ̂нен, Неотмѣ̂нна. Тóже би́вает и въ рѣ̂чѐх слóжених; ка́кот, Оттвори́ти, Оббити, Безза̄кóније, Подда́нец. А слóвце Адда́ јест стя̂гньено јли скращенó из, 'Атода: и зна̂чит, 'Јното, Јнто: Ergo, ʹΑρα.

Неизпра̂вно адда пи̂шут Прѣ̄вóдници: Благословéннаја, Вселéннаја, Совершéнно, Свещéнник и мнóла ʃна такóва: мѣстò Благословльѐнаја, Всельѐнаја, Совершенò, Свещени́к. Ј поблу́док дока̂жет њим се једни́м слóвом. Прича̂стја сут, Му́чен, Учѐн, Свещѐн: и от ти́х произво́дна ʃмена, Му́ченик, Учени́к, Свещени́к. Аще адда́ от Свещéн пи̂шут Свещéнник: за̂што та́коже от Му́чен, Учѐн, непи̂шут Мучéнник, (стр. 93) Учéнник? Отвѣ̂та они да́т немóгут: али ми́ ви́ну повѣ̂мо: а тó јест, же ʃмена Му́ченик, Учени́к, сут ста́ри, и да́вние Словѣ̂нские рѣ̂чи, јещé за пога̂нства въ на̄рóдѣ оби́кньени: коих за̂то они́ не могóшя превра̄ти́т. А свещени́к јест рѣ̂ч свѣ̂жша, уже за на́шего Христја̂нства вими́шльена: и потóм на прѣ̄вóдничско копи́то ули́чена.

Ј аще та́ко въ срѣди́нах неповтòрајутсе чертѝни: поготòвју на поча̂ткѣх (:бу́д въ корени́чних, бу́д въ произво́дних рѣ̂чѐх:) ни́како ни̂мает мѣ̂ста тоже повторѐније негласници: и прѣ̄вра́тно се говóрит, Сса́ти, Ссóр, Сси́лнињ, Жжѐш, Жжѐт, Ввéсти, Ввози́ти, Зу́ти: мѣстò, Соса́ти, Сосòр, Соси́лнињ, Жежѐш, Жежѐт, Вовéсти, Вовози́ти, Созу́ти, јли Јзу́ти.

(стр. 94) Раздѣл ІЄ.

О ʃменѣх и чи̂слѣ чертѝн Словѣ̂нских.

Цицерòн Ри́мскињ му́дрец, во свои́х Тускула̂нских ра̄зговòрѣх, си́це пи́сано оста́ви: [Meum indicium semper fuit: nostros homines omnia aut sapientius invenisse, quam Graecos; aut accepta ab illis fecisse meliora:].

Ја (:пра́вит:) всéгда су́ди́л јесем, же наши лју́діе вса́чтоже јли мудрѣ̂е изобрѣтóшя, неже Грéци; јли што от њих взя̂шя, то учини́шя лу́тше]. Ова рѣ̂ч, ди би во всéм јма́ла бит ʃстинна, недокончал бих

тåко прóсто: али óво јест очивúсто и извон сȗмньи, же ӗмени и лӣца чертӣн Латӣнских сут сличнејша, пригóжша, и лѣпша от Грéческих.

Латӣнские бо чертӣни всӣ сут прåвилни: тó јест, же се мóгут пӣсåт ведле Прåвила, и Кружӣла: (стр. 95) а ӗних всӣх јязӣков чертӣни немóгут бӣт пӣсани Прåвилно. Ј потóм над всåкое ӗное пӣсмо, нāјлéгше и нāјскóрше јест Латӣнско: и всåкаја рѣ̑ч мóжете напӣсåт једнӣм влåком: тó јест, да перå от бумåги неподвӣгнеш, доколи рѣ̑чи недопӣшеш: а во ӗних нāрóдов пӣсмѣх трѣ̑ба јест за всакоју без мала чертӣноју перó от бумåги подвӣгнути. Јещé и óво јест знаменӣта крѣ̑пóст сего пӣсмå: же се мóжет тåко размаӣтими ствóрми и виражêньи пӣсåт, како јест видно въ кньӣгах печåтних: што въ нӣједном ӗном пӣсмѣ бӣт немóжет. Једнӣм слóвом: из прåвилности сего пӣсмå, доказȗетсе óно бӣти најсовершенеӗше: тåко да и вӣнье нӣт пӣсма ньему равногó; и вимӣшльено бӣт немóжет ӗно совершенêјше от ньéго. Мӣ поколи Грéческо пӣсмó прјåхом, Латӣнского (стр. 96) во ствóрѣх и лӣцѣх вирāжåт немóжем: али во ӗменѣх чертӣнних, мóжем и ньéго Рӣмского и въ кȗпѣ Грéческого наслѣдовати лȗче, неже доселӣ. То јест да чертӣнам издéнем ӗмена пристојнеӗша: рекши једноскåцна и Прóстå: ради полегчêнја ученӣком. Лéгше бо јест счӣтат склåди простӣми, неже дóлгими и множесклåдними ӗменми. Зåто ведле Греческого и Латинского јменовåнја, скратӣвши рѣ̑чи, и лӣшние склåди отсѣ̑кши, сӣце мóжем чӣтат азбȗку:

Ведле Греческого:

а	ѥе	у	ѕѣло
бу	ка	хи	ѳита
ви	ла	ци	ѯӣ
га	ми	че	ѵпсилóн
де	ни	ша	фӣ
е	о	ща	ѱӣ
жи	пи	я еа	ѡ вêликое
зе	ро	ѣ ие	
и вêликое	си	ъ ор	
ј мåлое	та		

Ведле Латӣнского:

а	ѥе	у	ѕ, шêст
бе	ка	ха	ѳ, тӣта
ви	ле	ци	ѯ, кси

га	ме	че	ѵ, и тôнкое
де	не	ша	фи,
е	о	ща	ѱ, пси̂
жи	пе	я еа	ω, о вêликое.
зе	ре	ѣ ие	
и вêликое	се	ъ ор	
ј мâлое	те		

(стр. 97) Послѣдних сéдем сут Грéчески, и нам ли́ше въ чи́слѣх потрѣбни: а въ пи̂смѣ,

Мѣстò Ѕ, стáви З: Ѕѣло, Зѣло.

Мѣстò Θ, пи̂ши Т, Θеóдωрос, Теóдор

Мѣстò Ѯ, пи̂ши КС: Алéѯјос, Алексѣь

Мѣстò Ѱ, пи̂ши ПС, Ѱалмòс, Псáлом

Мѣстò Ѵ, пи̂ши И. Кѵрјллос, Кири̂л.

Мѣстò Ѡ, пи̂ши О: Нјкωн, Ни́кон

Јоди̂нос Ф, јест и въ пи̂смѣ потрѣбно: Фјлıппос, Фили̂п.

Грéци своих Двоегласни̂ц некладу̂т въ чи̂слó азбу́чное: и потóм у ньи́х сут ли́ше КД черти́ни; ко кóим аще причтéм двоегласни́ци, ἀј, αυ, εј, ευ, oј, oυ, ᾳ, ῃ, ῳ; и ду̂х чêрствиь ʽ, да ду̂х лáгодниь, јли апóстроф ʼ: постат хóщет черти̂н ЛЄ.

У нас Я, Ѣ, сут двоегласници́: Ъ, ни̂т черти́на, него апóстроф, јли полугласни́ца: тó јест, знâк неприпи́сание јли опусщêние гласни́ци. (стр. 98) Ј потóм черти̂н наши́х подли̂нних, јест КЅ: а зъ двоегласни́цами, и съ полугласни́цеју, постáет ьих КΘ: а со Грéческими нáм непотрѣбними, постает ЛЅ.

Раздѣл ІЅ.

О предѣльêньи писмêном.

Предѣльêње писмêное јест писмá на членкú јли чя́стки раздѣльêње: потрѣбно къ лéгшему чтêњу, и къ разумльêњу бесѣди.

Предѣлки сут:

Разница	,	Знâк уди̂вльења	!
Двѣ тóчки	:	Привдéньење	() (: :)
Половни́ца	;	Означење	[ ]
Точкà	.	Разлу̂чење	ј ѣ
Знâк питáтьи	?	Привâзање	= =

Смотрицкиь за разницу подаjет два знака: (стр. 99) черту | и запятуjу ,: али то без потрѣби: сеь бо знак |, jли черта, ни Греком ни Латином нит въ работѣ ни во jживаньи: и несличпо да нестроjно творит писмо. Нѣмци, ради грубости своих чертин, измишлиша и пишут туjу черту, мѣсто разници jли запятие ,: и Лехи въ том наслѣдуjут Нѣмцев, токмо въ печатном писмѣ. Лехи бо невѣмо зашто, въ ручном писмѣ пишут Латинскими; а въ печатном Нѣмечскими чертинами. Нашему писму удатнѣjша jест Разница ,.

Двѣ точки реци, jли двѣ Пики; а неназиваь Двоточје: нит бо то рѣч Словѣнска. Абовѣм никто неговорит, Двоочіе, Двоpучіе, Двоножіе, Двомужје; него Двѣ очи, Двѣ руци, Двѣ нози, Два мужа.

(стр. 100) Половница—;—словет Латином знак Срѣдньи jли Половинниь : и jест прѣдѣл полезен и потрѣбен: и уживаем jего во мнозих мѣстѣх, а наjпаче гдѣ се бесѣда нѣкако на двѣ половинѣ, jли на два разума раздѣльает; какот, Льудје се разидоша; jедни поjдоша на десно; друзи на лѣво. У Греков нит сего прѣдѣла, нити знака напь. А знак сеь половинниь—;—Греци пишут за знак Питанја.

Точка се пишет на концѣ совершеного разума, jли бесѣди. А после точки, за почяток наслѣдуjущего разума, Латини всегда пишут Грубицу: то jест, вещу jли началнуjу чертину. А Греци пишут гдѣ Грубицу, гдѣ Дробницу.

Знак Питатьи се пишет, гдѣ чесо питаем jли спрашиваем; какот, Нитли душа больша тѣла?

(стр. 101) Знак Задильенjа се пишет, гдѣ се значит удивльенје, jли каковоколи закликньенје; какот, О велико Божје чудо! О мене бѣдного и окаjаного!

Привденьенје jли медверженје (Греком названо Парентезис) пишетсе тамо, гдѣ jедно jли множе слов, ради обjясньенја, прибавим въ бесѣду; тако да ко основанjу бесѣди непристоjят: jно будси је и изверждем; цѣла останет бесѣда; како на семже мѣстѣ указ видиш въ рѣчех (Греком названо Парентезис).

О значенје се пишет: гдѣ приводим кое реченје из Святого писма, из святих Отец, jли от коегоколи мудреца и нарочита мужа: льубо гдѣ куjулибуд јнуjу рѣч хощем учинит значну над осталие.

(стр. 102) Въ Привденьеньи и во Означеньи, послѣдньи чертини словут Запори; Запор привденьенjу), Запор означенjу]: jли, Запри привденьенје, Запри означенје.

Разлученје (Греком Дјерезис) сут двѣ точки, кои се пишут над J, да Ђ, сице ї, ӗ: зато да J, останет гласницеjу, и да непрѣjдет въ негласницу; какот, Јнд͏ја. J зато, да се Ђ, неслиjет со ближньеjу не-

гласницеју въ једен глâс: него да се вирáзно изречет; кáкот, Орудьи, Брêзьи, Плâтьи.

Привâзавје се пишет, когда на концѣ строкú немóжем совершенó дописáт коего слóва: и тогдá овим знâком= =објâвльаем, рѣч небити совершенó дописáну, него раздѣльену на двѣх строкâх.

(стр. 103) Јмена Властúтаја ĵна сут чловѣчскаја; кáкот, 'Адам, Марја, Јвàн: ĵна Градскâја; кáкот, Рим, Царúград, Мóсква: ĵна Рѣчскаја; кáкот, Вóлга, Дôн, Дунàь: ĵна Горскāја; кáкот, Куновúца, Земнúь појâс, Окич; и остâлаја. Сúцева аддá Властúта ǰмена пишутсе Грубúцами на почяткѣх; сице, Владимир, Борис: нѣ владимир, борис.

Раздѣл ІZ.

О влацѣх [1]).

Влâк, јли Зāвлак (Грéком Просωдја) јест ,разлúчно глâса 'провлѣчêвје во изговâраньи рѣчêь: Возвишено, Понúжено, Долговáто, и Скóро.

У Грéков сут трú влâци: О'стрь, Завлѣчêнь, и Тâжкь. Ј мóгут стојáт на трѣх склáдѣх: то јест, на Послѣдньем јли Крâјном, и на двѣх (стр. 104) блúжньих при крâјном. А на четвêртом, и на дâльших от конца, нúмает мѣста Грéческа Просодја.

У Латúнов сут двâ влâка (:јли акцéнтуса:): Острь, и Провлѣчêнь: и двâ склáда сут Влакопријêмна; Прикрâјнь (:то јест, блúжньи јскер послѣдньего:) и Предприкрâјнь: и нé ĵни. Не пишут пак Латúни влакôв вúрáзно над рѣчми: тим што виг тяжко во онóм јязúцѣ и без влаковних знакôв познáт; гдѣ, и кáко пристóит глâс провлāчит.

А въ Словѣнском јязúцѣ сут четúри влâци: а склâди не лише трú послѣдньи; него јещщé и' четвêртиь, и всáкиь дâльшиь от конца, всú сут влакопријемни. Зачим несмотрâщ ни на Греческа, ни на Латинска прáвила: вижу прóсто, нâшему јязику, четúри Влакôвние знâки бúти потрѣбни.

(стр. 105) Отмѣни въ јязúцѣх (:Грéком Дјалéкти) нáм словŷт Завлâченје: потóм што нâјпáче чинâтсе јязúчние отмѣни по размайтом влакôв ужúваньи. Ј въ нáшем аддá јязúце потóмже премѣньени сут ūзкóнни прâви зāвлáци.

Лéшко завлâченје јест скаженó из Нѣмéчского: тáко да во всáкоь без мáла рѣчи тьорâт зāвлáк на прикрâјном склáдѣ; кáкот, Учé-

---

[1]) Ср. Грамм. Криж. разд. 17; стр. 187—189.

Објасненије приходно
О писмѣ Словенском.

Опоминок очтеним сего списка.

Страница 3, да скажемо ы, кроз что често уживани въ Руском писмѣ. Здѣ пак пишетсе въ рѣтких, и токмо въ нужних мѣстѣх, гдѣ по нуждѣ писатисе указуют. А о том, и о многих иних, ко передпоку писанију пристојащих лещех, приходатсе отвѣти и причини доложити, дѣ семже наслѣдујущем спискѣ.

Толико опет гди доста о запладцѣх речено. А инде остает нам сказат: како се плацы пременјују: или гдѣ једен преходит въ другого.

Сверха, и Богу слава.

а.х..ѯ.а.

апр: и.

Фототипія Шереръ, Набгольцъ и К° въ Москвѣ

НАЧАЛО И КОНЕЦЪ СОЧИНЕНІЯ.

Опечатки, вкравшіяся въ изданіе статей Крижанича 1659 года.

(Ссылки на страницы и строки изданія).

	Напечатано:	*Слѣдуетъ читать*:
3.$_{1}$—$_{2}$	Usmotrenie Carskom	Usmotrenie o Carskom
2.$_{6}$	польскимъ	польскихъ
7.$_{20}$	Cziskasi	Czirkasi
8.$_{22}$	tûzit	tûžit
9.$_{2}$	Bôziego	Bôžiego
11 $_{30}$	Cârkjch	Cârskich
13.$_{20}$	ziti	žiti
—.$_{24}$	koroliowoł	koroliował
14.$_{31}$	Korołuszu	Karołuszu

Остальныя отклоненія отъ обычнаго правописанія Крижанича и странныя написанія, какъ то: uzâs (=užâs) 8.$_{24}$, pretekol 10.$_{4}$, ne síe tri gódi (=na s. t. g.) 11.$_{2}$. Knezôwski (=Knæzôwski) 11.$_{24}$, za Korolom (=Koroliom) 12.$_{24}$, udaret (=udaræt) 12.$_{31}$, cołowik (=čo-łowik) 13.$_{25}$, szuda 14.$_{10}$. Carsko wełiczestwo (вм. обыч. Carskoe W.) 14.$_{18}$, Nasciastliwszi (=Nasczia-) 14.$_{40}$, и т. п. читаются въ подлинникѣ.

СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

ВЫПУСКЪ ВТОРЫЙ.

МОСКВА.

1891.

СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

ВЫПУСКЪ ВТОРЫЙ.

МОСКВА.
Университетская типографія, Страстной бул.
1891.

Изъ „Чтеній въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ“.

1674 ГОДЪ.

ТОЛКОВАНІЕ

ИСТОРИЧЕСКИХЪ ПРОРОЧЕСТВЪ.

Озаглавленное нами на основаніи содержанія и формы сочиненіе Юрія Крижанича *Толковавание исторических пророчеств* доселѣ было не только не напечатано, но и совершенно неизвѣстно. Нижеподписавшемуся удалось открыть его въ *Императорской Публичной Библіотекѣ* 6-го іюня 1890 года. Причина неизвѣстности этого сочиненія въ наукѣ, не смотря на то, что оно довно уже находится въ общедоступномъ книгохранилищѣ, заключается конечно въ томъ, что содержащая его рукопись сохранилась не вполнѣ, подлинное заглавіе утрачено, а приписанное позднѣйшею рукою не содержитъ имени автора и всего менѣе наводитъ на мысль о Крижаничѣ. Въ рукописномъ каталогѣ Императорской Публичной Библіотеки (Русск. Л: Q. Отд. I, № 410) рукопись издаваемаго сочиненія записана такъ: «*Пророчествія на осмый вѣкъ отъ различныхъ писателей и о антихристѣ.* Крупная скоропись XVIII вѣка; судя по правописанію—писана сербиномъ». Это заглавіе взято изъ самой рукописи, гдѣ оно находится на оборотѣ перваго листа и приписано почеркомъ XVIII вѣка, совершенно отличнымъ отъ обоихъ почерковъ рукописи: мы его воспроизвели ниже на первой страницѣ печатаемаго сочиненія.

Не требуется пространныхъ доказательствъ принадлежности издаваемаго сочиненія Юрію Крижаничу: въ пользу ея говорятъ всѣ внѣшніе и внутренніе признаки: почеркъ рукописи, правописаніе, языкъ и содержаніе. Знакомому хотя нѣсколько съ другими сочиненіями Крижанича достаточно прочитать нѣсколько страницъ издаваемаго сочиненія, чтобы убѣдиться въ этомъ.

Описаніе рукописи. Рукопись въ обыкновенную четвертку на сѣроватой бумагѣ въ доскахъ, обтянутыхъ кожей; пере-

плетъ нѣсколько попорченъ. Въ настоящее время она состоитъ изъ 207 листовъ, но первоначально листовъ было нѣсколько больше. Утрачены листы въ трехъ мѣстахъ: 1) въ началѣ, гдѣ было предисловіе или «предговор», 2) послѣ оглавленія и указателя заглавіе и начало самаго текста сочиненія и 3) въ концѣ рукописи. Сколько утрачено листовъ въ началѣ рукописи, рѣшить трудно: хотя листы, содержавшіе «предговор» и оглавленіе или «пречет главизнам» имѣли особую помѣту по верхнимъ угламъ страницъ арабскими цифрами, но эта помѣта намѣренно уничтожена: углы немного обрѣзаны, оставшіяся кое-гдѣ и послѣ обрѣза цифры стерты, такъ что по этимъ едва замѣтнымъ слѣдамъ помѣты намъ не удалось возстановить счетъ страницъ. Текстъ имѣетъ особую помѣту арабскими цифрами также по верхнимъ угламъ страницъ; на первыхъ сохранившихся листахъ эти цифры соскоблены, но съ оборота 4-го листа, гдѣ находится помѣта 26, цифры идутъ подъ рядъ правильно до конца рукописи; поэтому легко опредѣлить, что на первой уцѣлѣвшей страницѣ текста должна быть помѣта 19, а утрачено 18 страницъ или 9 листовъ. Кромѣ помѣты страницъ цифрами, въ рукописи текста есть еще помѣты тетрадей славянскими буквами; эти помѣты находятся на первомъ листѣ тетради внизу съ правой стороны. Первую такую помѣту находимъ на 6-мъ сохранившемся листѣ текста или на 29 страницѣ: отсюда начинается тетрадь г҃. Отъ второй тетради уцѣлѣло, значитъ, только пять листовъ. Такъ какъ всѣ слѣдующія тетради имѣютъ по 8 листовъ, то утрачено въ началѣ рукописи текста 3 листа 2-й тетради, и 8 первой, что составитъ 11 листовъ или 22 страницы; но на 4 л. 2-й тетради, или на первомъ сохранившемся листѣ текста, приходится помѣта страницы 19, значитъ нумерація страницъ начиналась не съ первой страницы первой тетради, а съ четвертой; первые не мѣченные два листа первой тетради заняты были вѣроятно заглавіемъ сочиненія и можетъ быть эпиграфомъ. Помѣта тетрадей оканчивается 12-й тетрадью, остальныя тетради рукописи, начиная съ 189 страницы, отмѣчаются только переносами на послѣдней страницѣ. Рукопись оканчи-

вается 424-ю страницей, но здѣсь не заканчивается самое сочиненіе: оно прерывается на срединѣ предложенія; сколько листовъ утрачяно въ концѣ, положительно сказать нельзя, но можно полагать, что не болѣе двухъ: въ послѣдней тетради рукописи не достаетъ именно двухъ листовъ, а предполагать, что утрачена еще цѣлая тетрадь или нѣсколько, нельзя потому, что въ подробномъ указателѣ содержанія, находящемся въ началѣ рукописи, послѣдняя ссылка относится къ 386 страницѣ. Итакъ рукопись въ настоящемъ своемъ видѣ имѣетъ 19—424 страницъ текста; въ началѣ 1 л. чистый съ вышеупомянутымъ позднѣйшимъ заглавіемъ на оборотѣ и три листа, занятые концомъ «предговора» и оглавленіемъ съ указателемъ. Листы рукописи сохранились хорошо, рваныхъ нѣтъ, только многіе листы, особенно въ началѣ, покрыты грязными пятнами: рукопись очевидно когда-то упала въ грязь. Особенно пострадали края 1-го и 2-го листа оглавленія, такъ что теперь не вездѣ можно прочитать указанія страницъ и главъ. Нельзя также разобрать на полѣ первой страницы текста противъ главы 5-й указаніе на содержаніе.

Рукопись писана двумя *почерками*. Первымъ почеркомъ писаны сплошь во 1-хъ три листа въ началѣ, содержащіе конецъ предисловія, писаннаго въ сплошную строку, и оглавленіе и указатель или второе оглавленіе, писанныя въ два столбца съ указаніемъ страницъ; во 2-хъ тѣмъ же почеркомъ писанъ конецъ рукописи начиная съ половины 418 страницы, съ § 216; въ 3-хъ тѣмъ же почеркомъ написаны на поляхъ противъ текста указанія на содержаніе и наконецъ въ 4-хъ этою же рукою сдѣланы поправки и добавленія по всей рукописи. Этотъ почеркъ мы признаемъ собственнымъ почеркомъ Крижанича: это тотъ же самый почеркъ, которымъ писана рукопись Московской Синодальной Библіотеки № 284 (826), содержащая сочиненіе о св. Крещеніи и признаваемая автографомъ Крижанича. Вторымъ почеркомъ писанъ весь текстъ сочиненія, за исключеніемъ послѣднихъ страницъ 418—424. Это почеркъ переписчика, по нашему мнѣнію—того же самаго, который въ 1675 году пе-

реписывалъ для Крижанича его «Обличѣнје на Соловѣчску Челобитну», хранящееся также въ Московской Синодальной Библіотекѣ подъ № 283 (889). По прилагаемымъ при семъ снимкамъ можно сравнить оба почерка съ указанными рукописями или по подлинникамъ или по снимкамъ съ нихъ, приложеннымъ П. А. Безсоновымъ къ его изслѣдованію о Крижаничѣ въ «Православномъ Обозрѣніи» за 1870 г. ч. II, къ стр. 702, №№ 10—14.

Правописаніе въ обоихъ почеркахъ одно и тоже: оно рѣзко отличается отъ обычнаго въ концѣ XVII вѣка русскаго правописанія и почти тождественно съ правописаніемъ сочиненій Крижанича, писанныхъ кириллицей, напр. вышеупомянутыхъ о св. Крещеніи и противъ Соловецкой челобитной. Какъ въ этихъ сочиненіяхъ, такъ и здѣсь, Крижаничъ употребляетъ ј безъ точки, напр. јест, јего, Језекијил, јиже, јиденје; тајна, Кесаријски, Дијоклитијан, историјописец, Божјими, блисканје, изказанје, свезанје, питје, дивје звѣрје (но всие, прочие, јересние и т. д.); Андреј, сеј. Употребляются ꙗ и ю, но изрѣдка встрѣчаются написанія ја, јꙋ.—ꙗ (=ја) и *я* (=ѧ) употребляются б. ч. этимологически, причемъ Крижаничъ я=ѧ пишетъ похоже на *я* современнаго русскаго письма, переписчикъ же удерживаетъ начертаніе ѧ, но очень часто встрѣчается *я* вмѣсто ꙗ и наоборотъ; затѣмъ въ огромномъ количествѣ случаевъ, хотя и не всегда послѣдовательно, ѧ по сербо-хорватскому выговору замѣняется чрезъ *е*.—*ъ* и *ь* встрѣчаются одинаково въ обоихъ почеркахъ, но употребленіе ихъ крайне ограничено: *ъ* пишется только въ предлогахъ, не имѣющихъ гласной; *въ съ (зъ)* и *къ (гъ)*, въ концѣ же прочихъ словъ *ъ* не пишется никогда, напр.: отец, сын, дух и т. д.;—*ь* употребляется какъ въ концѣ словъ, такъ и въ срединѣ. Въ концѣ только для обозначенія мягкаго *л*, напр. воль род. мн., и *щ* въ окончаніи прич., напр. велещь, радујущьсе, изходещь, любещь. Въ срединѣ словъ для обозначенія мягкости *д*, *л*, *н* и *ч*: видьено, приплодьенје, осудьена, изходьеню, по нудьи (но «мед Отцем и мед Светым Духом»); земльи, јавльеню, возлюбльены, писательи, больше, по њеј же, из

ньего, из ньих, заньеже, припомньених, гоньенје, мньите, кньига, древньи, ньива, речьи infin, суженьски. Вмѣсто русскихъ написаній *ію*, *ія* (*ью*, *ья*) пишется одно *ю* или ꙗ, *я*: божю, запреню, хрјстянски, мученя, обличенꙗ, дꙗвол, бытꙗ*. — *ѣ* употребляется довольно часто, гдѣ она не замѣнена по хорватски черезъ *и*; но встрѣчается и *е* вмѣсто *ѣ* по русски; вообще въ употребленіи этой буквы нѣтъ послѣдовательности, напр. *сѣяч* злого *сим*ена пос*и*ял; р*и*чах, отв*е*щујет, им*и*ли и т. п.

Описываемая рукопись вообще безъ удареній, но Крижаничъ при пересмотрѣ ея кой гдѣ разставилъ ударенія, а въ одномъ мѣстѣ сплошь на нѣсколькихъ страницахъ (стр. 123—138). Какъ въ другихъ сочиненіяхъ, писанныхъ Кириллицей, такъ и здѣсь Крижаничъ употребляетъ четыре знака ударенія: ́, ̀, ̂, ̄, напр. всúх, вéс, тáмо, по всéм тóм; когдà аддà, дà, сûм тв. ед., чтò мѣст. относ.; сûн Бóга жûвого, дêн, мы̂; нāрод, трūзéн, ӯзор, једнāка, откӯпил, разшūрил.

Рукопись въ обоихъ почеркахъ представляетъ вообще весьма тщательное письмо. При пересмотрѣ труда переписчика Крижаничъ сдѣлалъ многочисленныя поправки и добавленія. Поправки состоятъ въ исправленіи прямыхъ ошибокъ, исправленіи правописанія, въ пополненіи пропусковъ, раздѣленіи словъ одного отъ другаго вертикальною чертою и соединеніи неправильно раздѣленныхъ, въ разстановкѣ по мѣстамъ удареній, въ подчеркиваніи отдѣльныхъ словъ или цѣлыхъ предложеній, съ цѣлью обратить на нихъ особое вниманіе; впрочемъ для этой цѣли уже въ оригиналѣ, съ котораго писалъ переписчикъ, нѣкоторыя слова и фразы

---

* Тѣми же чернилами и тѣмъ же почеркомъ, которыми въ XVIII вѣкѣ приписано заглавіе книги на оборотѣ перваго листа, сдѣланы прибавки *еровъ* въ концѣ словъ въ видѣ *паерка* (въ нашемъ изданіи ') на первой страницѣ письма Крижанича, и въ концѣ первой же страницы письма переписчика. Тою же рукою послѣ „Предговора" написано заглавіе: „Реэстръ главизнамъ"; подъ словомъ *реэстръ* легко разобрать слово руки Крижанича *прѣчет*, а подъ главизнамъ было вѣроятно слово *постите*ј, какъ въ оглавленіяхъ другихъ сочиненій Крижанича.

были выдѣлены особымъ крупнымъ шрифтомъ или подчеркнуты. Есть, наконецъ, немногочисленныя, впрочемъ, поправки самаго текста и дополненія. Грубыхъ ошибокъ переписчикъ допускалъ весьма мало; важнѣйшія изъ нихъ слѣдующія: страница рукоп. 25 строка сверху 20 написано было гости, поправлено Гѻ̀ти; 32, 14. похвалним—пова̂лним; 34, 8 како—ка́мо; 37, 6 ди—ти; 77, 10 потребноj нам=потребно, и нам. 96, 7 град блуды—град блудни, 111, 20 jедно—jедино 120, 18 Давидом—Давидовим, 123, 3 царом—царством, 141, 20 горенjем—говоренjем, 146, 18 норед—но́ не́ред, 153, 13 Турки—турски, 155, 20 ꙗзъ—ꙗ зъ, 185, 7 въ грамотѣ—въ грамати́кѣ, 195, 10 Гдр̃и—Гдр̃ми, 203, 1 jест—бѣше, 203, 6 хощемы—хощем мы, 206, 11 обличена-обличенꙗ, 301, 11 три кра ди—три краты, 400, 20 Дамаскин—Иван (разум. Креститель).

Гораздо больше ошибокъ противъ принятаго Крижаничемъ выговора и правописанія: 30, 10 къ соби—къ себи, 46, 5 от честноjе—от честниjе, 54, 18 Илироским—Или́рским, 65, 17 об—обо, 79, 15 раздѣляютсе—раздиляютсе, 81, 16 имѣл—имил, 86, 7 осмосотно—осемсотно, 86, 5 время—време, 85, 5 возтанjе—возтаньенjе, 88, 16 возтаньеню—возстаньеню, 89, 18 понеже—поньеже, 90, 12, 15 совокупльенjе—совку́пльенjе, 109, 20, 178, 11 жидов—жидовѻ̀в, 122, 2 цесарства—царства, 158, 5 ибрахима—и Ибрахима, 159 1 ньми—ньими, 172, 14 наjменьщjе--наjме́ньшиjе, 177, 19 блачестю—благочестю, 185, 18, прикосньенинjем—прикосньенjем. Не рѣдко Крижаничъ вставляетъ пропущенный писцомъ в въ предлогахъ: стим—съ тим 75, 15, втих—въ тих ibid, всуjе—въ суjе 285, 10. Написанныя иногда раздѣльно два слова Крижаничъ соединяетъ въ одно: 100, 13, может быт, 339, 4, може быт—можебы́т.

Не мало также случаевъ неудачнаго раздѣленія словъ: 21, 2 А водниди—А во дни ди, 27, 7 истрошити—и строшити, 25, 11 заузор—за узор, 29, 8, Седи—Се́ ди̑, всуди—всу́ ди̑ и т. п. Строчныя буквы иногда поправляются въ прописныя: 22, 5 ветлеом—Ветлеом, 25, 6 новом Риму—Новом, 25, 19—20 афри-

кию—Африкию, хиспанску—Хиспанску, 26 и др. греком, римляном—Греком, Римляном и т. п. Переписчикъ не вездѣ соблюдалъ отдѣленіе предлоговъ отъ зависящихъ отъ нихъ словъ, Крижаничъ сдѣлалъ много поправокъ, но много случаевъ оставилъ безъ исправленія.

Поправки Крижанича состоятъ также въ пополненіи пропусковъ изъ одного слова или цѣлыхъ фразъ; нѣкоторыя изъ такихъ прибавокъ сдѣланы не для исправленія ошибокъ писца, а для пополненія текста. Такія поправки и дополненія К. вписываетъ или надъ строкой или же на полѣ и внизу страницы, отмѣчая какимъ-либо знакомъ. 53, 17 надъ строкой: «а ниједина не зачинајетсе от *Ру*»; 65 между 16 и 17 строк. вписано: «и наши Греки изидоша во сретенје Ρως»; 59, 9 ди; 65, 18 початку; 71, 5 слово «велит» зачеркнуто, а на полѣ написано: «велит: изведу́ тя от конца Си́верска»; 103, 20 не 138, 7, присвојити; 160, 4 срещу—на срещу; 194, 5 на; 200, 11 душити; 210, 17 и на полѣ: «И аще кто мнит» и т. д. до конца главы (см. печатный текстъ). 214, 13 се; 225, послѣ 7 строки въ выноскѣ внизу приписаны двѣ строки: «Аще пријемльет... не будет Бог» (см. печ. текстъ); 227, 12 надъ словами «от Сина» написано: «или чрез Сина»; 231, 13 имити; 247, 19 въ выноскѣ добавльено: «И Син... не производльив» (см. печ. т.); 251, 1 въ выноскѣ: «Син ди... примем» (см. печ. т.); 266, 17 јеже зъ; 267, 18 въ выноскѣ: «И Светы Дух... поначално» (см. печ. т.); 297, 13 бо сиꙗ рич; 297, 15 ни мужеского, ни женского, но: 297, 19 како́ у нас обе́тница; 332 послѣ 11 строки въ концѣ § 159 прибавлено въ выноскѣ: «Купно же Отцу и Сину дајет» и пр. до конца § (см. печ. т.); противъ этой выноски на полѣ приписано и соотвѣтствующее указаніе на содержаніе: «Чрез Отца и чрез Сина»; 341, 12 послѣ слова «верстајет» длинная выноска на стран. 340 и 341 внизу со словъ «а именно» до «Но тако велю» и пр. (см. печ. т.); 367 въ концѣ страницы послѣ словъ «чрез Сина излиꙗн» въ § 188 приписано: «из сеј ричи... Дух от Сина излиꙗн» (см. печ. т.); 400, написанныя въ концѣ 11 строки слова:

«но здѣ нам» зачеркнуты и написаны вновь въ слѣдующей строкѣ какъ начало § 202; 407, 11: ·где; въ концѣ 14 строки и внизу въ сноскѣ приписано: «А въ ветхом трјωду» и пр. до слова «Милош» (см. пач. т.); 413 въ концѣ строки 4 и въ сноскѣ на стр. 412 внизу прибавка: «А въ потребнику кијевском года ҂ахѯз» и пр. до словъ: «А въ Псалтырю ҂зҏоз года» и пр. (см. печ. т.); 413, 14 послѣ слова «мисто» въ сноскѣ добавлено: «тој ричи јединого: зде јеј бѩше мисто». Крижаничъ своей рукой приписалъ также кой гдѣ ссылки на тѣ или другіе §§ въ послѣдней части своего сочиненія, см. напр. стран. 223, 283, 298 и др. Есть нѣсколько поправокъ самого писца; такъ на стран. 222 строк. 12 писецъ пропустилъ слова: «от Отца бо изход» и написалъ ихъ въ выноскѣ на полѣ; 410, 8 пропущены слова: «царю цареј каков от каковогo» и написаны въ сноскѣ въ послѣдней 20-й строкѣ страницы.—Слѣдуетъ отмѣтить также, что двѣ страницы рукописи 228 и 262 помѣчены въ ряду другихъ, но оставлены чистыми безъ перерыва въ текстѣ.

Языкъ издаваемаго сочиненія тотъ самый, которымъ писаны и другія сочиненія Крижанича: кромѣ словъ церковнославянскихъ и русскихъ здѣсь встрѣчаемъ цѣлый рядъ словъ сербохорватскихъ, напр. торбух, маненост, срећа, бројити аддà, пак, вéрло и т. д. Никто, кромѣ Крижанича, не могъ у насъ писать такимъ языкомъ.

Издаваемое сочиненіе написано Крижаничемъ въ 1674 году, когда онъ находился еще въ Сибири. На это есть указаніе въ самомъ сочиненіи: на страницѣ рукописи 86 (см. въ настоящемъ изданіи стр. 25), гдѣ авторъ дѣлаетъ хронологическія выкладки, прямо называетъ 1674 годъ («до сего ҂аѱод года»). Сочиненіе приготовлялось спѣшно, не было окончено, какъ замѣчаетъ самъ авторъ въ концѣ указателя: «Дело не совершено, зъ ради спѣшенıа из рук отпȣщено, а аще Бог подаст здравје: и дело совершитсе». Нѣтъ никакого сомнѣнія, что найданная нами рукопись издаваемаго сочиненія была написана въ томъ же 1674 году, а не въ XVIII в.

Если почеркъ, языкъ и правописаніе говорятъ въ пользу того, что издаваемое сочиненіе принадлежитъ Крижаничу, то и содержаніе свидѣтельствуетъ о томъ же. Историко-философскія и религіозныя воззрѣнія автора издаваемаго сочиненія вполнѣ совпадаютъ съ идеями и воззрѣніями Крижанича, проводимыми въ трактатахъ его о Политикѣ, о Промыслѣ, о св. Крещеніи и въ обличеніи на Соловецкую Челобитную. Не мало есть параллельныхъ мѣстъ и въ фактическомъ содержаніи. Все это подробно доказывается нижеподписавшимся въ особомъ изслѣдованіи, напечатанномъ въ апрѣльской и майской книжкахъ «Журнала Министерства Народнаго Просвѣщенія» за 1891 годъ, подъ заглавіемъ: Новооткрытое сочиненіе Юрія Крижанича о соединеніи церквей» и отдѣльно: «Матеріалы и замѣтки по старинной славянской литературѣ *Матвѣя Соколова*. Выпускъ вторый. VI. Новооткрытое Сочиненіе Юрія Крижанича. Спб. 1891 г.» Подобно другимъ сочиненіямъ Крижанича, и новооткрытое содержитъ много интересныхъ фактовъ, наблюденій и мнѣній по внутренней (а отчасти и внѣшней) исторіи Славянства и Россіи. Главное же значеніе издаваемаго сочиненія состоитъ въ томъ, что оно положительно рѣшаетъ вопросъ о главной цѣли, которую преслѣдовалъ Крижаничъ въ Россіи, оно неопровержимо свидѣтельствуетъ, что главная цѣль трудовъ всей жизни Крижанича заключалась въ стремленіи обратить православныхъ славянъ во главѣ съ Русскими къ уніи съ Римскою церковью.

Печатая текстъ, мы по возможности старались воспроизвести рукопись, сохраняя правописаніе, знаки препинанія, ударенія и титла. Отступленія допущены только въ отношеніи къ прописнымъ буквамъ и къ раздѣленію словъ: то и другое въ рукописи проведено не послѣдовательно; вводя нѣкоторое однообразіе, мы придерживались пріемовъ самаго Крижанича, обнаруживающихся особенно тамъ, гдѣ онъ исправляетъ переписчика. Отмѣченныя выше поправки и дополненія Крижанича мы ввели въ текстъ, не оговаривая въ примѣчаніяхъ, кромѣ тѣхъ случаевъ, гдѣ поправки касаются не письма, а содержанія. Въ буквахъ допущена замѣна

только ꙋ чрезъ *у*; ѧ передается чрезъ *я*, такъ какъ самъ Крижаничъ подобнымъ начертаніемъ пишетъ эту букву. На поляхъ обозначена нумерація страницъ рукописи. Конецъ предисловія и оглавленіе напечатаны изъ страницы въ страницу съ обозначеніемъ римскими цифрами.

М. Соколовъ.

Въ сеи книге собраны пророчествиѧ
на осмыи векъ ѿразличныхъ книгъ
іписателеи і ѡантихристе по
вествователеи
іпрочем.

I

. . . .
из сих', и из прочих зде приведенихъ ричеј пресвитло дознајетсе: Ќако, и вь чем свети отци быша согласни. И ќако ни на возточној, ни на Римској стране хулы нит: токмо аще страна страны неосудиајет, и непроклинајет.

Конец предговору.

Пречет главизнамъ

II

III

IV

Изказање а

V

Изказанје к.

Изказанје г.

VI

Дело не совершено, зъ ради спѣшенја из рук отпущено. А аще Бог подаст здравје: и дело совершитсе. Слава Богу без конца.

. . . . 19
щих царej неопасност. Ка́ко они хотяху jего Господнью славу на се превлачити: и тйм недостоjними себе туликого дара учинити. Зато jест давно первлье чрез пророкы предобвистил оного царства погибел. И нит jим ума̑ къ тому просвитил: да бы были оно побидльиво знаме обдержали. А како пак Римски ца̑ри Хрjстову славу на се превлачиша: и ка́ко за то и свою славу погубиша: об том хощем въ искреном зде въ слид гредущем Даниjиловом прореченю кратко припоменути.

е҃. Даниjилово пророченjе а҃.

Даниjил' въ главе к҃ повидаjет': Како jест' Навуходоносор' видил' лик' мужа, имиюща главу из || *злата*: рукы и перси из 20
сребра: торбу́х и стегна из *мъди*: голени из *желиза*: а ногы из желизаже да из *глины*: И отторгнулсе jест ди Камен от горы без рук: и ударил мужа въ ногы. И скрушилосе jест все (:Глина, Желизо, Мѣд, Сребро, и Злато,:) изъ витром jест отнесено. а *Камен* пак он учинил се jест горою великою: и на полнил всу землю].

То видьенjе изказуjет сам Даниjил, на четверо царство: на Асирско, Перско, Греческо, и Римско. Желизни и глинени голени и ногы знаменуют Римско. И сие ди царство будет раздильено: и частю крипко, а частю ***скрушено***. И смисетсе ди чловическою кровю: но́ неприлипетсе, *и неспоjетсе мед собою.*] || то́ jест: Греки зъ Римлянми небудут згодни, ни 21
jединомиселни.

Римско царство раздильено, и скрушено.

А во дни оних царстов, *возбудити хощет Бог царство:* jеже во викы не разоритсе. И царство jего иному не предастсе. Повстати пак хощет, и *строшити хощет вса та царства:* и само хощет стояти во викы.]

Хс҃ хощет разорити Римско цр҃ко.

То́ jест: Хрjстос хощет изтрошити и́ разорити Римско царство. въ томбо jедином обjимахусе и держахусе и та проча три именована царства.

А за које пак причины: и ка́ко, и когда́, јест Хрјстос Римско царство развалил: преполезно и препотребно было бы об том
22 все изводно размислити. Но мы соблюдая краткост, не можем || того всего на сем мисту подовольну изявити: токмо ничто мало назначая припоминајем. А најпервлье очивисто јест: јеже то пророчество не́ об Ветхом, но об Новом Риму јест изречено: и наньемже и звщено. Новы бо Рим јест поганскою силою и неволье̥ю притишньен. А ветхы Рим, како изкони всегда стояше, тако и нине Божјим даром стојит: и въ полној слободе и вольности пребывајет.

ѕ҃. Данијилово проречење к҃.

Звир убијен, и огню предан, и то јест Римско царство.

Данијил же въ главе з҃, видил јест д҃ звѣры. И звир ди четверты бяше грозен и чуден верло: имиющь зубы желизны, и рогов десет. И прирасел му јест једен *рог мал:* и три из рогов первших изторгну || шасе пред ньим. И убијен *јест звир:*
23 *и огню предан.*] И сеј звир знаменујет Римско царство: а Рог малы антихрјста: и попредника јего Мухамета: и зъ ньим турско царство, и јего погибел.

Римско царство веще от всих.

Звир ди четверты царство четверто будет на земльи: и сие будет *веще от всих царстов.* И пожрити хощет всу землю: и потерти и скрушити ю хощет. И суд хощет сести: да се изведет сила, и да се сотрет, и да згинет.

ЦарствоХристово разорит Римско.

А царство пак, и власт, и великост царства, иже јест под всим небом, да се предаст людству светцев Вишньего. *И вси цари му будут раби*, и покорни.]

Мудрост тајноѡвна.

Зде́ јест Мудрост: и глава тајностя҃, и ключ пророчством. Сия бо јест || тајноѡвна причина: юже аще кто зразумијет,
24 зразумил јест всаких вбдещих се въ миру политичних или ти народских великих дел причины. А то јест аще умијет царю цареј јисусу хрјсту всу и всаку дастојну славу совершено воздавати: а не́ Г҃дню славу на се превлачити, и ни себи ни иному кому привлащати: и не дилитисе царством зъ Господом. Мы сию причину зовем ***тајноѡвну***. Ѿвна бо јест: або от пророков пригласно проповидана: и пресвитло обвищена. Тајна јест: або јеје многи владательи неразумиша: и разумити не хотиша. И по наслидку, Богу славы совершено не воздаваша:
25 и царством зъ Богом || подилитисе хотиша. И потом нит чудо: аще супрот Измајилу, Божјему казнителю, ничесоже не успиша: но побидьени от ньего, зло́ завзету славу погубиша.

Въ сеј пóстати Гречески цари, и вси Греки, премерзко поблудиша: и Римского царства величество, не Хрјсту Богу, нò себи къ славе устројено быти мняху. Да бо речем нѝчто мало за узор: когда јест при царю Јустинияну въ законние кньиги. и въ судебникы вписана была она хулна рич: *Цар Римски јест всего мира Господарь:*] тогда јест правы *всего мира Господарь Хрјстос* попустил: да сут Гôти, и Вандâлци Рим взели: и всу Африкию, и Хиспанску землью, и ины державы, || от Римского царства отторгнули. И тако он цар: јиже, по причине Римского титла, мняше себе быти всего мира Господаром: престал јест и самим Римом, и многими државами, господовати.

Всего мира Господарь кто?

26

Али нит јеще на том слипотѝ дóста, но и въ горшу маненóст Греки преступиша: когда и *духовно Хрјстово царство потéрсишасе на се превлачити*, и себи привлащати. И не разумиша того глупци: јеже Хрјстос нé Римля́ном, ни јим Греком, нó себи Г҃ду и Богу къ славе, попустил јест Римско царство къ оној незмѣрној мощи, и величеству возрасти. И Петров престол въ Риму устројил: и от всих въ церкви славниј||шим учинил. То бо (:какò вси отци, а најпаче светы Леон учит:) за то јест учиньено: дабы тим свитлијша была Хрјстова слава. Дабы рекши оно такò премогуще и незмѣрно царство, триста лѣт Хрјстову церков мечем и огньем изганяло. А он Господ бы својим крестним дривом, и својих рабов смиренјем, вес он тирански огóнь и желизо преобладал. И когда јест то тако учиньено: и Крестного дрива крипост, чрез т҃ лѣт, доста была доказана: тогда јест Хрјстос и само мирско царство из Рима свел: и своје тамо духовно царство тим свитлије показал.

Греки унижают Христово Царство.

27

Костантину бо јест серце упокóрил: да јест он оно всего мира || најсвитлијше, најславнјише, и најразкошнијше мисто Господньему Намистнику упретал. И сполнилосе јест Данјилово пророченје. *И камен ди он* (:на ньемже јест Хрјстос свою церков созидал:) *учинилсе јест горою великою:* и наполнил (:гласом и славою Хрјстовою:) *всу землю.*] Ничто же бо ино нит Костантина из Рима погнало: неже Божје надохньенје и двиг. Абовѝм нигдеже на свиту нит могел обрести тако свитлого, и окрашеного, и разкошного, и својему пребываню тако пристојного миста. А он по всем том отишел јест из Рима: и отишел невидущи, камо идаше. Хотил бо јест

Костантин славит, и возвшајет Христово царство.

28

29 первлье постројити Тројско || пусто градище: но видьенјем опомньен прешел јест ко готовому граду, къ византији.

А причину пак својего из Рима отшестя, он сам свети цар Костантин, во својеј грамоте, въ Кормчеј кньиге, изповидајет сице: Се дй полату нашу, и Рим град, и всу Италию, и Западних стран предѣлы, и миста, и грады, и земльи, Блаженијшему отцу нашему Силвестру повсудному [1]) папе предајем, и оставляјем. *Гдѣ бо светительска власт, и хрјстянского благочестя Глава, от Небесного царя јест уставльена: тамо нит достојно земельскому царю власт имити.*]

Гречеса слипота.

30 А Греки пак (:на все то глухи и слипи:) когда узриша, Римско || царство къ себи спѣщим, и ничесоже такова не мислещим, быти пренесено: обрадовашасе туликој славе; и просудиша, то от Бога не за что ино, неже јим Греком къ славе, быти учиньено. И тою мирскою славою Греки несити, ни задоволени: помислиша и духовну Хрјстову славу и царство къ себи притегнути.

Греки се борят сь Ко-стантино, и сь сами Христо.

И начаша на соборех правила об том составляти. Станови ди, и заповидајем: да Цариградски патриярх равну чест и власт имијет въ Римским епископом: за то ди, јеже въ Цари Град јест царство пренесено.] Свети царь Костантин не дерзајет
31 въ Риму пребывати: за то ди, јеже тамо јест духовно || царство Хрјстово. А моји Греки велет: Царство ди мирско јест въ цари град пренесено: и за то ди и духовно Хрјстово царство должно јест за ньим въ слид појти: како хвост за звиром. Како дабы Хрјстово царство къ мирскому, от Хрјста развальеному царству, было привезано: и Больше должно бы было послидовати за меньши.

Светы Леон обранијет Христово Царство.

Но когда Греки на д҃ собору то правило коваху: и светого папы Леона великого посланцем подписати веляху: тогда посланци освидочишасе, и из собора вон изидоша. А светы папа Лев (:како лев сердит и ричещ:) со всею жаркостю повстал јест
32 супрот тому || безглавному правилу. Пријемши бо соборно дијаније, все јест потвердил: токмо то једино правило јест потерл и развалил. Написал бо јест об ньем многы, и долгы, Петрова духа, и архијерејские власти, и жаркости полны грамоты: къ Царю, къ Царици, къ Патриярхом, и ко всим Греком. И пишет сими ричми: *Соглашење ди епископско, светих отцев*

На правило безглавно, и сујетно.

[1]) За симъ въ рукописи стоитъ слово: „соборному", зачеркнутое рукою Крижанича

разуму супротивно, сујетно чиним: и повалним вовсе и повсе изнищенјем разваляјем.]

И пророкующи Греком он (:јиже нине терпет:) Хрјстов суд и помсту, пишет: *Своје ди властито благо губит он, јиже тудьего, и себи непристоящего* || *блага жельит.*] И та рич јест над Грекми довольно (:ужалисе Боже:) изищена. 33

На сеј же Хрјстов Камен потокнушасе и ники *Нимечски Цари:* јиже Хрјстову славу на се преводещи, хотяху Хрјстова Намистника и верховного архијерея сами от себе, будто својего којего властелина, ставити. Пријезджаша въ Рим, и изсикаша Римские боляры и поставляша папы силою. А Римляни пак, по царском отјезду, изганяху оны насилние антипаты. А цари они вси зло погинуша. Једен въ полате от разбојника убијен: други утонул: третји на бою поражен, и крикющисе въ бигу умерл: и ини || (:јиже ту силу чиняху:) вси не славно скончашасе. 34

Немечски цари воюют супрот Христу.

ʒ. Јездрино Пророченје.

Јездра въ кньигах д҃, въ главе а҃ј, и в҃ј, пророкујет об Орлу имиющем три главы, и к҃і крил. *И згинуша ди Главы всы три редом, једна по другој: и Крила, и орел вес.*] И тамо же јездра сказујет: јеже тој орел знаменујет четверто и послидньe на земльи велико, и от Данијила пророчено царство.] Три адда главы знаменуют то царство въ трих народах: въ Римско͡м, въ Греческом, и въ Немечском, народу.

Римско царство Орел тројеглав, зло згинул.

Зде ja не вим, камо јест мислил Јеремия патриярх: когда јест *Москву* третјим Римом || назвал. Тим бо числом послидовно будет: дабы Московско царство имило быти једна из тих трих орлових, проклетю и погибели предaних глав. А мы пак имијем лучше надѣянје. Да како јест всемогущы створитель Московско Царство послидньe на земльи устројил, и прославил; тако је хощет цѣло и непоколебно и до скончаня вѣка милостиво сохранити. 35

Соблазен на Москву.

За то бо и просвитил јест милосерды Владика слугам својим благоверним царом и великй Гд҃ром нашим умние очи: да они не прияша во своје царско титло того тако злокобного, и от туликих пророков разоренјем и погибелю огроженого || Римского имена. Хотя бо Јеремия патриярх на то благословляше: и Римско титло подаваше: по всем том царь Өеодор Јванович приял јест от патриярха благословьенје на власт и на иск ко Греческому царству: и тако въ Кормчеј книге пишет: *и своје царство Греческим царством зовет. А Рим-* 36

ского пак нечастiтого титла и называня нит прият: и ини велики Гдри не прияша.

Люди сами себи зла иштют. Јеще пак достојно јест овде: да се мы и иным никим народом (:кроми Греков, и Нимцев:) почудим. Ка́ко ревнуют за то пусто, и погибели отлучено, Римского Царства име.

37 При нашем бо вику на свит изидоша ни́којего Фран || чанина именом Каса̂на печатние книгы: въ них же писатель показујет: јеже ди Римского Царства титло болье пристојит кралю Франческому, неже Нимечскому.

Кажетбосе: јеже ти люди (:Јеремия и Касан, и ини:) или тих тако грозних пророчеств не чташа: или светому Духу не вероваша. Аще бо бы были чтали и веровали: не́ искати јим того имена, ни за нье при́ти, и боритисе пристояше; но паче и ими́ющи је, треби је бяше далеко от себе отмитати: и от ньего бижати: како от проклетого, и погибели преданого.

Орел двојеглав Руско, а не́ Римско знаме. **Богдан.** Что́ адда ты велиш об Римској знаковине, об орлу двојглавом? јего же јест Царь || Јван Василијевичь зачал на хоругвах писати, и велики Гдри држет и до сих доб?

38 **Милош.** Римски Цари, въ Риму и въ Цариграду, писаша орла једноглавого. а двојглавого орла Нимци умислиша: дабы имили знаме от Греческих царej знамена различно. аще јест пак Царь Јван Василијевичь мислил римско или немечско знаме писати: но Царь Феодор Јвановичь и послидовавши велики Гдри, неприяша Римского титла: и понаслидву не прияша ни Римские знаковины. А держет Гдри Орла, не како̀ Римско, но како Руско знаме. Вольно бо јест всакому владателю писати знаме каково хощет. И орли не въ || јединој Римској државе обритаютсе, но по всем свиту родетсе и литают. Польски кральи орла же пишут: а пишут једноглавого, и Римскому орлу паче сподобнаго. а за то никтоже Польского орла не зовет Римским. И мы такоже (:аще разум имијем, и истину любим:) не можем сего Богом храньеного славного царства, Римским: (:и от туликих пророков погибелю огроженим:) царством чинити, ни проповидати.

39

Август во своје роду был послидньи. **Богдан.** А что́ ты јеще велиш на ону рич: где наши литописци царя Јвана Василијевичи от Авгу́стова поколеня, родом произшедша быти повидают? **Милош.** Много могут ла́скавци затѣвати || а разумни мужи нисут должни всего веровати. видомо јест: јеже Август не имияше сина, ни иного рода,

40

ни племена: но бяше послидньи во својем поколеню. И ни једина История не повидајет, да бы кто от Августова рода въ Прусех когда был пребывал. И Нимци чрез никулико сот лит, по великого Владимира вѣку, придоша въ Прусы. И первы Курфи́стер нѐ много пред царя Јвана Василијевича временом, зачал јест тамо пребывати. И само то име Курфистров, юже по тисящном от Хрјстова народьеня году, зачалосе: по уставу царя Отона Мудрого. За то јест Кохановски об том сице писал: ‖ 41

Czwartynasty potomek Rżimskiego cesarża
Awgústa: nie wiem, gdzie wziął tego kronikarża.

А хотя бы пак то и въ прем было истина: не послидујет из того, да бы руско царство Римским было. Николи же бо ни Рус нит была под Римскою, ни Рим под рускою властю. И аще бы днѐс ки Руски болярин въ Риму царом постал: то не бы Рима Русю учинило.

Всакие адда похулы, и годного смиреня достојни јесут ласкавци: јиже таковими от всего мира осмѣяними затѣвками мньет величати: а нѐ величет, но паче уменьшают Гдрску, и всего народа славу. И аще јест кому Бог тулико талана подал: должен јест таков, тие и всакие соблазнивы лажи обличати: и мы по ‖ нашеј малој мѣре, Богу, Царю, и Истине на славу, обличајем. 42

Древньи Греки Ати́чани добро то разумиша: и себе *афтохтонми*, то јест доморо́дними быти проповидаша. Мы ди нисмо гости ни новоселци. Но первы ди чловик, јиже се јест въ нашеј Ати́ке помвил, из земльи јест породьен. И мы јего отродки, изкони вични и домородни јесмо сеје земльи пребывательи. И то они себи велику чест быти веляху: и право и достојно тако веляху.

Ати́чани доморо́дни.

Всакому бо владателю веща јест слава: аще во својем народу от всих, и всегда будет преценьен вишние чести и власти достојен: неже аще из својего народа прогнан, или инако згордьен, и за нѐ најболь ‖ шего почтен, инамо камо убѣжит, и въ тудьем краю власти добудет. И всакому народу веща же јест слава: аще по Божјеј милости, и по својеј природној крипости, царство себи устројит, и власти да славы добудет: и аще дома во својем роду имијет мужа коруны, и вишние чести достојна: неже аще от Рима, от Троји, или от иних народов владателя и пастира себи прииску́јет: какѐ и свот 43

Домородје славнијше от пришелства.

не из својего скотинского, но из различного (:то јест из чловического:) рода пастиры имивајет. И Бог бо јест Израјилцем заповидал: дабы си ни отнюд инородна чловика царом не учинили.

Авгу̂стови ла́скавци.

Но аще се кто не чудит царю Јвану Василијевичю въ том, јеже јест || слушал својих ласкавцев: веще чудитисе достојит
44 самому Авгу̂сту и всим Римляном: ка́ко они таковы же незбытны, и себи неславны от ласкавцев приповисти могоша терпити. Виргилиј бо појета, хотещи Ю́лия и Авгу̂ста цары високо прославити: мняше не́ до́ста на том славы быти, јеже они бяху от Римского, во всих народех славнијшего рода народьени: аще јим не бы был странного из Троји рода привел. Затѣял јест адда Вирги́лиј, или от иних ложцев затѣяну стихми својими окрасил сицеву басен. Когда ди Греки взяша и сожгоша Трою: тогда ди јест ниви Троянски болярин Ене-
45 яш, Анхи̂за својего отца старца || на плеща вземши из пожара изнесел: и на десетих справних корабльех от Тро̂ји къ Римској стране поплил: где бaше краля Лати̂на дщи Лави̂ния, кральевичю Ту̂рнусу обручена. а Ене́яш пак нападши съ силою бој сточил, и Турнуса убил, и Лави̂нијею и Лати̂новим кральевством завладал. И от того ди Ене́яшева поколеня народилсе Ро́мулус римски Созидатель: и по многих временех из того же рода народилсе и царь Юлиюс, Авгу̂стов вујец. И Ене́яшева ди мати бяше богиня Вене́ра. А то јест под покритјем речено: јеже незаконние матере бяше син. Вене́ра бо
46 у Је́линов бяше блудников и блу̂ниц || богиня: и не могаше Анхизу быти законна жена.

Разсуди зде Богдане: славни́је ли бяше Юлиюсу царю, от венеры блудницы; или от честние Римские боляриньи род свој изводити? Славни́је ли от троянского давно разореного народа; неже от Римских Иро́јев и дивоси̂лников произојти́? Славни́је ли всим Римля́ном, от изкони быти храбрим и не побидним; или от Ене́яша прогнанца и ски̂танца на повалном бою побидьеним? А об истине тоје приповисти что́ речеш? Греки десет лѣт Трою въ осаде держаху, и всим морским бригом владаху. А Енеяш не имияше ни слугы ни ско-
47 тины, на чем бы был отца || из огня извел; но сам јего на својем хребту вликаше. И тој тако нищ бѣгун, въ једном мегньеню ока, и пред лицем неприятелского војства, справил јест десет корабльев: и на добыванје далньего кралевства от-

плил. Тако безстидно умиша ти ласкавци баяти, и мѣдены кобилицы приповидати. А Римляни тогдашньи, хотя кньижни и мудри люди, сујетною славою омрачени, могоша тие лажи терпити. И своједе въ ньих срамоты не обличаху. Тако адда и нине нит се треби чудити: аще кто ласкавцем и грубо бающим верујет. Самолюбје бо и суєтна слава, умние очи омрачајет. ||

й. Језекијлово проречење. 48

Об Кнезу Росском.

Въ Руском преводу, у Језекијила, въ главе л҃и, и въ л҃ѳ. написано јест сице: Се аз на тя Гог, *кнеза Росска*, Мосох и Ѳовел: и возведу тя от конца Сиверска, на горы Израјиловы: и проче.]

Глава межеховa зло згинет.

На сем мисту пророк предобиавляјет Антихрјстову силу, и подвиг на Јеросалим: и јего страшну тамо хотещу быти погибе҃.

А въ том антихрјстовом војству преднијшы будет ники владатель Гог: јего же титло въ Еврѐјском језику пишетсе сице: ***несй реш мêжех. ватŷбал.***] а въ иние језики не једнако јест преведено.

Въ Руском преводу написано: || Кнеза *Росска*. И ту рич раздорники превлачет на крив разум: и мерзкы из ньеје чинет мисли, и хулны ричи говорет. 49 Какȯ да бы Руско војство имило быти најбольша антихрјстова почта сила.

Раздорники клевещут.

И благоверни нé мéнье люди многи, когда сие мисто чтут, *чудетсе*, и въ недоуминје, и буд то въ нико отчаянје заходет.

Благоверни смущаютсе

А сверх того и *Гречески* Истôриј писательи и хронографи: и *Лутор* архијеретик: и многи из луторские јереси кньиго писци, во всие Еврôпские народы разсѣяша и разплодиша ту такову премерзку, на Руски народ, *хулу*, *омразу*, *и вражду*.

Греки, и луторци зло оглашают.

А јеже пак и зло јест тако преведено || *Кнеза Росска:* и јеже то језекијилово проречење нијединим путем къ Рускому народу: *ни Руски народ къ антихрјстову војству не* 50 *пристојит:* то мы зъ Богом хощем (:Рускому народу къ чести обреженю:) из Божјего писма свитло и неотпорно показати.

Мы клевету из писма обличајем.

Рш҃: Реш: Рош: Ρῶς: Роски.

Преводи различни.

Еврејски: Гôг, несй Рші Мêжех, ватŷбал.]
Гречески: Гôг тòн áрхонта *Рõс,* Мосòх, ке Θовéл.]
Руски: Гôг, кнêза *Рóсска,* Мосóх, и Θовèл.]
Латински: Gog, principem Capitis Mosoch, et Thubal.]
То јест: Гог, владателя *главы* Мосоховы и Тубаловы.]

За перво треби јест видати: јеже Еврејско писмо не имијет самогласних слов, *а, е, и, о, у*. И за то вес Еврејски језик
51 или чтетсе на срещу, како кто луче быти || мньит; или пишетсе под никими точками: како и въ нашем језику никие пишутсе под чертками или титлами. Пишем Бг: Нш: а чтем Бог, наш. Тако адда и Еврејиски писци пишут Рш: а чтут не једнако. Рич бо јест необычна, и неразумльена: и ники чтут *Реш,* а ники *Рош.* Гречески преводники написаша Рõс: въ мисто слова ш, положиша слово с: не имиют бо Греки слова ш. јеже Еврејци, и мы имијем: и преведено јест от ньих къ нам. једнако бо пишетсе ш, у ньих, и у нас. Они зовут шин; а мы ша.

Рéш, Глава.
52 А латински пак преводник, светы отец, и премудры учитель (:и Латинского, Греческого, Еврејского | и Халдејского, језиков на чудо изучен:) Јероним, не пријемльет того чтеня *Рош:* но волит зъ иними Еврејского писма учительми чтати *Реш.* А реш пак знаменујет главу: и за то он преводит, владателя *главы* Мосоховы и Тубаловы.] а Роса, ни *Роша* не споминајет. А волит пак Јероним тако чтати реш, неже рош: зато ди, јеже Реш, јест глава. А Рошу тому (:како народному војеводе, или началнику:) ни где же въ писму нит ни споминка, ни висти. Тако та рич *Рош,* Јеронимовим разсудком, вовсе јест отвержена и обхудьена.

Руски народ нé Рош, но Рус, Јеврејцем.
53 За второ треби јест видати: јеже руски народ Јеврејским и Халдејскй || језиком, не зоветсе *Рош,* ни *Руш: но Рус;* и во множинском числу *Русим.* Итако рич та *Рош,* по еврејском и халдејском разуму, не может Руского народа знаменовати.

Во всих језиках (:кроми Греческого превратa:) Рош не может значити Русянов.
Третје. Всаки језик прекривлјајет иних језиков ричи: и превращајет је на свој обычај. Греки и Латинци пишут *Рôма,* Ромâни: а мы пишем Рîм, Римляни: а не рôм, ни ромляни. Тако и гречески древньи, и јеще јелински писательи, Рŷского народа име (:сию рич Рŷсяни:) зъ малою на свој обычај, преминою писаша сице, *Роксáни.* У Греков бо никие ричи за-

чинаютсе от *Ро*: а ни једина не зачинајетсе от *Ру*. И тако Греком необычно приходит речьи *Ру́сяни*, или *Руси́я*: а обычно, Роксáни, Росáни, и Рос ия. || а Латински пак писци 54
право и непреминно пишут, Ру́си, и Ру́сия. И вси словински народи (:Чехи, Лехи, Харвати, Серблянн, и Болгарци:) ни отнюд не говорет Ро́с, ни Ро̀сяни: но Ру́с, и Ру́сяни. Токмо нине от Греков, въ Царско титло влизла јест та рич Роси́я. Тако адда и по всих словинских народов разуму, та рич *Рош* не может значити руского народа.

Четверто. Једини Греки ту рич *Рош* криво превлачет на Руски народ. Поньеже бо из Руси изидоша вси Словинци: и нападши на Греческо царство, завладаша тамо Илирскими државами: За то Греки местещисе, многу срамоту наведоша на || Руски и на Словински народ. Гречески бо имени̇ти и славни писательи (:јиже живоша послид тих Словинских најездов:) нигдеже Руского народа не зовут, по древьем, честном, и пристојном обычаю, Роксáнми или Росáнми. Но по гнѣву обзирашесе на то приведено Језекијилово мисто: и на того затѣяного Роса: и везде (:въ мисто **Росáни**:) пишут ту тако окращену, и непреминну рич **Рωс**: во својеј граматите, и къ разуму бесѣд, совсим нескладно и неладно. И придоша ди Рос: и наши Греки изидоша во сретенје Рῶς: и побигоша наши от **Рωс**.] а право по граматике бяше речьи: И придоша Росáни: и наши Греки изидоша въ сретенје Росáном: || и погибоша наши от Росанов.] А то пак учиниша: и тако превратно писаша Греки: да быху показали (:или прелестили:) Руски народ быти он народ: јиже от ньиховиx преводников именујетсе Рос: и об ньем же Језекијил пророкујет тулико страшну клетву, и погибел.

Греком Рῶс, за Росáни.
55
56

Пето. Лутор јеретик хотя лајет, кончи́ нé тако грубо лајет, какò Греки. Превел бо јест то мисто сице: се аз на тя Гог: јиже јеси велики кнез *въ Кнезех* Мезéшских, и Тубалских:] И тамо же въ слид: и въ Апокалипсиса главе к҃: пишет изказанје сице: Гог ди и Магог то јесут Турки из Татаров народьени. а *Мезех* пак и Тубал јесут тиже Татари: и задньи тамо || народи: јиже се зовут Шоти. Хотя ди 57
Мезех звонит: какò да быху от ньих *Татаров произошли Московци*, то јест Русяни.] тако и Лутор (:хотя враг:) не споминајет Роса, ни Роского кнеза. Токмо зради ричи Мезех, или Мосох, мньит будто дабы Русяни (:презвани нине Московци:) от Татаров произошли.

Лутору Мезéх Москва.

Лѣтописцу Русяни Татари.

Шесто. Но дурно Лутор тако собирајет. Хотя му въ том *Руски литописец дурно же пут кажет:* где Русу въ братји ставит татарска имена, *Асана, и Авесасана.* И Словински да Руски народ изводит от Скиѳов: то јест от Татаров. Но то никаковим же путем не может быти истина: да
58 быху једного || отца отроци двояким језиком говорили: и дабы из Скиѳов Словинци, или из Словинцев Скиѳи и Татари постали. А Мезех пак или Мосох (:по Еврејску *Мѐжех* или Мо̂жох:) јест имѐ ветхо, и изкони вично. А Руски народ скóдоб ономедне, от Москвы рикы и от Царского града, презван јест Московским: а не от Можоха, Можесковским.

Петрéюшу Межéх Москва.

Седмо. И другы пак писател Лу̂торец, Петер Петреюш, во својем Руского великого Кнежества описованю, Московско име изводит из Мезеха же. А изводит из псалма рѳі: уви мнѣ, яко пришелство моје продолжися: вселихся со селми Ки-
59 дарскими.] А луторци же тако чтут, но || превратно сице: уви мне, яко пришелство моје продолжися: *пребывах въ Мезéху*: много пришелствова душа моя] пророк ди тужит: јеже јест долго странствовал и пребывал въ Мезеху: въ никојем сверипом и срогом народу. И тој ди Мезех јест Москва: заньеже ди московци и Русяни јесут люти, барбарски, и тирански люди.

Лутору Гомер Словинци.

Осмо. А Лутор пак дальe маненующи, и Словинского имена не оставлјает без хулы.

Поньеже бо у Језекијила, въ антихристовом војству бројетсе и Гомер и Тогорма војводы: за то Лутор велит: *Гомер ди и Тогорма,* як мню, *то јесут Словинци.* Въ турского бо
60 царя || двору Словинска бесида јест обычна]. Лѣпа причина: и достојно јеретика доказанје. Тако бо могаше и об Грекех речьи: Гомер и Тогорма то јесут Греки: заньеже греческа бесида (:много веще от Словинские:) на Турском двору јест обычна. Тако Греки, и от јеретические страны Нимци, мудрують, и дурують. А из Католичних пак писательев, ни једин (:кулико я знаю:) не ставит въ антихрјстовом почту ни Руского, ни Словинского народа. Об јединoм Перêриюсу сумнюсе, а извистно не помню: нит ли от Греков прелещен, что такó-
61 ва написал. *А таково пак ложно и враждено мньенје об || Руском и Словинском народу, и такову мерзост* супрот нам держет и веруют вси Нимци, јиже Лутору и Калвину веруют. Въ ньихових бо *всих Библиях* јест написано то таково ко-

варско и блазенско Луторово изказанје. А Библию у ньих чтут вси велики и мали, мужи и жены: и нит двора, где не бы было Библији. Зато, когда я покојним и блаженопаметним властелом Болярину *Борису Јвановичю Морозову*, и околничему *Өеодору Михајловичю Ртищеву* предлагахи: јеже хощу зъ Богом на тие въ Библиях, и въ иных неизчетних кньигах написаны хулы, Руским и Латинским и Нимечским језикъми, не || отпорно и много потребно обличенје написати: они мно- 62
гохвални и високоразумни, и народну чест прецеңяти, любити, и обраняти умѣющи мужи, зъ великою радостю и ласкою, пријемаша ту мою рич: и милост къ нам велику обещеваша, и самим делом чиниша. Не тако, како ники барбарски, или паче медвидьи разум: и својего свиеского паче, неже Руского народа славу любещь: јиже нас, за таково наше всему народу преславно и препотребно радинје, разнито томляше, и изганяше: и кньиги къ тому доброму делу потребны у нас јест отнел, и къ Москве послал: глупо мньещи, великого Г҃дря опалу || на нас тим побудити. 63

Руские Славы суврažники.

Девето. Греки пак *Словинско* име и худье, неже Лутор, обратиша въ общену срамоту, и во всемирну згорду. Древлье бо когда наши Словинци супрот Греком војеваху: Греки, јих же из наших въ плин добываху: прикаваху је, по суженьском обычаю, въ морских насадех на гребенје. И съ того (:по обычној својеј говорльивости и ругательству:) не једино нашские люды, но и всаких народов сужньи, и домашние таты, и разбојникы, и насадние гребцы, насташа звати ***склавми:*** то јест Словинци. И съ того далье пошло јест словинско име въ крајну срамоту: тако да наши люди || въ иних народех 64
пребывающи, везде срамуютсе својего имена. По том бо Греческом узору, вси Нимци, и Франчани, и Хиспанци, и вси Европски народи, всакого веселного гребца, и всакого, сужня, или невольника, зовут Словинцем.

Греком Словинци, срамотно име.

Десето. А Костантин пак Порфирогенит цар, смишним и право шутским обычајем преводит име ***сербско:*** и во својеј къ сину Роману об царству написаној кньиге, пишет сице: ***Сервли*** ди (:то јест Серблянин:) зовутсе тако: за то јеже сут Римляном (:то јест Греком:) раби. Римским бо језиком раби зовутсе *серви*.

Царю Греческому потиха Сербско име. Шутство от Сервов. Шутство от чрвильев.

А Соловинским ди језиком обутки || зовутсе ***Цéрвула:*** 65
и от тоје ричи (:от цéрвул:) названи сут Сервли: заньеже

носет худ и убожески обуток.] *Не цервула*, но *чрйвльи* пословинску, а *чревйки* по польску, зоветсе обуток.] И тако тој цар от двих језиков изводит сербско име: от чривльев, и от сервов: а обоје дурно и ложно. Рич бо сия *Серблянин* далеко јест несподобна ричи *чрйвель*. И николиже Серблянии не быша раби Римляном, ни Греком.

Једеннáдесто. Мартйн Кромêр, именит въ Историјописцех, и славен Польских дел писател: где об Полского, и обо всего словинского народа початку пишет: из древньих и сви-
66 жих хронографов показујет: || Польско, Чешско, Харватско, Сербско, Болгарско, и всйх общено Словинско име, быти свиже: а Руско име от всих тих стáријше. И съ того право собирајет: јеже вси ти народи произидоша из Руси. И разсудајет об том Кромер сице:

Об *Мосоху* ди, и об *Өовелу* јест споминок въ Бытя главе ĩ:
Рŵс безвѣстен. и въ Паралипоменских кньиг первих главе ã. а об *Росу* том (:јего же Греки пишут въ Језекијилу:) нигде же во светом писму: ни въ ветхих родословјих нит ни какова же споминка, ни памети: ни у Мојсея, ни у Берôза халдејца, ни у Јосипа жидовина, најдавнијших писательев и родослов-
67 цев. ||

Рŵс Римско царство. Двана́десто. Евсевиј Кесаријски чрез ту рич *Рос*, *разумијет и сказујет Римско царство*. А светы Јероним велит: аз ди не обритаю, и не знаю: каков бы то народ был тој Рос. Хотя верло кньижен бяше Јероним, и всаких мудрих језиков научен. И Руского народа име, юже въ оно време Греком, и Римляном, и Јерониму нит было невидомо. За то аз (:велит Кромер:) того Језекијилова затѣяного Роса не хощу ставити въ зачалника Рускому народу.

Мосхи въ Арменији. Тринадесто. У Птоломея, у Плиниюса, у Страбона, и у Јосипа, обритајем споминок об народех *Мôсхех* и Мосхйнех:
68 пребывающих въ Арменскoј и въ || Кападоческoј земльи, въ близу народа названого Колхи. А Москва пак рика, и царски град, незмѣрно далеко лежит отъ Арменских и Кападоческих крајин. И народ Руски недавно јест презван Московским.] До сих мист Кромер.

Мосох морски торговец. Четернáдесто. А Језекијил пак въ главе кз҃. къ Тиру граду говорит сице: Греки ди, *и Мосох, и Өовел, бяху твоји ô Тйре торговци:* и привозиша ти по морю рабы, и сосуде *мѣдено*: и на торгех твојих изложиша *желизо* изделано.] И

въ главе ӑӝ пророкујет: јеже цари Египетски и вси јего помощники имяху быти мечем поражени.] *А въ помощниках* || бројит четыри народи: Асу́ра, Ела́ма, *Мосо́ха, и Өовела.*] Мосох Јегипетски војни.
69
Извистно пак јест то: јеже ни Ру́сяни, ни ин ниједи́н Словински народ, нит николиже по́ морю съ торгом плывал: ни къ Тиру привозил мудрокованного мѣденого сосудя, ни желизного орудя. Извистно же и сие: јеже ни от вика ни каковоже Руско ни Словинско војство нит приходило (:чрез тулики посредние народы, и чрез море:) въ Египет, на помощь оному кралю. Итако, чрез того Мосоха, (:Египетского помощника: и Тирского торговца:) нијединим путем не может се разумити Московско людство, ни царство.

Петна́десто. Евсевиј церковны || веры достојен учитель, чрез Роса разумијет Римски народ. *Рос* бо, и *Рома* (:Рим:) имијет двѣ перва слова общена, *Ро.* А *Рош* пак и *Рус*: једно слово *Р* общено. И гъ делу самому (:об ньем же пророк говорит:) таков разум јест много приличен: а об Руском народу разум всакими путми несподобен и безмистен. Ро̑с, и Мосох под једною властю. 70

А того пак *Роса* Језекијил ставит *под јединою властю, зъ двими купно народми, зъ Мосохом, и съ Өовелом.* И по том адда разуму опет Ру́сяни никакоже не пристојет къ Росу, ни къ Антихрјсту. Николиже бо нит Руски народ был под једною областю, или под једним царом, купно зъ Римом, || ни купно зъ Мосохми, и съ Өовелми: Тирскими торговци, и Египетскими помощни́кми. 71

Шестна́десто. А јеже пак пророк велит: изведу́ тя от конца Си́верска:] и та рич никакоже не пристојит къ Руси. Всака бо страна, и всако мисто, по обзору на разнита миста јест сиверско, и јужно и возточно, и западно. И та рич знаменујет она царства: иже по обзору къ Палестине, къ Тиру, и къ Египту, јесут сиверска: и яже съ тими землями војеваху. А то пак бяху Халдејци или Вавилонци. Об том бо језекијил въ главе ӄѕ велит сице: Се аз наведу на тя Тире Навуходоносора царя *Вавилонска, от Си́вера.*] И Јеремия въ главе ӓ, и въ ӑ: От || Севера ди явится лукаво на всих пребывающих на земльи. За ньеже се аз созову *вса племена царстов Сиверских*: и поставит всаки престол својво входех врат јерусалимских.] Видомо јест пак: јеже *от Халдејцев* јест учиньено разоренје Јеросалиму: и за тим от *Греков*, и от *Персов*, и от *Турков*: јиже народи вси Јеросалиму јесут Јеросалиму Сиверски сут, Вавилонци, Персяни, Греки и Турки. 72

Сиверски: а нам южни. Было же разореије и от Египтянов, и от Сарачинцев, Јерусалиму возточних: и от Римлянов, тому же граду западних. А от Руси не было најезда: и далеко прилики нит дабы когда хотил или могел быти: чрез тулика
73 посредна царства, и чрез || тулико море.

Собраније доказов. Седемнадесто. Поньеже адда за

а҃: имена сия у Језекијила написана, *Гог*, *Магог*, *Мосох*, *Өовел*, *Гомер*, *и Тогорма*, обритаютсе и въ иних светого писма мистех написана: а *Рос* пак не обритајетсе ни въ Божјем писму, ни у Јелинских писательев нигдеже.

в҃. Поньеже въ Ерејском писму стојит написано под титлою *Рш*; и можно јест чтати *Раш*, *Реш*, *Риш*, *Рош и Руш*.

г҃. Поньеже по светого Јеронима, и по всих латинских отцев и преводников разуму, подлинно чтевје јест *Реш*, а не *Рош*.

д҃ Поньеже въ Еврејском и въ Халдејском језикех (:јимиже
74 обидвими помишано писаша послидньи || пророки:) Руски народ не зоветсе Рош, ни Рос, *но Русим*.

е҃. Поньеже въ Руском, въ Польском, и во всих Словинского народа језикех, Рус зоветсе *Русю*, а не Росю, ни Росијею. И Латинским, Влашским, Франческим, Хиспанским, и всими Европскими језикми (:кроми Греческого:) Рус пишетсе *Русия*, а не Росия: и Нимци пишут *Русен*, а не Росен. Зато хотя бы въ прем подлинно чтевје было *Рош*: никаковимже путем не может чрез ту рич Рош, разумитисе Руски; но ники ин *Рошески* народ.

ѕ҃ Поньеже Мосох јест ники торговски народ: јиже јест древлье *по морю пловущи*, въ Тир, и въ Палестину мѣдено
75 и жели || зно оружје привозил; *и въ Египту војевал*. А Руски пак народ недавно презвалсе Московским: а николиже по морю не торговал: ни мѣденого ни желизного орудя преобилно не ковал, ни къ иним народом не превозил: ни въ Египту николиже не војевал. За то ни чрез ту рич Мосох неможет се разумити Руски народ.

з҃. Поньеже Евсевиј древньи учитель, чрез Роса разумијет *Римско царство* и *Рос ставитсе* под једною властю гоговою, купно *съ тим реченим Мосохом*, тирским торговцем, и египетским ратником. А руски народ николиже не бывал
76 под јединою властю, ни зъ Римским, ни зъ Греческим, ни зъ || иним никаковим же по морю торгующим и въ Египту воюющим

народом: За то и по сеј, и по всих тих приведених причинах, никако же въ истине Руски народ не пристојит къ тому Језекијиловому пророчеству, ни къ антихрјстову вој ству.

ѳ Вéренкино пророченје ложно.

Списатель кньигы об вере, пишет на концу сице:

а҃. Антихрјст ди по Ксанѳопуловом толкованю, з҃ лѣт: или по Стефана Зизанији (:то јест Кукóля:) толкованю, пол четверта лѣта хощет царствовати.

в҃ Во време пришестя антихрјстова послани будут от Бога, Енох и Илия, и Јван Евангелист, къ утвердьеню верних. || 77

г҃. Апокалипсис пишет об связаню сатаны на ҂а҃ лѣт, и по том об развезаню. И от того времена повѣтерјем тяжким поражен быст Запад. И въ лѣто ҂афѯе явствено быст отступльенје унитов, от светие возточние церкви.

д҃. А по *изпóлньеню лѣт числа ҂ах҃ѯѕ*, нé непотребно и нам, от сих вин, опасанје имити: *да нé непѣкоје бы что зло пострадати.* — ҂ахѯѕ то антихрјстово число.

е҃. На конец бо Римского царства подобајет всему совершитися. Что же? Нѣст ли убо совершилося об Римских царѣх: яко престати јим царствовати? *Но ниже убо слишится име Римских цареј зі многа лѣта: якобы речьи от великого Карула.* || 78

ѕ҃. Всу же власт царску и светительску, от тих времен, Папа на себе превлече: въ купѣ *и цар, и светител наречеся.* Не явенли сеј антихрјстов предотеча?

з҃. Обрегая же сие пишет: *јегда ди исполнится ҂ах҃ѯѕ: да не что* (:от преже бывших вин:) *зло нѣкаково не пострадати нам:* но покаянјем Бога умилостивити]. Тако Вéренка. Поньеже бо тој писатель нит јеще крещен и имена неимијет (:а об вере пишет:) мы јего зовем *веренкою*: и обличајем то његово от сатаны вдохньено пророченје: Из сегó бо миста зло соблазнишасе Раздорники. И јеже Вéренка об Папе лжет: то они на неви || новатого патриярха Никона превлекоша. 79

За перво адда Вéренка лжет: Где велит, *Ни име ди Римских цареј не слишитсе, от времен Карула великого*] то јест: от осемсотного Хрјстова года. Тогда бо јест Карул въ Риму царом учиньен. — Лож об Римском царству.

Данијил об Римском царству велит: Царство ди оно будет
раздильено, то јест: два Царя будут въ нјем: једен на
востоку, другы на западу. Ничимже бо иним не раздиляютсе
царства: неже умноженјем владательев. А потом пак раздилье-
ню (:и по Каруловом вѣку:) стояло јест јеще Римско царство
80 на востоку ҂ѱ лѣт || и множе до Цариградского взетя. А Ве́-
ренка пак не верујет Данијилу и восточних оного времена
царej не почитајет въ царех Римских. Велит бо: ни имя ди
Римских царej не слишит се, от Каруловых времен.] А на
западу пак стояло јест Римско царство, по том же Карулу
великом, ѿ лѣт: до Карула Петого, јиже јест был послид-
ньи Коруньен Римски цар. И не једино име царско, но и
власт, и храброст, и велика мощь того царя Карула Петого,
была јест слишана по всему миру.

Лож об папиноj власти.

Второ. Ве́ренка лжет. Всу ди власт царску и светительску
папа на ся превлече: *и царь, и светитель наречеся*]. Может
81 ли быти лож || грубша от тоје́? Папа (:по Константиновом, и
по Каруловом даросваню:) владајет Римом: и окружним Кне-
жеством. А царством или Кральеством николиже ни еjдин папа
нит владал. И ни један же папа нит себе царом, ни кра-
льем, ни кнезом назвал. Но пишетсе папа сице: Климент Епи-
скоп: или Климент *папа Раб рабов Божјих.*]

Лож: число ҂ахѯѕ, за число хѯѕ.

Третје. Об антихрјсту јест написано: апокалипсиса въ главе
ѓі: Да никтоже не будет могел купити ни продати: аще не
будет имил имена звѣрова, или *числа имена* ньегова. Число
бо ди чловичје јест, и число јего, хѯѕ.] И въ главе єі: Јиже
82 ди побидиша звѣра, *и число имена* ньегова.] || Сие мисто вси
свети учительи једнако разумиют: и не инако, неже да анти-
хрјст будет имил име таково: јегоже азбучна слова, по числу
сочтена, принесут сие собрано число, хѯѕ. Андреј Кесаријски
пишет: Извистно да виданје того имена време открије. А на
узор пак и къ обученю, многа (:велит блажены Иполит:) можно
јест обрести имена, иже то число всеби имиют. Такова јесут
греческа: *Лампетіс*, блисканје: *Тејта́н*, сунце: *Какдс одигдс*,
зол проводник. *Па́лај ва́саное*, древлье завистник: *Алиеи́с вла-
вердс*, истинно вредитель: *Амнdс а̃дјкос*, јагнец неправедны: И
83 Латинска: *Латѣјнос*, || Лати́нец: *Венеди́ктос*, Благословльен.] Та-
коваже јесут и *Плеста́н, Хела́л, Хелка́ј, Крестаи́л*, Хе́ѯа,
Фѳ́ејево и ина. Тако Иполит, Иринеј, и прочи отци вси.

Сия мы придихом.

А Вéренка пак (:да покажет себе подлинним быти јеретиком:) похудил јест светих отцев разум, и изказанје: и̓ затѣял своје дурно изказанје. Превлачит бо число слов антихрјстових именних, на число лѣт Господньих: и въ мисто числа хѯ̃ѕ, подмищет нам число ҂ахѯ̃ѕ. Та адда сама, и једина улика, доста показујет Веренку, и чинит правим подлинним јеретиком. Јеже отступивши от разума светих отцев: || дерзајет сам 84
по своjем разуму то тако тајно пророчество прекривляти.

Богдан. Поньеже въ сеј ричи *Латѣјнос* обритајетсе то Латејнос: Фоөејево.
антйхрјстово число: нит ли адда Веренка папы право антихрјстовим предотечею назвал?

Милош. Тоже число обритајетсе и въ сеј другој ричи, *Фоөејево*: по том адда можеш и Фотия раздору началника антихрјстовим предотечею звати.

Богдан. Нô лихо не тако пишетсе име *Фоөејево*: но *Фóтиос*.

Милош. Тако же ни латинско име не пишетсе *Латејнос*: но *Лат҃јнос*. И нит въ ньем того числа.

Четверто. Но да бысмо мы не посумньили на Веренку, Указ ложен на невѣдома пророка.
јеже бы || он был то тако странно и дурно изказанје сам от
себе затѣял: указујет нам он на никојего другого пророка, и 85
пишет сице: обрегая ди пишет: јегда изполнитсе ҂ахѯ̃ѕ:] А ктô тако пишет? Веренка тому пророку имена не јзявлјет. И тако сам въ ложи остајет. Хотя може быт јест то написал Веренкин учител, и равен јему пророк Капустински.

Пето. А како пак верен Божјего писма изказател јест Ве- Разришенје долже неже свезанје.
ренка: разсуди Богдане и сию причину. Въ апокалипсису въ главе к̃, јест написано: И свезал ди јест ангел сатану на ҂а̃ лѣт: и по том треби јест јему быти разрѣшену, на мало време.]

Веренка ту ҂а̃ лѣт изказујет: || от Христова народьеня, до 86
Карулова царства. И тако умеьшајет тисящно число нé ménье, неже двими сотнями лит. Осем бо сот лѣт ставит за ҂а̃ лѣт. Карул бо јест царом учиньен въ само осемсотно лѣто. И тогда ди јест сятана разришен: тогда и запад тежким (:јереси:) повѣтерјем заражен.] А то зараженје, и сатаны разришенје стојит юже ѡо̃д годы. Евангелист велит: свезан ди будет на ҂а̃ лѣт: а разришен на мало време:] Извистно јеже разришенје кратше будет, неже было свезанје. А Веренке пак, ѡо̃д лѣта (:от осемсотного, до сего ҂ахо̃д года:) или ѡѯ̃г
лѣт (:до ҂ахѯ̃ѕ года:) || кажетсе малô време. И прéмо еванге- 87
листу супротивно, чинит нам Веренка сатанино разришенје

долже; неже јего свезанје. Свезанје до осемсотного Хрјстова года: разришенје от того года, до сего ѡ҃ѻ҃д года: и до самого антихрјстова пришестя и пропаденя.

Блаженого Андреа Кесарјеского изказанје. Об Гогу, об Антихрјсту, об Вавилону, и об Римском Царству.

Блажены Андреј Кесаријски пишет сице: тисущелѣтно ди време ники на она три лѣта (:иже быша от Крещеня Хрјстова, до возшестя јего на небо:) не вѣм како изтолковаша: и
88 тогда, по возшестю Господньем, разришена || быти дявола разумиша. А други пак рекоша: јеже по изполньеню шестих тисящь лѣт (:от сотвореня мира:) будет возтаньенје мертвих, јединим праведним и избраним Божјим. Да на сеј земльи, на ньејже терпиша мукы и труды, наситетсе славы и разкошы, тисящу лѣт. А потом ди будет общено возстáньенје мертвим всим, Праведним и Грѣшним. *По того обојего изказаня и разума церков не пријемльет.*

За то мы слушая Господа велеща, јеже праведни по возстáньеню не женетсе и не удаютсе; но будут какò ангели на небу.] И апостола велеща: Нит ди Царство Божје јиденје и
89 питје:] || тисящу сатанина свезаня лѣт прияхом, и разумијем *на все́ Евáнгелского проповидaня време*, до Антихриста. Нит бо нудя равно тулико числом лѣт разумити. Тако бо јест и въ пѣснех написано: Муж ди за овощје јего приносит ҂а҃ среберников:] и Јисус оних, јиже соблюдают јего слово, плод ѳзначајет числом сотним. А тим пак сотним и тисящним числом неразумијетсе само то число подлинно: но разумијетсе приплода множина и совершенје. Тако и зде совершеннјше Веры приплодьенје знаменујетсе чрез тисящу лѣт: по ньéјже (:тó јест на концу́ прóповиди:) прити хощет син погибели: и
90 проче.] ||

Тогда адда разришен сатана подвигнути хощет на рат *Гога и Магога*. Ники мньет Гога и Магога быти *Скиѳские народы Сиверниј̈шие*: јиже зовут *Хуни*: и всакого народа (:какò видим:) јесут многолюднијши, и въ рати храбријши. И једина Божя рука је удержајет да всим миром не завладают.

҂а лѣт на все евангелје.

Гог, Магог, Скиѳи.

А ниви пак из Еврејского језика преводет: Гог, совкўпльенје: а Магог, вознесенје. И чрез та имена разумиют всакаковых народов совкўпльенје, и ума вознесенје.

Језекијил пророкујет: јеже ти народи, Гог и Магог, въ последня времена хотет прити на землю Израјилову: и тамо
погинути. То ниви изказаша на асирянски || наједз со *Сенахеривом*: јиже јест учиньен много лѣт пред Језекијиловим прореченјем. А ниви разумиша об оних напастникех, јиже жидовом досадяху и браняху градити *и обнавляти Јеросалима*: по пришестю из Вавилона. А ниви разумиша *антиохову силу*, отъ макавејцев победьену. Но явно јест: јеже Језекијилово прореченје не об тих припомньених најездех разумитисе имијет. Въ сем бо Јвановом јавльеню јест написано: јеже на концу вѣка хощет Гог и Магог прити. *А об Скиөских народех нигде же нит написано*: *да бы они когда были рат подвигнули на Палестину. Но окружни народи* || всегда тамо находиша, и војеваша.

Скиөи не војеваша на Јеросалим.

Апокалипсис въ главе к҃: И взидоша ди на ширину земльи:] Како из гнѣзд бо ниввх дивје звѣрје, тако из својих мист изоити, и по земльи разпространитисе хотет. Мислещи церков Божю разорити. Къ сему же хотѣщи и *Новы Јеросалим*, возлюбльены град взети, и поработити: из нього же Божји закон, чрез апостолы, вес мир претече. *И тамо велет, хоћет антихрјсть въ храму Божјем сести*. То́ јест: или въ храму жидовском (:јиже богоборцы жидови мньет опет созидати:) *Или въ правом Божјем храму*, въ хрјстянској соборној церкви: показующь себе быти богом. ||

Антихрт придет въ Јеросалим.

Апокал: въ главе з҃і. аз ди ти повѣм тајност жены, и звѣра:] сеј звѣр јест сатана: јиже убијен быст Крестом: и опет хощет ожити, и народы чрез антихрјста заводити, *къ отверженю Креста, и къ запрещеню имена Хрјстова*.

Антихрт хощет изгладити имеХтово.

Апокал: въ гла: и҃ј. И взел јест један ангел камен, како жернов велик, и вергел въ море, велещь: сице наглим и силним паденјем вержен будет Вавилон он велики: и проче. Заньеже въ чародијству твојем прелестиша се вси народи: и корв пророков и светцев нашеста јест въ ньем, и всих јиже сут уморени на земльи.] Какό жернов зъ наглостю погрезајет въ море: тако ди и разоренје || Вавилона сего нагло будет. За то ди, јеже всие народы прелести својим сладкопѣнјем, и чарованјем: и корв пророков и прочих светцев јест въ ньем проливана.

91 92 93 94

Вавилону Перскому опаденје.

Тими знакми пристојно кажет се означен быти нечестивы он *Перски Вавилон*: ка́ко ти јиже јест многих светцев корв, по различних временех, даже до нинека пролил: и волхвованју, и прелестям присно радујетсе.

ВавилонуНоворимскому опаденје.

Но́ тому разуму видитсе супротивно быти *древньих церковних учительев сказованје:* јиже сие прореченје *разумиша об римском Вавилону*: За то јеже видьено јест десет рогов на
95 четвертом звѣру: то јест на Римском царству || и из ньего јест једен рог израсел, и изкоренил три, а прочие упокорил. И тако *прити хощет антихрјст, како́ Римски царь*: под нароком, како̀ дабы хотил опет обновити и постројити Римско царство.

Вавилон царство Новоримско.

За то не погришит кто,'аще речет: *Вавилон быти царство сие Римско: како въ* једном тѣлу из початка (:от Августа, и от гонителя Нерона, и прочих гонительев:) даже до нинека господующе: и како́ въ истине изливавше корв апостолов, и пророков, и прочих мучеников. Како бы војство видитсе быти једно, и град један: хотя се проминяют люди, из ньих же со-
96 ставляјетсе || и грд, и војство: тако и царство јест једно, хотя се раздиляјет многими времени и мистми.

Блудница: Вавилон, Персии: Палестински: Римски: Новоримски.

Апокал: въ гла: ꙁ҃ј. Ходи, покажу ти скажньенје *Блудницы* великие.] Ветхи Вавилон именует се град блудны: то јест радующь се об блуду. *И ветхы Јерусалим* лице јест был блудничје. И *ветхы Рим* јест назван Вавилоном. Властито пак Персии Вавилон наричетсе Блудница.

От тих једе́н ви́дяше Евангелист корвю светцев быти оскверньен. И от ангела разумиваше: что́ и за каковы вины, достояше на концу вѣка граду носещему державу царства мирского пострадати.

97 А то́ пак достојит разумити: || или *об Вавилону у Персов* царствующем. Или *об Ветхом Риму*: аще опет державу примет: Или *об Новом Риму*. Во всаком бо из тих многолично согрѣшенје, и корви светцев проливанје, учиньено быти видихом. Корви бо мучеников *въ Риму*, даже до Дијоклитияна: и мученя сих въ *Персиде*: кто́ нит видил? А мученје пак и гоньенје при Юлияну, и во время арианов, супрот правоверним учиньено *въ Новом Риму*, народних дел писательи представляют чтущим.

Царство седмо Новоримско.

Апокал: въ гла: ꙁ҃ј. Зде јест ум имиющь мудрост. Се́дем глав јест ꙁ҃ гор, на ньихже сидит жена: и цареј ꙁ҃ јест. Пет

јих јест || опало: једен јест: и други јеще не приде. И когда 98
придет, треби јест јему кратко време стояти. И звѣр, иже
бяше, и нит јего, и он јест осмы: и от седмих јест, и въ погибел идет.] Седем глав, и ҁ҃ гор, мньим јеже разумијетсе ҁ҃
мист царских. Царство Асирско въ *Ниниви*: Мидско въ
Екбатане: Халдејско *въ Вавилону*: Перско въ *Сузе*: Греческо въ *Мокедонији*: Римско въ *Ветхом Риму*: и седмо Римско же въ *Новом Риму*.

Блажены Иполит јест сие мисто разказал на ҁ҃ от сотворения мира тисущелѣтних вѣков. От њих же пет јих пројде.
Шесты стоји: въ њем же и апостол јест сия видия. А седмы || 99
јеще нит пришел.

Но аще јест Бог (:како блажены Ириней велит:) сотворил
ҁ҃ днеј, и ҁ҃ небес, и ҁ҃ началнијших ангелов: кажетсе нам къ
истине прилично: јеже и царстов ҁ҃ славнијших јест от Бога
изкони даже до сего часа устројено. От њихже пет јих јест
опало. Шесто (:въ њемже јест апостол сие явльенје видил:)
стояше тогда въ ветхом Риму. *А седмо новоримско* јеще не
бяше пришло.

Зато добро къ истине приличен будет разум: аще *всемирнојо Вавилона владателство* (:даже до антихрјстова пришестя:) *једин царствујущи град поставим: а послидње* || антихристово
тиранство. И он дй јест осмы:] По седмих бо царех, на прелест, и на запустѣнје земльи, хощет повстати. И от седмих
јест:] Не от иного бо народа: но (:како из једного от тих
первлье бывших царстов:) и *како Римски царь, хощет прити*. 100

Цариград седмо всемирно царство.

Апокал: въ гла: ѳ҃. Разрѣши четири ангелы, јиже сут свезани при рицѣ великој Евфрату.] Можебыт споминавјем Евфрата явлјетсе: јеже *от оних стран произојдет антихрјст*.

Апокал: въ гла: ҁ҃і. И звѣр бяше сподобен Рису.] чрез Риса
знаменујетсе царство јелинско: чрез мдвида Перско: чрезо лва
Вавилонско: јими же имијет владати || антихрјст: како римски 101
царь гредущи.

Јеще на главу ҁ҃і, об Блуднице. *Блудницу* ди Вавилонску
ниви изказуют на Ветхы *Рим*: како на седми горах лежящъ.
А ҁ҃ глав, на ҁ҃ царej нечестивих, от Домитияна, до Дијоклитияна: јиже церков изганяша.

Али мы пак (:колико се наставлјем и управлјем от послидованя бывших потом јавльеню вещеј:) мньим Вавилонску

Блудницу быти *Повсудно мирско царство*, суще једно на всем земельском кругу, какѡ въ јединном тѣлу.

Вавилон блудница: Новы Рим. Или мньим Вавилонску *блудницу быти царствующы град, Новы Рим*: даже до антихрјстова || пришестя.

102 Ветхы бо Рим от много времена јест царску державу отложил. Разви аще речем: дабы имил Ветхы Рим опет царску власт прияти. Но аще то тако будет: нудя будет первлье разрушити се нине владающему Новоги Рима Царству. Апокалипсис бо велит: И жена ди, юже јесм видил, то јест град велики: јиже имијет царство над царми земельскими.] До сих мист Блажены Андреј.

Примета.

Августин. Когда Хрс пришел, тогда Сатана свезан. а҃. Тако сеј учитель добро розумијет *сатанино свезанје*, на все *Евангелские проповиди време*: а разрешенје, на антихрјстово || шестје. И светы *Августин* (:въ Беседе рѯ҃ об времену:) учит тоже. Первлье ди пришестя Хрјстова разришен

103 бяше дявол. Пришедши Хрјстос, учинил јест из ньего, како јест въ Евангелю написано: Никто же не может внити въ дом силного, ни посудя јего разграбити: аще первлье не свежет силного. Пришел јест адда Хрјстос: и свезал дявола. Но велит кто: аще јест свезан: за что јеще тулико премагајет? Истина јест, братя предрага, јеже много может. Но студеним, и не радивим, и нé въ истине боящимсе Бога, господујет. Привезан бо јест, какѡ пéс на веригах: и ни кого же не может угризти,

104 неже || оногó, јиже се къ ньему погибелною безпечностю придружит. Юже видите братя: како бýј јест он чловик, јегоже пес на вериге привезан угризет.

Ты себе јему чрез розкошы и чрез похоти мирскије, не содружај: и óн къ теби не смијет приступити. Ла́яти может: увещевати может: ујúсти никакоже не может, неже хотящего. Нé принудяя бо, нó увещуя озлóбу чинит. И не силою добывајет от нас привольеня: но просит.] Тако свети отци.

Лутор папу чинит Антхтом. в҃. А Лутор пак архијеретик пишет: Јеже ди послыидни праповерен папа јест был светы Григориј (:јиже живаше окол Господньего х҃ ного года:) а по ньем ди || вси папы быша

105 артихрјсти: и тогда ди јест разришен сатана: и тогда же повстала мерзост запустѣня на мисту светом.] И ту мерзост он

Лутор хулно превлачит на Господнье тило поставльено на олтару: јему же се кланјаем мы хрјстяни.

г̃. А Вѣренка пак, и Зизания, лáкомо побраша из луторових кньиг ту мудрост. И Зизания (:въ Кириловој кньиге:) зачинајет ту мудрост запустеня от древньих времен (:мне невидомо от којего года:) а то јест *от Александра папы*: јиже ди јест поставил оприснок на алтару.

Куколь и Вѣренкин, Луторови учетники.

д̃. А Вѣренка пак зачинајет сатанино разрешевје *от Карулова царства*: то јест от ѡ̃ года. ||

Повидают Сатанино разрешенје юже учиньено.

є̃. А Фотиј зачинајет *от ѡ҃ѯи года*: тогда бо јест Фотиј папу Николу проклел.

Зачинают а̃. от Александра папы. к̃. от Карула царя.

ѕ̃ А ники безименен писатель въ Кириловој книге, зачинајет ту папинску јерес от ц̃ года. Пишет бо: јеже ди папа Никола, и по ньем јеще пет пап, вси быша правоверни. А то пак време досегајет до того ц̃ года, и дáлье. 106

От ѡ҃ѯи года. От ц̃ года.

з̃. И тако супрот тому Кириловскому писателю Веренка лжет за р̃ лѣт: а Фотиј противит же се јему за м̃ лѣт: И правоверного архијерея прокленши: не јего но самого себе, јест проклел.

и̃. А послидовавши пак патриярхи проклеша и оних: јиже споминают || Фотијева супрот светому Игнатию учиньена дела. 107
А къ тим проклетим делом добро могоша и ту на правоверного архијерея учинену клетву придити, и проклети. Всакије бо јереси достојит: а правоверних светительев не достоит, проклинати. Нó нит новина послѣдньего вѣка Греком, светие отцы проклинати. Тако бо светого отца *Келестина* папу, третјему собору главу и началника (:въ Кормчеј книге:) проклеша, и солгаша: како дабы Келестин папа, купно зъ Несторијем јеретиком на г̃ собору был проклет.

Споминающим Фотијева дела, Анаѳема.

ѳ̃. Ники древньи толковники Гога и Магога разумиша быти || 108
Ху̊нски народ: въ оно време премогущь, и всему миру гровен. А тѝ Ху̊ни пребываша въ сих сиверних странах: въ Криму, и везде где нине Татари и Калмики пребывают. Но блажены Андреј не хвалит того мньеня. За то јеже ни један народ николиже, от сих далньих сиверних стран, нит најезджал на Палестину: и нит же къ истине прилично, дабы и въ послѣдня времена отъ сих стран народи хотили или могли чрез туликы народы, и земльи, и море, до Палестины пребиятисе, и преплывати.

Антихрт откуда изидет подлинно.

109 Јеще свети отци (:из Јаковльева проречења Бытя въ мо гла:) разумиют: јеже антихрјст будет || из Данова колена народьен. А Даново колено јест от Салманасара на восток пресельено. И блажены Андреј мньит: от Евфрата быти јего изход. И време всего јего војеваня и царства јест означено на полчетверта года. И обладати хощет трими царми. А повстати хощет супротив Хрјстовому имену, и прозвати себе Богом. И прият будет от Жидовôв. Из того всего нит прилично: дабы въ тако кратком времену могел тулику силу или от дальних сиверних стран на Палестину навести: или от Хрјстянских

110 народов собрати. Но собрати ю хощет от Жидовôв, и от иних || окружних, и Хрјста Бога неславещих народов. И оны три цары (:какò нине вещи стоят:) мы можем разумити на Перско, и Египетско, и Ѳиопско Царство: или на које ино въ тамошньих странах царство.

Будут ли Турки зъ Антихтом.

Аще пак кто об Туркех мньит: дабы они имили болша антихрјстова сила быти: нам и то не кажетсе въ вере прилично. Турки бо јесут от Бога на то изведени: да быху на востоку Римско царство развалили: и Греческого народа упрéмост и непоправност сказнили. И въ том сут Турки доста Божјеј правде послужили: и нит прилично, да быху они же и къ

111 антихрјстовој силе, и гъ двим || тако великим подвигом, были отлучени. Но паче по ниских гадках, и по прореченю (:јеже хощем зде принести:) и по приличних причинах мньитсе: јеже Турки до оних доб, или будут во Хрјста веровали; или обладани, и на мало число будут сведени: како и Хўнски припомньен народ: јиже древлье бяше всему миру грозен, днес јест тако на мало сведен, да му једвá име, и слид остајет.

Чтó јест то антихт придет, какò Римски цар.

А јеже светы Андреј велит: Прити ди хощет, *какò Римски цар*:] то јест: мислити хощет своје царство, и столно мисто въ Риму поставити: како во всего мира главном и најславнијшем граду. Рим бо нé једино || древлье бяше: но и днес

112 јест всаким окрашеньем от всих нá свиту градов славнијшы: и ко всемирного царства столицы мисто најпристојнијше. Антихрјсту адда от востока на Рим идущему на путу будет Јерусалим. И поньеже јест Хрјстос тамо својим на небо вознестјем прославльен: зато и Антихрјст на разоренје Хрјстовы славы хощет помислити таковоже чудо показати. То јест: на воздух високо отлетити, и опет прити: и далье потезати се къ Риму: да и тамо Хрјстову славу и архијерејство разорит и да

сам седет царь, где первлье највеще царство сидяше. Но не дошедши до Рима, погинути хощет || въ Јерусалиму: по пророчеству. 113
Језекијил бо Гогу и Магогу погибел повидајет на горах Израјиловых. А Данијил пророкујет: јеже сести ди хощет въ Божјем храму: и тамо же поставити мерзост вапустѣня.] А то сидьеније, и ту мерзост отци разумиют въ Јерусалимском храму. Тамо же бо хощет Антихрјст и Илију и Еноха уморити: и потом сам зло згинути. Въ Апокалипсису бо въ гла: аі, Јван пишет: И дати ди хощу двѣм свидоком мојим: и пророковати хотят дниј ҂асѯ. И когда скончают свидочество своје: звѣр јих хощет уморити. И тѣлеса јих будут лежала на вулицах града великого: јиже се || зовет духовно Содома, 114
и Египет: где јест и *Господ јих был разпет.* И по трих дних и половине дух живота от Бога вниде нонье: и сташа на ногах својих: и взидоша на небо.] Въ оно же време Антихрјст: уморивши тие пророкы, и мньещи себе быти Побидником (:но при мертвих ли, или при оживших тих пророкех: Бог вѣст:) хощет возлетити високо на воздух: кажущи людем, како дабы на небо возступил. И тогда будет на землю вержен, и уморен. Апокалипсис бо тамо редом, въ главе ві, пищет: И учинилсе јест ди бој велик на небу. Михајил и ангели јего боряхусе со змијем. И вержен јест змиј он велики, вуж || 115
древньи, јиже се зовет дявол, и сатана: и вержен јест на землю: и ангели јего съ ньим јесут вержени].

Проречење на Вавилон юже спольено.

А проречење пак, об паденю *Вавилона*, видитсе юже быти спольнено на Новом Риму. И аще морајет јеще сполнитисе и на Ветком Риму: треби јест, да Рим примет царску власт: јеје же ниње не имијет. За архијерејску бо власт, не может об Риму разумитисе она рич. И жена ди, то јест град велики: јиже *имијет царство над цармы земельскими.*] А јеже пак јест Лутор первы написал: и Веренка из ньего изписал: 116
Папа ди јест на се возхитил всу царску и светителску власт:] то быти || ложно всему миру јест очивисто. Царские бо власти папа николиже нит имил: ни царом себе чинил: како пред сим повидахом. А архијерејские пак вишние власти нит папа въ Карулово време возхитил: но давно, первлье, и от самого Евангелские проповиди початка, приял. А приял ю јест (:како четвертого собора правило велит:) от светих отцев:] и Веренка на то: И то ди *не от Бога*, ни от Апостолов: *но от светих отцев.*:] како дабы светих отцев предање не

Папа царские власти не имијет.

Стителску власт приял не от Карула, но от Христа.

Веренкин: Не от Бога: Но от отцев.

Костантин: Не от отцев: Но от Бога.

было от Бога. А како пак Костантин велит: дана јест та власт
117 папе *от Небеснаго Царя.*] И Златоуст велит: Јакова ди јест ||
Златоуст: Јаков Јерусалиму: Петер всему миру еип. *Хрјстос* Јеросалиму; а Петра всему миру учитељем: и братји (:то јест, апостолскому собору:) старишиною, поставил. И Фејоөилакт: Јакову ди јест Хрјстос Јеросалим: а Петру вес мир поручил.] И Ни́і Солунски, въ книге својеј, супрот папиној власти написаној, на концу завершајет бесиду, и велит:

Нил: Папа от всих вышшы и Большы.

смета ди сметам, и завершенје всим бесидам. Аще Папа непорочну веру, и правила светих отцев невредно хранит: *от всих јест папа вишшы, и болшы: и ничесо же нит, јеже бы јему честю зравнати се могло.* А аще пак папа отческа
118 правила преступајет: казням виноватцев јест || подвержен.]

За ту адда духовну власт: юже јест сам Хрјстос папе дал (:хотя ю папа достојно, хотя недостојно, и насилно держит:) не может се Рим разумити он град, јиже держит Царство над Царми земельскими.

Ка́ко Новоримски царь всего мира господарь.

А об Цариграду пак может се разумити та рич: не́ по истине, но по затѣянју, и по сујеј Греческих царej славе. Она бо сујеславна рич (:*Римски цар јест всего мира Господар:*) како̀ јест при Юстиниану въ законних книгах написана: тако јест и от всих наступающих царej была обдержа-
119 на: и не́ обличена ни извержена. И тако хотя они || цари не имиша делом ни правдою власти над всим миром (:како и ни једи́н и́н ца́р ни́т и не будет тоје власти имил, ни делом, ни правдою:) једнако же они цари проповидаша: себе по правде имити, и къ себи пристояти ту власт: *юже јединому царю царej Хрјсту пристојит.* И тим ума вознесенјем, никаковыже иние користи (:кроми гриха, и за грихом гредущие казни:) себи не приобретоша. То јест једна Нового Рима опаденю причина: охолост и вознесенје, јим же они цари Божје титло на се превлекоша.

Друга пак причина опаденю јест: јеже Хрјстово духовно
120 царство понизити и себи упокорити || хотиша. Мньещи пристојно и должно быти: да за пренесенјем мирского царства, пренесетсе и духовно Хрјстово царство.

Добро бо опоминајет Мелетиј александријски патриярх (:въ листу е̃:) за что Јеросалимски престол нит от Хрјста учињен первим. За то ди *да се не мнит земельска быти Хрјстова власт и царство.*] Тамо бо баше Давида, Хрјстова по плоти прародителя, кральество. И за то Хрјстос нит тамо устројил

За что Јеросалимски престол нит первим

первого престола. А бо вим мала слава, или паче велика неслава бы была Хрјсту, Давидовим быти въ царству наслидником. Аще пак Хрјстос нит хотил гъ || Давидовому царству 121
својего царства привезати: какóва јест прилика, дабы оно был къ нечестивих тиранов Царству привезал: и въ мисто хвоста привисил? Зато прегруба облуда, и темна слипота явиласе јест въ оних људех: јиже блиском оного царства омегљени *Хрјстову славу настояша на своју славу превести.*

Данијил бо пророкујет: јеже Хрјстос хощет Римско Царство розорити: да му ни слида не останет: и мал Камен хощет возрасти въ велику гору, и наполнити всу землю. И то разоренје јест зачато: Когда јест Костантин из Рима отишел: а совершено, когда Турски || Краљи (:Цариград вземши:) ни йимена Римского Царства во своје титло: ни орла на хоругвы не прияша. И то јест: да му ни слида не останет.] Костантин и Карул добро разумиша то Данијилово проречевје: и воздаша Хрјсту славу. А ини многи Гречески и Нимечски цари и архијереји мерзко въ том поблудиша. Ты йистины љубителю разсуди: аще јерејска власт преходит за Римским Царством: когдá и кáко јест Хрјстос то царство побидил и разорил, да му нит ни слида остало? Второ: аще та власт тако преходит: за чтó јест Костантин тој власти уступил? Третје разсуди: кáко будет || славнијши Хрјстово царство: једа ли тако, да преходит за Римским царством: или да не преходит.

Римско црко от Хрта разорено, когда?

122

123

Ô слйпи и кóсни серцем, узнајтесе. Нé за вашу бо, нó за своју славу, јест Хрјстос Петра въ Риму посадил: и нé зъ ради Римского царства, своје архијерејство тамо устројил; но зъ ради својего архијерея, оно царство изкони приправил: и къ оној великости и мощи прити учинил.

Не Грекô, ни Римљанô, нó себй въ славу Хс Петра въ Риму посадил.

Слушај об том свидока, Светого *Леóна папу*, въ бесиде на празник апостолски: Где свице говорит:

Бесида св: Леона папы.

Всйх тими свêтих прâзников, предрâга братја, вéс мйр јест причáстен: и једноје веры благочестје потребујет, да јежекóли за всйх спасêвје учиньенó || споминáјем, óбщеними вездé рáдостми вершйтсе. Али по всéм тóм днêшнье празновâвје, кроми оногó почтовâня, јегóже јест по всéм земêльском крўгу достôјно; осóбним и властйтим нáшего грâда весêлјем мôрајет быти почтовâнò. Да где изреднйјших апóстолов 124

изхóд јест прослâвльен: тáмо въ дêн њйхова претерпльêнія, чинйтсе рáдости преобиље.

Ови бо јесут мýжи, чрез њêже јест Евангêлје Хрјстóво теби̂ ô Рйме просияло: да јиже јеси бил блудá учйтельем, постáл јеси йстины ученйком. ови јесут отци твоји и прâви пастйри: јиже тебе (:ко твојему въ небêсна цâрства вознесêнју:) мнóго || лýче, и мнóго частйтје созидáша; неже они, јйхже настоянјем пóрвые твојих зидôв оснóвы бйша постâвлены. Ови јесут јиже тебе къ сеј слâве вовведóша: да нâрод свêт, лю́дство избрâно, грâд јерêјски и кральéвски,

125

Духовна власт ширша от мирские.

чрез свéты блáженого Петра престóл, Главóю мира поставши, шйре владáјеш благочêстјем; неже господством земéльским. Хотя бо многими увелйчен побйдами, влâст својего кральéства по земльй и пó морю јеси разширил: по всéм тóм мêньше јест óно, јеже теби вóјинскии трýд подложй; неже óно, јеже мир Хрјстіяски подвéрже.

126

Хс Римско цâро нé Римляном,нóсеби въ славу, возвеличил.

Намйньеному бо йзвони вéкôв || ý Бога дéлу најпáче пристояше: *да мнóго кральéствов под једну совкýпило бы се держáву: да тйм бáрже проповидáнию* повсýдному прехóдни бы били нарóди, јиже бы били обладâни једногó господством грâда.

А сеј пак грâд не знадýщи својему возвйшеню зачâлника, когда мáло не всйми владâше нарóдми: всйх нарóдов служâше облýдам. И сâм себи мняшесе велйко приобрел бити Богочêстје: когда всáку пријемâше неистину. И за тйм кулйко óт врага крýще бяше увéзан; тулйко от Хрјстá чуднйје јест разрйшен].

Тогó же свêтого Леóна бесйда. На годоврáтны својего поставль || ения дêн.

127

Бывши Госпóд опитáл ученйков: когó бы они јегò бйти вéровали: и отвещáл блâжены Пéтер, велéщь: Ты јеси Хрјстóс, сйн Бóга живогó.] Госпóд велйт: Блâжен јеси Симоне Варјóна: абó плот и кôрв не обяви теби, но отéц мôј, јиже јест на небéсех. И | аз велю теби: јеже ты јеси Пéтер (:то јест скáла:) и на тóј скáле созидáти хощу цêрков свою: и врâта âдова не обдолêют супрот пьèј. И теби хощу дáти ключи цâрства небéсного: и јежекóли свêжеш на земльй, свезано будет и нá небу: и јежекóли разрйшиш на земльй, разрйшено

128

бýдет и нá небу.] || Стојит адда разред йстины: и блâжены Пé-

тер, во прията̑ј крипо́сти сва̑лно̑ј пребывающь, возприятого цѐркви кормила нит оставил.

Во все́ј бо повсу̑дноj цѐркви (:ты̑ јеси Хрјсто́с Си̑н Бо́га живого:) вса́ки дѐн Пе́тер вели̑т: и вса́ки језик (:јиже изповида́јет Го́спода:) нау́ком того гла̑са подви̑жетсе. Сия вѐра дявола побидя̑јет: и су̑жньев нього́вих вузы́ разриша́јет. Сия изме́кньених и́з мира, всадя̑јет на́ небу: и вра̑та а̑дска супрот нье́ј обдолѣти не мо́гут. Тули́кою бо о́т Бога тверднو́стю јест укри̑пльена: да јеје ни јеретическа никогда́же криво́ст наказити, ни пога̑нска не возмо || же преборити невѐрност. 129

Си̑м адда̀ начи́ном, возлю̂бльени, досто̂јними послу̑гами празну̑јетсе днѐшня светкови̑на: *Да̀ въ лицу́ мојего униженя о́н* разуми̑јетсе, о́н почту̑јетсе: въ нье́мже и *всих пасти̑ров печа̀лност* (:съ поручѐних јим оьѐц стра̑жою:) *пребыва́јет: и јего́же досто̂јност и въ недосто̂јном насли́днику не уста́јет.* Въ Петру, и въ Папе всих пастиров печалност.

Когда̀ адда̀ мы̑ опоминкы своје въ ушѐсом ва́шие свето́сти чини̑м: оного́ вы̑ (:јего́ же ми́сто держи̑м:) говорити къ себи вѐрујте. Абови̑м и нього́вою вас любо́вю опомина́јем: и не́ и̑но вам что̀, неже о́но, јеже јест о́н учи́л, проповида́јем: мо́лещи, да подпа́саними бокми̑ || у̑ма ва́шего, чи́ст и трѣзѐн живо́т въ Бо̂жјем стра̑ху прово́дите. Вѐнец мо̂ј, како̀ вели̑т апо́стол, и ра́дость моя вы̑ јесте: аще вѐра ваша (:яже от и́скони Евангѐлия по все́м ми̑ру јест пропови̑дана:) въ любви́ и во свето́сти обсто̂ји̑т. Хотя́ бо все́ј цѐркви, иже на все́м јест широ̂ком свѣ̑ту, вса́кими јест трѐби цвести́ крипо́стми: ва́м по все́м то́м изредни́је мед вси́ми наро́дми досто̂јит благочѐстя заслу̑гами предкова́ти: ји́хже *на само́ј апо́сталские ска́лы тверднو́сти усадьени́х,* и Госпо̂д на́ш Јису̑с Хрјсто́с со вси́ми откупи́л, и Бла̂жены апостол Пе́тер пред вси́ми јест изучи́л.] || 130 131

Того́ же Св: Лео́на Бесида а̃. об Св: апл̑ех Петру и Павлу.

Когда двана́десте апо́столов (:прије̂мши от Свѐтого Ду̑ха всих говорѐнје језиков:) хотещи напра́вити Еванге̂лјем ми̑р: раздильены́ себи стра̑ны земѐль бяху возприяли: преблаженни̑јшы *Пе́тер, апо́стольского рѐда старијши́на,* къ замку́ Ри̑мского отправля̑јетсе владательства. *Да свѣт и́стины* (:јиже ко всих наро́дов сбиваля̑шесе спасѐню:) *мощни́је бы се от само́е главы, по все́м ми̑ра тѣлу изли̑вал.* Ко̂јего бо наро́да людѐј Петер апостолски старишина.

въ се́м тогда гра̑ду не бѣ̑аше? Или ко́ји бы на́ свѣ̑ту лю́ди не
132 зна́ли: чесо бы се Ри̑м научи́л? ||

Овде́ философи̑јна потла́чити непщева̑ня; овде́ разру̑шити ба̑ше земе̑льские мудро́сти сујету̑: овде́ звојева̑ти бѣсо̑вско почтова̑није: овде́ всего́ скверни́тельства нече̑стје разори́ти: Где најпечалнѝјшим сујеве̑рстом все́ держаше се со́брано: јежеко́ли где на́ свѣ̑ту бѣ̑аше су̑јетными облу̑дами уста̑вльено.

Къ сему̑ адда̀ гра̑ду, ты̀ преблаженѝјшы апо́столе Пе́тре при̑ти не боя̑шесе: и прича́стником твојеје сла́вы Па̑влом апо́столом, въ и̑них јеще церкве̑ј разреда̑ню заба̑вльеним, въ лѝс
133 то́ј рича̑щего звѣ̑ря, и въ превозму̑щение глубины̀ пу̑чину, обстојнѝјшы, неже когда || по́ морю хода̑ше, јеси всту̑пил.

Юже́ лю́дство (:јеже јест из обри́зання уве́ровало:) ба̑ше научи́л: юже́ антијохѝјску це̑рков (:где се јест најпе́рвлье Хрјстя̑нского и́мена досто̑јност проявила:) ба̑ше установил: юже́ По̑нт, Галати́ю, Кападоки́ю, Аси́ю, и Виөини́ю зако́нми Еванге̑лского проповѝданя напо́лнил: нитѝ како̀ осумня́ясе об поспѣ̑ше̑ню де́ла, или об концу својего несви̑дом вѝка: знакови̑ну Креста́ Хрјсто́ва въ Ри̑мские замкы̀ јеси вноси́л: ка́мо пред тобо́ю Бо̑жјими отлу́ками ида̑ше и чѐст о́бласти, и слава терпльѐня].

134 **Того же Св:. Лео́на, на поминање** || својего поста̑вльеня Беси́да Г.

Петер перві въ апл̑кој достојности. Апо́столов Госпо̑д, что́ об ньем лю́ди мньѐт опраша́јет: и до тих до̑б беси́да отвещу́ющих јест о́бщена, доклье се повѝда̑јет чловѝческого разумѣ̑ня неизвѣ̑стје. А когда се пак изпитујет, что́ ученѝчески́ ра́зум держи̑г. Пе̑рвы јест въ Госпо̑дньеј и́сповиди, *јиже јест пе̑рвы въ апо́столској досто̑јности.* Сему̑, когда ба̑ше ре́кел: ты̀ јеси Хрјсто́с си̑н Бо́га жи́вого.] Отвеща́л, јест Јису́с: Бла̑жен јеси Си́моне Варијо̑на: або плот и корв не обяви́ теби: но́ отец мо̑ј, јиже јест на небе̑сех.] То́
135 јест: за̑то јеси бла̑жен, јеже те јест отец мо̑ј научи́л: нитѝ || те јест земе̑льско мньѐније прелести́ло, но́ надохньѐније небе̑сно наста́вило. И не́ по̑лт и ко̑рв, но́ о́н ти јест мене́, јего́ же јесем јединоро́ден си̑н, показа̑л. И а̑з ди велю́ теби.] То́ јест:

Јеже Хт̑у властито, то́ Петру причащенјем со Хт̑ом обшено. Како̀ јест оте́ц мо̑ј теби ја̑вно учини́л Божество̀ мојѐ: та́ко и а̑з по́знану теби чиню́ изре́дност твою́: јеже ты̀ јеси Пе́тер.] То́ јест: Бу́дущи а̑з не нару́шна ска́ла: а̑з Ка́мен ву́голны: а̑з основа̑није, кроми ньего́же никто́же и̑ного не мо́жет положи́ти, по все́м то́м и ты̀ јеси ска́ла: заньѐже мојею̀ крипо́стю утвер-

дѧјешсе. Да јеже јест мне́ о́бластю своје́ власти́то, то́ бу́дет теби́ со мно́ю причащѐнјем о́бщено. || И на то́ј ска́ле созида́ти хощу 136
цѐрков свою: и вра̂та а̂дова не обдолѣ̂ют супрот ньѐј.] На то́ј, велѝт, твердно́сти хощу вѣ̂чны созида́ти хра̂м: и цѐркви моје́је́, въ не́бо хотѐща внести́се високо́ст, на твердно́сти сеје ве́ры возста́нет. Сеје̂ и́зповиди а̂дска вра̂та не одержѐт: смѐртние вузы́ не свѐжут. Гла̂с бо то́ј јест гла̂с живо̂тны: и како̀ исповидникы́ своје на небѐса возво́дит; та́ко и отпо̂рникы въ а̂д потапля́јет.

За̂то же велѝг преблаженѝјшему Петру́: Теби́ хощу да́ти ключы́ Ца̂рства небе̂сного: и јежеко́ли свѐжеш на земли́, сва̂зано бу́дет и на́ небу: и јежеко́ли разрѝшиш на земльи́, разрѝшено буде́т || и на́ небу.] 137

Прешла́ тими́ јест и на про̂чие апо́столы си́ла области тојѐ: и на вси́ церко̂вние властелы́ отлу́кы тојѐ установльѐнје достигло. *Али не́ за́ лудо једному́ се поруча́јет*, јеже се вси́м .озна́нјјет. За̂то бо сие ве́рујетсе Петру́ особи́то: *за њеже всѝм церко̂вним пра́вительем представля́јетсе Петро́в у̂зор. Стоји̂т адда̀ Петро́во правовла́стје*: Гдеко́ли се су̂д по ньего́вој пра́вости обверша́јет. И ни̂т прели̂шна ни жестоко́ст, ни осла́бльенје: *где ничто́же не бу́дет свѐзано, ни что́ же разрѝшено*; *неже како̀ бла́жены Пе́тер или разрѝшит, или свѐжет.*]

Принесо́х ти Богда̂не по простра́ну || того вѐликого и пресвѐтого отца беси́ды: заньѐже јесут слу̂ха предосто̂јны, и ди̂вны. И да лу́че зразуми́јеш Но̂вого Рима опадѐню причи́ны. 138
Пѐрву: јеже ца̂ри Новори̂мски *возхити́ша себи присвојити Хрјсто́во пи́тло*: јеже јест Ца́р Царѐј и Госпо̂д Господѐј: или Всего ми̂ра Господа̂р. *И дру́гу*: јеже хоти́ша и *духо́вно Хрјсто́во ца̂рство посвоји́ти*, и себи повину́ти. Је́ст же и *трѐтя* тому опадѐню вина̀: Јеросали̂мского розорѐня вине́ сподо́бна и једна̂ка: то́ јест, *Разка́янје съ пока́яня*: и зъ народно въ хра̂му учиньеного́ Бо́гу обреченя. И повра̂щенје къ оста̂вльеному гри̂ху.
Но́ а̂ зде преста́ю: а ты̂ са̂м || пречти́ въ Бо̂жјем писму: и Гре́ческого наро́да вину, къ Јеросали̂мској посли̂дньеј вине́ примѣ̂ри. 139

г̃. Кирила Бѣлојезе̂рского чудотво̂рца пророченје.

Въ Проло́гу, февраля́ въ д̃ ден: јест написано сице. Въ лѣто ди ѕ҃ѯ҃и, февраля въ д̃ ден: прежде отшестя својего ко

Гд҃у глагола: Будет убо бѣда веля на земльи нашеј, и гнѣв
От острыа меча. велји на людех: и падут от *острыа* меча, и плѣнени будут
отъ взык: и труси, и глади, и мори будут велици: јакоже ми
явви Господ. И тогда ученик јего Дионисиј спрашая јего рече:
140 Два царя. Повѣждь нам отче, потом чтó будет? он же рече јему: абје
видѣх на престолѣ царя ‖ сѣдяща: и пред ним стояща *два отрока* храбра зѣло и умильена, *имуща на главах вѣнцы царския.* И вдá јим Господ въ руцѣ јих оружје, на сопротивния врагы: *и поклонятся јему вси языци.* И будет *Царство*
Поклонетсе вси народи. Царство, за вне жество. наше умирено Богом *и устројено.* Вы же отци и братя молитеся со слезами Богу, и пречистѣј јего Богоматере: о державѣ Царствя *Росијския* земльи. И по сем успе Светыј въ
Тó проречен јене на укрипльенје, нó на соблазен. *безконечния вѣкы*].

Многи благоверни и простого серца люди, чтущи или чующи сие прореченје: въ малодушје и въ отчаянје нико заходет.
Аще бо то јест от Бога тако явльено: мы ди не можем ‖
141 никакова же добра себи надѣятисе: доколѣ въ сем Гд҃рству не будет двѣх венчаних царов. И мы об том опрошени многом можно быти: добро које разумѣнје тој ричи дати. Нó поньеже Јван Апостол заповидајет нам: Нé всакому духу веровати: нó извидáти духы: јесут ли от Бога.] За то мы опаснѝје извидáя обретохом: тó прореченје никакоже не мочьи быти подлинно: ни от чудотворца тако изречено: нó затѣино, и подвержено.

Успé въ безконечнна вѣкы. За перво бо, јеже тој списатель велит: успé ди светы въ *безконечныя вѣкы:*] тим неопасним говоренјем являјет ‖ свој и
142 во всеј бесиде неразум. Тó бо јест речьи: какó да бы небыло мертвим восстáньеня.

От острия меча. Втóро велйт: от *острыя меча:*] јеже бы речьи, от острого меча. Татáрину бо или Нимцу может се прилучити изречьи такову рич. А муж пак, јиже јест въ Руском језику родьен (:аще јест разумен:) не может тако говорити. И не может быти къ истине прилично: да бы свет муж был тако прéвратно и дурно говорил.

Въ руцѣ јих. Третје велит: въ *руцѣ јих:*] И тá рич јест једйнственого и двојѝчного числа. А речьи бяше во множинном числу: Въ
Богоматере. 143 руки јих. Јеще велйт: Молитеся пречистѣј јего *Богоматере:*] ‖ а речьи бяше, Пречистој Богоматери. Нó тó сут граматичии поблудки. Горшы јест поблудок: јеже велит

Четверто: Видих ди *два отрока имуща на главах венцы царския.*] А то пак јест и разуму, и всих народов обычајем супротивно: да быху въ једном царству, два венчана (:и то јест равномощна:) царя сидила. И аще се јест то когда въ Риму, или въ Цариграду припетило: да бяху два въ једно време, и въ једном мисту владателя: всегда јест једен токмо венчан был: и звашесе Василéјем, и Авгу́стом. А другы бяше меньшы: и звашесе Кесаром; а не августом, ни || василејем: и не бяше венчан: нó токмо ношаше порфи́рну свиту. Тако въ Цариграду Михајил бяше Авгу́ст, и Василéј; а Варда токмо Кесар, и нé венчан. Тако бо по Августовој смерти, то име Авгу́ст, учинилосе јест више: неже Цесар, Цар, или Кесар. А при Августу пак живущем и опослије от Каруловых времен, і до днеска, Цесáр, Цáр, или Кéсар јест највышшего величества име. А никогда пак бяху и два Августа: Дијоклитиян, и Максимин: и опослије Аркадиј, и Хонориј. Али нé въ једној, а въ раздильених державах владаша. И хотя ричю звашесе једно: || делом бяше двоје царство. 144 145

Два цари венчана.

Пето. И вдá јим ди *оружје нá врагы и поклонятся јему веси языци.*] Из того послидовно идет: да бы морали вси народи оружјем ко хрјстовој вере пригнаны быти. Но то јест светому Евангелју супротивно. Не велит бо Хрјстос мечем људеј ко својеј вере пригоняти. Но терпльенјем и светим житјем, и проповиданјем приводити.

Поклонетсе вси народи оружю.

Шесто. Из того же јест послидовно: дабы вси народи морали, тим двѣм царом, или Руској државе быти покорни. Нó и то јест писму спрично. Таково бо царство морало бы быти веще от Римского. А пророки пак обявиша: јеже ни једино царство || нит было и до конца виков небудет, веще от Римского: ни јему равно. 146

От римского цр҃а ино цр҃о не будет вéще.

Седмо. И тогда ди наше царство будет *устројено.*] И та рич не стројностю порицајет нинешню Богом храньену једновластну државу. Али пак не токмо всих светих отцев, и всих мирских мудрости рачительев, общеним исповиданјем јест ухвальено; но и всаким људем по породном разуму явно: лучше быти стројенје при једновластю, неже при таковом венчаном и равномощном двојевладству. Таково бо владанје не бы было ред и устројенје; нó нéред и сметенје. И нит нам треби таковoго от Бога просити: ни при таковом надия || тјсе народного добросгояня. Токмо аще јест где једен 147

Нестројностю проричет.

цар венчан и полномощен: а другы искер њего нé венчан и не полномощно владајет: таково владанје может быти добро.

Царства тогда не было. Осмо. На двѣх мистех споминајет *Царство*. А царство пак, и царско име, на Руси, въ перво явилосе јест от сотвореня мира въ ҂ӡм҃з-м: а от Кирилова на вѣчны живот преселеня въ третјем году. Тогда бо јест Јван Василјевичь первы Цар на Москве настал владати. Светы адда Кирил нит могел сего Гд҃рства Царством звати. И тó нит јего рич.

Не говорили тогда Росия: нó Рус. Девето велит: Росијския земльи.] Сия рич и најпаче не може быти || Кирилова. Тогда бо никтоже тако не говораше:
148 и не видома людем бяше та рич. Вси веляху: *Рус*, и *Руска* земля. И юже токмо при сем нашем вику, и нé давно начаша писати Росия, и Росијска Земля.

а҃і. Мухаметово показанје.

Мухаметовому цр҃у минуло ҂а҃ лѣт. От Римского и от Руского царства преступим на Турско. И об сем бо славно јест у Турков Мухамета (:ньихова облудника:) гадателство, или какò они мньет, пророчество. Повидают бо: јеже Мухамет, при умираню, бывши опитан, како долго хощет стояти зачата от него вера, и краљество: воздвигнул ди јест обидвѣ рукы, и протегнул и *показал вси*
149 *десет перстов*. || Съ того они, јиже тогда живаху: бояхусе, дабы једино ĩ лѣт стояти имила Мухаметова вера и держава. И бывши десетолѣтно време преминуло: начаша разумити на десет десетков, или на р҃ лѣт. А бывши и то преминуло: нача мислити на ҂а҃ лѣт. А нине пак јест юже и ҂а҃ лѣт от Мухаметовы смерти преминуло: и царство Турско стојит цѣло. За то Турки велет: Нашему ди Царству јест юже преминуло уставльено от Бога стояня време: и добá му бяше юже разорити се. Но держит је ди, и сохранајет је јеще Бог за хрјстянские грихи.

Ја јесем от никих из ньих питал: чтó велю, вы мньите:
150 кы || или каков народ хощет ваше царство разорити, и завладати? А они верують, јеже от Руского, и от Лешского народа будет побидьено: али мне не хотиша истины изповидати: Нó веляху, Татари ди хотет прити, и Цариградом завладати. А я јим отвещевахи: Тако, велю, не будет зищено вашего пророка проречење. Он бо јест прорекел и вере својеј, и царству скон-

чање. А то пак не будет ни вере Мухаметовој, ни царству јего разорење: но токмо от брата, на брата, царства пренесење. Татари бо јесут ваша братя: једен зъ вами род, једен језик, и једна вера. Тако и когда Сарачинцы быша от вас Турков || 151
обладани: царство Мухаметово и вера нит разорена: хотя јест царство на йн језик (:а нé на ину веру:) преведено. За то нит вам треби мислити: да бы се то Мухаметово проречење хотило чрез Татары сполнит: будущи Татари зъ вами једен род, и једна вера. И Перси такоже не могут того сполнити: заньеже једну держет зъ вами веру. Хрјстянски адда будут они народи: от ньих же хощет прити вашему царству разорење. И пророчество бо ваше друго тако велит. На то они не имиша что́ отвещати. Хотя пак боятсе себи зла от христянов: једнако же мислет и об Татарех: да бы се || они 152
съ хрјстянами не содружили, и на ньих не навалили. И то јест къ истине веле прилично: јеже тако и будет когда тому време придет.

ӗı. Једебáлово проречење.

Въ турској историји јест написано: кáко Јертукýл, Османа первого Турского краля отец, пришедши къ Једебáлу, духовному въ Туркех мужу, ревел јест къ ньему: Приснило ми се јест ди, о честны мужу: како да бы мисечны блйскъ из твојих нâдер изишéл, и въ моя надра прешел. И из мојего торбýха израсло древо превелико, јеже јест својими вијами покрило многы земльи, и рѣкы: и прочее.] Једебáл никулико помисливши, отвещал јест, и присньење разказал. То́ ди || знаменујет: 153
јеже моя дщи будет теби жена: и от тебе појдет поколење, јеже будет владало многими државами и народми: и прочее.] Въ сем прореченю нит споминка об скончаню царства. Токмо приметити достојит: јеже оно мисеца видьење предуказовало јест турских хоругов знаковину. Мисец бо Турки на хоругвах пишут. А Хрјстянским пак хоругвам (:онйм, от ньихже имиют Турски мисеци побидьени быти:) предан јест от Бога честны Крест въ Сôнцу. Нé къ јединому бо Костантину, но и къ иним Хрјстянским Царом, речену морајем разумити ону рич: Въ сем знамену хощеш побидити.] Гдѐ бо се помвит || 154
Крестно древо; тамо се крушит ратно желизо. *И когда се на земльи покажет Сунце: тогда померкајет Мисец.*

Об турском мисецу.

г҃. Безименно пророченје.

Хр҃тянски меч хощет Турка прогнати.

Въ кньиге Пророчества Опата Јоахима, на концу јест написано Турским језиком једно Безименного пророка пророченје: јему же початок јест сицев: *Падиша хумӳз гелӳр: кизил алмай алӳр:*] То̀ јест: наш царь хощет прити: и красно ӱболко (:то̀ јест Цариград:) хощет взети: огра́ды насадити: и дворы созидати: и проче.] А на концу велит: *андâн сора̀ хрјстянӳн киличи̇ гелӳр: бл туркѝ герисинѐ туш дурӳр.*]
155 То̀ јест: а *за тим ди хощет хрјстянски меч прити: и он* || *хощет Турка назад прогнати.*

ді҃. Сулимâнов опоми́нок.

Туркои погибел,от сарматского народа.

Чтал јесем никие Польские кньижицы, съ сим надписанјем: Zawada kola Polskiego.] А въ ньих было написано: ка́ко јест ди цар Сулиман (:во својих тајних кньигах, и ко својим наступником царом опоминкех:) написал, и заповидал всим: не задиратисе съ Польским ни з Ру́ским народом. *Аще бо ди зъ ньими задерутсе: будет таков задор нашему царству и народу, на щету, или на погибел.*] И зи́стилосе јест то пророченје по никојеј части, на царю Осману под Хотимом: и на самом Сулиману, под Сиге́том.

еі҃. Арабско гаданје.

Послидньего въ царех ставит Мехемета Четвертого.

Въ ,а҃х҃н҃и году: будущи ѩ зъ *Римского || царя послом въ Цариграду: Панагијо̂т Гре́к, преводникъ, казал нам јест никие арабские ветхы кньигы. А въ ньих было пописано гаданје или прорицанје никими не ѩвними ричми об турских царех:
156 по числу и по реду обо всаком от початкa. А послидня по́стат или гадка дошла, на нинешньего царя Мехемета четвертого. Съ того Понагијот къ нам веляше: Поньеже ди сие кньигы давно јесут написаны, и всакому царю своя постат отлучена: и послидня по́стат на нинешньего царя дошла: за то ди кажетсе јеже сеј цар будет послидньи въ турских царех.

Жолты народ: хощет Измајила разорити.

ѕі҃. Хронографово пророчество.

Гречески хронограф на концу пишет: || на Костантиновом
157 гробном камену, на изподньем лицу, обретено быти написано

* Переписчикъ написалъ ѩзъ, потомъ зъ затерто и рукою Крижанича поправлено въ ѩ зъ.

сицево пророчество. Въ первыи ди индикт придет Измаји́л и обладајет Дама̂тми. Во вторы индикт учинит то́ и то́, и проче.] И за тим велит: *То̀ дѐ ҳанѳдн ге́нос е́рхете.*] То́ јест: и придет ди *Жолты, или Русы народ*: и тој Измајила всего разорит.]

ѯі. Ли́псиюсово гадање.

У Турков стрелци зовутсе јани́чари: и тих јаничâров велико число живет присно въ Цариграду. А завзеша пак они нику безредну област: да јих ся царь и боляри морают бояти. Об том преименит мудростю муж Ли́псиюс пишет сице: Турским ди || кральеством владают војаци: злим и щетльивим начином. Та бо а не йна будет оному царству къ погибели причина.] Тако Липсиюс къ истине прилично гадајет. Кральества ма́ло не вса́ка, јаже когда быша развальена, початок својему разореню, от медюсобних метежев имиша. — От јаничаров турскому цѣу развалитисе. — 158

А у Турков пак јаничарские беззаконние области, и бук, * и злодејства, велики и свижи јесут узори. Јаничари бо задавиша Османа, и Ибрахима (:то јест, де́да и отца́, нинешньего царя Мехемета:) и при ньем Мехемету задавиша сове́тника јего најдражего Иппи̂ра пашу. И Мехемет за все то местилсе || јест над ньими нарочито. За најменьшу на јаничарина тужбу, указ чинил главу отсѣчьи. И сам отшедши въ Дринопольє: въ Цариграду чрез никојего Кипрани́ю пашу, учинил многие јаничары, по нощех прехвитати, и поморити. Об том јест и песен составльена. Но чим веще јест была помста: тим горчѣји му родилсе јест на серцу јаничаром. И за то цар не любит: или простѣје рекши, не дерзајет, въ Цариграду на долго пребывати. Добро бо разумѣјет думу јаничаров пригоды смотрещих. Токмо бо да быху час улучили: учинили бы јему тоже, јеже деду јего, и отцу учиниша. Време покажет: не збудет ли му се та || јаничарска дума. — 159 — 160

Собранје из пророченя об турском царству.

Но́ то́ јест тако на срещу гадающи речено. А извистна пак истина јест от Данѣјила и от Јездры написана: *Римско царство быти највеще на свиту.* А из того послидовно идет: јеже нѣједино царство нит было, и не будет Римскому равно. — Турскому цѣу нит можно веще ширитисе.

* *бук* рукою Крижанича поправлено въ *јук.*

Јеще Јездра описујет: како хощет орлово крилно перје подвизатисе, и хотити кральевати. То јест: ни́ка кральества хотет подвизатисе, построиjти римско царство: или быти јему равна. Но ничесоже не успиют. Из того собирајетсе: јеже
161 *Турскому* | *царству нит можно* (:ни от Бога судьено:) *на веще ширитесе*, ни величити се на дальe, или во́н из отлучених и преданих јему от Бога рубежев: или дальe от четирих возточних патриярхов епархи́ји: иже греческим језиком может се звати *Тетрархия;* то јест четверовластје. Владаејет бо турски цар нине *Греческим*, *Палестинским*, *Египетским*, *Сирским*, Болга̂рским, Се́рбским, Харва̂тским, Вуго́рским, Понтским, и Кри́мским, Кральестви. А равно пак въ тих рубежех держитсе вса Тетрархия, или четирих патриярхов вса держава. Тими
162 же всими кра́јинами владаша и Римски цари. И јеще | владаша Вла́шским, Хиспа́нским, Га̂лским, А̂глинским, и Картаге̂нским кральеством, и южною половиною Нимечские земльи. А сиверною половиною Нимцев: и осталними Сиверними державами, Римляни не владаша. И аще бы се нине Турско царство въ сие Северние страны разширати имило: *учинило бы се близно Римскому равно.* А то пак быти не может: аще нам пророки истину повидают.

За то мы видим: ка́ко Турски кральи, когда најездаша на таковы державы, на ньеже быша от Бога послани, и јеже
163 бяше Бог отлучил ньиховој области предати (:то јест когда | находиша на речение Тетрархијние державы:) везде зъ меньшими силами большие силы побидяху: и како́ ника туча борзо державами завладоваху. Царь бо Баязит јест на Косово поле токмо ҂л бојцев привел: а Сербски кнез Лазар четверо тулико и веще војство супрот ньему извел. А Баязит јест Лазара убил: и земльею обладал. И греческими градми вездѣ на первом пријезду јест завладовал: и съ того наречен был *Гилдеру̂н ха́н*: то́ јест, Царь Гром.

А когда сут пак тиже Турски цари, зъ највещими својими
164 силами, најезджали на и̂ние державы (:мимо или дальe | речених Тетрархијних кра́јин:) ничесо же не успиваша. Тако бо Сулиман подвигнувшисе съ трими сотнями тисящ бојцев под Ви̂день, повратилсе јест убигающь, от никого же не бывши гоньен: и рѣку Драву без моста и без чолна на коню јест преплил. И другы крат, хотещи се помстити, идаше зъ војством мимо никојего малого градца именом Сигета: въ ньем

же сидещи кнез Микула Зрински посилаше задоры на Сулиманово војство. И Сулиман приступивши добывал оного градца цѣл мѣсец. Тамо Турков много тисещь опало: и сам Сулиман умерл. А Осман пак подвигнувшисе на || Польску съ 165
шестю сот тисящь ратников: обрел јест себи сретенје во својеј државе, ѭ Поляков въ окопу̑, под Хотимом. И биющисе зъ ними всаки ден, чрез цѣл мисец, окопа не добыл: а својих људеј велику множину погубил. И ни узривши Полского рубежа срамотно повернулсе въ Цраиград: и тамо от јаничâров (:за непотребно војства погубльенје:) задавльен. Доста бо широкими државами, и разнитими народми владајет Турски народ: да је једва успивают въ покорности державати. И страны оны кипêт всаким земельским овощјем, и богатством: и сие сиверние студêние, и овощя, богатства || и розкош оних скудны страны, и 166
въ дар нисут јим надобны. Аще бы јим кто сие страны въ дар подал: не пришли бы они из оних топлих и богатих стран, симо пребывати. И от всих виков, всаки храбростю именити, или ратям ради, и војêн и бојêв жельещи народи, от сих сиверних и скудних стран, нападаша на тамошние богатие страны. Такови быша древньи Ци́мбри, и потом Херу̑лци, Гôти, Вандâлци, Словôнци, Лонгобâрци, Ху̑нци, или Вугри̑, Татарци, и послидньи сами Турки. Ти бо народи вси от сивера изидоша: и въ тамошньих южних и топлиј-
ших странах обсидиша. || А от оних стран ни један на- 167
род нит симо зъ нарочитою силою пријезджал: блага искатј ни земель добыват. То все добро разумиют Турки: И за то вéле нé любо јим јест чути, об подвиганю рати на сие Сиверние страны. А сверх того добро же помньет и нине споменьение Османовы и Сулимановы отправы: и не потребну својего тогда народа погибел. Помньет же и своя пророчества: иже јим велет, от сиверних стран боятисе разореня. Зато мы держим за известно: јеже царю Мехемету ниједи̂н из разумних совéтников того завода не хвалит. Паче же и сам
цар Мехемет || (:како видим:) нé съ правою охотою подвижетсе 168
на сию рат. Не посилајет бо довольних къ таковому делу сил: но токмо здешньим изминником нику помощь подајет: мньещи то ко својеј славе пристояти: дабы оних, јиже јего на помощь зовут, не оставил безпомощних. Но доста нам буди об том говорено. Всему бо тому заводу скоро хощет време конец показати. Цар бо Мехемет или юже покаялсе јест, и

от злозачатого подвига престал: или (:како се надијем на Бога:) скоро хощет и не рад престати.

нї. Светие Биргиты проречење.

Об греческој невольи.

169 Приведохом зде Богдане: что и како ‖ нам достојит из Божјего писма, и что из Турского гаданя и что из греческого хронографова проречення, об турском царству разумити. За послидньe и къ лишку хощу ти повидати: каково и Римляни об том проречење имиют: и како об Турского царства концу разумиют.

Житје светиеБиргиты.

Въ осмы ден октабря чинет Римляни памет блажение Биргиты удовицы: бывшие въ Свидској земльи Нерические кнегиньи. Сия Хрјстова угодница, въ десетом својего вика году, бывши чула проповидника об Господньеј страсти бесидующа, въ послидующу ночь видила јест Господа Јисуса на кре-
170 сту, свижою корвю ‖ облитого, и об својеј страсти зъ ньею говорещого. И от оного времена тако јест на серцу Гдню страст держала: да об ньеј потом николиже без слез мислити не могаше. Олфуну Нерическому кнезу бывши удана, мужа добрих дел узорми и мощними ричми къ набожному житю јест увещевала. Чада въ Божеј любви и страху возкормяла. Нищим и најпаче недужним, въ отлученом на то дому преусердно служила, ногы јим умивала, и целовала. Бывши зъ мужем въ Компостелу ко светого Јакова Апостола
171 гробу на богомоље пришла, и отправивши тамо своје ‖ Богомоље, на поврату въ граду Астребасу, бяше Олфун занемогел: а Биргите явилсе светы Дијонисиј Ареопагит: и об мужевом здравю јеј повидал, и иние гредущие вещи обявил. Олфун учинилсе иноком, и по малу затим из живота преминул: а Биргита учувши во сну Хрјстов глас, жесточјише житје прияла. И потом многы тајности јеј от Бога објавлены. Созидала јест Вастански монастир: и под правилом Спаситеньевим, от самого Господа приятим; устројила. По Божјем повельеню пришла въ Рим: и тамо многих гъ Божјеј любви
172 преверло возжарила. Отонуд въ Јеро ‖ салим ко Господньему гробу на богомоље пошла: и опет пришедши въ Рим и својеје смерти ден предоповидавши, преселиласе въ небесно царство. А тѣло јеје из Рима въ Вастански монастир пренесено. Папа Бонифацїј деветы, по закону уразумивший јеје све-

то житjе и многа чудеса: въ число Божjих светцев ю jест причтал.

Такво jест написано въ кратком jеjе житя собраню. А обритаются нак цѣлы, и не́ наjменьшие кньиги, многих и различних таjностеj, от Господа Спасителя къ сеj своjеj угодници милостиво обявльених: и книгам jест надписанjе,

Обявленjе Светые Биргиты. || 173

Въ оних адда кньигах jест написано: когда ди Света Биргита, на Jеросалимском своjем путованю, бяше пришла въ остров Ки́пер: краль Ки́перски опросил jест jеjе, и ревел: что́ ди на конец будет из Греков, и из ньихова царства? А свѐта Биргита вземши време, и помолившисе Спасителю, отвещала сице:

Греки ди всегда и присно своjим неприятельем будут подвержени: и от ньих будут всегда тежкы бидности и неволю терпили: все до *ких доб се светоj Римскоj церкви во всем повйнут*:] Тако об том Римляни судет. Докльé будут Греки въ невольи.

ѳі. Господнье и Павлово || прореченjе об Жидовех. 174

Спаситель гъ жидовом об антихрjсту велит: jâз ди придох въ имену отца моjего: и не приjемльете ме. Аще ин придет въ имену своjем: оного хощете прияти. Иван въ гла: е.] Жидови адда вси хотет пристати къ антихрjсту. а что́ пак потом из ньих будет, об том кажетсе говорити Павел, где велит: Ослипльенjе ди из части учинилосе jест Израjилу, докльe полност народов внидет: *и тако вес Израjил спасен будет.* Къ Рим: гла: аі.] Жидови послид антхта хотет креститисе.

Светы Григориj въ кн. д нравного ученя, въ гла: г. об ньих ди добро се велит: да ньивою первого овощя быти не могут. || Охоли бо жидовски уми первйнного овощя не родет: або на откупительевом пришестю по наjвещеj части въ неверности обстоявши, початка веры прияти не схотиша. Света бо церков на своjем початку множиною народов уплодьена̀ *jедвѣ на скончаню мира жидовы, jеже обрещет, приjемльет*, и будто останкы жита кладет.] 175

Светы Jероним въ кн: а Толкованя: на Матвеjеву гла: в. Когда ди jест Jосиф взел дитища и матер jего, да преjдет

въ Египет: нощю јест и во тме: нощь бо незнаня оним,
176 от ньих же || отходяще, оставил јест неверльивцем. А когда се пак повращајст въ Палестину, ни нощь ни тма не ставитсе въ Евангелю: Заньеже *на скончаню мира Жидови* веру (:будто Хрјста из Египта назад гредущего:) прјјемлющи, будут просвищени.]

к̃. Господнье пророченје об еојединьеню Церкви.

Једен хлив: Једен Пастйр.

1. **Богдан**. О̂ Милошу, многоты мнѣ повидајеш об Турках, и об Жидовех. А я пак полезније нам быти мню: да бысмо мы об самих себи помыслили и погадали. Что́ будет из нас правоверних, и из всеј церкви на конец.
177 || И ка́ко јест треби разумити оно Господнье пророченје: И ины ди овцы имию: јеже нисут из сего хлива: И оны ми јест треби привести, и будут гласа мојего слушалы. *И будет једен хлив, и једен пастйр.*] Не́ будетли адда никогда сему церковному (юже ѿ лѣт стоящему:) раздору конца? Римля́ни бо гадают: какѡ дабы Греки и мы мора́ли къ ньиховој јереси пристати: и ты јеси мало первлье повидал. Ни́тли адда болье достојно нам гадати: да ни́когда они́ хотет къ нашему благочестю пристати?

178 И тако будет једен хли́в, || и једен пастйр.

2. **Милош**. Добро опоминајеш Богдане. И а къ тому припоминаю: јеже ни́кие пророческие ричи имиют два, и три разумы: а все́ пѡдлинны, и от Светого духа на́мишльены. Тако и та Господня рич, јединим разумом јуже јест зи́щена: когда из Жидовѡв правого бога почтующих: и из народов кланяющихсе балваном; собраласе Хрјстова церков: и постал једен хлив.

Церковны раздор хощет скончатисе.

3. А другы пак разум тоје ричи мы верујем, от самого Господа быти намишльен, об сем ве́ликом церкви Раздору. И поньеже то јест Божје
179 || слово бесумленно зи́стити се хощет: тако да се изведет сеј раздор, и да се повернет света једност.

Лехко обрести пут къ помиреню.

4. Гаврији́л Филаделфијски, имени́т гречески учитель, једнако мислит со мною, и твердит мою рич. Он бо (:во својих об Флорентском собору составльених кньигах:) пишет сице: Сеј ди спор об Изходьеню Светого Духа (:јиже јест мед на-

ми, и мед Римлянми заведен:) *нит тако на далеко разлучен, да не бы было можно којего извистного путя къ помиреню обрести.* Аще бо бы се сошла два разумна, и благочестје (:а не́ спо́ровавје:) любеща || мужа: *могли бы лехко въ једен* 180
общен и согласен разум угодити.

5. И мы адда признавајем Гавријилу ту истину, и велим: јеже сојединьевје церквеј јеще и много удобнијше учинилосе јест нине неже баше при Гавријиловом вику. А то велим, въ ради напечатаних въ Руском језику многих светих отцев кньиг: и по иних становитих причинах.

Тој пут није легок: за напечатанје кньиг.

6. *Или бо нине* (:при напечатаних туликих светих кньигах:) *пришло јест време, да се изведет тој погибелны и проклеты раздор*; и да се повернет света једност: *или ни въ вик того времена не будет.* || 181

Толкованје на Господнье об једности проречење.

7. Зде пак ти хощу показати и причины: за что́ мы велим, *лехко быти церквам сојединьенје:* и за что гада́јем, *пришло быти време тому сојединьеню.*

Пришло време сојединьенью.

8. Перва удобности причина јест: множина напечатаних светих кньиг. Из сих преудобно и прелехко јест можно вес тој спор разсудити: и очивисто всим истину показати. Греки бо сих Руских кньиг не могут отмитати: заньеже сами је приносиша, и предаваша, и преводиша. И Римляни то́же: не́ токмо не отмищут || Руских кньиг, но и ве̂рло охотно шлютсе 182
на нье. Равно́ бо како̀ церковние, и светих отцев кньигы јесут зде на Руси напечатаны: тако и́сто от слова до слова, тие же кньиги јесут и въ Риму напечатаны. И въ том и свою главу закладаю: јеже Римляни ради хотет на то пристати: да се учинит суд из јединих Руских кньиг. Проче адда јест потребно, токмо захощет руски народ, къ тому от всих дел највещему и најпотрибнијшему делу, призренје учинити. Ни́не бо все то превелико и пресвето Божје и всего хрјстянства дело || лежит на царя Гдр҇я, и на Московские церкви вольи. 183
И једно аще Гдр҇ь, и церков захощет: прелехко и преборзо (:зъ Божјею милостю, и славою, и зъ неуморною Царя Гдр҇я, и Руского језика хвалою:) может совершитисе то свето дело. Да и Русяни, и Греки, и Римляни, и вси Богочестиви народи,

Римляни, и Греки, спущаютсе на руские кньигы.

въ једној вере, и въ једној любви, једними устми будут хвалили пресвету и нераздельну Тројицу: Отца, и Сина и Светого Духа: јемуже слава во вики.

Јавна училасе Греческа грубост.

9. Втора къ образумльеню причина јест: або юже доста явно познано јест на Руси || ниних греческих учительев незнанје, и разума грубост, и крајна темност. И Соловечски бо

184 иноци об ньих въ челобитне написаша сице: По что ди учити нас веры тим: *јиже сами ничесоже не знают:* и конечного ученя и изправльеня въ вере потребуют? По истине ти Гречески учительи пријехали симо, не веры изправляти: но злата и сребра собирати.] Зъ једним из такових и мы на Москву придохом: а бяше муж над о̃ лѣт стар, и митрополит: и не умѣяше својего имена написати. Писаше бо сице: Парѳенјос

185 ο θυϵὸν.] въ једној || ричи четири поблудки. Писати бо бяше Θηϐῶν, а не θυβὸν. А такови пак јесут и вси: аще се нит ки чесо у Римлянов научил. Но об том нит треба много говорити: сама бо јих темност везде себе являјет: и Максим Грек (:въ Граматике на концу:) признавает сице: *Нит ди днес въ нашем народу правого, и веры достојного, философији разумителя.* Неизслидна бо јест, и не довѣдома. И аще кто об ньеј мудровати упујет: нит јему того право вѣдати: но како и яз, малим прикосньевјем вѣст, или не вѣст.] Тако Максим сам будущи не научен и груб, мньит и лжет и

186 всаким || людем не можно быти, научити се потребного знаня. Како адда могут ти грубишы нас превисокого Богословя учити? Како могут претонка разумов разлучаня чинити: јиже ни Диялектикы, ни Риторикы, ни Граматикы, не разумиют? Добá Јест адда нам юже при сем скончаваню вика образумитисе: и не всего за бисер пријемати, јеже Палестинцем из уст летит.

Въ Кириловке, и въ Веренке, обличены јереси и соблазни.

10. Третя къ потребному призору причина јест: јеже светијшы патриярх Никон обличил јест въ кньигах неизправност: и начал был изправу от меньших и поверхових вещеј. А учинил јест једну и потре || бну изправу: повеливши, да въ нужно

187 време и миряни крещают. Смещај бо Богдане: кулико дѣтят јест на Руси от початка веры без крещеня померло: за ту темност, јеже люди мняху, николиже миряном не быти можно крестити. Из того пак узора добро можеш ты не безразумно посумньити: Нит ли јеще въ народу и којеје иние неизправности: или паче от неумительних учительев свиже насѣяного плѝвела.

Не и бо једин и послидньи въ чловицех: нӧ и кроми мене мужи мудри и честни, скӧдоб въ сие наше време обличиша, и всаки ден болье || обличают: въ ниших Руских Безименних и 188
апокрифних спискех, премерзок нечестя пливел быти насѣян, и страшны хулы написаны. Соборна кньига Жезел велит: *многа ди ина нелѣпа* во списаню жития преподобного Ефросина *обритаютсе: иже на ум возвести*, не токмо јего преподобю, но и всякому православному страшно и ужасно.]

Треби јест адда кньигы на двоје разлучити. Псалтир, Служебник, Часовник, и ины церковние кньигы обычны: и Светих отцев кньигы, въ ньихже сут имена Писательев надписана: и видомо јест, ктӧ је јест составлял: || и чтутсе обычно въ церкви, или 189
достојны сут чтеня. Тие велю таковы кньигы, кулико јих јест до сих доб въ Руском језику напечатано, всы јесут благочестивы и светы: и нит въ ньих соблазни, от самих писательев.

Ины пак кньигы обритаютсе (:и въ добрих кньигах прибавни списки:) *апокрифни:* то јест *без имен* својих списательев издани: и нит видимо, кто је јест составлял: и не чтутсе въ церквах. А Свети отци преповидают таковы безименны кньигы и дома читати. Въ тих адда такових апокрифних спискех Руских, обрѣтаютсе || многи, *из луторских и калвинских калуж*, и из иних јересеј собрани, и инако от себе затѣяни 190
блуди, и јереси: и страшны супрот Гдꙋ и Богу нашему Јисусу Хрјсту *хулы:* и супрот јего угодником, и нашим *светим отцем, клеветы:* и светому *Еванѓелю лажи задаванје*: и многих *Хрјстових тајностеј и предания упражньенје: и судов Господньих поруженје:* и просто рекши, всего благочестя заверженје. Јереси велю написаны: и по јих науку сквернителъства въ самих делех: и хулы въ умех људеј обриютсе не меньшы, нӧ равны, и горшы от Арианских, || Македонских, Несторовских, 191
Једновольничеських, Образоломских, Луторских и Калвинских.

11. Четверта къ призору побуда, јест домашньи раздор. Нит бо можно сего раздора право и совершено извести: аще се не изсичет коренје всеје тоје соблазни. А корен пак новому раздору нит что ино, неже ветхы раздор. *Корен новому раздору ветхы раздор.*

12. Пета къ доброј надѣји причина јест: јеже нам јест Бог дал царя благочестива, и Боголюбива, и древньим оним хвалним царом, Костантину, и Өеодосию сподобного. Какӧ бо они въ Божјем делу поступаша, тако чинит и наш Гдрь. Кньигы велит печатати: || и соборы созивати. И къ обране 192 *Имијем царя Благочестива.*

благочестя, къ изведеню раздоров, и къ освитланю истины, не жалујет ни труда, ни казны. Тим возвишајет Хрјстову славу: и себи заискујет чястито владанје, и вѣчно спасенје. Зло́ адда и блудно мислет, и великому Гдр҇ю не право ни верно радѣют они: јиже мньет кручину задати, и въ опалу попасти, аще бы кто јего Царскому величеству сие пресвето дело известил. Зло́ велю и хулно такови мислет об великом Гдр҇ю. Не́ благочестивим бо, ни Хрјстовы чести ревнительем; но́ ниже
193 ким тира́нином, и Хрјстовы славы || гордительем, Хрјстолюбивого чинет Гдр҇я. И тим сами себе Хрјстовы и царовы славы и чести гордительми быти показуют. А сию рич велю об такових: аще бы кто сие дело добро разумил; и остал бы въ упремости: и настоял бы оно подушити. Таков бо поступал бы отчаянским обычајем: и не надѣял бы се ни отнюд Божјего лица узрити. Ȏ Гдр҇и Духовни и мирски властели: обвѣщајте сие Божје дело, царю Гдр҇ю. И не опасајтесе кручины ни опалы. Не́ кручина бо: но́ вели́ка радост будет Хрјстолюби-
194 вому Гдр҇ю, добыти новы пригоды, да || возможет свою ко Хрјсту любов и веру освидочити.

Мирские причины ведут къ сојединьеню.

13. Шеста потребного призора причина јест: Обзо́р на мирские полити́чние причины, и на народно добростоянје. Сеј бо раздор и ни́не јест Дорошенковим метежем, и Турским најездом, и сему рати влеченю и продолженю личина: и первлье бываше многим злобам причина. Из древньих бо времен јест притча у Поляков: Aut Moschouia Polonizat, aut Polonia Mochonizat:] тојест, *Или Москве быти за Польскою, или Польској за Московскою державою.*] И написано јест об том въ ино-
195 језичних историях: и Гдр҇ови советники || добро вѣдут: како во время царя Ѳеодора Ивановичя, и потом на зјездех и посолствех, многы бесиды јесут об том бывалы: дабы от Москвы просити владателя, на Польску и на Литовску державу. И *преизвистно была бы юже Литва и Польска за великими Гдр҇ми Рускими: аще не бы церковны раздор пачил.* И не было бы многих ни древньих ни свижих војȇн, ни корволитя сего, въ ньемже јест тулико сот тисящь невинних душ от меча погинуло, и въ Бисурманску работу отведено. И Руски
196 народ был бы давно въ Племенитых, и Политичних, и || благородним особам потребних наукех изби́рен и убистрен: а не́ тако груб и не уми́телен: ни от Европских народов, за свою грубост, тако згордьен, ни осмѣен, ни ненавиден. И въ рат-

них и въ торговних делех, не терпил бы от Нимцев и от Кримцев туликих нестерпних срамот, и убытков: какȯ нйне терпит. Кньижна бо и политична мудрост, и разума убистрење: и съ Польским да зъ Литовским народми крипка дружба: учинила бы Руски народ много славнијшим: и пред окружними народми много грознијшим: и во всаком имѣню и благу || 197
обилнијшым.

14. Седма къ облегченю сего дела свижа и чудна причина јест: јеже Максим Светогорец лукаво јест солгал: и Солȯвчани дурно написали: Римлйни ди у Греков отнели *благочестивые кньигы, и по своем обычаю препечатали: и Греком предали. А добрие ди греческие кньигы сожгли.*] И та дяволска клевета, и на братю хула, можетсе нйне прелегахно уличити: самого Максима кньигами. Света бо Афонска гора николи же нит была от Латинских народов поплѣньена.

Удобно нине обличити лож об кньигах сожжених, скаженых.

И Максим јест сам из светие горы кньигы привозил, и сам же преводил. И тие кньигы || јесут напечатаны: именно 198
Толковање Златоустово на все Четвероевангелие.] И довольно јест въ ньих написано об Светого духа изходьеню: и об неквасних просфирах: и об верховној архијерејској власти: и аще јест что веще спорно. Нйне пак *Римска церков* (:Гледи чуда:) *иљетсе на тие Максима, својего хулителя и проклинателя кньигы.* И аще се обрещет инако въ латинских кньигах написано, неже јест въ сих руских кньигах от Максима преведено: виновата будет Римска церков. Аще ли обрещет се все једнако: уличен будет Максим, от својего дела: и очивиста будет миру дяволя клевета.

15. Ото Богдане показахом ти причины: || по ньих же 199
очивиста чинитсе многа удобност, и крајна нудя и должност: да се учинит призренје и промисел, об сојединьеню церкви.

И поньеже *ти причины повиша се нине*: нйне јест пришло време и нудя тому промишланю. А дело јест на чудо лехко.

Причины къ једности явишасе нин е.

16. Аще бо на добрие кньигы *спущают се и Грекы, и Римлйни*: и аще јест лехко из ньих истину обяснити: какȯ ти хощу мало произшедши показати:

И аще въ Безйменних спискех, и приписках, обритаютсе страшны супрот Господу хулы: послидовно јест, да оним, въ ньихже печали и назору то дело пристојит (:то јест Церковним и мирским *властелом*:) *нит можно на Хрјстовом* || *суду оправи-* 200

Властелом не можно оправитисе пред Хтом. Аще презрет то свето дело.

тисе, ни спастисе, ни лица Божјего узрити: аще згордет, занехают, и подушет сие свето дело: и не сполнет својеје должности: и не заставетсе за Господню чест, супрот хулам: и не изведут тих туликих супрот Господу въ народу заплодьених хул.

Кто то дело молчанјем душит; того Хс̑ удушит. 17. Аще пак можебы́т обрещетсе кто: јиже бы мислил ***Господнье дело*** молчанјем душити, и потајити: таков да слушајет, что Господ велит. Јиже ди мене затајит пред людми: и аз хощу јего затајити пред Отцем мојим.

Властели должни, и без явльения, Хто́ву хулу изъ кньиг изтрибити. 18. Аще ли велет: јеже нас, или иного кого являющего, не достојит слушати: за нашу недостојност. На то јим истина *и совъст велит*: јеже должни јесут всаки властели || и без всакого являня, об Божјеј чести печал носити: и сами кньигы

201 своје, јеже въ мир издают, приметльиво пречитати, и разумивати: и хулу и нечестје всако обличати: и презренје и поблудны всакие изводити; хотя не они сами, но јих попредники поблудиша. *И аще не разумиют, или разсудити не умиют: и то јим не помагајет. Но и без всакого явльеня: и при таковом неразумњю: осудьени, и на вњкы каюкньени будут.* Должны бо јесут разумити все, јеже гъ Божјеј чести пристојит: аще хотет быти пастири, и властели, и боляри, и кнези; а не најимники, ни волки, ни тира́ни.

202 19. Аще ли на конец кто умислит нас || за то и живота избавити: мы Господу и Спасителю својему Јисусу Хрјсту свою гришну душу препоручајем: и својим грихом надѣјемсе прощеня: аще будем помиловани, за Господа Јисуса чест, муку и смерт прияти.

Не́ от нас то пошло. Али, на вас јест дошло. 20. Аще рекут: *Не́ от нас то пошло*:] мы велим: *Но лихо на ва́с јест дошло:* и въ вашеј власти стојит. И како́ от зачалников сего нечестя, тако и от ва́с хощет судиа Хрјстос спросити: За что́ хул супрот мне написаних, из кньиг не изтребитсе?] Что́ мньиш будут могли на то отвещати?

Толкованя част к̑. Пособ къ облегченю.

21. Показахом: По че́м јест сојединьенје легко. Показати

203 хощем: *по че́м* || *бяше тежко.* Древлье бо по многих причинах тежко бяше: и нине јеще по ниних причинах тежко јест:

Доказанје истины: чим легко, чим тежко. въ раздору сем уличити злобу; и ясно доказати истину. Ту́ *доказаня тежкост хощем мы зде* пред очи поставити: и ни́ними пособми *улегчити.*

22. Перво: представлјајем ричи светих отцев Гречесвих: и како отци Латинсви къ ньим въ једен разум приступают. Облегченје трошко.

Второ: представлјајем ричи отцев Латинских: и како Гречески къ ньим въ једен разум сходетсе.

Третје: представлјајем Аријевских, и Македонских јеретиков замѣты: и светих отцев ответы.

А при том приносим Фотијевы заметы: и Римские ответы. Из того бо једного показаня || (:то јест из Фотијевих бесид 204
зъ Аријевими бесидами соверстаня:) лехко достигајетсе всему тому спору конец. Очивисто бо зритсе: Како Фотијеви силогизми, и на Римску церков учиньени порбки вси въ једен глас звонет зъ Аријевскими и зъ Македонскими доводми, и бесидами. И никаков же йн ответ Римској церкви нит потребен, на Фотијевы порбкы: неже они сами исти ответи, јими же свети отци Аријеву и Македонијеву хулу поприша, и јеретическо нечестје затроша.

23. Господи нисили тѝ доброго симена посиял на ньиве својеј: отвуд адда имијет пливел? а он јим рече: сувражен чловик јест то учинил.] Добры тежак Хрјстос јест посиял мир, и једност. А сѣяч злого симена || диявол јест разсиял 205
јереси и раздоры. Из перва бо насиял јест многи јересние соблазни: въ ньих же во всакој јест особито и очивисто нечестје. Арий бо отнимльет **чест** Сину Божјему: Македониј Светому Духу: Несториј Богородици: и тако чинет прочие јереси всы. Всака носит въ себи нико нечестје, или чести отниманје. И не может јерес быти без нечестя.

Всака јерес имијет нечестје.

24. Когда пак тие мнораззличии јереси на соборех быша изтрибльены, и со временом изчезнуша: тогда јест Пливелны Сѣяч једно от всих предньих горше симе (:то јест раздор:) засиял. И воверги јест такову соблазен: въ ньејже бы тежко было доказати хулу и нечестје.

Въ раздорној соблазни тежко бише доказати нечестје.

25. Поньеже бо во всакој јереси очависта || бяше хула: и 206
свети отци не претежко могоша доказовати, и доказоваша людем оних јересеј злобы: за то враг любви и једности, а сѣяч вражды и раздора дявол изобрел јест таков спор, въ ньемже не бы было удобно показати злобы и нечестя. Дабы тако раздор стоял тверд и прочен: тим јеже пренеудобно бяше доказати јего злобу.

26. А та пак неудобност обличеня держитсе во двих причинах.

Або ни зде, ни тамо, нит нечестя.

Перва причина: јеже въ самој вещи, и въ самој истине,

ни на сеј, ни на тој стране нит нечестиа. И Греки бо, велещи, ***чрез*** сина; и Римляни, велещи, ***от*** сина; обоји Светого Духа изповидают Бога: и всу свету Тројцу једнако
207 почтуют, молет, и славет. ‖

Або сами отци спрично писаша.

27. Друга неудобного обличения причина јест: јеже въ сем спору сами *свети отци ови овако, а они онако, писаша:* и явиша се једни другим въ ричах быти супротивни.

28. Светы Августин јест жил во време папы Дамаса, и второго собора: и обо всем богословю писал јест от всих отцев много обылније, и достаточније: а все премудро и благочестиво: тако да ни једина рич не обритајетсе от церкви неприята, и осудьена. А именно об сем предложеню: об изходьеню Светого Духа, писал јест Августин нарочно, изводно, преблагочестиво, и преобылно. А јз светих отцев ин ниједнн
208 нит об сем предложеню писал нарочно, ни изводно, ‖ токмо по прилучаю дотикаша се ини отци кратко сего предложения.

Написал: и чрез, и от.

29. Тој адда светы Августин пишет: Светы Дух исходит ***чрез*** *сина, и* ***от*** *сина.*] И латински отци и учители вси зъ Августином писаша једногласно.

Греки: чрез. Дамас: не́ от, но чрез.

30. Светы Кирил Александријски, и прочи отци Гречески, написаша ***чрез*** *сина,* а не велет: не ***от*** *сина,* једин Дамаскин велит: *не́* ***от***, *но* ***чрез***.]

31. Поньеже пак отци тако разнито, и не́ једнако писаша: может зде кто посумньити, и опросити: Быша ли отци въ разуму једни другим супротивни: или несупротивни, но́ једно-
209 миселни? ‖

Фотиј: отци Латински поблудиша. Планyда велит тоже.

32. Фотиј на то отказујет и велит: Августин ди, и прочи отци Латински, быша Латинци: и по латинску писаша.] То́ јест, поблудиша: и јеретики быша. А Максим *Планyда* јест светого Августина кньигы об Светој Тројици превел на Гречески језик. И на концу похвалил јест Августина во всем: токмо въ сеј постати об изходьеню, осудил. И написал јест Планyда четыри силогизмы супрот Августиновој (:како́ он мньит:) јереси. А Петер Аркуда Грек Латинник из Августинових об Тројици кньиг: и из Толкования на Ивана: собрал јест бесиды об Изходьеню: и учинилысе кньигы дебелы, једна
210 рич, сто́ ричеј. Ни ‖ једин Грек нит јеще того оспорил: но вси признавают, јеже светы Августин јест был первы учичель и початник сеје ричи, ***от*** *сина.* И за то Греки Фотијевци Августина въ том јересю осудяют. Хотя Шесты Собор

Августина Собору славит.

Августина зовет *Превесниjшим церкви свѣтительем.* Тако Фотиjевци.

Кирилова Кньига велит jего кньигы чтати.

33. А мы пак на то отвещуjем: Аще кто мньит, светие отцы быти несогласны: таков сам jест въ истине, и въ благочестю несогласен. И аще кто велит, отцы отцем быти супротивны: таков jест Богу супротивен. И то хощем зде доказати. И аще кто мньит Августина и Латинские отцы, быти Jеретикми: таков сам jест jеретик.

Свети отци сут jедноумни.

Греческих отцев ричи. И како Римска церков держит jеден зъ ньими разум. || 211

Греки: jедин Отец Извир.

а̃ Аѳанасиj, Богослов, Дамаскин:

34. *Jедин ди Отец* jест ***Извир:*** jедин Отец ***Причина.***]

Римляни: jедин Отец Первоначалник.

А светы Томаш Ангелски учитель, из Августина: и зъ ньйми Римска церков: Solus Pater est Auctor.] То́ jест ***jедин отец*** jест ***Первоначалник.***

Греки: изходит чрез сина.

35. к̃. Кирил Александриjски, и прочи отци Гречески: Светы Дух ди изходит *чрез сина.*]

Римляни: ми разумиjемот, не́ инако неже чрез.

А Римска пак церков во своjих соборех: въ Латеренском великом собору (:въ ньемже бѣше ҂а̃ епископов:) и въ Лугдинском, и во Флорентском собору, изповидаjет: сию ди Латинских отцев рич *от: мы не инако разумиjем: неже гречески отци разамиша чрез сина.*] || 212

Греки: jедно jест начало.

г̃. Гречески отци: Во Светоj Троjици ди jест *jедно начало.*]

Римляни: Двое начало, анаѳема.

36. А Римска церков въ тих же речених соборех изповидаjет: *аще ди кто велит двоjе начало: да будет проклет.*]

Латинских отцев ричи и како гречески отци держет jеден зъ ньими разум.

37. Зде хощем первлье положити изрокы Светого писма: а за тим отеческо jедноумjе, и jедногласjе.

38. а̃. Син jест и зоветсе отчев: и слово jест отчево:] на многих мистех въ евангелю.

Дух синов.

А светы *Дух* jест, и зоветсе *Синов.*] Ко гала: въ ѕ̃. Дѣяниа въ ѕ̃і. Марка во к̃. Петрова листа а̃, въ гла: а̃. Къ Рим: || 213
въ и̃. Къ Солун: Листа к̃, въ гла: к̃:) а *Сина* (:велит Дамаскин:) или Слова *не велим быти Духовим.*]

в҃. Син јемљет от Отца порученје.

Јемљет от сина. 39. Ивана въ ї. А *Светы Дух јемљет от сина порученје.* Ивана въ ѕі. А от Светого Духа пак нејемљет син ничесоже. Аще ли речеш: јемљет от Синовньих, а не от сина: Аѳанасиј то попирајет. На многих бо мистех повтарајет сию рич: *Светы Дух ди јемљет от сина.*] И *всá ди, иже дух имијет, от Слова имијет.*

Вса имијет от сина.

Слишит от сина. г҃. Син *слишит* от Отца. Ивана въ єј.]

40. А Светы *Дух слишит от сина.* Ивана въ ѕ.

214 А от Светого Духа син не слишит. ||

Син пријемљет Духа. 41. д҃. *Син от отца пријемљет светого Духа.*] Дѣяниа во в.

А Сѵ: Дух не пријемлјет сина от отца.

42. є҃. Отец дајет сина.] Ивана въ г.

Дајет Духа. *Син дајет Све: Духа.*] Ивана во к.

А светы Дух не дајет сина.

Посилајет Духа. 43. ѕ҃. Отец посилајет сина.] Ивана въ є: ѕ: и инде.

Син посилајет Светого Духа. Ивана в ѕі.

А светы Дух не посилајет Сина Слова. Но чловичество синово посилајетсе от всеје Тројици.

Вéщы јест от Духа. 44. ӡ҃. Отец јест вéщы от Сина.] Ивана въ ді: А *син јест вещи от Св: Духа.*] Тако велит Аѳанасиј въ Бесиде в, на Аријевцы. А светого Духа речьи вéщим от Сина: тó Златоуст велит быти крајно нечестје. въ Бе

215 || сиде ои на Ивана.

45. и҃. Син приходит въ имену Отчевом.] Ивана въ є.

Дух приходит въ имену Синовом. А св. *Дух приходит въ имену Синовом.*] Ивана въ ді.

А Син не приходит въ имену Светого Духа.

46. ѳ҃ Ученје Синово нит Синово, но Отчево.] Ивана въ ӡ.

Духово ученје јест Синово. А *ученје Светого Духа нит Духово, но Синово.*] Не будет ди говорил от себе: но иже услишит (:от Сина:) та хощет говорити.] Ивана въ ѕі.

Ученје Отчево, и Синово и Духово, јест числом једино. Кáко се адда велит не једнако быти всих трих светих особ? Без сумньи зато: јеже Отец имијет ученје от себе: а Син је

216 имијет от || Отца: а Св. Дух је имијет от обидвих.

47. і҃. Отчев *Разум* и Мудрост јест Син.] Ко Кор: лист а:

Дух јест Синов разум. гла: а. А *Синов Разум јест Светы Дух.*] Тако велит Богослов, и Дамаскин. А Син нит Св: Духа Разум.

48. аі. Светы Дух знајет тајности Божје.] Ко Кор: лист а, глава а.

Аще пак Дух знајет: *много паче Син знајет*: от нього же Дух знанје јемльет.] Та велит Афанасиј. Син знајет боље от Духа.

49. ѳı. Отчев образ јест Син.] Къ Еврејцем гла: а҃. *Синов образ јест Светы Дух.*] Дамаскин. Дух јест Синов образ.

50. ı҃. Син вса иже имијет, от Отца имијет.] Ив: въ гла: ѯı *Светы Дух вса, иже имијет, от Слова имијет.*] Аѳанасиј || въ Бесиде: г҃, на аријевцы. Дух вса от Слова имијет. 217

51. ді. Син причащајетсе и совкуплајетсе Отцу без посредка.] Аѳанасиј въ Бесиде: к҃. Дух совкуплајетсе отцу чрез Сина.

А светы *Дух совкуплајетсе Отцу чрезъ Сина.*] Из Богослова, Дамаскин въ гла: ѳı.

По јевангелю бо во светој Тројици, Син јест второ лице *и средньи* мед Отцем, и мед Светим Духом. А Богослов пак, и Дамаскин инде рекоша: Светы Дух јест Средньи.] Ка́во мы то морајем разумити? Ответ. Македонци велиху: светы Дух или јест *родьен* или *неродьен.* Аще родьен: то адда син. Аще неродьен: то адда отец.]

А Богослов на то отвещујет: Нит ди ни родьен, ни неродьен; || *но средньи*: то јест изходещ. Изход бо нит ни родьенје, ни неродьенје: но ничто средньe или третје.] Тако Богослов зде пријемльет ту рич *Средньи*, въ граматичном разуму: ка́коти когда велим дрѣво, желизо, чадо, јест средньего племена. То јест: нит ни мужеского, ни женского, но третјего. По граматичном адда разлученю, изходьенје (:при неродьеню, и при родьеню:) јест *средньe*:) тó јест третје. А по породе: *Родьенје јест средньe.* 218

52. еı. Син производитсе, и родитсе, от Отца, без посредка: и нé чрез Светого Духа. А светы Дух *производитсе, и изходит, от Отца чрез Сина.* || Дух производитсе, и изходит, истинно *чрез сина.*

Отец бо јест (:велит Дамаскин:) Разума и Слова безденна глубина: Слово Родитель: *чрез слово изјављающего Духа производитель.* А Светы Дух јест изјављающа скритого Божества мощь отчева: из Отца *истинно чрез Сина изходеща*:] Тако Кирилова Кньига, въ главе лѯ. 219

Светого Августина и латинских отцев богословје. а҃. Светы Дх јест Синов.

53. Августин:

Светы Дух ди јест Синов Дух. От Сина адда изходит. Не может бо быти Дух его: аще не изходит от нього. И зато само исто јест Дух его: јеже изходит от нього.] || Дух синов: Зато изходит от нього.

220 Аөанасиј пак об Сину, за что ди, или *како јест Син јего: аще не из њего?*

Како Дух јего: аще не от њего?

А мы велим: *како јест Дух јего: аще не от њего?*

54. Отвещуют Фотијевци, и велет: Дух ди јест Синов за то: јеже јест Сину *једносущен.*] Августин пак отмищет ту безмистну и нестатну рич, и велит: Тим путем ди и Син Слово будет Духово: и Отец будет Духов. И Слово бо јест духу једносущно: али не и Духово. И Отец Духу једносущен: али за то не Духов.]

Једносущность не чинит кого быти чијим.

И Дамаскин тоже и вси отцы велет: Духа ди велим Синовим: *а Сина не велим быти Духовим.*]

221 55. Зде Фотијевци могут речьи: || Дамаскин велит: Дух ди јест *Отчев: за то јеже от Отца изходит. А и Синов же јест Дух: не како от Сина, но како чрез Сина изходещь.* А мы пак къ њим велим: О мужи образумитесе. Не видите ли бо, како Дамаскин тими ричми вас очивисто попирајет? Вы бо *једносущност* глупо и не статно (: *и сами от себе, а не от отцев:*) *ставите за причину присвојенја*]. А ни Дамаскин пак, ни ин отец ни један, не ставит једносущности: но пород, и изход, или производ, ставет отци за причину својства. За то бо ди јест Отчев: јеже от Отца изходит; *и за то Синов*: јеже *чрез Сина изходит. А не зато:* јеже || јест Отцу и Сину једносущен.

Зато Дух Синов, јеже чрез сина изходит.

222

56. Аще пак тој *чрез* Сина изход *јест* тако мощен, и учинльив; да Духа чинит Сину својего: и како Кирил велит, чинит јего *властито и существено Сину својего* и како Өеофилакт говорит, *существено и родонаслидно својего:* тој адда *чрез Сина изход нит безделен:* но равно тако јест крипостен, како и *от* Отца изход. От Отца бо изход чинит Духа не больше Отчевим; неже чрез Сина изход *чинит* јего Синовим. Не меньше бо Дух јест Синов; неже Отчев: но једнако јест обидвим свој. Властито бо, и существено, и родонаслидно, обидвим јест свој.

Дух јест властито, существено, родонаслидно, Синов.

223 57. Аще пак тој *чрез* Сина изход || и производ нит безделен; но тако крипостен и чинльив; да чинит Духа Сину родонаслидно својего: каково јест того изхода и производа ино дѣланје: неже *чрез Сина Духу быти даванје?*

58. Аще пак Дух от Отца *чрез* Сина изходит, и производитсе; и *аще чрез Сина јему Бытје дајетсе*: и аще Дух от Отца чрез Сина бытје пријемльет: и от Сина адда Дух бы-

тје пријемльет. Та бо ричица **от** (:въ сем, и в иних сицевих мистех поставльена:) равномощна јест ричици **чрез**. И тако јест общен људеј говорени обичај: како хощем помалу показати. На числу 153.

59. А јеже пак Дамаскин велит: *Не́ како* **от**, *но како* **чрез**:] и въ || обичаю говорени јест Дамаскин Августину не угоден: 224
и об том мы хощем мало послије показати: Ка́ко јест Дамаскин Августину въ једном изговора обичаю супротивен: а въ разуму пак благочести не́ разнит; но верло згоден, и једномислен. На числу 170, и на прочних.

к̃. Светы Дух от Сина јемльет.

60. Августин. Светы Дух јест Бог: все́могущь, все́имиющь, все́умиющь: и зъ Отцем, и съ Сином равномогущь; равно богат, равно мудер, и равно виковичен. И ничесоже не может Отец, ни Син, премочьи, ни имити, ни умити: чесо не бы Светы Дух изпред виков могел, и имил, и || умил. Богу бо никакова же мощь, ни знанје, ни благо, во времену пребыти не может: чесо не бы Бог изпред виков имил: или чесо не бы во времену сам себи сотворил. Ничтоже не может Богу прибыти во времену. 225

61. Что адда велим, јеже Дух Бог от Сина Бога јемльет, и что́ слишит?

Аще пријемльет заповид, или наказ, или наук: тако Дух будет меньши: и не будет Бог.

Аще пријемльет *молбу, прошенје, увещеванје*: тако Син будет меньши, и не Бог.

Пријемльет адда *мудрост, знанје, власт, и порученје*. То бо и Син от Отца пријемльет: и то јест общено отчево и синово благо. И об том говорит Евангелје: от мојего ли хощет взети, и вам звѣстити.] Мудрост бо и знанје обвѣщајет се: по пријатој власти и порученю. || 226

62. Аще пак Дух от Сина пријемльет мудрост во времену, пријемльет ю адда и от изкони виков. Аще бо пријмльет во времену, а не́ изкони виков: не может быти Бог. Тако бо был бы изкони виков скуден никојего знанја, и никие мудрости, и власти: и по наслидку не был бы Бог. Бог јеже пријемльет, пред вѣчно пријемльет.

63. И аще бы во времену, а не́ изпред виков, пријемал совет, или благовольенје Синово: был бы изкони виков Сину не једновольен, и не једносоветен: и тако опет не Бог. Въ Божеству бо нит рознитих воль, ни советов.

227 64. Аще пак Дух от Сина изкони виков јемльет мудрост, и власт, или ино чтоколи: јемльет адда от || Сина и бытје, или существо: и изходит, и производитсе, от Сина купно, и равно тако, како и от Отца.

Не может прияти мудрости, без бытіа.

65. Аще бо от Сина јемльет мудрост, а не јемльет бытіа: по нудьи из того идет, јеже Отец производит Духа несовершена: и никие мудрости скудна: и ту мудрост Дух (:бывши от Отца без њеје произведен:) опослије от Сина или чрез Сина пријемльет. И тако опет Светы Дух не будет Бог.

Собрање.

66. Аще пак је́ст (:какѐ и по истине је́ст:) от Отца произведен Бог, всакие мудрости богат, и всеумиющ: не может адда от Сина, пријемати које мудрости: всу бо мудрост юже от Отца имијет. || **228** * ||

229 А извистно как је́ст (:Господ бо сам велит:) јеже Дух *слишит, а јемльет от Сина* (:*мудрост*:) Что́ нам адда ино зде остајет речьи, и веровати: неже да светы Дух, *ка́ко от Отца та́ко и от Сина, и бытје купно, и мудрост пријемльет.* Нит бо въ Божеству никакових же припадков, ни прибыточних крипостеј; кроми Божјего бытіа или существа. Мудрост, мощь, власт, доброта, правда, и всака ина крипост Божіа, все́ то јест само исто Божје бытје. И за то ни́ једна Божіа особа не может другој особе подати (:ни во времену, ни въ вечно-
230 сти:) ни друга не может прияти ничесоже, јеже не бы было || само, исто, суще Божје бытје. Не может бо Бог по својему бытю прияти никокова же прибытка, ни придивка, ни новы крипости, ни большины. Токмо может (:по својеј доброте:) прияти униженје: јеже јест и приял, когда се јест воплотил, и къ нашеј нищете понизил. Но́ то́ јест једин Син учинил. *А светы Дух пак нит ничесоже сотворена на се приял.*

Несотворено пријемльет. Божје адда пријемльет.

67. За то адда аще светы Дух от Сина что слишит, и пријемльет; по нудьи, не́ что сотворено, ни временно; *но несотворено и предвично пријемлет.* Аще пак не сотворено что
231 пријемльет: *по нудьи Божје бытје пријемльет.* То бо једино || јест несотворено, и предвично.] Таково јест Августиново богословје. И светих отцев греческих таково же.

68. Златоуст бо једнак Августиновому разуму изіавліајет свој рарум. Аријевци веліахху: Написано јест ди: Отец јест Сину *дал вес суд.*] Ото адда Син изкони нит имил суда. Син адда нит Бог.

* Стр. 228 въ рукописи оставлена чистою и перечеркнута крестомъ рукою Крижанича.

На то Златоуст: Написано же јест ди: Отец јест *дал Сину имити живот въ себи.*] Что вы велите о Аријевци? јест ли јего родил безживотна: и потом дал му живот? Нó то будет крајна хула. Дал му јест адда живот:] то јест, *родил јест јего живуща. И дал јест суд.*] То јест ‖ *родил јест јего судиа.* И дал му јест всу власт на небу и на земльи.] То јест, *родил јест јего владику неба и земльи.*] Тако адда и Августин собирајет. Дал јест Син Духу мудрост:] то јест, Син зъ Отцем купно *произвел јест Духа имиюща всу мудрост.* Дал суд. Родил јест јего судца. 232

69. А Богослов пак: Пријемльет ди Син от Отца живот, суд, родонаслидје, власт, славу, учиникы.] Пријемльет та, како чловик. *Пријемльет же и како Бог: али не какò добывена; но какò от изкони суща своја*]. Тако и Августин собирајет. Дух пријмльет от Сина мудрост: нé какò добывену; но како от изкони сущю свою. Аще пак пријемльет: и недобывену, но от ‖ изкони свою пријемльет: въ самом адда производу вдану пријемльет. А то јест речьи: от Сина производитсе. Пријемльет вcá: нé какò добывена; нó какò изкони своја. 233

70. Аѳанасиј пак велит: Всá јест дал въ рукы јего:] и ничесоже не могу чинити от себе:] и кулико јест такових ричеј: *нé неимити когда Сина та указујут.*] Тако и Августин. Дана јест от Сина мудрост Духу. Но нé тáко, да бы Дух когда мудрости не имил. Аще пак јест Дух всегда мудрост имил: и аще ю јест от Сина примил: въ самом адда производу ю јест примил, Пријемльет: нé какò неимивши.

Фотиј понављајет Македонску јерес.

71. Чтó зде велите вы ô Фôтијевци? ‖ Оно јеже Дух от Сина пријемльет и имијет: јест ли сотворено; или не сотворено? 234

72. Аще велите быти сотворено: очивисто Македонску јерес поновљајете: и Светого Духа сотворенјем, а нé Богом чините. *Он бо јиже что сотворено от другого пријемльет: не может быти творец.* А Светы Дух пак јест Творец, и Господ неба и земльи, и всего сотворенја: и сам јест то все сотворил (:купно зъ Отцемъ и съ Сином:) И аще јест сам сотворил: сам адда от себé то всé имијет: а нé от Сина, ни от Отца: како и Син, от себе же, и Отец от себе же, всé сотворенје имијет своје. Фотиј Македонец. Дар сотворен нрияти, то јест Богом не быти.

235 73. Аще ли пак велите: оно, јеже Дух || от Сина имијет, быти несотворено: очивисто јест јеже Дух от Сина имијет бытје. То бо једино јест несотворено.

Фотиј понавлњјет Платонову и Паламину јерес.

Фотиј Платонец.

74. Аще пак велите: Имијет Дух от Сина несотворену мудрост једину: а не имијет от Сина быти: очивисто вы тим *мудрост Божю разлучајете от Быти*: и Платонову да Паламину јерес понавлњјете. Платон бо бледаше: окол Бога быти никије несотворены узоры. А Палама тие затѣмны узоры називаше *Божества уменьшена, числом безконечно безконечна.*
236 А Свети Отци пак проклинают таково бледенје и Божје || бытје (:то јест существо:) проповидают просто, и не составно. И Божја мудрост, и всакие Божје крипости, нисут что ино, неже само Божје бытје. Не может бо Богом быти он: јиже от којеје припадние мудрости чинитсе мудер: или от прибыточние мощи чинитсе могущь.

Фотиј Аѳанасию супротивен.

Аѳанасиј: Дух от Сина јемльет.
Фотиј: Дух от Сина не јемльет.

75. Аще ли пак речете: Син велит, от мојего хощет взети:] то јест *от мојего блага* (:јеже јест мнѣ зъ Отцем общено:) *хощет взети от Отца; а не от мене.*] Аще велю вы тако чудно и странно разумијете: да бы Дух Синово благо јемал от Отца, а не јемал бы и от Сина: и въ том вы опет
237 јесте очивисто виновати: || и Светому отцу Аѳанасию супротивни.

76. Перво бо Аѳанасиј вас попирајет: јиже на многих мистех велит: *Дух ди* ***от Сина*** *јемльет:*] *и Дух ди вса, њже имијет,* ***от Слова*** *имијет.*]

77. Второ попирајет вас породны, и общены всих људеј разум. Како бо может Дух отчево и синово благо от јединого Отца (:а не купно и от Сина:) пријемати? једали Син об том даваню не знајет? или знајет: а и сам купно давати не может, или не хощет? Али пак известно јест: јеже и знајет, и может, и хощет давати. Аще паки знајет, и может, и
238 хощет давати: безсуменно адда и дајет. ||

Фотиј понављајет Савелијеву, Аријеву, и Македонијеву јерес.

78. Аще ли пак јеще речете: Отец једин дајет *делом*: а Син токмо *призвольенјем* дајет Духу мудрост: и въ том опет јесте двојако нечестиви.

Произвольеније јест Савелијево сметеније.

79. Перво бо из того послидујет Савелијево сметеније: да Дух от Сина јемльет все, јеже имијет; и да срещно или *повратно Син от Духа јемльет все јеже имијет*. Аще бо (:когда Отец Духу дајет мудрост:) Син му произволяјет: и за то (:по вашем разуму:) Син дајет, и Дух от Сина пријемльет: по том же разуму послидовно будет, да и Дух Сину дајет мудрост, и да Син от Духа пријемльет. Равно бо || тако и *Дух призволіајет* Отцу дающему мудрост Сину. И тако, пѐрво 239
будет вторим, и втôро первим: и вещѐј быти не могущих сметеније: и Савелијево бледеније. Хотя бо въ Божијх производех нит временного упредьенія, ни послидованія: али вѝм јест породы первшина, и послидок. И Отец јест тако первы, да не может быти вторим: Син тако вторим, да не может быти первим: Дух тако третјим, да не может быти вторим. Тој пак ред породного упредінія и послидованія вы розваліајете. Когда бо Син призволіајет Отцу дающему мудрост Духу: тогда Син јест вторы, а Дух третји. А когда Дух || призволіајет От- 240
цу дающему мудрост Сину: тогда Дух јест вторы, а Син третји. И не можете вы показати: Чим или за что јест Син вторы, а Дух третји: или за что Син, породним редом, Духа упредіајет.

Из благовольенія идет Аријева хула.

80. Второ ваше безмистје и неподобје јест: јеже вы нутерньје и породно божје дѣяније (:тó јест, родьеније, ѝ произвóденије:) подлагајете призвóльеню, илити благовольеню, и совету: и тако *въ Аријевску и въ Македонску јерес заблудіајете*. Бблаговольеније бо јест слободно: и может быти и не быти: или инако быти. И все јеже се дѣјет по благовольеню: дѣјетсе по прилучају: и тако, да могаше || и не быти, или 241
инако быти. И мир јест сотворен по благовольеню, по слободном совету, и по прилучају: тако да могаше не быти сотворен, или инако сотворен быти. А порода пак нит слободна; но нужна: и не может не быти: ни инако быти, неже јест. И всé јеже се дѣјет по породе: дѣјетсе по нудьи: и тако

да не могаше не быти: ни инако быти, неже jест. Мудрост адда и всаку ину крипост Божю, юже *Отец Сину и Духу, и Син Духу даjет: не благовольенjем, но породою даjет. Тако бо даjет, да инако быти не может.* Но ни Отец за то нуж-
242 но даванjе; ни Син и Дух || за нужно прjjеманjе нит невольен. Силна бо (:то jест от насилиа бывающа:) нудиа jѐст и зоветсе невольею. А породна пак нудиа нит невольна; но вольна: нит бо вольи супротивна, нѐ угодна. И нит ни свободна, ни невольна: нѐ потребна, или нужна. Благовольевjе пак николиже нит нужно, ни потребно: но по существу jест слободно, и прилучно. Тако адда вы ô Фотиjевци, ставещи Стого Духа мудрост под благовольенjем: ставите ю въ числу вещеj по прилучаю сущих (:а не вѣковѣчно нужних:) и просто рек-
243 ши, въ числу вещеj сотворених. А себе самих ставите | въ числу jеретиков Ариjевских и Македонских.

81. **Образ Хрjстов. и разум Хрjстов.**

То нит написано: а приятоjест.

Богослов и Дамаскин, велет: *Светы Дух ди jест образ Хрjстов, и разум Хрjстов.*] Тих ричеj въ Божjем писму нит.

Али не даром, ни безделно отци написаша тиjе ричи. Но поньеже всакие ричи, jеже се велет от Отца къ Сину, тиеже велетсе въ писму и от Сина гъ Духу (:какô юже показахом:) а Син пак велитсе въ писму Отчева мудрост, и Отчев образ: за то Отци велет и Духа быти Синовим образом, и разумом, или мудростю.

244 82. За что пак jест Син Отчев образ: || Богослов причину

За то образ Отчев: або от Отца.

показуjет сице: образ ди Отчев jест Син: за то jеже jест Отцу jедносущен: *и jеже Син jест от Отца,* а не Отец от Сина. *То бо jест образу порода: да образ подражаjет оно, чему jест образ.*] То jест: да знаменуjет, и представлиjет памети оно, чему jест образ.

За то образ: або Отец родитель jест jего.

83. Аѳанасиj об том же: не от извони ди jест написан Божjи образ: *но сам Бог jест родитель jего:* въ ньемже себе зрещь радуjетсе jему.]

84. Двоjе адда jест потребно гъ бытю или къ существу образа. Перво: *да будет от чесо другого:* или да имиjет об-
245 зор на что друго. То jест: да будет на || подражанjе и на памет чесо другого, или от породы произведен; или от рукы зделан. Второ: *да будет образованоj вещи сподобен,* много или

мало. Третје пак: аще будет *и једносущен*: тим будет совершенијшы. Но то јест прилучно, а не нужно образу. Может бо образ быти и не једносущен. Может чловику образ быти из дрива, из камена, и на бумаге. А аще будет једносущен: будет совершенијшы: тако бо всаки син јест својему отцу једносущен и совершен образ.

85. Јајце пак јајцу јест и сподобно, и једносущно: и сапог сапогу сподобен же. Али јајце, и сапог, нит образ јајцу и сапогу. Нит бо ‖ јајце от јајца родьено: ни сапог от руки къ томy концу зделан, дабы подражал другы сапог. Всакого адда образа порода јест: да подражајет оно чему јест образ. 246

86. Об Божјих пак особах, Аѳанасиј велит: каков Отец, таков Син, таков Светы Дух. И въ Тројици ничто же нит первше ни послиднијше, ничто же нит векше ни меньше: но всы три Особы јесут купно виковичны, и купно једнакы.] Бытјем, честю, славою, державою, вичностю, величеством, липотою, добротою, мощю, мудростю, правдою, милосердјем, и всакою замиселною крипостю, Син и Дух јесут једнаки Отцу. И нијединою крипостю (:кроми производа:) ‖ нит Син Отцу болье равен и сподобен, неже Дух. Будущи адда Дух Отцу једносущен: и от Отца произведен: и Отцу во всакој крипости (:кроми производа:) сподобен и једнак, неменье неже Син: за что адда Дух нит, а Син јест, Отчев образ? И за что јест Дух Синов образ: а не Син Духов образ? Тому разлученю ничто же ино причина нит: ни ответ благочестив инаков быти не может: неже обзор производа.

За чтó Син: а нé Дух, Отчев образ? За чтó Дух Синов, а нé Отчев образ? За что Дух Синов: а не Син Духов образ? 247

87. То јест: вонѝ, или при сотвореню мира: и Отец, и Син, и Дух јест производльив, и творльив. А въ нутру пак въ Тројици, Отец јест производльив: и Син въ нутру же производльив: а Дух въ нутру нé производльив. И тим јединим обзором јест Син болье ‖ (:неже Дух:) Отцу сподобен: и за то Отчев образ. И опет Син же јест произведен: и Дух произведен же: а Отец нé произведен. И тим јединим же обзором јест Дух Сину болье (:неже Отцу:) сподобен: и зато Синов, а нé Отчев образ.

За то, јеже Отец, и Син въ нутру производльив.

А Син, и Дух въ нутру же произведен. 248

88. Тá велю једина јест тому разлученю причина. А јежекóли ино за причину принесетсе: нечестиво будет. Аще бо речеш: Сина Отцу бытјем, липотою, мудростю, или чимкóли иним быти сподобнијшего, неже Духа: и за то быти јего Отчевим

образом: тим хощеш ты Светого Духа уменьшити, и из Боже-
249 ства изверстати: и въ Македонску јерес пропасти. ||

Фотијевци пријемлют ричи ненаписаны: а не знают, за что је пријемлют ни како нисут нечестивы.

89. А ваши пак учительи ȏ Б огдане того ничесоже неразсудяют: и отеческо богословје (:равно какȏ воловско мукање, и овчје бечање:) мимо ушес препущают. Чтут и чуют ти ричи: *Синов Дух*, *Синов Разум*, *Синов Образ*. А что бы тие ричи знаменовалы: ни најменье не мислет. И аще јих кто опитајет: за что јест Светы Дух Синов Дух, и разум, и образ? А Син нит Духово Слово, ни разум, и образ? На то они об первој ричи (:Дух:) отвещуют: за то ди, јеже јест написано, Дух Синов: а нит написано, Слово Духово. И на том мньет быти доста: хотя нит доста: не без причины бо јест тако написано
250 А об *разуму* | пак, и об *образу*, *нит написано*. И за то должни јесут: или тих ричеј не пријемати: или повидати причину, за что ненаписаны ричи пријемлют. Но они нѣмијши сут от всакаго дрива и камена. И не ищут тим ричам разума: но мньет можетбыт, јеже Отци пияни или безумни быша, когда тие ричи написаша. Токмо въ неразуму и въ упремости својеј крѣпени признавают: јест ди Дух јего: јест Разум јего, јест Образ јего, а нит ди от нього.] Ȏ слипота, ȏ. упор, ȏ маненост? Кáко бо может быти разум твој: а не быти от тебе? Како дух твој, а не от тебе? Како образ једносущен
251 твој: а не от тебе? ||

Максим Грек Дамаскина проклинајет..

Многих ричеј нит можно просто прияти.

90. Задивают нам: Но лихо ди Дамаскин велит: *не от нього, но чрез нього*.] А мы пак јих питајем: не велит ли сам Господ: Син ди не знајет судного днева?] аще пак мы ту рич тако просто примем и зъ Господом говорили будем, Син не знајет судного днева: не будем ли мы крајно нечестиви? *једна рич*, ȏ Фотијвци, *въ једном разуму может быти благочестива*; *а въ другом разуму крајно нечестива*. Какȏ Дамаскин разумијет ту рич, *не От*, *но Чрез*:] та рич јест благочестива, а какȏ вы разумијете: крајно јест нечестје. И об том мало ниже.

91. За второ пак мы вас питајем: аще вы се Дамаскином
252 щитите: за что адда Дамаскинова богословя | не пријемльете: но проклинајете оно, и јего въ јеретики верстајете? Половину бо того јего ирока (:не **от**:) то пријемльете: а другу половину (:*но* ***чрез***:) *то отмищете, и хулно быти велите.*

92. **Ваши бо учительи, Максим Светогорец, и Мелетиј Суди всельенски (:въ Кириловој кньиге:) приводет рич Феодорита Раздорника: и зовут јего Блаженим. И рич юго, юже јест въ раздору, и въ јереси, (:прещисе со Светим Кирилом, и проклинающи Кирила:) написал: ту рич они хвалет, и пријемльют: и зъ ньим велет: аще ди кто велит:** ***от*** **Сина, или** ***чрез*** **Сина изходит:** ***то ди мы, како хулно и нечестиво отмищем:*** **и тој (:јиже тако велит:) јест зловерен.]** || 253

А Дамаскин пак то говорит: ***чрез*** **Сина ди истинно изходит: и** ***чрез*** **Сина производитсе.] И такоже говорит Кирил, и Епифаниј, и ини отци гречески вси. Дамаскин адда, и Кирил, и Богослов, и ини Отци, јесут Максиму, и Мелетию, и Өеодориту хулники, и јеретики. А нам пак они, јиже Дамаскина, хулником, и јеретиком чинет, јесут јеретики.**

Показанје третје. Къ облегченю помиреня годно.

93. Како Фотијевски замети и доводи сходетсе вси въ једну рич, и въ једен разум, зъ Аријевскими и зъ Македонскими заметми и доводми.

Замет јест рич: јеюже кто показујет, супротивние страны || 254
разум быти блуден или нечестив. А *довод* јест рич: јеюже кто свој разум твердит, и доказујет быти благочестив. Мы пак юже показахом: и јеще хощем зде обылније показати: како Фотијевци Светие Отцы въ јеретиков число ставет: и коко Фотијевских учительев всаки замети, и на Римску церков пороки, и всако ньихово доказованје, сходитсе въ једну рич, и въ једен разум, зъ јеретикми. Таков јест наш къ ньим повален замет. Аще бы всакие ньиховы заметние и доводние ричи, јесут јеретическим ричам сподобны, и зъ ньими једны; а Светих Отцев ричам супротивны и незгодны: из того идет || 255
безсуменно собранје: јеже и разум ньихов јест зъ јеретическим разумом једен.

Фотијевски доказ а҃. Замет: Будет ди двоје начало.

94. Аријевци велиху ко Католиком: у вас ди јест Отец Бог, Син Бог, и Дух Бог: и Тројца Бог. Ото адда три Боги, и троје **начало.]**

Једно начало, то нé једно лице.

95. На то јим отвещујет Богослов: Нам ди јединоначалје јест почтено. *А јединоначалје не таково, јеже једино описујет лице*: но јеже ставит породы (:или существа:) јединочестје.]

96. Македонци задиваху тојже замет, и велихху: аще ди јест Бог от Бога: и аще Бог, и Бог, и Бог: кáко не три Боги?
256 и како не многоначалје?] ‖

Бог и Бог, и Бог, једен Бог. Начало и начало, једно начало.

97. На то опет Богослов. О Македонци ди: и вы Отца зовете Богом, и Сина Богом же. Како адда у вас нисут два Бога? Отвещајете нам. И дајте и нам пут къ ответу. Којими бо причинами вы от себе отложите два Бога: тие же причины и нам будут (:на отложенје трих Богов:) довольны.]

98. Фотијевци велет: аще ди Стому Духу Отец начало, и Син начало: ото адда двоје начало.]

99. На то Светы Августин, и Римска церков отвещујет а҃. Мы ди изповидајем *начало једно*: *не по једности лица*; *но по једности существа*.]

Творец, и Творец, и Творец: једен Творец.

100. Отвещујет в҃. О Фотијевци: и вы Отца зовете Творцем: и Сина ‖ Творцем же, и Духа Творцем же неба и земльи. Кáко адда у вас нисут три творци?
257 Także небу и земльи и всему сотвореню Отец јест Начало, и Дух Светы Начало. Кáко адда нит троје начало? Отвещајте нам и дајте нам пут къ ответу. Којими бо причинами вы от себе отложите три творцы, и троје мира начало: тие же причины будут и нам):къ отложеню двојего начала:) довольны.

Аријево бујесловје.

101. Третје отвещујем, или паче питајем вас: кто вас јест научил тако говорити: и дви Божја лица двојим началом звати? Извистно, нé Аѳанасиј, ни Богослов вас научиша; но
258 Арij вас јест научил того богословя. ‖

Аѳанасијево богословје. Начало Отец, начало Син: они нé двоје начало, но једно.

102. Аѳанасиј бо велит: *Отец несотворен*, безмѣрен, виковичен, всемогущь, Бог, и Господ: *Син несотворен*, безмѣрен, виковичен, всемогущь, Бог, и Господ: Дух Светы несотворен, безмѣрен, виковичен, всемогущь, Бог и Господ: *али нé три несотворени*, ни три безмѣрни, ни три виковични, ни три всемогущи, ни три Боги, ни три Господје. *Но једен несотворен*, једен безмѣрен, једен виковичен, једен всемогущь, једен Бог, једен Господ.]

Назиманзиново богословје. Начало от начала.

103. А Богослов пак велит: *Бог от Бга*: *Свит от Свита. Али не два Бога, ни два Свитѧ. Но једен Бог и једен Свит.*] Тако адда и мы велим: *Начало от Начала*, али нé двоје начало. Но једно начало.

104. Фотијевец. Како может быти начало ‖ от начала: а једно начало? И како начало: аще само јест от начала?] Римляни. То опет јесут все Аријевы ричи. Арij бо питајет: Како может быти Син начало миру: аще и Сам јест от начала мира, от Отца? И дальe велит. Како может быти Бог от Бога: а једен Бог? И како Бог аще сам јест от Бога?] Зде ô Фотијевци и вы изповидајете Бога от Бога, Свит от Свита. Отвещајте адда вы сами первлье Арию: Како может быти Бог от Бога: а истинен и једен Бог. И тогда хощем и мы вам, и Арию отвещати на ту другу вашу рич: Како может быти начало от начала: и истинно и једно начало. 259

105. Свети Отци, и мы зъ ньими, разумиют и разумијем сице: въ Отцу, ‖ въ Сину, и въ Духу Светом јест једно числом Существо и Божество: и зато три Лица, или три Особы, јесут једен Бог. Отец же, и Син, и Светы Дух имиют једну числом мощь творльиву: и једно дѣянје сотворающе мир. И зато три Особы јесут једно начало миру. Такоже, Отец и Син имиют једну числом мощ производльиву, и једно числом дѣянје производеще Светого Духа. И зато Отец и Син јесут једно начало Светого Духа. Тако отци научиша нас: и тулико можем мы разумити от отцев. Аще пак вы сего отеческого и нашего ответа не пријемльете: и аще что лучше от својего Арияя зразумисте, и сами изобретосте: вы то сами у себе разсудајте. А мы отцев слушајем. ‖ 260 261

Фотијевска и Савелијевска рич ӗ. Будет ди Лиц сметенје.

106. Савелij влекаше Божество доли, въ једен разум со сотворенјем. И јеже јест не можно въ сотвореню, то мняше быти неможно и въ Божеству. Зато из мирские философији велаше: якоже сут ди једно что и тоже чему третјему, таже сут једно и тоже съ собою.] На узор рекши: Соломон јест син Давидов и брат Абсалонов, и отец Ровоамов. И тако једна особа Соломон (:по разнитих обзорех:) јест и отец, и син, и брат. И зато право и истинно јест речьи об Соломону: сеј отец јест син и брат: и сеј син јест отец и брат: и сеј брат јест отец и син. ‖ 262 * ‖

* 262 страница помѣчена, но оставлена чистою безъ пропуска въ текстѣ.

263 Тако Савелиј затѣваше и въ Божеству никие обзоры къ со- ||
творению: про них же ди Бог иногда зоветсе Отец, и иногда
Син, и иногда Дух. И поньеже ди Отец, и Син, и Дух јест
једен числом Бог: За то ди Отец јест Син и Дух: и Син јест
Отец, и Дух: и Дух јест Отец и Син: и једно лице; а не
Тројица.] Тако тој јеретик.

107. Фотијевци пак бывши се борили Аријевим оружјем (:бу-
дет ди двоје начало:) и не могши тим путем ничесоже успити:
предаютсе на супротивны конец (:от раздильеня ко сметеню:)
и съ Савелијем велет: Аще ди и Отец и Син јесут једно и
тоже начало: Отец адда и Син будут једно лице. И будет Са-
велијево сметенје лиц.

Ответ къ Фотию, и к Савелию.

108. Свети пак отци, Савелию и Фотијевцем отвещуют. Во
все̑ди сотво || реню, истинна јест та рич: јаже сут једно и
264 тоже чему третјему, таже сут једно тоже и себи.] Али въ
Божеству ди то не имијет миста. Божество бо надходит всего
сотвореня породу. И тим превозходом вера Христианска јест
вишша от всакаго разума: тако да јест треби сужньем учини-
ти (:како Павел велит:) или поработити всаки разум, въ по-
корност Хрјсту.] И хотя јест Отец, и Син, и Дух једен Бог,
нит зато једно Лице, но три Лица. Гледите адда зде о Фо-
тијевци: хощете ли вы свој разум упокорити Хрјсту. Аще бо
съ Савелјем упорно стојите: тако Савелијев и ваш замет бу-
дет у вас (:али не въ истине:) крипок: и не будет можно, да
265 бы || једно нача́ло было во двих Лицех. Аще ли пак волите
свој разум упскорити: добро вам будет можно присвјати сию
рич: Отец и Син јесут једно начало: али не једно Лице. О
люди, у кого јест разум, обозритесе: како вас ведут ти учи-
тельи. По крајних бо концех, и по стерминах блудет: а средньe-
го пута погришают. Зъ Аријем велет: Аще сут ди дви Ли-
ца: не может быти једно начало.] А съ Савелијем велет: аще
јест једно начало: не могут быти два лица.] Тако терсещисс
Римску церков јеретичну учинити: самих себе јеретекми јавля-
ют: зъ јеретикми бо једны ричи говорет. А Римска пак цер-
ков со светими отци средньи пут держит и велит: Дви лица,
266 једно начало.] |

Нијединн отец невелит: једин Отец Начало.

109. Фотијевц. Где Отци велет Сина быти Началом Духу?
паче бо Отци супротивно велет: једин Отец *Извир*: једин
Отец *причина*.]

Римлянинъ. Тако велет отци гречески: а отци римски то

приjемлют: и третю къ тому рич придают: једин ди Отец (:**Auctor**:) *Первоначалник*.] А ниједин пак из светих Отцев нит рекел: једин Отец Начало.] Но паче слушај: не велет ли Отци Сина быти началом Светому Духу.

110. Слушај велю: Что велит Богослов, въ Кириловој кньиге, на листу ꙋ҃і҃ѳ. *Безначално* ди, Начало, и јеже зъ Началом, једен Бог, име Безначалному Отец: *Началу Син*: а оному, јеже јест *по Началу, Светы Дух*.] Зде Сина, и Отца зовет Началом. || Та бо рич Безначално, разумијетсе начало от себе (:јеже се инако зовет извир, причина, и первоначалник:) А Син пак јест начало от начала: какὸ и Бог от Бога. А Светого пак Духа Богослов зде не зовет Началом: *но зъ началом и по началу*.] И съ того јест очивисто: јеже не говорит об Тројици зъ обзором къ сотвореню мира. *Аще бо бы об сотвореню говорил: без сумньи и Светого Духа назвал бы началὸм*. Поньеже адда не говорит об сотвореню: и Духа Свт҃го не зовет Началом, но Поначалу: а Сина зовет Началом: повѣдь ми, кому јест Син зде Начало, аще не Светому Духу? И Светы Дух комý Поначáлен: аще не Началу Отцу, и Началу же Сину? Поначално бо началу јест поначално.

Син Начало: Св. Дух Поначален.

267

268

111. Аще бых имил кньигы: показал бых ти много мист, из Епифанния, || Кирила, Василиа, и из иних отцев греческих; Где отци велет, јеже Дух от Сина бытје јемльет, и бытје имијет. Но из руских кньиг и тулико јест доста. А об Латинских отцех, об Августину, Јерониму, Дамасу, и Амврозию, никтоже не сумньит: Запираю зъ Аѳанасјем: *Дух веса јаже имијет, от Слова имијет*.] Ничесоже пак сотворена Дух Бог от другого не имијет. Бытје адда несотворено от Слова имијет.

Арнјевска и Фотијевска рич г҃. једин Отец знаjет. једин Отец причина.

112. Ариевци веляху: Об дневу ди оном, и об часу никтоже не знаjет: ни ангели, *ни Син;* неже Отец:] ото ди Син не знаjет судного днева. || Син адда нит Бог.

Син не знаjет.

269

113. На то Аѳанасиј. Син ди како чловик, не вист; а како Слово вист. Нит бо рекел, Син Божји невист: но просто Син не вист. Да нé на Божеству, но на чловичеству, будет незнанје. И об Светом Духу нит же (:редом возходещь:) рекел: Ни ангели, ни Дух Светы не вист. Но умолчавши об

Син знаjет болье, неже Дух.

Духу: указал јест тим, јеже Дух вист. И аще Дух вист: *много паче Слово вист: от њего же и Дух (:знање:) јемлет.*] Тако Аѳанасиј. *Јемљет* ди. А что јемльет? Судного дњева знање јемльет. Аще пак сие јемльет: по нужном послидку и все своје знање јемльет. А Божје пак всезнаніе нит что ино,
270 неже Божје бытје. Примети и ону рич: Много || паче Слово вист.

114. **Богослов** на тоже. Знајет ди како Бог: а велит се не знати, како чловик: аще кто повидану вещь разлучит, от воздержание въ мисли, вещи. (:То јест: како да бы рекел, знаю себи; а не знаю вам.)

Не знајет: або от причины знајет. 115. Далье велит. Аще ди тој ответ нит довољен: другы јест сицев. Како всаку ину вещь, тако и знање великих вещеј, Син къ Отцу, како къ причине (:къ первоначалнику:) заносит: за чест родителя.

116. Третји ответ, Син не знајет днева инако, неже Отец. И поньеже знајет Отец, зато знајет и Син. То Богослов.

Знање моје, не́ моје. 117. Тако бо Господ и об ученю велит: учење моје нит
271 моје, но Отчево: || зато јеже аз от Отца вродьено приях. И знање мое нит моје, но Отчево. И аз не знаю, но Отец знајет: зато јеже аз от Отца знаю.

Писмо морит: Дух живит. 118. Видиш како се отци сѣкут за истину: супрот простому писма разуму. Хотя бо јест написано. *Син не знајет, но Отец једин знајет:*] по всем том отци велет нам веровати: јеже и Син знајет. И тако нам велет и ина миста разсудити: аще које мисто (:просто разумивши:) будет иним писма ричам незгодно: и аще приносит нечестив разум.

Једин истинен, једин Бог: једин добер. 119. Јеще Аријевци приношяху ону рич: да познадут *тебе јединого Истинного Бога.*] И что́ ме добрим зовеш? Никто же нит *добер: неже једин Бог.* Ото ди једин Отец, јест || Истины
272 Бог, и добер. Син адда не Бог.]

120. На то Богослов. Аще ди то тако просто об једином Отцу примеш: и аще јединого истинного об Отцу положиш: камо хощеш положити самоистину? Јеще бо и Павел велит:

Једин мудер. Једин цар. Једин неуморен. Једин невидeн. Једин могущь. Једин во Свиту.

Јединому мудрому Богу, чрез Јисуса Хрјста слава. Къ рим: гл: ѕ҃і.] И царю виков, *неуморному, невидному, јединому мудрому Богу* чест и слава. Къ Тим: лист а҃ гла: а҃.].

И до явльена Гда нашего Јисуса Хрјста: јего же хощет показати *блажены и једин могущы,* и проче: јиже *једин имијет неуморност: и во свиту пребывајет неприступном.* Къ Тим: а҃ гла: ѕ҃.]

Аще и въ тих всих ричах јединого || Отца разумијеш: будет 273
адда от тебе Син осудьен смертю, и тмою, и немудростю: и
не будет царь, ни невиден, ни вовсе Бог: и не будет же имил
ни доброты: юже најпаче јест јединого Бога: и проче.

Син једин Бог.

121. Но что ты речеш на оно: Где се Син једен зовет
Богом? Варух бо въ гла: г҃. велит: Сеј твој Бог: и не вминитсе
ин къ ньему.] и по малу: Посем на земльи јависе, и со чло-
вики поживе.] Та рич нит об Отцу, но об једином Сину.] До
сих мист Богослов.

Син једин Духа даватель.

122. Слушај же что и Аѳанасиј велит: Спаситель ди Бог
сущь, и царством отчевим присно владающь, и *Духа Светого*
сам сущь даватель један: по всем том велитсе нине || пома- 274
зан быти: Да како чловик, Духом помазан быти ричен, нам
чловиком Дух всельење и усвојење устројит.] Зде аще *Духа*
разумијеш *Ипостас* Духову: Син адда једин, а не Отец, дајет
и посилајет Ипостас Духову. Аще ли разумијеш *Дары Светого*
Духа: Син адда једин дары дајет: а ни Отец, ни Светы Дух
сам својих даров не дајет. Гледите ô Фотијевци камо ведет
ваш грубы разум.

Једин Отец Извир и Причина.

Једин Отец извир, и причина.

123. То јест Фотијевцев болшы таран: јим же мньет Пет-
рову скалу повалити. Но мы юже повидахом: како та рич нит
римскому благочестю супротивна. Гледи числа 34 и 109. Рим-
ска бо церков велит: једин Отец јест || первоначалник: а Син 275
от Отца или от Начала Начало: и от Бога Бог.

Једин: за Безначален, Первоначален.

124. Равно адда како јест написано: једин Отец, Бог исти-
нен, добер, мудер, цар виков, неумо́рен, неви́ден, бла̂жен, мо-
гу̂щь, и во свиту пребывающь:] А светы Отци велет: не тако
једин, какỏ кроми Сина и Духа истинен. *Но тако једин*: *ка-*
кỏ первоначално, и от себе (:а не от другого:) и купно и рав-
но съ Сином и зъ Духом, Бог истинен, и добер, и все про-
че. Такоже и *причина*, *извир* јест Отец једин. *Не тако је-*
дин: *како кроми Сина* причина, и извир. Но тако једин: како
первоначално, и от Себе, и купно и равно || съ Сином причи- 276
на, и извир. А Син пак не́ једин: то јест не первоначално,
но от Отца, причина и извир. Да јеще же: какỏ јест напи-
сано: Отец једин знајет; а Син не знајет судного днева: Зато
јеже не от себе, но от Отца знајет. Тако и зде: Отец једин
јест извир, и причина; а Син нит извир, ни причина: За то
јеже не от себе, но от Отца јест извир, и причина.

Отец једин первоначално, и от себе, Начало. Но́ не́ без Сина Начало.

125. Отец адда један јест *Безначално, Первоначално, и от*
себе (:но не кроми Сина:) Извир и Причина, и Начало, и
Творитель, и Производитель, и Бог. А Син пак не безначал-
но, не первоначално, не ***от*** себе: но́ от Отца (:и купно зъ
277 Отцемъ:) Извир же, и Причина || и Начало, и Творитель, и
Производитель, и Бог. Светому Духу Производитель, Начало,
Извир, и Причина: а всему миру Творитель, и Бог: и Причи-
на, и Начало, и Извир.

Аријевска и Фотјиевска рич д̃. Неимиющему дајетсе.

126. Аријевци веляху: Отец ди Сину дајет, и Син при-
јемльет, власт, суд, славу, и все остално. Син адда изкони
нит имил власти, ни славы, ни осталного блага. Всаки бо,
јиже что кому дајет, не имиющему дајет. И всаки јиже что
пријемльет, не имивши пријемльет. И нит можно имиющему
кому дати оно, јеже имијет. И јиже что имијет, не может от
278 дающего кого пријемати || оного, јеже имијет. Син пак от От-
ца пријемльет власт. Син адда из перва нит имил власти. И
на послидну Син нит Бог. Тако Аријевци.

127. На то отци супротивно отвещуют, и велет: Не тако ди, како вы Аријевци велите: но имиющему дајетсе. И Слово Бог пријемльет от Отца власт: не како добыведу; но како предвично и присно сущу свою. И николиже нит было речьи, дабы Син власти не имил. Но всегда јест Син власт имил. Въ самом бо породу и производу ю јест от Отца прият.

128. Аријевци повтарают. Но лихо вы католици велите:
јеже Син от Отца и само бытје или существо, и саму особу
279 или ипостас свою и || Духову пријемльет. Како пак јест мож-
но: и како нит безмистно: дабы кто от кого своје бытје и
свою особу пријемал? Всаки бо јиже что дајет, *сущему кому*
дајет. И јиже пријемльет, сущь пријемльет. И оно јеже се
дајет, *от дающего отлучајетсе*, и къ пријемлющему приста-
јет. Син адда, когда јест от Отца существо и особу прият:
или јест был сущь; или нит был сущь. Аще не был сущь:
како јест прият? Аще ли был сущь: које ино существо или
особу јест имил? И аще јест Отец существо своје Божје Си-
ну дал: существо адда Отчево отлучилосе јест от Отца, и къ
280 Сину прешло: и Отец без существа || остал.] Тако они, јиже
сут мудри на изобретенје злобы.

129. А Златоуст пак јим отвещује. Нит ли ди написано, Отец јест *дал* Сину *живот* имити въ себи?] Јест ли адда јего родил безживотна и мертва, и потом дал ему живот? Или родил јест јего жива? Аще велите, јеже родил мертва: въ том вы самого сатану въ нечестю превозходите. И демони бо не дерзали бы того твердити. Аще ли пак јест јего родил живуща: въ самом адда родьеню дал му јест: то јест вродил му јест живот: и просто рекши, *родил јест јего живуща.* Тако же дал му јест власт, и суд: то јест, *родил јест јего владику, и судца.*] Тако свети отци. || Гледи и числа 68, 69, 70. 281

Не́ неимиющему даjет: јьже въ родьеню даjет.

130. Об светие Троицы особах, по Светого Духа надохньеню, въ Божјем Писму, јесут написаны сие ричи: *Произведеним* или *Родьеним* быти: Изходити: Диханим или *вдохньеним* быти: *Посланим* быти: *Излишним* быти: *Произходити*: *Приходити*: *Пријемати*: *Слишати*: *Не от себе* говорити; но слишано и поручено говорити: *Не мочьи от себе ничесоже* делати; но по указу делати: Судного днева *не знати*: и аще јест ино что таково.] Тие ричи всы (:по общеном людском обычаю:) знаменуют *мистны* двиг, и *временны* почaток, *и никогда небытје и неимтнје, и незнанје,* || и *немоћь*, и *раздильенје*, и *несовершенје*; једною ричю, разум Божјим особам неприличен. Свети отци пак (:когда об Божеству говорет:) отлучают и отмищут всаки таков не приличен и нечестив разум: и пријемльют тие ричи въ пристојном разуму: како јест благочестиво, и годно об Божјих особах разумити. 282

Ричи смиреньы об Божеству.

Отци тие ричи пријемлют въ пристојном разуму.

131. А јеретики пак чинет супротивно, и превлачет тие ричи от высокого, и тонкого, и Богу пристојного разума; на нижньи, и дебел, и скуден, и не совершен, и Богу неприличен разум. А въ такових пак превратников числу, предниjишы јест Максим Грек: јиже (:да бы се показал быти правим истим Аријевцем:) Аријево нече || стје и руганје въ верлостю повтарајет: и тие приведение Светого Духа ричи, Аријевими хулними ричми, гори доли понашајет, и обчиниjет. Гледи числа 128. Всие бо тамо ричи јесут Аријевы и вкупно Максимовы. 283

А јеретики всаки, и Фотијевцы, влекут разум доли.

132. Петер бо апостол (:говорещи об Светого Духа пришестю въ огньених језикех:) къ народу велит: Јисус ди, обещанје Светого Духа *пријемши* от Отца, излиял јест сего, јего же вы нине видите, и чујете.] А Максим так (:ухвативши сие ричи, *Пријемши*, *Излиял* јест:) въ Аријем, велит: Како ди нит бује речьи: Дабы Спаситель *тогда* существо параклитово был

Максим Аријев ученик, и једномиселник.

Прият от Отца, и Излиял на апостолы: jеже имиjет присно
284 Ариjева, и Максимова рич. въ себи, и нераздилно? *То бо велитсе кто приjемати*: || чесо не имиjет.] и откуд и камо, и како приjемльетсе нераздилно существо? *аще бо приjемльетсе и разлучаjетсе от дающего*: когда jест въ руках приjемлющего: что будет от того злочестиjше? Благочестиво jест нам треби разумити сие реченjе: а не дебело.] Тако Максим благочестиво и нит дебело мудруjет. Мньит не быти можно: дабы Син от Отца Параклитову Ипостас приял без разлученя jеje от Отца: и нé йнако, неже не имивши jеje первлье сам. То бо ди кто приjемльет, чесо не имиjет: и jеже приjемльетсе, оноже ди и от дающего разлучаjетсе:] равно како мы людjе други от других пи́незы
285 приjемльем: не имиющи бо приjемльем: и изъ рук || въ рукы: и зъ разлученjем от дающего приjемльем.

133. Но тоj тонкы Ариjев разум, разнито обличаjетсе и попираjетсе, отъ дебелого светих отцев разума.

Несподобjе. Син ничесоже не прия, и неизлия. Перво бо из того идет мерзко несподобjе и безмистjе сицево. Аще ту рич тако примем (:како Максим и Ариj приjемлют:) въ суjе адда и безделно будет во светом писму положена та рич, *Прият* и *Излият*. Ничесо же бо (:тим разумом:) Син нит приял, и ничесоже нит излия. Или бо несотворено что; или сотворено, jест приял. Духовы пак Ипостаси, и Духова
286 существа (:како Максим проповидаjет:) нит приял: и по наслидку ничесоже || несотворена нит приял. Сотвореного пак тоже Бог от Бога ничесоже не может прияти: како юже обылно показахом: и jеще хощем из Златоуста показати. Гледи числа 60 съ прочими: и числа 71, съ прочими тамо.

Несподобjе. Сину и Духу не будет можно изходити от Отца. 134. Второ несподобjе. Аще нит можно Сину Духовы Ипостаси от Отца прияти, без разлученя jеje от Отца: Нит адда можно Сину и Духу ни *изходити*, ни *посланими* быти от Отца, без разлученя от Отца.

Аще бо Отец jест въ Сину, и въ Духу: и Син въ Отцу, и въ Духу: и Дух въ Отцу, и въ Сину: и по всем том не может (:по Максимовом и по Ариjевом разуму:) Син Духовы
287 Ипостаси прияти || от Отца, без разлученя jеje от Отца: Много паче (:по том же разуму:) не может Син и Дух изходити, ни послан быти от Отца, без разлученя себе от Отца. Тако бо Ариj (:согласно гъ дебелому и къ обычному людскому разуму: и послидовно ко своjему нечестю:) истину зъ лажю мишаjет, и всаки ди jиже jест от кого послан, ни́камо изходит. И вса-

ки јиже изходит, от миста на мисто пресходит: и от пославшего разлучајетсе: а где јест был, тамо јего нит. А Бог пак не преходит от миста на мисто: поньеже Бог јест везде, и наполнијет всако мисто. Бог адда не посилајетсе, и не изходит. А Син пак и Дух и посилајетсе, || и изходит. Син адда и Дух 288
нит Бог.] Тако Ариј. А Максим пак како может на то отвещати: мы не видим. Аще бо даванје, и пријеманје въ Божеству, зъ разлученјем от дающего, разумијет: Морајет и посиланје и изход зъ разлученјем же от посилающего разумити. Итако по Максиму, когда Син и Дух изходет: оставляют Отца, и разлучаютсе от нього. Аще ли Максим велит: јеже изхода нит треби тако дебело и грубо (:зъ мистним двигом, и зъ разлученјем:) разумити. Но изходити нит что ино, неже от Отца произведеним быти. На то мы отвещујем: јеже и тих ричеј (:*пријал, и излијал јест*:) нит треби тако дебело и || грубо 289
разумити. Но пријал јест, нит что ино, неже предвично пријал и произвел јест.

Неподобје. От Отца разлучајетсе живот.

135. Третје несподобје. Когда Отец Сину дајет живот, царство, власт, суд, славу, ученикы, и проче все: разлучајетсе адда от Отца живот, царство, власт, и проче все. И Отец остајет без живота, без царства, без власти, и без прочего всего. Тако бо јест послидовно и нужно речьи Максиму: аще всако данје от дающего розлучајетсе. А отци пак велет: јеже Син от Отца пријемльет јединосущество Божје, неразлучно от Отца. А царство пак, и власт, и все проче имијет Син от себе. Будущи бо Бог: Творец јест и Господ всему сотвореню. || 290
И аще се велит прјемати от Отца царство: то јест за то речено, јеже пријемльет существо. Въ существу бо Божјем јест царство, и прочее благо всако. И повально рекши: всие тие ричи, јеже на числу 130 принесохом, ничесоже иного не знаменуют, неже существа пријеманје, и Божјих Особ произведенје.

Максим сам себи супротивен.

136. Четверто. Максим (:на числу 132:) добро велит: *Син ди параклитово существо имијет присно въ себи нераздильно.*] Зде мы питајем: имијет ли Син параклитово существо от себе; или не от себе, но от Отца? Не можеш речьи Максиме: да бы је имил от себе: и своје бо существо или своjю Ипостас Син имијет не от себе, но || от Отца: будущи Бог от Бога. 291
Аще пак Син Духово существо имијет присно въ себи от Отца: пријемльет је адда присно от Отца. То јест пријал је јест

предвично от Отца. Не может бо јего имити от Отца: да го не бы приял от Отца. Аще пак је јест предвично приял от Отца: и аще је присно имијет въ себи: за что јего нит могел во времену излияти на ученикы?

Максим разумијет дебело.

137. Пето адда и конечно: Держи Максиме сам свою заповид. И разумиј Божје ричи не тако дебело, но благочестиво. Когда бо писмо, и отци велет: Отец јест дал, и *Син приял,*
292 *живот, существо, Ипостас, или Бытје*: || отци не́ инако разумиют, неже Отец јест родил Сина живуща, и суща, въ ипостаси, каков јест. И когда јест написано, Отец јест дал, и Син *приял Духа*: отци разумиют, јеже Отец јест вродил Сину, имити Духа существенно и родонаслидно својего. И где јест написано (:како Петер велит:) Јисус јест обещанје светого Духа излия] то јест, *обещаного Духа* излиял. Или како Павел велит: Отец јест, *чрез Јисуса Христа Светого Духа излиял* на нас. Къ Титу въ гла: г҃] то отци Богу пристојно разумиют. Не да бы како воду на капльи разкропил: но Богу пристојним начином излиял. То јест: тајним, и себи Господу
293 видимим начином, и дары || посвещеня даровал; и *саму ипостас Духа избраним учеником приобщил, причастил, и присвојил*: и учинил је имити въ себи саму ипостас Светого Духа, и всу Тројицу: по оној ричи, вы пак знајете Духа: заньеже у вас хощет пребывати, и въ вас будет: Иван въ гла: ді҃.] И по оној другој тамо же редом реченој ричи: [аще кто любит мене, слово моје хощет хранити: и Отец мој хощет јего любити и къ ньему хощет прити, и *пребыванје у ньего учинити.*] Јещели адда Максиме велиш: *неимиющему дајетсе?*] или паче съ Господом, велещим: *имиющему дајетсе?*] Сия бо рич хотя къ иному концу јест речена: по всем том твою рич
294 въ || неистине свитло уличајет: и показујет, не повсудно быти истинно, *неимиющему дајетсе.* Аще бо (:по Господньеј ричи:) и чловиком имиющим дајетсе: кулико паче Божјим особам не неимиющим, но имиющим дајетсе.

Лука въ гла: ѳі҃.

Обясньенје ричи излиял.

138. Дамаскин велит: чрез Сина истинно изходит, и производитсе.] Тоже велет и вси отци гречески и латински. А мы питајем: где јест то написано? И како отци дерзают проповидати рич ненаписану? Аще бо Римска церков јест проклета,

за **от**: и отци адда будут проклети, за **чрез**. Како бо нит написано, *изходит* ***от***: тако же нит написано, *изходит* ***чрез***. На то мы отвещујем: || Нит написано израженими ричми: а добро јест написано равномбщними ричми. Къ Титу въ гла: г҃: Отец ди јест чрез Јисуса Хрјста, Светого Духа *излимл,* на нас.] Из сего јединого миста отци собирают, и велет: чрез Сина изходит. Нигде же бо инде нит написана та рич **чрез**, къ сему разуму примѣрно. Тако адда по отеческом разуму: *Изливатисе* чрез Сина: јест *изходити и производитисе чрез Сина.* 295

139. А где пак Петер велит: Јисус јест излимл *то,* јеже вы видите:] Максим и Ариј велет: не Духа ди, но дары јест излимл.] Но слушајмо мы: Что Аѳанасиј велит. Петер бо въ оној первој къ народу беседе бмше рекел: Извистно ди || да знајет вас дом Израјилов: јеже Господа и Помазанника јест јего (:Бог:) *учинил* *) сего Јисуса, јего же вы разпесте.] Въ греческом поставу јест написано **епинисен**: а сия рич јест двојера́зумна: значит, и *учинил,* и *сотворил.* Съ того Аријевци веляху: ото ди Бог Сина *сотворил.* Син адда нит Творец, но ствар.] На то Аѳанасиј. Петер ди не сотворено быти существо Слова тими ричми знаменоваше. Юже бо первлье јего бяше Сином Бога Живого изповидал. Но́ по милости учиньенје **): то́ јест царство и господство јего над нами *учиньено* ***), знаменоваше. Абовим то говорещь, нит умолчал об јего божеству. Но́ и мало || первлье јест рекел: јеже јест *Духа излимл на нас.*] *А со властю пак Духа давати, не́ сотворени јест дело, но Божји дар.* Сотворены бо вещи освещаютсе от Светого Духа ****). А Син пак не освещајетсе от Светого Духа: но паче *Сам јего дајет всим. И тим показујетсе не ствар, но Син исты Божји быти.*] Примети зде а҃. Не велит Аѳанасиј, *дары излимл:* но *Духа излимл.* Таков бо јест разум писма. У нас бо сим рич *То́ј Дух,* јест мужеского племемена: а у Греков ***то́ пневма***, ни мужеского, ни женского, но третјего, или средньего племена: како у нас, ***то дихање***. У нас ***то обещање***, средньего племена: а у Греков, ***та епангелии***, женского племена: како́ у нас обе́тница. Въ греческом пак писму написано || јест сице: епан- 296 297 298

Аѳанасијев превод излимни.

Аѳанасиј.

хс҃ Духа излимл.

Сам јего дајет: и тим јест Бог.

*) На верху написано: сотворил. **) На верху: *сотворенје.* ***) На верху: сотворено: ****) На верху: Светим Духом.

гелиꙗн тѕ̃ агїѕ пнéвматос лавѡн, ехéхее, тѕ̃то:] То јест: ту епангелию*) Светого пневмата**) пријемши, излиꙗл јест тѕ-то:]***) Сиꙗ рич *тѕто, тó,* заноситсе къ первлье реченим ричам: или къ обетници****), или гъ духу †). Но не может се заносити къ обетници, къ епангелији. Треби бо биꙗше речьи, *тѕ̃тин, ту* епангелию: а не *тѕто, то.* Заноситсе адда *тѕ-то,* къ ричи *пневма, дихание.* И разум јест сицев: Обетницу Светого Дихаиꙗ †*) пријемши, излиꙗл јест *то* (:*дихание*:) је-же †**) вы нине (:въ Чудесех:)видите и чујете.] Гледи листа 423.

Аѳанасиј: со властю Духа дајет и тим јест Бог.

299 140. Примети второ: јеже велит, *со властю Духа давати, то нит дело сотвореня, но Божји дар* || (:или Божје дело:) И сам ди јего дајет: и *тим показујетсе быти* нé ствар, нò Бог.] Зде Аѳанасиј очивисто учит: јеже Син не једины дары, но и *самою параклита јест тогда дал.* Тим бо ди Данјем показујетсе быти Бог. И ангел пак может дары со властю давати: поньеже ангели по својеј породе разумиют, и говорити могут всакије језикы: и много от гредущих вещеј могут прорицат и всакие недугы оздравляти. И не једини свети ангели, но и лукави ангели и демони, много таковых чудес чинет, чрез своје рабы волхвы. По породе бо ту мощь имиют: и Бог јим породы нит отнел. Чинет адда свети ангели

300 (:по Божјеј заповиди:) || многа такова чудеса, и сами собою, и чрез светие люды. Чинетже и лукави ангели (:съ кулико јим Бог попущајет:) ника такова же чудеса: како при Мојсею чиниша чрез Ꙗнеса, и Мамвриꙗ: и чрез Симона волхва. А обоји чинет со властю: то јест, не свѣже добывеною, но породною и властитою својею силою и мощю. Собирајем адда и велим: јеже прорицанје, језиков знанје, оздравлянје, и всако ино чудодѣјство, и дары, со властю давати; то нит извистно, ни довольно знаме Божества. То бо все (:аще Бог попустит:) могут чинити и ангели со властю по својеј породе. Аще адда

301 Син тим знаком доказујетсе быти Бог, јеже || Духа со властю дајет: не једины адда дары, но самого Параклита дајет. И со властю дајег. То јест: Петер и Павел дают Параклита же: но рук положенјем и молитвою. А Син пак со властю: не даби

---

*) На верху: обетницу **) На верху: Дихаиꙗ. ***) На верху: то. ****) На верху: епангелији. †) Духу зачеркнуто, а написано ниже: пневмату, а выше: диханю. †*) На верху: Духа. †**) На верху: Того Духа јегоже.

имил коje господство над Стим Духом: но породною крипостию, и произволенjем даjет.

441. *Богослов.* Три краты jест Син Светого Духа дал. Когда jест апостолом дал власт чудодѣjства: и когда jест вдохнул: и въ огньених jезикех.] А Златоуст пак мньит: jеже въ первы и во вторы крат, токмо никие дары: а въ огньених jезикех самого Параклита jест дал. Тако ти Отци, и прочи вси зъ ньими. || Ниjедин того въ сумню и въ спор не приводит: но вси изповидают: jеже въ огньених jезикех не дари jедини, но и сама особа Светого Духа от Сина jест послана и дана. А Максим пак супрот всим отцем (:зъ Ариjем и зъ Македониjем:) велит: Бог ди не изливаjетсе: и Син ди тогда не особу или ипостас Духову; но токмо дары jест послал, и излиял, и дал. Ни Златоуст адда, ни Богослов, ни Аѳанасиj; но Ариj и Македониj jесут Максимови свети отци.

Златоуст своjими разлучeниjем пресвитло изповидаjет: jеже Син Духову ипостас послал и дал.

302

Ариjева и Максимова рич ѐ. Бог не посилаjетсе.

142. Ариj веляше: Всаки ди посланец от никого вишшего, и от заповидника || биваjет послан: и от миста на мисто преходит. А Бог пак не имиjет заповидника: и не приходит по мистех. *Бог адда не посилаjетсе.* А Син пак посилаjетсе. Син адда нит Бог.] Jеще Ариjевци приводяху оны ричи: Син ничесоже *не может от самого себе делати.*] Но отец кажет Сину: и *даjет Сину Власт, и Суд и Славу.*] И Отец jест *Вещы от Сина:*] *И Син не знаjет судного днева.*] Из тих, и из иних тим сподобних ричеj собираху: Сина не быти Богом.

303

Ричи сиречь знаменуют причину, или производ.

Златоустов премудер, преблагочестив, и чуден доказ. Како Син владику Духа посилаjет.

143. На то Златоуст повално отвещуjет (:въ Бесиде ꙉ на Ивана:) и велит: Посланjе ди, *и та проча словеса вса, за ничто же ино не быша речена: неже да причину* || *увидим.*] То jест: да узнаjем, jеже Отец jест причина Сину: и Сина производит или родит. Причиною бо быти: jест производити. И бытjе или существо давати. И бытjе или существо давати Македонци хуляху, и веляху Светого Духа не быти Богом: За то jеже jест послан. А Златоуст пак из самие тоjе ричи (:из *Посланя:*) *доказуjет Духово Божество.* Слушаj Богдане: и чудисе Златоустовому разуму, и благочестю. Въ бесиде ꙉ на Ивана: Полезно jест ди вам, да аз отоjду. Аще бо аз не отоjду, Тишитель не придет къ вам. Аще пак отоjду, хощу jего послати къ вам.] Что ди зде велет

304

305 Македонци? jест ли полезно апостолом: да влады || ка отоjдет, *а раб да придет?* Видите ли: како велика jест достоjност Духа?] Туже рич jест и Өеофилакт написал.

144. На том на обоjем мисту Златоуст говорит, из самие днины богословя: и попирающи jеретическо нечестjе, велит: *Посланjе* ди (:и всакие уменьшающе ричи:) *знаменуют причину*, и производ. И Син ди не раба, *но Владику Духа посилаjет.*]

Максим об Златоусту злó мислит.

А Максим пак (: какô и прочи Фитjевски учительи вси:) не любит тих ричеj: и знати jих не хощет (:хотя jе jест сам преводил:) и оминуjет, и не споминаjет jих, и ничесоже на нье

306 не отвещуjет: або и не может отвещати. И тим молчанjем || являjет Максим свою об Златоусту думу. Како дабы Златоуст на сем мисту был поблудил: и како дабы тие ричи нечестивы, и ни слуха, ни ответа не достоjны былы. А иние пак Златоустовы ричи прехватаjет Максим: jеже мньит, себи быти годны: и тим приведеним Златоустовим ричам спричны и супротивны. Приводит бо подолгу нравоучевjе ї҃є об Светом Духу: и тамо сие ричи: *Бог ди не посилаjетсе:* но дарованjе Духа посилаjетсе.] И из б҃є беседы на Ивана: Како ди пошльетсе: jиже jест везде зъ Отцем, и съ Сином?]

307 145. Тако Максим чинит нам Златоуста самого себи несогласна и су || противна. И въ том Максим поступаjет общеним всих jеретиков путем. Всаки бо jеретики держет тоj обычаj. Jедну нику рич изъ писма, себи годну, преславлают: и ону натирают и натикают. А иних себи супротивних ричеj оминуют, или не приjемлют, или на крив разум jе превлачет. Павел jест рекел: *Вера ди без дел спасаjет чловика.*] Ту рич ухвитивши Лутор велит: веровати ди токмо нам jест треби въ Хрjста: и будем спасени. А молитва, пост и ина дóбра дела нисут нам потребна.] А jеже пак Jаков велит: *Вера ди jедина, без добрих дел никого же не может спасти.*] На то Лутор

308 велит: То ди нит подлинна || апостолова рич.] Тако Лутор, Якова апостола ричи клеветою от себе отсилаjет. *А Максим Златоустовы ричи молчанием криjет и душит.* А Свети пак Отци не чинет тако. Но когда разискуют об коjем предложеню: собирают всакие ричи, jеже сут об оном предложеню написаны. И аще се кажет въ ричах спричност: ту Отци обясняют: и показуют, Писмо быти согласно. Тако jесмо и мы должни чинити. Кáко адда можем мы Златоустовы су-

Максим чинит Златоуста самого себи супротивна.

Максимов, и Лутаров обычаj jеден.

Светих Отцев обычаj нé таков.

Златоустовых ричеj собранjе въ jеден разум.

Посланиа разум дебел; об jедности вольи.

противны ричи въ jеден разум свести? Сам Златоуст показу-
jет нам къ тому пут: въ самоj тоj приведеноj л҃ѳ Бесиде. Быв-
ши бо тамо первлье повидал саму подлинну || причину, что въ 309
Божеству знаменуjет *посланjе*: и потом произшедши въ Еван-
гелю: поньеже Хрjстос часто *повтараjет* себе послана быти
от Отца: на то Господнье часто *повтаранjе* отвещуjет, и при-
чину jего сказуюащи велит: Та ди рич *посланjе* jест по сходье-
ню речена. Бог бо *jест везде*. За что адда велит себе по-
слана быти? ***Дебелиjе*** ди *говорит*: да объявит своjеjе мисли
къ отчевоj jедност.] Такоже где Спаситель велит: аще аз об себи

Рич дебела: гъ дебелии умом.

свидочу: *свидочество моjе нит истинно*:] И зде ди Господ
Дебелиjе говорит: Смотрещи на жидовски дебел разум. И хо-
щет речьи: моjе ди свидочество, вам жидовом, по вашем || гру- 310
бом разуму нит истинно: вы бо оно мньите быти ложно. А
инде пак без обзора на жидовски разум, просто велит: аще
аз сам об себи свидочу: свидочество моjе jест истинно.] Тако
Господ къ разнитим концем смотрещи, супротивны ричи гово-
рит: и своjе свидочество и неистинно велит быти, и истинно.
Тако адда и сам Златоуст, и вси Свети Отци, къ разнитим

Отци къ разнитим концем зрещи, говорет тонко, и дебело.

концем гледещи, разнито и супротивно говорет: и тонко и де-
бело. Где бо Златоуст мислит jеретиком совершенно отвещати
и уста закрити: тамо говорит по *Богословску*: то jест, тонко,
високо, опасно, скрущено, и вузловато. || И чинит раздильенjе 311
и окончанjе вещеj совершено, и повално. А где пак мислит
на благонравjе побудити, или волит ино что доказати, неже
jереси попирати: Тамо говорит по Риторску: то jест дебелиjе,
и простиjе, и слободниjе, а не тулико скрущено. Тако адда зде:

Златоуст дебело говорещь, велит: Бог не посилаjетсе.

къ разуму простих и верних людеj дебелиjе велит: Бог ди *не
посилаjетсе*.] То jест не посилаjетсе таковим посланjем, ка-
ково вы мислите: да бы от миста на мисто преходил. Но да-
ры посилаjутсе тако. Тако и где Спаситель свою въ Отцу

Дебел разум послани, jедна воля.

jедноволност авляjет тою ричю, *послан*: то Златоуст велит
быти дебел разум. Дебел бо и jест: ваньеже то нит сам начал-
ны и коренны || тоjе ричи разум. Дебел jест: али истинен. Мно- 312
гы бо ричи светого писма имиют два, и три разумы все истин-
ны: али везде jеден разум jест началны. Тако сам Спаситель:
тако и Златоуст: къ разнитим потребам и дебел и тонок ра-
зум приносит. Когда бо jеретикы попираjет: тамо юже не́ де-

Тонок, и подлинен разум посланю, производ.

бел, но сам началны и коренны и повалны разум приносит,
и велит: **посланю** ди (:и всим прочим, смиренjе знаменую-

щим ричам:) началны всим повалны и повсуден разум jест: да знаменуют *причину или производ.* То jест, да он, jиже jест послал, он же и родил, или произвел jест оного, jиже
313 jест послан. Тако Господньи, и Златоустовы ‖ супротивны ричи, нé супротивен, но липо согласен разум имиют.

По Максиму Златоуст сам себи супротивен.

А по Максимовом пак разуму Златоуст сам себи jест не согласен. Аще бо Бог не посилаjетсе: како будет истинна она друга Златоустова рич: Син ди нé раба, *но владику посилаjет?* Или бо владика Светы Дух (:по том разуму:) не будет Бог: и Златоуст будет jеретик Македонец: аще Бог никако же не посилаjетсе. Или нудя нам jест речьи: *jеже Бог по jедном разуму не посилаjетсе* (:то jест по мистех не движетсе:) *а по другом разуму посилаjетсе*: то jест производитсе. И Владика Светы Дух от Сина нé мистним двигом; но причиною, и пред-

Како Бог не посилаjетсе: и како посилаjетсе.

314 вичним производом посилаjетсе. И ‖ за то велитсе во времену быти от Сина послан: jеже предвично jест от ньего произведен. Аще бо не тако: и аще Сину Владику Духа посилающему, при производу Духа, дела нит: како будет истинна и она друга Златоустова рич: *посланjе* ди за ничто же ино нит речено: неже да *причину* узнаjем?] По сеj ричи: аще Син Владику Духа посилаjет: причина jест адда Син Духу. Или аще му нит причиною: адда и не посилаjет jего.

Августинов силогизом: Максимовому, и Арijевому силогизму супротивен.

146. Во тоj же разум говорит Светы Августин. Син ди посилаеjет Светого Духа. А Светы Дух jест Бог. А Бог jест везде: и не преходит, и не посилаjетсе по мистех. Чтó нам адда остаjет речьи: ‖ неже да Син Духа своjего дишет, и производит? *Инобо jежекóли речетсе, нечестиво будет.*]

315

Максим не обстоjно, и себи супротивно говорит.

147. Како пак Златоуст (:во Максимовом разуму:) сам себи jест супротивен и не согласен: тако Максим и своjе къ самому себи Максиму несогласjе авляjет. Въ главе бо ҃ıа велит: *Духа ди ипостас от Сина не посилаjетсе*] И ту рич много повтараjет: и своjими, и Златоустовими (:зло разумльеними:) ричми крипит. А въ главе пак ҃ıг. *Палинодию поjет*: то jест, отпираjетсе от своjего первлье проповиданого ученiа: и супротивну рич износит сице: *но никто же ди да не посумньит: да бысмо мы веровали, нé существенно* пришедша быти ‖ на апостолы Светого Духа: или *не от Сина послана быти.* Не буди у нас хула такова.] То jест речьи: Светы Дух jест существенно от Сина послан: и сама Ипостас послана. И речьи

Максимова Палинодиа.

Зри́.

316

не тако, будет хула. А за тим пак Максим новращаjетсе на свою блювотину, и на признану хулу, и велит: яко *не суще-ственно чрез Сина*, но благодат *изливаjетсе*:] и дальше произшедши: И *не приjемлеtсе* ди, и *не раздилыjетсе*, и *не посилаjетсе*.] Тако Максим умнажаjет въ jеден куп тие (:двиг и несотворенje знаменующы:) ричи: и понашаjет jе во смиреном и скудном разуму: а не хощет jих благочестиво и Богу пристоjно разумити; како || разумиют Свети Отци, и мы свитло показахом. Гледи числа 130, и прочих по нъем. 317

Максим, повращаjетсе на свою блювотину.

Ариjевска Максимова рич ꙃ. не от, но чрез или спор об ричи.

148. Зде хощем зъ Богом показати: како вес сеj спор jест непотребен. Обидви бо страны jеден разум держет. Токмо спираютсе об сих ричах ***от***, и ***чрез***. Общены разум и обычаj говорения jест: да где се велит чрез, тамо се велит и от. А Ариj пак и Фотиj велет: не **от**, но **чрез**.

Об разуму ричи чрез.

149. Та рич **чрез** знаменуjет *посредок*: а҃°, *Миста*. Какоти, чрез поле, гору, мост, преjти: чрез стину || чути: чрез воздух, стекло, зрити: чрез цив, жлиб, пищал, диру, верт, щел, претечьи, прелетити, преjти, прелиитисе. в҃°, *Времена*. Чрез три, чрез вес год, ожидати. г҃-е, *Орудиа*. Чрез топор, серп, косу, зделати. 318

Чрез, за посредок.

д҃. *Терпленіа*. Чрез многы досады треби нам jест внити въ царство небесно.

є҃ *Даянія*. Чрез промисел и чрез труд доспити что.

ꙃ҃ *Каковости*. Чрез топлоту, мраз, сухоту, мокроту, учинилосе что таково.

з҃. *Обычаи*, *нрава*, или душние каковости. Чрез доброту, злобу, милост, неправду, учинилосе то.

и҃. *Породних* (:или делних творльивих:) причин. Чрез ковача меч скован.

ѳ҃ *Нравних причин*. Чрез заповид, молбу, совет, приволенje, что доспити. 319

і҃. *Немощи, скудости*, недостатка. то jест недостатка и небытиа всих тих речених посредков. Какоти, чрез нашу немощ, линост, нищету, учинилосе или погубилосе то.

ї҃а. *Тудьие мощи*, силы, крипости. То јест помощи. Какоти чрез скотину, раба, друга, помощника, заступника, господина, что доспити.

ї҃в. Посредок својеје природние, и существение *мощи*, силы, крипости. Душа имијет мощи: разум, волю, и памет. Чрез разум мислит, и разсудијет: чрез волю любит, и ненавидит: чрез памет помньит.

320 Посредок породние мощи, једин Богу пристојен.

150. Ты̂ велиш: Ки из тих посредков || и разумов пристојит гъ Божеству? а ја ти кратко отвещую: Ни један изъ тих: и никаков же ин разум (:јиже бы кто могел примислити:) нит пристојен Божеству: кроми послидньего разума: јиже јест, ***чрез свою мощь***, силу, и крипост: или (:јеже јест все једно:) ***чрез*** *породу*, и *причину*, и начало. Ка́ко бо Отец сотварајет мир чрез Сина: неже како чрез свою властиту мощь, и чрез причину, и чрез начало? а не како чрез помощь, или какô чрез раба, ни какô чрез орудје, ни инако ни какоже. Дамаскин бо велит: *Не имијет ди Отец слова, ни мощи, ни*

Син једина мощь Отчева.

вольи иние, неже Сина. Син бо јест једина мощь || Отчева: предсовершающа всих вещеј сотворенје:] или какô ин превод

321 велит: могуща творити все.]

Отец производит чрез Слово: какô чрез ипостасну мощь.

151. Дамаскин же велит: Отец ди *чрез Слово* производит Светого Духа. И Дух Светы от Отца *чрез Слово* истинно изходит.] Ка́ко адда въ том производу и изходу разумијетсе та рич чрез? Извистно не́ инако, неже какô чрез Отчеву мощь. А чрез мощь не безипостасну: но чрез мощь ипостасну: То јест самообстојну, самодѣјльиву, или самособно дѣющу. А не́

Дух от Слова производитсе истинно. Ка́ко? Како ти от самодѣјљивы мощи.

какô наша душа делајет, чрез безипостасны, ни самодвижны, ни самодѣјльивы мощи: чрез разум, волю, и памет. || Аще се Свети Дух производит и изходит чрез Сина; какô чрез самодѣјльиву мощь: производит адда Духа Син. Инако бо не бы был самодѣјльва ни дѣјльива, нô безделна мощь: и въ сује бы была речена

322 та рич, ***чрез*** *Слово*. Аще пак Син, самодѣјльива мощь, от Отца и зъ Отцем, производит Светого Духа. Светы адда Дух производитсе и изходит ***от*** Сина. Аще бо об нашие душы безипостасних, и не́ самодѣјльивих силах (:об разуму, вольи, и памети:) добро и зъ истиною велитсе: мисли, и разсудки производетсе и изходет от душы; чрез разум, и от разума: лю-

323 бов, и гнѣв, производитсе и изходит от душы; || чрез волью, и **от** вольи: и споминанје производитсе и изходит от душы; чрез памет, и от памети: кулико паче право, истинно, и до-

стојно, об Отчевој јединој, и ипостасној, и самодѣјљивој мо-
щи, будет речьи: Светы Дух производитсе и изходит от Отца,
чрез Сина; и от Сина?

Кто инако разумијет ОТ, неже чрез: анаѳема.

152. А въ тому приступајет и сия главна, и все завершающа (:и всим разум имиющим спорником молчање чинеща:) причина: јеже Римска церков во својих соборех исповидајет сице: *Аще ди кто инако разумијет от Сина, неже Дамаскин, и прочи отци Гречески разумиша чрез Сина, да будет поклет.*] Аще кто истину любит, может ли супрот сеј 324
ричи и писнути? ||

Общены разум ричеј от, и чрез.

153. Всакије ричи носет знаменовање вещеј; не по којеј породе, ни по существу, ни по нудьи: но по чловическој вольи. Како бо люди ку рич уставет: и јеже хотет да јим она знаменујет: то и знаменујет. Дим по породе јест знаме огня: где бо се кадит дим, тамо јест нудя быти огню. А ричи не тако: но једна вещь въ једном језику зоветсе тако; а въ инô инако. И једна рич въ сем језику значит то: а въ другом језику значит что ино. Тако адда и сие ричи, **от**, **и чрез**, не 325
посуществу, ни по нудьи; но по чловическој слободној вольи, имиют своје знаменовање и разум. И что, или ка́ко || люди уставиша, и хотиша: то и знаменуют.

154. По Греческого пак и по Латинского, и по Словинского, и по многих иних језиков уставу и обычаю: где се велит ***чрез***; тамо (:мало не везде:) велитсе и **от**. **От** бо знаменујет, или причину; или начало двига и покоя. А ***чрез*** знаменујет обычно тоже обоје: и јеще посредок. А особито пак и најизредније, когда об чем велим: *родитсе, производитсе, изходит, произходит, шелијетсе, приходит* что **чрез** друго что: всегда и везде въ такових бесидах, въ мисто чрез (:добро и по истине:) можем речьи **от**. Ово теби указ. От 326
душы, чрез разум, и от разума производитсе мисел. ||

От душы, чрез волю, и *от вольи*, производитсе и изходит любов.

От душы чрез памет, *и от памети*, производитсе споминање.

От сунца, чрез лучу, и *от лучьи*, родитсе свит.

От сунца, чрез свит, и *от свита*, родитсе теплота.

От извира, чрез језеро, и *от језера*, течет рика.

От корена, чрез стебло, *и от стебла*, родитсе овошје.
От стебла, чрез вији, *и от виј*, родитсе јаболко.
От огня, чрез пещь, *и от пещи*, топлитсе изба.
От огня, чрез железо, *и от желиза*, нажигаjетсе петно.
327 От врача, чрез зелје, и *от зели*, производитсе здравје. ||
От цари, чрез зидары, и *от зидаров*, зидьетсе храм.
От села, чрез поле, и *от поля*, приходит гост.
Из бачвы, чрез цив, и из циви, и *от циви*, течет вино.
От Адама, чрез Еву, и *от Евы*, родьен јест Сие.
От Јесеи, чрез Давида, и *от Давида*, родьен Соломон.

ОТ: Начало от себе, и начало не́ от себе·

155. **От** адда знаменујет *Начало от себе*: а **чрез** знаменујет *начало не от себе*, но съ посредком. А много крат пак (:и обычно:) **от** знаменујет начало не от себе, и посредок: како свидочет вси ти приведени укази: от разума, от вольи, от памети, от лучы, от свита, от језера, от стебла, от
328 вији, от пещи, от желиза, от земльи, от зидаров, || от поли, от циви, от Евы, от Давида. И тако **от** обычно стојит за **чрез**.

ЧРЕЗ також: и начало от себе: и начало не́ от себе.

156. Також и **чрез** никогда стојит за от: и не знаменујет посредка, ни начало от другого: но знаменујет начало от себе. Павел бо къ Јефешаном чинит дописанје сицево: Павел апостол Јисуса Хрјста, *чрез волю Божю*.] А Златоуст толмачит и велит: *ту ди рич чрез апостол об Отцу јест рекел и написал*. Что адда велиш? Меньшего ли за то Отца речем? Ни никакоже.] Тојест: не знаменујет ли та рич **чрез** самого первого начала от себе? от којего бо первшего или другого начала может быти воля Отчева, неже от Самого Отца?
329 Таможе || въ гла: т̑ велит: приıт јесем от Хрјста Јисуса.] Павел адда јест на апостолство приıт *от Сина чрез Отца*.

От Сина, чрез Отца. Что на то велиш?

Ариј разлучаjет разум ричи ЧРЕЗ от разума ричи ОТ: И Фотијевци зъ ньим.

157. Ариј пак глух и глуп на то все; и борещь се супрот светого писма, и всих језиков обычаю: а мудер на изобретенје хул супрот Сину Божјему: приводит из Евангеля ону рич: Па́нта *дјà автý* еге́нето:] то јест: вса́ *чрез нього* јесут сотворена:] јеже въ руском преводу зло јест преведено. Вса *јим* быша.] Ото (:велит Ариј:) *вса чрез нього, не от нього јесут* сотворена. Слово адда Божје нит Творец, ни Бог по
330 породе, но токмо по милости: какò и къ Мојсею Бог велит: Поставих те ди Богом Фараону. ||

А сти отци велет: једен разум быти, ОТ, и ЧРЕЗ.

На то свети отци, Василиј, Богослов, Златоуст, и ини, отвещуют: тие ди ричи **от** и чрез, въ *богословю јесут равно-*

мощны: и једнак разум имиют.] Василијевих на Евномиа Бесид не имию: а сию рич об ньем добро помню.

158. А Богослов пак, въ самој бесиде об Светом Духу, къ Арию, и къ Македонию отвещујет сице: јеще ди хитростними ричми супрот Богу поступајеш: из предлогов, *Из* ньегоже: *чрез* ньегоже: и *въ* ньемже. И једен Отцу дајеш: а другы Сину: а третји Светому Духу. А что пак ты твердо учиниш: Аще се ти три предлоги въ писму вси всакому лицу причитают? Видомо || бо јест искательем: јеже вси всакому причитают.] 331

Богослов. Из: чрез: во.

159. А Златоуст пак въ Бесиде є҃ на Ивана. вса чрез ньего јесут сотворена.] Аще ди ты ту рич, *чрез ньего,* мньиш быти уменьшенје: слиши сию другу рич: Ты Гд҃и изкони јеси землю основал: и дела рук твоих јесут небеса.] То Павел (:къ Еврејцем въ гла: а҃:) велит об Сину: јеже первлье от Давида биаше об Отцу речено. А не бы заисто рекел: аще не бы како об Творцу, но како об слуге никојем разумил: и проче. А рич пак ону, **от** ньего (:*юже ты, како нику достојност, једи*-*ному Отцу властиту быти мньиш*:) Павел и об Сину туже рич велит: **от** ньего же ди все тѣло растет || въ славу Божю.] 332
А рич чрез ньего (:*юже ты уменьшенје быти велиш*:) Павел же Отцу оддајет: Верен ди јест Бог: чрез ньего *же* звани јесте, въ приобщенје Сина јего.] И Павел Апостол, чрез волю Божю.] и проче.] И купно пак Отцу и Сину Павел дајет **от**: къ Солун: въ листу в҃, гла: а҃, Милост вам и мир, *От Бога* Отца нашего, и от Господа Јисуса Хрјста.] Купно же Отцу и Сину дајет и **чрез**. Павел ди агл не от чл҃ко, ни чрез чл҃ка: но чрез Јисуса Христа, и (:**чрез**:) Бога Отца.] Ко Галатианом, въ титлу.

Златоуст. Чрез. От.

ОТ ньего Сину дајетсе.

От Отца, и от Сина.

Чрез Отца, и ЧРЕЗ Сина.

Разниты думы объ ричах от, и чрез. Дума а҃. Чрез Сина.

160. Поньеже въ писму јест написано: чрез Сина излива́јетсе:] за то отци Гречески прияша ту рич: и везде написаша, чрез Сина. И поньеже у ньих (:како повидахом:) не биаше возбудьено ни заведено то питанје: изходит ли от Сина: || за то не помислиша на ту рич, и не уживаша јеје. Али не от мищут јеје и не велет, не изходит **от** Сина. Но паче многими равномощними ричми твердет и признавают изход от 333

Гречески отци, велещи ЧРЕЗ, не отмищут ОТ.

Сина. Како ти когда велет: Дух от Сина јемльет: и Дух вса иже имијет от Сина имијет: и Дух јест Синов обраѕ, и разум, и проче.

Дума в̃. от Сина, и чрез Сина.

Чрез Августина сты Дух извил Богословје об себи: ЧРЕЗ, и ОТ.

161. Но написано јест: појдут свети от крипости въ крипост:] и мудрост, юже Светы Дух Церковнй учительем дајет, не стојит въ једној мѣре; но растет. И Спасител велит: много имию повидати вам: јихже не можете понести нине. Но Светы Дух вас хощет научити всего. На то велит || Богослов: из
334 тих ди тогда не повиданих науков једен быти из мню само Духово Божество, извлено опослид. Что бо бы от того векше или он обещал, или Дух научил? Заньеже ничто велико (:и Божјего величества достојно:) мньити достојит: јеже обещеваше, и чесо Дух учаше.] Тако адда нит чудо: аще јест и производ и произход Светого Духа опослије ником Отцем ясније обявльен. Једин или первы из тих јест светы Августин: јиже чинит сије питанје: Ивходит ли Светы Дух и От Сина: и многими доводми, и долгими бесидами твердит: јеже изходит, и От Сина, и Чрез Сина. Августин јест жил во време второго
335 собора: въ једном вику || зъ Василијем, зъ Богословом, и зъ Амброзијем, и зъ Јеронимом: и кньигы јего об Тројици, и на Ивана изказанје, всегда быша чтены въ Западних церквах: и Возточни отци и собори не осудиша. Токмо Фотиј первы јест осудил.

Дума г̃. не от, но чрез.

Та рич Арию и Дамаскину общена: али разум не общен.

Максим Дамаскина верстајет зъ Аријем.

162. Сию рич первы јест измислил Ариј: и от ньего прелли духоборци: како повидахом. Но что речем об Дамаскипу? И он бо велит: не от Сина, но чрез Сина.] въ којем числу морајем јего поставити? Со светими ли отци, или зъ аријевци? Максим и Мелетиј Александријски јего ставет зъ јеретикми. Али мы јего почтујем со светими отци; и велим: јеже Дамаскин једнако зъ Аријем || говорит: али не једнако разумијет,
336 ни верујет, ни мислит: како хощем зде въ диль показати.

Дума д̃. ни от, ни чрез.

163. Мелетиј многотителны *патриярх* Александријски, и *Судия всего мира*, и *Папа*, и *Блюстител* Костантинопольского

Өрона, пишет грамоту ко всему народу Рускому, об утвердьеню въ вере: и тамо сице: Блажены ди Өеодорит *зловерним* наричет всих, јиже велет, и **от** Сина изходити. Велит бо: свој ди јест Дух Сину. Аще како једносущна јего, и от Отца изходеща, изповидајет кто: того, како благочестива, пријемльем глас. Аще ли пак *како **от** Сина, или **чрез** Сина*, бытје имиюща: то како *хулно и || нечестиво отмищем.*] 337

164. Өеодорит јест был јеретика Нестора заступник, и сподобен јему јеретик: и раздор чинил супрот третјему собору: и светого Кирила проклинал: и супрот ньему (:обранивющи Нестора:) кньигы писал. Потом образумилсе јест Өеодорит: и добил челом: и на четвертом собору въ общеню был прият. А кньигы јего, како быша јеретичны, и нечестивы, таковы посташа: и на петом собору быша проклеты. И из тих то проклетих кньиг јест то Өеодоритово свидочество от Мелетја нине изписано; јеже јест давно от петого собора проклето. Но и по другој причине јест проклето. || Зде бо тој Блажены јеретик Өеодорит, и тој всемирны судиа Мелетиј зъ ньим: всие светие отци, Греческие, и Латинские, въ јеретикы верстајет. Вси бо отци (:како повидахом:) изповидают чрез Сина: и сам Мелетиј то об Дамаскину признавајет. А Өеодорит пак велит: *Аще ди кто изповидајет чрез Сина: таков ди јест зловерен, и хулник, и нечестив.*] Дамаскин пак тако изповидајет (:и з ньим вси отци:) Дамаскин адда (:по вашем о Өеодорите и Мелетию разуму:) јест зловерен, и хулник, и нечестив. Аще пак вы Дамаскина чините јеретиком, не примите себи въ нечест, аще мы вас не чиним, но обритајем и зо || вем јеретиками. 338 339

Өеодорит, Мелетиј, и Максим, всие с҃тие Отцы верстают въ јеретикы.

Дума є҃. изходит чрез Сина, и не изходит чрез Сина.

165. Но можебыт Богдане ты се не чудиш тому јеже мы повидахом. Нит бо новина Фотијевцем осудяти и хулити светие отцы. Тако бо об светом Келестину (:јиже бише третјему собору глава:) въ Кормчеј Кньиге написаша:. *Келестин ди епископ Римски, зъ Несторјем купно, за јерес, на третјем собору проклет.*] Тако Фотиј обо всих *латинских отцех* велише: *поблудиша ди и нечестиво писаша.*] И светого Николу: папу он же соборно проклел: и Кньига Веренка проклинајет хотиа кньига Кирилова Николу Благочестивим Патриахом || 340

Фотијевцем обычно с҃тие отцы, и всу церков, јеретичити.

Проклинают бо Келестина, и Августина, и Николу папу.

И Григория Двојеслова, и всу церков. зовет: и јеще множе по ньем благочестивих пап почитајет. Тако и Стефан Куколь Кириловы кньиги списатель, *всие правоверние хрјстианы* (:кроми једного Светого Златоуста:) въ манихејские јеретикы верстајет. Во Златоустово бо време, Богословје об Душах, не бише јеще објасньено. И он Светы Отец јест написал: јеже светих Хрјстових рабов и угодников Душы јеще нине без тѣлес нисут со Хрјстом, и лица Божјего не видет. Али оних, јиже бы супротивно тому веровали, Златоуст нит осудил. А со временом пак јест Светы Дух церковним учительем и ту истину отврил: и они въ церковних кньигах въ

341 неизчетних || миетех написаша: јеже свети Душы нине пребывают со Хрјстом, и лице Божје зрет: и гришние душы муку терпет. А Куколь пак пишет: јеще ли ди јеретиче велиш: Дабы гришние душы нине муку терпилы: и светие Душы со Хрјстом пребывалы?] И ту рич *јеретиче* повтарајет: и всие хрјстианы, въ јеретикы, и въ манихејские (:невидомоповојем числу:) јеретикы, верстајет *). А именно, и најпаче светого великого Григория, Христова Гостопријемца, и папу, въ јеретикы ставит. Он бо светы Отец, въ Прологу (:Генваря во кѳ ден:) велит сице: Доволно јест ди оному умерьшему брату мучитисе въ огню. Должни јесмо помощи јему: да се избавит оноје муки. И по молитве избавльен бѣ брат он от муки.] И Мая въ ıs ден: јеже ди праведних совершених душы, въ онже час по смерти, на небо приjеманы бывают: то јест јасније от солнечного свита. И аще кто Христа на небу быти верујет: он и Павлову душу быти на небу признајет.] А Куколь: јеще ли ди јеретиче велиш: Павла быти со Христом?] Тако Григориј Куклю јеретиче. Но тако велю хулити и клеветати, нит новина Фотијевцем.

Мелетиј велит, и веровати, и проклинати ЧРЕЗ. 166. Али слушај Богдане дивнијшего Богослова. Тој бо всемирны судия Мелетиј, въ тојже припомньеној грамоте: бывши привел то Ѳеодоритово свидочество: ниже приводит и Дамаскина велеща: || Отец ди Духа чрез Слово производит: и Дух

342 Светы *истинно чрез Слово изходит.*] Тако Мелетиј нам велит съ Ѳеодоритом веровати: *не изходит* чрез Сина. И въ Дамаскином велит веровати: *истинно изходит* через Сина. Самому всемогущему Господу Богу (:јиже јест небо и землю из

---

*) Слѣдующія строки до словъ: „Но тако велю" и пр. приписаны рукою Крижанича въ выноскѣ внизу 340 и 341 страницъ рукописи.

ни ничесоже сотворил:) нит можно учинити: дабы једна вещь, въ једно време, и *была*, и *не была*, а тој жилы судия нам велит веровати: изход ди Светого Духа чрез Сина, и **јест**, и **нит**. Может ли что на свиту от того дурнијше быти? О Соловчани, вы со својим Феодоритом, въ нових кньигах, обличајете перстов складанје: и мньите || быти не стерпну јерес. 343 А тие супрот Дамаскину, Келестину, Николе папе, и супрот всим отцем, и на вcу церков хулы: и то въ Богословю блазнованје, и быти зъ небытје мишанје, не кажетсе вам быти обличени достојно. Зъ древньими Фаризејци поступајете: комара не можете преглотити: а тие велблюды (:и право великы блуды:) пожирајете. Но хоти бы кто небо зъ землькею мишал: токмо аще римску церков хулит: то вам благочестив учител, и блажен, и свет отец.

И ЈЕСТ, и НИТ.

Что Дамаскин разумијет, когда велит, не ОТ, но ЧРЕЗ?

167. Первы разум. Арij велит: не **от**, но чрез Сина, јест сотворен мир. И при том творенју ди Син не имијет || својеје властиты и самотворльивы мощи: но делајет Отчевою мощю, 344 и помагајет Отцу, како слуга. Или Отец делајет чрез ньего, и ји, како орудјем.] Тако может кто речьи: јеже и при производу Светого Духа, Син будет Отцу въ мисто раба, или помощника, или оруди. Но тој разум јест Аријев: нит адда Дамаскинов.

Арij: Чрез значит ОРУДЈЕ.

168. Вторы разум будет, да кторечет: Син при производу Духа, не имијет никакова же (:*ни рабского*, или аријевского, *ни Богу пристојного*:) дѣяни: равно како Дух Светы, при производу Сина, не имијет никакова же дѣяня. А велит се Дух изходити чрез Сина *зато*: *јеже Дух јест Сину једносущен*: *и зато*, *јеже Син* Отцу производеще || му Духа, благовольит, 345 и призволијет.] То јест Фотијевски разум: али нечестив, и хулен разум. И зато не Дамаскинов разум. Тој бо разум задајет глупост, дурност, и сујету всим отцем, и самому Богу Светому Духу. Како дабы Светы Дух во Светом Писму, и Отци во својих Бесидах, много ричеј въсује, залудо, и безделно были написали. Аще бо равно, како Дух не имијет, тако и Син не имијет же, при производу дѣяня: за что адда и за какову корист, и хъ којему концу и разуму јест написано: Дух јест Синов: и от Сина *јемльет* и *слишит*, и посилајет-

Фотијевци: ЧРЕЗ значит благовольенје: и једносущност.

Тој разум задајет Отцем, и Писму глупост.

Писменне и отеческие ричи будут сујетны.

се: и чрез Сина *изливајетсе?* И за что тие ричи не повращаютсе назад? Отци
346 || бо велет: Духа ди велим быти Синовим; а Сина велим быти Духовим. И Син от Духа не јемльет, и не слишит, и не посилајетсе: и чрез Духа не изливајетсе и не производитсе, и не изходит. И за что Отци же велет: *Дух вса, яже имијет, от Слова имијет;* а Син Слово от Духа ничесоже не имијет? За что велет: Син јест Отчев разум, и образ: и *Дух Синов разум и образ?* И за что велет: Син јест Отцу равен, и от Отца меншы: и Духу *Син* равен же, и *от Духа вещы*: а речьи Духа вещим быти от Сина, то ди будет крајно нечестје? Чим адда јест Син вещы от Духа? За исто не чим иним, неже чим и Отец јест вещы от Сина Слова. То
347 јест *причиною,* || јежеколи бо ино речеш; хулник будеш. За что наконец отци велет: Отцу ди, без посредка, совкуплѧјетсе Син: *а Светы Дух пак чрез Сина совкуплѧјетсе Отцу.*] Зде становито и очивисто нит бесида об дарех Светого Духа, ни об ином којем сотвореню: но об самом нутреньем бытю и породе божествених особ. Аѳанасиј нигде велит: Син ди и Дух јесут от Отца: како от сунца *дви лучы*, или *два свита*, и от стебла дви вији на дриву.] И та рич, на својем мисту, имијет добер разум. А Фотијевци пак на крив разум превлачет, и велет: Ото ди ни луча не изходит от лучы, ни свит от сви-
348 та, ни виѧ от вији: тако адда ни Дух от Сина.] || А мы къ ньим: не изходит же ни луча чрез лучу, ни виѧ чрез вию (:аще будут токмо дви вији, и лучы:) а Светы Дух пак, что велите, не изходит ли чрез Сина? Не об производу адда, но об једносущности Аѳанасиј то говорит. Аще пак јест тако, како вы хощете: повѣдьте нам, за что отци велет, Дух ди совокуплѧјетсе Отцу чрез Сина: и потом ди јест Бог?] Где бо въ једну избу, чрез дви окна, придут дви лучы; и где на једном стеблу израстоша токмо дви вији: тамо ни луча једна чрез другу не совкуплѧјетсе сунцу; ни вија једна чрез другу не совкуплѧјетсе стеблу. Но совкуплѧютсе обидви лучи без посредно сун-
349 цу; и обидви вији без || посредно стеблу. *А где пак једна луча ударит въ зерцало: и от зерцала изојдет друга луча къ окну на стину: тамо она друга луча радѧјетсе от сунца, чрез зерцало и от зерцала*: и совокуплѧјетсе сунцу не безпосредно, но чрез ону первшу лучу. Что адда велите о Фотијвци: почѐм велитсе Дух Отцу чрез Сина быти совокупльен? За то ди, јеже јест *једносущен*. Но лихо юже рекохом: ту рич быти

хулну. *Бујесловје бо та рич задајет отием, и светому писму.*

169. Аще бо та ваша рич јест истинна: *повратны адда будут всие тие ричи*, јеже мы зде на искерньем (:168:) числу приведохом. Истинно будет речьи: *Син јест* ‖ *Духов: и Син от Духа јемлњет, и слишит и посилајетсе: и Син чрез Духа изливајетсе. И Син чрез Духа родитсе: и производитсе. И Син вса јаже имијет, от Духа имијет. И Син јест разум и образ Духов. И Дух јест вещы от Сина. И Син чрез Светого Духа совокуплњајетсе Отцу*]. То велю все послидујет из вашие ричи. И не то једино: но и об Отцу будет послидовно речьи: јеже Отец јест Духов: *и Отец от Духа јемльет и слишит и посилајетсе.* И Отец јест Духов и Синов разум и образ: и все проче.] Аще бо не за что ино отци велет Духа Светого чрез Сина изходити, неже за то, јеже Дух јест Сину једносущен: добро адда мы собирајем; *и Сина* ‖ *и Отца чрез Духа изходити. Равно бо како Дух јест једносущен Сину: тако и Син и Отец јест једносущен Духу.* И аще Дух (:не за что ино, неже:) за то, јеже јест једносущен Сину, велитсе изходити чрез Сина: и Отец адда, и Син, за ту же причину (:заньеже јест једносущен Духу:) Морајет изходити, и изходит чрез Духа. И тако все кругом будет сметено. *И Савелијево нечестјс обновльено.* Или аще ты велиш: јеже једносущност једина нит доволна учинити, да се Син производит чрез Духа. И мы адда велим: једносущност же не быти довольну на то, да Дух изходит чрез Сина. Аще ли пак велиш: за то чрез Сина изходит: *Заньеже Син* ‖ *благовольит.*] Мы юже и на то отвещахом на числу Из тоје бо ричи послидовно идет все тоже несподобје, јеже идет и из једносущности. И сверх того идет *Македонска* јерес. Все бо јеже се по благоволњеню производит: ствар јест, а не Бог. От початка адда до конца, собирајем рич, и велим: јеже тој вторы и Фотијевски (:и от нас на числу 168 приведен:) разум, не может быти Дамаскинов разум. Зато јеже јест нечестив: и *из њего послидовно идут Савелијева, и Македонијева јереси.*

Из того идет Савелијево сметенје.

350

351

352

Дамаскинов подлинен разум, ричи, не ОТ, но ЧРЕЗ.

170. Третји адда, и обстојен ответ јест, да речем: јеже Дамаскин на два разума велит пријемати ту рич **от**. Тако да когда говорим ‖ об сотвореню мира, та рич **от** будет равномощна ричи **чрез**: и да мы говорим от, и об первона- 353

чалној, и об купноначалној причине: и да велим: Мир јест сотворен от Отца, и от Сина, и Св: Духа.

А когда пак говорим об нутрнье дѣяню (:и об Божјих Особ производу:) тогда велит Дамаскин ту рич **от** једно об первоначалној (:а не об купноначалној:) причине велити: да речем изходит от Отца, чрез Сина.

Тою бо ричю от, хощет изявити оно, јеже гречески отци велет, једин Отец јест извир и причина: а Латински отци, једин Отец первоначалник.]

Дамаскин не отвеливајет, Сина быти Началом Духу.

171. Но тим Дамаскин не отвеливајет и не отричет, Сина быти Началом || Светому Духу. Дамаскин бо (:бывши послидньи временом въ отцех:) из всих отцев греческих, а наипаче из Богослова, собрал јест своје Богословје, и јеже они по разни-

354 тих пригодах написаша; то јест он въ једен ред свел и разставил.

Светы Дух Сину поначален.

172. Богослов пак велит: *безначално, начало,* и *поначално.*] Светого Духа зовет поначалним. При твореню пак мира Светы Дух нит поначално: но зъ Отцем и зъ Сином, јест једно начало миру. Въ нутру адда въ Тројици Дух Светы јест поначално.

Поначало пак началу јест Поначално. Светы Дух адда јест Отцу бєзначалному, и Сину началу поначален. И Отец и Син

355 јест свет: Духу начало. || Како бо Отец једин јест Бог **от** себе: а Син и Светы Дух **не от** себе, но Бог от Бога: а три лица једен Бог: такоже и зде Отец једин јест первоначалник: или начало **от** себе: и Син купноначалник, или начало **не от** себе, но начало от начала: а обадва једно начало Светому Духу.

Чтó јест быти поначалним.

Поначално пак никаковим же разумом не может се звати, ни быти поначално инако: неже да будет от начала. Светы адда Дух не может Сину быти поначално: аще нит от Сина. А јест пак (:по Богослову:) Дух Сину поначален. Јест адда Дух **от** Сина.

173. А и сам пак Дамаскин велит: *Не имијет ди Отец*

356 *мощи иние, неже Сина. Син бо јест једина мощь* || *Отчева.*] И чрез ту мощь ди, чрез Слово, производит Отец Светого Духа.] А та мощь јест Ипостасна, и Самодѣлива. Та адда мощь нит безделна: *но и сама от себе производит Духа.* Аще пак Отчева мощь Слово производит Духа: Дух адда јест от Слова. Син ди јест **једина** мощь Отчева.] А искерно за

тим, на другој строке велит: Светы **Дух** ди јест **Мощь** Отчева.] Таков јест Дамаскинов, и всих отцев, обычај говоренія и разум.

Син **једина** мощь: али не́ без Духа: и Дух бо јест мощь. Отец **једин** причина:] али не без Сина: и Син бо јест причина, от причины Отца.

174. А јеже пак Мощь и Слово **от самого себе** делајет: слушај Златоуста. Господ (:у Ивана въ главе е҃:) **зъ** укрипліанјем велит: Амин амин велю вам: *Не может Син* ***от*** *самого себе чинити ничесоже*: аще не видит Отца что чинеща.] И тамо же: Не могу азъ **от самого себе** чинити ничесоже. Како слишу судю.]

Златоуст: Син от себе делајет.

На то Златоуст: Не отнимающь ди, *но укрипліающь, свою къ Отцу равност, тако говорит.* Та бо рич || **от себе**, во многих мистех и об Сину, и об Духу Светом, јест написана. И треби нам јест јеје силу зразумити: *аще не хощем големо поблудити.* 357

175. Аще бо саму об себи рич примети кто тако, како се видит прилично мочьи пріяти: смотри, *како велико за тим идет безмистје* и не сподобје. Ничесоже ди не может от себе чинити.] Іаз питаю: Како јест адда и векша и болша добра от себе учинил? и проче. И он же сам Господ велит власт имию положити душу свою: и власт имию опет пріяти ю. Ни что же јеје не отнимльет от Мене: *но іаз ю полагаю сам от себе.*] Но что іа велю об Хрјсту? И мы бо чловици (:от ньих же ничтоже злочестијше | быти не может:) многа 358 *от себе делајем.* Аще бо не от себе, и неимиющи власти, делајем: по наслидку ни гејены за грих не будем должни терпити: ни царства не насладимсе, за добра дела.

176. Что јест адда: Ничесоже не может от себе чинити? То јест: ничесоже супротивна Отцу, ни тудьего, ни странного. И показујет та рич, јего къ Отцу равност, и не отминност *: *и како от једного разума, и власти, и мощи,* чиньена быти дела.] Видиши ли Богдане: како Златоуст изводит рич? Сам Господ велит: *не от себе.* А Златоуст велит: *от себе: како от једного разума и от једноје мощи.*] А что јест пак тој разум и та мощь? Павел и отци || велет: разум 359

Син зъ Отцем, како́ једна мощь, делајет.

* На верху этого слова приписано: неразнитост.

Отчев јест Син.] И Дамаскип сам: *Син ди јест једина мощь Отчева.*] Собери ниие ты, и смотри, ***от** мощи* (:не токмо чрез мощь, но и от мощи:) чинетсе дела. А једина пак мощь јест Син. ***От** Сина* адда чинетсе дела. А једно пак (:и највеще:) дело јест производ Светого Духа. От Сина адда чинитсе производ Светого Духа. А не једно чрез Сина.

Дамаскин не дерзаше изповидати ОТ.

177. То все Дамаскин знаше: и безсумньи також (:а не отцем супротивно:) вероваше. А по всем том не дерзаше својего знаня и вероваия ричю изповидати: ни ричьи **от** Сина. За что? За дви причины.

Зато јеже написано: Дух чрез Сина излиян.

360

Зри!

178. Перва причина. Свети отци Гречески въ Писму обретоша: Дух јест **чрез** Сина излиян·] Тако адда и || писаша: и дальe не поступиша. *Спроса бо и спора* (:како первлье повидахом:) *у ньих об том не бяше.* Дамаскин адда за чест светих отцев не хотяше ни сам дальe поступити. А Августин пак један јест об том изводно и совершено (:и давно первлье Дамаскинова вика:) писал: и чрез и от написал. Гречески бо отци токмо по припадку и въ преходу дотикашесе того миста. Но Августиновы кньиги не быша Дамаскину видомы. Латинским бо језиком быша написаны.

Опасашесе клеветы от јеретиков.

361

179. Друга причина. Обретахусе тогда јеретики Манихејцы и Двоје началники. И от тих опасашесе Дамаскин клеветы, да не рекут: Дух ди изходит от Отца, и от Сина, || ото адда двоје начало.] Бояшесе: да јеретики тою ричю својего нечестя не укрипет.

Также опасашесе речьи Христородица.

180. А јеже пак таков јест Дамаскинов разум, и сия причина подлинна: ово теби доказанје.

Дамаскин бо крипко вероваше: јеже пресвета дивица Мати Божия, истинно јест Христова Мати: и честно зватисе может Христородица. Али заповидајет нам Дамаскин конечно: Да мы ни отнюдже не говорим тоје ричи Христородица: хотя та рич јест благочестива. Зачто? За то ди, јеже Нестор јеретик полюбил и избрал јест себи ту рич, на утвердьенје својего нечестя: и велит говорити Христородица, а не и Богородица.

362

За то ди мы *блюдемсе речьи Христородица*: || да кто не посумньит, нас быти једно миселних Нестору: и нечестивих супрот Богородицы.] Тако об тој ричи Дамаскин.]

181. А сверх того пак он же (:где пишет об говореном и об неговореном:) велит: Ино јест ди говорити; а ино знати что:] или веровати. А то јест речьи: не всего проповидајем:

јеже знајем и верујем. Тако адда и въ сем предложеню Дамаскин добро знајет и верујет, Духа быти от Сина: а не дерзајет проповидати: носещи обзор на јеретикы, и опасающисе от њих клеветы.

182. Смотри за конец самих Дамаскинових ричеј: како об том говорит. Дви бо ричи јест об том изрекел. Перва рич: || 363

Отца ди не велим **из** иного: а велим јего Синовим Отцем.

Сина велим **из** Отца: и Отчевим Сином.

Светого Духа **из** Отца велим: и Отчевим Духом именујем:

Духа же **из** Сина не велим: а Синовим Духом именујем:

А Сина ни **из** Духа не велим: ни Духовй.]

Смотри: како јест всу бесиду завел об ричах и об говорени обычаю.

И велит: Духа от Сина быти не знајем: или не верујем: *но Духа* ***из*** *Сина не велим.*] Тојест: знајем быти, и верујем: али не говорй.

183. Друга рич. Дух ди јест Отчев: за то јеже из Отца изходещь.

И Синов пак јест Дух. Не како из њего, но како чрез њего изходещь. Један бо Отец причина.]

Смотри како Духова къ Отцу || присвојени; и къ Сину присвојени; једну ставит причину, *изход или производ*. А не споминајет *једносущности*: како безмистно и нечестиво чинет Фотијевци. Гледи числа. 364

184. А изходу пак, или производу от Отца једнак и равномощен јест, производ **чрез** Сина. *Једнаку бо силу имијет:* и *једнак учинок делајет. Производ* ***из;*** чинит Духа Отцу существено својего: *и производ* ***чрез***; чинит Духа Сину существенo же својего.] И тако тој производ не токмо једнак; но паче јест и числом једен. И разлучајетсе не делом или вещю: ни мощю или дѣјльйвостю: но једним обзором на первоначалје и купноначалје: јеже Отец || *му јест первоначалник. И то јест јеже* Дамаскин велит, *један Отец причина*:] како сто крат рекохом. 365

Производ от Отца: Производ чрез Сина: Равномощен.

185. Аще пак тој производ (:по обојем обзору:) јест равномощен, и равнодѣјльив: добро мы из њего (:по обојем обзору:) једнако изводим собранје, и велим:

Дух Светы производитсе от Отца: *адда Отец производит Духа.*] Тој бо производ из Отца, ничим же иним не чинит

Аще Дух произведен чрез Сина: адда Син произвел.

Аще Дух изведен от Отца: адда Отец произвел.

Духа Отцу существено своjего, неже тим, jеже Отец jего
производ.

Дальjе велим: Дух Светы производитсе **чрез** Сина. Адда
Син производит Духа.] Ничим же бо иним тоj производ чрез
366 Сина, не может учинити Духа Сину существено и || родона-
слидно своjего: неже тим, jеже Син jего зъ Отцем купно
производит. (:Аще бо Дух jест равно тако Синов, како От-
чев: *равна и jедна причина чинит jего Синовим и Отчевим*:)
Аще пак Син производит Духа: Дух адда изходит от Сина.

Равно и jеднако Синов, какὸ и Отчев: адда по jеднакоj причине.

186. Смотри же jеще приметливо Дамаскиновы ричи. Не
велит просто: *не от ньего*, но чрез ньего, изходит.] но велит:
не како от ньего, но *како чрезъ ньего*, изходещь.] Тоj jест
речьи: не како первоначално **от** ньего, но како купноначал-
но от ньего изходещь.] Или *не како от первоначала, но ка-
ко от купноначала изходещь.*

Нé какὸ ОТ: нὸ какὸ ЧРЕЗ. Нé какὸ от первоначала: Нό какὸ от купноначала.

187. То се твердит апостолским говореня обычаjем. Павел
велит || *Отец jест Духа* ***чрез*** *Сина* обылно на нас излиял.]
Петер велит: *Син jест Духа* от Отца приjемши, *излиял.*] Не
jеднако говорет. А извистно jест, jеже jедно разумиют. Об jед-
367 ном бо делу говорет. Добро адда мы с Павлом и зъ Дама-
скином велим: *Отец jест Духа чрез Сина* произвел.] Добро
же и съ Петром, и зъ Августином велим: *Син jест Духа
произвел.*] Аще пак Син Духа излиял и произвел: *Дух адда
jест от Сина излиян и произведен.* Аще пак от Сина Дух
произведен: Дух адда от Сина изходит.

Павел: Отец чрез Сина излиял.

Петер: Син, от Отца излиял.

Примета на апостолскиjе ричи.

Павлову рич облюбиша Отци Гречески.

188. Павлова рич: Отец чрез Сина излиял. *Дух* ***чрез***
Сина излиян.] Из сеj ричи Отци Гречески приjаша обычаj го-
ворити: чрез Сина изходит.] Гледи числа 138, 139.

368 Петрова рич: Син Духа излиял. Дух **от** Сина излиян.] ||
Из сеj ричи (:и из иних писма ричеj:) Отци Латински приjа-
ша сию рич: ***от*** *Сина изходит.*] Павлова пак рич: *чрез
Сина излиян*:] Равномощна jест Петровоj ричи: ***от*** *Сина
излиян.*] Адда и Отцев Греческих рич: ***чрез*** *Сина изхо-
дит*:] равномощна jест Отцев Латинских ричи ***от*** *Сина
изходит.*

Петрову рич облюбиша Отци Латински.

Примета на Дамаскиново богосл[illegible] ли Дамаски Фотијевец, или нач[illegible] новец, и Римлянин. 376

189. Јиже хощет којего учителя разум у[illegible] јет не једну нику једину јего рич взети, и обична[illegible] къ оному концу и предложенью написаны јего рич[illegible] куп свести, и разсудити. Тако хощем и мы || Дамаск[illegible] разума поискати. Фотијевци приводет јего рич, не [illegible] *чрез*:] и ту једну потирают: а иних јего ричеј о[illegible] мньет јего быти изреднијшій Фотијевцем. А мы пак хощем [illegible] казати: јеже Дамаскин јест сребрен Римскије церкве [illegible] једен из напреднијших Августиновцев и Римлянов.

Отец все чрез Сина делајет.

И Син все једнако делајет.

190. Становито бо превелико зритсе въ том делу Бож[illegible] смотренје и милосердје ко својеј церкви, и къ порученој [illegible] Петру скале. Да јест Дамаскин, чрез ту једну рич (:не **от**, [illegible] но **чрез**:) все своје, и прочих отцев Греческих богословје и благочестје (:супрот Фотијевскому бујесловю и нечестю:) сохранил, и въ цилости обдержал. || Неизчетни бо јесут у светих отцев изроки написани: въ ньих же отци (:не токмо Латински, но и Гречески:) от Сина изповидают. Али Марко Јефески на Собору, на вса такова миста једну рич ствещеваше: и јединим махом то все отеческо Богословје подсикаше: и всие отеческие кньигы некористними чиняше, велещь: *Латинци* ди сказиша кньигы.] И нит јест Марко Римску церков безоружну учинил: и всу соједиьньеня надѣю во вiкы затерл и угасил. Марка слушают и такоже говорет остални Фотијевци, и велет: всие Светих Отцев кньигы быти скажены: и въ сеј постати, слуха не достојины. Једино Дамаскиново || Богословје јест (:Божјим промислом:) тој Марковој клевете и потвари убежало. Вси бо Фотијевски учительи во својих греческих печатних, и въ Руских печатних же кньигах (:зъ ради тоје ричи *не* **от**, *но* **чрез**:) пријемлют Дамаскиново Богословје за подлино, и цило. И от Римлянов не скажено. И приводет је подолгу. И мы из руских кньиг изписавши, примещајем въ Дамаскиновом Богословю сие ричи.

'77

371

191. Перва Дамаскинова рич: *Светы Дух ди истинно чрез Сина изходит и производитсе.* Тою ричю разбијајет Дамаскин Преподобного Максима Грека, и Мелетия папы, премудрост: јиже приводет рич блаженного јеретика Феодорита: || 372

Дамаскин: истинно чрез Сина произзводитсе.

и зъ ньим супрот всим отцем (:по јеретичному упору и безстудю:) дерзают велити: *ни* ***от*** *Сина*, *ни* ***чрез*** *Сина*.] А зъ Дамаскином пак Мелетиј велит: *не* ***от***, *но* ***чрез***.] И тако *јест* ***чрез***, *и нит* ***чрез***. А что пак јест то? Богословје ли, или бујесловје? О Руски славны народе. Такови сут ти твоји Богослови, и Папы, и всего мира Судци, и Константинополского ѳрона блюстительи. Отпри очи, и обозрисе, славны народе: и по ветхој причи, веруј: али смотри кому верујеш.] И по Ивановој ричи: Не верујте всакому духу: но извидајте духы, јесут от Бога. Многи бо ложльиви пророци
373 изидоша въ мир.] А что пак может быти || ложнијше: неже об једној вещи велити, *и јест, и нит*.

А Максим пак шегавје и мудрје от Мелетиа, и ко својему блудному разуму послидовно въ том поступајет. Ѳеодоритово бо свидочество приводит, и хвалит. А Дамаскиново Богословје молчанјем оминујет и кријет. И не токмо кријет: но и Дамаскина и вси светие отци въ јеретикы верстајет. Велит бо: аще ди кто велит, ***чрез*** *Сина*: то како *хулно и нечестиво* отмищем.] А вси пак Отци велет, *чрез Сина*. Вси адда Отци јесут Максиму хулники и нечестиви. Опет отпри очи Руски народе, и смотри: каков јест тој твој преподобны учи-
374 тель, јиже то Ѳеодоритово, || из кньиг јего на петом Собору проклетих изнето свидочество теби предлажет, и веровати велит. А великого церкви свѣтителя Дамаскина (:от Пресветие Богородицы отсичены рукы изцильенјем потвердьено: и от всеје церкви приято: и от всих Фотијевских учительев приводьено:) Богословје једин отмищет и хулит. Али велиш: та рич јест и въ Ивана патриярха, и въ прочих антијохијские власти епископов грамоте написана.] Отвещујем. И въ самом Божјем писму јест написана сия друга рич: ядите ди от овоща дрива сего, и будите якоже Бози.] Но нит за то ис-
375 тинна та рич: або вим от диявола јест изречена. || Такова јест и та рич. И она грамота нит на собор принесена: но долго по совершеном собору, от них раздорников (:по царском промыслу мирещихсе:) къ царю, и къ иним патриярхом, написана и послана. И тако не имет та грамота никакови же соборние крипости. И всих отцев благочестю јест супротивна: и всие отци верстајет въ јеретикы: како повидахом.

Луча свитит: Сии делајет. 192. Втора Дамаскинова рич: *Огонь свитит и огньев свит свитит*.] Тою ричю Дамаскин разбивајет Фотијевцев бледенје,

велещих: Отец * чрез Сина производит Духа: А Син не производит.] А Дамаскин: како ди велим: *Огонь чрез произходещь из себе свит свитит.* (:А не велим, служебно орудје || бытю огню сущы из њего свит; но *мощь* породну:) тако велим: *Отец все јеже чинит, чрез јединородного Сина чинит* (:не̇ како̇ чрез орудје служебно; но како̇ чрез породну ипостас, и *мощь*:) И како̇ велим: огонь свитит; и *огњев свит свитит*: тако все, јеже Отец чинит, чинит *једнако* и Син.] То Дамаскин Отец пак чрез Сина производит Духа. И Син адда једнако производит Духа. Или аще не тако: *Сильнијша адда будет огњева безипостасна Мощь, Свит: неже Отца Бога ипостасна и всемогуща Мощь Син.* Огон бо свитит: и огњев свит свитит. А ты Максиме велиш: Отец производит: а Син не производит. Ото теби Максиме Дамаскинов || разум: Его же ты не любиш: и за то бижиш и кријеш. 376

Отец все чрез Сина делајет. И Син все једнако делајет. 377

193. Дамаскинова рич трети. *Син ди јест једина Отчева Мощь*: иние мощи ни имијет.] Та пак Мощь, Слово, јест жива, ипостасна, или самообстојна, и самодѣјльива. И по Дамаскину все јеже Отец делајет, делајет **једнако** и та Мощь:] И по Златоусту, та Мощ *Син сам от себе делајет.*] Аще пак Отец (:по Дамаскину:) чрез ту Мощь, чрез Сина, производит Духа (:и та Мощь *сама от себе делајет: и једнако зъ Отием все делајет*:] Та адда Мощь производит Духа. или аще не та: как адда ина мощ производит? Отец бо (:по Дамаскину:) *иние мощи не имијет*:] Аще пак Син Духа производит: Дух адда от Сина изходит: Смотри дальe, | что из того послидовно идет: Аще бо велиш: та Мощь при производу зъ Отцем делајет: али не от себе, ни једнако зъ Отцем делајет: та адда мощь будет безипостасно, и служебно орудје. И то теби Аријева јерес. Аще ли велиш: Та Мощь ни от себе, ни зъ Отцем ничесоже не делајет: Иние бо мощи не имијет. И тако Светы Дух будет не от Отца, но от Себе. И то теби двојеначална јерес. 378

Син једина Отчева Мощь.

194. Дамаскинова рич четверта. *Сина ди не велим Духовим.*] Сею ричю Дамаскин разбијет Савелијево и Фотијево сметенје: јиже *за причину присвојени ставет једносущност*: и Светие Особы мишающи (:и Тројцу изводещи:) велет: *Дух ди јест једносущен: и за то Синов || Дух*: И Дух јест једносущен: и за то Отчев Дух. И Син јест Духу једносущен: и зато Духов Син. И Отец јест Духу једносущен: и зато Духов 379

Сина не велим Духовим.

* Въ рукоп. Отцев.

Отец. И Михајил јест Гавријилу једносущен: и за то Гаврији-лов ангел. И Гавријил Михајилу једносущен: зато Михајилов ангел.] Али велиш: они тако не говорет, једину перву рич они велет: а прочих не велет.] Мы отвещујем: они не велет: али сама собою вещ тако велит. Из ньихових бо початков нужно и послидовно јест тако велити. Али Дамаскин јим запирајет блудльива уста, и велит: *јест ди Син Духу једносущен: али нит Духов.*] Не једносущност бо, но ино ничто

380 јест присвојеню причина. А что таково? Слушај.

Присвојеню причина производ.

195. Дамаскинова рич пета. *Отчев* ди || јест Дух: *зато јеже от Отца изходит.* И Синов јест Дух: *за то јеже чрез Сина изходит.* А то јест речьи: изход, или *производ јест присвојеню причина.* Отчев бо јест за то: јеже Отец јего

Син адда производит.

производит: И Синов јест за то, јеже Син јего производит: Аще бо Отец производит: Не может адда Дух (:за производа или изхода причину:) быти Синов. А јест пак Дух Синов равно тако, како и Отчев (:и не за ину, неже за ту производа причину, по Дамаскину, јест Синов и Отчев:) производит адда Син Духа. И Дух изходит от Сина.

Присвојенје јест једнако: 381 адда и причина присвојеню једнака.

196. Инако разсмотримо тоже. Светы Дух *јест равно тако Сину, како и Отцу свој*: то јест существено свој. || Тому пак обојему присвојеню (:по Дамаскину:) причина јест *изход от Отца, и изход чрез Сина*] Аще пак то обоје присвојенје јест једнако: по нудьи и причина обојего присвојеня јест једнака. Присвојеню пак Духа къ Отцу причина јест та: јеже Дух от Отца изходит: а то јест јеже Отец јего производит. Нит бо Отец при тому изходу безделен. Присвојеню адда Духа къ Сину причина јест та же: јеже Дух чрез Сина изходит: а то јест речьи, јеже Син Духа производит. Нит бо Син, при производу сущем чрез себе, безделен: како жлиб, при текущеј чрез себе воде безделен јест и не дѣјльив. *Аще пак тако нит* (:и *причина* нит овде и тамо једнака:) не мо-

382 жет адда ни || *учинок* јеје быти једнак. То јест: не может *присвојенје овде и тамо быти једнако.* А јест пак присвојенје. овде и тамо једнако: јест адда и причина присвојеня једнака (:то јест, изход, и производ једнак:) И аще производ једнак: Син адда Духа производит. И аще Син Духа производит: Дух адда от Сина изходит. То все (:јеже от числа 187, до сего миста, принесохом:) должен јест Светы Дамаскин знати, и веровати: аще не хощет Петру, и Павлу, и всим отцем, и самому себи супротивен быти. И безсумньи все то јест знал, и все тако веровал.

Дамаскинова рич ѕ҃. Собрање Дамаскинових изроков из трјода, на петдесетницу. || 383

197. а҃. Аз, ꙗко себе, параклита иного, *Духа мојего*, и Отча пошлю.]

в҃. Иже въ пророцех глаголавшы, Бог *истинны*, слова раздаватель, и свѣдитель [1]), познавајетсе днес.]

г҃. Ꙗко отческа Божественна сила гредущь [2]) приде.]

д҃. Царь царем, ꙗкоже истинно *из тогоже један Слово произшед*, из Отца безпричиннна: *равносилна твојего Духа апостолов.*]

е҃. Дух от Отца изходещь, и Духом вѣрним ꙗвиса дарльив [3]) нам: *въ них же вселиса јестеством*].

ѕ҃. Дух Светы учеником приде: и зато [4]) свети отци установиша праздник: *како Светы Дух приде. Ꙗко један јест светы Тројицы.*]

з҃. Царю небесны, Тишителю, Душе истинны, *јиже везде јест*: *приди* || и вселиса въ нас.] 384

и҃. (sic) Дух сниде Светы въ огньених ꙗзицех: и проче. Дух Светы *бѣ прно, јест, и будет*: и проче. Живот, и живꙗщь [5]: свѣт и свѣта давател: сам благ, и извир [6]) благости: и проче. *Бог*, и обожающь: огон от Отца изходащь глаголющь, дѣющь [7]), раздѣлающ дары.]

ѳ҃. Въ тој день самого пресвятаго, и живящаго [8]), и всесилнаго Духа празнуем, *јединаго от Тројицы Бога. Апостолом бо јестеством приде*: раздѣлаа въ видьеню огньених ꙗзик.] Беседа јест къ Сину: срасленo изливающы.

і҃. Извир [9]) присносущы, *непрестанно точещы* [10]) *реку* неизглаголану благости, *воду живу присно текущу* срасленo изливающы: тоје [11]) излꙗвјем душу мою напој].

аі҃. *Бог Тишитель нине изливајетса* || апостолом]. 385

ві҃. Дух Светы, *свѣт от свѣта изходꙗщь, въ огньених ꙗзицѣх приде*].

гі҃. Другого Тишителя нам Тишитель *Хрјстос послав, духа въ пророцѣх глаголавшаго.*]

ді҃. Дше истинны разума: и проче. Јиже от Отца изходꙗщь, а Сина ради *створи богато дарован* [12]), спасај нас.]

еі҃. Дух свети, *раздѣляющь даровања, на землю приде.* Не

[1]) На верху этихъ словъ написано: служителем и свѣдителем. — [2]) градын. — [3]) издателен. — [4]) елма. — [5]) животворяи. — [6]) источник. — [7]) гл҃а, дѣа. — [8]) животворящего. — [9]) источник. — [10]) текущы. — [11]) того. — [12]) дајемы.

иже первою сѣню закона, возсиявши въ пророцѣх, но *существено нам даровася.*]

ı҃ѕ. Дух Светы, извир всакие благости, *существом приде.*]

ı҃з. Дух Пресветы, *Отцу једносущен и Слову, нашед на ученикы.*]

ı҃и. Днес Дух твој всесилны, владико от Отца *посилајется,*

386 *тебѣ једносущен* || въ огньених язицѣх.]

ı҃ѳ. Днес *излиял јеси*, Тишителя Духа твојего, о Спасителю, *дарованя*] А по малу велит: *Бог* Тишитель нине изливаjется апостолом богато.]

к҃. Тишитель *својство Божества носящь нине приде: въ огньених язицѣх Бог показался явно.*]

Примета.

198. Максим на числу 132, и 144. велит. Божје ди существо *не дајетсе*, и *не пријемљетсе*, и *не изливајетсе, и не посилајетсе* (:а тому послидовно и *не приходит*: и не изходит:) но токмо являјетсе, въ дарех. А Дамаскин что?

Обявљеню. Ирмос к҃: Въ огньених язицѣх Бог показася.]

387 к҃. Бог истинны познавајется днес.] || Досље верујет Максим Дамаскину.

Об *посланю.* Ирмос а҃. Параклита духа мојего и отча пошлю] д҃. Равносилна твојего Духа послав.] ı҃г. Хс҃ посла Духа въ пророцѣх глаголавшаго.] ı҃и. От Отца посилајетсе, теби једносущен.] Что велиш Максиме? Не посилајетсе Бог? верујешли Дамаскину, и Златоусту: или наче евангелю?

Об *дарованю.* Ирмос ı҃е. Раздѣляющь дары приде существене нам даровася.] ı҃д. Ствари дарован, спасај нас.]

Об *пришестю.* Ирмос е҃. въ нас вселися јестеством.] г҃. Иже приде, једен јест Светие Тројицы.] И проче.

Извир точещы воду живу.

Об *изливаню.* Ирмос ı҃а и ı҃ѳ. Бог нине изливајетсе.] Ирмос ı҃. воду живу, *присно текущу, сраслено изливающы.*] Кая

388 может ина быти || присснотекуща вода: неже ипостас Светого Духа? Ствар бо ни једна нит присносуща. А изливајет пак ту воду временно на апостолы: и въ вѣчности точит ту реку, извир присносущы Отец, и Син. Бесида бо сия јест къ Сину. Або велит: **сраслено** изливающы.] То јест купноначално зъ Отцем производещи. Рич бо та **сраслено** (:по греческу συμφυτως, или συμφυῶς, или инако: по латинску *concrete*: по

нашему, зрастено, или *зрастно*:) не может зде чесо иного знаменовати, неже *купно*, *равно*, и *једнако*.

А изнета јест та рич из евангелиа Иванова, из главы д҃: Ты бы ди просила от њего, и *и он бы ти дал воду живу*. Господи дај ми ту воду.] И въ главе з҃: јиже верујет во ме || реки из торбуха јего потекут *воды живы*.] А то ди јест рекал об 389
Духу: јего же хотиаху приати верующеи въ њего.] Тако изказујет сам евангелист. Аще адда *река јест Светы* Дух: и аще та река *присно течет*: и аще извир присносущы ту реку *непрестанно точит*: из растно или купно *точит*: Син адда јест тој присносущы извир: јиже зъ Отцем зрастно, и непрестанно точит ту приснотекущу реку: Св. Духа ипостас.

199. Иван велит: Слово бѣ у Бога (:ке Θеос ηи ὁ логос:) и Бог бѣ оно Слово.] То јест речьи *Бог бѣ у Бога и от* Бога: *а једен Бог*.

А Јеремиа велит об Отцу, или просто об Богу: *мене* ди оставиша, извир (:источник:) воды живие.]

А Давид пак велит: у тебе јест извир || (:источник:) *живота*.] Чго зде велите Фотијевци? један ли Отец извир? једен 390
заисто: або вим Отец јест извир: *и у Отца Син извир живота*: а оба два једен извир. А тој пак извир от извира Син точит из себе воду животну, Светого Духа. Велит бо: аще бы ты просила: аз бы ти дал воду живу.] И јиже во ме верујет: реки от њего потекут воды живие]. И въ Апокалипсису въ главе ка҃: јаз јесем а҃ и ѡ҃, начало и конец. Аз једному дам из извира воды *животние* даром.] и въ главе кв҃: И показа ми ди чисту реку воды животние, *изходещу* из *престола* Божијего и агњеща.] Примещај. Не велиг, Реон (:текущу:) ни ексерхоменон (:гредущу:) ни || ино что таково. Но како въ Евангелю велит: пара ту патрос екпоревете.] (:от отца 391
изходит:) Ту же рич ставит апостол и зде, и велит: потамон екпоревоменон.] (:реку изходещу:) Тамо: пара патрос:] от Отца зде ек Θрону.] из престола. То јест (:како Давид велит:) из Извира животного, сущего у Отца.

Рика изходит из престола.

200. Примещај второ, веще, неже два десет крат јест Иван въ Апокалипсису споменул *Престол Божји*. И на никих мистех зовет просто престолом: а инде престолом Божјим. А инде говорит тако: да се кажет јагњец не на једном престолу зъ Отцем, зъ Отцем сидити. Въ главе бо е҃ велит: сидещему на престолу, и јањецу, благословљеније.] Глава s҃: От

Престол Божијјагњец.

392 лица сидещего || на престолу, и от гнѣва јагньеща.] Глава ꙁ҃: Стоѩщи пред престолом, и пред лицем јагньеца.] Глава ̃: Здравје оному, јиже сидит на престолу Бога нашего и јагньецу.] Глава ꙃ҃: Дам јему сидити на престолу мојем: ѩко же и ѩз седох зъ Отцем на престолу јего.] Зде и сам Господ повидајет, себе имити ин престол, от престола Отчева, приправльен побидником.

Токмо на једином сем мисту Иван (:где споминајет реку воды животние, изходещу от престола:) престол два крат зовет *Божјим, и јагньещим.* И въ главе ꙁ҃. такоже споминајет воду живу: а смотри како говорит. И јиже ди сидит на престолу, пребывати хощет над ньими. Заньеже агньец (:јиже
393 јест на среде престола:) || хощет је привести *къ извиром живим* вод]. Из нутра ди, из престола, изходит река животна. А въ нутру ди, въ средине престола, јест. јагньец.] От јагньеца адда изходит та река животна. И јагньец јест у Бога Отца (:по Давиду:) извир *живота.* А что јест пак тој живот: неже *животворещы Дух?* јиже јест и саму Хрјстову плот оживил. Хрјстос бо ди уморен плотю, а оживльен Духом: въ ньемже јест и сущим въ вузе духом пошедши проповидал. Тако Петер. А Павел пак Постал јест ди первы Адам въ душу живущу: а послѣдньи Адам въ *духа животворещего.* Ко коритѩном лист а҃ глава ѳі.] То јест како Адам имѩше въ
394 себи душу || существено свою: тако и Хрјстос Слово имијет о себи Духа Светого, существено својего, им же јест и свою плот обживил, и обживлѩјет мертвие, и живит все. Гледи зде, ниже, ирмоса ки҃.

Придивок къ числу 197. Из трјода новие печати.

201. Ирмос ка҃. *Дихањем* нижним, и огньеними ѩзикми, *подав Духа* Хрјстос.]

ки҃. Знамење Божества носѩщь, въ огню Дух раздилисѧ: ѩко Отчева Божиѩ сила гредуща јест *самоповелителна.*] Ото адда сам повелитель, или заповидник и владика Дух: и вдохньењем јест подан: и въ огньених језикех раздильен.

кг҃. Царю царej, једины отъ јединого, сам Слово пришед-
395 ши, от Отца безначалнаго[1]) || равномощнаго своего[2]) Духа, апостолом *истинно послал јеси, ѩко благодателѩ.*] Ото адда: не

[1]) На верху надписано: безвиновнаго.—[2]) На верху: твојего.

благо једино, или дары једины: но и Самого Благодавца, и Даролавца, истинно послал јест Син.

к҃д. Ѩкоже изволи[1]), самовластно, необладан изходит Дух от Отца, умудрающь въ ѩзицѣх апостолы печатящь[2]) живоносно слово *отчесилно,* сообразно,`јеже Спаситель рече.] Ото слово *отчесилно.* То јест равносилно, въ Духа посиланю и производу.

к҃е. Спасительно *самовладичны* један, свѣт самосиѩющь (:и проче:) насищающего Духа подаjет.] Сиѩ рич говоритсе къ Сину. Велит бо: спасительно самовладичны.] Син адда самовладичен, и самосиѩющь || свѣт, податльив јест Свѣта Духа и подаjет јего један: али не без Отца. Гледи ирмоса і҃к: Дух Светы, свѣт от свѣта.] Аще ли велиш, сию рич речену быти къ Отцу: тако да Отец једин подаjет, а Син не подаjет: за что адда велит ирмос 396

к҃ѕ. Аз на Отчем престолѣ сѣдящь, *излию Духа?*] За что ирмос а҃: аз Духа моjего и Отча пошлю?] За что Аѳанасиј: *Син јест того дaватель једин.*]

к҃з. Всесветы Душе, изходещи от Отца, *и чрез Сина пришедшы* къ учеником: *тебе Бога* познавших спаси нас.] Ото Бог Дух изходит чрез Сина. Гледи и ирмоса л҃в.

к҃и. Присноте кущы, животны и просвѣщающы *источниче,* купно присносуща Отцу, и дѣјльива сило, велико || именита мудрост Отчева: сам владико всих, Боже Спасителю наш: јиже пришестје Светаго и Животворящаго Духа, на светие своjе апостолы, *излиѩл јест.*] Ото Син сам Животворещаго Духа излиѩл. И Син же јест *присносущы источник живота и свѣта.* А коjего свѣта, неже Духа? 397

к҃ѳ. Јиже на небеса возшедшы, и на десну Богу Отцу сидещи, Божjего, и Светаго, и *једносущнаго,* и једносилнаго, и и једнославнаго, и купноприсносущего *Духа послал јеси.*

л҃. Твоjего Тишителѩ, ѩко въ огньених ѩзицѣх, послал јеси.]

л҃а. Дух Светы, *источник* всакие благости.] Того источника јест послал Син Источник.

л҃в. *Дух Светы* Бог, *сраслен* и сопрестолен (:речьи бы: једно сущен, и равно честен:) Отцу и Слову познаваjется, || свѣт пресовершен, от свѣта просиѩвшы, от безначалнаго совершенаго Отца, *и чрез Сина произходѩщь.* Тому возвопимо: животодавче Тишителю, мир миру своjему даруј.] 398

[1]) На верху: благоволи. [2]) На верху: печатлѣя.

Из минеjи на Богоꙗвльенjе.

л҃г. Jорданские струjи тебе источника прияша.]

л҃д. Благодат Духа подавашеся от Христа Бога и Спасителя нашего душам нашим.]

л҃е. Дух сходяше, въ обличю голубиньем, *осветити воды.*]

л҃ѕ. Хрjстос ꙗвися на Jорданѣ, осветити воды.]

л҃ꙁ. Родительев глас свидочаше ти: возлюбльенаго те Сина именующь. И *Дух* въ обличю голубиньем извистно творяше Слову утвердьенjе.]

л҃и. Отец возгласи: Сеj, jиже ся крестит, Син возлюбльены

399 моj. А Дух приде къ сподобному.] И више. И Дух || свидочит Божество: сподобному бо предтичет.]

И опет. Ученик зрит, от Отца послан: пребꙑвающа Духа на пречистом Словѣ.].

л҃ѳ. Глас Господень на водах вопит: придите, примите вси Духа премудрости, Духа разума, Духа страха Божjего, ꙗвившегося Хрjста.]

м҃. Въ jорданскоj рѣцѣ увидивши те Иван къ себи грядуща, велꙗше: Хр҇те Боже, что къ рабу приде скверны не имиющи владика? [1]) Въ чиjеже те име окрещу? Въ име Сина? но ты сам jест воплотившыся Син. Въ име Духа Светого? Но *и сего умиjеш* [2]) *давати вѣрним от* уст: ꙗвившися Боже помилуj нас.]

400 Зде jест бесида об Троjици, а не || об дарех. Нит бо рич пристоjна, ни послидовна: дабы Иван изпитовал: Крестити ли въ име Отца Бога; и Сина Бога: а потом въ име дара сотвореного, и без ипостасного. Говорит адда не об дару Духа: но об Духу Богу: и велит: ты ди Духа Бога от уст подаjеш.] То jест: вдиханjем знаменуjеш: jеже Духа Бога jеси производитель.]

202. Но зде нам повстаjет замет, обличjем крипок; а поистине слаб. Въ Синаксару бо на понедѣлник jест написано. Светы Дух ди въ сеj ден апостолом *существено наjде*: и проче. Сеj Светы *Дух jедин jест Отцу, и Сину, во всѣх*: и проче. Просто речьи: во всем самовластен jест, и всесилен: и

401 проче. Просто, вся имат, jелика Отец и || Син, кромѣ рожденꙗ: и нерожденꙗ: *от Отца jединого изходꙗщь.* Излиꙗвшу же ся на всаку плот Духу Светому, мир всаками дарованьми из напалнися: и проче. Трегубо от Христа учеником дан быст Дух Светы. Первлье страсти, не ꙗвно зело, по возстаньеню,

[1]) На верху: Господи. [2]) На верху: вѣси.

вдохньенјем јавнѣје. А нине *посла јего существено.* Паче же сам сниде совершен, просвѣщающь и освещающь јих:]

203. **Ответ** а҃. Треби нам јест помислити и на прочие Дамаскиновы, и на иних отцев ричи. Како (:въ ирмосу кз҃, и лк:) велит: *Дух ди Бог чрез Сина изходит:*] а инде, истинно изходит, и производитсе:] И Синов јест за то: јеже чрез ньего изходит:] И Син јест Духа Бога послал, излиял, дал:] И Синов јест Дух || и разум, и образ:] И како ини отци велет: 402
Син јест вещы от Духа:] И Дух от Сина јемльет мудрост. И все јеже имијем, от Слова имијет.] И прече. Зде адда јест треби разсудити. Аще Дух от Отца јединого тако изходит, да Сину при том изходу дела нит: послидовно будет, да сие ричи всы будут въ сује, безделно, и даром, или паче ложно изречены. Како бо может Дух Бог инако чрез Сина производитисе: и все јеже јемльет и имијет, от Сина јемати и имити: аще въ самом производу јемльет? Аще бо не въ производу, но во времену что јемльет: не будет Бог, но ствар. Тако по Фотијевском разуму: или сие ричи всы јесут лажны и нечестивы; а та једина рич истинна. Или сие || ричи истинны; а та 403
рич лажна и нечестива. Зато адда, аще мы не хощем въ отцех противности, лажи и нечестиа поставити: морајем ту рич не по Фотијевску, но инако прияти. И мы ю пријемльем тако: какȍ нам отци велет пријемати иние тој сподобны ричи. Такови јесут ричи: један Отец јест Бог: један Отец знајет, а Син не знајет, судного днева: један Отец добер: и проче.] Гледи числа 112, до числа 126. И тако мы разумијем: *изходит от Отца јединого: како первоначала: а чрез Сина, како от купноначала.*

204. Ответ в҃. Сверх того та рич приносит велику сумню: јест ли подлинно Дамаскинова. Въ первие бо печати Трјωду стојит написано сице: вся, *јелико* имат (:за || јелика имат:) 404
Отец, и Син, кромѣ нерождениа и рождениа (:и ту точка: и бесиде конец:) ***От*** *Отца јединого изходящиа.* (и ту точка же и бесиде конец:) Излиявшу же ся Духу на всаку плют: и проче.] Видиш: како јест та рич окбрньена, мрачна, и не складна. Починајет говорити, невидомо об чем. А въ произходу разумијетсе Светы Дух, въ первом или именительном падежу. *Дух ди имат вса.*] А потом въ диль, нескладно, и невидимо за что, препадајет бесида на вторы или родителны падеж. Духа ди от *Отца јединого изходящиа.*] Изполнимо рич, и рецимо: *Светы Дух имат вса, јелика Отец и Син. Светого*

Духа от Отца изходяща.] Кто [1]) может ту гадку угаднути? И како ‖ јест та послиднијша рич въ первшеј привезана? Будущи адда та рич тако нескладно и безмистно составльена: известно јест, јеже нит Дамаскинова подлинна.

405 205. **Ответ** г҃. А смотри пак јеще: что и сверх того Дамаскин (:въ ирмосу кг҃:) велит: Царю ди цареј, *једины от јединого*, сам Слово произшедши от Отца.] Смотри: аще Син от Отца јединого: и Дух от Отца јединого же: то *адда Два, а не један от јединого.* А Дамаскин пак велит (:и зъ ньим ини Отци велет:) *Син јест један от јединого.*] Не может адда нашего Дамаскина быти подлинна: но от никојего дивјего Дамаскина јест затѣяна та рич: *Дух от Отца јединого.*

406 А сверх того и вес он Синоксар кажетсе ‖ не от Дамаскина быти написан. Јест бо въ ньем сия рич: *Светы Дух један јест Отцу*, и Сину, во всѣх.] И та рич јест не опасно написана. Ни један бо Отец тако не говорит: *Дух јест један Отцу.*] (:Або вим тако Светы Дух будет једно лице зъ Отцем и Сином:) Но отци велет: Светы Дух јест *једно зъ Отцем*, и съ Сином:) како и сам Спаситель велит: Аз и Отец једно јесмо.] то јест речьи, једно бытје или существо. Хотя пак опослије Синаксар разлучајет лица, и велит: Кромѣ родьеня, и неродьеня:] али по всем том (:како ревохом:) неопасна јест та рич: и всим Отцем необычна и странна. И за то и та не может быти Дамаскинова.

407 206. **Богдан**. Али тој Синаксар, аще јест ‖ въ первој печати тако грубо написан: въ новој печати јест поправльен: како си ты и сам привел: на числу 202 и на числу 204.

Милош. Али нам пак нит въ убезпеченю и въ спасеню доволно, да смотрим: како јест въ руском преводу поправльено. Но мы питајем: обритајет ли се тако въ ветхих и въ подлинних греческих кньигах написано? И велим за известно: не быти тако въ подлинних написано.

207. **Ответ** д҃. Дамаскин бо (:въ тих же стихех и ирмосех:) всáкамо пестрит бесиду: и нигде ставит об Отцу, и об Сину, једну рич: а инде говорит зъ разлученјем: и ставит једну рич об Отцу, а другу об Сину. Какоти где велит: *из-*
408 *ходящего* ди от безначалного Отца не суменно; ‖ а на Сину почивающего, пресветаго Духа славим.] А инде велит: јеже от Отца изходит: а чрез Сина јављјетсе.] И въ тих то такових

[1]) Кто въ рукоп. повторено дважды.

разлучâних изрокех, бѩше пристојно, својствено, и властино мисто тој ричи, *от јединого.* И аще бы была истинна та рич: въ никих мистех бѩше и нужно поставити ю: и пристоѩше речьи: изходит от Отца јединого: а јавлјетсе чрез *Сина.*] Но лихо въ тих таковых разлучалних стихех, нигде же не обритајетсе та рич, **от јединого.** Товмо въ јединоме Синаксару стојит поставльена: и то на токовом мисту, где јеј миста и дела нит. *Дух ди имат вса, ѩже Отец, и Син: от Отца јединого изходещь.*] Какова бо јест то причина имѣню? И ‖ 409
то ли јего чинит имити вса, ѩже имијет Син: јеже не изходит от Сина, но от јединого Отца? Будущи адда та рич на том једном и једином мисту (:и то безмистно:) поставльена: а на иних мистех (:где ладно, пристојно, и потребно могаше стояти:) нигде же не будущи поставльена: извистно јест, јеже нит Дамаскинова подлинна.

208. **Богдан.** Али нит тако написано, како ты приводиш, но сице: Царю цареј, *јаки от јакого*, Сам Слове произшедшыи, от Отца.] А въ ветхом Трјѡду: Царю царем, ѩкоже истинно из того же, једин Слово произшед, из Отца.]

Милош. О премудрого и право лишно мудрого превода. Татаром може быт, или Нимцем, а не Словинцем, треби бяше тако преводити. Кто бо может разумити: что јест то, јаки от јакого?] и ѩкоже из того же?] ‖ Кньига Трјѡд (:како јест въ ньеј написано:) составльена јест от Өеóдора Студита, и от Јосифа Солунского епископа, *и от иних ди Богоносних отцев.*] За то мы об ньеј говорим и пријемльем ю: како дабы вса от Светого Отца Дамаскина была составльена. Из јего бо Богословиѩ јест изнета; и прията от Возточние, и от Римские церкви. Но ктóколи јест и всу кньигу, и именно тој ирмос, Царю царој, написал: благочестив јест был муж, и мислил јест Сина Божјего славити. А какова пак слава јест въ тој ричи, *јаки от ѩкого?* То јест Польским језиком: *каков от каковогo, Царю Царој, каков от каковогo,* сам Слово произшедши от Отца.] ‖ 410

Не видиш ли Богдане въ тој безмистној ричи: како се прелест сама очивисто ѩвлѩјет? Становито бо нит тоје ричи написал Дамаскин, ни Өеодор, ни Јосиф. Но ники дивјего благочестиѩ (:да не реку врагочестиѩ:) ревнитель, а и́стины неприятель (:узривши тулик ροј изроков, тврдещих изход от Сина: и најпаче огнѣвившисе на сию рич, *једин от јединого*:) помислил јест истину подушити: или какó он мняше, истину 411

лажю укрепити. И за греческу рич, *'моне ек мону*: написал
јест, ꙗки от ꙗкого.] Али Светы Дух нит му попустил исти-
ны до конца удушити. Но въ самом поставу јест напечатано,
јаки от јакого: а на окра́јине из иного превода припеча-
412 тано, *једины* ‖ *от јединого*.]

210. А позри дальe: како се ти истина и от иних Отцев
крипит. Не један бо Дамаскин: но и инги свети отци тако го-
ворише: једин от јединого. Светы бо *Григориј чудотворец*
(:въ Мелетия Александријского грамоте: въ Кириловој кньиге,
на листу ѵ҃ıѕ:) велит: једин ди Бог: Отец Слова живаго. Отец
Сина јединого. И једин Господ: *једин от јединого:* Бог от
Бога: подобје и образ Божества: и проче. Једин Дух Светы:
от Бога бытје имѣя, и чрез Сина ꙗвляющься людем].

Превод первы: Син от Отца јединого: и Дух Сты от Отца же: но невелит, от јединого.

А Светы пак Аѳанасиј въ Симваму својем (:напечатаном во
псалтирю ҂ӡ҃рп года:) велит: Отец ди ни от кого же јест со-
творен, ни создан, ни родьен. *Син от Отца самого* [1]) ‖ јест,
не́ сотворен, ни создан, но родьен. *Дух Светы от Отца*, не́

Превод вторы.

413 сотворен, ни создан, ни родьен, но изходещь.] А въ потреб-
нику Кијевском (:года ҂ах҃мѕ :҂ӡ҃рнд:) Отец ни от кого же јест
создан, ни сотворен, ни рожден. *Син от Отца јединого јест*:
не́ сотворен, ни создан: но рожден. *Дух Светы от Отца*:
не сотворен, ни создан, ни рожден: но изходещь.]

Превод третји: Син от Отца јединого: и Дух Сты:] зде оставльена рич, от Отца.

А въ псалтирю ҂ӡр҃оз года, сице: Отец ни от кого же јест
сотворен, ни создан, ни родьен. *Син от Отца самого* [2]) јест не́
сотворен, ни создан, но родьен. *Дух Светы*, ни родьен, ни
создан, но́ изходещь.]

211. Зде́ ти́ Отци́ Саму дни́ну богословꙗ разказуют: и́ сим-
вол веры нам предают: и зъ разлучанјем говорет. И аще где
на свиту бꙗше место тој ричи, ***јединого***: зде јеј бꙗше
место, а они об Сину велет; а об Духу Светом не велет, *от
јединого*: Григориј: *Син ди једин от јединого*: а Дух ди Све-
ты, от Бога бытје имиющь: и чрез Сина ꙗвляющь се.] А
414 Аѳанасиј: Син ди *от Отца јединого родьен*: ‖ *а Дух Светы
от Отца изходещь*.] Тако въ руских преводех. А въ Рим-
ском преводу: Светы Дух *от Отца, и от Сина*, изходещь.]
А како́ супротивни учительи Греки велет: Светы *Дух, от
Отца, чрез* Сина, изходещь.] То јест адда причина: за что
Отци не велет, Дух от јединого Отца. За что не от Отца

[1]) На верху: јединого. [2]) На верху: јединого.

јединого? Або ним и чрез Сина изходит. И та рич чрез, нит безделно поставльена: и Син при производу не безделен.

А наши пак преводники (:мудријши от Греков:) вовсе оставиша, и из того Символа извергоша, и Римску рич, *от Сина*: и от Греков признану рич, *чрез Сина*. И въ том не обличиша се, и не пострегоша того (:Дух бо Светы нит им попустил приметити:) како се та вса бесида чинит не стројна, || 415 сујетна, и Аѳанасија недостојна. Та бо рич *от јединого*, знаменујет разлучење Сина, от оного: јиже не от јединого.

212. За то адда другы преводник (:или паче превратник:) где говорит об Духу: извергел јест и саму рич *от Отца*: и велит: *Син от Отца јединого* родьен. *Дух Светы* не родьен, но изходещь.] А мы пак питајем: Аще въ том нит разлучени Сину от Духа: как потреба бяше и поставити ту рич јединого? И аще рич *от* Отца при Сину јест поставльена: а при Духу не повторена: по всакој чуди (:по греческого језика обычају:) треби бяше не просто речьи: *то пнѣвма екпоревоменон*:] Дух изходещь: но речьи, то *де* пневма:] и по нашему, *а* Дух (:или Дух *же*:) Светы || не родьен, но изходещь.] 416 Тако была бы рич стројна, и обычна. А како пак мој преводник поставил (:без повторени рич *от Отца*: и без *же*:) нестројна јест, и не обычна; и Аѳанасиа недостојна.

Собрање, на рич јединого.

Тако адда та рич *от јединого*:

а͞, Светых Отцев неизчетним ричам јест супротивна.

в͞, въ старом трјоду, невидомо об чем зачата, и нескладна; и окорньена, и вовсе не умителна.

г͞, а въ новом купно, и въ старом трјоду: где јеј нит мисте, тамо јест поставльена. А где јеј бише пристојно и потребно мисто, тамо јеје нит.

д͞. Поражајетсе та затемна рич, подлинною Дамаскиновою; и Гри || горија чудотворца, и Аѳанасијевою ричю: *Син ди једин* 417 *от јединого*: а Светы Дух от Отца чрез Сина.] А не велет Дух от јединого.]

є͞, а из преводников пак символа, један јест оставил и извергел, *чрез Сина*:

ѕ͞, Другы извергел, и *от Отца*:

з͞, Третиј написал, *јакы от јакого*.] Невидимо ким језиком, и ким разумом.

214. За то адда будущи ти преводники тако сметени, и један другому тако несогласен, и супротивен: само то ньихово несогласје сличајет ньихову неверност, и безумје, и лукавост.

215. Римляни ди сказиша кньигы. А то пак нит кньиг казити? Но аще то нит: что ино будет каженје? Не бо алилую прибавити: не перстми овими или они ми знаменоватисе: не Светого Духа въ символу *Истиним*
418 || Господом изповидати: не то јест символ, кньигы, или веру развращати. Но ричи дийнние (:въ ньихже јест корен Богословія, и серце благочестія:) криво преводити, измитати, и затирати: и своје ричи под именом Светих Отцев въ трјωду писати: то јест кньиг скаженје: то јест веры згубленје: то јест себе и народа въ погибел заведенје.

Собранје друго
на Дамаскинову рич, нé От, но чрез.

216. Провлекохом се въ долго, въ приводу Дамаскинових и трјωдских ричеј, велещих и тверденщих изход **от** Сина. А зде чиним всему запертје, и собранје: чтó знаменујет (:въ Дамаскиновом разуму:) та рич: нé **от**, но **чрез**. Троик бо может быти разум.
419 ||

Первы разум јест: да при производу Светого Духа Син ничто делајет зъ Отцем: али не тáко какȍ Отец, нó какȍ слуга, и орудје. Но то јест Аријев, а нé Дамаскинов разум. Гледи числа 167. Дамаскин бо велит: какȍ огонь чрез свою лучу свитит: а луча нит огню орудје, но породна мощь: тако *Отец всé, јеже чинит, чрез јединородного Сина чинит*: нé како чрез орудје; нó какȍ чрез породну и ипостасну мощь. И дальe: Како огонь свитит; и *огньева луча свитит*: тако *всé, јеже Отец чинит*, једнако и Син. Но луча не имијет својеје властиты ипостаси, кроми огня: а Син јест совершена особна ипостас, не отлучна от Отчевы ипостаси.] Ото чујеш: Син ди зо Отцем все **једнако** чинит. Аще речеш: Отец все чрез Сина, нé чинит, нó творит: и Син зъ Отцем нé чинит, но творит: то јест, ствари творит: небо и
420 | землю стварајет: а не въ нутру въ Тројици что чинит, и не производит С: Духа. Аще велю ты тако велиш: уличајет те Дамаскин велещь: Отец чрез Слово Духа производит.] И всé ди јеже Отец чинит, то чинит и Син: не

какȯ орудје, нȯ једнако, како Отец.]. Зато адда нуди јест речьи: јеже Син (:при произволу Духа:) или јединако зъ Отцем чинит, и делајет; или ничесо же при том не делајет.

218. Вторы адда разум јест Фотијевских учительев, јиже велет: Син ди тулико при производу Духа делајет; кулико Дух при производу Сина делајет. Тȯ јест: ничесо же не делајет и не чинит.] Нȯ и тој разум равно тако јест нечестив, какȯ первы. Разнито бо из нього послидовно идет несподобје: како свитло показахом на числу 168 и 169·

Никако же бо (:при том разуму:) Фотијевци || не могут 421
показати: за что Дух Светы велитсе быти Синов? за что изходити, и произведен быти чрез Сина? За чтȯ јест Дух, Образ, Разум, и Мощь Синова? За что вса, иже имијет, от Слова јемльет и имијет? и ина многа такова. Они бо велет: то всé быти речено: или а҃ за једносущност: или в҃ за благовольенје: или г҃ за јавльенје: или д҃ за дары. Али мы јим свитло показахом: из всих тих четирих изворатов, (:а нé ответов:) послидовно быти Аријево, Македонијево, и Савелијево нечестје. Гледи числа 54. 80.

Кратко бо рекши: аще Отец **чрез** Сина производит Духа: и Дух чрез Сина произведен изходит. И зде та рич **чрез** даром положена стојит: и никаковаже Синова дела ни ни дѣянія не знаменујет. И нам нит можно речьи: **от** Сина изходит. Тако адда, и где јест речено: вса јесут || **чрез** Слово 422
сотворена:] таже рич **чрез** никаковаже Синова дѣянія не знаменујет. И нам нит можно речьи: вса јесут от Слова сотворена.] И тако Син не будет творец. Зде что могут Фотијевци отвещати? За то адда

219. Третји и правдаобстојен разум јест, да речем: јеже Дамаскин јест веровал: Какȯ огонь свитит: и чрез лучу свитит: и луча свитит: Тако и Отец производит: и чрéз Сина (:чрез једину свою мощь:) производит: и Син (:Отчева мощь:) производит, једнако зъ Отцем. Аще пак Син производит Духа: по нудьи адда Дух ȯт Сина (:**от** Сина велю, и нé токмо **чрез** Сина:) производитсе, и изходит.

220. Тако велю јест Дамаскин веровал: али нит дерзал изповидати тоје || ричи **от**: за причину, об ньејже повидахом, 423
на числу, 177. 178. 179. 180. Или тако морајем Дамаскина разумити; или (:по первом, и по втором разуму:) въ јерети-

кы јего повертати. Но́ кто светого отца зъ јеретикми въ један разум ставит: того мы јеретика имијем.

Сие чти редом, по числу 139. на листу 298.

Јеронимов превод излијанија.

Таков јест Аѳанасијев: таков и светого Јеро́нима древњи латински превод. Пријемши ди обещанје Светого Духа (:то́ јест, обещаного Духа:) излија јест того, јего же вы видите, и чујете.] Тако Јероним.

Петрово разказанје излијанија.

А въ главе і тамо же јест написано: нападе́ ди Светы Дух на всие, јиже слушаху бесиды. И удивишасе ди: јако и на народы *дар Светого Духа излијан быст.* Тогда отвеща Петер: может ли кто препоњидати воду, да се не окрестет ови, јиже

424 *Духа* (:*оного*:) *Светого прияша,* || како̀ и мы?]

Излијан јест дар.

Смотри́. Јеже прости люди веляху: дар излија быст:] то̀ Петер објасњујет, и велит: прияша ди Духа (:оного:) Светого: како и мы апостоли въ огњених језикех.]

Излијан јест Дух онСветы

И не велит просто: то̀ а́гјон пневма:] Светого Духа:] Но́ удвојујет, и повтарајет указалну рич **то**: и велит, *то́ пне́вма, то́ а́гјон.*] оного Духа, оного Светого.

И прияша ди Духа оного́ Свѣтого: како и мы апостоли.]

Или адда апостоли николиже не прияша самие особы Светого Духа; но даровање једино.

Или чрез ту рич, ***излијан быст***, разумијетсе (:Богу пристојно:) и сама особа Светого Духа самолично. То́ јест: изливајетсе Светы Дух. . . . .

Изказание а

Зато и никоја избавити: мы
Господу и Спаситељу својему
Ісусу Христу свою грішну душу
препоручајем: и своим Грихом
надејемсе прощена: аще будем
помиловани, За Господа Ісуса
чест, муцеу и смерт прияти.

Не о нас пошло. Ни на вас јест дошло.

20. Аще рекут: Не от нас то пошло:
мы велим: Но лихо на вас јест
дошло: и на вашеј власти својим.
И како от Зачинников сего несче=
ста, чако и от вас хощет судиа
Христос спросити: За что худа су=
прот мне написаниј, изменые
не изтребенете? что мнимш буду
могли на то отвещати?

Толкованя част Б.

Посок кь облегченю.

21. Показаном: Поием јест Соединенје
Лехко. Показати хощем: поием

СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

ВЫПУСКЪ ТРЕТІЙ.

МОСКВА.

1893.

СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

ЮРІЯ КРИЖАНИЧА.

Печатано подъ наблюденіемъ Члена-Соревнователя А. В. Башмакова.

ВЫПУСКЪ ТРЕТІЙ.

Изъ „Чтеній въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ."

МОСКВА.

Университетская типографія, Страстной бул.

1892.

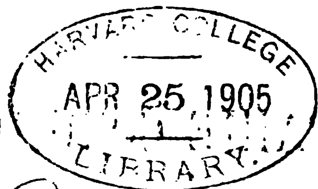

Печатано подъ наблюденіемъ Члена-Соревнователя А. В. Башкирова.

Изъ „Чтеній въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ“.

ОБ СВЕ̂ТОМ КРЕШЩЕ̂НЮ.

В Синодальной Библіотекѣ подъ № 826 (по «Указателю» Саввы, по «Описанію рукоп.» Горскаго и Невоструева — № 284) хранится сочиненіе *Об Святом Крещеніи*. Рукопись эта въ обыкновенную четвертку; написана она на сѣроватой нелощеной голландской бумагѣ, извѣстной подъ именемъ «la folie». Корки переплета — склеенные и обтянутые кожей листы бумаги — сохранились хорошо; корешокъ же переплета отвалился. Всѣхъ писанныхъ листовъ — 96; помѣта въ рукописи листовая, и сдѣлана она арабскими цифрами; кромѣ того въ началѣ и концѣ рукописи находится по 3 чистыхъ листа, не вошедшихъ въ счетъ листовъ рукописи. На об. 3-го начальнаго чистаго листа сдѣлана Скіадой помѣта «Videtur Seculi 18»; помѣта, какъ и многія другія помѣты ученаго грека, ошибочная. Вся рукопись сшита изъ тетрадей, въ два листа (т. е. 16 страницъ) каждая; тетради обозначены тѣмъ, что въ концѣ каждой тетради, внизу послѣдней страницы, написано слово, начинающее слѣдующую тетрадь; такая помѣта кончается десятою тетрадью, т. е. на 80 л. об., а на 88 л. об., гдѣ окончилась одиннадцатая тетрадь, помѣты никакой не сдѣлано. Въ счетъ тетрадей не входятъ чистые листы, представляющіе, вѣроятно, остатокъ двухъ полныхъ тетрадей, часть которыхъ ушла на переплетъ.

Внизу 63 л. другой рукой, чѣмъ писана рукопись, рукой читателя, по поводу ссылки автора на Кіевскій печатный Патерикъ сдѣлана замѣтка: в патер̑ ли̑ 168 не владим̑. Замѣтка невѣрная, такъ какъ авторъ ссылается не на 168 л. Патерика, а на 68 л.

Хотя въ рукописи порядочно поправокъ и вставокъ, тѣмъ не менѣе она производитъ впечатлѣніе экземпляра

бѣловаго. Въ заключеніе описанія рукописи отмѣчу, что она представляетъ сочиненіе не оконченнымъ.

Имя автора въ рукописи нигдѣ не означено, но принадлежность этого сочиненія Крижаничу—столь твердо установившійся фактъ, что объ этомъ излишне говорить. Я лишь изложу вкратцѣ исторію извѣстности этого сочиненія.

Впервые, насколько мнѣ извѣстно, было упомянуто объ этомъ сочиненіи съ именемъ Крижанича или, говоря точнѣе, съ какой-то странной замѣной его имени именемъ *Бѣлика* въ росписи книгъ Никифора Симеонова, въ которой между прочимъ значится: «Три книги писменныя Сербина Юрья Бѣлика, въ томъ числѣ книга *Грамматика* въ десть, да въ полдесть ево Юрьевы руки: книга *Обличеніе на Соловецкую Челобитную* да книга *О Святомъ Крещеніи*»[1]. Затѣмъ это сочиненіе съ тѣмъ же именемъ Бѣлика вошло въ рукописный каталогъ рукописей библіотеки Московской Синодальной Типографіи, составленный, вѣроятно, въ царствованіе Екатерины II. Въ немъ, на листѣ 98 въ числѣ славянскихъ рукописей въ полдесть подъ № 100, мы находимъ: «Ѡ стомъ крщеніи Сербина Юрья Бѣлика»; на правомъ полѣ въ графѣ для указанія времени написанія рукописи отмѣчено: «в. 18». По всей вѣроятности тогда же, при Екатеринѣ II, рукопись эта со многими другими перешла въ Моск. Патріаршую Библіотеку, гдѣ мы находимъ ее въ началѣ нашего столѣтія. Именно, въ «Новомъ опытѣ историческаго словаря о Россійскихъ писателяхъ»[2] Евгенія Болховитинова мы читаемъ слѣдующее: «Бѣлинъ Юрій, родомъ Сербянинъ, жившій въ Сибири, сочинилъ тамъ около 1666 года Словенскую Грамматику и еще Слово о Святомъ крещеніи. Обѣ сіи книги рукописными хранятся въ Московской Патріаршей Библіотекѣ». Въ 1838 г. И. М. Снегиревъ

---

[1]) Фактъ этотъ взятъ изъ статьи Безсонова, посвященной Крижаничу. Прав. Обозр. 1870 г., январь, стр. 149—150.

[2]) Другъ Просвѣщенія, 1805 г., августъ, стр. 167. Безсоновъ (ibid., февр., стр. 342) говоритъ, что самъ Евгеній рукописи не видалъ.

повторилъ это показаніе въ изданномъ имъ «Словарѣ Русскихъ свѣтскихъ писателей, служащемъ дополненіемъ къ Словарю писателей духовнаго чина, составленному м. Евгеніемъ». Всѣ эти указанія, изъ которыхъ два первыя находятся въ рукописяхъ, два послѣднія отличаются краткостью; прошли не замѣченными; ту же судьбу имѣло упоминаніе этого сочиненія, сдѣланное мелькомъ О. М. Бодянскимъ на XVIII стр. предисловія къ изданной имъ Грамматикѣ Крижанича [3]. Кромѣ того всѣ эти извѣстія очень кратки, такъ что они, не давая никакого понятія о сочиненіи, не могли возбудить къ нему интереса.

Первый, кто остановился на этомъ сочиненіи и привелъ изъ него довольно много выписокъ [4], былъ С. К. Смирновъ, помѣстившій въ 1860 году въ «Прибавленіяхъ къ Твореніямъ Святыхъ Отцевъ» (т. 19) статью, посвященную изученію другого сочиненія Юрія Крижанича и озаглавленную слѣдующимъ образомъ: «Сербскаго попа Юрія Крижанича опровержение Соловецкой челобитной». Эта статья С. К. Смирнова впервые ознакомила публику съ издаваемымъ нами сочиненіемъ и со взглядами Крижанича, проводимыми здѣсь. Вскорѣ этимъ трудомъ С. К. Смирнова воспользовался Ал. Гренковъ въ своей статьѣ «Соборъ, бывшій въ Москвѣ при патріархѣ Филаретѣ въ 1620 году, и его опредѣленіе» [5]. Здѣсь на стран. 168—9 авторъ приводитъ взглядъ Крижанича на постановленіе собора 1620 года и въ подтвержденіе своихъ словъ цитуетъ издаваемое сочиненіе Крижанича, ссылаясь на листы рукописи (рядомъ есть ссылка и на упомянутую статью С. К. Смирнова); но вся приводимая Ал. Гренковымъ цитата взята имъ не изъ рукописи, а у С. К. Смирнова, въ

---

[3]) Предисловіе и часть Грамматики были напечатаны въ „Чтеніяхъ Общ. Ист. и Др. Росс." въ 1848 г.; конецъ Грамматики вышелъ тамъ же въ 1859 г. Тогда же появился и отдѣльный оттискъ. Безсоновъ (ibid., февр., стр. 347) говоритъ, что Бодянскій сообщилъ объ этомъ сочиненіи Крижанича со словъ Ундольскаго.

[4]) Выписки изъ издаваемаго нами труда Крижанича Смирновъ постоянно приводитъ въ переводѣ на современный русскій языкъ.

[5]) Правосл. Собесѣд. 1864 г., ч. I.

чемъ легко убѣдиться, сравнивъ это мѣсто статьи Ал. Гренкова съ соотвѣтствующимъ мѣстомъ статьи С. К. Смирнова.

Но, строго говоря, это сочиненіе Крижанича сдѣлалось доступнымъ для изученія только съ 1862 года, когда появилось „Описаніе славянскихъ рукописей Московской Синодальной библіотеки“ прот. А. Горскаго и К. Невоструева, гдѣ въ 3-мъ томѣ, во 2 отд., въ рубрикѣ «разныхъ богословскихъ сочиненій» на стр. 397—404 помѣщено подробное описаніе издаваемаго теперь труда Крижанича. Это описаніе довольно детально знакомитъ съ настоящимъ сочиненіемъ Крижанича тѣхъ, кому недоступна рукопись.

Болѣе всѣхъ ученыхъ занимался Крижаничемъ П. А. Безсоновъ, изложившій результаты своихъ многолѣтнихъ работъ надъ нимъ въ статьѣ[6] «Католическій священникъ Сербъ (Хорватъ) Юрій Крижаничъ, Неблюющій, Явканица, ревнитель возсоединенія церквей и всего славянства въ XVII вѣкѣ»[7]. Цѣль этой статьи — ознакомленіе публики съ личностью Крижанича и съ его сочиненіями — заставила П. А. Безсонова коснуться довольно подробно и сочиненія *Об Свѣтом Крещѣню*. Въ началѣ статьи отведено большое мѣсто исторіи рукописей большинства извѣстныхъ въ то время сочиненій Крижанича; между прочимъ и издаваемаго теперь.

Послѣ этой статьи П. А. Безсонова и подъ вліяніемъ изданной имъ въ 1860 году *Политики*[8] Крижанича стали довольно часто у насъ и за границей появляться работы, посвященныя знаменитому хорвату. Въ нѣкоторыхъ изъ нихъ обращалось вниманіе и на сочиненіе *Об Свѣтом Крещѣню*[9]. Такова работа Арс. Марковича «Юрій Крижаничъ и его литературная дѣятельность»[10]; таковы статьи А. Брикнера, помѣ-

---

6) Собственно это не одна статья, а три.

7) Прав. Обозр. 1870 г. январь, февраль, апрѣль, май, ноябрь, декабрь.

8) Употребляю это болѣе принятое заглавіе; у Безсонова дано другое.

9) Оставляю въ сторонѣ статьи, гдѣ только упоминается это сочиненіе безъ всякихъ о немъ свѣдѣній. Такова напр. статья Leger „Un précurseur du panslavisme au XVII-e siècle“, помѣщенная въ „Nouvelles études slaves“.

10) Варшав. Универс. Изв. за 1876 г. и отдѣльно.

щенныя имъ въ Русск. Вѣстн. за 1887 г. Но ни Арс. Маркевичъ, ни А. Брикнеръ съ рукописью знакомы не были, нужныя свѣдѣнія они брали изъ статьи П. А. Безсонова, Описанія рукописей Горскаго и Невоструева и отчасти изъ статьи С. К. Смирнова. Понятно, изъ вторыхъ рукъ взяты данныя объ этомъ сочиненіи Крижанича, встрѣчаемыя нами въ работахъ, посвященныхъ исторіи литературы вообще, каковы напр. «Обзоръ русской духовной литературы» архіеп. Филарета [11] и «Исторія русской словесности» И. Порфирьева. Изъ вторыхъ же рукъ, вѣроятно, познакомился съ этимъ сочиненіемъ и Д. Вл. Цвѣтаевъ, приводящій въ своемъ трудѣ «Протестанты и протестантство въ Россіи до эпохи преобразованія» (М. 1890) взглядъ Крижанича на причину появленія у насъ перекрещиванья.

Послѣднимъ, упомянувшимъ объ этомъ сочиненіи Крижанича, былъ М. Ив. Соколовъ, знакомый съ сочиненіемъ непосредственно изъ рукописи. Въ своихъ «Матеріалахъ и замѣткахъ по старинной славянской литературѣ» [12] авторъ вкратцѣ излагаетъ содержаніе издаваемаго сочиненія, приводитъ изъ него нѣсколько цитатъ и выставляетъ новый взглядъ на причины, вызвавшія появленіе этого сочиненія.

Этотъ длинный списокъ именъ ученыхъ достаточно оправдываетъ изданіе сочиненія *Об Свєтом Крещєню;* еслибы даже и не было предпринято изданія полнаго собранія сочиненій Крижанича, все же надо бы было издать этотъ несомнѣнно важный трудъ Крижанича; важный какъ по находящимся въ немъ автобіографическимъ даннымъ, такъ и по взгляду Крижанича на церковные вопросы.

Перейдемъ теперь къ вопросу о времени написанія этого сочиненія, не имѣющаго въ дошедшей до насъ рукописи даты.

Обыкновенно сочиненіе это относятъ къ 1668 — 9 гг., но, кажется, вѣрнѣе вмѣстѣ съ М. Ив. Соколовымъ относить его къ началу 70-хъ годовъ.

---

[11]) 1-е изд. въ 1859 г., Харьковъ; 3-е въ 1884 г. Москва.

[12]) Выпускъ вторый. VI. Новооткрытое сочиненіе Ю. Крижанича о соединеніи церквей. Ж. М. Н. Пр. 1891 г. апрѣль и отдѣльно.

Къ такому заключенію можно придти изъ сравненія почерка и ореографіи въ различныхъ сочиненіяхъ Крижанича.

Сочиненіе это, какъ извѣстно, представляетъ писанный кириллицей автографъ; кромѣ этого сочиненія рукой Крижанича и кириллицей писаны его *Граматично Изкáзанје*, *Објасньéнје Вûвóдно о пûсмѣ Словѣнскомъ*, нѣкоторыя части [13] «Толкованія историческихъ пророчествъ» и, наконецъ, въ *Обличéнје на Соловéчскую Челобитну* (л. 3) мы имѣемъ его собственноручную подпись [14]. Два первые труда написаны въ 1661 г. и 1666 г., два послѣдніе—въ 1674 г. и 1675 г. Отстоя довольно далеко другъ отъ друга по времени написанія, они настолько расходятся между собой и по почерку, что рѣзко распадаются на двѣ группы: въ первую входятъ два болѣе раннихъ труда, во вторую—два болѣе позднихъ. Главное различіе въ написаніи отдѣльныхъ буквъ замѣчается въ буквахъ *б*, *д*, *к*, *л*, *р*, *ѣ*, *щ* [15]; кромѣ того въ двухъ первыхъ трудахъ письмо болѣе тщательное, писатель какъ бы не привыкъ еще быстро писать кирилловскими буквами: онъ ихъ выводитъ. По почерку сочиненіе *Об Свéтом Крещéню* тожественно съ двумя позднѣйшими трудами [16] Крижанича, такъ что естественно предположить, что между написаніемъ сочиненія *Об Свéтом Крещéню* и *Граматично Изкáзанје* прошло болѣе времени, чѣмъ между написаніемъ *Об Свéтом Крещéню* и «Толкованія историческихъ пророчествъ», т. е. что издаваемое нами сочиненіе ближе по времени къ 1674 г., чѣмъ къ 1666 г.

Къ тому же выводу приводитъ насъ и сравненіе правописанія въ названныхъ трудахъ Крижанича.

---

[13]) См. 2-й вып. Собранія сочин. Юрія Крижанича. Предисловіе, стр. VII.

[14]) Все это сочиненіе написано рукой того же переписчика, которымъ написана бóльшая часть „Толкованія историческихъ пророчествъ". См. стран. VII—VIII предисловія ко 2-му вып.

[15]) Ср. прилагаемый фототипическій снимокъ съ соотвѣтствующими при 1-мъ и 2-мъ выпускахъ.

[16]) Собственно говоря, съ автографическими въ нихъ частями.

Въ общемъ правописаніе у Крижанича выдержано довольно строго и слѣдуетъ правиламъ, изложеннымъ имъ въ его грамматическихъ трудахъ. Но за періодъ времени, протекшій между двумя грамматическими трудами и двумя позднѣйшими работами Крижанича взглядъ его на роль нѣкоторыхъ буквъ измѣнился. Таковы *ȷ*, *ѣ* и «вѣзание склади». Первоначально буква *ȷ* у Крижанича имѣла два значенія: значеніе гласной и согласной; въ первомъ значеніи эта буква называлась *ȷхо́та*, во второмъ—*ȷо́д* или *ȷа́*. Какъ гласная буква *ȷ* было тожественно съ буквой *и* (*и́та*): «и́та ȷест во всѐм ȷеднакоси́лно со ȷхо́тоȷу» [17]. Употреблялась же *ита* «дльаради красотѝ пи́сма́» [18]; и различіе въ употребленіи двухъ этихъ буквъ сводилось къ тому, что въ одномъ случаѣ, какъ напр. въ началѣ слова «годни́ȷе се ка̂жет ȷхо́та» [19]; въ рединѣ слова въ сущности все равно, написать ли *ȷ* или *и* (здѣсь впрочемъ *Обȷасньѐнȷе Вп̄во́дно* и *Грамати́чно Изка̂занȷе* нѣсколько расходятся) [20]; на концѣ же слова «весма́ неприго́же ȷест ȷ» [21]. Не менѣе искуственное различіе проводится между *ȷо́д* или *ȷа́* съ одной стороны и *ȷе́р* съ другой: «на поча̂ткех, ȷ въ сриди́нѣ, пред гласни́цеȷу, и послиди́ гласни́ци пи̂шетсе ȷо́д. Ка́кот Ја́ма, Ла̂дȷа, Да́ȷте. На конци̂х послиди гласни̂ц пи̂шетсе ь. Ка́кот Кра́ь. Между дви́ма гласни́цами везди́ ȷест триба пи̂сат ȷо́д: сице Свѐтаȷа... Ли́ше гди послиду́ȷуща гласни́ца бу́дет и, тамо ȷест три̂ба пи̂сат ь. Ка́кот Кра́ьи..; ȷ на поча̂тку три̂ба пи̂сат ьи: Ьи́д, Ьи́ства...» [22]. Здѣсь въ случаяхъ, въ сущности аналогичныхъ, въ одномъ и томъ же значеніи приходится писать то *ѣ*, то *ȷ*. Позднѣйшіе писанные кириллицей труды Крижанича, въ томъ числѣ и *Об Свѐтом Крешщѐню*, устранивъ непослѣдовательность въ употребленіи этихъ буквъ, представляютъ значительный шагъ впередъ, отличаясь этимъ отъ двухъ грамматическихъ трудовъ и сходствуя между собой. За бук-

---

17) Грамат. Изка̂з. стр. рлѳ. Обȷасн. Вп̄во́д. стр. 36.
18) Грам. Изка̂з. стр. рлѳ.——19) Ibid.
20) Грам. Изка̂з. стр. рлѳ и Обȷасн. Вив. стр. 36.
21) Грам. Изка̂з. ibid.—22) Ibid. стр. рм—рма.

вой *ј* въ нихъ осталось только значеніе согласной, т. е. *јхо́ту* въ трехъ позднѣйшихъ трудахъ Крижанича мы не встрѣчаемъ: въ нихъ есть только *јо́д*. Написанія Хрјстос, Антихрјстос (Толков. Истор. прор.), дјалектика (Об Свêт. Крешщ.)—случаи единичные; причомъ надо имѣть въ виду, что это слова не славянскія Съ другой стороны *ј*, переставъ служить знакомъ для гласной буквы, сократило случаи употребленія буквы *ь*, оставивъ за ней только функцію «опумльа́ти негласни́цу и слива́тисе съ ньеју̂ въ једен гла̂с»[23]. Таково *ь* въ словахъ кра́ль, Спаси́тель, да́лье, довôльно, раздилье́н, ого́нь, су̂жень, Госпôдень, ньи́га, къ ньему́, свиньска, осквêрньен, повѣ̂дь, преродье́н, ослободьêнје, ца́рь, мита̂рь, ке́сарь, хоць, вêць, по́моць, руга́юць, велêць, теку̂щь (рядомъ съ послѣдними формами встрѣчаются формы велêщи, смотрêщи и т. п.); нѣсколько особнякомъ стоятъ написанія речьи́, помо́чьи. Измѣнился также взглядъ Крижанича и на «вêзние скла́ди». Въ своихъ грамматическихъ трудахъ онъ постоянно въ значеніи *ю* пишетъ *ју* или *ьу*[24]; въ позднѣйшихъ же своихъ трудахъ онъ отдаетъ рѣшительное предпочтеніе буквѣ *ю*: написанія *ьу* въ нихъ совсѣмъ не встрѣчается, а *ју* составляетъ рѣдкость; единичными примѣрами на *ју* могутъ служить формы ими́јут, пребыва́јут, попада́јут, јуже́, рядомъ съ юже́, спомина́ют, назива́ют и т. д.[25]. Отъ словъ русскихъ здѣсь надо отличать слова иностранныя, гдѣ Крижаничъ явно предпочитаетъ сочетаніе *ју* буквѣ *ю*, напр. собственныя имена: Ју́стус, Ју́да, Јуде́ји, Ју́лиј, Јувенâлиј, Ју́роде, и разъ только Ю́лиј. Вообще при правописаніи словъ иностранныхъ въ своихъ позднѣйшихъ трудахъ Крижаничъ придерживается правописанія того языка, откуда эти слова идутъ. Такъ, онъ пишетъ Êва, Евсêбиј, Ефета́ и т. д., хотя въ русскихъ словахъ, по его ученію, передъ *е* всегда надо писать *ј*[26]; въ словахъ иностранныхъ онъ допускаетъ также

---

[23]) Ibid. стр. рлѳ.—[24]) Ibid. стр. рмк.

[25]) Ср. стр. VIII предисловія ко 2-му вып.

[26]) Грам. Изкâз. стр. рки

буквы *ѳ* и ѡ, противъ которыхъ возстаетъ въ своихъ грамматическихъ трудахъ [27]; таковы напр. анаѳема, Тимоѳеј, Ѳеофил, Јѡна, хѡрепископи.

Итакъ, то обстоятельство, что сочиненіе *Об Свѣтом Крещѣню*, отличаясь по правописанію отъ *Објасн. Вѝводно* и *Граматично Изкâзанје*, сходно съ «Толкованіемъ историч. пророчествъ», и *Облич. на Соловѐчскую Челобитну*, позволяетъ намъ придти къ тому же выводу о времени его написанія, къ какому мы пришли на основаніи сравненія почерка въ различныхъ трудахъ Крижанича. И, кажется, мы вправѣ относить сочиненіе *Об Свѣтом Крещѣню* съ бóльшей достовѣрностью къ началу 70-хъ годовъ, чѣмъ къ 1668 –9 г., какъ это принято.

Въ нѣкоторыхъ мѣстахъ сочиненія *Об Свѣтом Крещѣню* мы замѣчаемъ нѣкоторыя отступленія отъ принятаго Крижаничемъ правописанія; напр., обыкновенно Крижаничъ замѣняетъ ѧ по сербско - хорватскому выговору черезъ *е*, но иногда мы находимъ вмѣсто обычнаго *се ся*; род. пад. ед. ч. им. прил. муж. рода у Крижанича обыкновенно оканчивается на *-ого*, иногда же мы встрѣчаемъ *-аго;* разъ даже въ издаваемомъ сочиненіи встрѣчается слово, оканчивающееся на *ъ* (л. 33 об. нâдръ). Большинство такихъ отступленій представляетъ только кажущіяся ошибки противъ принятаго Крижаничемъ правописанія; именно, онъ, приводя цитату изъ русскаго сочиненія, до нѣкоторой степени сохраняетъ правописаніе подлинника. Довольно нагляднымъ примѣромъ этому можетъ служить л. 65, гдѣ Крижаничъ ссылается на одно мѣсто «Жезла правленія».

При печатаніи мы по возможности старались воспроизвести рукопись, сохраняя правописаніе, знаки препинанія, ударенія и титла. Поправки и дополненія Крижанича мы ввели въ текстъ, каждый разъ оговаривая ихъ въ примѣчаніяхъ. Въ скобкахъ (безъ двухъ точекъ) мы помѣщали

---

[27]) Ibid. стр. ркѳ.

то, что было надписано Крижаничемъ надъ незачеркнутымъ словомъ. Въ буквахъ допущена замѣна только ꙋ черезъ *у*. Конецъ страницы мы отмѣчали одной вертикальной чертой; двумя вертикальными чертами мы отмѣчали конецъ листа. На поляхъ обозначена нумерація листовъ рукописи.

А. Башкировъ.

Об Свêтом Крещêню.

РА̄ЗДѢЛ а̄.

Јако нит Втôрого Крещêнꙗ.

а. Апóстол къ Еврêјцем въ глâве ѕ. Нит бо дѝ возмóжно: 1
да онѝ, јиже једѝножди бы́ша просвѣщени, и причáстици бы́ша
Свêтаго Дȣ̂ха; и опадóша: да ся опêт обнавлт ко покáꙗнью:
опêт Разпинáющи [1]) *сáмим себи Сѝна Бóжјего, и Позóрещи*].

в. Свêты Дамаскѝн, во кньи́гах д̄, въ глâвé ј. Јако дѝ једѝножди совершенá јест Госпôдня стрâст: тáко и Крестѝти ся
достóјит једѝножди. Всáки пак онѝ, јиже въ Отцá и Сѝна и Стаго Дȣ̂ха крестѝша ся, *и опêт прекрещáются*: *такóви опêт Разпинáют Христа.* Тáко бо говорѝт Апóстол: Нит дѝ возмóжно: и прôчно.] А всáким пак онѝм, јиже нé во Сту Тројѝцу
јесут крещенѝ: тѝм јест трêби прекрестѝти ся.] Тó Дамаскѝн. |

Смотрѝте Гдри Архијерéји.

г. Свêты Златоȣ́ст, изказȣ́ющи ту Пâвлову рич: Нит возмóжно: да ся опêт обновлт къ Покáꙗнью: опêт Разпинáющи
Гда, и Позóрещи:] пѝшет сѝце:

Чтó аддá? Отрѝнвеноли јест Кáјанје? *Нé Кáјанје (:недáј Бóг:) нó крещêнꙗ Повторêнје.* Обновѝти бо, или Нóвими сотворѝти, једѝно крещêнје мóжет. А Кáјанје пак мóжет онѝх,
јиже бы́ша Обновльенѝ; и опêт Обветшѝша ся от грѝхов: ослободѝти от ветшѝны, и нóвими сотворѝти: *али въ ону пêрву свѣтлóст привестѝ немóжет. Тáмо бо всé милост бы́.*

Јако адда нит возмóжно, да ся опêт Рáзпнет Хс (:тó бо јест јего Позóрити:) тáко нит возмóжно ни Крестѝтися во

[1]) Прежде было: разпинáющи.

Смотрите Гдри Архиjерéjи. втôро. *Jиже аддá во втôро крестит: óн Хта во втôро Разпинájет.*

Аще бо jест нýдна во втôро креститися: нýдна бýдет опêт jемý умрити. ||

2 Jиже тó творит: óн пêрву милост забывêню предаjéт: и лѣно своjе житjе справляjет: и jако да бы дрýго Крещêнje [1]) было: всé потóм и дéлаjет.

Милост jединожди jест милост. И идѣже милост jест jедина, мы jесмо тáко лѣни: аще бысмо вѣдали, Мóжно быти опêт обмити грихы: бысмоли престáвали от гришêния? Немню того jâз.

Нит адда, нит Втôраго Крещêния [1]). *Ашчели jест Втôро: бýдет и Трêтjе, и Четвêрто.* И пêрвше всегдá разаряjется от послиднѣjшего: и óво опêт от иного: и тáко без концá.] Тó Златоýст.

д. Во Скрижâлних кньигах, Гаврииил Филаделфиjски, въ глâве з҃, велит:

Смотрите Гдри Архиjерéjи. *Аще бы дû ктô ýмерл, и опêт бы возстáл: таковому небыло бы трêби Крещêния* [1]), ни Рукоположêния. Заньеже неотмитны пребываjут на ньéм печáти тих светин.] Тó Филаделфиjа, митрополит и учитель. |

е. Во Скрижâлнихже кньигах, Ивáн Наθанаjилов во глâвé ѵи҃.

Изповѣдаю Jедино Крещêнjе, [1]) въ отпущêнjе грѣхов.] Jедино jест аддá (убо) Бôжjе Крещêнjе: [1]) яко и Jедин jест Госпôд, jиже сиjе предадé: и Jединожди óнже рáзпят бы за нáс: и Jединожди излия кôрв своя, и дадé жéртву Отцý своjемý, нас рáди. И тó велит Пáвел: Jедин Госпôд, Jедина вéра, Jедино крещêнjе [1]).]

Смотрите Гдри Архиjерéjи. *Нѣст аддá (убо) иного Крещêния по сéм: ни иного Прощêнjа по Милости*]: ни Преродьêния, ни Ослободьêния семý сподóбного от гриха.

Хотя бо ся велит, Втôро Ослободьêнjе от гриха быти Покаjанjе: *нó (и) сиé бываjет со мнóгими Бóлезенми и Трýдми.* Трêби бо jест Изповѣданjа, и Смирêния, и сôлз, и Сокрушêнjа сéрца, и трýдов, и пóдвигов по силе, и милостин, и молитов частих: да добýдем сегó ослободьêнjа.]

Тó презвитер Наθанаjилов. ||

---

[1]) Прежде было: крещêнje, крещêния.

ѕ. Кирилловы кньиги, во главе҄ кд, на листу скѕ *А јиже дй во второје крестит (крестится) или, понавлјует (понавлјуется) во покајанје Крещенјем: таков по аплу во второје Разпинајет Хта.*] 3 Смотрите Гдри Архијереји.

Јелици бо во Хта јединою крестихом ся, во смерт јего (:глагольет апл:) крестихомся. Погребохом бо ся зъ ньим крещенјем во смерт. Да, јакоже возста Хс от мертвих славою отчею: тако и мы въ обновльеню живота ходити начнем.]

ꙁ. Апостолско правило мꙁ: и зъ ньим Новы Потребник. Аще дй кй Епископ члка имеющего по истине крещенје, опет окрестит: да ся извержет: јако *Ругающь ся Кресту и Смерти Господньеј.*] Смотрите Гдри Архијереји.

Собранје.

и. Из того всего что се собирајет? Ово се собирајет. *Аще кто хощет Ругатисе Кресту и Смерти Господньеј. Аще кто хощет Господа опет Разпинати и Позорити.* | *Аще кто хощет новим Јудою, новим Кајафою, и новим Пилатом постати: тој да крестит чловйка право крещеного.*]

ѳ. Ја неговорю сеје рйчи: но говорит ю Павел апостол: и вси апостоли во правилу: и Сти Отци, Дамаскин, и Златоуст: и церковни учители, Гавријил Филаделфијски: и Иван Наѳанајилов: и Кириловихх книг писатель: и Новы [1]) Потребник [1]): и Стиши Московски Патриархи, Јосиф, и Никон, и Јоасаф [2]), јиже тие кньигы напечаташа: то [3]) јест, Кириловы, и Скрижалние кньигы, и Новы Потребник и Кормчие кньигы.]

і. О Богдане, верујешли ты тим свидоком: или то мньиш все Басни быти? Али я пишу и говорю къ Разумним Христяномъ: јиже Христу Богу, и Светим јего Апостолом, и Отцем и учительем нашим верујут. Аще бо кто јест Разумен: и аще во Хта верует: он неможет того тулико Апостолского и Отеческого и Патријаршеского Свидочења погордити: но пријемльет је зъ верою, и со страхом. ||

ја. Аще пак кто зъ оним нйким властелином велит: ***Нам бы здй пожити: а тамо, јако кому лу-*** 4

[1]) Надп.

[2]) Надп.

[3]) Переправлено изъ: се.

читсе: Или аще ктô зъ дрýгим нúким такóвим Кра̂льем пи̂таjет: Гдѣ нúне пребывáют, Кӣр, Алеѯа̂ндер, Авгýст, и прôчии они сла̂вни мона̂рхи? И отвеща̂ша му: **Въ А̂ду** А óн рече́: *А нáм пак каjа потрéба и̂ного мúста искáти, от оногó, идѣже пребывáют тú преслáвни мúра владúкы?* Аще велю ктô тáко без спасе̂нние надѣjи, и без рáзума, въ отчаи̂ню пребывájет: ты̂ о Богда̂не недáj такóвому сеjе кньúжицы ни чтáти ни чýти. Нӣт бо нам пóлзы къ Отчаjа̂нцем говорúти: jиже нескорбе̂щи се об своjéм, по готóву непоскорбе̂тсе ни об нáшем спасе̂ню.

jв. Аще пак ты̂ ô Богда̂не jеси Рáзумен: извӣстно, jако вéруjеш во Христá: и нé | въ Отчаи̂ню; но въ Вéре и въ Надѣjи жӣвеш. Аще пак вéруjеш во Хр҃та: вéруjже Христý. Тó jест: вéруj jего Госпôдньим словесом: а наjпáче онúм: *Кájа пóлза чловúку; аще вéс мúр приобрéщет: а дýшу свою згубúт?*

jг. Мúсли бо ты̂ са̂м: Какóвa мóжет корúст и ӯтúха бы́ти ономý властелúну: jиже стô лѣт прежи̂вéт во велúком бла̂гу и чéсти, и во всáком покóю и угôдю: а за ты̂м пропа̂дет въ А̂д: и ýчнет на вѣчние вѣкы въ огню̂ горúти? Такóв, хотя́ jест всáкого врéменного добра ýжил: по вѣчние úстины слóву, злó jест торговàл.

jд. Али егда такóв тáмо прúдет: кончú дружúна небýдут jего [1]) могли рӯжúти, ни [2]) срамотúти, ни безӯмником или буjа̄кóм наѕи̂вáти. Аще бо jего кӣ из онúх огорӣлцев опи̂таjет:

5 Ô Болӣрине [3]), зачтó си ты̂ || Сúмо попáл? Он jим хóщет отвещáти: За̂то, jако подда̂них сúлою угньитáх: по непра̂вде и по немúлости прӣхóды на ньúх умна̄жàх: и да̂ры приjемáх: и сӯд прода̄вáх: и прôчно.] Дружúна jегда то учýют, небýдут jего моглú срамотúти. И са̂ми бо за такóвыже прӣчúны тáмо попадóша и попадájут.

jе. Али аще тáмо прӣдет кӣ прост̂ак: и онú jего опи̂тают, Ô гóсте, зачтó си ты̂ сúмо попáл? И óн jим отвеща̄jет*: За̂то, jако се крестúх въ дрýгы крáт.* А [4]) онú хотê̂т jеще речьú: А jесúли съ тогó коjего бла̂га, или чéсти, или утúхы дóбыл? А óн речéт: Jеден срéбрен крéст приобретóх: и десет зла̂тих

[1]) Надп.

[2]) Надп.

[3]) Надп. надъ зачеркнутымъ: властелúне.

[4]) Надп.

подâрка]. Тогдá хотêт вси́ нá нього кри́кнути, и речьи́: Ô Глŷпче [1]), ô Безŷмниче, ô Буjâче: тóли jест достôjна цѣ̄нá: да си тѝ зâто свою дŷшу прóдал, на сию безконêчну и безмѣ̂рну мŷку?] |

jѕ. Аще пак тáмо узрêт Епи́скопа или презви́тера: и къ ньему рекŷт: Ѽ Епи́скопе, чтó jест тебе си́мо принесло? И óн jим отвещâjет: *За ничтóже ѝно непогѝнух: неже за сие jедѝно дѣ́ло, jако чл҃ка крещенá окрестѝх.* И кньѝг блŷдних (: тáко дѣ́лати велêщих:) из своjих овêц неизтрѝбих] И они́ хотêт опет опроси́ти: А jеси́ли съ тогó кою кори́ст въ имѣ̂нию, или чêст, или ŷтѝху приобрѣ́л? А óн jим хóщет отвещâти: Ничесóже неприобретóх: ни Блâга, ни Рâзкóшы, ни Чé-сти, ни Слáвы: но jедѝно Сóвѣсти Гризêнjе]. Тогдâ jуже вéс âд хóщет jеднѝм глâсом на ньегó возвопи́ти: О Глупче [2]), ô безŷмниче, ô дурâче, ô буjâче, ô лицими́рче. Нéбо ти бѝше óтперто. А тѝ слѣ̂пче, за jедно дŷрно, и теби во всéм некори́стно дéло, и́збрал jеси въ céj безконêчноj мŷке гори́ти?] Такóви бŷдут тáмо поми́нки: аще jим она мŷка || попусти́т кою рѝч изречьи́, или чŷти. Ащели пак небŷдет ри-чêj ни поми́нков: извѝстно jако бŷдут мѝсли такóвы. И сâми хотêт себé проклинáти, и псовáти, и срамоти́ти: Ô окâjаны, ô безŷмны, ô слѣ̂пы, ô проклêты jâ: jиже за такóво непотрéб-но и некори́стно бездêлjе, извольих нѝким *мêртвим* лю̂дем угâди́ти, и лицими́рствовати: а Х҃та Творцá и откупи́теля мо-jегó позóрити: и въ сеj безмѣ̂рноj мŷке во вѣ̂чние вѣ̂кы го-ри́ти.] 6

ПРЕДѢЛ в҃.

Совéт об Прекрещêню.

jз. [3]) **Богдâн**. Ô Ми́лошу: аще ты тáко умрéш:

а҃, Погребсти́ тебе хотêт безчéстно: jако цêрклу скоти́ну.

в҃, Тѝ нѝне óт глада, отъ наготы́, и от срамоты́ погибâjеш. А прекрести́вшисе, бѝл бы тѝ хлѝба си́т, и одивен. |

---

[1]) Надп. надъ зачеркнутымъ: Блâзне.

[2]) Надп. надъ зачеркнутымъ: Блâзне.

[3]) Со „второго предѣла“ Кр. началъ-было новый счётъ параграфовъ, но, доведя его до з, рѣшилъ продолжать счётъ „перваго раздѣла“; такимъ образомъ на мѣстѣ поставленныхъ раньше а, в ... з написалъ jз jи... кг.

г҃, Ние̂, ты̂ јеси всим мерзок: и зову̂т те јеретиком. А прекрещен бы̂л бы ты̂ всим дра̂г и честен.

д҃, Тако теби живу̂щему умрити бу̂дет въ силве. А прекрещен бы̂л бы ты̂ пожалован, къ Москве взя̂т: на поко̂јно житје.

є҃. Тамо бы ты̂ могел своји̂м промислом и пине̂з нажити.

јн. Милош. О̂ Богда̂не, добро советујеш: јако разумијеш. Али ја̂ ти хощу пове̂дати јещще [1]) једну̂, от всих тих твојих бо̂льшу причину: јаже ме ко Прекрещенју ва̂бит.

јѳ. А се јест: Јако ја̂ Све̂тому Григо̂рию па̂пе, и Прелогу (: кньигам от всеје це̂ркви прия̂тим:) верую, јако све̂тому Еванге̂лю. А тамо пак (: во ке҃ де̂н Генварія:) јест написано: Како ники бра̂т Јустус, за три златие (:не по непра̂вде добывены, но та̂јно у себе держаны, и старишине неявльены:) ѕ҃ днеј јест въ || Огнье̂ном митарству, или въ Чистилном Огню горил. А то при молитвах ст҃го Григо̂рия, и всеје братји.

7 И въ Лимона̄ру̂, и у Ивана Дамаскина, и въ и̂них кньигах обритаютсе тако̂выже об Огнье̂ном мита̂рству, пове̂сти. И тим по̂ве̂стим [2]) и̂ верую: јако Ст҃ому Еванге̂лю. Це̂рков бо Собо̂рна Апо̂столска (:яже поблӯдити неможет:) преда̄је̂т нам је за истину. И ја̂ мишлю на своје мно̂гие и великие грӣхы, и на своје ле̂но житје, и на старост. И верую за изве̂стно: Аще ми Гд҃ грӣхы простит: и от Ве̂чного Огня ме ослободит: јако непростит ми Епитемији: и неми̂нет ме то Огнье̂но Мита̂рство. И бою се въ ньем горити до̂лго: кулико једи̂н Гд҃ ве̂ст. А јегда се пак кто̂ окрестит: тогда пращщајет [3]) му Бо̂г всие грӣхы: и всу̂ Епитемию: и все мита̂рство: тако да, аще без но̂вого грӣха | умрет, дӯша јего въ о̂нже час про̂сто пренесетсе въ небе̂сну радост. Тако бо то̂јже све̂ты Григо̂риј учит, во Пре̄логу въ јѕ҃ мая: и и̂ни [4]) зде первлье приведе̂ни учительи.

к. За̂тоже, аще бых и̂ ние могел окрестити се: никособже на све̂ту небых блаженијшим от себе бы̂ти мньил ни веровал. Тако бо [5]) бы̂л бых про̂ст не токмо от ве̂чного огня: но̂ и от того прелютого и многоле̂тного Огнье̂ного Мита̂рства. И дра-

---

[1]) Прежде было: јеще; щ—надписано.

[2]) Было: повѣстѣм.

[3]) Прежде было: пращајет.

[4]) Прежде было: и вси и̂ни; затѣмъ Кр. зачеркнулъ: вси.

[5]) Надп.

же бы ми то было (:говорю пред Судијею живих и мертвих:) неже да бых всего мира златом и сребром обладал.

кл. Али тако бы ми то драго было: аще бы се могло учинити съ ползою мојею: а не зъ горшим грихом: и зъ новим Гда Разпинанјем: и зъ вечним Гдньим гнвом: а зъ мојим: во вечны Огонь осудьенјем. ||

кв. Тако бо ја со Стими Апостолми и Отци верую: Јако второ крещенје нит крещенје, но оскверньенје: и от Хта отступльенје: и вечно отчајанје.] 8

кг. И зато страшно: али менье страшно јест мне: без јерејского прощения [1]) (:а зъ надејею на Божје прощенје [1]), из сего живота преминути: неже втрим крешщенјем [1]) оскверниввши се, от Хта отступити: и без спасенние надеји въ отчаянию, и въ безсуменном вечного огня ожиданю умрити. Должен јесем искати и просити Јерејского прощения. Аще пак ищчю и прошу, и недобываю: должен јесем не отчајати се: но надею положити на Божје милосердје. Оному бо, јиже творит кулико может, Бог својеје милости некратит. |

кн. (sic) Тимоөеј архиепп Александријски (:једен из *Новиx Греческих Богословов*:) мньит потребно быти непрекрешщати јеретиков, из *ради Срама*.] Да се дй нестидет Прекрешщания: и да се тим радши и борже обращают ко правој вере. Пишет бо [2]) въ Кормчихъ кньигах сице:

Опрос. Зачто јеретиков непрекрешщајем? Ответ. *Аще бы то было, небы се чловик скоро обращал от јереси: стидещи се прекрешщенја.* Алити *и наложенјем рук презвитерских, и молитвою, умьјет приходити Светы Дух*: јако свидочит Апостолско Дејанје во главе јѳ.]

кѳ. Али въ том Тимоөеј самим делом кажет себе по истине быти Новим Богословом. Премерзко бо блудит: и прегрубу јерес заводит. Никакоже бо нит сподобно ни истинно: да бы Светы Дух, по рук наложеню, и по молитве, на чловика || Некрешщеного приходил.] Вечна бо Истина велит: Ашче кто небудет Водою и Духом преродьен: он неможет внити въ царство небесно.] 9

---

[1]) Во всѣхъ отмѣченныхъ словахъ ш надп., т. е. прежде было: прощѣнию, прощѣнје и т. д.

[2]) Послѣ „бо" шло зачеркнутое: об том.

л. А сверх тогó пак Тимоѳéј јавлѧ́јет велико своје́ или Невйжество, или Лукáвост. Привóдит бо на укáз деветнáдесту глâву Дѣ́ѧнја, об Рŷк налагâню.[1])] А тáмо пак јест напйсано: Јако Пáвел јест заповйдал пéрвлье окрестйти лю́ды а потóм јим јест рŷкы наложйл. И тáко апóстоли, без крещщêнја, неналāгáша рŷк.

лл. Ашче [2]) нам пак Тимоѳéј задéнет из десêтие глâвы Дѣ́ѧнїа, и речéт: Јако јест Свêты Дŷх (: при Петрóвом проповидâню:) напáл на Корнйлиѧ Сóтника, и на јего дружйну: јйже бы́ша некрещений.] Мы̂ отвещŷјем пêрво: Јако ни рŷкы јим небы́ша наложены́, ни молйтва об ньйх учиньена. Отвещŷјемже [3]) дрŷго: Јако | тó јест учиньенó, нé по обы̂чном ŷстáву; нó по осóбном Бóжјем чŷду: а нāјпáче на утвердьêнје Петрá апла: јиже се опасâше пријемáти и крестйти онйх, јиже небы́ша обрйзани, и јидâху свиньйну, и прóчние преповйдание јйствины. Али смотрй, чтó за тйм чŷдом безпосрéдно стојйт напйсано. Тогдá бо дй отвеща Пéтер: Мóжетли ктô забрāнйти, да се неокрестêт овй, јиже прияша Светого Дŷха, јако и мы̂? *И заповйдал је јест окрестити*, въ йме Госпóдньe.] Óто аддá ни сâмо пришêстје Светого Дŷха нйт довóльно ко спасêню: но потрéбно јест при ньем Крешщêнје.

лв. Зâто аддá, ашче кй чловйк (:бŷдущи непрáво крешщéн:) за једйн срâм оддалѧ́јет се от крешщêнја: слѣп јест и несрéщен. Свêто бо крешщêнје нйт срамотá, но чêст јест нāјвéща, юже мóжет чловйк имйти въ ||

10 сéм животу. Јê заистo вéща јест то чêст от всáкого цâрства и крāльéства. Тá бо чêст творйт чловйка спасенйм, и вó вѣкы блâженим.

Немньй аддá Богдâне, јако да бы мене срâм от [4]) крешщêнја удержāвал. Какóв бо срâм мóжет бы́ти мнѣ́: ашче моји родйтельи (:неразумѣ́юющи йстины:) мене́ въ мојем дѣтйнству (:и јегда й [5]) ничесóже неразумиѧ́хи:) непрáво окрестйша? Јê паче чêст бы мнѣ́ бы́ла: ашче [6]) бых јâ вѣ́дал себе бы́ти не-

---

[1]) Переправлено изъ „наложêню“.

[2]) Послѣ ашче зачеркнуто: пак

[3]) Же—надп.

[4]) Послѣ „от“ что-то очень старательно зачеркнуто; судя по титлу, можно думать, что это было: стого.

[5]) Надп.

[6]) Сначала Кр. написалъ ащ, но потомъ зачеркнулъ и написалъ рядомъ: ашче.

пра́во крещена́: и вы́ше ашче бых о́т Бога бы̀л поми́лован, и въ ра́зуму просви́щен: и узна́л бых и́стину, и въ радостю при́ял бых Бо̂жји да̂р.

лг. ȷе̂ Богда̂не ве́руј ми: говорю́ ти, јако имию на су̂дны де̂н ста́ти пред Су̂дца жи́вих и ме̂ртвих. Ашче бых ја̂ ве̂дал своје крешще̂нје бы́ти непра́во: хотя́ бых ја̂ језикми говори́л, и чуде̂са твори́л (:јако | тогда́ он Со̂тник некрешще́н:) немньи́л бых ја̂ то́ себи бы́ти дово̂льно ко Спасе̂ню: но без вса́кие отвла́кы прибе̂жа́л бых ко с҃тој ку̂пе́ли. И (:ашче бы мо́жно бы̀ло:) небы́х препусти́л ни дне̂шньего Су̂нца пе́рвлье за̂јти; неже бых ја̂ бы̀л водо́ю и Све̂тим Ду̂хом преродье̂н. Но ли́хо (:јако ти пови́дах:) мне̂ пра́во крешщеному́, не́было бы то Ку̂пе́л, ни Духо̂вно преродье̂нје: но бы̀ло бы свиньска калу́жа, и бе̂со̂вско укали́нје: и ве̂чно от Христа́ отпаде̂нје.

ПРЕДИЛ г.

Како́во Нечѐстје, и Бо̂жјих вещѐј Скверньѐнје, и́дет из Прекрешща̂нја.

лд. Ри̂мско Крешще̂нје, или јест пра́во; или ни́т. Ашче ни́т пра́во: ино послидо̂вно и потре́бно јест прекрешща́ти. И добро́ чине̂т они́: јиже прекрешща́ют. ||

Ашчели пак јест пра́во: зло́ творе̂т, јиже прекрешща́ют. И како́во из того блу̂да́ Нечѐстје и Скверни́тельство произхо́дит, овде́ хощем пока̄за́ти. 11

ле. Тре̂би јест адда въ то́м *не́ пребезпе́чно посту̂па̀ти.*] Но смотри́ти мо̂рают архијере́ји: Чини́тли се то́ по пра́вилех све̂тих оте̂ц, или небу́детли па́че пра́вилом супроти̂вно.

лѕ. Нике̂јского бо Собо́ра пе̂рвого, пра́вило н҃, об јерети́кех Чи̂стих заповида́јет: *пријема́ти јих без крешще̂нја.*] И ашче кі́ из ньи́х епи́скоп, или презви́тер, при́дет ко пока́јаню: Собо́р заповида́јет, тако́вого *еп҃па въ еп҃ској, а презви́тера въ презви́терској че́сти и ста̂ну держа́ти:*] јако пра́во крешще̂нје и рукоположе̂нје ими́юща.]

лз. А об Павлики́нех пак јерети́кех, то́јже собо́р (:во пра́вилу ја҃:) заповида́јет | и́нако: и *вели́т је прекре̄шща́ти.*] И ашче ди от ти́х Павлики́нов окрести́тсе кі́ еп҃, или презви́тер: (:и ашче жи́тје ими́јет непоро́чно:) *заповида́јет Собо́р тако́вого поста́вити* (:то́ јест, посвети́ти:) *вса́кого во сво̂ј чи́н.*]

лн. Из того пак обојего правила, по добром разлогу, можем мы Собрати.

Перво: Јако у никих јеретиков биаше, и јест; а у ниских небиаше, и нит правого крешщења, ни рукоположења.

Друго: Јако иноком (:ашче који от јеретиков къ покајаню приходиша:) невелиша отци Разстригатисе, ни Женитисе, ни от Обещања отступати. Но отсилаша је въ монастиры.

12 ло. А овде пак недејетсе тако. Но Господа архијереји овдешньи Римские презвитере разсвещают: а иноке разстригают: и обоје женет: и творет је || обещања својего отступникми. А како пак јест то къ правилом и гъ благочестю прилично: ты Богдане сам суди.

м. Хощу ти адда показати: Како из того прекрешщања произходит и порадјајет се десетера **Злоба и Сквернительство**: или посвещених Богу вещеј Скверньење.

ЗЛОБА а.

Жидовско Богоборство.

ма. Во прекрешщаню бо обритајетсе Жидовско Нечестје, и Богоборство: и ново Гда и Откупителя нашего Јисуса Христа Разпинанје и Позбренје. И јиже то чинет: Ругаютсе Кресту и Смерти Господньеј.] Тако бо говорет свети апли и отци. Гледи числа а, в, г, s ζ.

ЗЛОБА в.

Донатовски Раздор.

мв. Въ томже беззаконю обритајетсе Поновльење древньего, и давно от церкви осу | дьеного Донатовского [1]) Раздора. Донатовци бо во всем быша правоверни: разве једино, јеже имиша сеј блуд: *Јако Отступнике и Јеретике крестиша*. И зато быша от церкви отлучени. И Светы Августин јест супрот ньим целы кньигы написал, об Крещеню: Јако нит можно повтаряти.]

---

[1]) Надп.

ЗЛОБА г҃.

Лу̂торско Растрижество.

мг. Въ то́мже беззакóню показа̂ло се јест Нóво, и ни отню́дже въ Христи́нех (:до Лу̂тора:) нéчуто, Разстри́жество, и Скверни́тельство. Лу̂тор бо пêрвы, бу̂дущи и́нок, ожени́л се [1]) и осквернил се јест и́нокиньею. И по тóм у̂зóру нине и́ноци, и неженáти презви́тери, крестêтсе (:а прáвије рéкши Разкрешщáютсе:) Разстригáютсе, Разсвещáютсе, Беззакóнно жéнетсе, и Сквêрнетсе. ||

ЗЛОБА д҃. 13

Ху̂лá, въ Геéну осу̂дьена.

мд. Къ томуже беззакóною (sic) пристојит и Су̂дá Госпôдньего и̂зрок, скâзан на клевету̀.

Ашче бо óн, јиже брáту речет Ју̂роде, от Гд҃а јест осу̂дьен во Геéну: чтó ты̂ мньâш, ашче кто мнóгим и несчéтним архијерéјем и јерéјем (:и̂них крестêщим:) вели̂т: О вы̂ некрешщêни, Ô вы̂ погâнци:] ни́тли то гôрша ху̂лá и клеветá, неже јест къ једному брату речьи Ју̂роде? И небу̂детли такóв пови́нен Геéны?

ЗЛОБА е҃.

Вавилôнско Скверни́тельство.

ме. Въ тóмже беззакóню обновило се јест дрêвнье Вавилôнско Скверни́тельство. Валтасâр бо цâрь јест повели́л освещêно Бôжјего храма посу̂дје къ себи нá пир принести́: и из нього пити.] Тáко чинêт люди ни́не. Из свêтих бо Потировупијаютсе: | а освещêние Ри́зы женáм на шâпки [2]) да на сви́ты разкрајают, и сквêрнет.

ЗЛОБА ѕ҃.

Образолôмско Скверни́тельство.

мѕ. Въ тóмже Нечêстю многоли́чно и преобы̂лно обнови́ла [3]) се јест Иконобôрска јéрес [4]).

---

[1]) Надп.

[2]) Послѣ „шáпкы" зачеркнуто „раз."

[3]) Передъ: обнови́ла зачеркнуто: објавила.

[4]) За словомъ: јéрес 3½ строчки старательно зачеркнуто.

Свѣтие бо Икôны, и Госпôдные Кресты́ дрѣвêние сѣкŷт, ламáют, жгŷт: а срêберние на чáшы да на вŷзды́ разкавáют. Ви́дих бо ја́ срéберника: јиже јест над ѿ срéберних икôниц от ни́којего вôјина кŷпи́л: и всé на пéрстены да на чáшы разковал. Ви́дихже члови́ка: јиже се хвалâше, јако јест дї въ
14 Литвé Госпôдень Крéст (:**Крйж** || Ля́цки:) на пŷтý подсѣкел.

ЗЛОБА ꙁ.

Калви́нско Сквернйтельство.

мꙁ. Въ тóмже Безбôжю пои́вило се јест и Калвйнско, от всйх мéрже и грознйјше Сквернйтельство. Христи́ни бо ни́не (:нé и́нако неже безбôжни Калвйнци:) пресвêтие Дâры, Госпôдные Тѣло, из потйров на тлá мéщут, и ногáми тлáчет.

ЗЛОБА и.

Хŷлá супрот Свêтому Дŷху.

ми. Изреднйјшы пак и нају́вéщы Свêтого Дŷха дâр јéст, от всих грйхов очйшценје, и прошщêнје, и освещêнје чловйка: јеже бывáјет вêрним на крещêню. Крешщêнје бо (:по Госпôдньем слóву:) јест от Свêтого Дŷха Преродьêнје.] А тй пак чŷдни учйтели Рймско | Крешщêнје Осквернêнјем зовŷт. И тáко Дâр Свêтого Дŷха хŷлет.

ЗЛОБА ѳ. [1])

Јéлинско, и Митâрско Погâнство.

мѳ. Госпôд велйт: Ашче ктô непослýшајет Цêркви: да ти бŷдет јако Нарóдјанин и Митâрь.] А Цêрков пак Собôрна: тó јест Свêти Апóстоли, и Отцй, во прáвилех, грóзно запрещáют Втôро Крешщêнје. Јиже адда во втôро крестêт: тй цêркви непослýшают. И чтô и́но, неже јако въ Јéлинској непокôрности, и въ слѣпоте́, и въ погâнству пребывáют? ||

---

[1]) Кр., позабывъ послѣ „Злоба ѳ“ выставить тему, началъ прямо: „мѳ. Госпôд вели,“ но затѣмъ зачеркнулъ начатое и написалъ тему: Јéлинско, и Митâрско Погâнство.

ЗЛОБА ј. 15

Свиты, и Тѣла Господньего Разтерзање.

и. Свѣтому мученику Петрў Александріјскому епископу, показал се јест Спаситель зъ раздертою Свитою. И прашающему јемў об причине, отвещал јест Господ: *Аріј јест мою Свиту, јаже јест Црков, раздерл.*] Зоветже се Црков и Тѣлом Христовим: и јиже цѣрков раздѣляют, они Тѣло Господнье торгают, и раздирают.

А то пак Прекрешщање јест очивисто Цѣркви Раздирање: или правије рекши, јест самих себе, от стіе Московские, и от Кијевские, и от Востѡчние цѣркви отторгнье̂ње: и по наслидку никих вудов Господньего тѣла разтерзање.

Никтоже бо неможет зъ истиною речьи: Да бы то било от јединие Римские цѣркви оддѣльење. И Московска бо, и Кијевска, и Востѡчна цѣрков, хвалет, и за добро пријемлют Обливално Крешщење: јако хощем мало постав показати. И тако то јест от Московские, от Кијевские, и от всих Востѡчних Патріаршеских церквеј: Разновѣрје, и Оддѣльење: и правы исты Корејевски, и въ ад посилающы Раздор.]

И неможетже никтоже речьи: Да бы то било нико дробније, и лехко стерпно обичајев поражньење: а не благочести повредьење, ни правы Раздор.]

Нит бо то Спор об *Алилујй*, ни об *Мілу*, ни об *Перстов Складанію*, ни об *Крестном подножію*.] Но Спор јест об самом Христјанства и *Благочестја Основанію: и об Вратех ко всим Светинам, и ко Спасенію.*]

И никакоже нит можно об Крешщенію разнитих дўм держати, и другу страну || осудити и проклинати; а једну веру 16
зъ ньими мньити держати, и једно крешщење имити.]

Ашче бо ова страна верујет (: јако Стоглавны Собор верујет :) Обливално крешщење небити право:]

А она страна верујет (:јако Московска, Кијевска, и Востѡчна цѣрков верујет:) Обливално крешщење бити право:] Ино то не једна, но двоја вера. И ашче ова страна Обливаних прекрешщајет; а она страна непрекрешщајет:] Ино то не једно, но двоје крешщење.]

А јако пак ти ја истину повидаю ô Богдане: Смотри, и разсуди.

Обливâлно Кр҃ще́нје [1]) по нŷдьи, *или Је́ст, или Ни́т* пра́во.]

И ашче Је́ст пра́во: Апо́столско пра́вило мҁ҃ вели́т: Јиже крести́т крещêного [2]) и́стинним крещêнјем: тако́в Свети́тель неосвещен.] | То́ јест, Да небŷдет во Свети́тельех: но да се изве́ржет.] А Стоглâвны пак Собо́р крести́т крещêних прâвим крещêнјем. Стоглâвны адда́ Собо́р јест [3]) ти́м пра́вилом изве́ржен [4])из стâна.]

Ашче пак Обливâлно Крещêнје ни́т пра́во:] тоже пра́вило вели́т: Јиже дҍ̂ непрекрести́т осквêрньеного от зловêрних: тако́в Свети́тель неосвещен.] А Москôвска пак, и Ки́јевска, и Возтôчна цêркви непрекрещâют Обли́ваних; но́ за добро́ пријемлю́т тако́во крещêнје. Москôвску адда́, и Ки́јевску, и Возтôчну цêрков то апо́столско пра́вило из стâна изми́щет.

Ви́дишли јуже́, или неви́диш: Ка́ко (:при таковом супроти́вном де́лу:) или ова́, или она́, страна́, апосто́лским пра́вилом, изъ стâна јест изве́ржена? А јиже пак јест из || стâна
17 изве́ржен (:ашче се некâјет:) о́н въ Рāздо́ру живет.

Или Стоглâвны адда́ Собо́р, и јего подражâтельи, јесут изве́ржени; или Возтôчна, Ки́јевска, и Москôвска цêрков јест изве́ржена. А безми́стна пак јест сия дрŷга ри́ч: нŷжна адда́ и и́стинна јест пêрва ри́ч: то́ јест, јако Стоглâвны Собо́р јест осŷдьен. И та́ко ви́диш очиви́ст бы́ти Рāздо́р: јеже ти обещâх показâти, и показах.

на. Богдâн. Что́ ты́ слêпиш, и безми́стно блêде́ш: Да бы Москôвска цêрков Обливâнје хвāлила или пријема́ла? Ви́дим бо мы́ очи́ма: јако на Москве́ Обли́ваних прекрещâют. Повêдьже ми: что́ ты́ мньи́ш, или зове́ш Москôвскую цêрковю? Хрâмли и Стêны кâменние: или архијере́је и благовêрние лю́ды, јиже въ храму Бо́га мо́лет? |

Ми́лош. Јâ ве́рую Једнŷ, Свêту, Собôрну, Апостолску Цêрков: и въ ньéј (:по Апо́столском си́мволу:) [5]) *Свêтих Общêнје*.] Свé-

---

[1]) Послѣ „Кр҃сијe" другими чернилами поставлена точка съ запятой.

[2]) Надп.

[3]) Надп.

[4]) Послѣ „изве́ржен" старательно зачеркнуто какое-то слово.

[5]) Слова, стоящія въ скобкахъ, въ ркп. написаны внизу страницы въ

тих пак общѐнје јест во молитвах, и во вѐре. Мы̂ бо на́шими молитвами помага́јем нашим родительем, и всаким [1]) вѐрним, јиже съ пока́јанјем и съ прощѐнјем умро́ша, и јеще въ ца̂рство небѐсно невнидо́ша. А Свѐтцев Небѐсних мо́лим, да они на́м, и ји́м, својими молитвами помага́ют [2]): јако и чинѐт, и помага́ют. И то́ јест једно́ общѐнје.] А дру̂го общѐнје јест: Да мы̂ та́ко вѐрујем: јако вѐроваша вси́ о́т вѐка Свѐти и вѐрни, јиже Бо́гу угоди́ша.]

А Свѐти пак отци́ и учи́тельи, јиже ни́не у Бога пребыва́ют, неговорѐт зъ на́ми у̂стми. А говорѐт Кньи́гами. И ја̂ всѐ о́но, јеже въ [3]) Собо̂рние Цѐркви кньи́гах чту́, или чтено сли́шу; та́ко пријемлю́, јако да быху ми са̂ми Свѐти отци́ говори́ли. || 18

А живу̂щих пак Архијере́јев ри̂чи та́коже пријемлю́: јако са̂мих Свѐтих отѐц ри̂чи. Архијере́ј бо вса́ки јест до̂лжен, не́ супроти̂вно отце́м пропови̂да́ти.

Ашче се пак прилу̂чит, да кы̂ архијере́ј что свѐтим отце́м супро̂тивно проповида́јет: ну̂дја јест вса́кому, *или отѐц, или того архијере́ја* прeслу̂шати.] А ја̂ пак во́лю архијере́а непослу̂шати, неже от стих отѐц учења, и от свѐтих Общѐнја отсту̂пити.

Цѐрковю адда́ Моско̂вскою ја̂ зову́ [4]), не́ стѐны ка́менние; но всие́ и вса́кие архире́је, и лю́ды вѐрние, Московского ца̂рства, *јиже держѐт Общѐнје Свѐтих.*] То́ јест: јиже јако во кньи́гах церко̂вних чту̂т, та́ко и ве́рујут.] А јещѐ пак особни́је Цѐрков Моско̂вска јест *По́лны Собо́р*: како́в јест бы̂л во ро̂д го́ду. И того́ Собо́ра, изда̂ние кньи́гы, и отлу̂кы: то́ јест [5]) Моско̂вские Цѐркви | вѐра[6])]. А от всего́ пак изредни́је, и нају̂паче о́но јест Моско̂вские цѐркви вѐра, и благочѐстје: јеже се држи̂т пописано *во Стих Церко̂вних, и Отѐческих* (:на Москвѐ напеча̂таних, и *въ цѐркви ко чтѐню предложѐних*:) *кньи́гах.*] А ко́јих пак кньи́г во цѐрквах нечту̂т: ти́х кньи́г вѐра, нит Моско̂вские цѐркви (:но́ ни́ких осо̂бних,

---

скобкахъ же, причемъ въ текстѣ мѣсто, куда ихъ вставить, указано вертикальной чертой, перечеркнутой двумя горизонтальными.

[1]) Надп. надъ зачеркнутымъ „всим“.

[2]) Исправлено изъ: помо́гут.

[3]) Послѣ „въ“ зачеркнуто: Церк.

[4]) Послѣ: ја̂ зову́ зачеркнуто: всие́ и вса́кие арх.

[5]) Надп. надъ зачеркнутымъ: сут.

[6]) Передъ: вѐра зачеркнуто: отлу́кы и,.

и безименних учительев и соловечских Рāздóрников:) вера [1]).

А во всѝх пак тѝх свêтих Церкôвних: и въ Отêческих кньѝгах: и въ речêного пôлного Собóра кньѝгахже, и отлу́ках, јâ обритáю *Обливâлно Крешщêнје ухвáльено*]. Добрó адда јâ велю́: јако онѝ, јиже Обливâлно Крешщêнје ху̂лет: от свêтие Москôвские Цêркви Рāздóр чинêт: и Свêтих Общêнја недержêт. Свêтих бо отêц учêнјем гôрдет. ||

19 нв. А об тôм пак [2]) Рāздóру (: и об сāмом тôм крешщêнія и некрешщêнја облѝваних поражньêню:) послу́шај, чтó въ Јωне митрополѝту пѝшет блâжение пâмети и вêчние слâвы патријâрх Филарêт. Велѝт бо сѝце: *Идѣже дѝ и Мáл Рāздóр учинѝтся: тáмо возстáјет вражда гнѣва Бôжјего, и мéч јáрости: и пребывáющим въ тóм рāздóру конец му́ка вѣчна.*]

Богдâн. Кáко опêт тму́ въ óчи сѝпльеш; и Филарêта на свою пóмощь привóдиш: јиже [3]) јест глāвá, и нāјвéща прѝчѝна, и [4]) бóльшы начâлник сегó обы́чая, јако Облѝваних достóјит крестѝти. Зâто бо и въ запрещêнје стáвит Јωну, јеже óн Облѝваних пријемâше без крешщêнја. И јещщé обритáют се жѝви лю́ци, Облѝванци: јиже при Филарêту бы́ша прекрешнѝ. И въ Потрêбнику Филарêт стáвит ѿд клêтвы, на Рѝмские јéреси: и заповидáјет, и указу́јет, кáко јих јест трêби крестѝти. |

иг. Мѝлош. Тáко вы̂ блаженопâметного Филарêта разумѝјете; јако дрêвлье Спасѝтеля разумѝша онѝ, јиже сâми себе обишáша, утаплáша, и всáкою смéртю умāрѝша. И тó чинѝша: јако да бы Хс бы̂л тáко научѝл, и велѝл бы лю́дем сāмим [5]) себé морѝти. Велѝт бо Госпôд: Јиже лю́бит ду̂шу свою́, погубѝт ю: и *јиже ненавѝдит ду́шу свою́ на сем свѝту, во вѣчны живóт соблюдêт ю.*] И Свêты Августѝн (: толмáчещи сию рѝч:) пѝшет: Али смотрѝ дѝ, да ти непрѝдет на у̂м, да бы ты̂ сâм себе уморѝл: тáко разумѝющи, јеже мôрајеш не-

---

[1]) Послѣ „вéра" стоитъ сноска, подъ которой внизу было написано, зачеркнутое потомъ: и тѝми кньѝгами шщѝтетсе соловêчски Рāздóрники.

[2]) Надп.

[3]) Надп. надъ зачеркнутымъ: а óн.

[4]) Слѣдовало зачеркнутое: учитель.

[5]) Послѣ „сāмим" слѣдуетъ какое-то старательно зачеркнуто слово.

навидити на сем свиту дўшу свою. Из сеје́ бо ричи ніки лукави и развратни лю́ди, и сами нȃсе лютијши и злобнијши убо́јци, въ огонь себе вмищут, во воду скȃчут, из стермины [1]) пада́ющи сокрушȃютсе, и погибȃют. Того́ Хс̃ нит учил: и про́чно.] || 20

Тако чините и вы. Просто, и без разсудьȇнја пријемльете оного благочестивого и високоўмного архијереа ричи. Вси бо свитло видите, быти въ том безмистје, и церковны Рāздор, и супрот Богу грўбо нечȇстје, и Господньего от Жидовов учиньȇного позора понавлянје [2]).

И недержит вас Стоглȃвного Собора, ни Ивана и Макȃрија митрополитов, ни Ермогȇна и Јосифа патријȃрхов [3]) влȃст и достојност. Об тих не много се скорбите. Јединого Филарȇта влȃст, и достојност (: и зло от вас разумльена рич: вас [4]) держит во грихў и въ рāздору. Бојите бо се тим Вȇликого Гдри образити и осердити: ашче бысте супрот Филарȇтовој зȃповиди что чинили.

ид. А того неразумијете: јако то нит Филарȇтова дўма, ни мисел, ни зȃповид. И | јако вы тим непотрȇбним, и криво разумльȇним својим опасȃнјем, вȇчнохвȃлному архијерею руготў и позор чините. И благоревнивого и право разумного пастира (: јиже прежȃркою ревностю запрещȃше и изводȃше Рāздор:) рāздору начȃлником творите.

ие. Филарȇт бо запрещȃјет Јωну, не за пријемȃнје Обливанцев (: тако просто, јако вы мньите :) но *за презирȃнје Собора, и за Рāздор.*] Собор бо Стоглȃвны тогда бише во свижеј памети, и въ крȇпости. А Јωна сȃм својею вольею и влȃстю разарȃше соборну зȃповид, и чинȃше рāздор. И зȃту винў запрещȃјет јего Филарȇт.

ıѕ. Видяше бо архијереј: како Свȇти отци, и собори, въ правилех признавȃют: у многих јеретиков быти право Крещȇнје. И Јωна приношȃше му такова правила.] А из другие Страны || пак видяше: како Гречески Нови Богослови, и зъ ньими Стоглȃвны Собор, и Ермогȇн патријȃрх, повсўдно и без изма, всаких јеретиков крещȇнје осудяют, и отмищут.] 21

[1]) Прежде было: стермины.
[2]) Передъ „понавлянје" зачеркнуто: повтарȃнје.
[3]) J въ этомъ словѣ переправленъ изъ, поставленнаго ошибкой, х.
[4]) Передъ „вас" зачеркнуто: де.

мӡ. Филарêт аддá въ том такóвом учйтельев разнодȣмю, и во својéм недоȣмю и тиснотé, висôким и прâвим својйм рáзумом вйдише въ тој вêщи Безмйстје: и судйше потрéбно бйти нóво разсудьêнје : и къ разсудьêню потрéбен бйти Бôльшы или Пóлон Собóр. А за мēтéжно пак тогда врēмé, немогâше сâм состáвити пóлного собóра. И зâто призвâвши къ себи шêст архијерéјев, и зъ ньйми посовéтовавши: нйт дерзâл об тáко велйкој сȣмньи, зъ ньйми јединими сâм доконча̂ние учинйти. Но докончáл јест пêрво: Да се учинйт | Бôльшы Собóр, во пригóдно врēме: и об тој сумньи да разсȣдет.] А втôро докончâл јест и заповйдал: Да до Бôльшего Собóра всй держêт докончâнје и зâповид Стоглâвного Собóра. И да никтóже својеѡ вольею нечинйт въ цêркви рāздóра. Пйшет бо къ Јѡне сйми ричми.

мн. И сего рáди дй âз смирêны Филарêт патријâрх (: по прáвилом с͠тих аг͠л, и с͠тих отêц :) запрещаю ти Бôжија Литургйји неслȣжйти, ***До Больщего Собóра, Дондéже Лôж Тмы мимо йдет, и истина прáвды С͠тих прáвил вó свьт изйдет***].

Чȣјешли, чтó велйт? Собóру Бôльшему об том бйти велйт.] И въ разнодȣмю учйтельев Лâж и Тмȣ бйти признавáјет.] ||

22 И јако Истина и Прâвда С͠тих прáвил тогдá јеще небйше нá свит изишлá, изповидáјет].

мѳ. По тóм аддá, ако бысте вы̂ Филâретову рйч разумйли: и ако бысте се јего зâповиди повиновáли: дâвнó бы юже у вáс тој Рāздóр, и та Тмá и Лâж изведена бы́ла: и дâвнó бы Истина и Прâвда С͠тих прáвил во вáших умêх нá свѣт изишлá: Јакоже въ сāмом дéлу и изишлá јест дóста обйлно йстина нá свѣт: при напечáтаних тулйких кньйгах: и при учиньенóм нйне Бôльшем Собóру: въ ньéмже јест и тóј Стоглâвны Собóр Несобóром учиньéн: и Обливâлно Крещêнје ухвâльено, съ приведêнјем [1]) Ȣзóра с͠того мȣченика Вȣкола. И добá јест вáм юже óчи отпрйти: и Тмȣ одгнáти: и Лâж от Йстины разлȣчйти. |

ӿ. Очивйсто бо јест: јако рâзумны и благоревнйвы óн архијерéј, аще бы бы́л тáко вéровал, јако вы̂ мнитé: небы́ бы́л повелйл об тóм Собóру бы́ти: и небы́ бы́л признáл, јако тогда

[1]) Между буквой „н“ и окончаніемъ „јем“ что-то зачеркнуто.

Тма́ влада̂ше, и И́стина пра́вил небы̂ше на́ свѣт изишла. Ашче бо кто̂ что за извистно ве́руjет: о̂н нҿждёт Собо́ра: и немньи̂т въ оноj ве̂щи бы́ти Тмы́ или Мра̂ка. Али об Филаре̂товоj ду̂ме: и об соблюда̂ню jего че́сти: опосли́jе ти хощу изво́дно повидати: а ни́не чиню̂

СОБРА́НJЕ.

ӡа. Поста́вих ти пред о̂чи но́во Гдньего тѣла Разтерза̂нjе: и но́во ва̂ше от Стие Московскиe, и от всеjе́ Собо̂рние це̂ркви Разнове̂рjе, и Отступлье̂нjе, и Ра̄здор.

Показа̄ха́хомже: ка́ко се из того Ра̄здо́ра порадjа́jет Жидо̂вско Богоборство:. || и Креста́ и Сме́рти Гдньи ру̂женjе: и Дона̂товско от це̂ркви отлуче̂нjе: и Лу̂торско Разстри́жество; и освеще̂них осо̂б скверньêнjе: и Вавило̂нско церко̂вних посу̂д и ри̂з скверньêнjе: и Образоло̂мско Богобо̂рство; Стих Ико̂н сѣче̂нjе, лама̂нjе, жга̂нjе, разкава̂нjе; и Гдньих Кресто̂в на́ полю подсѣка̂нjе: и Калви̂нска (:от всего́ грозни̂jша:) Безбо́жност; Госпо̂дньего тѣла на тла́ мета̂нjе и попира̂нjе: и Да̂ра Стого Ду̂ха на крешще̂ню да̂ного ху̂льенjе. То́ бо все́ Скверньêнjе и Нече̂стjе мы́ чу̂смо и ви́дисмо, въ сиѧ на́ша вре́мена, въ Литве́, и во все́м се́м гдрству, от Ра̂тних и от и̂них люде̂j, мно́го и преобы̂лно де́лом бы́ти вершено. 23

ӡв А то́ пак все́ беззако́нjе произхо́дит и дѣjе́тсе, не́ о̂ткуд и̂нуд неже из тоjе́ причи́ны, jако веле̂т: *Римлѧни ни́су́т* | *крещени́*]. И за ти̂м да́лье смеща́ют [1]), и собира́ют си́це: И ашче ди ни́су̂т крещени́: и́ното ни́су̂т ни Христjа́ни. И ашче ни́су̂т Христjа́ни: и́ното ни̂г у ньи́х [2]) ни хра̂ма, ни jере́ѧ, ни ико̂н, ни никако́выже свети́ны: но́ jежеко́ли они́ Лати̂нци Бо́гу въ че́сти зи̂дют, воздви̂жут, де́лают, то все́ jест [3]) про́сто, скверне́но, и про̂клето. И правосла̂вни Христиѧни jесут до̂лжни вса́ку ту тако́ву Лати̂нску свети́ну сѣчьи, жга́ти, разва̄лѧти].

ӡг. Та́ко смеща́ют ти́, jиже гробы́ разкапа́ют, и стие Це̂ркви пустошет, и освещену [4]) ру̂хдѧд из ньих гра́бет. Али съ како́вою и́стиною та́ко смеща́ют: и кто̂ jих jест научи́л тоjе́ дjѧлекти́кы, и тако́ва собира̂нjа: jа̂ невѣм. Извистно бо: jако

---

[1]) Окончаніе „ют" надп. надъ зачеркнутымъ „ет".

[2]) Слѣдуетъ зачеркнутое: никако́выже.

[3]) Слѣдуетъ зачеркнутое: скв.

[4]) Надп. надъ зачеркнутымъ: свѣту.

24 ни Павел, ни ин ниједин апостол, ни || свет отец, нит јих того научил. Павел бо пришедши въ Аѳины, и нашедши олтар Христу правому Богу (:хотя непознаному:) от неверних поставльен: научил јих јест правого Бога познавати: [1]) а нит јим велил Олтара развалити.

ꙁд. Али мы питајем тих благочестивих Иконоборцев. Ашче Римляни на [2]) полю поставет Светы Криж: јестли он криж каково Знаме, или нит? Немогут речьи, да небы был Знаменом. Очи бо јих уличают, и свидочет: јако јест Знаме? А чијеже знаме? Безсуменно оного јест знаме, чије титло, или чији [3]) образ и надписанје носит. Гдъа велю Откупителя нашего јест Знаме: јего бо Господень образ и надписанје на себи носит: и поставльено јест јему владике къ чести: и на Памет јего Спас-|льивие муки.

ꙁе. Ашче пак тој криж јест (:јакоже и јест:) Памет Гдньи Муки: поведьте нам вы јиже подсекајете и разкавајете, које благочестје вас учит *Христово Знаме разарити, и Гдньи Муки Памет Изводити?* Извистно не сти отци, не вера Христјанска; но ваша Лакомост вас јест того благочестја научила. Да подтим изветом можете освещену рухляд (:будто без гриха:) из церквеј грабити.

Ко Гдром Преосвещеннјшим Архијерејем, смирено предложенје.

ꙁѕ. Къ вам, о Боголюбиви и милостиви Гдри, Христова стада властели, зъ најнижшим смиренјем приноситсе сие Бога и Откупителя нашего Јисуса Христа велико дело. Вы Гдри раз-
25 судите. И ашче ја блудю: вы || ме научите, и из блуда изведите. Ашчели истину приношу: вы помислите, јестли ки из тогдашньих архијерејев, при том тако страшном Богоборству уста отперл: и јестли кто блудещие люды поучил, и нечестје обличил. И ашче можебыт они тогдашньи пастири, въ оно жарко време, и при кипещем делу, недерзаша опоменути: къ вам пристојит, и вы можете нине зъ болшим дерзанјем опоменути, и поучити: и об том Иконоборству, и об непотребном

---

[1]) „Познавати" переделано изъ: позна́ти.
[2]) Надп.
[3]) Чији переделано изъ чије.

Прекрещáню: да се люди въ напрéдку врéмена облюдáют и от Бóжјего нечêстја, и от дӯш својих погибели. Вáше јест то дéло, и вáше настојање. Јеже бо Госпôд къ [1]) Језекијилу говорит [2]) и заповидáјет, во глāвé јг, и въ лг: то вы Гдри добрó знајетé и къ вáшеј светóсти быти речснó и заповидано. |

П Р Е Д И Л Д.

Об пречӯдном знáменю, и грôзном Бôжјего гнѣва извершêню, над једним Освещêних вещêј скверни́тельем.

ӡз. Достôјно пак и полéзно јест всáким Христиáном вѣдати, и къ [3]) вѣчној пáмети предавати, једно свиже, прегрôзно, и пречӯдно Божјего сӯдá, над никим Бôжјих вещêј скверни́тельем, учиньенó извершêнје.

Дрêвлье [4]) бо јегда Валтасáр освещêно посӯдје скверниáше, показāло му се јест Писмó на стине, и гнѣв Бôжји от пророка повѣдан: и онојéже нóщи убиша јего Пêрсиани. А ниие пак јест Госпôд, за таковоже скверньêнје, страшнијшы от того сӯд показāл.

Никифор бо Златарêнко, Богдáна Хмельницкого зéт, и Запрáжского вôјства властелин, под Биховом из пушки јест убијéн. || Тѣло привезóша въ Чегрин: и на покóп сошлà се јест велика множинá презвитеров, и всáкого стâна людêј. Цêрков велика бяше јих пóлна нагньетена. И при кончâню Стие Литургији, из ненадѣяна, въ једном óка мегньêню, излетил јест огóнь от олтāрá, и повалил всé óно людство: тáко да чрез óтперта нé једнá [5]) врâта, никтóже невозможé убѣжати: но всй въ купно зъ мертвецéм, и съ цêрковю згориша. Једин тóкмо презвитер [6]) слӯжещы, и дјáкон: и једен нищы слѣпéц: и мáти да женá оногó проклêтого, зъ дворскими же- 26

[1]) Надп.

[2]) Надп.

[3]) Надп.

[4]) Кр. началъ было: Никифор бо и т. д. до: зéт; затѣмъ зачеркнулъ это и написалъ: Дрêвлье бо и т. д., какъ стоитъ въ текстѣ.

[5]) нé једнá надп. надъ зачёркнутымъ: двоја.

[6]) Надп.

на́ми: и де́сет су̑жньев Поля́ков: ти́ Бо̂жjим су̑до́м и милосе̂рдjем (:из ну̑терньих и да̂лньих це̂ркви ми́ст:) чрез леже̂щие и горе̂щие лю́ды, jако чре́з мост ска̂чущи, неувре́дни из оноjе сме́рти избе̌жа̂ша [1]). Ти́ бо бы́ша не́ по своjе́j охо́те, но́ по ну̑дьи, на̄ почте̂нjе оноjе прокле̂тие ме́рхы пришли. А про̂чни пак [2]) лю́ди, jиже стоя́ша бли̅зу вра̂т: вси́ обальени́ на́ землю, и | от огня́ опа̂льени, ру̑кы ко вра̂том протѐза́ша, и по́мощи проси́ша. Али градя́ни сте́кши се, гледя́ху jих горе̂щих и вопе̂щих: а немого́ша присту̑пити, ни помо́чьи ни jеди́ному.]

ѯн. Вси́ Кра́jински лю́ди, jиже то чу̑до ви́диша или чу̑ша, немо́гоша, и́нако ми́слити [3]) ни су̑ди́ти: неже да [4]) Бо̂жjи гне̂в не́ за что и́но jест пока̂зан: неже за гру̑бо о́но нече̂стjе и скверни́тельство, jеже тоj рече̂ны воjво́да Ники́фор въ Лито̂вских це̂рквах чиня́ше. Имия́ше бо въ Чегри̅ну̑ jеден амба̂р по́лон навезе́н све̂тих Кресто̂в, Поти́ров, Ди́скосов, Ампу̑лов, Подве̂щников, Кади̂лниц, Jере̂jских ри́з, и с̅тих Ико̂н сре́берних, платне̂них, и вся́какових. И бра́т jего Васу̑та пока́явши се, всу̑ ту освеще̂ну казну̑ jест къ себи въ Ни́жен превѐзел: и въ амба̄ру за́перту въ це̅ло́сти хра̄ни́л: ми́слещи ю по помире̂ню одда́ти. Али и са̂м jест от пала̂ческие ру̑кы́ зло́ зги́нул. Небя́ше || бо му тре̂би че́кати ми́ра: но до̂лжен бя́ше
27 безотвла́кы све̂ту казну съ че̂стю въ Ли́тву отосла́ти. Та́ко jа̂ зразуми́х то Бо̂жjе чу̑до на Кра́jине, во ру҃н го́ду: и очи́ма ви́дих въ Ни́жену рече̂ны амба̂р. И овде́ въ Тобо̂лску все́ та́коже ми пови́даша два̂ очи́та свидока́, jиже очи́ма своjи́ма того [5]) всего́ гледи́ша: именом Jа́ков Улйсков асау̑л, jиже овде бя́ше су̑жень: и овде̂шньи жи́в свидо́к син [6]) боя́рски Jа́ков Шабльи́нски.

---

[1]) Слѣдующія слова до словъ: „А про̂чни" приписаны внизу страницы; мѣсто въ текстѣ, гдѣ они должны стоять, указано знакомъ: вертикальная черта, перечеркнутая тремя горизонтальными.

[2]) Надп.

[3]) Слѣдуетъ какое-то зачёркнутое слово.

[4]) Слѣдуетъ зачёркнутое: таков.

[5]) Исправлено изъ: то.

[6]) Передъ „син" зачеркнуто: Jако.

ПРЕДИЛ е.

Об Отступникех: јестли јих трєби крестити.

ѯѳ. Во време Гоньења многи Христјани отступаша [1] от веры: и потом приходиша на покајање. Об том јест учиньен Собор въ Анкире: и указујет, како таковых зъ епитемијами пријемати. *А невелит јих крестити*]. |

о. Велика бо бы то была отступником легота и слобода (: и да тако реку, велик привилеј :) ашче быху могли, без епитемиј, чрез ново крешщенје, от всих грихов прошщени быти. Ашче бо бы то можно было: то бы само къ отступаню пут казало. Чловик бо всаки, ашче бы въ грихи упал, и бојал бы се тежких епитемиј, могел бы нарочно въ Бисурманство отступити: и повративши се, новим крешщенјем, от епитемије убежати.

оа. Под Апостолским правило мѕ, толковање: Наст ди достојно двакрат крестити чловика. Јесут пак неци, јиже первлье благоверно крешщени быша: и отступивши от Христа осквернишa се. *И такови Миром токмо помазујут се*].

ов. Ашче бы адда ки војин на Москве был право крешщен: и попадши въ суженьство побисурманил бы се: а потом бы из Крима къ Москве прибежал. Таковогo || ашче кто крестит: 28
безсуменно јест, јако крешщеногo крестит; и Христа позорит. Али слишу: јако и таковых крестет: ашче ми несолга живи муж, јиже ми повидаше, јако јего самого по таковој причине прекрестиша.

ПРЕДИЛ ѕ.

Об Јеретикех: јестли јих трєби крестити.

ог. Светы Златоуст (: приведен во кньигах об вере: въ главе кв, на листу [2]) сје :) изказујушщи ону Гдню рич: Тогда, јиже сут въ Јудеји, да бежет въ горы.] пишет сице: Јиже сут во Христјанству, да прибегают къ Писму. Отколе бо јереси начаша мутити церков, никаковаже иного извистного прибе-

---

[1]) „ша“ надп. надъ зачёркнутымъ „ху“.
[2]) Слѣдующее слово старательно зачёркнуто.

жйшща, кромѣ Бо̂жјего Пи̑смá, немóгут имúти онú, јиже же-
льêт прáвост | вéры позна̄ти. Пéрвлье бо мнóги бы̑ху посóби
къ разознаню [1]) пра̂вие Христóвы Цêркви, от поганских Збо̂-
ров. А нúне пак никакóвимже йним на̄чúном мы̑ немóжем по-
знáти, кáја јест пра̂ва цêрков: развѣ једи̂но из Пи̑сма. А тó
пак зачтó? зато, јеже оны̑ вещи, које [2]) йстинно и властúто
јесут Христóвы, и Јеретúци је имúјут въ Ра̄здóру. Једна̄ке́ бо
имúю (sic) цêркви: једна̄ко свêто Пи̑смó: једнаке епúскопе,
и йние клúрике: *Једна̄кó Крещêнје*: једна̄ке́ та̂јности [3]): и
Наша рич. йние вêщи всие́: и сверх тогó и Самогó Христá [: Тó јест: во
сти̑х Дарêх имúют Христá: не́ на спасêнје, но на погибел
своюю:] Јиже убо желья̑т познáти, Ка̂ја јест пра̂ва цêрков:
óткуд мóжет познáти, въ тикóвој подóбности и помѣша̂ню?
Ра̂звѣ једи̂но от Пи̑смá: и притóм от Обы̑чајев, и от Постýп-
ков.] Тáко Затоуст. (sic.) ||

29 од. Собóр Никêјски Пêрвы, во правилу н̑: заповидáјет јере-
тúке *Чúстие* пријемáти без крещêнја: тóкмо да проклену̑т
своѝ и всáкие јéреси].

А *Павликиа̑не* пак тóј собóр (: во прáвилу јѳ̑ :) велúт пре-
крещщáти].

ое. Собóр повсýдны Втôры (: во прáвилу з̑ :) а. *Аријáне*,
в. *Македôнце*, г. *Саватиј*áне, д. *Новатиј*áне, е. *Лúвие*, ѕ. *Че-
терна́*десетнике, и з. *Аполи*нарúсте [4]) пријемльéт без крещ-
щêнја: тóкмо да проклина́ют јéреси. И велúт је Мúром помá-
зовати.]

А *Евномиј*а́не пак (: јиже једúним погружêнјем крестêт :)
и *Монтанúсте*, и *Савелијáне*, и дрýгие мнóгие јéреси, вели̑т
прекрêщщáти].

оѕ. Собóра Лаодикúјского прáвило з̑: а. *Новатиј*áни ди̑, и
в. *Фотиниј*áни, и г. *Четер*на̂десетници, ашче прокленут
всáкие јереси, мúром помáзани, да се приобщáют]. | Прáвило
н̑. А *Фрúги* пак да се прекрещщáют].

оз. Собóр Трулополâтны, во прáвилу че̑: а. *Аријáни* ди̑, в.
*Македôн*ци, г. *Новатиј*áни, д. *Не*сторијáни, е. *Четерна́де-*

---

[1]) Надп. надъ зачёркнутымъ: нáчúни къ позна̀ню.

[2]) Надп. надъ зачёркнутымъ: јеже.

[3]) Надп. надъ зачёркнутымъ: светиње.

[4]) При перечнѣ еретиковъ въ ркп. цифры стоятъ надъ названіями ихъ; тоже и на листахъ 29 об., 30, 30 об., 31.

сетници, ѕ. *Аполи*нарісти, ꙁ. *Евтихи*јáни, и и. *Севири*јáни, ашче прокленȣ̂т всáкие јéреси, да бȣ́дут прíяти: и с҃тим мíром помáзани].

он. Толковâнје. Нѣ̂ци дӥ из јеретíков *Крещаютсе*: А нѣ̂ци *помáзуютсе* мíром: А нѣ̂ци *прокли*нâют всáкие јéреси, и тӥм бывâют прíяти. а. *Арияни* бо, в. *Македо̂*нци, г. *Новати*јâни, д. *Лӥви*, є. *Че*терна̂десетници, и ѕ. *Аполи*наристи помâзуютсе мíром].

А а. *Несто*ријâни пак, и в. *Евтихи*јâни, и г. *Севи*ријâни, и ӥни тӥм подóбни, проклинâют всáкие јéреси: и то једӥно јим јест довôльно къ общêню].

Хотя̂ пак мнóгие јéреси јесут овдé остâвльены: једна̄кóже а. *Павли*кијâни, в. *Ев*номијâни, и прôчни тӥм подóбни прекрешща̂ютсе. ||

оѳ. Собóр Царíградски, къ Мартӥрию Антијохӥјскому. а. *Ари*јâне дӥ, в. *Македо̂*нце, г. *Новати*јâне, д. *Четер*нâдесетнике, и є. *Аполи*нарíсте, ашче проклинâют всáкие јéреси: пријемльéм је, и помâзујем мíром. А *Евно*мијâне крешща̂јем.] 30

п. Ѳеóфил Александрӥјски архиепíскоп: От јеретíков дӥ *Чӥстих*, постâвлвај Дјáконе и Презвӥтере и Епíскопе, по повельêню Никêјского Собóра: ашче жӥтје јих прâво бȣ́дет.]

па. Тимоѳéј презвӥтер Халкопрâтски пречитâјет та всá прâвила: али пȣ́тајетсе во својéм пречитâню.

Тимоѳéјев Прéчет а҃.

Трӥ сут дӥ чӥни онӥх, јиже прихóдет къ собóрној цêркви *Пêрвы* чӥн: јиже потрéбуют Крешщêнја. *Втôры*: јихже некрешща̂јем, но тóкмо помâзујем. *Трêтји* [1]): јиже и некрешща̂ютсе, | и непомâзуютсе: но тóкмо проклинâют всáкие јéреси.]

пв. Крешща̂ютсе сӥ: *Траскудӥти*, и прôчни.] Изчитâјет кѕ҃ јересêј.

пг. Помâзуютсе сӥ: а. *Четернáдесетници*, в. *Н*оватијâни, г. *Савати*јâни, д. *Аријáни*, є. Македôнци, ѕ. Аполинарӥсти (:и ниже:) ꙁ. *Лӥви*, и и. *Тетрадӥти*.]

---

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: јихже и некрешщáем.

пд. Некрещáютсе, и непомазуютсе, но тóкмо своје јéреси проклинáют сй: а. *Мелетиј*áни рāздóрници [1]), в. *Несториј*á-ни, г. *Евтихиј*áни, д. *Дијоскориј*áни, е. *Севириј*áни, ѕ. *Јаковйти*, ӡ. *Безглâвници*, и. *Маркиј*áни, ѳ. *Месалиј*áни, ј. *Евтихйти*, јa. *Ентусиј*áсти, јв. *Хорéвти*, јг. *Ламnетиј*áни, јд. *Аделфиј*áни, и јe. *Евстаѳиј*áни.] То пêрвы прēчет.

Прēчет в̊.

пе. а. *Ариј*áни, в. *Македôнци*, г. *Саватиј*áни, д. *Новатиј*áни, е. *Лйви*, ѕ. *Тетрадйти*, ӡ. *Аполи*нарйсти, помáзуютсе. ||

31 пѕ. а. *Павлиј*áни, в. *Евномиј*áни, г. *Мон*ганйсти (:йнако Фрйги:) д. *Савелиј*áни, е. *Галатиј*áни, ѕ. *Манихêјци*, ӡ. *Валентиј*áни, и. *Маркиј*онйти, и йни мнóги, прекрещáютсе]

пӡ. а. *Несториј*áном, в. *Евтихиј*áном, г. *Севириј*áном, и д. *Дијоскориј*áном, трêби јест проклинáти свою и всáкие јéреси: *и тáко пријемáти свēто крещêнје*. Тако Тимоѳéј овдé велйт тиé четверé јеретйке крестйти. А на чйслу г̃д, тйх всих четирих јересêј невелйт ни крестйти, ни помáзовати: но тóкмо јéреси проклинáти. Али кâжетсе бйти печáтников поблýдок. Трêби бо бйше напйсáти: *И тáко пријемáти свēто причащêнје*, или общêнје.]

Пречет г.

пи. А Собóр пак, јиже бйше съ Кипријâном, заповидâјет всáкого јеретйка крестйти.] Али въ тóм Тимоѳéј клевé | щет Стого Кипријâна: јако хóщем произшéдши покāзáти: на чйслу у̃и.

Прēчéт д.

пѳ. Зрйм пак дй мы нйне во вêликих цêрквах (:въ патријâршеских и въ митропôлских:) и въ прôчних: јако *Армêнце*, *Ја*ковйте, и *Несто*ријáне, и прôчние *Безглâвние* тйм подôбние јеретйке, мйром помáзуют, а нé крещâют.

И тó се јест изобразйло Нйне: из ради сподóбних и нýжних прйчйн.]

у. А нйци пак Армêнце крещâют. И прйчйну пријемлют нé от вêликих церквêј: нó от бесйды Ивáна митрополйта Ни-

[1]) Переправлено изъ: рāздóрники.

кѣјского: гдѣ ôн Армѣнце Невкрещенійми зовéт, и прôчно.] Тáко ти от того Ивáна Никѣјского свидôчество јемлют: и йна такôва внôсет. А Бôжјего мйра несподаблйютсе: и свѣтих Собôров свидôчества непријемлют.] ||

ѵа. Али мы пак *јесмо дôлжни держáти обычај, јиже се*[1] *Нйне держйт во митропôлских* и въ Патриархшеских цѣрквах.] 32

ѵв. Примѣщај Богдâне: јако тôј Тимоѳéј јест једéн из Грéческих послиднијших: и по сѣдмом собору свйжијших: и (:јако зовут:) из ***Нôвих Богослôвов***: и прôсто рéкши, из дрождљьѣного Греческие мудрôсти вѣка учйтельев. И кâжетсе Тимоѳéј лѣпо разлучâти: али [2]) ашче ты въ дéло посмотриш, јавлйјет ôн своје грубо невйжество, и мéрзко блудит, јегда велйт: *И тó дй изобразйло се јест* ***Нине***, изради достôјних и нужних причин.] Тым бо мньйт, и разумйти дајéт: Јако да бы то патијâрхом и архијерéјем на вôльи положено было: за политйчние и врѣменние причйны, Јеретйке Нйне крестйти, а Нйне без крешщѣнја пријемáти: и тáко въ том дéлати, јако сâми захотѣт, по | обзôру на тиé со врéменом премѣнйющие се причйны. Тáко бо и другы Нôвы Богослôв, Тимоѳéј Александрйјски (:от нáс юже пéрвлье спомѣньен:) премéрзко блудит: јегда велйт јеретйке пријемáти без крешщѣнја: нé смотрѣщи тогô, јесутли нисутли крешщенй: Нô да рáдье дй и бôрже къ вéре приступáют. А тогô неразумйют ôбадва тá учйтели: Јако нé токмо нијединархијерéј сâм собôю, но ни вéс цовсудны собôр нијединнеимйјет тоје власти: Да чловйка нé прáво крешщѣногô (sic) прймет без крешщѣнја, ни да прáво крешщѣногô (sic) опѣт крестйт. На числу кн, кѳ, л, лл, лв

ѵг. Дáлье Тимоѳéј поступâјет во својем блуду, и велйт: јако мы јесмо дôлжни держáти обычај, јиже се [3]) **Нйне** держйт во патријâршеских цѣрквах.] И за || правило нам стáвит оногô и оногô архијерéя свою вôлю. Архијерѣј бо дй смотрйт по причйнах: когдá јест трѣби, и когдá нйт трѣби армѣнцев или иних јеретйков прекрещщáти: И мы дй јесмо дôлжни тáково врéменно и премѣнно размотрѣнје (:въ непремѣнној вѣщи:) за прáвило имйти. 33

---

[1]) Надп.

[2]) Слѣдуетъ какое-то слово, старательно зачёркнутое.

[3]) Надп

ҹд. И́стина јест: јако благовѣ̂рни Христја́ни јесут дồлжни повинова́ти се својим духồвним пастӣрốм: и без противослồвја пријема́ти все, јеже оні́ заповѣ̂да́ют, кули́ко ньи́хова Везầнја и Рѣ̂шầнја влầст со собôю нôсит. Тố јест: ашче кй[1]) архијере́ј что свѣ̂жет, разрѣ̂шит, изпра́вит, во Постѣ̂х, Епитеми́јах, Моли́твах, и въ иних вса́ких премѣ̂нних обы́чајех: тому́ се Христја́ни немо́гут опира́ти, ни проти́вити[2]): јако ни́не Соловѣ̂чски рāздо́рники чинѣ̂т: | и дốбрие Стāјшего Ни́кона изпра́вы ху̂лет. Дốбрие велю́ изпра́вы. Да бо положу́ једе́н ука́з: во вѣ̂тхом Октấю на мнốжших ми́стех обрита́јетсе безра́зумна и ду̂рна ри̂ч: ***О́тча Ја́дра*** неоста́вль соше́д на́ землю Христе Бо́же.] А въ нô̂вом пак Октấю јест добрố изпрầвльено: *О́тча нѣдра* неоста́вив.] *Ја́дро* бо знầчит Зе́рно, или Па́рус: и тố јест безми́стно къ сему ра́зуму. А *Нầдра* јесут Пе́рси. И та́ко добрố јест къ ра́зуму положенố Нѣ̂дра: али и тố (:за незнầнје словѝнского језы́ка:) не́ пра́во къ језы́ку. Трѣ̂би бо бѝше написа́ти: *О́тчих Нầдръ* неоста́вив.] Невели́м бо, тố Нầдро, ни тố Нѣ̂дро: но та́ Нầдра, ти́х Нầдр, или Нầдер.] Та́коже и[3]) на и̂них ми́стех въ нô̂вих кньи́гах
34 везде́ се обрита́јет || ӣзпра́ва къ ра́зуму и гъ благочѣ̂стю пристồјна: хотя́ језы́к јест от Гре́ков неумѣ̂ющих говори́ти прелю́то и преме́рзко скажен.

ҹе. Али ашче бы кй архијере́ј наста́л[4]) свою ốбласт прекорāца́ти; и Церкồвние непремѣ̂нние Свети́ны (:Крешщѣ̂нје, Свещѣ̂нство, Брầк:) премѣ̄ни́ти, и разрѣ̄шấти: и въ тốм проти́вил бы се очиви́сто Свѣ̂тому Пӣсму̂, и Апốстолскому предầню, и Церкồвному дрѣ̂вньему обычаю: и за прӣкла́д, наста́л бы Брầк разрѣ̄шấти, и жены́ зъ мужми́ разводи́ти: и приноси́л бы ону ри̂ч, Все̂ јеже разрѣ̂шите на земльи́, разрѣ̂шено бу́дет и на́ небу́:] неушлố бы му тố такốво начинầнје. Не́ до тогố бо се простира́јет та ри̂ч: да бы аријере́јем слốбодно бы̄ло Бồжје за́повиди, и уста̂вльение от Спаси́теля | и от апốстолов Свети́ны премѣ-

[1]) Надп.

[2]) Ни про (тивити) надп. надъ чѣмъ-то зачёркутымъ, чего нельзя разобрать.

[3]) Послѣ „и" зачёркнуто: въ и.

[4]) Надп. надъ какимъ-то зачёркнутымъ словомъ, которое трудно разобрать; кажется это было также „настал", но только неразборчиво написанное.

нити. Јеже бо јест Бог совкупил, того чловік да не разлучајет.] И тако зло нас учит Тимоөеј, јегда нам велит **Нинешньи** обичај держати: не Нинешньего бо, но Всегдашньего [1]) обичаи, и Первоначалного предања јесмо ми должни смотрити и оно держати.

ПРЕДИЛ ѕ

Об Јеретиков и Отступников Крешщеню. Римские Дрêвние Цêркви Дума.

ѵѕ. Въ Риму николиже нит об том било сумньи, ни спора, ни разнодумја. Токмо въ Африке најпервлье повстал јест тој спор. Донатовци бо веляху: Потребно бити крестити оних, јиже биша от јеретиков крешщени. И крêпляху се || сêню оноје ричи: Једен Бог, једна вера, једно Крешщêнје.] И веляху: Јеретици ди неимиют једноје съ Церковю веры, иното неимиют ни једного и [2]) тогоже крешщêнја: А отступници пак погубиша веру: иното погубиша и крешщêнје.] 35

ѵз. Свêты пак Кипријан јест об том отписал ко Стому Стефану папе и мученику: јиже живаше до Никејского соббра, једеннадесты пред Силвестром папа. И сеј свêты мученик (:јако јест во Часовнику, на втóры дêн августа, въ јего житю написано:) преповидал јест крешщêних от јеретиков крестити: и отписал Кипријану сими ричми: *Ничесоже ди нова невоводите: но јеже јест предано, то держите*]. И из того се дајет знати: јако то јест Петра и Павла аплов предање; Јеретиков непрекрещати. |

ѵи. Свêты пак Августин (:во кньигах е об Крешщêню супрот Донатовцем во главе кѕ:) пишет: Свêты ди Кипријан нас опоминајет: прибêгати къ извиру: то јест, ко предању Апостолскому: јеже јест јако чрез жлибы до наших времêн дотекло.]

Тимоөеј адда Халкопратски, неразумиющи дела (:на числу пи:) лудно об том пишет, и Стого Кипријана клевещет, велêщи: Соббр ди, јиже биша съ Кипријаном, заповидајет всакого јеретика крестити.] Оно бо небише Кипријанов, но До-

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: и Первоначалного.

[2]) Начиная съ „једноје" и до сихъ поръ всё надписано надъ зачёркнутыми словами: једноје съ цêрковю веры иното неимиют ни.

на̂товски собб̂р. И Кипријâн [1]) јего ниг прия̂л: но къ пâпе Сте̂фану јест об то̂м отписал.

чө. Све̂ты Августи̂н јест супрот Донâтовцем цѣлы кньи̂гы написа̂л, об Крешщêню. Ти́х кньиг јâ неими́ю: но то̂кмо једну̂ и дру̂гу рѝч из ньи́х въ и̂них кньи́ || гах обрето̂х. А да бысмо имили тие Августи̂новы кньи̂гы: всá спрáва бы нам бы̂ла мно̂го свитлијша. И тие кньи̂гы заисто јесут нине кру̂то потре̂бны. Бори́л пак се јест С҃ты Августи́н зъ Донâтовци ј҃ лѣ́т. И јегда немогâше въ Писму̂ обрести ми́ста тáко јасногó, да бы быı оне Рāздо̂рнике улūчи̂л и препри́л: прино̂сит јим Предâнје Апо̂столско, и Обы́чај Ри̂мские цêркви. То̂ јест прибѣжи̂шще, то̂ всá тверднôст С҃того Августи̂на. Тáко бо (:во кньи́гах в҃, во глāве з҃:) вели̂т: Къ цêркви ди̂ прибѣгáю: и ве́рую, јако обычај непрекрē̂шщáти јерети́ков из Апо̂столского предâнја и́дет.]

р. И супрот лūсту Манихêјского основâнја, въ глāве є҃: Јâз ди̂ небы́х Евангêлю ве́ровал: ашче ме небы Католи̂чние цêркви досто̂јност къ ве́рованю утвēрди́ла.] |

ра И на псáлом нз҃ пūшущи: приподабљӕјет Је́реси къ Пото̂ком от даждж҃а зародьени́м, и изсихáющим. А Цêрков приподаблӕјет къ Рѣке́, јаже имијет ūзвир жи́в, и при̂сно теку̂щь: то́ јест; от Х҃та, и от А҃плов зáчато, и до нáс доведенó, непрето́ргньено Свети́тельев наслидовâнје.

рв. То̂ наслидовâнје му додавâше се́рца: да се јест рáдовал умрūти въ Ри̂мској Цêркви: јегда (:въ лūсту рѕ҃є:) пречитâше всие́ пâпы, до послūдньего, јиже тогдá живâше: и се́ј јим јест прēчет: а, *Пе́тер*: в, *Ли̂н*: г, *Клē̂т*: д, *Клим*êнт: є, *Ан*аклê̂т: ѕ, *Евари́*ст: з, *Але*ксâндер: и, *Кси́*ст: ѳ, *Теле*сфо̂р: ј, *Иги́*ниј: ја, *Ани*цê̂т: јв, *Пи́*юс: јг, *Со̂*тер: јд, *Еле*втêриј: јє, *Ви́*ктор: јѕ, *Зефи*рūн: јз, *Кали́*ст: ји, *Ур*бâн: јѳ, *Пон*цијâн: к, *Ан*тêр:
37 ка, *Фаби*јâн: кв, *Корн*êлиј: кг, *Лу̂*циј: кд, || *Сте́*фан [2]): кє, *Кси́*ст вто̂ры: кѕ, *Дијо*ни̂сиј: кз, *Фê*ликс: ки, *Евти*хијâн: кѳ, *Ка́*юс: л, *Марц*ели̂н: ла, *Мар*цêл: лв, *Евз*ê̂биј [3]): лг, *Мелх*ијад: лд, *Сил*-

---

[1]) Прежде было: Кипри̂јан, затѣмъ удареніе надъ *и* было зачеркнуто и поставлено надъ *а*.

[2]) Въ началѣ страницы, передъ „Сте́фан" опять было поставлено кд, стоящее уже на концѣ л. 36 об.

[3]) Передѣлано изъ: Евсêбиј.

ве́стер: ле, *Марко*: лs, *Іу́лиј*: лз, *Либе̂риј*: ли, *Да́мас*: лѳ, *Сири́циј*: м, *Анаста̂сиј*.]

И запира́я беси́ду с͠ты Августи́н вели́т: Въ то́м ди́ во все́м наслидова̄нја чи́слу́, необрита́етсе ниједи́н Дона̂товец.]

То́ јест: Ниједи́н ни́т прекре̄шща́л јерети́ков, ни отсту́пников.

П Р Е Д И Л н.

Ка́ко С͠ти Отци́ разлуча́ют: Ко́је Јерети́ке је́ст, и ко́јих ни́т тре̂би кресті́ти.

рг. За пе̂рво обрита́јем: јако с͠ти отци́, и собо̂рна пра́вила, невеле̂т крести́ти ниједи́них из они́х јерети́ков: супрот њи́мже бы́ша со́звани и вершени́ седмери́ Повсудни Собо́ри: То́ јест: а͠, Аријанов: в, Македо̂нцев: г, Не | сторија́нов: д, Евтихија́нов. є, Дијоскорија́нов: ѕ, Оригени́стов: з, Једновол̂ьников: н, Образоло̂мцев.

рд. А частю пак во пра́вилех, ча̂стю въ толкованю обрита́јем: јако недосто́јит крести́ти ѳ, Чи́стих (:и̂нако Новатијанов:)

ј, Аполинари́стов:	ји, Безгла̂вников:
ја, Ли́вих:	јѳ, Месалија́нов:
јв, Четерна́десетников:	к, Евтихи́тов:
јг, Фотинија́нов:	ка, Ентузија́стов:
јд, Севирија́нов:	кв, Хоре̂втов:
јє, Саватија́нов:	кг, Лампетија́нов:
јѕ, Мелетија́нов:	кд, Аделфија́нов:
јз, Јакови́тов:	кє, Евстобија́нов:
	кѕ, Арме̂нцев.

рє. А крести́ти пак отци́ веле̂т

а, Павликија́не:	јѕ, Непотија́не:
в, Евномија́не:	јз, Мелхиседекија́не:
г, Монтани́сте, и̂нако Фригија́не:	ји, Апелија́не:
д, Савелија́не:	јѳ, Кирфија́не: ‖ 38
є, Пепузи́нце:	к, Маркелија́не:
ѕ, Манихе̂јце:	ка, Маркија́не:
з, Маркијони́сте:	кв, Николаји́те:
и, Симонија́не:	кг, Ебијони́те:
ѳ, Валентинија́не:	кд, Траскуди́те:
	кє, Елкасаји́те:

ј, Василидијáне:
ја, Галатијáне:
јв, Менандријáне:
јг, Карпократијáне:
јд, Сатурнијáне:
јє, Ѳеодотијáне:
кѕ, Апотактúте:
кз, Фотијанúсте:
кн, Водопредстáтелье:
кѳ, Енкратúте, или Воздéржнике:
л, Врéтещнике.]

рѕ. Тáко разлӯчúша отцú на Востóку. Тиé бо јереси всиé бы́ша на Востóку и въ Африке [1]): а въ Рӣмӯ николúже нúт бы́ла нијединa из тúх јересеј: ни въ окрӯ́жној државе.

За̂то Римска церков, без пречита̂нја јересе̂ј, тóкмо прóсто учúт и проповидајет: Ко Крешще̂ню потрéбно бы́ти призва̂нје с҃тие Тройцы: и трōјé Облúтје или Погруже̂нје | въ воде.] И ашче ктô бӯ́дет тако крешщéн (:хóщь от мирянина, мӯ̂жа или жены́: хощь от јеретúка каковогколи:) такового запрещáјет крестúти. Ащели кто бӯ́дет нé тáко, но ŷнако и беззāкóнно крешщéн (:хощь от јеретика, хощь от правове̂рного презвúтера:) такового заповидáјет крестúти.

ПРЕДИЛ ѳ.

Об Нôвих Богословов Безмúстю. Кáко се пӯ́тают: и кáко се зражáют медю собóю: и Неизвúстно, Безмúстно, и Блӯ́дно учêт об Крешщêню.

рз. Овдé пак постáјет пúтанје: Зачтó отци тáко разлӯчúша? И за какóву прӣчúну овé јеретúке велêт, а онúх невелêт крестúти? Грéчески Свúжи учúтельи: (:тó јест, јиже живóша по сêдмом собóру: и јúхже Грéки Нôвими Богословми зовӯ̂т:) ||
39 неразумúша тоје прӣчúны разлучêню: и толкӯ́ющи Прáвила разлúчно гадáют, и отвещӯ́ют, и пӯ́таютсе, и протúветсе въ ричêх сâми себú, и дрӯ́ги дрӯ́гим: и своје грӯ̂бо невúжество јáсно изјавлáют: и учêнје блӯ́дно и нечестúво предают.

рн. За пêрво бо: Никêјски [2]) Собóр (:на чӣслӯ́ оӆ҃:) *Чúстих*: а Втôры Повсӯ̂дны (:на чӣслӯ́ оє҃:) и Трулопола̂тны Собóр (:на чӣслӯ́ оз҃:) тúхже *Чúстих, и Четернáдесетников*: а Лаоди—

[1]) и въ Африке—надп.

[2]) Слѣдуетъ зачеркнутое: бо.

кијски пак Собо́р (:на чи́слу ѻ҃s:) и ти́хже обо̄ји́х, и јешще́ *Фотинија́нов*, невелѐт крести́ти.]

А ни́ки пак Нѡ́вы Богосло́в, и Безименны толкѡ́вник (:под Лаодикиѝјским пра́вилом ҂з҃:) супрот ти́м три́м собо́ром вели́т: Јако тие јерети́ке все тро̄је трѐби јест крести́ти. Нача̂лник бо ди̂ ји́х Фоти́н јест мно́гие је́реси ѡ̂бнови́л, и про̂чно]. |

Та́ко то́ј учи́тель и Богосло́в Неви́жа, супрот собо́ром учи́т: и пра́вила поправлѧ́јет: и мудри̂јшим от ст҃ых отѐц себе твори́т. А мньи́т блу̂дно:

Ја́ко или *пова̄лно вса́кого јерети́ка* (: *за је́реси прӣчи́ну*:) *трѐби јест крести́ти*;] Или јако *от мѐньших јересѐј, без крешщѐнија прије́мати*; *а от лютѝјших и грубѝјших јересѐј прихо́дещих крести́ти*.]

ро҃. Вто̂ро. Та́коже бо [1]) и под Никѐјским пра́вилом ј҃ѳ блу̂дно пи̂шет. Пра́вило вели́т: Павликија̂ни ди̂ прекрешщаютсе].

А толкова̂није: Пѐрво бо ди Крешщѐније *не́ крешщѐније*: *поньѐ-же јерети́ческо бы́*].

рј҃. Трѐтје. Та́коже и под Апо́столским пра́вилом м҃s, блу̂дит. Пра́вило вели́т: Крешщѐвје или Жѐртву Јерети́ческу пријѐмшы Ст҃ель неосвеще́н]. А толкова̂није пак мра̂чно и кри̂во толку̂-ющи вели́т: Еп҃п ди̂, ашче непохулѧ́јет и неруга́јетсе || јере-ти́ческому крешщѐню (:но́ пријемлье́т крешщѐного от ньи́х:) да се извѐржет и́з стана. Ко́је бо сочтѐније Хт҃у гъ Дја́волу? Или ка́ја ча̂ст вѐрному зъ невѐрними?] 40

рја҃. Четвѐрто. Та́коже и под Апо́столским пра́вилом м҃з, твѐрдит то́јже блу̂д. Пра́вило бо вели́т: Јиже непрекрести́т *осквѐрньеного* от зловѐрних: тако́в ст҃ель неосвеще́н.] Невели́т, Пра́во крешщѐного; но вели́т, Осквѐрньеного, јеже јест, Кри̂во и беззако́нно крешщѐного.] А то́ј пак Нѡ́вы Неви́жа и Бого-сло́в (: неразуми́ющи тоје [2]) ри̂чи:) кри̂во толку̂јет, и вели́т: *Јиже ди̂ некрести́т совершено́ во вто̂ро оного́, јиже јест пѐрво крешщѐније от јерети́ков при́ял*, но при̂мет јего́ јако вѐрна: да се извѐржет и́з стана.]

рјв҃. То́ кри̂во толкова̂није јест прелести́ло Ива́на митроцо-ли́та (:въ Кири́ловых кньи́гах, | во гла̄ве к҃з:) да јест написал к҃а је́рес: и запира́јет велѐщь: И ти́х ди̂ вси́х јерети́ков јереси

1) Надп.
2) Надп. надъ зачёркнутымъ: ти́х.

въ Латинникех јест и јесу̂т. *И зато ди подобаје̂т јих всйх крестити.*] И мньйт: јако да быху отцй за јерес велйми крестйти.]

ріг. Тоже крйво толкованје јест облудйло Кирйла и Макарија Митрополйте, во Стоглавном Собору: да осудйша Рймско Крештенје: частю за јерес; частю за Обливанје.]

рід. Тоже крйво толкованје јест завело Ермогена патријарха: да јест напйсал: (:во Кирйлових кньйгах:) *Јако всякого от јеретйков крештеного треби јест крестйти.*] И седем крат повтарајет сию рйч: *Јеретическо бо дй кщенје нит кщенје, но паче осквернєнје.*] И тако дй отцй Никејски возгласйша.]

ріе. Али пак та рйч необритајетсе въ Никејских правилех, во Кормчих кньйгах. || Но под правилом јѳ, во толкованю
41 јест написано: Перво бо дй (:Павликијанско:) кщенје не кщенје: поньеже Јеретическо бы.] Али хотя быху отци тако йсто били возгласили: мы морајем ту рйч право разумйти: а не тако, јако тој Новы Богослов крйво изказујет.

Ашче бо всяко Јеретическо кщенје јест осквернєнје:] како адда тйже Никејски отци *Јеретйков чйстих; и Вторы Собор йних многих Јеретйков кщенје пријемлют за добро?*

Јеретическо (sic) крештенје које. ріѕ. Очивйсто јест адда из того: Јако отцй Отметно кщенје, не из ради Јереси (:но за йну нйку прйчину:) нарекоша јеретйческим. А за каковуже прйчину? За беззаконје, јеже се чинйт во самом кщеню.] И тако отцй разумйют: *не всяко от Јеретйка учиньено кщенје быти Јеретйческо.* Но оно јест | јеретйческо: јеже се чинйт не по Церковном закону, ни по Апостолском преданю; но по никојем от јеретйков затејаном беззаконю. На прйклад рекши: Ашче будет Јединим (:а не тројим:) погружєнјем или облйтјем; или ашче не въ име Отца и Сйна и Светого Духа, учиньено]

різ. Таково бо, хотя будет от јеретйка, хотя от правовѣрного презвйтера, учиньено: зоветсе [1]), и јест Јеретическо. А оно пак кщенје, јеже будет по апостолском преданю, от јеретйка обвершено: незоветсе, и нит Јеретическо; но апостолско, и законно, и свето. Отцй бо таково пријемлют за свето. Тако, а не йнако, јест можно нам въ отеческих правилех прав

[1]) Передъ „зоветсе" зачёркнуто: јест.

и̂ једноли́чен обрести ра́зум. Та́ко разуми́ша Апо́столска Пра́вила отци Пе̂рвого и Вто̂рого Собо́ра. ||

Та́ко разуми́ша, Све̂ты Сте́фан, и вси́ они све̂ти па̂пы и му̂ченики, јиже живо́ша до С҃тог Августина вѣка [1]): и јихже јест чи́сло́м ѿ. Та́ко всегда́ и при́сно разуми́ша и разуми́ют и держе̂т въ Ри́му да̂же до дне́ска. 42

рјн. Ни́т бо мо́жно, да тули́ки све̂ти па̂пы, и повсу̂дних собо́ров отци́, небы́ху бы́ли вѣ́дали об Апо́столских пра́вилех. Је̂ извистно вѣ́даша об ньи́х добро́, и добро́ по̂мньиша: јако пра́вило ѯѕ велит: К҃рщеније Јерети́ческо пријемши С҃тель неосвеще́н:] и пра́вило ѯз: Јиже непрекрести́т Оскве̂рньеного от злове̂рних, тако́в С҃тель неосвещен.] А по все́м то́м они Све̂ти па̂пы, и Собо̂рни отци́, неотри́нуша вса́кого јерети́ка; но то́кмо оного́, јиже имија̂ше Јерети́ческо (:ре́кши Беззако́нно:) к҃рщеније. И не́ вса́кого от злове̂рних окрещеного, сцѣни́ша быти | Оскве̂рньеним: но то́кмо оного́ почита̂ша въ Оскве̂рньених, јиже бише не́ по церко̂вном за̂ко́ну окрещен; но́ по ни́којем от злове̂рних затѣмном беззако́нию Оскве̂рньен.]

рјѳ. А ти́ пак Но̂ви Богосло̂ви (:неразуми́ющи Апо́столских ричѐј:) и са̂ми поблу̂ди́ша, и мно́гих во блу̂д заведо́ша: Мньѐщи, јако да бы вса́кого от јерети́ков окрещеного тре̂би было крести́ти. И то́ јест ньи́хов пе̂рвы блу̂д и безмистје.

рк. Вто̂ро безмистје јест, јеже мньѐт: Јако да бы Ме̂ньших (:или ме́нье нечести́вих:) јересѐј К҃рщење имило быти прия́тно; а Го̂рших и Хулнијших отме́тно.] Та́ко бо [2]) и Кори́тняни дре̂вле [3]) мни́ху: Јако о́н, јиже јест от лу́чшего презви́тера окрещен, бо́льшы С҃того Ду̂ха да̂р пријемлье́т.] Али Па́вел јих за́то ка̂рајет, и вели́т Вса́ки из ва́с велит: Јаз јесем Па̂влов: || а ја̂з Апо̂лосов: а ја̂з Петро́в: а ја̂з Христов. *Раздѣлье́нли јест* Х҃с? Или Па́вел јест за вас ра́зпет? *Или въ Па́влово и́ме јесте крещени́?* Хва̂лю Бо́га: јако никого́же из ва́с некрести́х, кромѣ Ка̂ја и Кри́спа: да кто̂ неречет, јако въ моје и́ме јесте крещени́! и про̂чно. Ко Кори́тяном ли́ст а҃, гла̂ва а҃.] Гледи́ чи́сла рѝ. 43

рка. Све̂ты Августи́н: Чесо́ ди́ се јест Ива́н научи́л от Го́луба: неже јако хотја̂ше во Х҃ту быти ни́ка тако́ва властитост:

---

[1]) Надп.

[2]) Слѣдуетъ зачёркнутое: дре̂вле.

[3]) Надп.

да хотя мнóги крестêт (:хóщь Прâвдени, хóщь Непрâвдени:) непричитáјетсе Свēтóст крешщêнја йному, неже оному, на ньегóже јест Гóлуб прилетил: и об ньéмже јест реченó, Сéј јест, јиже крестйт во Сто̃м Дŷху?] Крестйт Пéтер: Сéј јест, јиже крестит. Крестйт Пáвел: Сéј јест, јиже крестйт. | Крестйт Јŷда: Сéј јест, јиже крестйт. Ако бо за рāзност [1]) зāслŷг крешщêнје бывâјет Свêто: поньеже разнйты јесут зāслŷгы, разнйта бŷдут и [2]) крешщêнја: и тулйко всáки лŷчше нйчто возмньйтсе прийти, кулйко от лŷчшего јест прйял.

Сâми Свēгцй (:разумйјте брáтје:) дôбри, пристоâщи ко Гóлубу, пристоâщи ко жрêбю грâда оногó Јерусалйма: сâми Дôбри въ цêркви, об ньйхже велйт апл: Вêст Госпôд, кôји сут ньегóви:] разнйтих јесут дâров: и неимйют всй једнāких зāслŷг. Јесŷг дрŷги от дрŷгих светйјши: јесŷт дрŷги от дрŷгих лŷчши. Зачтó аддá, ако ктô от оногó (:за прйклад:) прâвденого и свêтого бŷдет крешщéн; а дрŷгы от дрŷгого нйжшие зāслŷгы ŷ
44 Бога, нйжшего степé || ни, нйжшего воздержâнја, нйжшего животá: једнó по всéм тóм, и рāвнó, и једнāкô јест, јеже приâша: неже јако Сéј јест, јиже крестйг?] Тáко Августйн Свêгы, на ôсмы дêн по Богојавльêню, во Бревијāру.]

ркв. Говорйт свêгы отéц об свêтцех: али тáже рйч се йстит и об обйчних презвйтерех. Ако бо [3]) на прйклад ктô бŷдет крешщéн от правовêрна (:али от пијâнца и блŷдника:) презвйтера: да таков не [4]) méнье бŷдет крешщéн; неже óн, јегоже крестит нāбôжен и свêт презвйтер.

Мôжемже тó и сйце разсŷдйти. Чтó тй мньйш Богдâне: Кôји сут гôрши хŷлники: Римлянили, или Соловêчски Рāздôрники? Овй бо понавляют Аријâнску и Македôнску јéрес. Нелюбет сеје чêстние и висôкие ричи: Гди Ісе Хте *Бóже нáш*:] но велêт вещáти, *Сйне Бôжји*; а *нé Бóже наш*.] | И об Стом Дŷху нелюбетже високие рйчи: *Дŷше Истины*:] но велêт вещáти, *Дŷше Истинныи*:] А Истинен пак дŷх јест всáки âнгел, и всáки дéмон. А *Дŷх Истины* јест једйн Свêгы Дŷх Бôг: јако йзвир и начâлник всáкие йстины. И тó јест јего Гдньe Божественно и властйто тйтло: и тáко јего зовет сâм Спасйтель,

---

[1]) Переправлено изъ „зāзност".
[2]) Надп.
[3]) Надп.
[4]) Надп.

у Ивáна въ главé јѐ.] Тáко аддá Солôвчани, нелюбещи висôких ричêј и Божествêних тíтел, об двѣх Стые Тројицы лицех, чтó ино чинêт, неже Аријâнским и Македôнским дўхом сопўт? А сверх тогó и всé Архијерêјство, и всý Собôрну Цêрков хўлет.]

А Римлѧ́ни пак того нијединого [1]) нечинêт. Но ако *Четверíцу почитáют* (:*јако велет*:) [2]): тим небўдут тáко грўбо нечестíви, јако сут Соловчани. Мêньше бо јест нечêстје: ко трим сўщим лицем, || затѣјати и причтáти четвêрто несўще лицé; неже јест двѣм сўщим лицем Божествêного тíтла убавлѧ́ти и тим от Тројицы је откидáти и отлўчáти.] То тáко развцѣнивши, смотрí дáлье. Ако нине ктô бўдет от презвíтера (:Соловêчски раздóр и јéрес держêщего:) окрещéн: послидôвно бўдет, да таков бўдет мéнье [3]) крещéн, неже óн јиже јест крещéн от Рíмского презвíтера. Показáхом бо: јако Соловêчски јеретíк јест гôршы хўлник от Римлѧ́нина. Тáко то верстáнје (:и та большинà и меньшинá крещêнја:) идет из тогó безмíстного Нôвих Богослóвов учêнја. А въ íстине пак: немѣритсе дáр Стого Дўха по бôльшеј и по мêньшеј Хўлé или Нечêстю. Но ако јест ктô по закóну окрещéн: оногó некрестит Римлѧ́нин, ни Солôвча | нин, ни Јеретíк, ни правовéрен презвíтер: но крестит јего Христос.] 45

рκг. И по тóм, ако се Сты Дўх оддалѧ́јет от крещенја [4]) Гôрших хўлников и јеретíков: нўжно бўдет, да се оддалѧ́јет вó все от крещêнја всáких хўлников, и јеретíков, и раздóрников: хотя се који кáжут быти мêньши хўлники. Никакôваже бо јéрес ни раздóр нит без хўлы и нечêстја: и никакóваже хўлá немóжет быти тáко мáла, да небы была Бóгу мерзкá, и гнюснá, и прóклета.

Аколи се пак Сты Дўх неоддалѧ́јет от крещêнја Мêньших јеретíков и раздóрников (:прáво и закóнно крестêщих:) послидôвно и нўжно бўдет, да се неоддалѧ́јет ни от најгóрших хўлников, прáвоже и закóнно крестêщих.]

---

[1]) Передъ „нејединого" зачёркнуто: ничесôже.

[2]) Стоящее въ скобкахъ—надписано.

[3]) Слѣдуетъ какое-то, старательно зачёркнутое, слово.

[4]) Надп.

46 ркд. Ог кого се адда оддаляјет С҃ты Дух? || Отвещујем: Оддаляјетсе от крещенја всаких вещих и меньших јеретиков, и раздорников: и от всакихже Правоверних презвитеров: ако кто из њих не по закону крестит. Аколи пак кто по закону крестит (:хощь верен, хощь неверен:) къ таковому крещенію ко всакому приходит С҃ты Дух.

рке. Смотри јеще. Павликијанско и Евномијанско крещенје јест отриньено; а Аријанско пак, и Македонско, от всих отец и от соборов прията.] Прашајем адда мы тих Толковников: да нам покажут, Чим Павликијани и Евномијани јесут горши хулники? Је паче, могутли быти горши хулники, от Аријанов и от Македонцев? Ти бо Сина Божјого, и Светого Духа похулиша. И Павликијани такоже Сина, а Евномијани С҃того Духа хулиша. | И по том, ако за грубост хулы достојит к҃щенје отривати: очивисто јест, јако најпервлье и најпаче достојаше Аријанско и Македонско к҃щенје отринути. А мы пак видим: јако то обоје к҃щенје от всих отец и соборов јест прията. Неотмищетсе адда Крещенје за јерес, ни за горшу хулу: но за поблудок и за беззаконно дејанје, въ самом крещенію.]

П Р Е Д И Л ј.

Об Мених Богословов Неразсмотреном и Блудном Смотренію.

ркѕ. Отправихом первы блуд: Јеже велет, Всаких јеретиков Крещенје быти отметно.] Отправихомже и вторы блуд: Јеже велет: Јако Горших јеретиков Крещенје достојит отривати; а Меньших пријемати.] Третји пак блуд јест: Јеже мньет:
47 Јако || Архијерејі могут *по никојем Смотренію* Крещенје и пријемати, и отривати.]

Повидах ти юже¹) за перво: Что об том учит Тимоөеј Александријски.] На числу кн, кө, л, ла, лв.

Повидахже втoро: ²) Что учит Тимоөеј Халкопратски.] На числу ув, уг, уд, уе.

ркз. Третје. Под С҃того Василија правилом а҃, Толкованје. Новатијанов ди, и Водопредстательев, и Воздержников Крещ-

¹) Надп.
²) Надп.

щѐнје (:*хотя јест Неприятно: поњеже оставлјует јих Сты Дух:) но Смотрѐнја ради да будет приятно.*]

рки. Четвѐрто. Свѐтогоже Василия правило из. Воздѐржникие дй, и Врѐтешникс, и Апотактите крести. Хотя бо велѐт: јако въ Отца и Сина и Стаго Духа крестихом ся: но поњеже злу творца Бога наричут, и хулет по Маркијоновом ученю: Некрещени пак | неприятни.]

Толковѐнје. Въ пѐрвом правилу [1]) својем (:*по Смотрѐню:*) Воздѐржников и Новатианов крещѐнје велики сеј свѣтилник прия. *А здѣ пак изправлая, јеже јест по Смотрѐню опало прият:* велит Воздѐржникс и прочние крестити: понеже јерес њихова отрасел јест Маркијонските јереси.]

рко. Из того пак всего собирајетсе прегрубо безмистје, и блуд, и нечестје. Јако да би еппом можно и на воли положено било (:смотрѐщи по людѐх и по временех:) и Некрещѐних пријемати къ общѐню; и право Крещѐних опѐт крестити.]

На початку доста свитло показахом: јако нѣт второго крещѐнја. И ако кто во второ крестит, он Христа позорит.] А ти пак Смотри || тељи учѐт: Јако да биху еппи могли право крещѐниеОтступнике и Јеретике(:по Смотрѐню:) опѐт крестити] 48

А Госпо́д пак велит: Аще кто небудет прероѓен из води и из Духа: неможет внити въ Царство небесно.] А ти пак Смотритељи учѐт: Јако да биху еппи, могли не право но беззаконно крешѐние јеретике (:по Смотрѐню:) пријемати: и без крещѐнја јим спасѐнје обещевати.]

рл. Седем јест Церковних светин от Хта Гда и Спасителя нашего устављених. И из сих нијединие немогут Архијерѐји, својим Смотрѐнјем, ни поставити, ни развалити. Но тако је держѐт и вершѐт, јако сти апли предаша, и вершити заповидаша.]

Ни Брака бо архирѐји немогут по Смотреню сотворити блудом, ни блуда браком.] | Ни јерѐи немогут Смотрѐнјем сотворити нејерѐјем; ни мирянина без рукоположѐнја, јерѐјем.]

Ни просфиры немогут Смотрѐнјем посветити; ни тѣла Гдњего сотворити простим хлибом.]

И тако мисли и суди об прочних светинах.

А Крещѐнје пак јест перва светина: и врата ко всим светинам.

[1]) „Первом правилу" надп. надъ зачёркнутымъ: перв...у.

Ка́ко адда мо́жет Архијере́ј, члови́ка беззако́нно и непра́во крещѐного, чрез своје́ Смотрѐније једи́но (:а неокрести́вши јего:) сотвори́ти крещени́м? И ка́коже мо́жет члови́ка пра́во крещѐного, чрез своје Смотрѐније, сотвори́ти [1]) или потвори́ти Некрещени́м: и опет крести́ти?

ҏма. Али то (:вели́т Тимоѳе́ј Халкопра́тски:) изобрази́ло се
49 јест *ни́не: вӧи́н ради Благослове́них* и ну̑жних.] Али мы̑ || бысмо ра́ди зна́ли: кто̑ јим јест благослови́л тие вины́: кто̑ли јих научи́л, та́ко винова́то въ Бо̑жјем де́лу посту̑па́ти. Ако бо Армѐнци ви̑су̑т крещени́: ни архијере́ји, ни собо́ри вси́ неими́ют тоје о́бласти, да јих пријемлю̑т без крещѐнія. Аколи пак јесут крещени́: ни архијере́ји, ни собо́ри вси́, немо́гут јих без грѣха́ прекре̄шща́ти.

ҏмв. А Тимоѳе́ј пак Александри̑јски вели́т: Зачто́ јерети́ков непрекрешща́јем? Отве́т. Ашче бы то бы́ло: небы́ ся чловик ско̑ро обра́щал от је́реси: сти̑дещи ся прекрешщѐнія. *Алити и наложѐнјем ру̑к презви́терских, и моли́твою, уми̑јет приходи́ти Ду̑х Све̑ты*: јако свидочи̑т Дѣја̑није Апо́столско во глāве́ јѳ̄]. О бу̑јест, ѡ слѣпота! Та́мо бо јест напи̑сано: јако Па́вел пе́рвлье јест запови́дал лю̑ды окрести́ти; а пото́м јим јест ру̑кы наложи́л. И бу̑дущи апо́стол, | недерза̑ше неокрешщѐним ру̑к налāга́ти. А сі́ пак Но̑ви Богосло́ви (:а пра̑ви Бујесло́ви:) нести̑детсе того ми́ста приводи́ти, и пропови̑да́ти: Јако да быху презви́тери могли, из некрешщѐного члови́ка, без крешщѐнја (: и једи́ним ру̑к своји́х наложѐнјем:) сотвори́ти Христи́нина: и да̑р С҃тго Ду̑ха му призва́ти.] Али мы̑ ве́рујем Спаси́телю велѐщему: Ашче кто̑ небудет преродье́н из воды́ и из ду̑ха, невни̑дет во ца̑рство Бо̑жје.] И по то́м ве́рујемже: Јако ни презви́терских, ни архијере̑јских, ни Апо́столских ру̑к наложѐније (:без крешщѐнја:) непомага́јет члови́ку ко спасѐнию.]

ҏмг. Али гледи́же Богда̑не и страннѣ́јшего бујесло̑вја. Ка́ко краткопа́метним, а неразсу̑дним бујāко́м твоҏѐт о̑н преизбра̑ны С҃тго Ду̑ха сосу̑д, и прејасни̑јшего цѐркви учи́теля, вѐликого
50 Васи́лија. || Васи́лиј бо ди́, въ пѐрвом пра́вилу, велит вӣкие јерети́ке (:по Смотрѐнию:) без крешщѐнја пријема́ти. А въ мз҃-ом пак пра́вилу то изправлѧ́јет: и вели́т је крести́ти.] О слипота! И мо́жетли кто̑ здра́ва ра́зума му̑ж ве́ровати: да бы вѐ-

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: Некре.

ливи Василиј тако краткопаметен бы: да при их правилу, небы помньил, что јест во пѐрвом правилу написал?

ρλд. Али помньит велѐт Василиј свою рич. И јеже јест тамо поблудил: то јест овде поправил.] А мы пак опѐт питајем: Ако помньит Василиј свою рич: Зачто адда нит оного пѐрвого правила избрисал ни похирил? Зачто јест то тако супротивно, безмистно, и блудно учѐнје во својих правилех оставил? Великли му бише труд три строкы избрисати? Толи јест | мудрого философа, и свѐтого отца дело: Супротивно и безмистно учѐнје, всим людем на соблазен, а себи пред Богом на грих, а пред людми на срамоту, вѐчној памети предавати? *Кто јест верен Христјанин? Кто јест Василијев почитатель: а может об Василию таково безумје вѐровати?* Да он (:пишущи правила Христјанскому благочѐстю и благонравю:) само (sic) чело, и само пѐрво правило, начал бы от поблудка, от безмистја, и от соблазни?

ρλе. А от каковы соблазни, смотри дальe. Хотя бо того их правила, и того премѐньѐнја небы было: въ самом том пѐрвом правилу творѐт Василија безумником и нечестивцем. Толкованје бо тамо велит: Воздѐржников ди крещѐнје: *хотя и неприятно јест (:оставляјет бо јих Свѐты Дух:) но смотрѐнја || ради, да будет приятно.*] 51

Хотя јест неприятно:] То јест: хотя нит крещѐнје, но Осквеньѐнје (sic).]

Оставлијет бо јих Сты Дух:] То јест: Неприяша бо дара Стого Духа: и небыша окрещени, ни от грихов очищени, ни опрощени, ни освещени.]

Но Смотрѐнја ради да будет приятно:] То јест: Да радши къ правој вере приходет: трѐби јих јест тако неокрещених, и от Стого Духа оставльених, и непрощених, къ общѐню пријемати.] Ото теби учѐнје Василија достојно. Вѐрујешли ты [1]): да быху то Василијевы ричи былы? Вѐрујешли ты: да бы Василиј Неприятно, и Сверно, и от Стого Духа Оставльено крещѐнје (:а право рекши Осверньѐнје:) велил пријемати?

ρλѕ. Можно тими јест то: да Василиј опитан об тих Јеретикех (:и не до према эразумивши | ньиховы справы: но мньѐщи јако по закону крестѐт:) повелил је јест пријемати. А потом пак уразумивши вѐщь до према (:јако беззаконно

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: тому

крестѣт:) повели́л крести́ти. Али да бы Васи́лиј (: вѣдущи и хотѣщи:) Неприя́тно, и от С҃того Д҃уха оставльено крешщѣње, и пра̂во Осквернеьѣње, во крешщѣнја ми́сто пријема́л: и то́ бы за челó и начāлó своим пра́вилом поста́вил: тó мóгут бујāки́ и бѣшеники вѣровати.

рлѕ҃. Из ти́х аддá, и из и̂них при̂чи̂н, от жа̂ркого С҃унца свитлѣјше јест: јако та́, и и̂на ни́ка ни̂сут пóдлинна, нó подмéтна Васи́лијева прáвила: и прáвије рéкши Криви́ла.

Богда̂н. Ка́к сут та дру́га подмѣтна пра́вила? **Ми́лош.** Об Девѣтом, и об Двāдéсетом к пѣрвом говорю. Въ девѣтом бо

52 јест напи̂сано: По Г҃дньем ди̂ слóву Рāвно || се су́дит муж и жена́: и прóчно.] А въ толкова̂ню: *Хотя́ ди Г҃д мужа и жену Ра̂вно су́дит: но обы́чај церкóвны И̂нако тому быти вели́т.*]

А пра́вилю пак ѯа напи̂сано си́це: Му́жа ди блу́д сотвори̂вша, своја́ жена при̂мет [1]): а оскверни́вшу се жену блу́дом му́ж отпусти́т: и прóчно.] А въ толкова̂ню: Жену́ ди̂ соблуди́вшу мужу вели̂т одгна́ти: а му́жа блу́дещего жене́ невели́т оставли́ти *И об си́х ди слóво Неудóбно. Нó обы́чај та́ко облāда*].

О́то, что вели́т? Г҃д ди јест му́жу и жене́ једнāко пра́во да̂л: и Једнāкó јих запови́дал су́ди̂ти. А Васи́лиј ди̂ [2]) запови́да́јет (:и обы́чај церко̂вны держи́т:) нѐ Једнāкó; но Разни́то: тó јест, ова́ко му́жа, а она́ко жену, су́ди́ти. И признава́јет толко̂вник са̂м своје нечѣстје, и вели́т: Об т[illegible]м ди̂ слóво | Неудóбно:] тó јест: Дéло Богу супроти̂вно, нечести́во, и Безотвéтно. Али обы́чај ди̂ јест та́ко облāдал:] тó јест: Блу́ден, непра̂вден, и безотвéтен обы́чај јест лу́чшы, от Христóвы за́повиди. И Васи́лијева за́повид крипчи́јша от Евангѣлја.] Та́ко нам ти́ Новāки́ и Васи́лија творѣт Христóвим Отсту́пником, и Богобо̂рцем, и дру́гим Мухāмéтом и Анти́христом.

А ти̂ пак Богда̂не, мóжешли то вéровати: да бы Васи́лиј вели́л Христóвы за́повиди, и пра̂вије Су́ды́, отми́та́ти: а и̂н, и Христóвому проти́вен, и кри̂в, нерāвѐн, и непра̂вден су́д держа́ти? А сверх тогó пак и всу́ цѣрков клевéщут. Својé бо Неви́жество и нечѣстје, и сво̂ј кра̂вы су́д, Церко̂вним обы́чајем назива́ют.

53 рли҃. Об тóм Богобо̂рству и Отступльѣню потрéб || но бы бы́ло обылни́је развāза́ти. Али овдé преста́ю: осóбною бо Бе-

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: а му́жа.

[2]) Слѣдуетъ зачёркнутое: (:и.

си́дою то објасни́хом. То́кмо недерза́ю зъ молча̂нјем обмӣну́ти ка́ко са̂м Васи́лиј себе́ оправля́јет. Во своји́х бо Кра̂тких Иноческого [1]) Нравоуче̂нја ти́тлех или [2]) надписвех, пи́шет си́це:

Надпи́сок ле. Јако *недосто́јит преда̂нја чловѝческою насли́довати; а отмӣта́ти За́поведи Бо́жје.*]

Надпи́сок ѕ: Јако јест тре̂би вса̂ непресту́пно хра̄ни́ти: јаже сут чрез Еванге̂лје, и чрез апле, о́т Бога предана.]

Надпи́сок з: Јако *неподоба́јет во́льею својею, чрез во́лю Бо́жю, су́ди́ти*: но́ во вса́кој ве̂щи иска́ти во́льи Бо̂жије, и твори́ти ю.]

Что́ овде́ велит? Вели́тли Васи́лиј Христов Су̂д отмӣта́ти?

Али послу́шајже за коне́ц и Пова̂лного Васи́лијева (:об разсуди́ању Пра́вил, и | На̄у́ков, и Обычајев:) пра́вила.

Пра́вило Пра́вил

рл҃ѳ Надпи́сок о҃в: Тре̂би јест ди [3]) научѐним [4]) писма́ рачи́тельем, *изпитова́ти и разсудја́ти* (:*слове̂са*:) *јаже сут от учи́тельев изречена́. И јаже јесут съ* [5]) *Пи́смо́м једногла́сна, та пријема́ти: а јаже сут стра̂нна* (:*и Пи́сму́ проти̂вна*:) *та́ отрӣва́ти.*]

Что́же и овде́ вели̂т? Мы́ бо [6]) по сем пра́вилу и де́лајем. И поньеже Васи́лијево пра́вило а҃ вели̂т, Неприи́тно, и Сквернѐно, и Сто̄го Ду̂ха пу̂сто Крешще̂нје пријема́ти:] а пра́вило ѳ҃, и ка҃, велит Христов Су̂д отмӣта́ти:] За̂то мы́ та пра́вила (:јако Сто̄му Пи́сму́ и Благоче̂стю проти̂вна:) отрива́јем: и не́ Васи́лијевими пра́вилми; но Јерети́ческими подме́тки, бы́ти изповида́јем.

рм. Са̂м бо то́ј толко̂вник (:под Картаги́нским || правилом о҃а:) признава́јет нам и́стину, пищущь си́це: Вса̂ ди Бо̂жја Пи́сма прејдо́хом: и Госпо̂дские за̂поведи, и Апо́столско и Оте̂ческо уче̂нје, *и пра́вила разсмотри́хом: и мно́га въ ньи́х обрето́-* 54

[1]) Надп.
[2]) Слѣдуетъ зачёркнутое: пр.
[3]) Надп.
[4]) Написано надъ зачёркнутымъ: рачителем.
[5]) Надп.
[6]) Надп.

хом развра̂щена. Јаже јеретѝци препису̂ющи, по својих похо̂тѣх премѣняху. И јаже мно́гы Со́блазни и Спо́ры положѝша въ Бо̂жјеј цѐркви.]

Из тако́вих адда̂ Развра̂щених пра́вил јесут и та́ трѝ Васѝлијева пра́вила.

ПРЕДИЛ ·ја.

Ка́ко Но̂ви Богосло́ви проклина́ют Свѣ̂тие Отцѐ, и Собо̂рние Старишѝне.

рма. Под Собо́ра г҃, пра́вилом е҃, толкова̂ње велѝт: Нѣ́ци дѝ от митрополѝтов отлу̂чѝша се: и держа́ша повелѣ̂нја јеретѝческа зло*честѝваго Несто̂рија е҃па Царѝградскаго, и Келестѝна е҃па Ри́мскаго*. [И нехо́тѝша осу̂дѝти, ни *проклѣ̂ти тѝх злочестѝвих Е҃пов, Несто̀рија и Келестѝна*.]

Та́може, правило а҃: Ашче дѝ [1]) кото̂ры е҃п Келестѝнова ве́рујет: отве́ржен бу̂дет.] ·

Та́може. Се́ј ди Собо́р јест изложѝл пра́вил ѳ҃: на Несто̂ријева и Келестѝнова держѣ̂щих нечестѝва вельѣ̂нја. И запове́да собо́р, помага́ющих Несто̂рию и Келестѝну, и јих је́рес держѣ̂щих, изве́рчьи ѝз стана.]

рмв. Та́ко тој безѝменны и Но̂вы Богосло́в, ва́м на ва́ших ду̂ш погѝбел проповида́јет: *Келестѝн дѝ па̂па јест от трѐтјего Собо́ра, за ра̄вно́ зъ Несто̀ријем про́клет*.]

Али вѣ̂домо јест всѝм ва́м Апо́столско лд҃ пра́вило (:въ кньѝгах об Ве́ре приведено сѝце:) Е҃пом дѝ јест трѣ̂би зна́ти својего́ старишѝну: *и имѝти јего́ јако* ‖ *Гла́ву*: и ничесо́же над
55 обѝчај (излишна) неде́лати без њего.]

Вѣ̂доможе всѝм Христја́ном: јако на всѝх повсу̂дних собо́рех, Рѝмски е҃пи бѝша Гла̂вы и Старишѝны. И јако без па̂пы немога̂ше бѝти собор.

Вѣ̂доможе всѝм: кто̂ јест бѝл на трѣ̂тјем собо́ру Главо́ю· Мелѣ̂тиј бо патрија̂рх Александрѝјски (:въ лѝсту а҃:) свидочѝт сѝце: *Келестѝн дѝ Па̂па Рѝмски бѝ Предста́тель г҃-го Собо́ра*.]

И Лѣ̂топѝсец: При ца̂рю дѝ Ѳеодо̂сию ю́ном, С҃ти Отцѝ собра́шася въ Ефе́су. Па̂па Рѝмски Келестѝн, Александрѝјски

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: кто̂.

Кирил, Антиjохијски Иван, Јеросалимски Јувеналиј, и прочних ҃с: на Несторија патха Цариградскаго.]

И въ самих тих Кормчих кньигах (:на листу ҃г:) Старишини ди третјему Собору быша: Кирил Александриjски; | правећи мисто Келестина папы Римскаго: и Јувеналиј Јеросалимски: и Мемнон Ефески.]

Светы бо папа Келестин, послал јест на Собор (:по обычаю:) от својего бока намистнике. Али въ ньимиже (:мимо обычая:) послал јест отлуку, и повелил Кирилу (:за јего светост и мудрост:) на својем папинском и первом мисту сидити.] И съ тоје причины вние Александрийски патријархи, пишут себе Папами, и всего мира Судијами: а не за вошчен језик нијкојему патријарху, ни за вошчену руку нијкојему царю, отсечену: јако басенни затевачи приповидают.

ρмг. Ото видите христјани: Како по тих Новаков ученю, сам первы Старишина и Глава третјего Собора (sic), на томже Собору јест проклет.] Али вы о верни || и разумни люди, ощутите се, и обличите се: и ако кто свою душу любит, узнајте се. Блюдите се (:велит апл:) пес: блюдите се злодејев: блюдитесе (sic) Раздора. Къ Филиплином во ҃г.]. 56

Судите за своје спасенје. Ако вам ти Новаки дерзают Стие отце, и Саборние (sic) Старишине, въ јеретике верстати, и проклинати. Ако дерзают под Василијевим именом, Неприятно, и Стого Духа пусто Крешщенје [1]), а право Осквернье́нје, за добро пријемати. Ако дерзают под тогоже великого святителя именом Хтове заповиди и суды въ сујету метати: а своје кривие и неправдение суды воводити: и Василия Божјим Изменником и Антихтом творити. Ако велю въ тих тако всему миру јавних и јасних вещех, дерзают тако безсрамно лагати и клеветати: | Что ты мньиш, чесо вам ти Новаки, и Невижы, и Лажци несмеша налагати? Како ненастојаша својим невижеством и споролюбјем вас слепити, и во блуд заводити, въ иних въ разумлье́ню тежших вещех: въ нихже нит тако лехко клеветы обличити?.

ρмд. **Богдан.** Ја се чудю: како јест стого папы Келестина име въ ту такову клетву попало. **Милош.** Хощу те и из тоје сумньы извести. Въ самих бо тих Кормчих кньигах

---

[1]) ш надп.; прежде было: Крещенје.

(:под Картагинским правилом ҏј:) толковање повидает сице: Пелагија ди и Келестина (Келестин) (:јиже быша једномысленни Несторию:) јесут та, такова вельевја. Поведают бо неци об тих јеретиках, об Келестину (Келестию) и об Пелагию: јако небыша ни еппи, ни презвитери; но иноци. А повсташа на церков при Өеофилу еппу Александријском, и при Иноке́нтию Римском: и от тих еппов быша осудьени и проклети.] ||

57 И въ животу Стого Иноценция папы, во ки ден юлия, въ Часовнику Римском, јест написано: Јако Иноценциј ди јест проклел Пелагија и *Целестија*: јиже быша въ Африке јеретики: и учаху, Дететом от Християнских жен народьеним, непотребно быти крещенје.]

Того адда Целестија (:или Греческим превратом Келестија:) инока, и Афрического јеретика, јест третји собор проклел. А тој пак безименны Невижа, и правил Казитель, обретши во проклетих име Келестијево: обрадовал се јест, јако да бы то бил папа Келестин. И претворил јест имо (:за *Келестија*, написал *Келестина*:) и приписал, *Епископа Римского*.]

То бо јест Греком сладок вус: ако что где обретут, чим бы могли Римску церков умазати. И нит јим то странно ни необично дело, къ лажам лажи при | плитати: и Раздорних причин число множити.

рме. Богдан. Али то нит учиньено по лукавости, но по невижеству.]

Милош Буди си тако, јако ты хощеш. Али ако ти Новави, по својем Невижеству, таког рубо блудет, и тако нечестиво къ вам клевещут, и светие отце (:Келестина, Василија, и иние:) хулет: обличите се адда вы люди разумни, и смотрите: Каковим учительем, и Новим Богословом, и Безумником, вы своје душы верујете.

Судите. Тојли Невижа јест достојен вам соборна Правила разказовати: јиже незнаје́т, ни кй на соборех быша Главы, ни кй Јеретики проклети?

Смотрите, и блюдите се. Ако бо он, јиже брату велит Јуроде, повинен јест Геены: Что ты мньиш: чесо будет до-

58 стојен он всяки, јиже Собборному Старишине, и Вер || ховному архијерею, и Светому отцу велит: С ты Јеретиче буди проклет?

ПРЕДИЛ ꙁі.

Како Нові Богослові, Веренка и Никон, об Арјанском Крещењу мерзно блудет, безмистно учет, и грубо клевещут.

ρмѕ. Богдан. Али наш Безименны учитель (:во кньигах об Вере, въ главе кв:) велит: *Нъст Дивно, нъст Безлъпотно, Папу Проклинати и Отлучати.* Чловик бо јест, јако и прочни: паденю и гриху подлежащь.] Келестин пак јест бил папа. Које адда чудо, и какова диковина: ако јест и тој други Безименны учитель (:въ Кормчих кньигах:) Келестина, јако папу, проклел?]

Милош. Јуже и ја рекох: Јако се то Греком мньит свето дело бити: Римску Церков клеветати, и хулити. Али ошути-се | ти брате: и смотри, что Веренка за причину клетвы стави: и обличи сатанину прелест. Чловик бо јест папа, и гриху подлежащь:] И зато ди јест лепо јего проклинати.] Алити и ти, и ја, и сваки чловик јест чловик, и может согришити. И по тој причине лепо будет свакого чловика проклинати.

ρмз. И Веренка то сам доказујет делом. Нит бо му дивно ни безлепотно и Московского Освещеного Собора проклинати: и Антихристовим Собором звати. Чрез ньего бо Безименника јест сатана Лажно (:и Стим Отцем супротивно:) Антихристова Имена число и толковање, и соблазниво проречење изригнул: Јако да бы се въ ахѯѕ году хотила појавити нива нарочита Антихристова сила на церков. Кто ди вист: *ашче въ сих лътъех* (sic) ахѯѕ, *јавствених јего предотеч, или тогo самого* || *неукажет?*] А Собор пак јест во сам тој ахѯѕ год вершен. И Соловечски јеретики скрипетсе тим Сатаниним проречењем: и толмачет то на Освещены Собор. Јако да быху того Собора отци били Антихристови предотечы.] 59

Из того адда јасно видиш: јако тој Апокрифец (:илити Безименны и Скриты учитель:) нит бил что ино, неже правы Сатанин Апостол, и Антихристов предотеча. Да се чудно каже: како светијша Господа Архијереји до сих добтерпет тие Апокрифские и Јеретические кньиги въ народу: и да јих непреповидают, ни огню непредают.

ρмн. Али оставимо то: и разсуди ти радши, что тојже Апокрифец, об Крещењу учит. Во тојже бо кв главе, приводит

ни́којего дру́гого, себи́ такме́ного, Неви́жу и Клеветни́ка си́ми ричми́: |

Чти́ ди́ об то́м бла̂женого Ни́кона (:јиже јест да̂р учи́тельства, и ра́зум С҃тoго Пи҃сма́, моли́твами Пречи́стие Бц҃ы и при́сно Дѣви́цы Мари́ји при́ял:) и въ Беси́де [1]) ѯ҃, Об Опадѣню Лати́нцев, пи́шет си́це: Ји́хже ди́ всих от ду҃шы́ Ненави́дю: и от се́рца Отвраща́ю се: и отню́д Гнюша́ю се и Проклина́ю: и Отсту́пникми Бо̂жјими је имену́ю. Мѣрзка Лати́нска вельѣнја, душа́м непщу́ю бы́ти сквернъѣнје: и ви́шние по́моще устранъѣнје. Сли́шах пак от нѣ́цих: јако и *Аријанствуют једи́ним Погружѣнјем крестѣщи.*]

рмѳ. О́то теби Свѣт Оте́ц: и Но́в Богосло́в: и о́т Бога [2]) чу́дно просвѣщен учи́тель: во три́х ричѣх (:или паче въ једноj ри́чи:) запира́јет пѣт Лажѣј. Вели́т бо: *Аријанствуют Једи́ним*
60 *Погружѣнјем:*] то́ сут три́ || ри́чи. А

Ла̂ж пак пѣрва: *Једи́ним.*] Не́ Једи́ним бо, но Тро̂јим:

Ла̂ж вто̂ра: *Погружѣнјем.*] Не́ Гружѣнјем бо, но Обливѣнјем, Римля́ни крестѣт.

Ла̂ж тре́тја: Јеже мньи́т, *да быху Арија́ни Једи́ножди*, а не́ три́жди, погру́жа́ли. То́ јест клевета́ на [3]) Арија́не, и на свѣтие отце́. Ако бо быху Арија́ни једи́ножди то́кмо погру́жа́ли: небы́ њи́хово крешщѣнје от с҃тих отѣц бы́ло при́ято.

Ла̂ж четвѣрта, и от просвѣщеного учи́теля *гру́бо́ невижество:* Јеже мньи́т Аријанско крешщѣнје бы́ти отме́тно. А о́но јест от всих отѣц, и от собо́ров при́ято.

Ла̂ж пѣта: *Аријанствуют.*] Ри́ч неста́тна и незбы́тна. Ка́ко бо мо́гут Римля́ни Аријанствовати въ оно́м, чесо | ни са́ми Арија́ни нечи́нѣт?]

рн. **Богда́н.** Али Ни́кон то́го неста́вит за извѣ́стну при́повѣст: [4]) но, Та́ко ди́ сли́шах от ни́ких.]

Ми́лош Ти́м то и Неви́жество своје́, и слипоту́, и ду́рну дѣрзо́ст (:и во спасѣни́я де́лу своје [5]) ма́ло опасѣнје:) Ни́кон изјавля́јет. Јеже се ни́т сра́мовал, ни гри҃ха́ побоја́л, тојé Неизвѣстние при́повисти (:а извѣстние Христја́ном Сму́тньи, и къ Ра́здо̂ру при҃чи́ны:) во своје кньи́гы упи҃са́ти. Непристо́јит

---

[1]) Переправлено изъ: бели́де.
[2]) Слѣдуетъ зачёркнутое: просвѣщ.
[3]) Слѣдуетъ зачёркнутое: свѣтие от.
[4]) Переправлено изъ „по́вѣст": удареніе стерто, а *при* надписано.
[5]) Надп.

бо учителю плȏщщадних баснѣј ловити: и нѐ право извѣданих приповистѣј, во кньигах, лю̂дем на смꙋтню, писати.

Лѐхко се могаше Никон допитати истины: об Римском, и об Аријанском крешщеню. И недопитавши се: и тако неопасно написавши: вѣдомо чинит, јако ȏн то превелико Спасенїа дело, или || дешево прецѣниаше; или мало разумиаше. И тимже својим Лехкоумјем (:и Лажние басенкы во кньигы уписанјем:) приличио къ истине быти кажет Никон: јако и прочние јего причины (:из ради ньихже он Римску Цѐрков от дꙋшы ненавидит и проклинајет:) такоже из Лажних баснѣј въ ньем се зародиша. 61

рна. **Богдан.** Али спор об Изходьеню Светого Дꙋха, и об Квасних просфирах, то юже нисут лажние басни; но становиты причины. И тие быша Никону довольны ко проклинаню Латинцев.] **Милош.** Како сут тие причины довольны ко Проклинаню: об том можебыт хоцем въ напредку видити. Али како сут ко Лганю и Клеветаню довольны: того ја немогу појти.

И Никонов заисто разум некажетсе быти довольен ни приличен, ко тих ви | соких споров разлученю: јиже ни сејѐ басни об Погружаню неумѣаше разсꙋдити: ни от такова поблꙋдка себе охранити.

рнв. Ја исках, а немогох извѣдати: каков бы то светец был тој Никон: ако нит можебыт он, јегоже Черногорским, и Новим Богословом зовꙋт. Али јако се птица познавајет из пенја својего и гласа: тако и дꙋх, јиже во чловику говорит, дајет се знати из бесиды. И того Никона дух се јавлает далеко отражньен быти, от духа Павла апла: јиже велише, Жельих анаѳема быти, за братю свою Израјилце.] Далекоже се разнит и от дꙋха Јꙋды апла: јиже приводит Михајила архангела, несмѣюща ни сатаны проклети.] Далекоже стојит и от дꙋха Мојсејева: јиже велише, Или прости Господи сему людству: или изтри мене из кньиг својих.] Такова јест песен птиц Божјих. А Никонова пак песен какова? Ненавидю ди || јих: и Отвращаю се от ньих: и Гнюсни ми јесꙋт: и Проклинаю је: зато јеже Аријанствуют Јединим Погружењем.] Песен јадовита, и Лажми надивена. И по наслидку не от иного, неже от Гнѣвного и Лажльивого дꙋха, и от отца Лажи удохньена. Ако пак над зеленим дрѣвом тако делают: из Сꙋхого что бꙋдет?] Ако Светец, и от Бога чꙋдно просвѣщен учитель ваш [1]) 62

[1]) Надп.

тáко мéрзко блу̂дит, и клевéщет, и блēдéт, и блâзнит: Чесó се тй надѣјéш чу́ти от шутского [1]) философа и смѣхотвôрца [2]) Панагијôта, и от йних јему вéрстних учи́тельев?

ПРЕДИЛ јг

Об Обливâню: јако јест Прия́тно во Возтôчној, въ Ки́јевској, и въ Московској Цêрквах.

Грéки не-хулет Обливâња. ρмг. Грéчески Нôви Богослóви изобретóша мнóже (вйн: јй-миже винêт и оговаряют Римско Крешщêње [3]). Јако хóщем скóро показâти. Али нигдéже ни [4]) во Прáвилех, ни у Толкôвников, ни у прôчних Грêческих учи́тельев необритâјем: да бы Обливâнје было отвéржено.]

Собóри пријемáша Обливâнје. ρмд. Втôро. Во всйх седмйх собóрех Грéки пријемáша къ общêню Пâпинские из Рймá Нâми́стнике: јиже всй бйша Об-лйванјем крешщени.]

Богдâн. Нé при Собóрех: но юже по сêдмом собóру на-чâша Римляни Облйвâти.]

Ми́лош. Лéхко јест теби тáко речьй: али трêби јест и [5]) до-кâзáти. А недокâжеш пак. Јако бо то нйт йстина, извѣстно Дока-зâнје нам јéст Грéческих всйх учи́тельев об тóм молчâнје. Ако бо бы то у Римлянов бйло нóво дéло: никáкоже небйху того бйли Нôви Богослóви (:Фôтиј, и прôчни:) без спомйнка остáвили, ни

63 зъ молчâнјем обмйнули: јиже всáки кâмен || превēрну́ша, йшчущи причйн къ обвиньêню Римские цêркви: и въ сâмóм крешщêню из-обретóша йние, порóкы; об ньйхже хóщем мáло послије повѣдати. Из тогó аддá јест очивйсто: Јако Возтôчна Цêрков всегдá јест пријемáла, и пријемльéт за добрó, Обливâлно крешщêнје].

Кијевска Церков хвâлит. ρме. Трêтје. Въ Кйјеву јест напечáтан Патерйк Пещêрски: и въ ньéм, на листу ѯн, обрáз: кáко јест блâжены цáрь Вла-димйр крешщéн. Напйсáша Владимира сидēща въ ку̂пéли: а

---

[1]) Надп.

[2]) Написано надъ зачёрнутымъ: шута.

[3]) Слѣдующая фраза написана внизу страницы, мѣсто ея указано выноской: вертикальная, перечёркнутая двумя горизантальными, черта.

[4]) Надп.

[5]) Надп.

съ верха обливаjет jего jереj водою]. То обоjе нит въ истине быю: да бы Владимир бил и Погружан, и Обливан. Али Кијевски Богослови то умиселно тако написаша: хотеци тим на разум подати, jако то обоjе jест једнако добро: и Груженје, и Обливанје.] Обливанје, въ Патерику

рмг. Четверто. Хвалние бо памети митрополит Петер Могила, во Потребнику | об том сице учит. *Свето дй Крещенје, jако Погруженјем всего въ воде; тако и облитјем водою, от верха главы чрез все тело, совершено бываjет.* Алити всака Церков, или перви, или втори крещенја образ (начин), jако от древних времен держати обиче, тако да держит. Токмо се опасно да хранит: да трижди Погрузит, или да трижди Облијет оного, јегоже крестит. И въ Потребнику.

Дете, ашче главу из матерниа тела изпустит, и во смертној страхоте будет: да будет крещено въ главе (на главе). И ашче потом живо от матере изйдет: неподобаjет jего опет крестити: юже бо jест крещено.] Тако Потребник.

рмз. Пето. Инокентиј Гизель, архимарит Кијевски, во кньигах, Об миру Бога со чловиком. Къ сеj таjне дй потребна jест вода. А воды тулико, кулико можно въ ньеj быти Погруженю трикратному: или || кончи Обмивеню, любо Облитю трикратному, хотя и малому, на оного jегоже крестет: по обычаю којея страны: пачеже при скудности воды. И jегда бы дй дете из материны утробы показало главу токмо, или ину началнијшу тела част: тогда jе имат абје крестити баба, или ктолибо, Поливая ону част, jаже бы се показала.] И въ кньигах об Миру 64

Сие кньигы об Миру jесут принесены Великому Гдрю въ поклон: и прияты зъ милостю и въ чест. И продаютсе на Москве без запрещенја слободно. Такоже и речены Патерик, и Потребник Кијевски продаютжесе. И держет jе у себе архиjереји и всаки Христјани: и чтут jе, jако благочестиво и правоверно ученје. И из того се довадит: jако и Света Московска Церков верујет такоже, и хвалит Обливанје. Ако бо небы тако веровала: морала бы jе запрещати и изводити: jако блудно | и jеретическо ученје. А она пак [1]) не запрещаjет: но паче почтујет, и чтет. Иното једнако зъ ньими верујет.] Московска Церков хвалитже то все.

рми. Шесто. Ста церков Московска, и Востoчна, и Кијевска, и просто рекши, вся соборна Церков, пријемльет и чтет

[1]) Надп.

Вса Сôбор на Цêрков хвâлитже.

кньйгы Прēлóг: и јеже јест въ вьйх написано, то всé вéрујет быти благочестиво учêнје. А въ тих пак кньйгах во Прēлóгу, на трêтји дêн Феврāрá јест написано: Кáко јест свêты мýченик Вýкол Кроплъêнјем крестил.] Ако пак Цêрков пријемльéт Кроплъêнје: [1]) јâвно јест, јако неосудјáјет Обливâнја.]

Московски Вêлики Собор хвâлитже.

рнѳ. Сêдмо. Светѣ́ншы Патријâрх Јоасáф, и јиже јест при ньéм учиньéн освещêны вêлики собор (:во кньигах својих патријаршеских и соборних: наречêних **Жезéл управлъéнія**:) повтарáјет, привóдит, и укрѣплјáјет тóже || Свêтого Вýкола крешщêнје, сими ричми: Мýченик џи Христов Влâсиј (:јиже и Вýкол именовá ся:) вѣ́ровавшая Покропи̂в водóю от конóба, въ ньéмже сâм варен бѣ́ше, крести јих во имя стыя Тројицы. Прēлóг Феврāра въ ді.].

65

Москôвска Цêрков пријемльéт Облйваних.

рк. Ôсмо. Преосвещêны Гдин епископ Баранóвичь јест уписан въ сéм [2]) послйдньем освещêном Москôвском Полуповсýдном Соборy. Полуповсýдним ји зовý: вéщы бо јест от Помистного: поньеже на ньем быша двâ пострâнна, и трêтји домâшньи патријâрх. На тóмже собору быша: и ние на Москвé живýт, велечêстни отци, Епифâниј, и Симеóн, и ини Бѣлорýски Андрéјевского монастира отци. И тáможе живéт велепочтовâны гдин Протопоп Глýховски. Тих ако бы ктô опитáл об крешщêню: вѣм јако быху отвещáли и признáли: Јако и сâми по | бôльшеј чáсти, быша Облйвани: и сâмиже иних Обливáя крестиша.]

И то нит было освещêному [3]) собóру безвѣ́стно, но добрó вѣ́домо. И ние вѣдоможе јест стијшему патријâрху: и всéј стој Москôвској церкви. И тá [4]) ста цêрков всегдá пријемáла јест, и ние пријемльѐт къ общêню, тие тáко Облйванјем крешщêние Архијерéје, и јерéје, и мнóго мирјáнов: [5]) и неопоминáјет јих об крешщêню. Гдé сут аддá онй, јиже велѣ́т: Да бы Ста Москôвска Цêрков Обливâнје отривáла и осудјáла?

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: кáко мóжет.

[2]) Было „сé" и надписано.

[3]) Переправлено изъ: речêному; общая обоимъ словамъ часть оставлена, *реч* зачёркнуто, и надъ нимъ надписано: *освещ*.

[4]) Надп.

[5]) Послѣ „мирјáнов" точка переправлено въ двоеточіе, и поставлена выноска, подъ которой внизу страницы написана слѣдующая, до: „Гдé", фраза.

рхд. **Богдан.** Али мы видим: јако на Москве Обливанхи крестет. Московска адда церков Обливанје осудјајет.]

Милош. Ако јест можно, да Церков једну вещь и пријемльет, и осудјајет: признавају ти, јако осудјајет. Јуже бо ти свитло показах, јако пријемльет. И тако, пријемльет, и непријемльет: осудјајет, и нео || судјајет. Али то пак нит можно: једну вещь, въ једно време, и осудјати, и неосудјати [1]. 66
И то јест дурно об церкви [2]) велити и мньити: дабы церков неможно и незбытно дело делала [3]).

рхв. Девето. Истина јест: јако та церков во нико време јест осудјала. То јест, во време Стоглавного Собора, и по том, все до сего великого Собора.]

Стоглавны Собор, и јего заповидъ въ сујету верженa.

А ние пак јест Московска церков, чрез свој велики Собор, он *стоглавны облудны собор осујетила, и несобором сотворила.*] И во всеје Подсудние церкви кньигах, во Прелогу: и во својих соборних Жезловних кньигах: Церков хвалит Кропльенје.]И пријала јест Церков Московска, [4]) и держит, Кијевские кньигы (:Патерик, Мотребник (sic), и Об Миру:) въ ньихже јест ухвальено Обливанје.]

И сверх всего таже церков исповидајет: | јако она нетворит раздора от Возточние, ни от Кијевские церкви: но, зъ ньими все једно [5]) верујет.] Зато бо јест и Собор учиньен, и кньигы изправльены: *да се утвердит Согласје и Једност зъ Возточною Церковю.*] Ако пак Московска Церков [6]) мислит и желит зъ Возточною једност держати во Молитвах: заисто [7]) *много паче жельит једност держати во Светинах.*]

Собранје.

Не Церков но јереј по својеј вольи крестит Обливанх-

рхг. Зато адда собирајем, јеже из всего того послидовно и нужно идет, и велим: *Ако Ние кого обливаного* [8]) *на Москве*

---

[1]) Надп.

[2]) Слѣдуетъ какое-то зачёркнутое слово, отъ котораго можно разобрать только начинавшій его ј.

[3]) Слѣдуетъ зачёркнутое: Ц. Истина.

[4]) Слѣдуетъ зачёрнутое: К.

[5]) Слѣдуетъ зачёркнутое: и равно.

[6]) Идетъ зачёркнутое: желит и.

[7]) Надп.

[8]) Надп.

крестѐт: тогѡ́ некрестѝт Московска Цѐрков; но крестѝт јегѡ Архијере́ј, или Јере́ј сам от себе́, и по својеј воли.]

Некрестѝт бо јегѡ́, по Москѡ̂вского Вѐликого собо́ра, ни по Москѡ̂вские Собѡ̂рние цѐркви вельѐню; нѡ́ по Стоглѧ̂вного ||
67 развальѐного и су̂јетного собо́ра вельѐню. Ако бо ки архијере́ј что мимопу̂тно, и церкѡ̂вним кньи́гам противно учит или де́лајет: оного мы̂ немо́жем оноје цѐркви учѐнјем и де́лом звѧ̂ти. Въ Цари́граду јест бы́ло ни́кулико рѐдом архијере́јев, јиже Образолѡ̂мство проповида́ша [1]) Али мы̂ невелѝм: да бы Цари́градска цѐрков была та́ко ду́мала или учи́ла: но они́ архијере́ји са̂ми от себе́, и цѐркви супротѝвно, та́ко ду́маша и учи́ша. Ако судија́ супротѝвно Цѧ̂рскому [2]) Судѐбнику су̂дит: ѡ́но нѝт Ца́ров, но јегѡ́ Судији́н су̂д. Та́ко то́же ако Архијере́ј супротѝвно Церкѡ̂вним кньи́гам и пра́вилом учѝт: ѡ́но нѝт [3]) тоје Цѐркви учѐнје. Докле бо Кньи́гы јесут цѐлы: дотлье́ и Цѐрков пребыва́јет Цѐрковю: хотя́ (sic) архијере́ј једе́н или мно́жши поблу̂дет. А јегда пак и Кньи́гы будут въ нечѐстје претворены̂: тогда́ юже и Цѐрков она преста́јет бы́ти Христо́вою Цѐрковю: и премѐнују́етсе въ Антѝхристову синагѡ̂гу.]

ркд. Блаженопа̂метны и присноxва̂лны патрија̂рх Филарѐт јест ту вѐщь от мно́гих лу́че разуми́л. Обличи́л бо јест: велико у Гре́ческих учи́тельев об Крешщѐню бы́ти разноду̂мје, и безмѝстје. И по наслѝдку добро́же јест уразуми́л, и со́брал: и признава́јет: јако по ну̂дьи на једно́ј или на дру́гој стране́ јест Тма́ и Лѧ̂ж: и јако Истина и правы [4]) ст̃их пра́вил ра́зум | јешще́ небѝше на́ свит изи́шел. Али при то́м, и по все́м то́м разноду̂мю и безмѝстю, разуми́лже јест: *Јако он* [5]) *ни са̂м собо́ю ни зъ мѐньшим архијере́јев чи̃сло́м, немога́ше Стогла̂вного Собо́ра развали́ти: ни тоје су̂мньи доконча́ти.*] За̂то адда́ заповѝдал јест всѝм, того Стогла̂вного собо́ра отлу́ку держа́ти до вре́мена: да небу́дет въ цѐркви ра̃здо́ра. А во приго̂дно пак вре̃ме́ (:заповѝдалже:) да се учинѝт Бо̂льшы Собо́р. И да

---

[1]) Слогъ „ви" былъ пропущенъ и потомъ надп.

[2]) Слѣдующее до: „синагѡ́гу" (включительно) приписано внизу 66 об. и 67 л.

[3]) Затѣмъ зачёркнуто „Ц".

[4]) „И правы" надп. надъ зачёркнутымъ: и Ра́зум.

[5]) Надп.

на ньéм разсŷдет Тмý, и Лâж, и Безмйстје того разнодŷмја: и да нá свит изведŷт прâвы Апо́столских и Соборних Прá-вил рáзум.

ПРЕДИЛ јд.

г̃. [1]) Кáко и зачто́ Грêчески Нôви Богосло́ви:
а̃. Како [2]) и зачто́ [3]) Анабаптúсти:
в̃. Кáкоже и зачто́ [3]) Калвйнци:
Рймско Крещêнје винêт и хŷдет [4]). ||

рѯе. Ако пак Грêчески Нôви учи́тельи дерзáша сто́го Келестйна проклêти: и Васи́лија Христо́вим Отстŷпником потворúти: нйт се трêби чŷдити, ако ни́ки из ньúх и Рймско крещêнје обхŷдúша [5]). Нúки велю́: а нé всú. Николúже бо нйт Возто́чна цêрков Рймского крещêнја въ ничéмже похŷлúла. Но то́кмо тú нôви и спôрни учи́тельи и Обличáтелы (sic) нúкулико нâнье вйн и поро́ков произнесо́ша: јако хо́щем нúне повúдати. Али ни из тúх ниједи́н Обливâнја неосудјâјет. 68

Что́ Анабаптúсти винêт [6]).

рѯѕ. Пêрви бо, јиже Обливâнје обхŷдúша [5]) (:кули́ко јâ могу знáти:) бы́ша јеретúки *Анабаптúсти*: то́ јест, Прēкрéстники [7]), или Двојекрещенúки: двáкрат бо се крестêт. А по Лéшску пак се зовŷт Новокрещêнци [8]), и *Понурêнци*: то́ јест Груженúкú. Обливáнје бо отмúщут: и Гружêнје велêт бы́ти потрéбно. Об тúх споминáют Кириловы Кньúгы, во глâве к̃д: *О Понурêнји* Новокрещêнцев.] То́ јест, | Об Погружâнју Прēкрéстников.

рѯз. От тúх се јест во Пôльскоj и въ Литвé зароди́ло втôро крещêнје: и обливâнја хŷльенје. А о́ткуд пак јест пришло́ на Рýс: и откуд то побрáша Кирúл и Макâриј митрополúти,

---

[1]) Такой порядокъ цифръ въ рукописи.
[2]) Было „какоже", затѣмъ „же" было зачёркнуто.
[3]) Было „чтóже", затѣмъ „же" было зачёркнуто.
[4]) Переправлено изъ: хŷлет.
[5]) Переправлено изъ: похŷлиша.
[6]) Было пропущено и уже потомъ вписано между строкъ.
[7]) Было: Прēкрéсти; затѣмъ конечное *и* переправлено въ *н*, и надп. сверху: ики.
[8]) Надп.

и Стоглâвны Собóр: јâ невѣ̂м. Рâзви можебы́т из непрáво разумльении́х Апóстолских прáвил: въ ньи́хже се споминáјет Груженје; а об Обливâню спомѝнка ни́т.

ρͯкн. Аля трѐби̂ јест вѣ̂дати: Јако Апóстоли наравѝша людем: и примѣ̂рјáша се къ ньи́ховим рáзумом и обы́чајем, въ они́х вещêх, јеже мóгут овáко и онáко бы́ти. Зâто бо јест Пáвел и Тимоѳéја обри́зал; и себé по жидôвску остри́гел. И поньéже на Востóку вездé бѣ̂ше мнóго Жидовôв (:јѝмже јест обы́чно чáсто купâнје, и всего тѣ̂ла обмивâнје:) зâто и ст҃и Ап҃сли, бýдущи на Востóку, грузѝша: и во прáвилех (:јаже на
69 Востóку издáша:) всé об гружêню говорêт. || А јегда пак придóша въ Ри̂м, и во прôчние зâпáдние стрâны (:где или небѣ̂ше Жидовôв, или мáло јих бѣ̂ше:) примѣ̂риша и приглáдиша се къ оних нâрóдов лéгльему обы́чаю: и Обливâвјем крестѝша. Тáко бо мôрајем смеща́ти и вéровати: поньеже никтóже неmóжет показâти, ни къ и́стине прили́чно речьи́; да бы Гружêнје въ Ри̂мý и на всéм Зâпáду когда бы́ло въ обы́чаю. Фôтиј бо (:јиже јест всие́ кньи́гы пречтáл: и на Римску цêрков всáких при̂чи̂н печâлно искáл:) ни́т мóгел обрестѝ тојé вины́: да быху Римля́ни когда бы́ли Гружêнје въ Обливâнје премѣ̂ни́ли.

ρͯкѳ. А об Ермогêну пак, и об Јóсифу, патријâрхех, къ и́стине прили́чно се кâжет: јако они́ Обливâнје обхŷдѝша [1]), бóлье и вéще из ради ни́ких Политѝчних и [2]) Мирских, неже из ради духôвних, при̂чи̂н. А тó јест: да быху бы́ли тѝм лéгльє мóгли избы́ти ни́ | ких ненáдобних гостêј: Владислáва, и Вóлчара крâльéвичьев.

Чтó Калвѝнци винêт.

ρо Јáкоб Вŷјек Пôльски Бôжјего слôва проповидни́к, во аф҃ог гóду, въ Крâкову, јест и́здал Проповидâлние својé Бесѝды на Недéльи и на Прâзникы чрез вéс гôд. И на дêн ст҃ие Тројѝцы чини́т прôповид об Крещêню. И медю и́ними нâŷкми, отвещŷјет [3]) ко Калвѝнцем, и препирáјет ньи́ховы оговôры и хŷлы́: јеже они́ прори́гаша и напечáташа *супрот Церемô-*

[1]) Переправлено изъ: похŷлѝша.
[2]) Надп.
[3]) Надп. надъ зачёрхнутымъ; чинит отвéт.

нијам, илити Обычајем, от апостолов цёркви преданим. И пишет сице:

ροα. Чтоже ди дальe рекў? Како нечестиво и нестидльиво всие Церемонији (:то јест церковније обычаје:) при стом крещёню, от Апостолских даже до наших времён, нечално сохраньены, они отмищут: под нарoком Чловических Замислов? По || слушај, и чўди се ньиховој незбожности: что сут во Постиле својеј превратној написали: 70

ροβ. Съ каковою ди совестю, и съ каковою дерзостю, *злочестиви затъвачи* (:тако они вовўт Апостоле: от ньихже ти обычаји јесут нам предани:) смеют развалити сию волю, и сеј устав Господа својего (:творещи себе мудрејшими от ньего:) да къ тој тако честној [1]) светине, придивают ***Јелеја***, и ***Соли***: и ***въ Очи Плюют***: и ина чудеса чинет? Једали јест тако Просты учитель уставил? Једали Апостоли то чинили? и прочно.] То сут ньиховы гордльивие, злобльивие, и хўлние ричи.

И мы наньe отвещўющи, хощем показати: Јако то, јеже они Чловическими Замисли назиівают, предање јест Апостолско.

ρογ. Абовим, јако јещё за Апостолов, при | крещёню, ***Заклинанје***, и ***Катихизом*** или учење, и ***Хризма*** (Миро), и ***Сол***, и ини обычаји быша ужвани: свидочит об том најпервлье Дијонисиј Ареопагит: Јако ди они, јиже имияху быти крещени, *Отрицаху се сатаны*, и всаких јего дел: и презвитери јих *Заклинаша* и *Поучаша*, и *Миром стим* помазоваша: и въ *Бълу свиту* облачиша.]

ροδ. И Златоуст (:во Бесиде об Адаму и Еве:) Јако ди люди небывают первлье ко крещёню прияти, неже *Заклинанјем*, и *Вдиханјем* презвитерским, дўх нечисты будет изгнан.]

ροε. Такоже говорит и Августин. Јако въ цёркви ди по всем свиту раширеној, везде всака детета, јаже имиют быти крещена, не за что ино *Заклинаютсе*: неже да от ньих владика мира будет изгнан: јиже конечно во својеј власти || имијет всие сосуды гнева: то јест всакие люды неокрещёние: јиже сут от породы чадми гнева.] То Августин, во кньигах об Браку, и об Похоти. 71

[1]) *Н* было пропущено и потомъ надп.

ροѕ. Нужe объ *Помазованю Хризмы*, како се вси агадяют? Циприян [1]) бо свѣты велит: Јако *трѣби јест Помазати* оного, јегоже окрестѣт. Во кньигах пѣрвих, въ листу јв.]

Тоже учит и *Амбрѡзиј*. Об светинах во кньигах а, во главе в: и Об оних, јиже се посвещают, во главе ѕ.]

И *Јероним*. Въ разговору супрот Луциферијаном.]

И *Августин*. Об Тројици, во кньигах је, во главе је.]

И *Кирил* Јерусалимски. Въ Катихизму в.]

И *Оригѣн*. На главу е къ Римляном.]

ροζ. А јеже се пак дотичет *Слин* (:јимиже | се презвитер прикасајет Ушѣс и Носа крещенику:) јако и то нит чловически замисел, но Апостолско предање: свидочит об том Свѣты Амбрѡзиј, где пишет сице:

ροи. Каковы се ди тајности отворенја (sic) дѣют: *јегда се презвитер прикасајет теби Ушѣс и Носа?* То јест пре-
Марко въ дозначил Гд Јс Хс, јегда му приведоша Глухого и Нѣ-
ζ. мого: и *доткнул се јест ушѣс и ўст јего*.] Ушѣс: або бяше глух: ўст: або бяше нѣм. И рекел му јест Ефета: отвори се.]

Зато и презвитер доткнул се јест теби *Ушѣс*: да бы се отворила твоя ушѣса, къ послушаню Божјего слова из ўст јерејских. А *Носа* пак доткнул се јест: да бы ты прият лѣп дух вѣчние Богомиселности: и да бы въ теби бил совершен дух вѣры и набожности.] То Свѣты Амбрѡзиј. ||

72 ροѳ. Такоже и *Сол освещѣну вдивают въ ўста* крещеннику. Да под обличјем сеје видние Соли, *Солю мудрости* будет зачиньен: и обрежен *от смрада* неправды. *И да се юже веще неказит от червов* грихѡвних. Но да радье будет во цѣлости сохраньен, ко приятю обылнишие Милости Божје. Апостол велит: *Бесида ваша да будет Солю* (sic) *зачиньена*. Ко Колошаном въ д] [2]). И то се дајет разумити тим Соли въ ўста вдивањем: Да Бесида будет Божјею Мудростю зачиньена: и језик готов на молитву, јеже јест Духовна мудрост.

ρп. Ото имијеш Обреды Стого Крещѣнја. А веще толи јест

---

[1]) Передъ: Циприян стоитъ зачёркнутое „Ки."

[2]) Слѣдующія слова до: „Ото имијеш" приписаны внизу страницы подъ выноской: двѣ вертикальныя, перечёркнутыя двумя горизонтальными, черты.

Плювáти въ óчи: или чудêса чинúти: јако тй срамотнйкй потварáют? Тóли јест Развалúти вóлю и устáв Госпôдень: *Оказовáти поверхôвним дѣјâнјем тó; јеже Бôг тâјно и невúдно дéлајет?* и прôчно.]

рпа. Алúти пâв, ако церкôвни Обрéди у ньúх стојêт за Чудêса: *úно да попрáвет Христá Владúку*: јако јест | он тáкоже *Плюнул нá землю*: *и сотворил Тлâк из Слúн*: *и помáзал Óчи* оному слѣпцу: и послáл го въ Стâву Силôјскому.]

Или зачтó јест такóвихже обрéдов [ужил над онúм глуштцéм и нѣмцéм: да му јест *Пéрсты въ ушêса* вдúл: и *Плюнувши доткнул се језúка*: и *Воззрúвши* нá нéбо *Воздохнул*: и рéкел Ефетá?]

Једа́ли јест то прôст учúтель чинúл? Једа́ли нé тáко Аггли цêрквам прéдали?] Тáко отвещујет Вујек во Калвúнцем.

Чтó Грéки винêт.

рпв. Об Грéкех пак најпéрвлье трêби јест вѣдати: Когдá, и Зачтó начâша Грéки Римско Крешцêнје худúти и клеветáти. И ктôже и какóв муж јест бúл óн: јиже јест пêрвы тие клеветы, и сóблазни, и вéс церкôв || ны раздóр воздвúгнул.] 73

Цáрю Михајилу Махнúтому [1]) вујец бúше úменом *Вâрда Кéсаръ*. А патријâрх пак бúше блâжены *Игнâтиј*, цáри Михајúла Ракабéја сúн. Сéј јест Вâрду, за јего [2]) беззакôнно (:а [3]) јâвно и непопрâвно:) жúтје от стого Причâстја отрúнул. Вâрда пак (:усовéтовавши съ цáром:) Игнâтија съ прêстóла согнáл: и нúкојего скопцá, Думного пúсца, úменом *Фôтија*, посадúл. Ктô пак мóжет (: велúт повѣстнúк:) изказáти: *кулúкие злобы и мýкы стому архијерéю задáша Фôтиј и Вâрда*: да бы Пúсмó напúсâл, јако сâм рáд оставлјајет прêстол? Изпукáша бо му зубы из челюстêј, и лицé сотрóша, јако разбôјнику и злодѣю. И свезâвши му нóгы, разтегóша и затворúша јего во студêнôј мрáморној храмúне, где лежâше смрâдно тѣло Копроннúмово. Тáко пребы Игнâтиј | въ темнúци, всé докльe Вâрда бы убијéн, а Злотворльúви Фôтиј сóгнан.

---

[1]) Надп. надъ зачеркнутымъ: Θеофиловичю.

[2]) Слѣдуетъ зечеркнутое: јâв.

[3]) Надп.

ѿпг. *Василиј бо Македонец*, бывши пéрвлье убúл Варду Кéсара, от цáрѧ јест бы́л Кéсарством почтéн: а от Фôтија на амвôну къ нāрóду похвâльен. А потóм пак убúл јест и самого цáрѧ, и облāдал цâрством. Фôтиј пак имúющи на Васúлија цáрѧ [1]) ни́ку вражду́, приступúвша јего ни́когда въ олтāру́, отрúнул јест от причâстја: јако за убôјство. Цáрь пак Васúлиј (: бу́дущи за двōјé убôјство нāрóду мéрзок:) опасâше се нôвие мēрзóсти нâсе прибáвити: и недерзáше Фôтија сúлою согнáти. Призивáјет аддá от пâпы Никóлы нāмúстника: да бы Фôтијеву спрáву разсӯдил. Нāмúстник пришéдши, и дéло разсудúвши: *Фôтија јест* (: *јако тâта и насúлника:*) *отстáвил*: а блâженого Игнâтија (:непрáведно сóгнаного:) опêт на прēстóл посадил.] ||

74 ѿпд. Али Игнáтиј скóро во Гд҇у отидé: а *Глубокоу̂мны дû Фôтиј, прúсно прēстóла жельêщи*, лукáво нúчто јест умúслил. Цáрово, Цáричино, и дêтêт цâрских úмена собрал (:јаже јесут Васúлиј, Евдокúја, Костантûн, Леôн, Анастâсиј, и Стефан:) и тúх начâлна слóва взêмши состáвил јест úме ***ВЕКЛАС***. И об тóм замêнном Векláсу примúслил лáжно прорóчество. Јако да бы тôј Векláс от Тиридâта Армêнского цáрѧ рôд изводúл: и јако имијâше слâвно господовáти, и всим мúром облāдáти.] И тие кньúгы учернúвши дúмом: да бы се покāзáлы бы́ти ветхы, прéдал совéтнику својему́, Θеóдору *Сантабарúну*, Евхаjúтскому митрополиту, чародêю. Бы́ше бо тôј чародêј у цáрѧ во велúком почтêню: и мнúше јего цáрь бы́ти светūм, и прорôчески дŷх имúти. Сантабарûн покāзá и похвāлú тие кньúгы цáрю: јако чу́дны, и въ цâрских кньúгах | обретены́. Цáрь желúше разумúти ôно чŷдно проречêнје. А Сантабарûн вóлхов отвещá: Јако никтоже неразумúјет, кромê Фôтија. Óн бо дû и пéрвлье об тих кньúгах споминâше,] Фôтиј бôрзо из сúлкы прúзван претолковá својé проречêнје на цáрѧ Васúлија, и на јего рôд. Из того цáрь увéрова јего бы́ти велúка въ мӯдрóсти: и возведé опêт на архијерêјски прêстол.]

ѿпе. Сантабарûн пак бы́ше цáрѧ съ сûном јего въ Леôном звáдил, и нá гнêв подвúгнул: и цáровичю много досадúл. Зâто по смéрти Васúлијевој, Леôн (:јегда засéде на прêстóл:) Сантабарúна јест ослêпúл и сослáл: а Фôтија согнáл и со-

---

[1]) Перепрaвлено изъ: въ Васúлијем цáром.

слáлже: *зáто јеже помагáше вóлхву Сантабарѝну.*] И тáко въ оној сѝлке приѝ конец Фôтијево злодѣјство.]

ρпѕ. Тó ти јест Фôтијева истôрија на прич́ец изложенá: кулѝко јâ могóх из Рýских прѣвóдов собрáти. Али да бы ктô || возхотѝл Фôтијево Сатанѝнско злодѣјство из Грêческих истôриј всé собрáти: ôн бы мôрáл об ньем цѣлы кньѝгы напѝсáти.] 75

ρпζ. Зâто Грéки (:онѝ, јиже се Фôтијевому Богословю чýдет, и óно твêрдет:) на нѝкојем својéм собóру (:за повóдом *Григóрия Палáмы Солýнскою, Нôвоιо Боιослова*:) хотêщи тој слâдкы дýх, и ту лѣпý (sic) својегó настâвника слáву, из лю́дские пáмети известѝ; составѝша Прáвило, јеже велѝт: *Всá, јáже сут на стпе патријâрхы Игнâтија и Фôтија напѝсана, или повѣдана, Анаөéма*]

Али немогóша тѝм кривѝлом Фôтијева смрâда из Грêческих кньѝг избрѝсати: ни тáко запретѝти, да небы бы́ло тó злодѣјство и въ Рýские кньѝгы преведено.]

ρпи. Али пáк смотрѝте вы́ безмѝстја того прáвила: и лукáвости да слѣпотѝ тих стих отêц, и благочêстја стројѝтельев. Игнâтија бо всá Востôчна, и Рýска, и Рѝмска цêрков | почитáјет во Свêтцех. И Пѝсмо Бôжје велит: Мýдрост Свêтцев *да проповидáют* нâрóди: и хвâлу ньѝхову *да возвѣщáјет* цêрков.] А тѝ пак Собôрни отцѝ Анаөéме предаю́т: ако ктô Христóва угóдника Игнâтија, и свêто јего жѝтје, и пастѝрску за церков печâл, и мýченские стрâсти споминáјет и слáвит. Нѝт бо мóжно Игнâтијевы крѝпóсти споминáти, ни хвâлѝти тáко; да небы́смо въ кýпѣ и Фôтијева тирâнства увѣдали. Зâто тѝ стројѝтельи, хотêщи учинѝти, да бысмо мы́ Фотијева чародêјства, и тирâнства, и злодêјства, и неизчêтние лукáвости незнáли: заповидáют нам под Анаөéмою, и об Игнâтијевој стрâсти, и пастѝрској крѝпости, и свêтóсти молчáти.] И тáко хотêщи Фôтијеву злобý покрѝти: и своју́, и ньегóву злобу гôре разодивáют.

ρпө. Пѝтајем адда мы́: Ктô јест тó, јиже јест || пêрвы Рѝмско Крещêнје нáчал оговâрáти; и верхôвного архијерéја проклинáти? *Фôтиј*, велêт, *Глубокоýмны.*] 76

а. Али ô дрýзи, изрецѝте пóлно: Фôтиј, нé на које добрó, нó на всáко Злодѣјство Глубокоýмен [1]).] Фôтијева похвáла.

[1]) Переправлено изъ: Глубокоýмны.

в. *Фôтиј* (:*Какурґóс*:) Злотворлйвы: а прáво по словйнску, *Злодѣј*. Тáко бо јегó титлýют сáми Грêчески Лѣтопйсци.]

г. *Фôтиј* Сантабарйна чародѣја дружйна: а по готóву и сáм такóвже Вóлхов, и бѣсôвски совéтник.]

д. *Фôтиј* дјáволского ймена Веклáса творéц и проповидник: и лажльивого да лестйвого проречêнја затѣвач.]

є. *Фôтиј* Христóва угóдника, и крйпкого цêркви пастирá, и супрот вôлком борцá, Игнâтија Мýчитель.]

ѕ. *Фôтиј* єупрот Апóстолскоі прéповиди (:съ прêскóком јерêјские службы и рêда:) | патријâрх: черá Мирянин, а днéс Светйтель.]

ꙁ. *Фôтиј*, јиже јест двáкрат на архијерêјство по сатанйној пóмощи (:јако тâт во хлѣв:) себе ѓвсýнул: а за своје *Мýчительство*, и за *Чародêјство*, двáкратже по достôјну йзгнан.]

и. Тóј то јест он дйвны мýж: тóј он Богонôсны отéц: тóј он учйтель: тóј он Нôвы Богослóв: јиже пêрвы учйт и велйт, Рймско Крещêнје оговарати: и Верхôвного архијерéја проклинáти.]

ру. Болгâрци бо, увéровавши во прâвого Бóга и спасйтеля мйра, Гда Јисýса Христá: послáли быху къ верхôвному јего Годньи цêркви архијерéю въ Рйм: просйти презвйтеров, јиже быху јих окрестйли.]

Фôтиј пак (:на пâпу Никóлу гнѣвен, за своје извéрженје:) вмѣняше то послâнје Царйградскому прêстóлу въ нéчест.

77 И во Грéком проповидâше: Срáмотно јйм || и несподóбно быти: јеже Болгâрци, нарóд барбâрски, јиже јест сйлою въ Грêческоі держáве недâвнó засéл, и јиже близу Царйграда пребывáют, презрйша Царйградски прêстóл; и далекó зá море послáша по Крещêнје.

руа. Хотêщи се [1]) адда Фôтиј на пâпе помстйти: нáчал јест чрез послâнце гъ Болгâрцем Рймско крещêнје винйти и оговарати: јако да быху Римляни несовершенó крестйли. Непомáзуют бо дѣ Мйром на крещêню: но пóзно опослйје помáзуют чловйка, при зрѣлом вѣку.] Тó јест пêрвы винйтель: и тó почâток всйм сóблазнам и раздóру.

рув. Болгâрци пак небыша тáко глýпи, да быху Фôтию прóсто вéровали: но послáша къ пâпе, допрâшáти об том йстины.

---

[1]) Надп.

А Свѣты пак па̂па Нико́ла сего [1]) и́мена [1]) Пе̂рвы (:и [2]) прӣди́вком Ве̂лики:) написа̂л јест об то́м, и об и̂них опро́сех, цѣ̂лы кньи́гы, и посла̂л гъ Болга̂рцем: и обрита̂ютсе | печа̂таны. Фо̂тиј пак, неуспи̂вши ти̂м на̂чи́ном ничесо́же: воздви́гнул јест дру̂гы Спо́р, об Проивхо́ду Ст҃ого Ду̂ха: и па̂пу Нико́лу про́клел. А Кири́ловиx пак кньи̂г писа́тель ста́вит Нико́лу въ чи̂слу̂ благочести́вих па̂п: и за че̂ст (:медю и̂ними пред ньи̂м и за ньи̂м благочести́вими па̂пами:) јего једи̂ного зове́т Патрија̂рхом.]

Об Панагијо̂ту Филосо́фу.

рыг. Дру̂гы огово̂рник јест Костанти̂н Панагијо̂т, јего́же философом титлу̂ют. Се́ј пи̂шет: А вы̂ пак ди ко́је Ми̂ро и́мате? То́чю *влага́јете зе́рно Со́ли въ уста своја: и творӣте Сли́нами прѣ̄сол, и Плю́јете на дла́н, и пома́зујете дѣ̄те.*

Неглагольете́: Крешщи́јетсе раб Бо́жји, и про̂чно. Но глагольете́: *Се́ јест от Ми̂ра Христа́ мојего:*] и *Јаз тебе крешща́ю.*] И *твори̂ш са̂м себе Бо́гом.*]

рыд. Али чу̂ден јест то филосо́ф. Во все́ј бо своје́ј бе- || си́де нека̂жет ни најме̂ньшие прӣли́кы къ философи́ји: но па́че ка̂жет себе быти Шу̂том и Бла̂зном. Ни из философи́ји бо, ни из ст҃их Оте̂ц, ни из Пи̂смá, неприно́сит ни једи̂ного сло́ва. Но от пе̂рвие ри̂чи, до послѣ́дние, все́ Псу̂јет, Срамоти̂т, Ла́јет, Клеве́щет. И не́ къ предложе̂ню говори̂т: но Ба́сни смѣ̂ху го́дны приповида́јет. Али́ти ако то́ јест философи́ја: не́ далеко́ нам бу̂дет тре̂би филосо́фов иска́ти. И въ се́м бо гра̂ду, и и̂нде на Квасни̂х везде́, лехко јест једе́н и дру̂гы десе̄то́к тако́вих Гимнозофи́стов обрести́: јиже не́ ме́нье от Панагијо̂та умѣ̂ют Псова́ти, Ла́јати, Позбрити, Вини́ти: а [3]) не́ Доказова́ти. 78

Об Валзамо̂ну.

рые. Тре̂тји вини́тель јест Өео́дор Валзамо̂н, Антијохи̂јски (:јако мню́:) патрија̂рх. Се́ј бо Ри̂мско крешще̂није во́ все Отме́тним, | и Римли́не Нехристја̂нми твори̂т.] А то́ за је́реси

---

[1]) Надп.
[2]) Надп.
[3]) Надп., надъ зачёркнутымъ: али.

при̃чи́ну. Мньи́т бо (:супрот собо́ром:) jако да бы у никако́вихже jерети́ков немо́гло бы́ти пра́во крещѐнjе.

ρϞs. Али трѐби jест вѣ̃дати: jако се́j Валзамо̂н живâше въ о́но врѣ̃ме́: jегда Запа́дни нâро́ди воjевâху на Возто́ку супрот Сарачи̃нцем: и завлâда́ли бѝху Антиjохи́jею, и и̂ними тâмо гради̂. И невѣ̂м пра́во, небѝхули и jего́ Валзамо̂на съ прѐстола согна́ли. То́кмо то́ вѣ̂м: jако сут и [1]) дру̂гого при ньѐм патриjâрха Лати̃нского поста́вили. Валзамо̂н адда зâто бу̂дущи на Лати̃нце гнѣ̂вен: и хотѐщи jе Гре́ком го́ре [2]) омерзи́ти: на́чал jест пѐрвы то́ тако́во ученjе проповид̃а́ти: jако Латинци ди̃ ни̃су̂т крещени̂.] Али Гре́ки ни тогда́ му неувѐроваша (:jако и̃з гнѣ̃ва пишущему:) ни ни́не невѐруют. ||

79 П Р Е Д И Л jє.

Об Пра́вом Су̃ду.

Ко Гд̂рю Сти̂jшему Патриjâрху, и въ Преосвещѐному Собе́ру, Пла́канjе, и смирено́ Предложѐнjе.

СветѝjшыѝВладѝко, и Преосвещѐны Собо̂ре: Правдолюби́вни Ми́лостиви Гд̂ри [3]).

ρϞζ. Пѐрво пла́чу, и смирено́ ва́шему Правдолю́бю предлага́ю:. об людѐх или об осо́бах они́х, jиже моjе крещѐнjе Отмѐтним творѐт. То́ jест: об Фо̂тию, об Панагиjо̂ту, и об Валзамо̂ну.

Про́шу и мо́лю пла́чно ва́шие Свѣто́сти. | Разсу̂ди́те: Како́ви то бы́ша му̂жи. Ти́ли сут досто̂jни Х̃тову цѐрков обрани́ти: и jе́реси изтрѣ̃бли́ти? То́ли сут Богоно́сни отци́: чрез ньѐже С̃ты Ду̂х говори́т, и jе́реси изво́дит? Jеде́н Х̃тових уго́дников му̂читель: и Лâжних проро́честов затѣ̂вâч: и Ца́рѧ своjего́ мами́тель: и на Верхо̂вного архиjере́ѧ гнѣ̂вом разбѣ̂шен.]

А дру̂гы, Шу̂т: и смѣ̂шних баснѣ́j затѣ̂вâч: и ни́коjего Бра̂дного Собо́ра приповидни́к: об ньѐмже ниjеди́н Истори̂jски

---

[1]) Надп.

[2]) Надп. надъ зачёркнутымъ: ве́ще.

[3]) Прежде обращенія не было, не было и этого заглавія, а послѣ „Предил jє" стояло: Отве́т на Грѐческие Оговбры. И jако Господа Архиjере́— и мо́рают и дру̂гу стра̂ну изслу̂шати; за этимъ непосредственно слѣдовала цифра параграфа. Всё это зачеркнуто. См. прилагаемый снимокъ.

писа́тель; ни из Гре́ческих спо̂рних на Ри̂мску це̂рков учи́тельев ниједи̂нже; ни из та̂мошньих дома̂шньих изме̂нников, из Лу̂торцев и Калви̂нцев, никтоже незна̂јéт. Ни са̂м тој философ неповида̂јет ни и́мена па̂пе, ни вре́мена собо́ру тому́, ни ца́ри, ни и̂них околносте̂ј. Тако́в то јест || тој дру̂гы це̂ркви све̂ти̂лник.] 80

А тре̂тји пак Гне̂вом возму̂щен, из ја̂да и из вражды́ говори̂т.]

Дре̂вље С҃ту Це̂рков обра̂ни́ша Богоно̂сни отци́: и Безпоро̂чни архијере́ји (:на̂јпа́че Ри̂мски:) на собо́рех: и кньи́гами. А ни́не пак мы дојдо́хом до того́: да це̂рков обрани́ют Му́чительи, Лажльи̂ви проро́ци, Шу̂ти, Баснопле́тци, и Гне̂вом разбе̂шени лю́ди.]

ρϟи. Вто̂ро. Ашче быху ни́не ти три̂ му̂жи въ жи́вих бы́ли: и приве́л бы је ви̂ и́стец всие́ въ су̂д, за свидокы́: ка̂жетсе, јако јих небы ниједи̂н ра́зумен судија́ прия́л во свидокы. Тако́ви бо лю́ди, јиже једен кра́т бы́ша во клевете́ запопадени́: непријемлю̂т се дру̂гы кра́т во тре̂тије. ¦И отве́тник бы къ ньи́м пра́во ре́кел: Ја̂ се нешлю́ на твою ве́ру о̂ Фо̂тию. Ты̂ бо | уме̂јеш Ла̂жна прорица̂ња зате̂ва́ти: и ца́ри својего́ кова̂рством ма̂ми́ти и сле̂пи́ти. Нешлю́же се ни на ва́шу о̂ Панагијо̂те и Валзамо̂не ве́ру. Вы̂ бо Гне̂вом побе̂шени уме̂јете то́кмо Позо́рити, Потва̂ри́ти, Вини́ти, Проклина́ти: а неуме̂јете својих ричêј Доказова́ти.]

ρϟѳ. Тре̂тје. Апо̂стол заповида̂јет Тимоѳе́ю: *На Презви́тера ди̂ непријемльи́ Довода: ра̂зве за* две̂ми или за три́ми свидокми̂.]

А ти́ пак Дово́дники (:Фо̂тиј, Панагијо̂т, и Валзамо̂н:) *дово́дет не́ на једного Презви́тера; но́ на Пе̂рву и Гла̂вну це̂рков всу́:* и на Верхо̂вного архијере́я: и на Да̂р С҃того Ду̂ха, на с҃то Крешще̂није.]

Ви́дители адда Г҃ри: јако ти́ Дово́дники ни̂су́т досто̂јни, да јих ва́ша || Свѣто́ст ни ко својему слу̂ху припусти̂т (:во то́м тако вели́ком и стра̂шном де́лу:) Разве̂ то́кмо можебы́т: ашче быху приводи́ли ни́ко Необы́чно, Преизре́дно, Пречу́дно, Пресви́тло, и Предосто̂јно ве́ры свидо́чество. 81

А они́ пак неприво́дет, ни привести́ немо́гут ниједи̂ного свидока́: Да бы Ри̂мска це̂рков непома́зовала с҃тим Ми̂ром вса́кого чловика на крешще̂ню.]

с. Четве̂рто. Вса́кому чловику, ве̂рному и неве̂рному (:Хри-

стйном, Жйдовом, Бисурмâнцем, Калмйком:) по прирóдном рâзуму ѥст вѣдомо и безсумѣнно: Јако ниѥдйн Судиѥâ немóжет Безпéчно, ни Закóнно сӯдйти: ашче чӯѥт ѥдйного Йстца, а [1]) нечӯѥт Отвéтника. Такóв, хотя и прâв сӯд изречéт: беззакóнно и непрâво ѥст сӯдйл. Неразумйвши бо Спрâвы: на срéщу, неопáсно, небезпéчно, и слѣпо ѥст сӯдил. | И трêби ѥст таков сӯд пресӯдйти. И отвéтник се может прáво одзивáти на йн сӯд: зâто, ѥже ѥст судиѥа без ньегó сӯдил.

А въ сéј пак престрâшноѥ спрáве и тежбé, вы ô Правдолюбйви Гдри, и Сие Цêркви Судиѥй, довôльно ѥстечӯли (sic) и изразумйли Йстца Фôтиѥа бесйду: и въ кньйгах напечáтан чтетé ѥгó (:и прôчиие дружйны:) на пâпу Никóлу, и на Рймску цêрков, Довóд. А Отвéтникову пак (:тó ѥст Никóлину, и Рймские цêркви:) опрáву, ѥстéли когда чӯли, и разсӯдйли: ѥâ невѣм.

Трêби ѥст аддá конéчно (:и дôлжни ѥсте Гдри:) и Отвéтникову опрáву изслӯшати: ѥако рáзумно, опáсно, и нӯжно учинйша Болгâрци. Непопустйте пак вы Гдри: да быху Болгâрци от вáс мудрйѥши и опаснйѥши бы́ли. ||

82 И ашче ѥст вáшего слӯха достóѥен Фôтиѥа мӯчителѧ и злодѣѥа Довóд: зачтó небӯдет тогóже слӯха достóѥен и Верхôвного архиѥерéѧ стого пâпы Никóлы Отвéт?

Зайсто зайсто, по изслӯшаню ѥдйного йстца (:Фôтиѥа и ѥего дружйны:) немóжете вы Гдри Рймского Крещêнѥа без грихá осӯдйти. Ашчели хóщете осӯдйти: конéчно ѥсте дôлжни пéрвлье Отвêтние пâпы Никóлы кньйгы пречтáти: или йнако, от Отвêтние страны ѥеѥе опрáву изслӯшати.

Об тóм бо хóщет Судиѥâ жйвих и мêртвих [2]) вáс опитáти и сӯдйти.

са. Ашче пак ктô речéт: Јако блаженопáметни митрополйти, Ивáн, Кирйл, и Макâриѥ, и Стоглâвны Собóр, тáко без Отвéтника сӯдйша:] вы Гдри ѥестé юже сâми нâто отвещáли: ѥегда сте тóѥ Сто | глâвны Собóр осуѥетйли, и несобóром учинйли.

Тйм бо вы [3]) Гдри даѥете знáти: Јако тй речêни архиѥерéѥи

[1]) Зачёркнуто затѣмъ: Отвѣтника.

[2]) Было „мêтвих"; р вписано.

[3]) „иТи бо вы" прежде было написано послѣ „учинйли" въ одну строку, но затѣмъ зачёркнуто и перенесено въ новую строку.

пребезпечно и неопасно Греком увероваша: и даша се облудити. Такоже и патријарх Ермоген пребезпечноже јест никим повѣдачем уверовал, и напрасно дал се завести.

А блаженопаметны пак и приснохвалны патријарх Филарет уверовал јест Ермогену, јако Архијерею: мньещи, јако да бы он был зъ довольним разпросом, и съ полною необлудною вѣстю написал, јеже јест написал и јему предал.

сѕ. Тако вашеј Светости плачно и кратко предложих свою люту Нудю: Супрот Беззаконному Суду, и неправому стого Крещенија Осудьеню: и об законном Суда обличю и обычаю. То јест:

а: Јако Мучительи, Лажцы, и Злодѣји, ни || сут достојни 83
Архијерејев обличати: ни Христјанов учити: ни Јересеј изводити.]

в. Јако он, јиже јест једенкрат въ клевете запопаден, непријемльетсе другы крат во Третије.]

г. Јако нико пресвитло, небесно, и пречудно свидочество јест потребно оному: јиже хощет на Верховного Архијереја доводити.]

д. Јако нијединн судијa неможет право судити: ашче изслушајет Истца, а неизслушајет Ответника.]

А нине пак приступаю къ самој вещи. И показати хощу јасно Греческих Доводников Лукавост и Клевету.

ПРЕДИЛ јѕ.

Јако Римски презвитери всякого чловика при крещеню тудже стим Миром помазуют [1]).

сг. Перво доказанје. Јуже повидахом (:на | числу роѕ:) Како светы Кипријан, и Амброзиј, и Јероним, и Августин учет: При крещеню потребно быти Миропомазанје.] А ти пак јесут Латински древньи свети отци и учительи: Кипријан мученик много лѣт древнијшы от первого собора: и прочни три древнијши от третјего собора. И Кипријан зъ Августином живоша въ Африке: Амброзиј во Медијолану: а Јероним въ Риму и въ Палестине. И поньеже они тако пишут: безсуменно јест, јако Миропомазанје јест было тогда, и от Апостолских вре-

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: и нетворѣт себе Богиі.

мѣн, въ Рі̂му́ и во все́ј За̂па́дноj цѣ̂ркви обы́чно. Небы́ху бо они та́ко пи̂са́ли: ако того небы бы̂ло у ньи́х въ обы́чаю.

сд. Даказа̂нје (sic) вто̂ро. Въ Ри̂мском Часо̂внику во с̃того Силве́стра па̂пы животу́ јест напи̂сано: и вси́ Ри̂мски презви́-
84 тери чту̂т на вса́ки го̂д, си́це: Мно́го ди || у̂ста́вов јест учинил с̃ты Силве́стер, Бо̂жјеј цѣ̂ркви поле́зних. И въ си́х: *Да се* [1]) *не́ от кого и̂ного, неже от епи́скопа, творі̂т Хри́зма. И да презви̂тер окрещѣ̂ному* [2]) *чловѣ́ку ти́ме Хри́змою пома́жет*]. О́то презви́тер пома́зујет: и при крещѣ̂ню пома́зујет. А не́ једи̂н епи́скоп при зрѣ́лоj добѐ.

сє. Доказа̂нје трѣ̂тје. Калви̂нци (:јако на чи̂слу́ ро̂к, приведо́хом:) оговари́ют Ри̂мску цѣ̂рков, за Миропома́занје. Ко крещѣ̂ню ди̂ придива́ют *Јеле́ја*, и Со́ли, и въ О́чи Плю́ют: и чудѣ̂са чинѣ̂т.] Та́ко ти́ јерети́ки Свѣ̂то Мі̂ро со згбрдою [3]) Јеле́јем про́сто зову̂т. А изтого пак се твѣ̂рдит, на́ша и́стина. Калви̂нцем бо, јако дома̂шньим изм̂ѣнником, немога̂ше невѣ̂дом бы̂ти за̂ко́н, въ ньемже се роди́ша, и окрещени бы́ша, и са̂ми и̂них крести́ша. И ако того за̂ко́на небы та́мо | [4]) бы̂ло ни ньи́м небы бы̂ло чесо огриза́ти, ни ху̂ли́ти.

сѕ. Доказа̂нје четвѣ̂рто. Али пак ни̂т нам ну̂дја об то́м Јерети́ков, илити ни са̂мих дрѣ̂вньих с̃тих Отѣ̂ц опра̂ша́ти. Мо́жеш бо ты̂ Богда̂не и сам ту истину, въ са̂мом дѣ́лу, очи́ма својима узри́ти. Возми́ бо Ри́мски Потрѣ̂бник, и погледи́: невели̂тли презви̂теру вса́кого окрещѣ̂ного Мі̂ром пома́зати.]

сз. Доказа̂нје пѣ̂то. Разсмотри́же и са̂мо дѣ́ло. Присту̂пи́ гдеко́ли, јегда крестѣ̂т: и ви́ди, пома́зуютли.] И опи̂тај, којегоко́ли из при̂хо́дних презви́теров об с̃том Мі̂ру. И всаки [5]) ти хо́щет и Мі̂ро са̂мо пока̂за́ти, и об ньє́м повидати:

Јако у ньи́х, во вса́кој При̂хо́дној цѣ̂ркви, обрита́јетсе Скра́бльица Сре́берна или Олове́на, съ три́ми прѣ̂ди́лми. И въ ньи́х трој̂ак посвещѐн Јеле́ј: или (:да по Слови̂нску реку́:) ||
85 тро̂је Свѣ̂то Ву̂лје: съ клопча̂тою була́гою, да се неизлије́т: и зъ надписа̂нјем си́цевим:

---

[1]) Надп.
[2]) Было крещѣ̂ному: о приписано.
[3]) Акутъ надъ „згбрдою" измѣнёнъ изъ циркумфлекса.
[4]) Слѣдуетъ зачёркнутое: та́мо.
[5]) Надп.

Sanctum Chrisma:	*Свѐто Мѝро*:
Oleum Catechumenorum:	*Јелѐј Оглашѐних*:
Oleum Infirmorum:	*Јелѐј Нѐдужних*.

А то́го пак нијединого Јеле́ја непосвеща́ют презви́тери. Но вса́ки из ньи́х јест до̂лжен, на вса́ки го̂д, от архијере́к при-јема́ти то тро̄је Свѐто Ву̂лје или Ма́сло и Мѝро. И јеже јим чре́з год оста́јет, то́ они прино́сет къ епи́скопу: и о́н то со-жига́јет, а ји́м свѝже да̄јет.

И јегда принесу̂т дѣ̄те къ цѐркви: презви́тер на̄јпе́рвлье пред вра̂тми је заклина́јет, и осапа́јет, и ѝно дѣ̀ја̂нје чинѝт по у̂ста́ву. Пото́м ведѐдши въ цѐрков пома́зујет је Јеле́јем Оглашѐних. Пото́м крестѝт. Пото́м Свѐтим Мѝром пома́зујет. Пото́м свѣ̄щу въ ру̂кы да̄је́т: | и Бѣ̄ло́ю сви́тою или пла̀тно́м одива́јет.

сн. Ви́дишли юже́, и разуми́јешли: ка́ко јест лехко въ тој Су̂мньи и́стины доиска́ти? То́ јест: Въ Римски потрѐбник по-зри́ти: и презви́теров опроси́ти.]

И поньѐже то јест та́ко лѐхко: су̂мньи нит, јако они [1]) блаженопа́метни Ру́ски Архијере́ји, бы́ша до̂лжни та́ко тоје и́стины доиска́ти: а не́ просто и [2]) без вса́кого опаса̂нја Грѐ-ческим Клеветни̇ко́м, ни ѝним Неви́жам и лехкоу̂мным пови-да̄чем, вѐровати. И поньеже јим та́ко неопа́сно увѐроваша: и да̂р Ст̄ого Ду̂ха поху̂ли́ша: невѣ̄м ка́ко бу́дут могли об том та́мо отвеща́ти.

со. **Богда̂н**. Ако ты̀ мнѣ̀ и́стину повида́јеш: зачто́ адда ми-трополи̇т Пѐтер Моги́ла, въ Потрѐбнику пи̇шет си́це?

Трѐтји ди̇ нарица́ютсе Отсту̂пници: и про̂чно. *И си́х не́ токмо некрестѝм*: но́ (:ашче сут от своји́х Миром [3]) пома́зани:) и непо || ма́зујем јих.] И ни́же: 86

Медю си́ми ди̇ сут [4]) нѣ̀котори Отсту̂пници: *јихже при креш-щѐню јерѐји мѝром непома́зуют: но то́кмо епи́скопи И не́ мла̄ди́нцев, но то́кмо во́зраст ими́ющих*. Ти́х прихо́дещих (:*а изреднѝје от Лати̂нцев*:) ко пра̂вој вѐре, извѣ̀стно изпӣта̀ти подоба́јет: Јесу́тли Мѝром пома́зани, или не́. И ашче сут по-

---

[1]) Надп.
[2]) Надп.
[3]) Надп.
[4]) Слѣдуетъ зачеркнутое: нѣци.

ма́зани, нит јих тре̂би пома́зати. Ашчели ни̅су́т: подоба́јет јих пома́зати.]

ςј. **Милош**. Нечу́дю се ја̂ Фо̂тию, ни Панагијо̂ту: јиже по вражде́, и по злобе́ пи̅са́ша. Нечу́дюже се ни блаженопа́метним Моско̂вским архијере́јем: јиже Гре́ком неопа́сно уверо́ваша. Но чу́дю се ја̂ тому му̂дрому, и ве̂чние хва̅лы́ досто̂јному архијере́ю Петру́ Моги́ле: ка́ко се јест он да̂л тим Гре̂ческим брехачем тако ме́рзко облу̅ди́ти и об | ма̅ми́ти: да јест напи̅са́л, Јере́ји ди̂ Ми̂ром непома́зуют: но то́кмо епи́скопи. И не [1]) де̂те̂т; но то́кмо дора̂стлих.] И ка́ко нит позри̂л въ Римски Риту̂ал, или Потре̂бник: ни въ Понтифика̂л, или Архијере̂јски потре̂бник. И ка́ко ни̂т опи̅тал Ри̂мских презвитеров: зъ ньимиже въ једном гра̂ду жива̂ше, и вса́ки де̂н јих опи̅та́ти мога̂ше.

ςја. Поједи́ ми ни́не ты̂ Богда̂не: и спу̅сти́ свою ду̂шу на ового́ и на оного́ учи́телја: а нескорби́се об ньеј са̂м. Из сего́ бо у̅зо́ра ви́диш: ка́ко опа́сно, и остра́жно, и зъ вели́ким стра̂хом јест тре̂би во спасе̂нии де́лу поступати: а не́ вса́кому ду̂ху ве́ровати; но извида́ти ду́хы, јесу́тли о́т Бога. О́то теби [2]) Моги́ла Филосо́ф, и Богосло́в, и Лати̂нского јези́ка научен, и зъ Латинци въ једном гра̂ду живу̂щь: и кто̂ бы поми́слил, да бы
87 Моги́ла Лати̂нских || обы́чајев незна́л? А о́то въ де́лу пока̅за́ло се јест и̂нако. О ка́ко јест те́жко изба́вити се до́ чиста оних блу̂дов, ји́миже јест чловик въ ю̂ности своје́ј запоје́н! Моги́ла бо от де̂ти̂нства својего Фо̂тијевим кова̂рством опоје́н и омра̂чен, со всим својим мудролю́бјем и кри̅по́стним хва̂лним жи̅тјем, ни̂т се мо́гел тја́ до смерти от ньего́ изтри̅зни́ти ни очи́стити. И ни̂т му на у̂м припа́ло: јако въ сеј ве̂щи тре̂би бы̂ше чта́ти: что́ с̅ти отци́ Авгус̧ти̂н [3]) и про̂чии от на́с [4]) споме̂ньени учё̂т. И ни̂тже се доми́слил: јако тре̂би бы̂ше и въ Потре̂бник Ри̂мски позри́ти: и презви́теров опроси́ти. Но́ помньи́л јест на том до́ста бы́ти: да кто̂ Римля̂нов, къ Возто̂чној стране̂ приступа́ющих изпиту́јет: Јесу́тли, ни̅су́тли пома́-

---

[1]) Слѣдуетъ зачеркнутое: млад.
[2]) Надп.
[3]) Надп. надъ зачеркнутымъ: Кипријан.
[4]) Надп.

зани. Ты̂ адда бра́те отпри [1]) бчи: и неспу̂шщај своједе ду̂шы̂ безопасно на Моги́лу, ни на Фо̂тија, | ни на кого и̂ного: но са̂м об њéј проми̂шлај. А нâјпа́че блю̂ди́ се от непотре̂бного бра́тји осуди́нја.

сјв. **Богда̂н**. Въ Моско̂вском Потре̂бнику јесут напи́саны ма̂д клѣтвы, на Лати̂нские јéреси: и три̂десета клѣтва:

Проклинáю ди̂: јако *въ мисто С҃таго Ми̂ра, всю̂ду но́сят Мáсло. И крешще̂них юже̂ дора̂стлих*, и всáким грѣ̂хóм осквéрньених, *ти̂м Мáслом помáзуют*: въ оставльéвје грѣ̂хов. И два̂щи [2]) крешщáјеми мни́ми сут.]

сјг. **Ми́лош**. Разсу̂ди́же и ту̂ ри̂ч: кáко се згадјáјет зъ Моги́лою. Моги́ла бо (:јê паче и са̂м Фо̂тиј:) признавáют: јако у Ри̂мских епи́скопов јест прáво Свêто Ми̂ро, а нé прóсто Мáсло. А потре̂бник, пак [3]) велит: Јако дора̂стлих простим Мáслом помáзуют.] А помáзуют пак епископи, а нé презвйтери дора̂стлих || ти̂м адда пу̂тéм и вóвсе у Римли́нов небу̂дет С҃тoго Ми̂ра [4]). А тó пак и са̂м Фо̂тиј и Моги́ла велêт бы̂ти сóлгано. 88

сјд. Смотри́же дáлье: кáко јест та ри̂ч и къ Прáвилом незгодна. Прáвила бо ни Несторијáнов, ни Севиријáнов, ни и̂них ви́ких јерети́ков невелêт Помáзовати: ти̂м јеже се у њи́х обритâше прâво С҃то Миро. А ктô пак рáзумен мóжет вéровати: да быху ти́ јерети́ки прâво ми̂ро были обдержали; а Ри̂мска цêрков небы бы̂ла [5]) сохрани́ла, но вóвсе изгуби́ла? А навласти́то она цêрков: јаже с҃тoго ми̂ра нâјгу̂шще и нâјвéще крâт уживáјет. Помáзуют бо нé једи̂них они́х, јихже крестêт (:презвйтери пéрвлье: а епи́скопи опосли́је, и дора̂стлих:) но и презвйтере пóмазуют, јегда је Светêт; и Крâлье́ јегда је кору̂нет. И мóжет се прилу̂чи́ти: да једéн чловик четирикрâт бу̂дет Миром помáзан: то јест, ако бы | се ки̂ крâль во презвйтере посвети́л.

сје. За трêтје аддá и конéчно, отсилáю те къ Понтификâлу: или къ Архијерêјскому Потре̂бнику. Тáмо бо хóщеш обрести: кáко óно всé трóје Свêто Мáсло, об њéмже ти юже повидах

---

[1]) Затѣмъ по ошибкѣ была поставлена точка и съ слѣдующей строки начатъ новый параграфъ, такъ что она имѣла такой видъ: сјв. Богдан: потомъ это зачёркнуто и написано: бчи...

[2]) Было „дâщи"; *в* надп.

[3]) Надп.

[4]) Слѣдующее до конца параграфа приписано.

[5]) Слѣдуетъ зачёркнутое: обд.

(:на чи̃слу ѕ҃з:)[1]) от архиjере́jа (:а не́ от презви́тера:) вса́ко осо́бними моли́твами и дѣ́нjем разни́тим, быва́jет посвещено. И све̂та *Хризма* или Ми̂ро jест бо̂льшими от оста̂лних моли́твами, и от всего́ собо́ра зъ архиjере́jем посвещено. И съ тоjе́ при̃чи̂ны и зове́тсе изредни́jе Хри́зма, то́ jест Пома́занjе Jере̂jско и Ца̂рско: от Гре̂ческие ри̃чи *Хри́ин*, Пома̂зати: от ньеjе́же и са̂м Спаси́тель jест на̂зван *Христо́с*, Пома̂за̂нец (sic). Ка́ко адда то мо́жет бы́ти про́сто ма́сло: ако jест от Архиjере́jа, и от всего́ собо́ра посвещено́? ||

89 ПРЕДИЛ jз҃.

Об Миропома́занjа Повтара̂ню.

сjѕ. **Богда̂н.** Ако презви́тери при крешще̂ню вса́кого пома́зуют: зачто́ адда епи́скопи у Римля́нов при зрѣ̂лом вѣ̂ку опе̂т пома́зуют?]

Ми́лош. Нечине̂т того́ къ соверше̂ню крешще̂нjа: юже́ бо [2]) jест оно совершено̀.

Но́ чине̂т то къ Потвердье̂ню въ ми́лости Бо̂жjеj. Да чловик будет утве̂рдьен от Све̂того Ду̂ха, въ ве́ре, въ надѣ́jаню, и въ лю̃бви́: и да къ оному да̂ру обы̃чному, jиже jест при́ял на крешще̂ню, при̂мет и приба̂вны да̂р, и кри̃пост но́ву, къ обдержа̂ню Бо̂жjих заповиде̂j.]

сjз. А чине̂т пак то́ не́ без преда̂нjа и у̃зо́ра Апо́столского. Дре̂вле бо нача̂лни презви́тери (:ни́не Протопо́пи:) зва̂ху се Хѡрепи́скопи [3]): то́ jест Се̂лски епи́скопи. И об ти́х jест Новокесари̃jскго(sic) | Собо́ра пра́вило jд҃: Се̂лски ди̂ епи́скопи jесут по обра́зу седемдесети́х [4]) учени́ков: jако опра̂вници, и слу̂жет гра̂дскоj це̂ркви.]

А Толкова̂нjе пак: Епи́скопи ди̂ гра̂дски jесут по обра́зу двана́дестих апо́столов: на̂ньеже jест Госпо̂д вдохну̂л, и ре́кел: При̃ми́те Ду̂ха Све̂того.] И дарова̃но́ jим jест, Ми́лост С҃того Ду̂ха и иним разда̃ва̂ти.

А Се̂лски пак Епи́скопи jесут по обра́зу седемдесети́х учени́ков: *jимже ни̃т да̃но, ми̃лости С҃того Ду̂ха разда̃ва̂ти.*]

---

[1]) Слѣдуетъ зачёркнутое: всáко.

[2]) Слѣдуетъ зачёркнутое: оно.

[3]) ѡ переправлено изъ *о*.

[4]) Было: седедесети́х; *м* надп.

Ово се чинит јавно из Дѣјани Апо́стского, из главы н҃. Тамо бо јест написано: Како јест Филип (:једен из седмих дјаконов:) пришедши въ Самарию, окрестил много људеј. И Апостоли то учувши, послаша къ ньим Петра и Ивана: јиже налагаху нанье руки, и они пријемаху Стого Духа. *Небише бо јещще на нијединого из ньих пришел.*] По образу || адда седемдесетих учеников јесут Селски епископи. И зато ни презвитера, ни дјакона, непоставлиют: *јако јиже милости Стого Духа иним раздавати немогут.*] Довлье то правило и толкованје. 90

сјн. Примещај овде. Филип бише свет муж. Въ шестој бо главе јест написано: јако Апостоли рекоша къ общине: Поишчите ди братје мужеј из вас седем, *полних Стого Духа и мудрости.* И избраша Стефана, и *Филипа*, и прочно: и наложиша нанье руки.] Филип адда, будущи полон Стого Духа и мудрости: извистно, јако јест право по закону, и не без Помазанја крестил.

сјѳ. И въ главе јѳ јест написано тоже: Како въ Ефесу ники биша Ивановим крешщенјем окрешщени. И пришедши тамо Павел, учинил јих јест право ¹) окрестити. А извистно пак, јако ити (віс) при крешщеню би | ша Помазани: при Апостолу бо се то дѣише. Али не от Павла самого, но от презвитеров биша крешщени и помазани. Павел бо велит: Нит ме ди Хс послал крестити: но благовистити. Ко Кор: лист а҃, глава а҃.] И тим тако окрешщеним, и помазаним, наложил јест Павел руки: *и тогда ди јест пришел Сты Дух нанье*: и говориша језикми, и пророцаша.]

ск. Что јест то: јеже люди биша окрешщени, и миром помазани: а Сты Дух къ ньим неприходише: а по наложеню Апостолских рук приходише?

Извистно бо јест: Јако право крешщенје неможет быти без Стого Духа. Господ бо велит: Ашче кто небудет преродьен из Води и Духа: невнидет во царство.] Неговоритсе адда то тако: јако да Сты Дух небы бил никакоже || къ ньим пришел. Пришел бо јест сам Владика Сты Дух къ ньим: и Очистил јих јест от всих ²) грихов: и даровал јим Полно прошщенје: и 91

¹) Надп.
²) Надп.

Осветил јих Совершено всею онόю Светόстю, юже съ собόю нόсит Сто Крещеније.] Зачтό адда Писмό велит: Јако небише къ ньим Сты Дух пришел?] Зато велит: Јеже небише јим дал изреднишего и прибавного дара: Језиков и Прорицанија.

скл. Из сего миста се објасњујет и она Иванова рич (:во главе з:) *Небише бо дй јеще Дух Светы:* јако Јисус небише јещé прославльен.] А Латински превод: Небише дй јеще Дух Светы *дан:*] Тимже бо разумом и όво јест реченό. Богословв бо велит: Јако јест Хс аглом трикрат стого духа дал. Перво (:на почятку прόповиди:) зъ меньшим даром. Втόро (:по возстаньеню:) чрез | Вдохньење, зъ бόльшим даром. Третје (:по возшестю на небо:) въ огньених језикех, со всею пόлностю, и съ преобилјем дарόв.]

скв. Поньеже адда Архијерéји держет мисто Апόстолско: и по Апόстолских рук налаганю даваше се дар изреднијшы: прибавльен къ оному дару, јиже се всакому дајéт при крещеню, и при презвитерском помазованю: Зато Римска церков велит Архијерéјем Помазаније [1]) от презвитеров люды помазовати: Да примут прибавны дар: къ лéгльему Божјих заповидеј обдержаню.]

скг. Друго доказаније. Под Аглским правилом мз, толкованије велиг: Јако оних, јиже быша благоверно крещени, ашче от Хта отступет, и къ покаяню придут; *треби јест Миром помазати.*]

92 Такόви пак люди, поньеже быша || благоверно окрещени, сумньи ниг, јако быша и Помазани. А по всем тόм помазуютсе от презвитеров. *А нитли пак тό, Помазанија Повторење?* Али мы нехвалим того Презвитерского втόрого помазованја. Но привόдим тό къ сему концу, да покажем: Јако и у Грéков јест Помазованја Повтараније.].

скд. Нехвалимже ни Тимоөеја Халкопратского разлученја. Јиже (:на числу гг, и ге:) велиг Аријане, Македонце,Новатијане, и иние тим подόбније [2]) помазовати. А Несторијанов, и Евтихијанов, и Севиријанов, и иних мнόгих (:на числу гд:) велит Непомазовати.]

А зачтό пак тако разлучајет: причины неповидајет, и немόжет јеје повидати. Въ обојих бо тих јеретикех једнака се

[1]) Переправлено изъ: Помазание.
[2]) Переправлено изъ: Подобние.

обритаjет справа и причина. У обоjих бо jест било право и крешщенjе и пома | зованjе. Ариjани бо, и Македонци, и Новатиjани, и прочни тим подобни, въ jединоj вере изблудиша от благочестjа: а въ законех пак и въ обичаjех церковних ничесоже неизменйша. Свети бо отци того об ньих неповидают. А извистно били быху повидали и памети предали: ако быху они били что измѣнили. И зато треби jест или обоjих Помазовати; или обоjих без Помазованjа приjемати. Судно бо правило велит: Где нит можно разниты причины обрести: тамо нит треби разнитого права воводити.] Ако пак коjе Соборно правило велит, такових юже помазаних помазовати: треби jест разумити, jако Архиjерею велит, а не презвитеру помазовати.

ске. **Богдан**. Зачто адда Петер Могила велит: Ашче ди кто дерзаjет сиjе три светины (:***Крешщенjе***, ***Миропо*** || ***мазанjе, и Свещенство***:) повтарити: он Сквернительство (светокрадство) творит: и Хр҃та во второ разпинаjет?] 93

Милош. Ту рич jест Могила взел не из Греческих, но из Римских учительев. Али прибавил jест от себе: *Jако Христа ди распинаjет.*] Та бо рич jест от ап҃ла, и от ст҃их отец, об jедином крешщенiи повтараню речена (: за особниjе причины:) а не об Мира повтараню. И безмистно jест ту огрозу от крешщенiя на Миропомазанjе разширати. Нисут бо причины Неповтаранjа jеднакы овде и онде. Велет адда Римски учительи: Jако Миропомазанjа нит можно повторити.] То jест: Презвитерского помазанjа неповтараjет презвитер: ни епископскаго епископ.]

ск҃s. Треби бо jест вѣдати: Jако Римляни Ст҃ого Мира уживают ко всим тим трим | светинам (:ко Крешщеню: ко Потвердьеню: и къ Jереjству:) и jереjем бо, jегда jе светет, персте миром помазуют. А сверх того и *Олтаре* светещи; и *Кралье* коруннещи: помазуютже миром.] А разумиют пак то сице:

Дар Ст҃ого Духа, съ крешщенjем обещан, jест всих грихов, и всих епитемиj, прошщенjе.]

Дар съ [1]) Потвердьенiем [2]) обещан, jест крипост больша гъ заповидеj обдержаню.]

---

[1]) Надп. надъ зачеркнутымъ: къ.

[2]) Переправлено изъ: „Потвердьеню“; отчего и получилось ѥ.

Да̂р въ Іере̂јством обеща̂н, јест вла̂ст посвеща́ти Гд҇нье Тѣ ло, и Грѣхы́ отпꙋ̂шща́ти.]

А ти́х пак три́х даро̂в вса́ки да̄је́тсе от Бога чл҇ку то́кмо једен кра́т въ животꙋ́: а не́ два́крат. И за̂то неповтара́ютсе тие три̂ свети́ны. А пома́зоване пак се повтара́јет, въ разни́тими (: ти́ми три́ми:) свети́нами. А неповтара́јетсе въ једною̂ свети́ною: поньеже се свети́на та неповтара́јет. ||

94 скз҃. И јещще́ јест тре̂би вѣ̂дати: Јако ко двѣм светинам (:ко Крещще̂ню, и къ Іере̂јству:) прихо́дит Ст҇о Ми̂ро, не́ јако част соста̂вна; но јако ча̂ст приба̂вна. И без пома́занја бо мо́жет бы́ти Крещще̂није, и Іере̂јство. О́но Водо́ю, и Ст҇ие Троји́цы призва̂нјем; о́во Рꙋ̂к Архијере̂јских наложе̂нјем. А къ Потвердьеню пак (:или къ Архијере̂јскому пома́зованю:) Ст҇о Ми̂ро прихо́дит, јако ча̂ст соста̂вна. И на̂то [1]) гледе̂щи веле̂т: Неповтара́јетсе Хри́зма или Ми̂ро све̂то.] А то́ јест речьи́: Неповтара́јетсе Архијере̂јско пома́занје от архијере́а: јако ни презви́терско от презви́тера.

скн. **Богда̂н**. Ап҇ли при рꙋ̂к налага̂ню непома́зоваша Ми̂ром. Зачто́ адда Римски епи́скопи помазуют? [2]) |

Ми́лош. Ни̂т написано, да быху пома́зовали: али ни̂тже ни то́ напи̂сано, да небы́ху пома́зовали.] А бꙋ́ди си пак [3]) и та́ко, да ап҇ли непома́зоваша: али ви́м Ри̂мска це̂рков нечини̂т нече̂стја, јегда пома́зујет. Се́ј бо обы́чај јест та́ко да̄ве́н: да му никто́же немо́жет почāтка́ пока̄за́ти. И съ того мы́ пра́во ве́рујем: то бы́ти и Ап҇лско, или оних ст҇их, и Апо́столом и́скерньих па̂п и мꙋ́чеников преда̂нје. Све̂ты бо Августи̂н во пра́вила ми́сто нам преда̄је́т: Ашче ди̂ Апо́столска Це̂рков держи̂т ки̂ обы́чај, та́ко изда̄вна́, да му никто́же немо́жет почāтка́ обрести́: мы̂ то ве́рујем бы́ти Апо́столско преда̂нје.]

ско҃. А јако пак тој обы́чај јест преве́тох и преда̄ве́н; а не́ чера́ и пред че́раком изобрете́н: то́ се чини́т очиви́сто из самого спо́ра. Фо̂тиј бо јест об ньем || спо́р за́чал. Бы́л јест адда то́ј обы́чај юже заведе́н и держа̂н во Фо̂тијевом (:а то́ јест,
95 во се̂дмого собо́ра:) вѣ̂ку. А Фо̂тиј пак незове́т јего Нови́ною.]

[1]) Предшествуетъ зачёркнутое: И за̂то.

[2]) Далѣе слѣдуетъ зачёркнутое: Ми́лош. Буди си то та́ко да ап҇ли не пома́зоваша: хотя́ то ни́т извѝстно.

[3]) Надп.

И из того се собира́јет: јако ни тогда́ тој обы́чај небя́ше свйж, ни но́в: но да̂вен. Ако бо бы бы́л тогда но̀в: бы́л бы Фо̂тиј имя́л једе́н не́ ма́л и҃зве́т и при҃ли́ку ко свој́им клевета́м: и небы́ бы́л тоје Нови́ны без обличе̂нја обми҃нул. И да́лье собира́јем: Ако јест то́ј обы́чај бы́л да̂ве́н при се̂дмом собо́ру: безсуме̂нно јест, јако јест бы́л въ це̂ркви ужи́ван и при ше̂стом, и при пе̂том, и при про̂чних древни́јших собо́рех. Ако пак собо́ри то Архијере̂јско пома́зованје за добро́ пријема́ша, и необли҃ча́ша: безми́стно јест ни́не (:по Фотијевих клевета́х:) вини́ти је и обличати.

сл. Ответ дру́гы. Ап҃ли бы́ша чудотворци: | не̂дужније [1]) оздра̂вля́ша, ме̂ртвие ожи҃вля́ша: и всака ньи́хова де́ла, и ри́чи и двиги, и посту́пки, бя́ху от Христја́нов зъ вели́ким почте̂нјем и стра̂хом пријема̂на. И дово̂льно јим бя́ше не́ токмо Ру̂кы нала҃га́ти: но и ру̂бци́ или плате̂нца Па̂влова къ не́мощним принесена здра̂рје приноша̂ху; и бе̂сы изганя̂ху: [2]) и сѣнь ми̂мо и́дущего Петра́ подава̂ше не́дужним здра̂вје.]

А у епи́скопа пак ни дне́с ни́т, ни дре̂вле николи́же ни́т бы́ло тоје́ тули́кије свето́сти. И за̂то Ри̂мски Архијере́ји добро́ и ля̂по (:и не́ без надохнье̂нја Ст҃ого Ду̂ха:) про̂сто ру̂к нала́га̂нје преме̂ни́ша въ пома́зованје. Та́ко бо лю́ди зъ ве́щим гове̂нјем и стра̂хом приступа́ют къ сеј свети́не, и гъ да̂ру Ст҃ого Ду̂ха.

сл. Собо́р Нике̂јски, во пра́вилу н҃ (:на чи́слу́ о҃д:) || заповида́јет, Јерети́ке Чи̂стије (:и̂нако Новатија́не:) пријема́ти без крешще̂нја: пријема́тиже и епи́скопе и презви́тере ньи́хове, без но̂вого посвеща̂нја. А несломина̂јет об пома́зованю. Ако бо имя́ша и́стинно епископство [3]) и [3]) презви́терство: без су̂мьи имя́шаже и Пома́зованје и́стинно.] [4]) И пребезми́стно се на́жет: да быху были еп҃пи и прзви́тери (sic) пра́во посвещени́, к непома́зани. 96

а А толкова̂нје пак того пра́вила: и Собор вто̂ры, во пра́вилу з҃ (:на чи҃слу́ ое:) заповида̂јет тије јерети́ке Новатија́не пома́зовати.]

---

[1]) Переправлено изъ: не̂дужние.

[2]) Слѣдуетъ зачёркнутое: и люди изноша̂ху своје.

[3]) Надп.

[4]) До: „А толкова̂нје" написано внизу страницы подъ выноской: кругъ, перечеркнутый двумя горизонтальными и двумя вертикальными чертами.

А безми́стно пак јест мньи́ти: да быху отци вто́рого собо́ра непа́метили или неразуми́ли пра́вил Нике̂јского собо́ра: или да быху супроти̂вно доконча́ли.]

Ка́ко адда мы̂ мо́жем тој вý̂зел разрѣши́ти? Ја и̂нако неуми́ю, неже јако и пе́рвлье (:на чи̂слу сѯд:) реко́х: Јако Собо́р Нике̂јски (:јегда невели̂т пома́зовати:) разуми́јет, да презви́тери непома́зуют. А | Собо́р пак Вто̂ры (:веле̂щи пома́зовати:) хо́щет, да архијере́ји пома́зуют; а не́ презви́тери.]

слв. Друга ри̂ч. Аколи пак толко̂вник неблу̂дит: и Нике̂јски та́ко, јако и вто̂рого собо́ра отци́, једногла́сно веле̂тНоватија́не (:мирја́не и презви́тере:) правове̂рним презви́тером пома́зовати: ја̂вно се ка̂жет, јако веле̂т презви́тером пома̂зованје повта̄ри́ти. Зачто́ адда Фо̂тиј вини̂т и пори̂чст, ашче у Римля́нов епи́скопи повтара́ют?

~~Педипл ЇЕ.~~
~~Отдела на Грекоссие Фрабори~~
~~Іасо Господа Архиереи просим~~
~~и двух стран изслушати.~~
~~рпз.~~

Педипл ЇЕ.

Об Правом Суду.

Ко Государю Светлейшему Патриарху, и всему
Преосвященному Собору, плакание, и
Смирено предложение.

Светлейший Владико, и Преосвященый
Соборе: Праводюбиви милостиви Господие.

рпз. Перво плачу, и смирено вашему прав=
долюбию предлагаю: об людех или об
особах оних, иже мое сгрешение От=
метник чадорет. То јест: об Фотию,
об Панагиоту, и об Валзамону.
Прошу и молю плачно ваше Светости.

ОБЛИЧѢНЈЕ НА СОЛОВѢЧСКУЮ ЧЕЛОБИТНУ.

Издаваемое сочиненіе Ю. Крижанича хранится въ Синодальной Библіотекѣ подъ № 889 (по «Указателю» Саввы, по «Описанію рукоп.» Горскаго и Невоструева—№ 283). Рукопись этого сочиненія—въ обыкновенную четвертку сѣроватой нелощеной голландской бумаги, филигрань которой представляетъ гербъ города Амстердама. Корки переплета, изъ склеенной и обтянутой кожей бумаги, нѣсколько полупились, корешокъ же сохранился хорошо. Вся рукопись, заключающая въ себѣ 118 листовъ (въ этотъ счётъ не вошелъ одинъ листъ въ концѣ рукописи, оставшійся пустымъ) сшита изъ тетрадей по восемь четвертокъ (16 страницъ) въ каждой; помѣта тетрадей та же, что и въ рукописи № 826, заключающей въ себѣ сочиненіе Ю. Крижанича *«Об Свêтом Крещêню»*; кончается помѣта тринадцатой тетрадью, т. е. обор. 104 листа. Пагинація настоящей рукописи двоякая: одна, сдѣланная рукой самого Крижанича, постраничная и начинается съ третьяго листа рукописи; вторая полистная, сдѣланная арабскими цифрами мѣстами по старой помѣтѣ, мѣстами подъ ней, идетъ съ перваго листа. При печатаніи я удержалъ эту вторую помѣту для соотвѣтствія съ помѣтой въ «Св. Крещеніи». Первый листъ рукописи былъ оставленъ переписчикомъ [1]) чистымъ и наверху его рукой Крижанича подъ крестомъ крупно написано *Обличêнје на Соловêчск[у]ю Челобйтну*; ниже, въ началѣ второй половины страницы,—

---

[1]) Что эта рукопись не представляетъ изъ себя автографа на это указалъ впервые П. А. Безсоновъ (Прав. Обозр., февр., стр. 365).

подпись Спра[щи]ка Іерéа Нікифора Сvмеи́нова [2]). Въ концѣ рукописи на внутренней сторонѣ корки переплета написано: [Госпо]ди Помилу́ мя̑ іцели мя̑ грешнаго раба своего Васи́я [3]).

Около текста въ рукописи на поляхъ есть слѣдующія замѣтки, сдѣланныя, повидимому, всѣ рукой одного читателя [4]): на обор. 72 л. противъ § јг: «Forsan Iuan Neronou»; на обор. 76 л. противъ § јг; «Лжéши, и̑ доднéсъ проповѣду́ю; на обор. 77 л. противъ § а: «Κάμψει значи колѣнопреклонéніе; и̑ нн҃ѣ у всѣ восточны бывáющее клáнянiе, а̑ не кля́чáнiе ри́мское»; на 78 л. противъ § е: «Γονυπετῶν клáняся явля́етъ».

Рукопись эта представляетъ изъ себя бѣловой списокъ «Обличенія», сдѣланный рукой того же переписчика, которымъ переписанъ былъ и другой трудъ Ю. Крижанича—«Толкованіе историческихъ пророчествъ», на что было указано М. И. Соколовымъ [5]). При перепискѣ переписчикъ не сохранилъ почти нигдѣ знаковъ ударенія, которыя, мы, зная манеру писать Крижанича, вправѣ предполагать въ его оригиналѣ, въ особенности въ виду того, что на нѣкоторыхъ словахъ переписчикъ все же поставилъ ударенія, явно подъ вліяніемъ оригинала. Довольно послѣдовательно переписчикомъ проставлены ударенія въ тѣхъ словахъ, которыя чужды русскому языку и поэтому не совсѣмъ были для него ясны; въ этихъ словахъ переписчикъ допускалъ и ошибки.

Таковы почти всѣ греческія слова, встрѣчающіяся въ рукописи [6]): категно смéнос и̑н 31 (κατεγνωσμένος ἦν); дјдактјкóн

---

[2]) Поставленныя въ скобкахъ буквы въ рукописи вырваны. См. приложенные къ статьѣ П. А. Безсонова снимки (ibid., ноябрь, за 702 стр., снимокъ 12).

[3]) Поставленное въ скобкахъ въ рукописи вырвано.

[4]) Безсоновъ дѣлаетъ предположеніе, что эти замѣтки сдѣланы рукой Ѳедора Поликарпова. (Ibid., февр., стр. 376, прим. 94).

[5]) См. Матеріалы и замѣтки по старинной славянской литературѣ. Выпускъ второй, стр. 50. Собраніе сочиненій Юрія Крижанича. Выпускъ второй, стр. VII—VIII и приложенные снимки.

[6]) Всѣ греческія слова писаны русскими буквами, и лишь разъ встрѣчается η и ν; буква ω была знакома переписчику изъ славянскаго; черезъ υ я передалъ написанную въ соотвѣтствіи ей ѵ.

37 (διδακτικόν); телώнис 43 (τελώνης); уперперéвете 51 (οὐ περπερεύεται); кáмфи 77 (κάμψη); гонѵпетôн, гонѵпетῶн, аѵтôн 78 (γονυπετῶν, αὐτὸν); кáмпто тà гоната, θḗс тà гóната, θеј с тà гóнта, θéнтес тà гóната, θек тà гóната 78, 79 (κάμπτω τὰ γόνατα, θεὶς τὰ γόνατα, θέντες τὰ γόνατα); Софи́а орθој 80 (σοφία ὀρθοί); áрθра 101 (ἄρθρα); пнéвма тῆс 101 (πνεῦμα τῆς); парéнθесин 103 (παρένθεσιν). Таковы же слова сербохорватскія и тѣ русскія, которымъ Крижаничъ придалъ форму чуждую русскому языку; напр.: щи́путю 8; отми́щется 16; котцỳ 27; пóстати 31, 32, 38, 39, 60, 71, 73; одоели́је 36; охôлому 37; вéще 38; ю́же 38; дни́не 41, 44; зару́чница 44; надýмисте, обéтником 49; оти́звони, псóсти, мâмещи 51; дѝчите, опâчно 52; придени́ 53; добродиjльи́в 56; ви́jи 57; лáчни, жедни̇̀ 59; вéкщы 61; тóргаша 64; абови́м 67; чу́бах 68; кольи́ну 75; мôраjет 80, 111; jи́даху 84; вéрчев 87; мéтицу 89; кóкоту 94; jê 113, и т. п. Далѣе довольно послѣдовательно сохранены ударенія въ иностранныхъ собственныхъ именахъ, которыя или были незнакомы переписчику, или были написаны въ новой для него формѣ, таковы напр.: ху́сова 34; Вéренка 36; Јерóнима, Јерóним 30; Јерóнимом 38; Шимéнец 44; Фили́пљаном, Кори́тнћаном, Колóшаном, Ефéшаном 58; Кóре 62; Ву́јек 63. Есть еще порядочное число сохраненія удареній на тѣхъ словахъ, на которыя падаетъ логическое удареніе, напр. отрицаніе нé; далѣе, въ тѣхъ словахъ, гдѣ удареніе имѣетъ особое значеніе, напр. „Прóсти: а нѐ Простѝ“ 80; наконецъ на многихъ словахъ проставлено удареніе безъ видимыхъ причинъ, напр.: когдà, кóли, тѝ, вси́, цêрков и мн. др. Листы 3, 21 об.—26 и 79 были просмотрены и исправлены самимъ Крижаничемъ, почему здѣсь и ударенія проставлены почти на всѣхъ словахъ. Въ остальныхъ мѣстахъ рукописи поправки Крижанича касаются почти исключительно раздѣленіе словъ.

Переписчикъ, относясь къ своему дѣлу добросовѣстно, въ общемъ допустилъ ошибокъ немного; главнымъ образомъ ошибался онъ въ раздѣленіи и соединеніи словъ, напр., онъ часто соединяетъ предлогъ съ зависящимъ отъ него словомъ; слѣдуя правописанію Крижанича, я всюду въ такихъ слу-

чаяхъ отдѣлялъ предлогъ, отчего изрѣдка и встрѣчается написаніе предлога безъ ъ, что несогласно со взглядомъ Крижанича на правописаніе [7]). Далѣе переписчикъ часто пишетъ собственныя имена съ маленькой буквы; здѣсь я опять позволялъ себѣ исправлять его, слѣдуя правописанію Крижанича. Тамъ, гдѣ переписчикъ допускалъ явную ошибку, напр. дозно 18; Дерков 106; основанје 94, я сохранялъ эту ошибку, ставя при этомъ *sic* [8]). Поправки Крижанича (весьма немногочисленныя) я внесъ въ текстъ не оговаривая, такъ какъ онѣ почти всѣ касаются или прописныхъ буквъ, или раздѣленія и соединенія словъ. Стоитъ отмѣтить поправку Крижанича на 2 л. Здѣсь въ «Пречетѣ» при перепискѣ переписчикъ сохранилъ ссылки на тѣ страницы, которыя были указаны въ оригиналѣ Крижанича; само собой разумѣется, что въ переписанномъ трудѣ начала статей пришлись не на тѣхъ страницахъ, на которыхъ онѣ были у Крижанича; и вотъ этотъ недосмотръ переписчика исправилъ Крижаничъ. Я напечаталъ въ томъ видѣ, какой „Пречет“ получилъ по исправленіи; первоначальный же порядокъ страницъ былъ слѣдующій: и҃, к҃з, к҃ѳ, л҃, з҃г, з҃ѳ, п҃г, ч҃и, р҃є, р҃іє, р҃кѳ, р҃ли, р҃ми, р҃зи, р҃од, р҃чи, с҃к [9]). Рукою Крижанича проставлены цифры на л. 20 об.—21 при перечнѣ статей челобитной.

На л. 3 внизу подъ текстомъ рукой Крижанича написано: «Писал поп Јурај Крижанищ, презванјем Сербляннин: во р҃ѯг году: въ Сибири» вмѣсто зачеркнутаго имъ написаннаго переписчикомъ въ началѣ оборота 3 л. «Писано въ Тоболску, въ р҃ѯг году, Марта во к҃а».

---

[7]) „Граматично Изказанје об Русском Језику“ Москва, 1859, стр. р҃лж, гдѣ Крижаничъ пишетъ, что нужно ставить въ однобуквенныхъ предлогахъ ъ, такъ какъ онъ замѣняетъ здѣсь собой опущенную гласную.

[8]) По недосмотру не поставлено sic во 2 л. при словахъ: *постатеј*, *архијерею* и *јест*.

[9]) Новыя цифры была написаны Крижаничемъ справа около зачеркнутыхъ имъ цифръ, проставленныхъ переписчикомъ; цифры же а҃, к҃ѕ и с҃и написаны были по цифрамъ переписчика (в҃, к҃ѕ и с҃є).

Болѣе подробное описаніе рукописи помѣщено въ «Описаніи славянскихъ рукописей Московской Синодальной библіотеки» прот. А. Горскаго и К. Невоструева, 3 т., 2 отд. стр. 388—397; въ статьѣ П. А. Безсонова «Юрій Крижаничъ, ревнитель возсоединенія церквей и всего славянства въ XVII вѣкѣ» (Правосл. Обозр., февраль, стр. 365, прим. 80); въ статьѣ С. К. Смирнова «Сербскаго попа Юрія Крижанича опроверженіе соловецкой челобитной» (Прибавл. къ изданію Твореній Свят. Отцевъ, въ русскомъ переводѣ, т. XIX, стр. 503). Я при своемъ описаніи старался главнымъ образомъ отмѣтить то, на что не было обращено вниманія названными изслѣдователями, не останавливаясь долго на томъ, что уже указано у нихъ.

Раньше, чѣмъ перейти къ вопросу объ извѣстности этого сочиненія, я остановлюсь на вопросѣ о времени написанія его. Сочиненіе это имѣетъ дату, именно, оно помѣчено 183 годомъ, 21 марта, т. е. 1675 г. Годъ и число эти, написанныя переписчикомъ, по всей вѣроятности, указываютъ на время начала переписки, такъ что время написанія этого сочиненія должно быть нѣсколько отодвинуто, хотя врядъ ли за предѣлы 1675 г.; во всякомъ случаѣ сочиненіе было окончено въ началѣ марта. П. А. Безсоновъ [10]) въ виду того, что въ началѣ этого «Обличенія» помѣщенъ текстъ Челобитной, за которымъ слѣдуетъ обращеніе къ Корнилію, митрополиту Сибирскому и Тобольскому, предполагаетъ двѣ редакціи этого труда. Первая редакція начинается, по мнѣнію П. А. Безсонова, съ обращенія къ Соловчанамъ (л. 23 об.), и изслѣдователь относитъ ее ко времени непосредственно послѣ 1668 [11]) г.; вторая (съ начала рукописи до 23 л.), заключающая въ себѣ текстъ Челобитной и обращеніе къ Корнилію, была, по мнѣнію П. А. Безсонова, написана въ 1675 г. Именно, П. А. Безсоновъ думаетъ, что Крижаничъ, получивъ *Челобитную* и *Жезлъ Правленія*, задумалъ написать Опроверженіе на заблужденія раскольниковъ, что̀ тотчасъ же и исполнилъ;

---

[10]) Упомянутая статья, Правосл. Обозр., февр., стр. 365—7.

[11]) Т. е. выхода „Жезла Правленія", на который ссылается Крижаничъ.

и такимъ образомъ получается, что первая редакція была составлена вскорѣ послѣ 1668 г. Затѣмъ «безпослѣдственность сочиненія о Святомъ Крещеніи» могла, по мнѣнію П. А. Безсонова, внушить Крижаничу мысль подать свое Опроверженіе, посланное раньше къ Соловчанамъ, сибирскому митрополиту; для чего Крижаничъ и прибавилъ къ написанному раньше „копію“ съ Челобитной и обращеніе къ Корнилію. Въ противномъ случаѣ для изслѣдователя неясно, зачѣмъ бы Крижаничъ сталъ здѣсь помѣщать «копію» съ Челобитной, «совершенно излишнюю Соловкамъ».

Но врядъ ли нужно видѣть въ составѣ *Опроверженія* двѣ редакціи, относя ихъ при этомъ къ разному времени.

Надо думать [12]), что челобитная 1667 г. вышла одновременно въ двухъ редакціяхъ: пространной и сокращенной, и благодаря своему важному значенію быстро распространилась между раскольниками въ массѣ списковъ, причемъ списки эти далеко не всегда были тожественны. Поэтому естественно было явиться у Крижанича желанію указать, какой редакціей челобитной онъ воспользовался; почему онъ и помѣстилъ при опроверженіи *свой переводъ* челобитной, бывшей у него въ рукахъ, раздѣливъ ее для удобства пользованія на параграфы и удаливъ изъ нея все, не касающееся прямо вопросовъ вѣры.

Затѣмъ, несмотря на обращеніе Крижанича къ Соловчанамъ, я думаю, что онъ желалъ представить въ своемъ трудѣ полемическое сочиненіе противъ раскола вообще; а при такомъ взглядѣ на свой трудъ ему естественно было посвятить его главѣ мѣстной православной церкви, т. е. сибирскому митрополиту Корнилію. То, что своему сочиненію Крижаничъ придалъ форму опроверженія отдѣльной челобитной, легко объясняется характеромъ этой челобитной, представляющей полное изложеніе мнѣній раскольниковъ [13]).

---

[12]) Это предположеніе высказано Н. И. Субботинымъ въ „Матеріалахъ для исторіи раскола“, т. III, стр. 216.

[13]) Важное значеніе этой челобитной среди другихъ подобныхъ и ея отношеніе къ нимъ указано И. Я. Сырцовымъ въ 4-ой главѣ статьи „Возмущеніе

Полемизируя здѣсь вообще съ раскольниками, Крижаничъ обращается къ Соловчанамъ, какъ редакторамъ раскольничьихъ требованій и жалобъ.

Да и въ самомъ *Опроверженіи* есть свидѣтельство того, что оно было составлено именно въ 1675 г.: на л. 106 (по мнѣнію П. А. Безсонова здѣсь—первая редакція, т. е. написанная вскорѣ за 1668 г.) Крижаничъ, защищая четвероконечный крестъ, вспоминаетъ бывшее въ Тобольскѣ 23, 25 и 28 февраля 173 (1675) г. явленіе на небѣ креста.

На основаніи этихъ соображеній и послѣдняго даннаго, кажется, мы не вправѣ видѣть въ составѣ *Опроверженія* двѣ редакціи разнаго времени и должны относить все это сочиненіе къ началу 1675 г.

Относительно сочиненій Крижанича вообще врядъ ли мы вправѣ думать, чтобъ они обратили на себя вниманіе современниковъ. Но относительно издаваемаго сочиненія мы имѣемъ фактическое свидѣтельство, что оно не прошло незамѣченнымъ среди младшихъ современниковъ Крижанича. Такимъ свидѣтельствомъ можетъ служить изданный И. М. Добротворскимъ (Прав. Собес., 1878 г., мартъ—іюль) переводъ *Обличенія*, сдѣланный въ 1704 г. Θеодоромъ Поликарповымъ Орловымъ подъ заглавіемъ «Обличеніе на соловецкую челобитную, сочиненное убо на сербскомъ языкѣ Юріемъ Сербяниномъ, преведено же на славенскій діалектъ московскія типографіи справщикомъ Θеодоромъ Поликарповымъ въ лѣто отъ воплощенія ҂аѱд мѣсяца августа въ день». За этимъ заглавіемъ слѣдуетъ предисловіе переводчика, гдѣ онъ говоритъ, что, найдя при обходѣ типографской библіотеки этотъ трудъ Юрія Сербянина и по прочтеніи увидѣвъ въ немъ вѣскія опроверженія раскольниковъ, онъ рѣшился его перевести. Предупредивъ, что «Сербянинъ» былъ католикъ, переводчикъ проситъ читателя, изринувъ «плевелы латинскаго зломудрствія» предать ихъ «огню своего добросу-

---

соловецкихъ монаховъ-старообрядцевъ въ XVII вѣкѣ" Правос. Собес., 1881 г., февр., стр. 159.

дія». За предисловіемъ слѣдуетъ самъ переводъ, не представляющій крупныхъ отступленій отъ издаваемаго подлинника.

Не останавливаясь на всѣхъ отступленіяхъ, я отмѣчу лишь болѣе существенныя. У Крижанича Челобитная раздѣлена на 80 параграфовъ, но при этомъ не хватаетъ параграфовъ 5-го и 79-го; въ рукописи Поликарпова то мѣсто, гдѣ приходится параграфъ 5-ый, вырвано [14]), а пропускъ параграфа 79-го устраненъ тѣмъ, что 79-мъ параграфомъ Поликарповъ сдѣлалъ 80-ый параграфъ Крижанича, такъ что у Поликарпова вся челобитная раздѣлена на 79 параграфовъ [15]). Отступленія другого рода обусловлены разнымъ отношеніемъ къ приводимымъ мѣстамъ изъ Священнаго Писанія: Поликарповъ почти всюду приводитъ подлинный текстъ цитуемаго мѣста, между тѣмъ какъ Крижаничъ, цитуя, переводитъ текстъ на свой языкъ, часто при этомъ позволяя себѣ сокращенія; иногда Крижаничъ приводитъ мѣста изъ Священнаго Писанія по Вульгатѣ [16]). Остальныя отступленія произошли отъ недосмотра или непониманія слова; такъ напр.: терзанія вм. дерзанія (94, 26) [17]); но во власти, что въ томъ вм. а навластито въ том (103, 18); тамо вм. тако (103, 24); утверждати вм. становити (109, 23; 112, 10; здѣсь у Крижанича не глаголъ, а прилагательное); обличается вм. отлучаjетеся (112, 20); нравы крѣпости вм. нравние крипости (120, 7); яко вм. јеже (122, 23); аще вм. јеще (123, 6); Гурій вм. Јурю (129, 10); паче неже всякая ина вм. паче веса ина (132, 13); и символу вм. ин символ (133, 11); како когда вм. какоколи (133, 13); онъ вм. ин (133, 34); Дамаскинъ вм. Дамас (134, 10); т̃ вм. ј̃ (134, 22); тый день вм. тједенъ (134, 29); повелѣнія глаголетъ вм. разказники велет (137, 31); проповѣдано вм. преповидано (138,

---

[14]) У Добротворскаго это мѣсто восполнено изъ изданія челобитной Кожанчикова.

[15]) Параграфы у Поликарпова впрочемъ обозначены не всегда; гдѣ обозначенія у Поликарпова нѣтъ, тамъ его дѣлалъ самъ И. М. Добротворскій, допуская при этомъ изрѣдка ошибки сравнительно съ издаваемымъ подлинникомъ.

[16]) См. упомянутую статью С. К. Смирнова, стр. 575.

[17]) Первая цифра—ссылка на печатную страницу, вторая—на строку.

4); отвыкнуша стояти вм. привыкнуша стоıаню (138, 7); совѣтъ и обычай вм. свет обичај (138, 9); вы людіе, что сѣтуете вм. видю ди, что вас болит (139, 13); онихъ яко вм. от оних, јеже (146, 19); власти, та вм. властито (152, 5); власти, то вм. властито (155, 9); нѣсть вм. јест (157, 31); по своей власти то вм. своје властито (162, 22); инообразно вм. ино разнито (162, 32); прочихъ вм. проч (163, 10); еже прежде сихъ добре вм. јеже до сих доб (163, 37); сана вм. стана (164, 11) и т. д. Важнѣе тѣ отступленія, которыя представляютъ или вставку и пропускъ словъ, или такую замѣну одного слова другимъ, отъ которой выигрываетъ смыслъ, такъ какъ подобныя отступленія, можетъ быть, до нѣкоторой степени могутъ служить указаніемъ на то, что у Поликарпова былъ подъ руками другой экземпляръ *Опроверженія*, чѣмъ тотъ, который сохранился до насъ. Такихъ отступленій порядочно, напр.: да на тебе пріидетъ вм. дана тебѣ: придетъ (86, 8); нарицаетъ вм. порицајет (86, 36); муками и томленьми вм. мукавими томльеньми (87, 21); немалу отраду и облегченье вм. не́ мало отраду облегченје (87, 34); нихъ вм. иних (94, 6); чародѣйство, шептанье вм. шептанје (164, 10); пребываетъ въ любви вм. пребывајет (121, 34); бѣхомъ у татарина, и татаринъ воды почерпе вм. бıахом у татарина воды зачерпнул (128, 35); устахъ вм. чу́бах (128, 39); Русскихъ вм. Римских (148, 4); преведе вм. первлье (157, 29)[18]) и т. п. Какъ на образчикъ своеобразнаго перевода, можно указать на переводъ слова «дружина» черезъ «клеврети» (100, 34) и собственнаго имени Милош черезъ Любимичъ (149). Стоитъ ещё отмѣтить, что на поляхъ рукописи перевода сдѣланы тѣ же замѣчанія (за исключеніемъ одного «Forsan Juan Neronou»), какія сдѣланы и въ подлинникѣ: если принимать, что они внесены переводчикомъ наравнѣ съ замѣтками на поляхъ самого Крижанича, то это можетъ служить доказательствомъ, что авторомъ ихъ въ подлинникѣ былъ не Поликарповъ.

---

[18]) Примѣровъ пропуска я не привожу, такъ какъ всѣ, довольно многочисленные, пропуски могутъ быть объяснены недосмотромъ переводчика.

Въ печати[19]) впервые упомянулъ объ этомъ сочиненіи Крижанича въ 1824 г. К. Ѳ. Калайдовичъ въ «Іоаннѣ Ексархѣ Болгарскомъ» стр. 122—123; послѣ этого упоминанія объ *Опроверженіи* говорили всѣ, писавшіе о Крижаничѣ, обращая главнымъ образомъ вниманіе на тѣ біографическія данныя, которыя можно извлечь изъ *Опроверженія*.

Подробный разборъ даннаго сочиненія Крижанича явился впервые въ 1860 г., въ упомянутой уже статьѣ С. К. Смирнова. Здѣсь изслѣдователь, давъ краткій біографическій очеркъ Крижанича[20]), подробно разбираетъ его сочиненіе, опредѣляетъ его значеніе среди полемической литературы противъ раскольниковъ и, въ концѣ своего обзора, группируетъ тѣ мѣста труда Крижанича, гдѣ послѣдній болѣе ярко заявилъ свое католичество.

Въ 1870 г. въ Правосл. Обозр. П. А. Безсоновъ помѣстилъ три статьи, посвященныя Ю. Крижаничу. Здѣсь удѣлено порядочное мѣсто разбору *Обличенія*, и изслѣдователь приходитъ къ заключенію, что Крижаничъ въ этомъ сочиненіи «тѣсно сблизился съ Церковью Православной, Единой и Всеобщей: онъ уже стоялъ во вратахъ ея съ раскрытой, искренней, пріемлющей душею... духомъ былъ уже со всѣми нами».[21]) Насколько справедливъ такой выводъ относительно религіозныхъ убѣжденій Крижанича на основаніи *Опроверженія*, не трудно убѣдиться изъ самого *Опроверженія*. Но самое краснорѣчивое доказательство своей близости къ Православію далъ самъ Крижаничъ, вступивъ вскорѣ по освобожденіи изъ ссылки въ Доминиканскій монастырь въ Литвѣ[22]).

---

[19]) Упоминаній объ Опроверженіи, хранящихся въ архивныхъ данныхъ, я не привожу, такъ какъ они не оказали никакого вліянія на степень извѣстности этого сочиненія Крижанича. О нихъ см. упомянутыя статьи П. А. Безсонова (Прав. Обозр., янв., стр. 150, февр., стр. 339).

[20]) Причемъ, слѣдуя П. А. Безсонову (О Промыслѣ. Свѣдѣнія объ открытой рукописи. М. 1860, стр. 45). С. К. Смирновъ придалъ Крижаничу имя „Явканица“. Объ истинномъ значеніи этого слова см. Rad jugoslavenske akademije 1872, XVIII т., стр. 160, прим. 1.

[21]) Прав. Обозр., февр., стр. 375.

[22]) Русск. Стар., 1892 г., декабрь. Статья Бильбасова, гдѣ приведены два документа, сообщенныя о. Пирлингомъ.

Стараясь при печатанiи воспроизвести по возможности рукопись, мы слѣдовали тѣмъ же прiемамъ, которые были употреблены при печатанiи рукописи *Об Свѣтом Крещѣню*. Поправки мы по большей части вносили въ текстъ, не оговаривая, такъ какъ рукопись не автографъ, и ошибки переписчика поэтому не могутъ имѣть значенiя при изученiи трудовъ Крижанича. Къ изданiю мы приложили фототипическiй снимокъ 3-го л. рукописи. Выбрали мы именно этотъ листъ, хотя снимокъ съ части его данъ уже П. А. Безсоновымъ, потому что здѣсь болѣе всего поправокъ, сдѣланныхъ рукою Крижанича, и потому что на этомъ листѣ есть его подпись.

А. Башкировъ.

Пречет Постатеј сеје књижицы.

Соловêчска Челобйтна, Об Сујеверству и об Рāздору:

Зъ Обиснѣнјем Јурка Крижáнища презвáнјем Сéрбљанина: Об апостолској собôрној Цêркви: Кáко јест всйх Владйка, и цêркви созидáтель Христôс, својéј возлюбленој Цêркви Обещáл, и Дâл вѣчну ***необлýдност***.

Јиже вáс послýшајет, мене послýшајет: и *јиже вáми ѓордит, мнóю ѓордит*.] Господ у Луки въ ĵ. *Ашче ктô церкви непослýшајет: да ти бýдет икоже Јéлин*, и Митâрь.] Господже у Матвéи въ јн. *Цêрков бо јест Стôлп* и тверднóст Йстины.] Пáвел къ Тимоѳéю, въ листу ã, Главе г̃.

И врâта âдска неодолѣют супрот њéј.] Госпôд у Матвéи, въ Глāве ѕ̃. |

Челобитна.

Благовѣрному, и благочестйвому, во православю пресвѣтло сиáющему: от небêснаго цр̃и помáзаному: во цр̃ѣх всеá вселѣния вêликому Гдр̃ю нáшему, Цр̃ю, и Вêликому кн̃зю, Алеѯѣю Михáиловичю, всея вêликия и мâлыя и бêлыя Росйји Самодéржцу, Бют челôм нйщи твојй Гдр̃ови Богомôлци, Соловêцкого монастйри Келâрь Назâриј, и Казначéј Герôнтиј, и Свещеннцй, и всјá редôваи и болнйчнаи брâтиа, и слýжкы, и трýдники, и дíакони, и Собôрни Черньци вси.

Никон веру извазил.

а. По преданю Гдр̃ь Никона бывшего патриарха: и по новоизложених || јего кньигах: проповѣдуют нам ниме јего Никонови ученици нову и незнану веру: по своему плотскому мудрованю: а не по апостолскому, и светих отец преданю. 4

в. Јеяже веры ни мы, ни прадеди ни отци наши, до настанја Никонова патриаршества, неслихали.

г. А въ којем Гд҃рь православю Прародительи твои Гд҃рови скончалися: и многи свети отци, и чюдотворци наши, Зосима и Саватиј, и Герман, и Филип, митрополит, угодили Богу: и ту православну веру они похулили:

д. И вес Церковны чин и устав порушили, и кньигы всие препечатали, на свои разум, Богопротивно и развратно.

Велят ходити без крестов. |

ѕ. Јакоже въ кньиге скрижали, на листу ѱ҃ѕ, Дамаскин иподиакон, въ словѣ својем, велит нам ходити без крестов, и пишет сице: Каја полза, или каја добродѣтел јест, носити кому Крест на рамену својем?]

ӡ. А свети Апостоли и отци Гд҃ень Крест нам на себѣ носити повеливают. Павел: Мнѣже да небудет хвалитися, токмо о крестѣ Гд҃ньем. Аз бо язвы Гд҃а Исуса на тѣлѣ моем ношу.] То јест Крест Хр҃тов.

и. Исаия. И придут, и узрят славу мою, и оставлю на ньих знамена.]

ѳ. Аѳанасиј велики, на ѱалом ӣѳ. Вѣрним людем, јиже ся

5 нарицают Хт҃іани, дано јест носити и имити || Крест Хт҃ов.]

. Василиј велики, јако венец, царя нашего Хт҃а Крест, на себѣ носим.]

ıа. Светы Ефрем, въ словѣ об страшном судѣ, пишет: Јако Свети отци Крест на себѣ носили. И въ словѣ об покаянию. Сие оружие носи во дни и въ нощи: и нечесоже без ньего нетвори.]

ıв. Света Макрина Крест на себѣ носила: и въ житю јея јест написано.

ıг. Светы мученик Орест Крест носилже: и об сем написаноже въ јего мученю.

ıд. И въ житю Ивана милостиваго написано: Јако никто бяше мирјанин Захария нищих любитель. Сеј неимѣющи просещему на путу чего дати, снемши съ себе Крест сребрен даде нищему. | От сего јест явно: яко древлье въ Грецѣх не точю иноци, но и миряни Крест носили. А нине они неносят: и нам носити возбраняют.

ıе. Такоже и вси свети једномиселно Крест Хт҃ов правед-

ним всегда носити на себѣ повелѣвают. Поньеже велика тајност Стыя Тројицы въ сем Знамену прославлѧјется.

ıѕ. И сим знаменом Благочестиви от неверних раздѣлѧјемся. А тој Дамаскин поддиакон, по ђиволјем наученю, на погибел душам нашим, велит нам ходити без Крестов: ѧкоже Татаром.

Господа назваша Грѣшним.

ıз. Да онже Дамаскин, на листу ўѯѕ, Гда нашего Иса Хта Сина Божјего именовал грѣшним, и пишет сице: || Тако да ймате пред собою смерт вашу: ѧкоже и он, јиже имат разпятися за нѣкое погрѣшенје, носит Крест на рамену својем, ходит трепеща и ожидая смерти. 6

Написаша пришествовати Гда.

ıи. Въ кньиге названој небеса: въ Ивана Дамаскина Кньиге д въ Главе ıз, на листу ıѕ: проповѣдают Сина Божјего јеще въ плот непришедша, но въпред пришествовати јего сказуют. Всѧк ди неизповѣдаяј Сина Божјего и Бога въ плот пришествовати, антихраст јест.]

Возкресенѧ непроповѣдают.

ıѳ. Возкресенѧ Сина Божјего во многих мистех въ Нових кньигах непроповѣдуют, въ служебникех на литургији, и въ Триодех во велику суботу, въ тропарех, Благообразны Јосиѳ: и Мироно | сицам женам: и въ Кондаке, Бездну затворивыи: и въ Свѣтилце возкресном ı: Воскресенје Сина Божјего отставльено.

Велят молитися духу лукавому.

к. Въ потребнике на листу ıз, повелѣвают нам молитися духу лукавому.

Велят милом светити церков.

ка. Таможе на листу бг, не по преданю светих отец, повелѣвают Милом освещати церкви. И то не освещенје но паче оскверненје, поньеже въ милу јест всака нечистота и скверна.

Велят мертвеца носиповати пепелом.

кв. Над умершим (:въ мѣсто помазанѧ стаго масла:) велят посипати Пепелом: јеже страшно јест и глаголати.

Велят, писати Јисус, за Иеус.

кг. Гду нашему Иcу Хту имя премѣнили.

Возлюбиша криж латински. ||

7 кд. Истинныи Крест Хтов, от трех древ, кедра, кипариса, и певга сотворен, возненавидили, и непотребен сотворили. А возлюбили криж латински. А пророци пророчествоваша об тричастном Кресте Хтовом: яко јему от трех древ сотворену быти. Исаия въ главе ѯн. Слава ливанова дана тебѣ: придет кипарисом, певгом, и кедром, прославити имя сто̃е мое.]

ке. Светыи Иван Дамаскин. О преблажено древо, на ньемже, разпяся Хтос Цр҃ь и Гд҃.]

кѕ. И въ октаихе въ сѣдалне на ютерньи, на кипарисе, певге, и кедре вознеселся јеси.]

кз. Герман патриярх, во многосложеном слове, на листу ҁ пишет: Јако Крест Гдень от трех древ | речених содѣлан быст.]

ки. Григориј Синајит, во возкресном и дневном Каноне, и во многих мистех, возпоминајет точю об истинном тричастном Кресте, сице: Кресте трисоставне, трисвѣтле. Крест триобоюдны меч, знамение непостижния Тројицы.]

кѳ. Такоже и вси свети пишут, и почитают тричастны Крест Хв; а не двојечастны. Об ньемже никтоже от стих невозпомену.

л. А прародительи твои Гдрови, Благоверни цари, и велици кнези, Крижем чести отнюд невоздавали: и тим латинские веры непочитали. Јакоже въ лѣто ѕ҃ѕі҃па, јегда приде из Цариграда (:речьи бише из Рима: во двадесетом году по цариград-

8 ском взятю:) царевна || София, къ великому кнзю Ивану Василијевичю: а зъ ньею пришел из Рима от папы посол Антониј Легатус, и несел пред собою Криж латински. А преосвещены Филип митрополит, и царски синклит, и вси московски народи, съ крижем ни близко Москвы притти непопустили, да небудет от нас православних християн латинска вера почтена.

ла. Тако и всельения учительи: Иван Златоусты, въ воскресном и толковом евангелю, въ неделю г҃ поста, Латинского Крижа за истинны Крест Христов непочитајет: но образ и сѣнь јего порицајет быти. И аще тој Криж јест образ и сѣнь Креста, а не сам истинны Крест Гдень: | как потреба нам оставити истину, и паки гонити сѣнь законную: и латинская

мудрствовати? аще бы, по аплу, первы закон непорочен был: небы второму было изисковалося мѣсто.

Велят креститися щипутю.

лв. По тогоже Дамаскина преданю, повельено нам креститися щипутю, треми перстми. А јеже прияхом, по Апостолском и светих отец преданю: и по свидочеству преподобнаго отца нашего Ивана Дамаскина: и Светаго Феодорита: и Блаженаго Максима Грека: и по соборном уложеню Макария митрополита Московскаго: креститися двѣма перстма: ти нови учительи нам то возбраняют. И некрестящихся щипутю проклинают. || А писано јест: хотя светительи проклинают: а не по вольи Божјеј (:то јест не по правилех:) непослидујет јим Божји суд. А непокаряющися, хотя проклети от ньих, но от Бога Великих хвал јесут достојни. 9

лг. Макариј митрополит, и вес собор уложиша: Некрестещихся двѣма перстма, Вѣчному проклетю предаша. И они полагают то проклетие низачто. Да и нас грѣшних ведут со собою под тоже проклетје.

лд. А неповинующихся странному јих ученю: и непријемлющих Новия веры, они Никонови ученици мучат лютими мукавими томльеньми: и ругаютсе всаким руганјем безчловѣчним, а сти агли и отци такова ругательства и нечловѣчества и над Богоотступникми отнюд нетворили | но аще кто впадет въ кое прегрѣшевје: и они такових изправляли духом кротости, и любовю и терпѣнјем. И сам Спаситель Хс Бог наш, учил својих заповѣдеј не гордостю, ни мученјем, ни руганјем: но сам вся претерпѣ: а ти новия веры проповѣдници отнюд нетерпльиви, немилосерди, и неблагоприступни и горди. Аще јдино (sic) слово явит јим ся неугодно: и они хотят зато и душу съ тѣлом разлучити, и смерти предати. Во истину блажен он человѣк: јегоже усподобит Бог от тих таковых учительев до смерти пострадати. И блажен паче предньих мучеников у Бога обрящется. Об сем мы Бога молим: да нас усподобит от ньих пострадати и не мало отраду облегченје въ Гредущем вѣцѣ за своя грѣхы получити. ||

Поют алилуя трижди. 10

ле. Велятже говорити Алилуя трижды: а четверто Слава тебѣ Боже.]

лѕ. А за утројење алилуји быст явно наказање на Йове разпопе псковском, и тројеженцем: јегда он непослушал преподобнаго Ефросина, јеже двојити алилуя: якоже предаде јему Јосиф цариградски всельенски патриярх. И того ради кипѣл Йов въ червех и въ смраде два года, и тако душу изжил.

лʒ. И по преставльеню преподобнаго Ефросина сама Владичица Богородица, съ архангелом, и съ преподобным Ефросином, явися списателю житя јего: и повелѣ алилуя говорити дважди: а въ третије, Слава тебѣ Боже. А троящим изрече прещење страшно. |

лн. А въ Стоглавном Соборе написано: јако то латинска јерес, тројити алилуя. Неславят бо ди латинци Тројици, но четверят: Духа Стаго от Бога, и от Сина изходити велят. И тим раболѣпна Духа Стаго творят. Такоже и блажены Максим Грек во својеј кньиге пишет: наричет латинскою јересю.

Написаша: Г: Ј: Х: Боже наш.

лѳ. Въ Молитве Исусовој, Сина Божјего именовати Невелят. А Светы Иван Златоусты, въ толковном евангелю, въ неделю ѕі, пишет: Молитеся кождо вас, Гй Исе Хте Сине Божји помилуј мя.]

И въ Бесидах Агских на листу рлн. И въ посланьих Германа патха: и Григория Двојеслова. И въ кньиге Григория
11 Синајита: и Кирила || Јеросалимскаго, на листу рон. И въ прологу Генваря въ ѳі: и юня во ке ден. И въ кньиге Филофея патха: и Нила Солунскаго. И въ житю Михајила Малејина. И въ Псалтирех, и въ Часовникех.

И въ иних многих кньигах, сти отци въ молитве Исусовој, Сина Божјего вещати велят.

Отставиша истиннаго.

м. И символ веры измѣнилиже: Напечатали: и въ Духа Стаго Гда животворящего.] А истиннаго отставили. А сти отци отнюд того неизмѣняли: ни прибавити, ни убавити ничесоже несмѣли. Јакоже преподобны Иван Дамаскин во многосложном посланю: и въ соборних и въ печатних дестових, и въ полудестових: и въ кньиге Блаженаго | Максима Грека, въ главе є, къ Николаю латинцу, пишет: Гда истиннаго и животво-

рящего.] И въ кньигах Никонових правил, от слова лѳ. И въ кньиге Кирила Јерусалимскаго на листу рки, и ѱд. И въ тојже кньиге Максима Грека въ главе а. И въ кньиге кормчеј, въ послидньем числе, на листу к. Въ тих во всих кньигах, идѣже Символ положен: Истиннаго нигдѣже неотставльено.

Написаша, душе истины.

мл. Въ стихе, Царю небесны: Совершенаго Духа Стого Истиннаго неименуют: нб сице, Душе Истины.]

А нé Душе Истинныи.] И тим они сотворили Духа Стаго якоже причастника истинѣ: а нé самого Истиннаго Стаго Духа имену || ют. 12

Молитву Стому Духу отняша.

мв. На Тројицкој вечерньи, молитву Стому Духу: и ектению большую отставили.

Молятся клечащи на коленех.

мг. И молятся стоящи на коленѣх: и главы неприкланяют. А въ уставех, и въ потребникех, и въ служебникех, и въ тојже Тројицкој вечерньи, и въ стихирех, вельено: Главы с коленми преклонивши на землю молитися. А не нá коленѣх стояти.

Написаша, сила Светы Боже.

мд. Трисветоје пенје премѣнили. Въ Ирмолою, на листу тпд напечатали съ прибавком сице: Сила. Светы Боже, Стыи Безсмертны, | помилуј нас.] А древлье јеретици къ тој ангелској песни лишноје прибавляти начиналиже. И зато от Гда съ небес быст чрез отрока извѣщенје, и знаменје страшно написано въ прологу, сентября во ке ден.

Написаша, нас ради отчаяних.

ме. Въ богородичном возкресном, Иже нас ради: напечатали, Нас ради отчаяних.] А отчаяни сут бѣси. А нам грѣшним Хс Бог наш невелит отчаватися.

Налагают бремена тяжка.

мѕ. Да ониже во својих правилех, налагают Бремена тяжка, и неудоб зносима: нé по мѣре чловѣческој, и стих отец преданю. Въ потребнике, въ главе ро, напечатали канон: аще ||

12

13 инок: изидет из монастирꙗ: зато јего ї҃і лѣт непричащати, и въ церков невпущати. И указали ложно, на собора д҃, правило ѕ҃: а того тамо нѣст.

ї҃з. И въ главе ѕ҃і, напечатали канон: Инок аще въ келији поꙗст: зато епитемию положили против блудника на ѕ҃ лѣт.

Ходят без манатеј.

ї҃и. Да ониже иночески чин до конца смутили и сказили: и правила ст҃аго Василиа положили ни вочто. Ходят въ церков, и по торгом, без манатеј безобразно, и безчестно: ꙗкоже иноземци, и кабацки пропојици. И въ правиле Великого Василиꙗ, въ главе ѳ҃, въ постриженю иноческом, Мантији и Парамата на постриженикы власти у ньих | неуказано, и стихов неположеноже.

Вес церковны чин премѣниша.

м҃ѳ. Да ониже въ Покаꙗнию, изповѣди, и псалмы, и молитвы изповѣдником: и над оумервшими (sic) пращалиие и разрѣшалние молитвы: и величанꙗ на всие Господские празникы, и светим отставили.

И все дѣјство въ Божијх службах:) (sic) творенꙗ Василиꙗ Великаго, и Ивана Златоустаго, и Светаго Григориꙗ папы:) преложили на свој чин: по својем плотском мудрованю. И заютерню, и вечерню, и полунощницу, и Молебны, и Панахиды, и въ кратку, вес церковны чин и устав премѣнили.

Греческими кньигами веру изтребили. ||

14 н. Да ониже кньигы препечатали, не по преданю ст҃их отец: и всю веру изпревратили на свој разум. Указуют они на старие кньигы: Что ди въ греческих кньигах тако написано. И печатают из ньих без разсмотренꙗ, и без свидочества. Аще что и до конца худо, и непотребно: точю было бы против греческих кньиг.

н҃а. И тими греческими кньигами они православну веру изтребили до конца, будто ни слѣд православꙗ, въ росијском цр҃е до сего времена неименовался.

н҃в. И учат нас Новие веры, ꙗкоже Мордву и Черемису. А мы держим тоже преданје: которoје по се време держали твоји гдрови прародительи.

иг. Въ ньемже и чюдотворци наши, Зосима, и Саватиј, и Герман, и Филип, | и вси сти отци угодили Богу.

ид. И многие чюдотворние Иконы Бог въ чудесех у нас въ росиjскоj земльи прославлиjет.

Јеремиа и Феоѳан свидочет об нашеj вере.

ие. А сверх того и сами они, всельенски патриархи: Јеремиа Цариградски, и Ѳеофан Јерусалимски: и ини многы Палестинские власти, свидочат об нашеj вере. Јакоже въ кньиге кормчеj, на листу ⁀іе, и ⁀ѕ, пишет сице: что ди у ньих (:въ Цариграду и въ Јерусалиму:) конечно правоj вере от Агариан насилjе и погубленjе: и церквам разоренjе и запустѣнjе. Но точю jедин на всеj всельеноj владика и блюститель веры християнския, велики Гдрь Цр̃ь Московски, Благочестием всѣх превзиде. И всйе || (:благочестиа части или крипости:) во твоjе jедино царство собрашася.] И третиjм Римом за благочестиа ради, твоjе царство назваша. 15

иѕ. Аще бы наша вера была неправа: то бы Гд̃ Бог чудес от икон недавал. И твоjих Гдрових прародительев: и Богоносних отец наших: въ чудесех небы прославил. И всельенски патриархи небыху нашие веры похвалили.

Собранjе всих постатеj.

из. И аще тулика многа свидочества нашу веру твердет: и мы въ ньеj пребываjем: то как нам нудиа ту праву веру нине покинути: и держати ново преданjе, и нову веру?

ии. А веру и ученjе таково: jеже страшно jест и помислити. Јакоже jест: |

а̃, Молитися духу лукавому. в̃, Ходити по татарску, без крестов. г̃, Сина Божjего називати грѣшним. д̃, Возкресениа jего неизповидати. е̃. Креститися щипотю. ѕ̃. Истинны крест отринути: а криж латински почитати. з̃. Алилую четверити: и прочна jих неугодна Богу мудрованиа держати.

иѳ. То разве и Креститися нам будет изнова и Светие чудотворци и угодникы Божjе из церквеj будет изринути вон.

Дилема. Наша вера, или jест Неправа или Права.

л Аще убо мы по се време держахом неистинну веру. Аще-ли они быша православни: явно яко и мы православни. ||

16 **Друга част Челобитны.**

Об Греческом Невижеству, и Темности.

ѯа. Аще пак и они быша, и мы јесмо православни: то почто у нас праву веру отнимати тим: јиже *сами ничесоже незнают: и конечного ученіа и изправльеніа въ вере потребуют?*

ѯв. Всим бо нам јест іавно: а најпаче тебѣ великому гдрю вѣдомо и извѣстно: Коково јест у ньих изправльенје.

Греки неумѣют Креститися.

ѯг. И сами бо лучши Гречески учительи (:когда пријезджают въ руску землю:) *ни један лица својего прекрестити неумѣјет.*

Греки ходят без крестов. |

ѯд. И ходіат без крестов.

ѯе. А у нас невѣжы и селіани дивіатся јим и веліат: Что ди они наричутся палестинскими Властми, и Патриіархми, и Пастирми, и Учительми: и въ ину землю учити пријезджают: а сами ни лика својего прекрестити неумѣют. Ино то чесо они нас Селіанов научити могут? И каковoго нам от такових научитися веры изправльеніа?

ѯѕ. А Божје пак Писмо, Неистово крестящего ся, наричет отметником Креста Христова. И пишет сице: Аще ди кто лѣностю, или необреженјем и невѣжеством својим неизправліајет креста на лицу својем тој отмѣщется Креста Христова, и предајется діаволу?]

Греки веру згубиша. ||

17 ѯз. По истине ти патриіархи (:Јеремиіа и Өеофан:) сказали об Гревех не мимо дела. Јако де у ньих права вера, от насиліа поганых Турков, до конца изсякла. И в лѣпоту убо пријезджают, учитися правие веры, и вавикати благочестю: да будут доволни во својеј странѣ иних учити.

Греки приходят на Рус, по сребро.

ѯи. По истине ти нинешни Гречески учительи пријехали на Рус: не веры изправліати: но злата и сребра собирати: и народ изтощати.

Греческому ученю, и нашему стројеню ругаются иноземци.

ѯѳ. И нине многи иноземци (:видещи у нас, от јих Греческого нового ученія, въ вере сметенје, и церквам несмиренје | и повседневно премѣнянје:) посмѣвают нам, и велят: Будто мы по сию пору, веры незнали. А будет ди и знали: и нине заблудили въ том: јеже ваша ди вера и кньигы премѣньены по новому: и съ предньими вашими кньигами въ ничемже несходятся.

о. И мы супрот јих руганю неимѣјем чесо отвещати: потому, яко они видещи нашу необстојност, поносят нас делом. Но точю тим противимся јим, и велим: Јеже у нас права вера, от крещенія руского народа, до Никона патріярха, стояла непорушно. И твојему великому Гдрству от иноплеменников разоренія: ни церквам запустѣнія: ни јеретического раздиранія: ни кньигам изтребльенія, небывало. И у нас измѣнитися правој вере небыло от чесо. ||

Греки нашу веру грамотами посвидочиша. 18

оа. А сверх того, ту нашу праву веру посвидочили всельенски патріярхи, и всие палестинские власти, не́ въ једно време. И они до конца у нас истинно православје похвалили: и писму предали: и печатми Царскими, и руками својими, утвердили: и въ соборној апостолској церкви положили: якоже первлье повѣдахом из кормчие кньигы.

Греком веру згубити, не́ дивно.

ов. А јим пак Греком, праву веру, по се време, изронити не́ дивно. Поньеже живут тако много лѣт, посред безбожных Турков, во всяком озлобльеню, и въ невольи. И веру христіянску держат, дны своје откупающи. | И многи монастири, и церкви у ньих посташа, въ конечном разореню.

Римляни Греческие Кньигы добрие сожгли: а блудние напечатали.

ог. А кньигы у ньих Греков, којe предньего Благочестивого изправльенія былы (:послѣд Цариградского взятія:) Римляни отнели: и препечатали у себе, по својем латинском обычаю: и тие јим своје латинские кньигы пораздавали. А јих греческие кньигы сожгли. И об том свидочит, въ кньиге својеј,

Блажены Максим Грек. А у нас милостю Христовою, по сэ време того небывало.

Гречесние и Рукописние кньигы от јеретиков скажены.

В само да време С͠тих отец кньигы скажены. А Рус дóзно (sic) потом окрещщенà. А из кóјихже печатали.

од. А которие *Старие кньигы* у ньих Греков јеще јесут: и тие кньигы *от јеретиков многы изпорщены. Насьвно въ иних* || *многю хулного плевела.* Поньеже во време тих старих кньиг, въ Грекех, јеретиков, и богохулников, и образоломцев было много.

ое. Да и нам тие Гречеспие кньигы нине стали всим явны: Что оны от јеретиков изпорщены. Поньеже въ руских наших печатниках кньигах до сего времена, *покамьста из греческих непечатали*: никоторие подивкы, ни зазора небывало. А како почали печатати из Греческих преводов: въ тих нових кньигах обявилося много хулних ричеј. Об ньихже въ

19 кратку више сего изјавихом.

Молба, ко Господарю.

оѕ. Милосерды, Благочестивы, Богом избраны велики Г͠дрь ц͠рь и велики к͠нзь Алеѯѣј Михаиловичь: всея великия и малыя и бѣлыя Росији самодержец, пожалуј нас. |

Невелй у нас тим новим учительем, и всельенским патриархом, нашие истиние правие веры измѣнити, ни порушати, чтобы нам Г͠да Бога и Спасителя нашего Јсуса Христа, Царя Цареј, и Господа Господеј, непрогнѣвати. И во вѣкы безконечною мукою осудьеним небыть. И тою новою верою прародительев твојих Г͠дрових, и С͠тих Отец, непосрамити. Иноземцем и хулником нашие християнские веры въ пред дерзаня неподавати.

оз. Вели Г͠дрь нам быти въ томже Благочестю: въ ньемже Чудотворци и началници наши, Зосима Саватиј, Герман, и Филип, и вси С͠ти Отци угодили Богу. И вси прародительи твои Г͠дрови Богоугодно преповели дны своје. Что бы нам под запрещенјем и клятвою С͠тих Отец небыти. И во вѣкы зъ душами и съ телесми непогибнути. ||

20 Мы волим умрити, неже церкви слушати.

ои. Аще ли пак твој великого Г͠дря и Ц͠ря Гнѣв на нас грѣшних излијется: и нашу праву непорочну веру тим новие веры проповѣдником отняти у нас: и чудотворцев наших, и прочних С͠тих Отец предање измѣнити попустиш: И об том тебѣ великому Г͠дрю јесмо первлье въ челобитној писали и нине тоже пишем.]

Лучше јест нам временною смертю умрити, неже вѣчно погинути.

п. Или аще нас ти нови учительи огню и мукам предадут: мы апостолского и отеческого преданиа измѣнити нехощем во вѣкы. Г҇дрь ц҇рь змилујся, пожалуј.

Конец. |

Прѣче́т Постатѣ̂ј сеје́ Челоби̂тны.

Друга част Челобитны: вса супрот Греком.

Завершенје.

Молба къ царю: супрот кньижним изправам. | Мы волим умрити, неже церкви слушати.

Конец.

Ко Г҇дрю Преосвещеному Корнилию Тобо̂лскому, и всея Сибири Митрополиту.

Челобитје, и поклон работкы.

Вѐлики Светителю, Милостивы Г҇дрю.

Чу́детсе люди, и прашают: ¦За что́ јест Госпо̂д въ миру вса́кому гри̅ху́ и непра̂вде бы́ти попустил? И на̂то отвещу́јет пре[?]снијши церкви просвититель, и вѐлики учитель, Свѐты оте́ц Августи̂н, и велит: *Лу́чше јест ди Бо̂г бы́ти су̅дил, из зла́ добро́ сотва̅рити: неже никако́вомуже злу́ бы́ти непопу̅шщати.*]

Опри̂чно пак и об Јересих да об ра̅здо́рех прашают: За что́ јест Бо̂г и тим бы́ти постил? (sic) И па̂то опѐт отвещу́јет
22 *Јеретически* || *Мла̂т*, то́јже свѐты Августи̂н: За̂то ди јест Бо̂г
ра̅здо́ром бы́ти попустил: да до̂бри ра̂би бо̂жји обявятся по
својеј крѣпо́сти: и да се обличит скри̂гы мед нами смра̂д. И
за дру́го: *Да се невижество от цѐркви оджене́т.* Јереси бо
(:велит он:) от глубо̂кого лѣно́сти сна́ нас возбудяют: ко тру̅ду́
опоминают: ко чтѐню свѐтого пи̅сма́, и къ пресматра̂ню да
разбира̂ню пра̂вих на̂шего Богочѐстия тител, и вѐтхих християнства знако̂в (:јихже пе́рвлье невѣдахом:) принудяют.]

Попушщајет адда Бог ра̅здо́ры: Да до̂брих за̅слу́гы расту̂т. И да се Истина свитлије обясниіјет. Истина бо, чи̂м ве́ще от. супротивников бывајет борсна̀: ти̂м се лу́че разумијет: и крѣпчије се подпирајет: и постајет свитли̂јша. Камен со желизом скреса̂н порадијет ого́нь. | Бо̂жји про́мисел обыкајет из яда изнимати вра̂чество.

И нине аще бы кто̂ опросил: Зачто́ јест Бо̂г сему ра̅здо́ру въ ру́ском на̅ро́ду бы́ти попустил? Мед и̂ними при̅чинами зъ

йстиною мóжем мы̂ отвещáти и сию прич́ину: Зâто, *да вáшы* (:ô преосвещêны владико:) *архиjерêjские зáслуги пред Господом умножáютсе: и да се ӣстина и благочêстjе свитлиje обяснйет.*] Всегó бо архиjерêjского собóра властйта опрáва и настоjâнje jéст: Рāздóры изводйти: а Ӣстину и Благочêстjе укрипляти. И твоя свêтóст на сие дéло со всáким усêрдjем нāстójит. Зâто и я чêрв, на твою пастирску ко всим рáзумним христóвим овцáм милост и любóв: и на твоюже об заведêних душáх печâл: дерзнýх понадêятисе: Jеже твоя свêтост и нáшие || сеje 23
смирêние рабóткы нехóщет отринути, но зъ милостю прияти.

А об нáдобности пак сего дêлца: и об моjej негóдности: зачтó я сице окáян и недостójен, сего дéла коснутисе помисликх: об тóм, въ йскерньем зде наслидующем припомйнку и приговору, прич́ины jесут изявльены.

Прими (:Милостивы господâрю:) нáшу простоту: кáко те Христóс настáвит. А я jего Господа мóлю: да нам те здрáва и долговêчна сохраняjет.

Амин. |

Об Рāздóру, и об Jеднóсти церкôвноj,

ПРИПОМИНОК.

Къ Велепочтовâним Отцéм, Ӯноком Соловêцким. На jих челобитjе къ Вêликому Гдрю пóслано, во рôs году. Jурко Крижанищ, прозвâнjем Сéрблянин Смиренó Челом Биjет.

ā. Во име Гда нашего Jисуса Христá: амин. Велепочтовâни отцú и госпôдjе: милости от Гда Jисуса Христá: и просвêщêния от Свêтого Духа: и любви и покôрности ко свêтоj повсудноj цêркви: из сéрца вам желю.

в̄. Пришлá бо ми jест до рук вáша, къ црскому величеству (:во рôs году:) пóслана Челобитна. И я недостôjны и послйдньи въ чловêцех, из чистие любви, хощу зъ Бóгом вáшеj чéсти и свêтóсти смиренó припомē || нути, или нá памет 24
привестú, нúкулико полéзных ричêj, вáм и дāвнó добро вêдомих: нó (:како вúдю:) за сие врēмé забывених. А вы̂ Боголюбиви отцú незгорд́ите прияти рúчи, от мене мêртвого псá: какó дрêвле незгордил рúчи прияти Моjсéj от Jéлина и жерца йдолского: и Валаáм от скотины.

г҃. Или паче приимите челобитје и молбу от грѣшника: јиже издавна желиахи у вас пребывати: и вашими стыми молитвами спасатисе. Об том бо јесем зде въ Сибири и челобитје подавал, и много молил: да бы ме велики Гдрь повелѣл къ вам превести. И свидоки ми јесут въ том Гдрови началники. Но немогох добыти чловика: јиже бы был моје сользы и челобитје къ црскому величеству послал или донесел.

д҃. А когда пак уразумих ваше прелещенје, и от светые церкви отступленје: сердечно | јесем протужил и рекел: Како јеси опала зъ неба денница: иже рано возхождаше? И аще свѣт, јиже бише въ нас, тмою поста: тма сама кулика будет?]

е҃. Зато о многочестни отци: хощу вам на памет привести (:јеже вы и сами луче от мене разумијете:) что јест Церков Христова. И јеже извони церкви нит можно спастисе. Второ: Како јест раздор велик: и от всѣх највећшы грѣх. Третје: Како вы неимијете церкви: и въ нијединој церкви ниасте. И спастисе вам нит можно: аще се неповернете къ церкви. Четверто: хощу вам смирено предложити слабост вашего основанија: на ньемже вы зидјете своје спасенје.

ѕ҃. Приимите отци свети зъ любовю рич: иже къ вам говоритсе от любви. И возпомньитеже си, и добро паметујте ону стого Августина рич: јеюже нам || сты отец подајет знак: по ньемже всаки чловик может познати: Каков дух въ ньем говорит. Пишет бо сице: Древлье ди, когда апостоли полагаху руки на новокрещение люды: они пријемаху Стого Духа: и говориаху всакими језыкми. А ниине пак когда мы руки полагајем: небывајет такoво чудо. Аще адда ниине небывајет чрез такова чудеса, об приходу Стого Духа свидоство: откуд может всаки узнати, јестли прииял Светого Духа? Да опросит всаки својего серца. Аще любит брата: пребывајет Сты Дух въ ньем. Да видит: *јестли въ ньем любов Мира и Једности*: *любов церкви по всем свѣту* разширены.] Тим знаком и вы велепочтовани отци можете узнати: Каков дух говорит во вас, и во мнѣ грѣшном: и во всаком чловику.

25

Гдѣ Једност: тајно Светы Дух.

з҃. Али можебыт велепочтовани отци хощете | речьи: Кто јеси ты, да мы тебе послушајем: или да твоје писмо въ руки возмем? Нато да вам отвещајет первлье Светы Златы учитель: јиже јест на листѣ к҃, ко Коритнином, въ бесиде н҃і, сие от всакого злата дражшы ричи написал: Јакоже ди въ једном дому, тако јест нам треби въ церкви жити: јакоже ди въ једном тѣлу тако всим пребывати. И крещенје бо наше јест

Златоуст об Једности.

Једно́: и трапе́за једна́: и студене́ц једе́н: и створе̂ње једно́, и Оте́ц једе̂н: Зачто́ се адда́ раздили́хом: аще нас тули́кы ве̂щи собира́ют? Зачто́ се разто́ргнухом? Пла́ча јест досто̂јно сие на́ше устројѐње. Та́ко зло́ дру̑г о́т друга јесмо отто́ргнье-ни. Тре̂би нам би́ше једного́ тѣ̂ла подра̑жа́ти совку́пльење. *Та́ко бо и от ме̂нщего бо́льшы приобрести мо́жет.*

.н҃. Аще бо Мојсе́ј от те̂ста својего́ (:му̑жа неве̂рна, || и жерца идолского:) научи́л се јест ни́којего поле̂зна сове́та: јегоже са̂м невѣ̂даше: кули́ко па́че и въ це̂ркви то́же бы бы́-ло? Али вели̂ш: зачто́ ону истину вѣ̂даше неве̂рны; а невѣ̂-даше духо̂вны? За̂то: да бы вси́ увѣ̂дали, јеже Мојсеј би́ше чловик, хотя́ јест мо́ре пресѣ̂кел: хотя ка́мен пребил: Бо̂жије по́мощи потре́боваше. И она де́ла не́ чловические би́ша по-ро́ды, но Бо̂жије си́лы. И ни́не аще неговорит поле́зних ве-ще̂ј о́н ни́кто: дру̑гы да востанет и да говорит. *Хотя будет меншы а говори́т что полезно: утве̄рди ра́зум. Хотя и от ве̂рло злоче́стих бу́дет: незго̂рдят.* Никто́же бо из си́х ни́т на тулико оддалье́н от и́скерньего: како̀ далеко́ би́ше отраз-нье́н те̂ст от Мојсе́я. Али Мојсе́ј немни́ше за̂то, небыти до-сто̂јно јего послу̑шати, но и прии́ сове́т: и повӣну̑се: и въ кньи́гы въпӣса (sic). И не срамова̂ше се того исто̂рији пре-да́ти: хоте̂щи ти̂м мно́гих Гордли́вост | повали́ти. За̂то како̀ на столпу, въ кньи́гах то́ написано оста́ви. Вѣ̂даше бо: јеже мно́гим потре́бна хотја̂ше би́ти исто̂рија.

Мојсеј жерца слушајет.

Мојсеј незна, јеже неверны знал.

26

.ф҃. *Непрези́рајмо адда́ и мы̂ они́х, јиже нам потре́бна со-ве́тують: хотя́ и от ни́зких бу́дут: хотя́ от ху̑дих.* И не-мньи́мо, оно једи̂но, јеже мы̂ прино́сим досто̂јно всачески быти держана. Но оно, јеже се явит поле́зно, от вси́х да се утвер-ди́јет. Мно́ги бо от ту̑по зре̂щих мно́га вѣ̂даша бо́лье, неже они́ јиже би́стро зри́ша: за̂то јеже те́рсиша се, и приира̄в-ли́ша се. Мы̂ адда́ от киченя всакого, и от гордльи́вости осло-боди́мо своје ду̑шы: и смотримо, не́ да на́ша токмо во́ля ста́-нет: но́ да по́лзен (sic) сове́т влада́јет.]

Негорди́мо и мы добрим Советом.

.і҃. Та́ко све̂ты отец за̂ме отвещу̑јет, а я пак и са̂м јесем до̂лжен изповидати: и изповидаю сво (sic) прелюту нудю: яже ме || къ сему делу опоминајст, притискајет и силит. Четерна-десте бо лѣт, юже преживох, и јеще до вольи Божјие живу, въ сеј Сибирскoј вузе: Богу всемогущему многогрѣшен: а все-му мир· безделен, некористен, и непотребен. Никтоже бо от мене неизпрашајет, никаковаже руկоделия, ни послугы, ни со-

Погребсти талан то грих.

27

вета, ни помощы, ни работы, а Божіа и царска милост питајет ме тако безделна: будто нику скотину въ котцу̑: *а то къ чему иному, неже іъ закланю?* Зато и окаяны премишляю, и боюсе, и трепещу: когда придет оного мојего заклания време (:јеже неможет быти далеко:) да ме владика неопитајет, об напрасно потротеном времену: и об погребеном талану: и да неречет: Рабе худобны и лѣнивы, вѣдал јеси јако из жню гдѣ не сѣях, и беру где несипах. Треби адда биише теби предати | моје пинезы премѣнником: и из пришедши взял бых своје зъ лишком. Возмите адда от нього талан: и дајте оному јиже имијет пет таланов, а некористного раба изверзите въ воньску тму. *Тамо будет плач, и скерітанје зубом.*]

ıа. Али јеще хощете речьи: Мојсејево дело бише въ ветхом завету: мы того несмотрим.] Смотрите адда и слушајте: Что јест учиньено въ новом завету. Павел бо ко Галатіаном

Петер Павла слушајет.

въ главе в̃ пишет: Како Петер идаше зъ необрѝзаними: а потом убоявши се никих братов: пришедших от Јакова из Јеросалима въ Антијохию: отлучаше се от необрѝзаних христіанов, и нехотише зъ ними јисти. И прочии ди из обризаних жидов христиани, и Варнава, Петра гледещи, заведоша се въ оно лицимирство, и зъ ньим купно || лицимирствоваша. И из ди Павел

28 Апостолски спор.

узривши: јеже *не́ право поступаша къ истине еванıелској*: *стах супрот Петру въ лице* (:*бише бо зазорен*: *или обличения достојен*:) и пред всими рекох му (:*и обличих јего*:) аще ты сам жидовином сущ, поинородску живеш, а непожидовску: зачто принудијеш иние народы пожидовску жити?]

Петер пријемльет обличенје.

јк. Ото видите отци: како једен апостол обличајет: а други молчит, *и покорно пријемлет обличенје*: А смотрите пак: *Кто* обличајет: *И кого* обличајет: *и Кто* обличенје терпит и пријемльет.

Павел послѣдньи временом апостол: и неизвистен людем апостол. Вѣдаху бо об ньем вси: јеже недавно јест Христово име изгание: а невѣдаху кто бы јего был апостолом поставил. Но́ он сам об себи свидочаше. И они сами | јего дружина, јиже зъ ньим быша, когда ји јест Господ позвал: видиша ди товмо блиск, излекнушасе: а гласа ди Господньего неслишаша.] Сеј адда Павел, вчера христианов гонитель, а днес апостол (:али јеще христианом не всим освидочен, и неизвистен:) пред всими антијохијские церкви христианми обличајет мужа којего?

ıг. Оного јиже јест со всими апостолми, и учениками (:чекающи Светого Духа:) *въ собору на первом мисту сидил. И приял јест просвищенје и крипост Светого Духа* не меньше от иного којегоколи апостола; аще не паче богатије и обилније от всих. Меньшы обличајет вишшего.

ıд. Којего мужа? Оного, јегоже јест Христос чрез Андрея позвал: и купно зъ Андрејем *најпервлье апостолом учинил.*

ıе. Којего мужа? Оного, јемуже јест Владика || обещал: јаз умолю отца, *да неоскуди вера твоя.*] 29

ıs. Којего мужа? Оного къ ньемуже Господ ревел: Ти јеси скала; и на тој скале хощу созидати свою церков: *и врата адска неодолиют јеј.*]

ıз. Којего мужа: Оного, јемуже се јест Господ по возстаньеню најпервлье показал: како *всих верховному*, и како *от всих веры достојнијшему.*] Тако бо ту причину сказујет Златоуст: на столпцу аꙁз, и аки.

ıи. Којего мужа? *Апостолского Старишину и Христианского Благочестиа главу.*] Тако бо јего титлуют, Златоустже, и светы царь Константин: и прочии отци вси.

ıѳ. А обличајет јего Павел? како *Лицимирство му задајет: Лицимирством јего зовет*: и токмо не јеретиком зовет. | Велит бо *нé право поступајеш къ истине евангелској.*] А Старишина и Глава то все рад терпит от меншего и нового Брата.

к. Светы Златоуст разбирајет сие мисто, и велик (sic) поньеже ди Павла јеще христиани јеще не вси знадаху: и многи јего за апостола приати нехотиаху: зато ди *по смотреню* (:то јест по тајном съ Петром совету и разуму:) Павел обличајет: а Петер терпит, въ нимже невиноват: зато да бы вси съ того узор прияли и рекли бы: Ото гледи: сам старишина јего слушајет: и не пискнути къ ньему недерзајет. Знајет адда јего быти веры достојна.] Златоустова об апльском спору дума.

Тако светы Златоуст лѣпо и прилично къ вещи.

ка. А светы пак Августин инако: и нé меньше Благочестиво, изказујет то || мисто: и велит нé по Смотреню ди, ни по тајном Совету: нó по простој истине, и по рисноте, учиньено быти оно обличенје. И Петер ди по истине бише виноват, али виноват: нé јересю, ни блудом којим Благочестю супротивним. Прóч бо и далеко от нас, мньити: да бы верховны апостол, по туликом Господньем обещаню, и по Светого Духа приатю, су- 30

прот Благочестю, и супрот евангелскоj истине, был могел поблудити. Но преступльенjе ди jего бише, нико обычно презренjе: и бише jеден из лехких грихов: об какових jест написано: Праведны ди седем крат въ ден опадаjет.] Тако свети отци: хотя различно, и мед собою супротивно али вим оба два благочестиво разбирают и учет.

кв. Зде примещаjете вы отци. Ка́ко | не токмо ти апостоли, Павел супрот Петру: но и ти Свети Отци, Августин супрот Jеро́ниму, и Богослову, и Златоусту: не́ мал но велик спор чинет, а по всем том Любов у ньих все премагаjет. И хотя супротивника думают: али друг друга неосудяют, и неjеретичет.

Стих отец об апл҇ском спору спор. кг. Треби бо jест вѣдати: jеже Августин бише Jеро́нима чрез лист об том мисту опитал. А Jеро́ним jему отвещал тако, какѐ Златоуст учит. Августин пак опет отписал: и того разума непохвалил. Jероним отписал: Jаз ди от светого отца Григория Богослова научихсе тако разумити (:Богословов бо ученик бише Jеро́ним:) и ты ди како дерзаjеш туликого отца наук отмитати?] Нато Августин отвещал, и пишет сеj разум: Jаз ди Светого учителя Григория почтую: али въ сеj ||
31 по́стати несмѣю зъ ньим, ни с тобою Jерониме, jеднако думати. Невидишли бо: како ты хощеши Петра от лицимирства очистити, Павла тимже, и горшим лицимирством виновата чиниш? Jе паче самому Божиjему писму, и Светому Духу лицимирство и неистину задаjет. По смотреню велиш (:или просто рекши по совету и стаканю:) дѣяше се он спор. Аще пак нам волно будет, Светого писма разум по смотреню изказовати: то юже надалеко поjдет. Тим бо путем можем мы и прочна писма всака (:по смотреню:) на ин, и на супротивен разум превлачити. Гледи бо зде. Аще се то дѣяше по смотреню, а не по рисноте: послидовно будет, да Петер въ ничемже не будет виноват. Аще пак Петер небудет виноват, Павел по нудьи будет не токмо лицимир | ством, но и клеветою виноват. Пишет бо просто, и без окружения: Петер ди. (:*Катеіно смéнос ѝн*:) *зазорен*, обличения достоjен бише. И неправо къ евангелскоj истине поступаше.] Аще адда Петер нит виноват: извистно послидуjет дабы Павел был не́ токмо лицимирствовал, но и просто солгал, и Петра оклеветал. А jеже пак Павел пишет, то сам Светы Дух пишет. И тако надалье та вина не́ на jедином Павлу остаjет, но и на самого Светого Духа относитсе. Какѐ Светы Дух дабы был Павлу повелил, клятву на Петра написати.

Лучше јест адда нам Смотрени, и тајних Советов, незатива-
ти: и просто Светому писму веровати: јеже Петер бише ви-
новат:] и прочно, како юже повидахом.

кд. Зде аще вы отци мене опитајете: съ ким и думаю? Со
Златоустом ли или съ || Августином? Ја вам отвещую: аще бы 32
нине ти Свети отци из неба къ нам пришли: и зочивши се,
об том бы опросу разпитавали: и верую јеже бы Светы Зла-
тоуст тоже рекел об себи, јеже јест написал об Мојсею: За-
то ди јест Бог на Мојсея попустил оно незнанје: да бы вси
увѣдали, јеже Мојсеј бише чловик:] и прочно. И нине ди
аще кто говорит вещы на (sic) полезны: другы да говорит.
И аще вам из повидах что менье полезно: Августин вам по-
видајет что полезнијше: јего слушајете.] Очивисто бо јест:
јеже Августин, въ сеј пбстати, зъ болшим Светого Духа да-
ром говорит: и ладније згадијетсе зъ разумом Светого писма:
и правије поступајет къ Евангелској истине. Али зато неосу-
дијет Августин јересю Златоуста, ни Јеронима, ни Богосло-
ва | ни онихже јиже волет зъ ними једну державти. А навла-
стито въ том неможет страна страны осудити. Зато јеже цер-
ков нит об том ничесоже разсудила ни докончала. И тако
волно јест державти ову, и ону страну.

Златоуст рекел бы зде: слушајте Августина.

ке. То пак все и вам отци предложих: нехотещи тие споры
докончати: но хотещи вас опросити: и от вас зъразумити: Что
вы мньите? Зачто јест Бог то обоје, а тако велико, прение,
во Светих апостолех, и во Светих отцех быти попустил? Ја
невѣм, что вы мнѣ хощете отвещати. Али добро вѣм что Златоуст
отвещујет. Како бо јест Господ на Мојсея попустил оно незнанје,
и от балваномолца наученье: Зато да бысмо мы вси истину и прав-
ду ради пријемали: хотя она придет из недостојних уст: Тако то-
же и верую: јеже Господ и на Петра попустил || јест оно пре- 33
зренје, и от Павла обличенје: (:и на Богослова, Јеронима, и
Златоуста, того презрени и обличени менье приличен разум
и сказанје:) нé зачто ино паче, неже зато: Да никтоже об
себи превисоко недумајет (:хотя будет Петер, хотя Богослов,
хотя Златоуст, хотя Никола:) и да немньит кто небыти можно:
да бы јего кто из ньжших (sic) и злочестијших, немогел
чесо гъ душному спасеню користна научити.

Зачто Бог попустил тие споры.

кѕ. Јеще хощете ко мнѣ речьи: ты јеси простак, а не
пастр ни учитель. И сверх того иноземец: и некрещен но

обливан: и латинески јеретик. Како адда чиниш себе сам нашим учительем?]

Нато вам а отвещую перво. Съ кулико се дотичет римские јереси: а нисем тако тверд Латинник, да небых рад и готов был причаститисе от светие Московские | церкви јерејев: токмо да бы ме они хотѣли прияти, без крещения а за второ, јесемли а крещен: об том вам хощу въ произходу повидати. А хотя бых пак а и небыл крещен: кончи заисто немогу быти от вас на дальe отразньен неже бише Јетор болваномолец, и жерц идолски, от пророка Мојсеа а за третие (:јеже се дотичет проклинания јересеј:) а пријемлю, и целую всакие Руские церковние и Светих отец кньиги: которие се читают въ церквах. И все јеже јест въ ньих веровати повельено: то и а верую.

И всакие јереси, которие въ тих кньигах обритаютсе осудьены и проклеты, и а осуждаю и проклинаю. А именно *проклинаю же и Римские или латинские сущие јереси*.] Сущие велю, а незатѣмны и склеветаны јереси. Сущие јесут јереси:
34 луторска, калвинска, хусова, и тим || сподобние. Тие бо бишя въ латинском језику (:али не от римлянов:) затѣнны (sic), а обритаютсе въ никих руских (:али не въ церковних:) кньигах, никие на латински народ напрасно затѣмны вины и клеветы. И задают јим јерес, где нит јереси: и потварают јих веровати, или чинити, чесо они неверуют, и нечинет: и велет проклинати, чесо нит можно, без великого нечестия проклети, хощетели тому указ видити?

аз. Въ Кириловој кньиге на листу е, јест написано: *Јеще ли ди јеретиче велиш, да бы Павел и вси Светци, со Христом на небу были?*] И таможе шестнадесте крат јеретиками зовет оних, јиже веруют, јеже Светци Божји Лице Божје видет.] Об томже много сѣчет се и *Безименны* писатель кньигы об вере: и *Елисеј Плетенецки: и Кијевски патерик.*] |

А а пак волю веровати церковним кньигам, јеже сице поют: *Ние ди разришил се јеси Павле апостоле, къ непрестанно от тебе жельеному владике. Зъ ньимже какд слуга водворил се јеси Павле. Ние не въ гаданю, не въ зерцалу, от тебе зрит се Христос: но паче зрит се от лица въ лице: и совершен разум. Божества теби откриваjет.*] Тако вса соборна апостолска церков изповидаjет: и а зъ нею тоже изповидаю. А не проклинаю и нејеретичу всеје церкви, ни

иниже Богу и Светцем јего чест воздают: и блаженство Светих душ изповидают. А ти пак учительи: Стефан *Куколь*, Елисеј *Пистѐневичи*, *Патерик* Кијевски, и Безименны *Вѐремик*: хотещи латиню проклети, всу церков проклинают, јеретичет, и антихристовим духом називают: како и вы отци јеретичите всу церков. Светого Златоуста високо || пре- 35
хвалиют како: да бы јим он велѣл тако всу церков хулити. И житје јего печатают, хвалет и веруют все цѣло: токмо јединие повисти (:об *Аделфии епископа видьеню*:) неверуют. Въ ньеје же нам Светы отец јуже из неба проповидајет своје, и вѣсих Божјих угодников блаженство. А ти пак учительи ту повист (:на своје осудьенје:) въ кньигах печатают: а неверуют јеј. И тим сами об себи признавают: јеже лажи печатают, али Бог јим нит попустил тоје историји извер-чьи, ни тоје истины подушити. Историк бо јест истина: а они сут лажльиви. *Аще бо јест лаж: зачто ю печатают? Аще ли јест истина: зачто јеј неверуют?* И вы отци зачтоже јеј неверујете? *Аще ли и вы и они верують: зачто адда латинский народ и всу церков, за тоје истины верованје, јеретикми зовут,* | *и проклинают?* Зачто об том непотребен спор и раздор чинет? Такових адда Благочестивих јересеј и нехощу проклинати, но аще јест треби и јеретиком зватисе, таковим хощу быти јеретиком, каковим Павел себе зовет, говорещ къ Филиксу: Изповидаю ди теби сé: јеже по путу (:јиже зовут јересю:) тако служу Богу: верующ всé, јеже јест въ закону, и въ пророцех написано.] Дѣянија въ ҃кд главе. И къ Агрипе: Знают ди вси Жидови: јеже по најизвистниjшеј *нашего Благочестија јереси*, живох фарисејец.] Дѣяния глава ҃кѕ. Таковим адда Благочестивим јеретиком, съ Павлом, и я себе быти изповидаю. А по обычном пак тоје ричи (:*јерес*:) разуму: које сут всаких народов (:а имено латинские:) сущие и нечестиви јереси (:а вѣм, и признавају никие таковы быти латинские:) тие и проклинаю. А које сут тие: и кулико јих јест: об том ||
бы предложито было зде въ предговору сказовати. А скажет се аще Бог даст, опослије. 36

кн. А јеже се дотичет учительства: и нечиню себе учительем: но изнону свој мѣрни таланец: за изјавльену јуже причину: Можебыт бо обрещетсе кто из самих пастиров и учительев: јиже нашего подвига непохулить (sic). Вѣм много быти въ сем славном Градтву пастиров и мужеј иних кньижних и учительев.

Али зде въ Сибири невидим ни једного тако мужа книжник
јиже бы се приял сего потребного дела. А видю цѣлы мона-
стыры једною въ вами прелестю обмамльени. А ини себи и
руки отсѣкают: да бы јим се незнаменити щинутю. А ини и
чудеса и явленје себи от ангелов бити учинено затинают.
А когда дело новидают: являјетсе, јеже не от бѣлих, но от
черних | ангелов, учиньено јим бѣ явленје. И не мирских лю-
деј многи сут тоже омракою заведени и ужесточени да се не-
хотет исповидати, ни причащати. А ини стојет на среде: и
неведут къ којеј стране пристати. Мамит бо и лудит јих слова
Светцев во вашем Монастиру просиявших, Зосимы и Сава-
тия. Како да бы били Зосима и Саватиј нас научили, архи-
јерејские власти, и собора непослушати: и церков Раздирати:
јеже тим Светим Мужем нит ни на мисли било.

Изъ таковых двојальиних людеј ниши и мене черви опращаша
и опрашают: жельещи се научити пута истинаго. А и нак
всякому отвещую оною евангелскою ричю: *аще кто церкви
неслушајет: да ти будет якоже поганим и митарь.*] И со
светим Августином отвещую јим: *Небудет ди иным Бога ко
37 *отца он, || јиже неводхотяв церкви имищи въ матер.*]

кѕ. Знаюже и видих архијерејско обличенје, Кньигу жез-
лову: въ ньејже јест та ваша омрака, Благочествво, премудро,
крипко, и преобилно прекрена. Али при теј кньиге, и сеј
наш труд небудет излишен. Можно бо јест гъ добру добра
придити. И једно добро непачит другому добру: но обоје се
крипит въ зајем једно от другого.

л. Али поньеже нам прииаде Беседа об учительству: добро
јест треби и вам, честныј отче келарю Назарию, и отче каз-
начею Геронтию, спомянути об себи и помнити: јеже и ви
јесте подложньих вам душ учительи: равно како всаки епи-
скоп јест својеје власти христианов учитель. И како от јепи-
скопов, тако и от вас, хощет Господ разчета спрашати, об
подложних вам душах. Тако | бо Павел повидајет въ Евреј[е]м
въ главе ѓг. А ниже пак ви не једином својему монастиру:
но и всему народу, сами себе учинисте учительми. Зато аща
аще хощете учити вес народ, треба вам јест къ учителству
то въ себи имити, јеже морајет имити всаки епископ. Слу-
шајте пак, что Павел велит об епископех: треби јест да епи-
скопу бити διδακτικόν: учителю, или научному. Къ
Тимоѳ: лист а, гл: г.]

И къ Титу: Треби јест ди Епископу быти не превзетому, или охъломy: но держещему верно ученія слово: *Да будет мощен и напоминати въ учению здравом, и противоещих се обличати.*]

Светы Златоуст на сие место велит: Когда бо ди того нит: все погибајет. Аще адда кто неумијет борити се со врагми, ни плънити всакого разума || въ покорност Христу: таков да 38
будет далеко предстояти от учителского престола.]

ма, Зде вы отци мислите об себи: какова јест ваша мудрост, и ваше знанје. Когда, где, и от кого учисте се вы: Что јест богословие: и како достојит разумити Свето Писмо? Аще пак сами неучистесе: како можете народ учити? И јеже јест страшнијше: како дерзајете всу соборну церков осудити?

мв. Но лихо хотя бысте вы всего мира мудрост, и всих Светих Отец, Богословје имили: хотя бысте се могли въ Јеронимом похвалити, јеже Григориа Богослова имисте учителя: јеще и то все небы вам было доста, въ тому вашему превзетю, и къ соборние церкви осуданю. Чрез церков бо апостолску соборну всегда и присно и безсумненно говорит Светы Дух | а супрот Господа пак нит совета ни мудрости. *Церкви јест Хс обещал веще, неже всим Стим Отцем.* Об отцех бо нит нам Господ заповидал својими устни ничесоже: а заповидал нам јест слушати церкви. Хотя бо Свети отци (:аще смотрим на јих учение всих купно и соборно:) все једно и тоже учет, јеже церков учит: по всем том (:аще смотрим појединy на всакого:) обритајет се једен и други отец: јиже въ једној и другој постати, инаково что, и супротивно церкви учит. Указ тому юже принесохом. Светы бо Златоуст, на никих мистех, учит: јеже ди светие душы *Бога невидет.* А Светы пак Григориј папа, и ини отци въ ньим, учет: *јеже видет.* И церков Соборна почитујет Златоуста: али непријемльет того јего учения. А приемльет церков Григоријево учение: и въписала (sic) || је јест въ 39
Пролог, на јs ден Маи. А мы пак въ тој, и въ прочиих таковиих постатих (:где једен или други отец что церковному разуму супротивно учит:) *мы велю морајем, не тою отца, но церкви слушати.* А јеще реку ничто и веще: али истинно. Аще бы се прилучило (:јеже нит, и небудет, и быти неможет:) но за приклад говорещи велим: *Аще бы се прилучило, да бы въ једној којеј постати вси Свети отци супротивно что соборној церкви учили: мы быхмо и въ том должни были не Све-*

тих отец, но Церкви, слушати:] Господ бо нам тако заповидаjет. А зде пак церков мы разумиjем, *Архиjерейски Собор всельенски въ имену Господньем Совкупльен.*] Господ бо велит: Где будут два или три *въ моjем имену Совкупльени:* из jесем посред них.] Что jест: *въ имену Господньем Совкупльен?* То jест: Не Бес | главен: но по закону (:по ад апостолском правилу:) Совкупльен. Быша бо ники и всельенски собори: али безглавни. И понаслидку не по апостолском правилу, но безаконно, и не въ имену Господньем совкупльени. И за ту jедину причину неодержаша числа въ законних всельенских соборех: како вам хощем въ произходу повидати.

Светого Jуды апла лист, об роптаню и осудиню.

лг. Светы апл Jуда, во всем своjем листу, от верха до конца, то jедино дело делаjет: да нам покажет мерзост Безумних и Назлобних роптачев. Мы jего лист (:оставивши средние ричи:) все вам представляjем сице:

40 лд. Возлюблени: привливоша ди ники люди *нечестиви* (:то jест: jиже Божjеj церкви, || и jеjе властелом, чести невоздают:) И ти сном удушени, *Господство отмищут: Достоjности хулет* (:то jест: отмищут собор и хулет архиjереjску достоjност. Неговорит бо апл об Римском Господству: jеже тогда биаше хулы достоjно. Но говорит об церковном господству:) А Михаjил ди архангел: когда се зъ дияволом стезоваще и сприраше об Моjсеjевом тѣлу: *нит емьл нанести суда хулнове* (:того (sic) jест: нит смѣл диявола проклети:) но рекел jест: да те искараjет Бог. А ови пак все, *чесо незнают, хулет* (:незнают черного от бѣлого разлучити: а безпечно хулет:) а jежеколи по нороде, *якоже нема живина, знают*, въ том казетсе (:аще что и знают: тако знают, како скот и звѣрие знаjет:) Горе jим: яко *въ прекословю Кореjевом* погинуша (:смотрите отци на узор первого роптача | и раздорника Кореа: jегоже jест земля пожерла:) Ти сут облаци безводни: дрѣвjе трухло и безовощно: звѣзды блудниje: jимже jест мрак тмы во вѣкы сохраньен. Пророковал jест об них Енох: Се приде ди Господ учинити суд, супрот всим *нечестивим* (:jиже церкви непочтуют:) обо всих делех *Нечестия* jих: jимиже *нечестиво* делаша (:церков раздроша:) и обо всих *твердих ричах* (:хулних ричах:) jеже

говорила супрот њему грешници *нечестиви. Ти рожденци тужливи:* по своји[х] желих ходещи: и уста јих говорет *пре-гордљиво.*] Тужет бо безумно: и винет гордљиво.

[illegible] Диавола проклинајем ли вы: проклинајеме јако и Михаил архангел, и вси ангели. Како адда въ оном споре Михаил недерзаше проклети диавола? Зато јеже об оном споре небјаше јеще от Бога суд изјављен. Видители архангел без суда, неемјет диавола проклети. А вы сијеже Соборну Церков сами судити и проклинати! 41

[illegible] Можебит велите: Мы непроклинајем. Али пак како не-проклинајете: аще нечестијем и јересю осуждајете и от своје себе отлучајете? Всака јерес јест проклета достојна, и про-клета. И вы Соборну церков јересю осуждающе: что ино чините, неже *проклинајете?* Јиже једиому брату речет *Јуроде:* достојен јест Геенн. А јиже пак во веси Соборние церкви архијерејем велит, вы *јеретици:* Будети тој прост от Геенн?

ПРЕДИЛ а.

Об Церкви.

а. За перво вси морајем знати: Что нам Свето Писмо по-видајет: об днине или Основе, и об твердности Благочестия. Како нас учит: несо се морајем держати: да будем известни и становити, јеже праву веру держим, и правим путем ходим а неблудим.

в. Такова пак днина и твердност, ничтоже ино ни, неже церков. Церков бо судит: које јест Подлинно Божје писмо: и то нам предајет; а подметно писмо отмищет. Церков судит: који сут Свети Отци, и које отеческие књигы: и тие нам пре-дајет; а супротивних и осумњених учитељев књиги отмищет. Једною ричю: церков везде и во всаком споре судит: Что јест благочестиво; и что нечестиво. И неможет церков во својем суду поблудити. Всегда бо и присно Светы Дух јест въ њеј. 42

г. То все нам повидајет: и того всего нас учит сам Господ и Спаситель наш Јисус Христос, где велит: Јаз велю тебе: јеже ты јеси Петер. И на тој Скале хощу созидати церков своју: *И врата адска неодолњют супрот њеј.* Мат: въ [illegible]

д. И та неодолност церкви, не къ једином Петру (хотя наредовје къ њему: како къ старешине) ни къ једином апо-столом: но ко всем јих наступником, Светитељем: повсудние

церкве властелем и судцем, јест обещана. Велит бо Господ: *Се, аз јесм въ вами по всие дни, даже до скончанија вѣка* Мат: во ки:]

-ı. И не токмо Господ сам: но и Свети Дух пребивајет присно (въ једној Светој, невсудној соборној, и апостолској церкви.) Јеще бо велит: *И, аз молю Отца*, [и ини Утешитела дает вам, да пребивајет въ вами во вѣки,] И когда придет он дух истини: он вас хощет водити ко всакој истине. Ив: въ ıs.]

-ı. Приметите здѣ: како Гд обещујет: Себе и Светого Духа, пребивати въ апостолех: *до скончанија вѣка: и во вѣк.*]

-ı. Немните бо та быти речено об небесном пребиваню. На небу бо Христос въ апостолми пребивајет, и даље скончанија вѣка, и даље всякого вѣка: без конца. Апостоли пак душе давше, помроше, и преселишасе на небо. Како убо Христос, и Свети Дух, въ апостолми пребивајет на земльи до конца вѣка? Извѣстно не инако: неже въ апостолскими намистниками, со светительми (:въ апостолској повсудној церкви соборно сов-

43 купльеними: или соборно једно ‖ миселними:) пребывајет Хс, и Светы Дух на земльи: по всие дни до скончанија вѣка.

-ıs. Понеже пак Христос пребывајет въ апостолех: послидовно велит: Иже вас слушајет, мене слушајет: и иже вами гордит, мною гордит. Лука въ ı.] И то јест речено не об небесном, но об земельском пребиваню. На небу бо никто ни Гдом ни апостолми негордит. И да неречете: об једних апостолех то бити речено: Слушајте, како Гд и об апостолских намистниках, об Светительех, илити об церкви, туже рич велит: *аще ли кто церкви неслушајет да ти будет како язычник, и Митар.* Мат: въ ıи.] То јест: како јелин или поганин: и како откупник или кабалник. Греческа бо рич *телонис*, означујет кабачного откупника. Вы честни | отци, въ ниже цркви слушајущих, обличајете будто нѣкоје безстидије, и непрозност (sic). *Без манатеј (:велите:) ходят, како кабачески пропојцы*,] У другого мните себе видати сучец въ оку (:хотя и того нит:) а у себе невидите бервена. Обличајте радии сами себе: Како слушајете церкви. И аще сеје неслушајете: Смотрите, да сами небудете (:горши от пропоиц:) кабачники. И то не по вашем, ни по нашем затѣваню: но по Гдньем слову.

-ıз. Из сих приведених Писма мист чинит се явно: јеже церков супрот Благочестию поблудити неможет. И адска врата, (:то

јест, јерес, и всакие дијаволские козни:) немогут јеје преодолити, ни облудити, ни обладати; зато Павел велит: *Церков јест стољп и тврдост истины.* Къ Тим: лист ã, гл. [г].]

м. И мы въ символу исповидајем: Верую *једину, свјату, соборну*, и *апостолску* церков.] *Једина* бо јест церков: занъеже јест Христова заручница: а Хс нит двоједенец. Надулаше же хотя бы сия церков (јеже нит можно:) вся изблудила: Хс небы себе другие церкви, ни другие заручници искал. Будыко пише ниже: Будущи да сия повсудна церков неможет изблудити. Соловецка церков неможет бити Хтова втора заручница (sic), ни втора церков, ни попросту церков? Но помасдшавы што будет? раздорна синагога будет: да чесо многој нерелом 44

ѳ. Јестже церков и *свјата соєма*: Зане јеже въ ней јест Седем Свјатин: Крещенје Гдње тѣло, Сто Миро, и прочие. И сверх того иные дари Свјатого Духа: Дар молитвы, дар поста, дар чудодејства, дар мудрости: а најпаче и најособнѣјши дух | или дар кротости, смирени, и покорности, и отречена самого себе и својеје волњи. Инне дары могут имати и раздорники. А сего дара нит обрести инде неже въ церкви.

і. Јестже церков (:каѳолики:) повсудна. То јест по всем свиту расширена а не въ једен кут: въ Соловкы, или въ Сибир, загнана.

ки. Јестже церков *апостолска:* Зато јеже имијет от апостолов не прервана ред архијерејев, и власт церковну. А нит бес свѧщев: како соловецка церков.

ві. Ники учитель, именем Петер Шименец, пределно рака-аујет (sic) об необлудности церковној сими речми. Мед всими ди нашие веры членми первы и најпаче и најпотребнијши Член јест Дийна и початок прочиним всим членом и науком. Занъеже аще бы кто блудил во всех членех; а небы || блудил въ сем об повсудној церкви члену: могел бы таков 45 оздравльен быти. Абовим веровал бы, јеже церков неможет поблудити: а она бы му повидала ово и ово: и затим пошло бы по нудји, дабы морал веровати, все быти истинно. Аще ли пак бы кто веровал прочие всакие члены; а сего небы веровал: вса јего вера бы згинула: аще бо бых аз веровал: јеже церков повсудна могла јест поблудити: Сумньити хощу, јест ли Евангелие истинно: и могу речьи, Когда јест церков сије четверо евангелие прияла и ухвалила, а ино нико Евангелие (:јеже бяше написано:) осудила и отверла (sic): можебыт јест

въ них поблуждала. И тако обо всяких святого писма, и Светих отец книгах. И тако згинула би вса католична вера: Неостајет адда никаковаже твердност | аще неверујем, јеже церков повсудна неможет зблудити. Треби јест адда речьи: јеже
44 он, јеже неверујет, Церкви неможно бити зблудити; неверујет Христа: или паче неверујет ничесоже, ни из нового, ни из ветхого завета. И неразумејет, Что јест вера; ни откуд идет јеје становитост. Когда пак будет известно, Јеже церков неможет поблудити: морал будет всяки јеје слушати, во всаких јеје случаях. И будем становити: јеже слушающи јеје, неблудим. Затоже яко морајем веровати инше члени, јиже сут пописани въ верном складу: тако равно морајем веровати и в тој член: јеже Једна Света Повсудна и Апостолска церков, јест столп и твердност истинны: и неможет поблудити въ оних вещах, јеже къ вере и ко правой пристојет.] ||
46 ꙗ. Видители отци: јеже кроми церкви, и извон церкви, нит можно спастисе. А вы пак јересю осуждајете всу Свету Московску и Кијевску и Возточну (:а то јест једною речю:) всу соборну апостолску церков. И вы нехощете въ ној церкви бити: но отлучајетесе от нјеје. И тако, по вашем, разуму, осујетило се јест Господнье къ церкви обещанје: Врата адска неодолњют јеј.] Аще бо церков вса јест зблудила: и ни јединого въ ньеј нит правоверна архијереја (:како вы мньите:) очивисто јест: јеже адска врата церковю обладаша. Али питајем мы вас: повъдьте нам, въ каковој церкви јесте вы? Може бит бо хощете речьи: Церков јест у нас, и у наших једножителников въ Сибири.] А мы пак велим: ту адда вашу Соловецку, и Сибирску (:а не Католичну, Соборну:) церков обладаша адска врата. Ту диаволи ослипиша: ту из церковних вудов, отсъчеными вудми, и из церкви нецерковю учиниша!
45 Какова бо церков может где бити: въ нејже нит пастиров и светительев: а скоро небудет ни священиков? Когда бо вам помрут ти ваши нине живущи священики: кто вам хощет других посветити? Покажите нам вы у себе јединого Светителя: и тогда хвалитисе церковю. Христова бо церков николиже нит била, и неможет бити николиже без светительев.
ꙗд. Али поньеже нехощете бити въ Московској, ни въ Кијевској, ни въ Возточној церкви: а мньите себе бити въ никојеј безименној церкви: а сами невъсте въ каковој: и неумъјете јеје именовати: Зато мы вам ю хощем именом озвати
47 и показати: какова јест та ваша || церков. Аще нас питајете,

какова јест? Мы велим: Луторова јест то церков: и въ луторовом костелу јесте вы: а не въ Христовој церкви. Когда бо правоверни христiани питают Луторцев: Где сут ваши епископи, и јереји? Луторци отвещуют: Епископи ди и Јереји, нам нисут надобни. Мы бо ди вси јесмо Светим Духом на крещеню освещени. Вси јесмо Јереји и Епископи.] Тако Луторци. Такоже и вы отци смещајете: и из Христовы церкви въ Луторову Синагогу изступисте. И аще се необразумисте: Спасти се вам нит можно: хотя бысте вси пророковали: хотя быст вси бѣсы изганяли.

ѕ. Слушајте бо, что об том светы Августин велит: Многи ди јесут Божји дари, јеже имиют и зли людие: они јиже на суду имиют говорити: Господи во твојем имену | прорицахом, и бѣсы изганяхом.] И он јим нехощет отвещати: нисте прорицали, нисте бѣсов изганяли.] Небудут бо тогда, пред лицем туликого судца, дерзали лгати: ни проповидати дел, јихже неделаша: *Но заньеже любви неимиша*: отвещати јим хощет незнаю вас.] *Како пак имијет кто хоть проху* (sic) *мерву любви: јиже и препрен нелюбит једности?*] То Августин.

ѕ. А вы пак отци нистели въ патриаршеском Обличеню, въ жезловој кньиге, пресвитло уличени и препрени? Нитли вам истина доста ясно доказана? А вы пак по всем том препреню, *нелюбите једности*, но чините раздор. И тако изступисте из разума: да се непобојасте Бога, и непосрамовасте се людеј, въ царскому величеству, и къ јего високој думе, и въ освещеному Собору, || написати: Како да бы светијшiы Никон *Іс҃а и Спасителя нашего Гришником назвал.* Али преприла вас јест въ том жезлова кньга (sic): и препирајет вас (:и лаж и клевету вашу очивисту чинит:) сама Скрижална кньига. Въ њеј бо всаки муж разумен (:и всако писма научено дитя:) лехко видит: јеже та кньига не Гс҃а, но осудьеного на смерт тата, Гришником зовет. Кньига бо велит: *Тако ди да имать смерт вашу* (:пред очима:) *како и он, јиже имат разпет быти за никоје погришенје.*] 48

Где въ тих ричах име Господнье? О глупи и косни серцем: како дерзасте супрот тако свитлој истине клеветати: и тѣло Христово церков раздирати? О сунце о истина. Како людје от тебе очи замижают? Како дарован себи от Бога разум душет?

ꙃ҃. Господ наш велит: диявол јест искон лжец, и отец лажи.] И всаки чловик, јиже лажет, | от дивола научен лажет. А вы пак отци облюбисте лаж и клевету: и понаслидку облюбисте дивола учители. Вы бо јеще далье клевещете и велите: Јеже Никоновы кньигы велет људем, *Молите се духу лукавому.*] А вас пак самих одолил јест тој лукавы дух: поньеже вы јего шептанје пријемльете: и тие тако грубы и прехулны клеветы проповидајете: и тим того учители својего, того лукавого духа почитујете: и тим јему молите се. То бо јест сатану почтовати: то јест лукавому духу молити се: Шептанје јего пријемати: и лажи јего да клеветы проповидати. Вы ведите; Никон Гд҃а гришником зовет.] А вы сами что чините? Господ велит: врата адска неодолят церкви.] А вы велите: врата адска одолиша церков.] И тако вы Господа чините неистинним обѣтником, и низвѣстним (sic) темним пророком. Тако
49 чрез вас велзевул ригајет || своје хулы.

ПРЕДИЛ к.

Об любви.

Јеже любов јест от всих Нравних Крипостеј највећа.

Светы Иван Златоуст, на лист къ Еврејцем, во Нравоученю г҃, въ титлу пишет: *јако Больша от всих крипостеј јест Любов.*] А затим: Тужиш ли ди, јеже неимијеш дара учительства? повѣдь ми, что јест больше: Дар ли *учительства*, или дар *оздравлянија*? Без сумньи се јест больше. А слѣпим давати прозренје: нитли того больше? А мертвие возбудити словом: нитли больше? А сѣню дарми (sic) таже чюдеса чинити: нитли больше? что адда хощеш ты: Сѣнюли и Сударми мертвие возбудити: или дар учительства имити? Всачески речеш: јеще хощеш мертвие возбудити. Алити пак аще аз теби покажу: јеже *и от того Больше јест | ино даровање: и ты можеш оно прияти,* а непријемльеш: нисили по правде и того лишен? И сие пак даровање не јединому, и другому: но всим јест можно имити. Вѣм јеже издумиете се, и удивисте се: Како можете вы вещы дар имити, неже јест дар мертвие возбудити. И можебыт неверно мньит се вам быти то слово. Каков јест адда тој дар? *Любов.* Али верујте ми: нит моје

сие слово: но Христово, чрез Павла извещаю, что адда. Павел велит: ко Коритяном въ главе ві? Једали ди вси имиют дары оздравляни? Једали вси језикми говорет? Једали вси (:писмо:) изказуют? али вы пак *ревнујте по лучших дарех.* И из вам јеще *по Преобылю* пут (:даров:) покажу.] Что јест *По преобылю?* внимајте: Коритяни високо думаху об дарех тогда. И имиющи дар језиков (:јеже најменьшы јест даро || даронје: (sic): надимаху се над прочних. Велит адда: вы згола хощете имити дары: а из пак вам покажу пут гъ даром, не просто къ обычним даром: не по преобылю къ великим даром.] А за тим въ ред велит: аще ди језикми ангелскими буду говорил; а любви неимию: ничтоже нисем. Аще буду имил пророчество, и буду знал всакие тајности, и всако знанје, и буду имил всу веру, тако да буду горы преставлял; а любви неимию: ничтоже нисем. Аще раздам убогим все своје иманје: и аще предам тѣло своје, на ссожженје; а любви неимию: ничтоже, ми нит въ том пользы.] Јесили слишал даровање? поревнуј адда по сем дарованю. Сие бо јест больше от возбуждения мертвих. И јеже то јест истина: слушај, что Хс велит въ ученикам: *потом ди познавают вси, яко вы јесте моји ученики.*] | 50

И за тим показуюць почем: неприводит чудес, но что? *Аще ди любов будете имили мед собою:* потом вас вси познают, јеже јесте моји ученици. И къ Отцу велит: потом познают, яко ты јеси мене послал: *аще једно будут.*] И опет къ ученикам: Заповид наву (sic) даю вам: *да любите друг друга.*] Сеј дар јест Честнијшы и Свитлијшы от оних, јиже мертвие возбудают. *Сеј показујет ученика Христа разпетого,* ничесоже общего на земльи неимиюща. Без сего ни мученство неможет пользы учинити. Без любви хотя и от самих апостолов веща учиним чудеса: хотя въ неизчетние бѣды за веру себе вдадем никаковыже нам съ того небудет пользы.]

То Злотоуст. Јуда бо јест бѣсы изганял: Каиафа пророковал: иноги језикми говорили: а погинуша. А въ любовю никтоже || нит погинул. 51

Павел велит: *агапи уперперевете:*] *Любов неделајет опачно.*] То јест Любов неклевещет. А вы отци клевещете.

Любов ди все верујет.] А къ вам отци Соборна церков велит: Јеже она Гда незовет грешником: и невелит Молитисе лукавому духу.] А вы неверујете,

Любов ди јест *терпльива: и все поднашајет: все здержитајет.*] А вы отци неверујете: аще вам архијереј велит, једну или другу рич въ молитвах преставити, или прибавити. И тако вы неимијете Любви.

Светы Августин въ Часовнику, Ноябрия на н҃ ден на оны ричи. Блажени, јиже гоньенје терпет, за правду:] пишет сице. Да примещајет ди всаки, јиже развош сего вѣка, и обилія временних вещеј, ищет въ имену Христіанском: како внутрѣ јест Блаженство наше. Тако бо об души | церковној пророковими устми јест речено: вса слава јея, дощере царовы, от изнутер.] Абовим отизвони обещуютсе псбсти, и гоньенје, и оговори: из ньихже повсем том велико јест мито на небесех. И сје (sic) чујетсе въ серцу терпльивих: оних, јиже могут юже речьи: Славим се утраплъеню: вѣдущи јеже утраплъенје чинит терпльивост, а терпльивост извѣданје: а извѣданје надѣю: а надѣя непосрамлајет: Заньеже любов Божія јест разлиена въ серцех наших, чрез Светого Духа, јиже нам јест дан.]

Нит бо користно, да кто таковы досадны вещы терпит: но да је за име Христово терпит: и да је нетокмо за добро но из радостю пријемльет.

Многи бо јеретики, именом Христіанским мамещи душы,
52 много таковых мук терпет. Али измищут се от сего || мита: зато јеже нит просто речено, Блажени, јиже гоньенје терпет:] но *придивено јест, За правду.*] А где пак правие веры нит, тамо неможет быти правда: поньеже ди јест правда из веры живет.]

Раздорники тоже, да необещуют себи ничесоже из сего мученского мита. Равно бо тако, *Где нит любви, тамо неможет быти правда.* Любов бо искерньего неделајет зла.] *Сию аще быху имили: небы раздирали Христова тѣла, јеже јест церков.*]

Августинже, об Господньих ричах, въ бесиде м҃: на оны ричи, јаз јесем *добры пастир.*] Слишахом ди Господа Јисуса, хвалеща нам Оправу доброго пастира. И въ тој похвале опоменул нас јест заисто (:како се дајет разумити:) *јеже въ церкви обритают се добри пастири.*] Али | једнако (:да кто неразумијет опачно множины пастиров:) велит: јаз јесем добры пастир.] И почем јест добер пастир, редом сказујет: добер пастир душу свою за овцы полагаје.] Добер пастир јест

адда Христос. А чтó Пéтер? Недобер ли пастир? Нитли и он душы за овцы положил? Что Павел? Что остални апостоли? Что по јих времену послидующи блажени епископи мученики? Небиху ли вси добри пастири: а нé најемники? Об ньихже велит: амин, велю вам: прияша мито своје.]

Вси адда они быша Пастири: не тим једино, јеже корв пролияша: *нó тим јеже за овцы пролияша. Непролияша бо возношенјем: но любовю.*

Абовим и у јеретиков, јиже за неправды и за блуды своје что досадна Стерпиша, мученским именом дичите: да тим плащем побѣльени, легље возмогут || красти: волци бо јесут. Аще пак хощете знати, въ каковом числу јих достојит ставити: доброго пастира Павла слушати: јéже нé вси, јиже своја тѣлеса на муки и на огонь предают, имѣют сдѣньени быти: јеже корв свою пролияша *за овцы; но паче супрот овцам.* Аще бо ди раздам все своје имивје убогим: и аще предам тѣло своје на сожженје; а любви небуду имид: ничтоже ми непомагајет.] Ово приходитсе къ муке: приходитсе ко корви пролиянію: приходитсе къ тѣла сожженю: а једнакоже *все то непомагајет зато јеже любви нит. Придений любов: всé помагајет. Отојми любов: всé прочно некористно бивајеть.*] Каково добро јест та любов, брати? что дражше? что свитлијше? что крипчијше? чтó полезнијше? чтó безпечнијше? Многи сут Божји дари, јеже имиют | и зли люде: и прочно.] Гледи зде въ предилу а҃, на числу ѥ҃. А затим велит: *Како пак имијет кто хоть мало мерву любви: јиже и препрен нелюбит Једности?* Сию *једност препоручающ Господ добрим* пастиром: и похваляющ добрие пастири: *нит хотил речьи многих пастиров* (:небиху бо недобри пастири, Петер, Павел, прочни апли, и послидующи свети епископи:) веи ти (:како и первље рекох:) биху добри пастири. Али он по всем том, гъ добрим пастиром *нит похвалил добрих пастиров: но доброго пастира*: Јаз ди јесем добры пастир.]

Опросимо Гд҃а каковим кóли разумом: и препокорним опросом съ туликим дома господаром говоримо. Чтó велиш Гд҃и, добры пастиру? Ты бо јеси добрь (sic) пастир, јиже и добер игньец: Сам пастир, и паства: Сам игньец и лев. Что велиш? ||

Слушајмо: и помози нам разумити. Јаз јесем ди добры пастир.] Что же Петер? Једали нé пастир? Једали вол? посмó- 54

трино нитли пастир. *Любишли ме?*] И он отвещал, ты му јеси рекел Гди, любишли ме?] И он отвещал, *люблю*:] И ты јему: паси овцы моје.] Ты, ты Гди, опитанјем својим: и укрипавенјем уст својих: любителя јеси учинил пастиром. Пастир јест адда: јемуже јеси овцы пасти поверовал, и сам поручил: пастир јест.

Посмотри може нитли и добер. Въ самом том опитаню и ответу то обритајем опитал си, Любитли те: отвещал јест Люблю.] Видил си серце: јеже јест истину отвещало. Нитли адда добер: јиже любит тулико добро? Откуд бо он ответ, из сердечније нутрины изнесен? откуд он Петер (свидоки имиющ твоје очи:) ражалостил се јест въ серцу својем: јеже не једен | крат, но во второ и въ третје јеси опитал: дабы троје исповиданје любви затерло трој грих затајения? Откуд адда разтужил се јест: јеже бише множе крат опитан от оного: јиже видише, об чем питаше: и даровал јест, јеже јест въ ответу услишал? Откуд разтужен сицевы ричи јест повернул. Гди ты знајеш все: сам знајеш, јеже те люблю.] Таколи он, таковы вещы признавающ и исповидающ солгал бы? Истинно адда јест отвещал любов твою: и из сердечније нутрины јест изнесел глас Любителя. А ты пак јеси рекел: Добер чловик из доброго скровища (sic) серца својего износит добро.] Петер адда и пастир: и добер пастир. Ничтоже тими ко власти, и къ доброте пастиря пастиров. Али вим и он пастир, и добер: и осталии такови пастирииже добри.

55 Что јест адда: јеже пастиром добрим || хвалиши *Једного пастира*: неже да въ једином пастиру, научиши нас једности? То все Августин. И он же на ден аплов Симона и Јуды, на оны ричи: ово вам заповидаю: да се любите мед собою:] пишет сице: первље да бише Господ рекел: нисте вы мене избрали: но я избрах вас, и поставих вас, да нојдете, и да овощ принесете.] А овде пак велит: Ово вам заповидаю: да се любите мед собою!] И потом морајем разумити: јеже то јест наш, овощ, об немже велит: Јаз вас избрах: да овощ принесете: и да овощ вам обстојит.]

Любов адда јест наш овощ: юже апостол окончавајет, из чистого серца: из добрие совисти и из веры незатиманы.] Тою се любим мед собою: тою любим Бога. Никакоже бо правою любовю небысмо се любили мед собою: аще небысмо любили Бога. Любит бо всяки | искерньего својего, како самого себе:

аще любит Бога. Аще бо нелюбит Бога, нелюбит ни себе. Въ тих бо двѣх заповидах об любви, стоjит вес закон и пророци. То jест адда наш овощ. И об том овощу заповидающ нас велит: заповидаю вам, да се любите мед собою.] 55

Тако и апл Павел, когда супрот полтским делом хотяше Овощ духа появлити: въ началу поставил jест любов. Овощ ди духа jест любов.]

А затим изпречитаjем остално: како из сего начала изпаде ше, и къ њему привезано. А то jест, радост, мир, терпљивост, добродиjство, доброта, кротост, воздержанjе чистота.]

Кто бо се добро радуjет: аще нелюбит добра, зъ негоже се радуjет?

Кто может прав и риснив мир имити: неже зъ оним, jегоже рисниво любит?

Кто jест терпљивост, и въ добром делу обстоjно пребывающ: аще нит разжарен любовю? 56

Кто jест добродиjљив: аще нелюбит оного, jемуже помагаjет?

Кто может быти добер инако: неже любовю?

Кто спасљиво верен: неже оню (sic) верою, иже чрез любов делаjет?

Кто користно кроток: jегоже любов неравнаjет?

Кто се воздержаjет от оного: jеже скверннит: аще нелюбит оного, jеже почтеним чинит?

Подостоjну адда наставник добер тако часто нам препоручаjет любов: како да бы она jедина была заповидана: абовим без њеjе все остално добро неможет быти полезно: и jеjе чловик неможет имити без осталного добра, jимже људjе i бываjют добри.]

Светы Jероним, въ часовнику: на ден Ивана Евангелиста повидаjет. Блажены ди Иван Евангелист, живущи въ Ефесу до краjње старости, немогаше многими ричми къ учеником бесидовати: и на всаком сошестю jедину токмо рич говораше: Чадца, любите се мед собою.] На конец учеником чиняше се досадно, всегда jедну рич чути: и рекоша къ њему: наставниче, зачто всегда то говориш? А он ди, jим jест отвещал, достоjну Ивана рич: *зато jеже то jест Заповид Господня: и аще се та jедина делом изверщит, довольно будет.*] Светы Григориj папа: на апостолские предпразникы, въ часовнику, на ону рич: Ово jест заповид моя, да се любите 57

мед собою:] Будущи ди да всие Светие Бесиды јесут полны Господных Заповидеј: Что јест то, јеже об любви: (:о особноѕ
57 заповиди:) || Господ велит: Ово јест заповид мои: да се лю-бите мед собою:] неже да *всие заповиди јесут об једино̂ј любви*: и всие сут једна заповид? Абовим все јеже јест запо-видано, въ једино̂ј любви се укрипляјет. Равно бо, како мно-гы дрѣва вији из једного корена израстајут: тако многы прав-ние крипости из једноје любви се радјают.]

ПРЕДИЛ г̃.

Об Једности церковноj.

а̃. Примитеже отци и сия светого писма миста: юже говорет въ тојже разум: об любви христианској, и об једности тѣла церковного.

в. Павел. Конец заповиди јест любов, из чистого серца: из добрие совѣсти:, из веры незатѣяны. *От тих нѣки из-блудивши, обернувши се въ сујесловје: хотещи быти закону учительи; а неразумиют чтó говорет, ни* об чём твердет. Къ Тимоѳею лист а̃, глава а̃.] Примещајте отци сию рич.

г. Павелже. Никомуже небудите ничесоже должни; разви да любите друг друга. Јиже бо любит искерньего, сполнил јест закон. Абовим, неблуди, неубиј, некради, криво несви-дочи, тудјего нежельй, и аще јест кая ина заповид, въ сем слову се держит: Люби искерньего својего, како самого себе. *Любов искерньего зла неделајет*. Сполньенје адда закона јест любов. Къ Рим: гла: г̃і.] Примещајте отци. Любов неделајет зла:] неклевещет соборние церкви, нечинит Раздора.

д. Павелже молю вас адда аз вузник въ Господу: да хó-дите достојно звания, јимже јесте позвани: со всяким пони-жанјем и съ кротостю: съ терпльивостю, *подносещи друг друга въ любви*, Печално *настојещи сохраняти једност духа*, во свезаню мира. Једно тѣло, једен дух, якоже и позвани јесте въ једно̂ј надѣји звания нашего. Једен Господ, једна вера, једно крещенје: једен Бог и Отец всих, и прочно. Истину
58 пак чинещи въ любви, || растимо въ ньем весма, јиже јест глава, Хс̃. Из ньегоже все тѣло составльено и спојено по всаком членку послугования, по дѣланю въ мѣре всакого вуда, растенје тѣла чинит, *въ созиданје јего въ любви*. Къ Ефеса-ном гла; д̃.]

е. Павелже. Аще јест адда вам утиха въ Христу: аще ки привет любви: аще које общенје духа: аще које нутрины милосердиа: сполните мою радост: да будете *једномиселни, једну любов имиющи, једнодушни, једноумни,* ничесоже чрез свар, или чрез сујетну славу (:неделающи:) но въ униженю мед собою мньещи других быти вишших от себе. Не својего всаки смотрите: но иного јеже јест других. Къ Филиппианом гла: в.]

ѕ. Павелже. Подносещи и *терпещи мед собою, и пращающи себи, аще кто на кого имијет тужбу*: ıакоже и Христос јест простил нам, тако и вы. Сверх пак всего того, имијте *любов*: *ıаже јест без совершенıа*. И мир Божји да владајет въ серцех ваших: воньже и звани јесте, въ једном | тѣлу. Хъ Колошаном глава г.]

А вы пак отци и верховному архијерею непращајете: аще вам прибавит или убавит једну рич алилуıа, или что ино таково.

з. Павелже. Въ осталном братıа, радујте се, совершајте се, тишите се, *Једномислите, Мирујте*: и Бог мира будет съ вами хъ Коритнıаном лист в, гла: гі.]

и. Петер. Первлье всего пак Любов друг ко другу уставну имијте: ıако любов покријет множину грихов. Лист а, гла: д.]

ѳ. Иван. Мы знајем, јеже принесени быхом из смерти въ живот: тим јеже любим братю. *Јиже нелюбит брата, пребывајет въ смерти.* Лист а, гла: г.

і. Иванже. Любимосе мед собою: ıако любов јест из Бога. И всаки јиже любит из Бога јест народьен и знајет Бога. Јиже нелюбит, незнајет Бога: ıако Бог јест любов: и прочно.] Предраги: аще јест Бог нас тако полюбил: и мы морајем любити се мед собою. Аще се будем любили: Бог || въ нас пребывајет. И мы познахом и уверовахом любов, юже имијет Бог въ нас. Бог јест любов: и аще кто пребывајет: и Бог въ ньем пребывајет. *Въ сем совершила се јест любов съ нами: да имијем дерзанје на судны ден.* Мы любим јего: абовим он јест первлье нас облюбил. Аще кто речет, јако люблю Бога, а брата својего въ мерзости имијет: лажец јест. Јиже бо нелюбит брата својего, јегоже видит; Бога јегоже нит видил, како может любити? Сию заповид имијем от оного: аще кто любит Бога, да любит и брата својего. Лист а, глава д.] 59

ıa. Августин светы, на празник тѣла Христова. Поньеже ди јиденјем и питјем того ищут људје, да быху небыли лачни ни жедни: неможет јим того справити ино, неже сие брашно и питје: јеже оних, от ньихже бывајет прнято, неуморними и нетльенними чинит: *сé јест содружење само со свѣтци: где будет мир, и једност полна и совершена.* Зато бо (:како пред нами то разумиша | Људје Божји:) Гд҇ наш Јисус Хс҇ тѣло и корв свою въ такових вещах јест препоручил: јеже вещи въ једно что совкупљајут се из многих. Хлѣб бо се из многого зерна чинит, а вино из многих јагод се стѣкајет.]

ıв. И на собóту, по празнику тѣла Господньего. Ревóхом ди брати: ово нам быти препоручено и заповидано от Гда: въ јиденю јего тѣла, и въ питю јего корви: да мы въ ньем остајем, и он въ нас.] *Остајем пак мы въ ньем: когда јесмо вуди јего. А стојит он въ нас: когда јесмо церков јего.* Да пак будем вуди јего: једност нас спајајет. А да нас спојит једност: что то чинит, неже любов?

А любов пак Божиа откуд јест? опроси аг҇ла. Любов, велит, Божиа јест разлита въ серцах наших, чрез Светого Духа, јижс нам јест дан.] Адда дух јест, јиже живит. Дух бо вуды чинит живы. Али вудов дух нечинит живих, неже оны, јеже обритајет въ оном тѣлу, || јеже живит он сам дух. Абовим дух,
60 јиже јест въ теби ô чловиче (:из ньегоже јеси составльен, да будеш чловиком:) једали живит вуд, јиже обритајет разлучен от твојего тѣла? Дух твој велю душу твою. Душа твоја неживит, неже вуды, јиже сут въ тѣлу твојем. Једин јиже кóли аще отојмеш: юже неживитсе от душы твојеје: або въ једности тѣла твојего нит спојен. Ово се говорит: да любим једност: и да се бојим разлучениа. *Ничесоже бо тако неимијет бојати се христианин: кақо отлучитисе от тѣла Христова: јеже јест церков.* Аще бо се отлучит от тѣла Христова: нит вуд јего. Аще нит вуд јего: неживит се от духа јего.] Гледите отци: въ којем тѣлу, и въ којеј церкви јесте вы: и ки дух вас оживлјајет.

ıг. На подельник (sic) потомже празнику тѣла Христова. Знают ди верни тѣло Христово: аще непрезирают быти тѣлом Христовим. | Да постанут тѣлом Христовим: аще хотет жити от духа Христова. От духа Христова неживет, неже тѣло Христово. *Хощеш ли адда и ты жити от духа Христова? Буди въ тѣлу Хри-*

стоят.] Хощетели и вы отци жити от духа Христова будите въ тѣлу Христовом. Будите въ церкви.

ПРЕДИЛ д.

Об раздору.

Јеже раздор јест грих, от всих грихов најгоршы.

а. Да пак вы отци честни јеще свитлије зразумијете: како вы из спасенного пута далеко изидосте: слушајте и сеје по́стати, об раздору. А слушајте зъ усердјем. Слушајте, како́ да бысте стояли пред Христом судцем. Зде бо вам хощем показати: како јест Раздор из всих грихов Богу всемогущему најмерзии: а людем къ погибели, и къ муке најгоршы. ||

в. А то пак нам се дајет знати, из трих причин. Перво зато: јеже раздор јест от Бога највещею и на најгрознијшею казенію, и најлютијшею мукою скажньен. 61

Второ зато: јеже раздор, всих лютијших мук, и смерти за Христово име стерпльевјем, неможет быти отбавльен: ни мученскою корвю отмивен.

Третје зато: јеже раздор јест въ премо супротивен любви: иже јест глава, и мати, и царица всим нравним крипостям, и душним лѣпотам. А раздор пак морит любов: и тим понаслидку, Раздор јест вершина извир, причина, смета, и верх всим душним злобам.

г. Вѣчнославние и Блаженние памети патриарх Филарет, въ грамоте къ Јоне митрополиту сарскому, пишет сице: *Идьже ди аще и мало разколство учинит се: тамо возстајет вражда гнѣва божјего, и меч ярости: и прѣбывающим въ том конец мука вѣчная.*] |

Ото отци, ко́је свитлијше свидочество вам јест надобно? Аще бо вы велите: наш раздор јест мал:] зде и мал раздор велит (:и истинно велит:) вѣчние муки быти достојен. Но лихо раздор, по просту говорещи, ниједен нит мал. Токмо по обзору на други раздор зоветсе мал. Тим јеже обритајетсе једен от другого ве́шы, и горшы, меньшы раздор. бывајет: когда јест спор об једино власти: и два въ једном мисту учинетсе епископа: а нит спора об вере. А векшы пак и горшы раздор јест: когда јест спор об вере. И ваш раздор јест таков: то јест једен из горшых, и от всих најгоршы аще бо

бысте вы једину московску, или кијевску, или јерусалимску, или цариградску церков похулили: имили бысте ниви извет: и рекли бысте, мы нехулим всеје церкви.] А вы пак всие патриаршеские церкви, и всу соборну апостолску церков хулите јеретичите: и тако от вашего раздора неможет ин быти ни
62 векшы, || ни горшы раздор. А сверх того мало ли јест то безмистие: всие по всем широком свету сущие христјаны похулити јересю потворити: и аггелску соборну церков во једен монастр (sic) стегнути?

д. Соломон велит: шест јест вещеј, јеже ненавидит Господ: *а седма јест мерзка души јего.* Очи високи: језик лажльив: рукы проливающие невинну корв: серце промишляюще мисли прехудобны: ногы борзы къ теченју на зло: произносещего лажи крива свидока: *И оного јиже мед братјею сејет незгоды.* Прич. глава ѕ.] Зде да размислит набожна душа: како претежок, и Богу премерзок грих јест раздор, понеже бо об самом Тиранству или мучительству, об людоморству, и об невинних душ убојству, и об иних тежких грихех, велитсе просто: ненавидит је Господ.] А об оном пак члoвику, јиже сејет незгоды и раздоры, велитсе зъ разлученјем от иних злоб: јеже таков јест мерзок души | Господньеј.] И из нутрьнього усердиа ненавидит јего душа Господниа. А вы пак отци что чините: неже незгоды и раздоры сејете?

є. Јакоб Ввујек (sic), пред деведдесетими літми у Полакоб Божјего слова проповидник: въ казаню или въ бесиде својеј на месопустну неделю, пишет сице: Повстали ди бихху Коре, Датан, и Абирон, супрот Мојсею и Арону: отводещи народ от покорности, и велещи: доста ди вам буди: јеже вса множина јест света: и Господ јест мед ньими. Зачто се вы воздвижете над людство Господнье?] Равно тоже говораху ти раздорники: јеже днес говорет јеретики. *Вси ди јесмо равни: вси јесмо свети: вси јесмо једно въ Христу*: а Христос мед нами једин глава. За что адда папа себи власт и первинство привлащајет над людством Господньим?] Такоже и вы отци велите: вси јесмо рав-
63 ни: вси јесмо судији: Хс једин јест || наша глава. Зачто нам адда Никон молитвы премінијет?] Вујек послидујет далье и велит: Слишал јеси грих: слушајже далье и тежкости јего и жестокого да крутого кажньениа јего. *Тудже бо ди разступила се јест земля под ньими*: и отперши уста своя, пожерла је јест со шаторми, и со всими имінјем: *и живи сни-*

догна въ ад, покрити землею: они, и двѣ ста мужеј с ними.] А на други пак ден, возроптала јест вса множина синов Израјилових супрот Мојсею и Арону: вы ди јесте уморили людство Господнье. И тудже *изшедши огонь от Господа, морщие людство*: всé дóвлье Арон прибѣгшы съ кадилом, умолид јест Господа. А бише пак огонь уморил д҃і тысящ и ѱ҃ чловиков: без оних јиже сь Корејем погинуша.] Кто бы когда был рéвел, да бы грих был тако тежка вещ: аще небы сих уворов въ писму чтал? Земля, иже церкви, и замки, и грады високо зеданы носит: та неможет гриха | знести. И днес јеже се под нами земля нéразседајет, и живих нас непожирајет: ничто же ино нит, веже милосердје Господнье: јеже чекајет нашего покаянія.]

s. Вýјенже, въ бeсиде на велики четверток. Хощешли ди вѣдати: *кáко јест тéжок грих* јест раздор? Научит те оно прегрозно и необычно скажньевје: јимже јест зату јединy винy (:за раздор:) Господ Бог, Датана, Корея, и Абирона, престрашно поразил. Једали грих бише жертву чинити, принос приносити? Једáли грих темяном кадити? Всим то все јест хвала Божія: и от Бога самого уставльена и заповидана. Али зато: беже они особно и опрично то чиняху: јеже тýдьи уред и власт себи привлачаху: *јеже супрот* обычној уредјеној власти биху повстали и от ньеје отступили: хотя једнóго Бога обоји изповидаху и славляху: но всем том *зато једино, јеже бишу себе от Божјега јерея отлучили*: разселасе јест земля под ньими: и отперши уста || своя пожерла је јест со всим имѣнјем: и снидоша живи въ ад препадши вэкроз землю.] Гледите вде отци. Ти людје биху благочестиви а зато пропадоша живи въ ад? зату једину вину: јеже биху себе от Гдньего јерея отлучили. 64

ꙁ. Велика бише казен на Египтяны: когда, јим помроша первородни. Али небише казен необычна: и везде бо, въ повѣтерном мору бывајет тоже. Велика казен на Египтяныже: когда съ Фараоном въ морю потонуша. Но и то обычно: да люди въ морю утапают.] Велика и жестока и необычна казен бише на Содомцы: когда из неба приде нанье огонь. Али тѣлеса јих на земльи згориша: и то обычно, тѣлу от огня вгорити. А на Раздорники пак совкупиша се три најлютијщие и необычны казни. Снидé бо нанье огонь из нéба: како и на Содомцы: и то необычна и прелюта мука. Разступúсе под

ньими земли: и то таковоже. И живи въ душами и съ тѣлесми снидоша | въ ад, и от того ничтоже лютиjше, ни змислитесе ни быти неможет.

и. Светы Златоуст, на лист къ Jефешаном, во нравоученiю ӕi, пишет сице: аще се ди хощем насладити духа от главы: держимо се друг друга. Двоjе бо jест раздильенjе от тѣла церковного. Jедно: когда изсекнет въ нас любов. Друго: когда недостоjна къ оному тѣлу дела делати дерзаjем. Обоjим бо тим отлучаjем се от полности jего. Аще пак и нато jесмо поставльени, да иних назидуjем: *а мы неназидуjем, но и перви раздираjем:* чесо нам небудет терпити?]

О честни отци, Назарию и Геронтию: ваше настоанjе, и оправа jест назидовати братю, а вы раздираjете.

ө. Златоуст редом дальe: Ничтоже ди неможет церкви тако раздилiати: како властилюбjе: *Ничтоже Бога тако на гнев непобуди|jет: како церковны раздор.* Хотя несчетна зделаjем

65 добра дела: аще пресѣкаjем полност церкви: || не меньшу имиjем приjати казен; неже они, jиже тѣло jего торгаша и мучиша.

і. Муж нивы свет jест рекел ничто, jеже се мньит быти дерзостно. Али вим рекел jест. Что таково? *Ни мученска да корв неможет сего раздорного гриха отмити.*] (:Тоj муж бише светы Киприан епископ Картагински мученик:) Повѣдь бо ми: зачто jеси мученик? не за славу ли Христову? Аще адда душу предаjеш за Христа: *зачто раздираjеш церков:*

҂Э *занюже jест душу предал Христос?*

ıa. Ово рекохом къ оним: *jиже неразмиселно пристают къ раздирательем церкви.* Аще бо и ученjе имиют супротивно: зато исто недостаяше къ ньим приставати. Аще ли все jеднако зъ нами веруют: и много веще недостояше. Зачто? зато, jеже властилюбiе jест недуг.

ıв. Что велиш? jедна jест вера. Правоверни сут и они.] Зачто адда нисут зъ нами?

Правоверни: велиш? *а рукоположенjе изчезаjет,* | *и поибаjет.* И как jест полза во всем ином: аще сие небудет твердо?

Како бо за веру: тако и за сие борити се jест треби. *Не меньше зло jест, церков Раздирати: неже jеретиком быти.*]

То все Златоуст.

Зде вы отци Соберите Запертје, и мислите. Хотя бысте вы ничесоже ден и нощ неделали, кроми молитвы: хотя бысте се на смерт препостили: хотя бысте от бисурманцев за веру смертну муку прияли: всé то вам небы помогло ко спасеню: аще бысте то въ том вашем от церкви отлучению претерпили.

ПРЕДИЛ є.

Об верној Грамоте, на посланје.

а. Мирски Цари и Кральи, когда камо отсилают своје посланци, дамут (sic) јим верние грамоты, за својими печатми. И посланци, камо приходет, кажут Грамоты, а без грамот посланци небывают прияти: и никтоже јим неверујет. ‖ Такоже 66
чинит и сам Господ Бог. Својим бо обычним посланцем (:церковним властелом, и архијерејем:) дајет обычну грамоту, и печат верованиа. То јест: Законно, *и от апостолов непреторгнено Рукоположенје.* А когда пак изволит којего Необычного посланца (:то јест: апостола, пророка, или изреднијшего учителя, и Светого отца:) послати: таковому дајет Изреднијшу Грамоту, и особнијшу печат: Тó јест *Знамена, Крипости, или Чудодњјство*: *и Апостолско Свето Житје.* Об том свидочит Павел къ Евреjцем въ главе в҃і: Спасенје ди зачало се јест проповидати, чрез Гд҃а, от оних, јиже (:јего:) слишаша: и въ нас јест укрипльено: свидочещим Богом, *знаменми, чудесми, и разнитими Крипостьми, и Свётого Духа раздилменьми.*] И Марко об Апостолех: А он ди изшедши проповидаша везде: въ Господом купно делающим, | и бесиду тверденщим, чрез послидующа знамена.

в҃. А вы пак отци прияете сами насе Изреднијше и Необычно посолство, *јеже јест обличати, и јересю осудити всу Соборну Апостолску Церков.*] А неимијете покавати верних својего послании Грамот. Покажите бо нам: кто јест вас рукоположил, кто ли послал нато: да бысте морали всу соборну јересю осудити? Аще пак нисте на то Послани: како дерзајете проповидати, и обличати, и осудити?] Нечујетели Павла велещего: Како могут проповидати: *Аще небудут послани?*] То јест: Беззаконно такови проповидают: и нисут слуха достојни.

г҃. Ащели велите: Нé церков: но Бог сам јест нас послал:] Покажите нам адда једну хоть малу, того Божјего послания

печать. Каково чудно Господнье дело или знаме: и каково
67 апостолско житје можете вы по || казати въ себи, или въ Никите, въ Лазару въ Авакуму, и во всеј својеј дружине? Кулико бѣсов изгнасте? Кулико недужников овдрависте? Кулико Мертвецев возбудисте? Абовим не простим мужем: но особним Божјим угодником, и пресвитлими знакми посвидоченим учительем, достојит быти оному, јиже хощет всу Апостолску соборну церков обличати. А именно и навластито аще хощет Главним и Началним того обличања проповидником быти. Која адда вы (:опет вас питајем:) и каково знаменје и чудодѣјство, и које Апостолско житје въ себи, и въ прочних началних того важего (sic) подвига проповидникех, можете показати?

д. А мы пак и Авакума видихом: и въ Лазаром въ сем граду Тоболску немало време живохом, и много крат говорихом, | и идохом и пихом. И Авакум тими (:когда јего из Даурцев къ Москве везаху:) пославши по ме, изшел бише ко мнѣ на крилце: и хотещему мнѣ на листву ступити и взити, рече: Неходи симо: стој тамо: и изповѣдь каковъ јеси вери.] Ја рекох: Благослови отче. А он отвещал: Неблагословлю. Изповѣдь первлье свою веру.] А я отвещал: отче велю честны: ја верую все јеже верујет света Апостолска соборна церков. И јерејско благословльенје пријемлю въ чест, и прошу јего въ чест. И об вере јесем готов справити се пред архијерејем. А пред тобою путником (:и јиже јеси сам об вере осумньен:) нит мнѣ чесо об вере наширокo говорити, ни справлятисе. Аще ты неблагословиш: благословит Бог. И остај зъ Богом.] Видители отци: Небишели тој ваш Апостол из числа оних: јиже велет, Далеко буди от мене: некасај ме || се? Небыли тој был со Симоном фарисејцем, и зъ
68 Јудою, Марији Магдалины, и Гда осудил: когда она приступаше, и Господньи ногы целоваше.

е. Когда пак я бихи съ Өедором Поддиаком въ Сибир везен: Өедор умивашесе и пиаше из једного ковша со мною. А когда пак бихом у татарина воды зачерпнул: Өедор нехотяше веще умиватисе из оного ковша. Нитли пак и то светост и чистота оних: јиже къ Апостолом велиху: *Зачто учитель ваш зъ митарми и зъ гришникми ядајет?*] Тојже Өедор пришедши симо: и неимиющи јеще вуса на губах, чинише се зде въ церкви учительем, и бише досаден градским

женам. Али жены му отвещаша: Пођи ты домоj своjеjе жены учить.

ѕ҃. А об Лазару пак знаjет сеj град: jеже му никогда вулицы бываху тисны: | и люди jего под рукы водиша, когда сам немогаше до дома притти. И никогда у мене Лазар зъ гостми сидещи, настал бише приповидати басни гадкы. Како ди ника баба хотещи помладити се, на путу нага раком чеглаше, и прочно.] Тако да гости повисиша лица срамующи се от jереа чути таковы ричи. И он то постpегши рекел jест ко мнѣ: Jурю ди како то бываjет, да мы всегда духовно зачинаjем; а помирску завершаjем? И а по разходу гостеj jего опоменул: отче велю Лазаре разсуди: До чесо jест достигла Христова Церков и какво обидно jест jеjе устроjенjе: аще ю мораjем мы изправляти. Мы велю тако неизправни, да и басни срамотны баjем: и вулицы нам хмельним бывают тисны. То нисут знаки Апостолов, ни посланих от Бога учительев, на изправлянjе церкви. И мед про || чними ричми приведох му ону Стого Августина рич: *Извон Церкви ди, и въ раздору, может чловик всие светины имити. Jединого токмо Спасения неможет имити.*] И он нато опачним разумом отвещал: Какова адда полза ди Никону, и jего jедномиселником: аще имиют Архиjереjство и всие светины: а Спасения немогут имити.] Али (:рекох а:) Светиjшы Никон нит от церкви отступил: но ты отче отлучаjеш себе от ньеjе: ты чиниш раздор И тебе вежет Августинова рич.] Тулико об Лазару. 69

з҃. Али зде вы отци неосудите нас: како да бых а назлобно искерньего грихы оглашал: сам много гришниjшим будущ. Jа бо неизявляю таjних грихов: ни по злобе брата неоглашаю. Но поньеже Лазар учинивши сам себе Аггелом, похулил jест Апостолску Церков: и въ вас, и во всем народу завел jест Раздорну Соблазен: зато а не по назлобе, но по братскоj | любви къ искерньим припоминаю об том дивjем апостолу оно, чесо jест свидом и сеj град. И нечиню jему въ том обиды: и неприношу того без причины, ни въ суjе. Достоjно бо jест и потребно: да вси знают об делех и об животу тоного учителя главного: jемуже хотет вси душы своjе веровати: и по jего науку всу аггелску церков осудити.

и҃. Зде вы отци можебыт хощете ко мне речьи: Ты от Лазара, от Никиты, и от нас, изпрашаjеш верних грамот. А ты пак сам каковы нам кажеш своjего послания грамоты? Како

јест у тебе Апостолско житје, каково ли чудодѣјство? И кто јест тебе послал нам проповидати?] Нато вам ја хощу отвещати, и показати разниту вашего, и мојего дела причину. Вы бо јересю потварајете всу церков: јејже јест Христос вѣчну
70 Необлудност и Неодолност обещал. И || зато подостојну и от вас изпрашаю: и всаки люди подостојнуже изпрашают, и должни сут изпрашати, такова изреднијшего и больщего посланю свидочества. А и пак неосудаю церкви, и неотлучаю се от њеје: но пребываю въ церкви: и стою при церкви: и борю се за церков: и проповидаю јеје Необлудност. И зато и имию от церкви верну печат. Хотя бо нисем архијереј: али зъ архијерејми думаю и проповидаю једно. И въ сем делу всеј церкви, или паче самому Христу, недостојен гришник работаю: терсещи се ти от Гда којего својим грихом прощени добыти. Тако бо и војвода от Царя једин пријемльет заповид: а воји вси в њем пријемлютже, и вершет ону заповид.

ѳ. Истина јест. *Гришнику рече Бог: За что ты проповидајеш правды моје чрез уста своя?* Аще видаше тата, текаше зъ њим: | и зъ блудникми свој дѣл полагаше.] Али слушајте хъ којему гришнику јест то речено. Къ оному: јиже пребывајет въ гриху Ожесточен, и Некајетсе, а проповидајет Божю славу, за свою сујетну славу, и за временну корист. И тим проповиданјем покривајет свою Лакомост, и своје блуды, и всакие Грихы. Таков по том својем проповиданю въ вещу вину угрезајет: и горшие себи мукы заискујет. А когда пак ки чловик много гришен кајетсе за своје грихы, и престајет гришити. И не́ за сујетну славу, ни за временну корист: но по чистој гъ Богу и къ искерньим любви, проповидајет Божю славу: таковому нит положена та огроза. Любов бо въ њем покривајет множину грихов. А обо мне пак окајаном и премногогришном: Чинюли и сие дило за Любов; или за сујет-
71 ну славу, и за временну корист: то || једин Христос вѣст. И вы отци неможете об том судити.

і. На конец при сеј по́стати об Верних Грамотах, треба јест приметити једну потребну рич. А сие јест: јеже мы от вас отцев опросихом верних Грамот: то јест тако речено, и тако достојит разумити: Аще бы можно было, да бы Христос свидочество послания кому дал, на осудьенје онојe својеје церкви, јејже јест обещал вѣчну Необлудност. Того бо Христос недајет: и нит можно дабы Господ кому дал таково сви-

дочество. Тако бо дал бы Господ сам на себе, и на Светого Духа свидочество: поньеже обещал јест церкви Светого Духа, и Необлудност, до самого скончаниꙗ вѣка.

ıа҃. И зато николиже нит се обрел нијединн из Светих отêц, ни собор нијединн Законен и Благочестив: јиже бы был всу соборну церков въ којем блуду и нечестю | обличил. Но токмо Арij, Македониj, Несториj, и прочии тим сподобни учительи, обличаша и осудиша всу церков. И такови вси быша јеретики, от Бога, и от повсудних соборов осудьени и проклети. И тиже вси купно неимиша, и нијединн из ньих неимй, и вы отци неимијете верних грамот. И хотя ниви из ньих быша архијереји: али вим нијединн небише верховны архијереј: и небише на то рукоположен, да бы имил всу церков јересю осудити. И нијединже нит ни житиꙗ апостолского, ни чуда или знамена најменьшего показал.

ıв҃. А хотя бы пак и то было (:чесо нит было, и небудет:) да бы ки всеје церкви хулник које чудо (:или многа чудеса:) доспил: нам бы треби было веровати: оно небыти Божиꙗ, но Антихристова чудеса. И таков со всими својими чудесми, небы был веры достојен, ни довольен, на осудь || енје всеје апостолские Церкви: јејже јест Христос својим устми обещал необлудност. А небо пак и землꙗ могут преминути: а словеса Христова немогут сујетна постати. И слово Гд҃нье (:како Петер велит:) стојит во вѣкы.] И аще Павел об својеј проповиди дерзајет речьи: хотя бы ди ангел из неба пришел, и начал бы что мојему проповиданю супротивно проповидати: *да будет анаѳема.*] Заисто много паче анаѳема будет: Аще кто от земльи придет умбрен чловик (:хотя највещы чудотворец:) и учнет супротивно Господньему обещаню и проповиданю проповидати: и всу церков јересю потварити. Нé менье бо Соборној Апостолској Церкви, неже Апостолу Павлу: нó како Павлу, тако равно и Церкви, обещал и дал јест Христос Необлудност до скончаниꙗ вѣка. Тако да јеје неодолят | Адска врата: то јест, Блуди, Нечестје, и Јереси. То бо сут Адска врата: Заньеже въ ад поривают и сводет. 72

ıг҃. Како пак јест Ники ваш учитель, Ив: Нер: зъ дружиною на Москве Мертвеца оживил: об том и неумѣю повидати. Вам то луче вѣдомо.

ПРЕДИЛ ѕ҃.

Молитву премѣнити, и Веру премѣнити: јестли то все једно.

а҃. Глава вашего прелщеніа, ô честни отци, и все цѣло вашего завода основанје јест сие једино пременьенје и невижество: јеже вы неумѣсте Молитвы и Обычаа Церковного разлучити от веры. И вы мньите: *Молитву премѣнити, и Веру премѣнити: то бы все једно.*] Али како вы въ том далеко от истины изблудисте: и сами се можете домислити: и мы вам хощем любовно предложити.

в҃. Аще бо Молитва, Обычај, и Вера, все то јест једно: вера
73 наша (:от апостолских времен:) || неизчетными премѣнами јест измѣньена: и инакова, или паче вса ина вера постáла: Неизчетни бо јесут тому укази: како въ церкви премѣньены быша, молитвы, пости, службы, дѣанје или обреди церковни, правила и обычаји: и сверх того премѣньеныже быша јеще и нивие большие христіанского благочестіа пóстати: об ньихже достојно и потребно јест помислити: како вам хощем зде никулико такових узоров показати.

Укази Премѣн, и Новин, въ церкви учиньених.

г҃. Под Лаодикијского Собора правилом ја҃, Об Предсидалних Старицах: толкованје. Бяху ди въ древньих временех ници обычаји, въ церквах бывающи: от ньихже со временом ници *быша забывени*: а ини отнюд *престаша*: а другие *правила отсѣкоша*. Таков једен | јест и сеј об старицах предсидалницах обычај; правилом сам оставльен.]

д҃. Пô (sic) тогоже Собора правилом јѳ҃. Древлье ди Епископи къ оглашеником чиняху ученје, бесидующи къ ньим. А потом говоряху молитву за оглашеникы: и по сих изшестю из церкви, за кающихся молитву. *Нô ни об Кающихся молитвы нине небывают*: невѣдомо, како быша отставльени:]

е҃. Потом Епископом презвитери, а презвитером мирски людје мир даваху: то јест, Целовахуся зъ ньими. *И то нине небывајет. Упразнило бо ся јест*: якоже и ина многа, яже первлье быша чиньена.]

ѕ҃. Римска Церков нé токмо нине, но и древлье при једности, на всаки ден въ часовном пению, трижди превещујет

Символ Апостолски. И об сем Символу || споминаjет Светы 74
Климент, пишущ гъ Брату Господньему: и Светы Амброзиj въ Беседе г҃і: и Светы Августин въ Беседе р҃п, об времену.] А во всаку неделю, на первом часу, превещуjет церков она *Симвом* (sic) *Светого Аѳанасиа.* А Символ второго Собора превещуjет на литургиах. А возточна пак и руска церков Аѳанасиjева Символа въ церквах непроповидаjет. А Апостолского ни въ кньигах незнаjет.

ѯ҃. А jеже jест того дивнеjше. *Никеjски Символ* jест Третjего и Четвертого Собора правилми украпльен. И та правила налагают Изверженjе и Отлученjе: аще бы кто дерзнул ин Символ (:кроми Никеjского Символа:) *произносити, говорити, учити, оглашеником подавати*, или какоколи *проповидати.* А по всем | том вса Соборна повсудна Церков jест въ конец отставила тоj Символ Никеjски: и нигдеже jего въ народу непроизносит, и непровидаjет (sic). Но въ jего мисто Церков проповидаjет *Ин Символ*: то jест второго Собора Символ. Что зде велите вы отци? Нит ли то (:по вашẽ (sic) разуму:) Нова вера? И правила бо Соборна недержатсе: и сам тоj Символ (:правилми утвердьен:) от всих jест завержен. И мы вас питаjем: За что вы недержите Никеjго (sic) Символа: но держите Нов Символ, супрот правилом: и нову веру?

Али велите: Въ Никеjском, Символу и въ Цариградском (:второго Собора:) Символу, jест jедно Благочестjе. И понаслидку то нисут два Символа: но jеден Символ, и jедна вера.} Добро тако велите. И мы велим тоже. Но лихо вам неухо || дит та рич: и неможет се загладити зъ вашею думою. У вас бо: *Jсус*, та jедна вера: а *Jисус*, то друга вера.] У васже: Двѣ *алилуjи*, то jедна вера: а три *алилуjи*, то друга и нова вера.] 75
А въ Цариградском пак Символу, не́ jедно слово, ни jедна рич; но много ричеj jест пременьено от Никеjского Символа. Отци бо они второго Собора, из Никеjского Символа многе ричеj извергоша: и многоже иних придаша: и тако далеко, инаков, и вес ин от никеjского:) символ составиша.

ѯ҃а Древлье Возточна Церков держаше *Jакова А҃пла Литургию.* А потом Светы Василиj jест составил своjу Литургиjу, всу инакову, и во двоjе или въ четверо должшу от апостолске. Затим и Светы Златоуст произнесел своjу Литургиjу. И церков держит тие обидвѣ Литургиjи: | а Апостолова jест оставльена. Зде держат и Светого Григорjа папы Литургиjу: а у Римлянов тоjе нит.

ѳ. Римляни держат Светого Петра Литургию: али и та нит нине вса такова, какова бише при Петру: но никие ричи сут въ њеј прибавлены. И то не от послиднијших: но јеще до раздора, от оних светих отец пап, и мучеников. Все бо јест написано въ јих животех: Что јест ки прибавил. Светы Григориј јест уставил, говорити: *Господи помилуј*, девет крат. И придил сие ричи: *И да дны наше во твојем миру устројиш?* Светы Леон, придил сие ричи: *Жертву Свету, Непорочну, кољину.*] Светы Александер папа и мученик придил сие ричи: *јиже въ он ден пред својим терпљенјем.*] Светы Дамас заповидал: да при пению || псалмов, за всаким псалмом, на концу, 76
придиваjетсе, *Слава Отцу, и Сину, и Светому Духу: и прочию.*]

ї. Древлье везде и обычно Мирски презвитери, женати и хласти (:без разбора:) *поставляше се въ Епископи*: и живаху со својими женами: все до Трулополатного Собора (:како хощем въ напредку показати:) А нине јест то изведено. И до того дошло: да аще где којего хласта или удовца презвитера хотят въ Епископы посветити: велят му первлье Иноческо Обећанје учинити.

ја. Древлье многи мужи хласти, или неженати, бываша свещени въ Диаконы, и въ презвитеры. Како се чинит вѣдомо из апостолского правила кѕ: и из анкирского ї: и из трулополатного ѕ. А нине и то извело се. |

јв. Древлье христиани причащахусе часто: а ники и множе крат въ једну неделю. Бяху бо ди *по всие дни* Пребывающи въ храму: и *ламающи по доме* (sic) *хлѣб* (:дѣяния въ главе в:) то јест причащающи се. И нине у Римлянов, въ Иноческом житю, всаки презвитер, на всаки ден служит Литургию, а прочиа братиа причащаютсе по два, и по три краты, на тједен. И мирјани причащаютсе множе крат чрез год. А въ вовточној пак и въ здешњеј церкви далеко инаков јест обичај.

јг. Древлье свети отци, и всаки Епископи и презвитери, во својих церквах, *проповидаша* Божје слово. И на малој и бѣлој Руси, и у Римлянов, и Нине проповидают. А у Греков юже от никуликих сот лѣт пастири престаша учити народ: и 77 проповидници умолкнуша. А зде на Великој || Руси (:како миню:) ни от изкони непроповидаша.

јд. Древле (sic) христиани въ церквах вси тихо молитвы говоряху: или *Шептющи Бога Моляху*. И презвитери и нине при олтару тако Бога молет. И Римляни, вес народ, часто

повтарают, и превещуют Господню Молитву: Отче наш јиже јеси на небесех:] и Ангелско поздравльење: Радујсе милости полна, Господ с тобою:] и Символ Апостолски.] А у Греков нине того нит. Но паче Гречески философ Пинагијот въ јерес то почитајет. И въ том подражајет Илиа архијереа. Когда бо Анна Самујилова мати тако Бога молащи шепташе: *и устници ди јеје токмо двизаша се: а гласа не биише чути:*] Или архијереј ю јест осудил: и пиаиною назвал, али Бог ю јест услишал.

јє. Древлье христиани вси обычно въ Церквах | *Клечещи на коленех Бога молиша.*] А вы отци то Светијшему Никону Патриарху, и всим архијерејем, въ нову веру, и въ јерес почитајете, али слушајте, что нам об том повидајет свето писмо.

ПРЕДѢЛ з҃.

Об Клечаню.

а҃. Живу аз, велит Господ, яко мнѣ (:камѱи:) поклекнет всако колено.] Къ Римляном глава јд҃ Исаји глава мє҃.

в҃. И дарова му ди име, јеже јест над всако име, да на име Јисусово (:*Кáмѱеі*:) поклекнет всако колено.] Къ Филиппляном глава: в҃. Зато и въ Ветхом Закону обычај бише, Клечещи Бога молити.

г҃. Данијил бо въ три времена днева *поклекаше на колена*, и молашесе пред Богом.] Дан: гла: ѕ҃. Али вы велите: то бише въ ветхом Закону: а нине јест то отставльено.] Послушајтеже адда чтó јест было и въ Новом Закону. ||

д҃. Приступи ди къ ньему ники чловик (:*гонипетóн*:) Клечещ, и велещ: Господи помилуј сина мојего.] Матвеј въ гла: јз҃. 78

є҃. И приде ди къ ньему проказны, просащ јего, и (:*гони-петóн аутон*:) клечащи молещ: аще хощеш, можеш ме очистити.] Мар: гла: а҃.

ѕ҃. И притекши ди нѣки, и (:гонипетóн:) аутóн:) Клечещ јего прошаше: учителю добры, что сотворю, да живота вѣчного добуду?] Марко въ гла: і҃.

з҃. И изгнавши ди Петер всих вон (:*Θе́јс та гóната*:) поклéкнувши молаше.] Дѣян. г҃. ѳ҃.

и҃. И Павел пишет: Зато ди (:*Кáмпто тà гонатa*:) поклекаю на колена моа, къ отцу Гд҃а нашего Јисуса Христа.] Къ Јефесяном глава: г҃.

Поклавши колена. ѳ. И когда Павелже отхождаше из Милита и прощевје јемаше от христіанов: | (:θεὶς τὰ γόνατα:) Поклѐкнувши ди со всими јими моляше Бога.] Дѣяния гла: к

ĩ. И никогда Павелже отхождаше от Тира: И мы ди идахом, а спровадиаху нас вси со женами и зъ дѣтетми вон из града: и (:θέντες τὰ γόνατα:) Поклекнувши на брегу молихом Бога.] Дѣяния глава ка. Али вы велите: То биаху Поклони: а не покојно Клечанје. Но лихо то нит къ истине прилично. Он бо Проказны, и друга два Молителя, непридоша полконов чинити: но покојно и вижльиво Клечещи моляху об милости: и чекаху ответа. И Павел со христіанми такоже, покојно клечещи моляху Бога.

И поклѐдши колена.

ја. И Соломон, на посвещеню храма, долгу Молитву, високим гласом, пред всим народом јест изговорил. И об том руски превод пишет: И паки ди Соломон *поклонився на колену*
79 *својею, и руцѣ свои* || *воздѣ на небо.*] А из Евреjского во Стого Јеронима преводу сице: *И обидвѣми ди колѣнми клечѣщи на землѝ, и рукы држѣщы воздвигньены къ нѣбу.*] И въ таковом поставу јест извещал всу ону долгу молитву: всему народу въ слухъ (sic) и въ разум. Извѣстно адда, јеже тó немогоша быти поклони: но покојно клечанје.

јв. Такоже въ ино време: И архијереј ди преклони колѣна и руцѣ простерши Благочинно, творяше молитву. Въ Макавејских кньигах г, въ главе е. Можетли то быти поклон?.

Покладши колена. ıг. И Свѣты Стефан (:когда јего каменоваху:) бышели досужен поклоны чиніти? И (:θεὶς τὰ γόνατα:) поклѐкнувши ди вопияше гласом великим: Господи непостави јим сего въ грѣх.] дѣяния въ главе з. |

ıд. И въ животу Светого Павла первого пустинника написано јест: Како велики Антониј пришедши въ јего Келию: обрете јего *тѣло клечеще на коленех, за воздвигньеним къ нѣбу лицем, и съ простертими гори руками, мертво.*] А вы отци велите: Зло быти, Лицем къ Небу зрити.] Али нам се мнѣит: добро быти, въ землю зрити, и на земльи лежати: За Смиреније. Доброже и на небо зрити: За Надѣяније.

Таковаже и друга историа чѣтеое въ Антонии ру въ главѣ нѳ.

ıе. А об самом пак Гду, кая јест къ истине прилика: да бы был поклоны чинил? Отторгнувши се ди от ньих за једен хитец камена, и (:θεὶς τὰ γόνατα:) поклекнувши моляше: Отче аще хощеш, пренести сию чашу от мене.] Лук: въ гла: кв.

Покладши колена.

јѕ҃. И въ Кньиге Об вере, на Листу р҃ѳ҃ јест написано. Светы ди Андреј Кесаријски написал: јако и нине јест знати на мра [|| мору *Коленопоклоньенје*: Где пречистаа Б҃га Бога молаше.] И то немогут быти поклони. Поклони бо чинетсе от кающих се за грихы: и владике и владичици нашеј небыша ни потребни ни пристојни. 80

јз҃. И на Литургији, когда дјакон велит, *Премудрост прости*:] Что знаменујет та рич? Непросит прощенја: но опоминајет люды велещь: (:Софја:) Мудрост нине чтетсе, И вы (:орѳој:) прости или равни стојте на ногах? а не клечите?] Зато примещај: јеже силу писати достојит сице, *Прости*: а нé *Прости*: И из Возточноj Церкви бяше людем обичај въ церквах клечати: како и нине Римляни клечет. И къ Евангелю возстают: а затим опет поклекают. И аще древлье небыху были людје клечали: безделна и сујетна бы была та рич: | опоминати люди, *Стојте равни*, а они без того стоят.

Софја: Ороој: Мудрост прости.

јн҃. Зде вы питајете: Како јест адда тој обычај из церкви изведен? Отвещујет вам правило Гангерского Собора, јеже велит: *во всакие ди недельи*: *и во дны петдесетние*: *недостојит кóлен преклаяти* (:то јест клечати:) *но Стоящи чловици да молется*.] Толкованје. Об том ди и ини Свети отци повеляша: и Велики Василиј. И причину ди предлагают: Зачто јест отречено клечати на коленех преклаяти колена въ речение дны: и Стоящи велет молити Бога. *Зато ди јеже мы возстахóм из мертвих со Христом*]. Ото̀ видите, преповидано јест клечати въ недельи, и въ Петдесетние дны: зато јеже Христос въ неделью из мертвих возстал.] И съ того јест очивисто: јеже въ иние || всего года дны, обычно бяше христяном Клечещи Бога молити. Аще бо небы было того обычая: не потребно и въ сује бы было учиньено то правило. Царских законов разказники велет (:omnis exceptio firmat regulam ni contrarium:) *всако ди Изнятје крипит Заповид себи супротивну*.] То јест: аще јест об чем заповид, или обычај у всих общен, а из тоје заповиди или обычая отнимльется и опращајется никая част: и заповидајется въ никојем времену или мисту, нé по тој заповиди чинити. Таково ди всако Изнятје неразрушајет, но паче крипит ону заповид и он обычај.] 81

Видите адда отци: Јеже клечанје јест дело гъ благочестю ладно и прилично: и зато бяше древлье въ церкви обычно. *Клечанје бо знаменујет и чинит духа и тѣла смиренје*. Ка-

жет бо се не́ менье, но | паче болье тѣлу быти досадно и трудно, на Коленех Клечати, неже на ногах стояти. А извелсе јест пак тој добер обичај помалу и неощутно, съ причины того приведеного правила. Поньеже бо преповидано јест клечати въ недельи. А мирски људје и делавци обично токмо въ недельи въ церкви приходет. А въ иние дны мало что ходет. Зато привикнуша стоянню: и вовсе забыша клечання. И јеже нине Свитијшы Никон, и вес архијерејски Собор, хотиша тој свет обичај, по никојеј части возвратити и обновити: вы својим неслушним раздором, препачисте јим таково добро дело: и зато остајет на вас ответ ко Гдꙋ.

јѳ҃. Обясньенје сему правилу может быти много. Али изреднијe и во всем сподобна му јест она Божія заповид: *Свети ди Соботу: или празнуј въ Соботу.*] Сия бо Запо || вид преповидајет въ соботу всаку ручну работу делати. И въ купно дајет знати: Слободно быти, въ прочние дны всаку ручну работу и всако добро дело делати. И то не токмо слободно: но и душам полезно, и Богу угодно. Такоже и сие правило велит: Неклечите въ Неделю.] И тим дајет знати: въ прочние дны Клечанје быти слободно. И не токмо слободно: но и Свето, и Богу угодно.

82

Орати зло: заньеже преповидано Кра́сти преповидано: заньеже зло.

к҃. Никие бо вещи *Зато быша Преповиданы: јиже сут злы. А никие зато злы: јеже сут Преповиданы.*] Орати и Копати само собою нит зло, но добро дело. Токмо древлье въ соботу бяше, а нине въ неделю јест зло́, орати и копати: Зато јеже въ таков ден Преповидано јест орати и копати. А красти пак и разбияти: силу убогим и немощним чинити: и прочна такова: присно и везде, | сама собою јесут зла. И без Божјего Закона: и без всакие Преповиди (:по самом породном разуму:) всим народом, верни (sic) и неверним, видомо јест: та дела быти неправедна, зла, и Божие Казни достојна. Такова адда дела зато сут преповидана: јеже сут сама собою зла: и николиже немогут быти добра. И об такових небывајет преповид зъ окончанјем времена, или миста. Невелит бо Бог: *Некради въ Соботу:* или *Некради въ Церкви.*] *Но просто велит: Некради.*] То јест: Некради отнюд николиже, и нигдеже.] А Орання пак и Копання Бог непроповидајет тако просто: ни без окончання времена, невелит бо просто: *Неори́*, и *Некопај*. Но́ зъ окончанјем времена велит: *Неори́ и Некопај въ Соботу.*] А въ прочние дны, Ори́ и копај. И правило такоже невелит просто

Неклечите.] Но зъ окончанјем времена велит: || *Не Клечите* 83
въ Неделю.] А въ прочние дны Клечите. Или кончи клечащих неосудајте.

ПРЕДИЛ И.

Об Квасу Фаризејеком; Јеже јест об Преверности.

а҃. Јеретики Лӯторци вопят на всие архијереји, и велет: Петер ди јест был убог жебрак: ходил пешице, бос, и во злој сукньи: и камо приходаше, тамо снидаше кус хлиба: когда у жидовина, когда у јелина. А папа ди, и патриархи, и вси Епископи жувут (sic) во великом обылюи въ достанкех и въ чести мирској. То адда немогут быти Петрови наслидниддники (sic).] Нато јим отвещујет Јакоб Вујек, и велит: Видю ди, что вас болит. Ради бысте (:якоже и начасте:) вес духовны стан, из всего облупили: и јих села и имѣнје (:а ваших предньих богато наданје:) ради бысте сами пропили | и простројили. Али пак аще вы хощете, да бы у попов все было подревньему, како баше въ первој церкви: будитеже и вы сами такови, какови быша они перви христяни. Вси ди, јиже имияху села и дворы, продаваху, и приношаху пинезы, и покладаху апостолом пред ногы.] И ники Ананиа баше продал свою отчину, и удержал нику част пинез, а нику част принесел и положил апостолом пред ногы. И за то удержанје јест јего Петер смертю сказнил.] Разпродајтеже и вы все своје имѣнје, и принесите пинезы всие, и положите потом пред ногы. И я вам обещую: јеже попи натом престанут веле ради.]

в҃. Такоже велите и вы [1]) отци: Потребно быти, да церковние Молитвы и Пенје все будет подревньему, аще пак молитвы и пенје мõрајет въ церкви быти все подревньему, ||
Правда хощет, да и у вас все будет подревньему: и да прочни 84
закони и обычаји вси будут подревньемуже.

г҃. А древлье пак Божиа Церков держаше једин пост велики: а нине имијем четыри посты. Древлье иноци јидаху месо. Зачто адда вы нејисте меса: и зачто держите четиры посты? Древлье иноком въ общине живущим вминяшесе въ велик

[1]) Надписано.

грих, держати у себе мало или много пинез. И Светы Григориј папа за ту причину отлучаше: и недаваше виноватого при церкви погребсти. Въ Лимонару въ Главе рѷк. јест написано: Светы ди [1]) Григориј заповид положи: Никомуже от иноков неимити у себе ничесоже ни до мѣдницы јединие. И ники брат, изпроси у брата својего мирѧнина три златницы, и держаше је у себе. И зато јест јего Светы Григориј | от причащенія отлучил.] А нине и то јест изведено: и у вас невѣм каков јест въ том обычај.] Об сем заисто достојнѣје вам биише что промышляти: неже об числу алилуји.

д҃. Древлье держаше се въ церкви Символ Апостолски: и Символ Никејски: и Литургия Јаковлия: и Пропoвиданје Божјего Слова: и Епископи быша женати: и многи јереји быша хласти. На волю бо то биише пущено: и женати, и хласти мужи [1]) бываша свещени. И много иних биише обычајев: јихже нине въ Церкви нит: но со временом быша изведени. И вы об том всем нетужите. А тужите об третјеј Алилуји: и об согибанью Перстов: и об иних таковых Меньших, и Спора недостојних вещах.

є҃. Тако чиняху Фаризејци. Большие вещи презираху: и об меньших (: и об непотребних:) велику скорб ношаху. Зато въ

85 ньим ве || лит Спаситель. Водци слѣпи (:аще вам Комар въ питје упадет: вы на ситу:) Комара прецидиујете: а Велбуда пожирајете.

ѕ҃. И въ Апостолом својим об ньих велит Госпoд: Блюдитесе ди от Кваса Фаризејского: јеже јест Лицимирство:] Лука въ главе ві҃: А Матвеј пак (:въ ѕі҃:) изказујет: тој *Квас*, и то *Лицимирство*, быти *ученје фаризејско*.

з҃. Что пак, и каково биише то квасноје ученје *Фаризејско*? Биише ***Превериост***, илити сујевѣрје: појелинеку *Дисидемония*: нолатинску *Superstitio*. То јест, Сујетна Вера, и Сујетно Богочестје. И об том јест треби зде приметити.

и҃. На земльи бо из всакого пута может чловик на двѣ страны заблудити: наливо, и надесно. Такоже и от Благоверного пута (:от правого Благочестия:) на двѣже страны ведут многы блудние стезы: на једну страну по скудности на другу по избытку. |

---

[1]) Надписано.

ѳ҃. Нравны бо учительи (:Свети отци, и Философи вси:) всако благонравје ди ходит и стојит а злонравје блудит по крајинах, и опадајет въ пропасти. Указ тому приносет. *Дарльивост* јест благонравна крипост: и ходит по средньем путу: Дарльи (sic) бо муж держит средню и праву мѣру въ даваню. А *Скупост* пак јест Злонравје: и блудит по скудности: Скупец бо скудно дајет. И *Разсипност* јест злонравјеже: и блудит по избытку: Разсипник бо глупо сипльет и раздајет имѣвје. Дарльивост Скупост Разсипност.

ı҃. Також и *права вера*, или Благочестје стојит на среде: недержит праву мѣру. А *Неверност* блудит наливо, по Скудности. Неверник бо неверујет оного, јеже јест должен веровати. Мньит небыти грѣха, где јест грѣх. А Преверност пак (:или Сујеверство:) блудит на́ десно, по Избытку ‖ Преверник бо верујет ничто лишно, јегоже недостојит веровати. *Мньит быти грѣх, где нит грѣха.* Воводит во веру Лишны и Некористны Заповиди, Бога почтујет сујетною честю. Таков бише Квас Фаризејски. Об том Светы Јероним велит: Аще ди из правого пута изступиш: все једно ти јест, хот надесно, хоть на́ливо пођдеш: когда си згубил правы пут.] Вера. неверност преверност. 86

ı҃а. Преверност бывајет многому злу причина. Отводит бо люды от Любви: и от правого Каяния: Къ Сујетному Богочестю; и къ неправому грихов очищаню: и къ раздором. И под изветом и обличјем изредного Богочести, легльe прелещајет люды: неже јереси, и проста неверност. Зато Спаситель никаковых же́ јеретиков, ни грешников, тако жарко и жестоко некарајет: ни тако много | крат вѣчною погибелю непретит јим: како претит преверльивим Фаризејцем.

ı҃в. Фаризејци бо думаху, Богочестје и Чистоту духовну быти поставльену въ никих непотребних, и от себе затиѧних законех.

ı҃г. Преверност Фаризејска а҃. *Неумивши рук* јисти: вельаху быти грих.] Нато къ ньим Гь҃ велит: Вы фаризејци извонску част чвана и блюда помивајете: а јеже јест въ нутру въ вас, то јест полно хищеня и злобы. Лука въ главе ı҃а.] А Матвеј въ ı҃е: и Марко въ з҃ пишут: Фаризејци ди, аще часто неумивают рук, нејидут.

ı҃д. Преверност в҃. И ина ди многа держет предания старѣјших својих: *Помивання Стоканов Чванов, Мѣдениц*, и *Одров*. И питаху: Зачто ди ученици твоји преступают предание старѣјших? А Христос къ ньим: Зачто ди вы преступајете за-

87 повид Божю, за преданје ваше? Лици || мирци, добро јест об вас пророковал Исаиа: Ови ди Людје устницами ме почтујет: а серце ньихово јест далеко от мене. Въ сује ме почтують: учещи Науков и Заповидеј Чловических. Оставивши бо заповид Божю, держите преданје чловическо: помиваниа вéрчев и стоканов, и ина такова многа чините.] И тогда призвавши вес народ, учаше јих велещ: Ничтоже нист извони чловика, входеще вонь, јеже бы јего могло осквернити. Оставите јих: Слѣпи сут, и Слѣпцем водци.]

јє҃. Преверност г҃. Јисти зъ неверними и зъ гришникми, велиаху быти грих. Зачто ди зъ митарми и зъ гришникми учитель ваш јидајет? А Јсус рече: Нит здравим треби врача: но недужним.] Мат: въ ѳ҃ Марко во в҃: Лука въ є҃. И фаризејец ники велиаше: Сеј аще бы был | пророк: знал бы какова јест жена, иже му ногы помазујет: ико јест грѣшница. Лука въ з҃.] А Павел супрот тому: писал вам јесем ди: Неприобщајете се гъ блудником. Али не об сего мира блудникех говорю: таковим бо делом нуди бы вам была из сего мира изитти. Но писах: да се неприобщајете, аще кто именујет се братом, а будет Блудник, Лакомец, Пиıанец, Кищник. Съ таковим ни хлиба нејидите.] Ко Коритн: лист а҃, глава є҃.

јѕ҃. Преверност д҃. *Сујетно празнованиа разумљнје.* Ученици Јисусови торгаху Класје въ соботу, и преминающи јидаху. А фаризејци: Что ди вы чините, јеже нит слободно въ соботу.] Мар: въ а҃ Лук: въ з҃. Мат. јв҃. И когда Гд҇ биаше никојего мужа сухорука оздравил въ соботу: они ди наполниша се безумиа.] Лук: въ ѕ҃. И когда биаше оздравил ниву жену скорче-
88 ну, въ соботуже || Архијереји тавоже осудиаше. А Господ къ ньему Лицимирче, неотвезујетли всаки из вас от исел вола својего, и неводитли на воду въ соботу.] Лука въ јг҃.

јз҃. Преверност є҃. Меньшие грихы чиниаху вещими, а вещие меньшими, или негрихми.] Зато Господ къ ньим: Горе вам ди водци слѣпи: јиже велите, аще се кто закленет на храм, то нит ничтоже. Но јиже се закленет на злато храмско, он јест должен сполнити. Что јест больше: Златоли, или храм: јиже посвещајет злато?] Матвеј во кг҃.

ји҃. За тие адда преверние блуды карајет јих Гд҇ и велит къ Апостолом: Блюдите се от кньижников, и прочно: јиже објадают домы удовиц, под изветом долгих Молебнов.] Лука во к҃. А къ ньим пак самим велит.

Горе вам Кньижници и Фаризеjци, Лицимирци: ѩко Любите первие столцы въ сонмех, | и поздравлениje на площади.

Горе вам закона учительем: ѩко Налагаjете на люды Бремена тежка, jихже немогут носити. А сами ниjедним перстом некасаjете се бремен.]

Горе вам: ѩко Зидjете гробы пророков, а отци ваши умориша jе.] Лука въ ꙗ҃і.

Горе вам Кньижници и Фаризеjци, Лицимирци: ѩко Запираjете Царство небесно пред людми. Сами невходите, и приступающих непущаjете входити.

Горе вам Кньижньци (sic) и Фаризеjци, и Лицимирци: ѩко Снидаjете домы удовиц под изветом долгих Молитов.

Горе вам Кньижници и Фаризеjци и Лицимирци: ѩко обходите землю и море, да учините jедного пришелца: и когда будет учиньен, чините jего сином ада.

Горе вам водци слѣпи: jиже велите, аще кто присяжет на храм ничтоже нит: а jиже при || сяжет на злато храмско, повинен jест. 89

Горе вам Кньижници и Фаризеjци Лицимирци jиже десетините Ме́тицу и Анис, и Кумин а остависте jеже jест Больше въ закону: Суд и Милосердjе, и Веру.

Горе вам Кньижници и Фаризеjци, Лицимирци ѩко помиваjете извонску част стокана и блюда: а въ нутру jесте полни хощени и неправды.

Горе вам Кньижници и Фаризеjци, Лицимирци: ѩко сподобни jесте гробом побѣльеним: jиже от извони кажут се людем лѣпи: а въ нутру сут полни костеj мертвих и всакие нечистоты. Тако и вы, отизвони кажете се людем быти праведни: а въ нутру jесте полни Лицимирства и Злобы: и прочно: Качы Легло̀ Змиjско: како хощете убѣжати от суда геены?] Матвеj во к҃г.

jѳ҃. Три быша тогда веры у Жидовов: Фаризеjска, | Садукеjска, и Jесеjска. Садукеjци быша jеретики: проповидаша, небыти мертвим возстаньени, и иние блуды. Jесеjци jеретики же имиша своjе блуды. А Фаризеjци пак jедини быша православни: и держаша Архиjереjску власт въ храму Господньем.

И зато Господ велит къ народу: На Моjсеjевом ди столцу сидет Кньижници и Фаризеjци. Все адда, jеже вам повелет держати, держите и творите: а по делех ньихових нетворите. Велет бо, а нетворет.] И Павел (:Дѣяни въ главе к҃д, и во

ќѕ:) Фаризеjску веру зовет извистним Моjсеjева Закона путем.] И безсуменно jест: jеже Гдь небы был людем заповидал слушати фаризеjцев: аще быху были jеретики.

к. Аще пак Фаризеjци быша православни: и Закон Моjсеjев право проповидаша: Зачто Господ ни Садукеjцев, ни Jесеjцев jеретиков тако остро некараjет? Зачто jим тако жарко и ||
90 жестоко непривещуjет? Зачто jим тако много крат вѣчною мукою непретит: како претит Фаризеjцем? За ничтоже ино: неже за ньихово Преверство и за лишно да некористно Богочестjе: jеже сам Господ ясно и обылно изказуjет? Бывши бо у Лукы во јв главе, и у Матвея въ јѕ. Заповидал, блюсти се от Фаризеjского кваса и ученя: а потом у Матвея въ главе кг. заповидал держати фаризеjско ученjе: За сими ричми въ слид Госпoд разлучаjет Фаризеjско ученjе: и показуjет оно быти двояко, jедно и православно ученjе бяше, Моjсеjева закона проповиданjе. И то Господ (:за оно време, до своjего возстаньеня:) заповидаше народу держати: и въ том Фаризеjцев слушати. А друго пак фаризеjско ученjе, бяше ньихово Преверство: и затѣяна от ньих набожност. И то таково ученjе Гд сам изчитаjет и обличаjет, | и Квасом ветхим називаjет. И от ньего блюсти се людем заповидаjет.

ка. Вы отци такоже чините, како чиниша Фаризеjци вы бо держите православную веру: а къ ньеj прибавляjете непотребно и собласниво ученjе. Свети отци на церковних ризах нашиваша, и нине нашиваютсе Крести Гдньи, без подножка. Таково бо знаме ничесоже иного нам на ум неприводит, неже Крест Господень. А вы пак въ том затѣясте Фаризеjску Лишну и Непотребну Светост. И аще где нит подножка: тамо вы клевещете, не быти Знака Крестова. И оставльенjе пoдножка, по вашем разуму, то jест оставльение веры благочестивие. Но лихо ни Подножок: ни все цѣло честно Крестово дриво нас неспасаjет. Но спасаjет нас мука Господня, и чиста вера и добра дела. Аще пак светим отцем таково (:без подножка:) ||
91 Крестово Знаме, на ризах, и везде бяше добро: а вам пак то jест Зло, и Нечестиво, и Латинско: Смотрите что из того послидуjет. Что ино: неже да вам и благочестjе и вера стих отец будет ненадобна? Извистно не от добра, но от зла духа, научисте се вы того (:Светим отцем супротивного:) суjеверства.

кв. Вы тужите и на Мило: при посвещаню Церквеj: и клевещете, въ Милу быти всаку нечистоту. И въ том вы та-

коже не духовну: но фаризејску чистоту заводите. Что бо јест виновато мило: и какова јест въ ньем нечистота? И сами фаризејци необретоша въ милу нечистоты. Милом бо јереји и нине руки и лица умивают, и древлье всегда умиваша: когда хотиша къ олтару приступати. Али повѣдьте нам, что јест въ Милу: и из чесо составлијетсе мило? Зде људје делают мило из сала, да из | пепела: а въ иних странах и из живого вапна. А то пак все јесут вещи чисты.

Въ древньем закону свиньи, зајци, јесетри, стерледи, вугори, и много иних риб, и скотин, и птиц, и звѣри, и разнитих вещеј бише отвержено, преповидано и въ число нечистых почтено. И то таково древлье нечисто звѣрје и скот, и рибы, и птицы, нине нам нисут нечисты ни преповиданы. А Сало пак, и Пепел, ни въ самом ветхом Закону небыша нечиста: но то обоје бише при жертвах уживано, и на олтар кладено. Когда бо закалаху јереји овна, или теле, или что ино: Сало изнимаша, и на олтару Гду на чест сожигаша: а Месо въварившa (sic) въ људми снидаша. А въ цѣлих пак жертвах, или во всесожеженю (sic), изнемши из телицы дроб и всу нечистоту: и очистивши снажно всу телицу полагаша на олтар, и сожигаша. И пепелом оним, от дорв и от телицы о ‖ ставшим, посиповаша и кропиша народ, на очищенје, и на грихов отпущенје.] Како пишет Павел къ Еврејцем въ гл: ѳ҃: 92
ѓг. Аще речете: То бише въ ветхом Закону: мы того неслушајем.] Мы вам нато двојако отвещујем. Перво. Древлье Господ заповидаше воздержанје от многих вещеј, будто от тѣлесних нечистот: како повидахом. И заповидашеже многа купаня и умиваня тѣла. А нине пак Господ непотребујет от нас ни купаня ни умиваня того, ни от свиньины, ни от прочних преповиданих јиствин воздержаня. Но потребујет от нас Господ духовние Чистоты: то јест, Любви, Молитвы, Поста, и Правды. И тако, хотя бы Сало и Пепел или Мило въ древньем закону въ прем нечисто и преповидано было: нине нам небыло зато ни нечисто, ни преповидано. Ответ вторы. Кулико пак веще и крипчије Мило неможет | быти нечисто: аще древлье (:при туликом чистоты тѣлесние обзору и блюденю:) Мило вминяше се чисто: и бише чисто: и на олтару въ жертвах бише уживано: и јереји тогда умиваше се, и нине умивајутже се милом, когда хотет олтару предстояти: а несквернетсе? Мојсеј или паче Господ чрез Мојсея, въ Древньем

оном Закону, не токмо от истини чловических, но и много болье от жертов и от олтара, отлучал јест всаку најменьшу скверноту. Аще бь (sic) адда въ Салу и въ Пепелу или въ Милу была кая скверност и нечистота: преизвестно јест, јеже Господ небы был попустил на олтару тому бити.

кд. Чтоже реку об прочном всем вашем сујеверству? Аллуја: и перстов Согибанје: и Ричеј въ Молитвах премѣньенје: то все и всако вам веру премѣнајет. А то пак все јест фаризејска светост: и лишно непотребно || Богочестје: а просто
93 рекши Нечестје. Тим бо всим и всаким вы Апостолску Церков блудом потварајете: и Господнье къ Церкви об Необлудности обещанје Ложно чините и хулите.

ке. Чтоже вам јеще реку? Вы того всего својего завода научисте се от Греков. Гречески бо ники Митрополит (:не вси велю, но ники мало разумни, и вертоглави:) пријезджающи на Рус по сребро, насташа тие преверности проповидати и за перстов согибанје проклинати. А вы же пак велите: јеже Греки веру згубиша. И въ том вы сами себе осуждајете. Аще бо вы от оних, јеже веру згубиша, ученје соборној церкви супротивно пријемльете: и тим всу церков осуждајете: Смотрете сами себе, непогубистели и вы оноје веры, иже чрез любов делајет. Но оставивши мы пак облудникы: съ кулико се | дотичет всего повално греческого народа: вы въ том мерзко клевещете, и народ он потварајете: Како да бы вси Греки были веру згубили. И тако ниие јајце хощет бити мудрише от кокоши. А мы вам пак хощем зъ Богом опоселије свитло указати: јеже Греки по Божјеј милости христианские веры при турском насилству незгубиша, и непремѣниша. Ни Латинские веры неприиша но какову веру до Турков держаша, такову и ниие держет.

ПРЕДИЛ 5.

Об вере светих чудотворцев Руских, и об преподобном Максиму Греку.

а Вы отци велите: Никон јест премѣнил и сказил веру светих наших чудотворцев руских.] На ту вашу клевету и хулу мы вам обличателя представлајем, Преподобного Максима
94 Грека: јегоже вы високо || почтујете, и много хвалите: и на јего ученю мнвите себе своје спасенје зидати. А того похваленого его (sic) ученя непочтујете, и недержите. Но радии

подражајете оних: јиже Максима ненавидиша, томиша, и јеретиком називаша.

в҃і. Максим бо пришедши на Рус, настал јест делати дело, наньеже бише призван. То јест, Кньигы пресматрати: и преводы поправляти. И обретши многы поблудкы, изправил јест Максим добро: Како нине и вы сами хвалите, и мы хвалимже. Једен указ вам преведимо. Въ никојем мисту бише написано: Владичицу нашу пресвету Богородицу быти сподобну ***Илектру***: то јест, најчистијшему составу злата со сребром (:из каковаго древньи Македонски и римски Цари чиниша ковати своје узорочје:) Ники пак преводник неразумиющи тоје ричи ***Илектру***: помислил јест | на рич ***Алектру***: то јест Кокоту (sic), или Петуху. И написал јест Владичицу быти сподобну Петуху. Тој поблудок, и много иних, јест Максим изправил. Когда пак то таково јего дело зразумиша ники прелишнаго благочестиа мужи (:а невижльиви и преверльиви фаризејци): насташа Максима укаряти, и јеретичити, проклинати, томити. А за причину својего настанија приводиху туже рич, юже вы нине преводите: и по њеј отступльеније от церкви, и раздор чините.

г҃і. Велиху они къ Максиму: Наши ди Свети Отци и Чудотворци Руски вси посветиша се и спасоша се при сеј нашеј вере и при древньих преводех: и Владичицу приподоблиша къ Петуху: и прочно таково. Нине адда ты Максиме јеретиче, како дерзајеш обличати наше светие отцы?] Тако они, и тоже јест и ваше отци основање (sic). || На том вы становите 95
своје благочестје и спасенје, и велите: До Никона прославиша се на Руси многи Свети Чудотворци. За что нам адда Никон веру премѣнијет.

д҃і. Како пак јест Максим нато отвещал: Написано јест никулико въ Граматике: а мню и обилније быти написано въ јего кньиге, јеяже и невидих. А да бы ми в руках была: могел бых вам из ньеје свитло вашу облуду оказати. А что велит Максим въ Граматике.

е҃і. Равнити ди јесут дари Светого Духа. Знати језикы и преводити кньигы: то јест дар от всих најменшы. А молитва, пост, и любов Божиа то дар от всих највишшы [1]) Но како пре-

---

[1]) Эта фраза вписана переписчикомъ между строкъ.

водники не вси имиша дара превисокие Любви: то и Свети отци не́ вси имиша дара језиков и ученя. Антоњи (sic), Макариј, Иларијон, и многи ини велики Божји угодники и кньиг у себе мало держаша. А именно из Римских Чудотворцев ниједин нит был преводник, ни учитель ни проповидник. | То́ адда нит дивно: Аще ти на Руси от Бога избрани мужи посветиша се въ посту и въ Молчаню: хотя јест ов и он преводник что неладно въ кньигах написал. Али затим неидет послидовно: да мы, узнавши поблудкы, неморали и неимали бысмо јих изправлати.] Тако Максим.

ѕ҃. Об томже јест и въ Лимонару, въ главе рѕ҃е написано. Бяше ди ники Свет Старец: јиже когда служаше Литургию, всегда видяше светие ангелы стояще окол себе надесну и наливу. А бяше от јеретиков приял проскомидјю: и како муж прост и ненаучен, литургизаше въ просте: и невидаше оного, јимже се блазняше, яко бяше здо. По смотреню пак Божјем приде к ньему ники дякон. И когда се прилучи старцу служити, рече му дякон: Аво ди, словеса яже въ проскомидији
96 вещајеш, нисут правие веры, но јеретическа.] А Старец || пак (:Зато јеже видяше Светие Ангелы:) нехаяше об јего рачах. Дякон пак прилежние увещеваше, и веляше: Аво блазниш се: непријемльет бо того правоверна церков.] Старец видещи себе обличана:, когда опет служаше, и Светие Ангелы видяше, опроси јих: Что јест ди ово, јеже дякон говорит? Ангели отвещаша: Остави ди то, и послушај јего: добро бо говорит.] Старец рече: За что ми адда вы первлье того неповидасте?] Ангели рекоша: Тако јест Бог извольил: да люди от людеј бывают изправляни.]

з҃. Что зде велите вы отци? он светы муж служаше много време, зъ јеретическою проскомидијею: а простота јего оправляше. Али когда узна́ свој поблудок: тогда и повину се, и поправи се. А вы пак нехощете церкви повинути се: но натирајете тою ричю: Наши велите отци, Зосима и Саватиј спасоша се при древньих кньигах: | и мы нехощем поправы.] И тим вы осудяјете того прицомньеного Светого Старца: и своје отцы Зосиму и Саватия: и најпаче преподобного (:и от вас високо, али несовершеного (sic) почтованого:) Максима: и въ слид идете оним, јиже Максима томиша. Зосима бо и Савату ненаучиша вас, ожесточатисе супрот Церкви: ни познаним поблудком изправльеня непријемати. И Максим Зосиме

и Саватию, и прочним Светцем признаваjет Светост: али непризнаваjет добро быти, Раздор чинити: Ни Церкви непокаратисе: ни изправ jеjе и Заповидеj неприjемати. Того вас нит Максим научил: но ники дивиj дух учит таковаго благочестиа.

Завершенjе сеjе беседы.

н҃. Аще адда Светиjшы Никон, поправивши и премѣнивши въ молитвах никие преводы, тим jест веру премѣнил: и Светцем Руским || учинил нечест и досаду: зато jеже Светци не 97
по никоновом, но по древньем преводу Бога молиша. Из того идет послидовно: да бы был и Максим веру премѣнил и Светцем нечесть и досаду учинил. Не по максимовом бо, но по древньем преводу руски чудотворци Бога молиша. И аще jест треби Никонов превод въ нечест Светцем, и въ jерес вминити, и проклинати: треби будет и максимов превод равно також въ jерес вминити, и отривати. Въ ободвѣх бо тих преводех jеднако обритаjетсе та ваша причина. Равно бо како Светци незнаша Никонова, також незнаша ни Максимова превода. Живоша бо и помроша до максимовѣ (sic) вѣка. Аще пак Максим (:бывши въ преводех много поправил и премѣнил:) нит тим веры премѣнил: Како вы дерзаjете клеветати: да | бы был Стиjшы Никон веру премѣнил, тим jеже jест також никие преводы поправил и премѣнил?

е҃. **Соловчанин.** Али Максимови преводи вси сут благочестиви. А jеже нам Никон предаjет: то все нечестиво.] **Милош.** Хвала Богу: jеже на пут приходиш. Остави адда ту клевету, об чудотворцех. Несипли тмы пред очи: и немрачи истины тою облудою. Но говори то, jеже гъ делу пристоjит. А то jест: Примети, обличи, покажи, и уличи; jестли где светиjшы Никон кою нечестиву рич написал. Аще что такова (:нечестива:) покажете: тогда будете могли подостоjну тужити: и новие кньигы отмитати. Али вы пак во всих новиx кньигах ниjединие нечестивы ричи непоказасте: и неможете показати. А сами не jедну: но множе нечестивих хул изригасте. ||
Соловчанин. Скажи ми: каковы сут хулы въ нашеj челобитноj. **Милош.** Слушаj: и Скажем ти jе. 98

ПРЕДИЛ ѕ҃.

Об Хулах Соловечские Челобитны.

Хула а҃. Церков поблудила.

а҃. Вы отци велите: Соборна Церков јест от благочестивне веры изблудила, и въ јерес упала. И нијединого нит на свиту (:ни въ Грекех, ни на Руси:) правоверного Архијереја.] Аще пак једного брата назвати юродом, то јест хула геены достојна: что вы мньите, всие христовы архијереји хулити, и јеретикми звати, куликих геен будет достојно? Тим вы Господнье, къ Церкви учиньено (:об необлудности:) обещанје чините ложно. И самого Г҃да хулите. То јест ваша повална на церков, и на всу истину, и на благочестје хула. И об том юже довольно | показахом, въ тој Хуле запирают се и держет се и прочние всие ваши хулы, и клеветы: об ньихже хощем повидати.

Хула в҃. Зло́ велите быти, вещати: Х҃е Боже Наш.]

в҃. Выже велите: Первлье бише написано, Г҃ди Јисусе Христе *Сине Божји:*] А нине написано, *Боже Наш.*] И то вы вминяјете въ веры премѣньенје, и въ јерес. И въ том вы явлјајете *скриту во својих серцех ариянску јерес.* Арияни бо обычно и ради ко Г҃ду вещают, *Сине Божји:*] Али невелет къ ньему, Боже наш.] Но ненавидет ту рич: и мньет быти нечестиву. Такоже чините и вы зъ ньими. Досадила бо вам јест та благочестива рич, *Јисусе Боже Наш.*]

г҃. Ариянiже на потвердьенје својего нечестия обыкают приводити неизчетна светого писма миста. И вы, на укриплье-нјеже того вашего блуда, указујете на дванадесетеры Кньиги:
99 въ ньихже јест написано || Господи Јисусе Христе *Сине Божји.*] Али то нит довольно (:къ тому вашему осуждению:) быти написано во многих кньигах, Сине Божји.] Но треби вам бише показати: нигдеже въ добрих кньигах небыти написано, *Боже Наш:*] и ту рич быти злу, и нечестиву, и от отцев преповидану, а вы того неможете доказати.

д҃. А и пак вам хощу привести једину кньигу, Лимонар или Цвѣтник Духовны, Светого Софрония Јеросалимского: напечатан въ Кијеву от воплощения Господньего въ ҂ахни году. Сию велю једину Кньигу вам представляю: не на Москве бо, но въ Сибири пишу, и достанка кньиг неимию. Али сия је-

дина книга обилно јест довольна, за попревје вашего блуда. Аще бо как книга јест света, и духовна, и веры достојна: такова јест сия книга Лимонар. И ветха | јест неменье от всех оних, наньеже вы указујете. А въ сеј пак книге въ Лимонару, никдеже нит написано, Господи Јисусе Христе Сине Божји.] А добро јест написано, въ главе ӏѕ: Како Блажени Ефрем патриарх антијохијски Молит Господи Јисусе Христе Боже Наш.] И въ главе мд. Старец Нили Свет Молит: Гди Јисусе Христе истинны Боже Наш.] И въ главе рне, Муж Свет Јордан отшелник повидајет: Тогда ди аз, поклонив колена на землю, рекох: Гди Јисусе Христе Боже Наш: Спаси раба својего от сих варваров. И абје вси три сарачиници збѣсища се, и извлекши своје мечы друг друга иссѣкоша.] А јеже вы велите, въ Кирилловој Книге бити написано, Сине Божји: нъ тојже Книге јест написано и Боже Наш. На листу. 100

е. Ото видите. Древние книгы велет, *Сине Божји*:] || и древниеже книгы велет, *Боже Наш*.] Как адда из тих двѣх ричеј јест виновата? Извистно, ни ова, ни она нит виновата: но обидвѣ сут благочестивы.

ѕ. Али рич *Боже Наш*:] јеси вышша и честнијша: имијет једен известен разум превлачити. А рич пак *Сине Божји*:] имијет два разума. И Господ бо јест Божји Син, по породе. И мы чловици (:како Павел велит:) Синове Божји именујемсе, и јесме:] али не милости а не по породе. И зато аријани Гда зовут Сином Божјим: али не Богом Нашим. Аще адда јест архијереј избрал и укалил сию рич, *Боже Наш*: зато јеже јест Господу честнијша (sic): и јеретическо нечестје попирајет: и аще древньи отци сиюже рич во својих молитвах вещаша: Како вы смѣјете сию рѣч хулити, и јересю потварити?

ꙁ. О христиани зрите, и блюдите се от таковия | староверцев: јиже под изветом ветхие веры, ветху Церков хулет: и ветху аријанску јерес понавляют. Добро јест вещати, Јисусе Сине Божји, али тако, да нам небудет досадно слишати, Јисусе Боже Наш. Аще пак сия рич јест кому чути нелюба. Чрез оного не ин неже аријански дух говорит.

Хула Ӻ. Душе истины: то ди Хулна рич.

и. Выже отци јеще друго ново и чудно Богословје произносите. *Душе Истинныи*, то рич уменьшающа, и нечестива.]

А того на себи необличаjете: како вы в том самого Гд҃а Спа-
сителѧ хулите: и Нечестиа учительем чините. И како тою
облудою Сатана вам, и вас послушающим людем хулу на Свето-
го Духа, и Македонску јерес приписаjет, рич бо сиа, *Душе*
истины, јест властито Светого Духа титло: и много јест чест-
101 нјиша (sic), неже рич *Душе Истинныи*. И зато || јест Сатане
досадна. Вниматје. Вси бо свети отци, и вси философи учет:
јеже всако от Бога сотворено существо имијет троје име, или
троје титло: да по истине јест и зовет се, *Једно Истинно, и*
Добро.] Всака бо вещ јест, и зовет се *једна*, и всакаже вещ
јест, и зовет се *истинна*. Всаки бо Камен јест истинен Камен:
и всако Дриво, истинно Дриво: и тако обо всаком существу.
И всакаже вещ јест *добра*, въ оному концу, въ ньемуже јест
от Бога сотворена. И видѣ ди Бог вса, јаже бише сотворил,
и быша веле добра.] Тако адда и всаки сотворен дух, јест, и
зовет се Истинен дух, всаки ангел јест Истинен дух: и вса-
ки чловичји дух, или всака душа, јест Истинна душа. Неложно
бо јест то: но по истине обритают се въ миру ангелы, и ду-
шы. И тако та рич, *Истинныи дух* | имијет двоик разум. И
сам бо Светы Дух Бог јест Истинен дух: и сотворени дуси
јесут Истинни дуси. И понаслидку ту рич, *Истинен Дух*
могут јеретики на крив разум превлачити, и превлачет, и лю-
бет ю македонци духоборци, и признавают ю. А въ Божјем
пак писму нигдеже об Светом Духу нит написано (:*то али-
оес пнѐвма*:) *Истинен дух, или Душе Истинныи*.] А ону
пак другу (:и от вас Ненавидьену рич:) *Душе истины*: изрекла
јест сама Истина, у Ивана въ главе јѐ: Когда пак ди придет
(:Параклит:) тишитель *Он Дух Истины*.] По греческого је-
зика обычаю зъ никими прибавними ричицами (:јеже они зо-
вут **ἄρθρα**:) сице *То пнѐвма тῆс алиѳиас*:] то јест *он дух*
оноје Истинны]. И та рич имијет вишши разум. Знаменујет
102 бо јеже Светы || Дух, зъ Отцем и съ Сином, јест Извир и
начало всакие Истины. То бо јест речьи *Дух Истины*, јеже
Начало Истины.] А не причастник Истины, или привезан въ
Истине: Како вы супрот своjеj совѣсти лукаво клевещете: Того
бо никтоже разумен неможет об Светом Духу посумньити ни
помислити: ни сами древлье духоборци того незатѣкша: јеже
вы нине из крајного невижества и грубости, и из окаяного
глуподерзиа зативаjете.

ѳ. Светијшиј адда Никон патриарх, како онею ричю, *Боже
Наш*, Мислил јест потерти, и потерл јест Аријанску јерес, и
воздал славу Христу Богу Нашему: тако и сею другою ричю,
Душе Истины, мислил же јест потерти, и потерл јест Маке-
донску јерес. А вам пак тие обидвѣ ричи, јесут нелюбы, и
неугодны и тако вы (:по Господньем слову:) невѣсте којего
духа јесте. Невидите бо того: и необличајет се въ том: јеже 101
Аријански и Македонски дух во вас говорит. И вы того духа
слушајете. И тако не Никон патриарх, но вы отци, молите
се духу лукавому.

ј. Слушајтеже отци и једноје просты ричи. Зде въ руском
језику чародѣји (:јиже зъ бѣсми говорет:) зовут се јеретикми.
А въ иних језикех того нит но чародѣји зовут се чародѣјми:
а јеретикми зовут се они јиже что Соборној Церкви супро-
тивно проповидают. А и пак мню, руского језика обычај не
без слушних и достојних причин быти заведен. Истине бо јест
прилично: јеже всаки јересеј началники быша чародѣји: и съ
сатаною имиша отајен совет и уговор. Лутор то сам об себи
признавајет. Пишет бо, како јест спуд (sic) соли зъ диаволом
снил. И како се јест зъ диаволом много об вере стезовал: и
диавол ди јест || јего преприл.] Тоже јест прилично веровати 103
и об Арию, и об Дијоскору, и об прочних таковых. Из тих бо
јересеј началников (:јиже и на соборех быша:) нијединъ се
нит повинул, но вси ожесточени (:и от диавола обвуадани:) въ
нечестю својем зло згинуша. И нине въ сем раздору Авакум
и Лазар неповинушаже се собору но от диавола спутани въ
жестосердю својем згинуша. И и въ Сибири знаю них,
јиже супрот Соборној Церкви најхуже клевещут, и народ му-
тет: а тиже сут чародѣји, и диаволови советници. И аз, аще
въ том клевещу, должен буду на судны ден отвещевати. А
сие въ вам отци пишу: не да бых хотия на кого доводити:
но къ вам отче Назарию, и отче Геронтию, изјовидаю своје
сумньенје. Поньеже бо видю: јеже вы два ту свету соловеч-
ску дружину всу от церкви отвлекосте, | и въ раздор да нъ 105
диаволю власт заведосте: из того и Собираю, јеже вы два из-
кони от самого начала вашего Иночества, не по простоте, но
по лицимирству Богу Молисте се: и власти въ Монастиру же-
льисте: и тоје добывши, волю оного, јемуже издавна въ ру-
ках бысте, сотвористе. А вы прочии о честни отци и братје соло-
вечские обытели богомолци, недајтесе прелестити. Гледите, стре-

зите, примещаjте, на дела, на ричи, и на всакие поступки тих ваших воjвод: отца Назарија, и Геронтија. Аще бо марљиво будете примещали: обещую вам, jеже от овоща њихова хощете jе познати, обнажити се хощет њихово фарисејство: аще не и само въ диаволо (sic) совещање. Но то буди речено (:ката паре́неесин:) токмо то (sic) прилучаю.

104 ја̃. А другу пак подлинну, и въ сему предложе || ную потребну рич вам хощу повидати. Слушаjте. Светы Григориј Богослов (:въ беседе а̃ на пасву:) пишет сице: Написано jест ди въ Божjем Писму: Јеже Син Божjи jест предан: и сам jест себе предал.] Такоже и возбужден jест из мертвих от отца, и взят на небо: и сам jест из мертвих воскрсал, и паки на небо возшел.] Она́ сут благовољенија: Сиа сут власти. *А ты пак* (:jеретиче:) *умењшающа проповидаjеш: а возвышающих обминуjеш.*] Аще бы и имил Светого Златоуста Изказанjе молио на Четверо Евангелје: показал бих вам не jедно, но четердесет мист: где светы отец Златоуст туже рич говорит: И jеретиком изпоганиjет и приричет: jеже они об Сину Божjем, и об Светом Духу, из писма избирают и *проповидают токмо низкие и умењшающие ричи.* | *А високих и славних ричеј обминуют*: или къ низких ричеј разуму силно jе влекут. И что и велю об Златоусту? Повално бо об всех отцех треби jест ве́дати тоже. Аѳанасиј бо супрот арианом: Василиј супрот Евномию: Богослов, Златоуст, Дамаскин, и прочии отци вси, супрот всаким jеретиком: ничесоже иного не делаша и недоказоваша, неже то jедно дело. Что таково? jеже jеретики високие и славние ричи потезаша въ разум низких ричеј. А свети отци вси, низкие ричи обjасниша: и въ разуму високих ричеј приравноваша.]

А вы пак отци (:по jеретическом обичаю:) ненавидите високие ричи, *Јисусе Боже Наш*, и *Душе Истинны*] а любите, и держати велите нижшие ричи: *Сине Божjи: И Душе Истинным*:] Адда что́? Ино то что? Что велю не того идет? ||

105 То идет: jеже Светиjшы Никон jедну со светими отци думу держит. А вы отци jедну въ jеретиками думу держите. Кто бо jест тако глуп: да небы разумил: вишшу быти рич; *Боже Наш*: неже jест рич, *Сине Божjи.*] И ктоже не видит вишше быти *Душе Истины*: неже *душе истинным*?] И Михаји́л бо и Гавриjи́л, и Рафаил jесут Дуси Истинни. И что и велю Михаjил и Гавриjил? И сам бо Сатана jест Дук Истинен.

Истинно бо јест то: јеже Сатана јéст и пребывајет Сатаною и духом. Али тој Истинный дух сатана, по никаковомже путу, ни по разуму, нит, и неможет се звати *Духом Истины.* Не по разуму светих отец: да бы был началом истины. Но по вашем разуму: да бы был причастником истины, или привезан къ истине. Во всем бо јест Сатана лишен и обнажен от истины. И тако адда та рич *Дух Истины:* неможет се приминити ни | пристоити къ иному никаковуже духу: неже во Светому Духу. И то јест Светого Духа властито титло: Дух и Начало Истины.] А вы пак отци того титла нелюбите. Чтó адда из того идет:. Неже да любите Македонску јерес? Аще пак тоје нелюбите: повините се адда Светој Церкви, и просите прощениа: и она вас хощет благословити.

Хула д҃. Крест без подножка, то ди нé Крест.

јӑ. Выже отци велите: Крест Четверокончат, или без подножка, то ни Крест, но криж Латински. А ваши единомиселники, придивают, и велет: То јест ди *Антихристова Печат.*] И вы съ ньими верујете тоже хотя поблюдосте се написати.

јг҃. А мы пак вам показахом: Како Сатана ненавидит Христову славу: и терситсе (силитсе) извести сию преславну рич, Јисусе Боже Наш: и ону другу, Душе Истины. А зде пак смотрите: како тојже враг нападајет на Господнье преславно знаме. И терсит се (силитсе) Господню хоругвну || Знаковину, 106
и грамотну (:живущих грамот:) Печат, учинити својею Знаковиною и Печатю. И вам на умы подајет сию обмаму: Где ди на Кресту нит подножка: оно ди нит Христово знаме; но оно јест антихристово и јего сатанино знаме и печат.]

јд҃. Али об том юже припоменухом.

а҃. Како на ризах јерејских обритајутсе многи кресты нашити: а вси без подножка.

в҃. Христиани на горлех носет кресты без подножкаже.

г҃. Въ Цари Градужи (sic) инде, въ ниних близко полвторы тисащы лит ветхих церквах, на стинах јест видити мусијею вкладаны кресты: без подножка. д҃. Живи обритаютсе люди: иже на Москве во ҂а҃х҃о году и въ Тоболску во ҂р҃п҃г году: во ке и ҂кѕ и кн нощ феврали: на небу видиша чудеса Божиа: Честны Крест у мисеца: а без подножка, е҃ Архијереји благословляют, | ѕ҃ Јереји благословляютже народ, ҁ҃ Люди

сами знаменуют себе Честним Крестом: а то все без подножка. н°, Јереји на Проскомидији, и на Литургији: когда частицы изнимают: и когда светие дары посвещают: благословлают також четвернатим Крестом, без подножка. И вы отци сами без сумньи також чините. Что адда вы зде велите? Антихристова ли јест то печат: јеюже вы светие дары посвещаjете? Или паче антихристов јест то дух: јиж (sic) такову хулу чрез вас ригаjет?

јє. Хула є. Новие ди кньигы Гда назваша грѣшни (sic).

јѕ. Хула ѕ. Велет нам молити се духу лукавому.

јз. Хула з. Велет нам, ходити без крестов.

То сут три прегрубы лажи, и очивисты клеветы, на свету Московску Дерков (sic), и на архијерејски Собор. Церков бо николиже нит того мислила, ни нивие (sic) кньигы того неучет. Но вы
107 (:супрот свитлој || истине, и супрот својеј совѣсти:) лукаво затѣваjете тие потвари и хулы. И зато остаjете должни отвещати на судны ден. Хула. и Греческие ди ветхие кньигы на самом початку быша скажены.

јн Вы велите: Римляни сожгоша греческие добрые кньигы: и предаша Греком своје блудние кньигы.] И тој ричи свидока приводите Преподобнаго Максима Грека.

А другу пак рич вы сами (:без свидока:) произнесосте. И которие (:велите:) старие кньигы у Греков и нине јесут: и тие сут от јеретиков многы изпорщены. Поньеже во време тих старих кньиг (:то јест, когда свети отци тие кньигы писаша:) въ Грекех јеретиков, и богохулников (:Ариянов, и прочних таковых:) и образоломцев было много.] Тако проповидаjете вы али тоје ричи вам Максим несвидочит.

јѳ. Гледите пак что из тоје ричи послидовно идет. | Что таково? Само пусто отчаяньје. Свети бо отци живоша въ једен вѣк купно зъ јеретикми. И писаша кньигы, на попренје сущих тогда јересеј. А на седмом пак Собору изведена јест у Греков послидовна јерес. И руски народ јест окрещен: и кньигы руские из греческих преведены, добро позно по седмом собору: и по изведеню јересеј у Греков. Аще пак ваша рич јест истина: да греческие кньигы искони при самом початку быша скажены: а да једва је отци из рук издавана, да је јеретики изопачаша: невидители, что из того идет? Что идет: неже да руские первие кньигы из скаженних кньиг быша преведены? И тако где нам будет спасеню надѣя? Где

вам будет истины искати? Что нам остајет: неже отчаание? А иже пак рич къ отчаанию ведет: известно јест, јеже тајинт от Бога.

к. Али мы непријемльем вашего того отчаания: и Безпечни јесмо от нього. Мы бо верујем: || от Спасителја Соборноj Церкви обещану и дану быти Необлудност, до скончания вѣка. И Церков непријемльет, и неможет приjемати кньиг, јеретическими блудми Оскверньених (sic) но Церков умијет право разсудити, и разсудијет кньиги. 108

ка. А за второ, мыже держим Великого Василиа правило: понеже во всакој ричи можем позвати, и разлучити: Что јест благочестиво: и что Нечестиво. И Светы Иван Злагоуст (:во својем на Четверо Евангелје изказованю:) подајет нам тоже правило: и прелѣпо је објаснијет. Аще мы когда добудем сия Златоустових кньиг: хощем вам зъ Богом и сие правило предложити. Сие бо јест сам правы пут ко всакој истине: и неодѣлен щит супрот всаким облудам и омракам. И аще јест что иние потрбно (sic): сие правило јест најиаче потребно знати вам, и всему народу. По сем бо всаки небезумен муж и сам без учительев, | может право разсудити всакие кньицы.

кв. А за третје, хотя бы въ прем всие кньигы у Греков были скажены: кончи заисто об руских Максима Грека пре водех вы отци неможете того речи: да бы и ти были скажени, и јеретични. Вы бо Максима, ко својему предложению, приводите за верна свидока: и велите достојно быти, да му и мы вѣрујем. Достојнијше јест адда: да и вы сами Максимовим преводом верујете.

кг. Первлье јест пак Максим (:како слишу:) светого Ивана Златоуста Изказание полно, на все Четверо Евангелје. И то јест напечатано. Ја тих кньиг неимию. Али съ кулико мало је въ греческом и латинском језику чтах, и съ кулико помню: добро вѣм, всие тие ваше споры, въ тих јединих Златоустових кньигах, пресвитло предоволно, и преобылно, быти разсудьены, обиясньены, и докончаны. И аще ми Бог даст тих кньиг когда добыти: || хощу вам зъ Богомже все из јединого Златоустава (sic) учения, ваше блуды разодити: и всу сумню из ума извести (sic). Аще пак можебыт осумньены чинится вам максимовы печатние кньигы: Можете се известити въ рукописних: јеже се обритают въ Болших Монастирех, и 109

можебыт у вас самих. И соборна Церков вам је хощет показати.

ПРЕДИЛ ја̃.

Показујетсе: јеже ино јест Молитва, и Обычај, и Правило; а ино Вера.

а̃. Једним и другим прикладом или узором, из Светого Евангелиа, хощу вам показати: јеже ино јест Молитва, а ино вера. Светы бо Матвеј (:въ главе ј̃:) јест написал Господню заповид къ апостолом, Сице неимијете ди злата, ни сребра, ни мѣди въ Мошнах ваших: ни Торбицы на пут, ни двѣх свит, *ни обутка*, ни жезла или палицы.] А Светы Марко пак (:въ гла: ѕ̃:) | Заповидал јим јест ди: да бы ничесоже неимили на пут (:*разви жезел један*:) не торбы, не хлиба, не у појаса мѣди: *но да бы се обували Сандалми*: и не облачили би се двѣми свитами.] Видители? Матвеј преповидајет: а Марко попущајет, носити жезел или палицу, и обувати се сандалми. А извистно јест: јеже Господ једну рич јест изрекел, а не обидвѣх. Что адда вы велите? Ки Евангелист јест нам предал праву веру? Или (:како вы мудрујете:) Ки јест веру премѣнил? Вы сами носите клюквы и обуток. И тако кажет се: јеже Марка въ том слушајете: а не Матвеа.

в̃. А въ иној пак постати волите слушати Матвеа, неже Луки. Сеј бо Светы Евангелист Матвеј (:въ главе ѕ̃:) инако јест написал Молитвены Символ или Молитву Господню: а Светы Лука (:въ главе ја̃:) инако. И вы сеј Символ или Склад Молитвены

110 || вещајте (sic) по Матвејевом преданю а не по Лукином.

Матвеј.	Лука.
а̃. дај нам *днес.*	а̃. дај нам на *всаки ден.*
в̃. отпусти нам *долгы* наше.	в̃. отпусти нам *грѣхы* наше.
г̃. *якоже* и мы отпущаем.	г̃. *Ибо* и мы отпущаем.
д̃. *должником* нашим.	д̃. *Всакому Должному* нам.
є̃. јако твоје јест *црство, и сила, и слава во вѣкы амин.*	є̃. а у Луки тих ричеј нит.

Зде опет что велите? Которы Евангелист јест веру премѣнил? Господ бо нит тако обоако говорил: но или јест рекел **Днес**, или всаки ден. И опет или долгы, или грѣхы, И опет,

или јест изрекел завершенје оно: Јако твоје јест Царство или нит того предал.

ѓ. Примещајте зде отци: јеже многи обычај (sic) могут без гриха и держани и недержани быти. Таково јест меса јидé-вје. Мирјани бо месо јидут: а вы отци меса нејисте. А обоји надѣемсе спасени быти. Таковоже јест, и палици или клюкы, и обуток носити, и | и (sic) неносити. Аще пак (:по вашем 110
разуму:) всаки христијански обычаји къ вере пристоят: и аще премѣна всакого обычаа веру премѣнјует: очивисто јест, јеже вы ину веру держите, от оноје юже держет Мирски Христијани. И Светы Матвеј ину веру нам предајет (:об палицах и об обутку:) а ину Свети Марко. И аще рич једна, или множе ричеј въ Молитве премѣньено, веру премѣнјует, и то јест очивисто јеже нам Светы Матвеј ину веру предајет; а ину Светы Лука. Не једнако бо нам предаша Символ Молитвены. Аще пак Свети Евангелисти веры непремѣниша (:якоже и въ истине непремѣниша:) очивисто јест, јеже ричи въ Молитвах (:ненарушающи благочестиа:) премѣнити, то нит веры премѣнити.

д҃. То вам тако зде (:за узор:) кратко и на памет изложихом без речених Светого отца || Златоуста кньиг. Аще пак 111
когда сих добудем: хощем вам из ньих (:јеже обещах:) и все прочно оказати. Перво: *Каково правило веры* нам подајет Светы отец: по ньемже мы можем свитло и удобно всакие блуды от благочестиа разознавати и разлучати. Второ. Како мы мôрајем сие обоје зде приведено Стих Евангелистов мисто, и всакие Евангелские ричи право разумивати: јеже ричи кажут се быти несогласны и супротивны, и нисут таковы: но веле согласны и једномиселны. Тó бо поверховно Светих Евангелистов несогласје, по смотреню Светого Духа јест попущено: нам къ науку и къ уразумльеню. Да мы немньим потребно бити, за всаку точку и черту шумити, и раздор чинити. Но аще будет где благочестје (sic) ненарушено (sic): тамо за најменьше словце и за точку достојно и | потребно јест борити се. А где пак благочестје јест цѣло: тамо за никаковыже премѣны, или причины, нит волно ни безгрѣшно раздора чинити. И просто рекши: нигдéже и николиже нит без гриха, раздор от цер от церкви (sic) чинити. Церков бо (:како доволно оказахом:) неможет поблудити: ни благочестиа сказити. И зато разумеп муж неможет такова сумньениа об соборној апостол-

свој церкви имити: да бы му она что нечестиво подавала. Христос бо јеј јест обещал необлудност.

е҃. За трећје и послидње: аще добудем речених Златоустових Максимова превода книг: хощем вам и об Греческих књигах всу истину обяснити: и неотпорно доказати: јеже греческих књиги ни изперва от јеретиков, ни опосліје от римљанов, небыша сважены ни сожжены. Аще бо хощете, можете || се въ
112 том извѣстити. Въ Риму, въ Парижу, въ Венецеји во Флоренцеји, и въ иних градех может се очима видити велику множину греческих харатејних и бумажних, много сот лит ветхих књиг: не сожжених, но съ великим брежењем и съ призором храњених. А Церковние пак греческие књигы печатают се въ Венецеји, не от римљанов, но от самих Греков. И јеже въ тих књигах нит Латинских дум ни јересеј тому јест доволно свидочество јеже въ них јест напечатано не въ једном мисту обличање на Латыню. И не предавно, Гавриил Филаделфијски јест напечатал књигы супрот Флорентскому собору. Об тих адда греческих књигах: и на всакие ваши блуды и омраки, хощем вам (:аще Господ даст:) свител ответ учинити: А докле пак мы речених Златоустових књиг добудем: вы велепочтовани отци, нашу сию от љубви породјену | бесидицу примите съ любовию. А вси купно воздадимо славу Богу Отцу и Сину, и Светому Духу, ниње и присно и во вѣки вѣчние. Амин.

ПРЕДИЛ ӏі҃.

Об Трикратном алилуи.

а҃. На Сие Мисто, Книга Жезел ліпо и въ истины любителем доволно отвещујет, сице. Серафимска песен јеси, Свет, свет, свет, Гд Саваоѳ.] Зде ди чрез утројени свет тројица лиц: а чрез једино *Господ Саваоѳ* јединство јестества знаменујет се.

в҃ Светы Боже, Светы крѣпкы, Светы безсмертни;] знаменујет Отца, и Сина и Светого Духа, А въ јединственом числу рич, *помилуј нас*:] знаменујет, једного быти јестеством Бога.

г҃. Тако и чрез *троје алилуиа*, знаменујетсе тројица лиц: а чрез *слава тебѣ Боже*:] јединство јестества ||

д҃. А јеже приводет преп: *Ефросина*: мы преподобного лобзујем, за преподобје јего: а свидочества того непријемльем. Нит бо веры достојно: да бы он был тако думал. Пачеже лажљивого и сујесловного писателѧ бујство показујетсе быти то и многа бо ина нелѣпа обритаютсе во списаню јего житіѧ: ѧже и на ум возвести, не токмо јего преподобію, но и всакому правоверному страшно и ужасно. 113

е҃. Приносет и свидочество *Максима Грека*, и богоноснаго *Игнатиѧ*: али лажљивоже: Нигдеже бо необритајетсе тих писмо об том, развѣ ники лестец јест затѣѧл, и јих имѣна надписал.] Тако жезел доста мудро и благочестиво.

ѕ҃. Али разсмотримо и мы само то *Максимово свидочество*: јеже јест написано въ гла: м҃е, сице: Предање ди апостолско јест: вещати алилуѧ дважди: и Слава теби Боже.] И тако | (sic) И тако јест научил Блажены Игнатиј от Ангелов. Како адда нѣци смѣют претвараѧти сие Ангелско и Церковно старо предање: и вещати алилуѧ трижди: и Слава?]

з҃. Али могут нам речьи: јако въ *апокалипсису* (:въ гла: ѳ҃:) *написано јест алилуѧ четире краты*.] Но то ѧ заперво велю къ ньим: Что вы мньите? Невѣдахули Сти ангели, въ апокалипсису быти написано четверо Алилуѧ? Јѐ без сумньи вѣдаху: Сами бо и на небу оно тогда поѧху. Зачто адда Блаженому Игнатию, не четверо, но троје Алилуѧ пѣти предаша? Вы недоумѣваетесе къ ответу: али ѧз вам хощу разрѣшити таково недоумје. Внимајте, и разумѣјте.

ч҃. *Зато јест на небу трижди возпето алилуѧ*: *заньеже тамо три чини видетсе хвалещи Вишньего*. Первы чин: јиже се зовет глас велик народа. Втори чин: јесут к҃д старци: и д҃. живинчета. Третји чин: именујетсе глас || народа великаго, како глас вод многих И ти чини, всаки једен крат припѣвают алилуѧ: а не дважди, ни трижди. Зато јеже једен јест Бог Стаѧ Тројица: *и једною алилујею славитсе*. 114

ѳ҃. Али можебыт хощете речьи къ нам. Аще јест то тако: зачто адда и вы, нѐ једно, но двоје алилуѧ вещајете, и третје слава?] Но то вам отвещујем: јакоже на небу три чини воспѣваша, всаки једно алилуѧ: тако и на земльи, въ апостолскојцеркви, три јесут чини. Первы чин, *Јересји*: и от лица тих појем перво алилуѧ. Вторы чин, *Иноци*: и от лица тих второ алилуѧ: Третји чин, *Мирѧни*: и от лица тих Слава Теби Боже: јеже знаменујет алилуѧ.] Тако тој Максим (:хоть

сам: хотя кто ни под јего именом:) веле невижљиво облудно, и лукаво разказујет.

ı̃. За перво бо хвалитсе, и обещујет разрѣшити вузел сумњи (*:за что на небу поют четверо* | *алилуіа*; а мы морајем пети ни троје ни четверо. Но двоје. А за тим въ ответу неразрешајет ничесоже но лукаво истину мрачит, тму въ очи сипльет, и читателіа слѣпит. Разказујет бо: како да быху на небу три чини, троје алилуіа пели: а не четверо Хотя сам приводит мисто апокалипсисово: где јест написано алилуіа четири краты *То јест адда перва и прегрубова Максимова прелест, и неверно учење.* Треби бо му бише причину слушну привести: за что на небу поют четверо алилуіа: а нам недостојит пети, ни четверо, ни троје: но двоје токмо.

ıа̃. За второ Максим лехкоумно затѣвајет на небу чины по својем разуму, ложно и нестатно. Первы ди чин јест, *Глас велик Народа*: и трећи чин, *Глас же народа великого.*] А то пак јест једен чин: а не два.

ıв̃. За треће Максим и на земльи разлучајет чины: и ука-
115 зујет, и что и кулико всакому чину достојит || пети. И то мньит Максим себи быти вольно и пристојно. Своје рекши затѣвкы на чины разлучати: и на добер Разум толковати. А Соборној Церкви мньит небыти волно: да она своје властито пеније на добер разум истолкујет. Али то нам прав разум неподајет. Но аще кто мньит, потребно быти слушати Максима: когда он об небесном и об земельском пеню своје нам толковање и гадкы предајет: мы мньим много более быти потребно слушати Соборние Церкви, или архијерејев соборно совокупльених: когда нам они своје властитие ричи на добер разум толкують: іако и претолковаша въ жезлу: и мы приведохом зде на числу а̃, в̃, г̃.

ıг̃. А и кромѣ того пак въ жезлу благочестиво изданого толковаьіа: можем мы и ино разнито благочестивоже толковање принести: троје алилуіа, и четверто слава знаменујет | знаменујет (sic) Божю хвалу *от четвертого Светого Евангеліа*: *и от четирих конец свита* (:от востока и от запада, от сивера и от юга:) и *от четирих времен*: от весны, лѣта, јесени, и зимы: и от *четирих стихиј*, от огніа, воздуха, воды [1]), и земльи: и от иних такових.

---

[1]) Вторично написанное рядомъ „воды"—зачеркнуто.

јд҃. А и по самом пак максимовом јест вольно Максиму своје певје ра… ков, и Мирјанов: зачто неможет и … от Јерејев, Иноков, и Мирјанов тро… Стие Тројицы: а Слава Теби Боже, купно, въ Јединству Божества: И сије … дет много пристојнијше, и въ истине при три чини поют алилуја:) неже јест максимово … реји токмо и иноци поют алилуја: а мирјани сла… Максим верстајет Мирјаны вон и проч от тоје да бы се јим негодило вещати алилуја. Али Бог … Дух невелит тако. Но на Светијшие Молитвы и славы … вање, псалмы, предал нам јест Господ не чрез јереја, ни … инока: но чрез мирјанина Давида: и въ тих на множаиших … стех јест написано алилуја. И тако безмистно и неподобно … јест благочестивје мирјаны отлучати от тоје ричи алилуја. Товия въ главе јг҃. По всих вулицах пето будет алилуја.]

јє҃ *Мир много любящим закон твој: и нѣст јим соблазни*:] велит Давид. Аще бо кто любит закон Божји, и Бога: он мирујет, и несоблазняет се за таковы ричи: въ ньихже удобнијше јест добер, неже худ разум обрести. А јиже пак нелюбет закона Божјего, ни јединости церковние: они нетерпет добра толкованја: но по силе | и по нудьи влекут ричи въ худ разум: хотя что будет очивисто благочестиво и свето.

јѕ҃. Ото пак мы показахом, како не једним, но множшими путми, можем мы тој Соборние Церкви ричи (:алилуја трижди:) благочестив разум и толковање дати. И аще можем: извѣстно јест, јеже и должни јесмо тако чинити. И всаки чловик, јиже Закон Божји любит: тако чинит. На добер, а не на худ разум церковние ричи влечет. Мир бо мног любящим закон твој и нѣст јим соблазни.

јз҃. Рич сия (:алилуја трижди:) очивисто јест благочестива. И муж прост, и благочестив неможет јеје на худ разум повлечьи. Токмо лицимирци и сујеверци, и духа Божјего празни јиже Закона Божјего нелюбет: јихже јест сатана ослѣпил: ти рич ту свету влекут својим лукавим и хулним умом въ хулен разум. А мы пак все, јеже до сих доб || приведохом, на попренје клеветы: и да угодим (:или паче да уста запрем:) тим досадником: јиже сами зло толкуют: и нас въ толкованю принудяют. 117

ȷи҃. А къ простим пак, и къ любящим Закон Божȷи говорещи: и нелукаво ту рич (:алилуіа трижди:) разумѣющи: извѣстно ȷест, ȷеже свети отци и архиȷереȷи они, ȷиже молитвы и Божȷе хвалы составлиша, немислиша на тие Максимовы чины: ни на туликы кругы. Но написаша просто, алилуіа трижди: въ славу Сто҃ȷ Троȷицы.] А сиа рич Слава Теби Боже:] непристоȷит юже къ тому стиху, но то ȷест придивок, въ обычном ȷезику придивен, зъ ради народа. Да народ разумѣȷет: что значит та Евреȷска рич алилуіа.

ȷѳ҃. За послѣднье Максим безстидно клевещет: и ту рич латинщиною потвараȷет. Аще ди папина стана стидещи се тако [возглашаȷете: алилуіа трижди: а четверто слава.] Време вам юже будет и къ прочним папиним обычаȷем соглашати.] Али іа невѣм, откуд ȷест Максим то побрал: дабы папа вещал, Алилуіа трижди: а четверто Слава.] Нигдеже бо того нит въ латинских кньигах. Но во многих мистех обритаȷетсе алилуіа ȷедно, и двоȷе, и троȷе, и петеро, и шестеро, и деветеро. Токмо на ȷедном мисту, на повечерници свитлие недельи: и на другом мисту, въ бѣлу неделю на часы, обритаȷет се алилуіа четверо. А чрез всю пак петдесетницу, на всие простие дны, заютерни зачинаȷетсе от алилуіа трижди.] И то все ȷест не от послидньего вѣка пап: но ȷеще от тих свѣтих отец (:наȷпаче от светого Григориіа:) тако уставльено. Али что ȷест треби много говорити? Нигдеже бо (:како рекохом:) необри-
118 таȷетсе у римлиінов алилуіа трижди, || и четверто Слава теби Боже.] Како Максим удаȷет. И тако и из тоȷе ричи, како из иних множших, очивисто іавлиіеетсе Максимова клевета, облуда, и омрака. И очивистоже ȷест: ȷеже то нит Латинщина.

к҃. Аще кто речет: Максим ȷест Свет муж.] Мы велим: Церков ȷест светиȷша от ньего и Господ нам заповидаȷет церкви слушати. И аще кто ȷеȷе неслушаȷет: да ти будет іакоже ȷелин и митар. А друга рич со жеалом и мы велим: ȷеже ники злодѣȷ ȷест тие клеветы под Максимовим именом написал. Ја бо кньигы Максимовы невидих. Но от попа Лазара приях сие изписанȷе.

ВАЖНѢЙШІЯ ОПЕЧАТКИ.

Стр.	Стрк.	*Напечатано:*	*Должно быть:*
3	1 св.	главе́	гла̑ве́
—	11 сн.	Ра̑зумнии	Ра́зумнии
4	1 св.	Кра̄льем	Кра̄лье́м
—	5	влади̑кы	влади́кы
—	22	егда	јегда
6	12	Јустус	Ју́стус
—	13	нея́вльены	неявльены
—	9 сн.	никосб́же	никогб́же
7	12	приходити	приходи́ти
8	22	име	и́ме
11	6 св.	нине	ни́не
14	14	изиищет	изи̑іщет
16	1	вера	ве́ра
18	3	судяше	суди̑ше
22	5	пришли	пришли̏
23	15	правило	пра́вилом
28	6	иних	и̑них
—	13	нѣ̈дра	нѣ̑дра
32	10	церков	це̑рков
—	14	хощь	хо́щь
33	8	поправлајет	поправла̑јет
34	1	Латинникех	Лати̑нникех
35	12	неосвещен	неосвеще́н
—	15 сн.	хулнијших	хулни̑јших
36	5 св.	крестит	крести̑т
39	1	хотя	хотя́
—	18 сн.	велит	вели̑т
41	7	Сверне́но	Скверне́но
43	9 св.	своједу	своједу̑
—	12	велит	вели̑ш
—	17 сн.	велиш	вели̑ш

—	10		Картагинскии	Картаги̑нскии
45	1	св.	Антиjохиjски	Антиjохи̑jски
—	4		Александриjски	Александри̑jски
51	1		нит	ни̑т
—	14		изпустит	изпусти̑т
54	6		противно	проти̑вно
—	—		учит	учи̑т
56	3		Груженjе	Груже̂нjе
57	6		отмищут	отми̑щут
59	17	сн.	Михаjилу	Михаjи́лу
60	16		ветхы	ве́тхы
61	13	св.	*ст҃пе*	*ст҃ие*
63	11	сн.	квасни̑х	квасни́х
64	2		и	jи
65	3	св.	никтоже	никто́же
—	10		Римски	Ри̑мски
—	15		свидокы	свидокы̀
66	19		опасниjши	опасни̑jши
67	13	сн.	всакого	вса́кого
—	3		Палестине	Палести̑не
70	17		Латинци	Лати̑нци
—	16		Латинских	Лати̑нских
71	3	св.	промишльj	проми̑шльj
—	19	сн.	Миро	Ми̑ро
73	7	св.	учеников	учени̑ков
75	17	сн.	Мира	Ми̑ра
83	6	св.	возлюбльеноj	возлю̂бльеноj
—	9		Господ	Госпо̂д
—	14		ѕ҃	і҃ѕ
—	16		пресвѣ̑тло	пресвѣ́тло
84	10		своjем	своем
—	5	сн.	чего	чесо
87	8		человѣк	чловѣк
88	10	св.	третиjе	третjе
—	17		нанисаша	написаша
—	19		толковном	толковом
89	10		Истиннаго	Истинаго
96	14	сн.	обличит	обличи̑т
97	7	св.	пастирску	пасти̑рску
—	11	сн.	Духа	Ду̂ха
98	1	св.	челобитjе	челоби̑тjе
—	16		ниjединоj	ниjеди̑ноj

—	22	рич	рй҆ч
112	7 сн.	хвалитисе	хвалитесе
116	4 св.	неимијете	нејмијете
—	21	из радостю	и з радостю
121	4	једноумни	једноу̑мни
124	13	и на	и
129	5 сн.	веровати: и по...	веровати: и по јего думе своје спасеније назидовати: и по...
130	14 св.	ти	тим
133	2 сн.	оставльена	отставльена
135	7 св.	Или	Или (sic)
136	9	полконов	поклонов
137	12	И из Возточној	И из того јест очивисто; јеже древлье и въ Возточној
144	4 сн.	не	нé
151	2 св.	кньига	кньига
155	7 сн.	Цари Градужи (sic) инде	Цари Градуж (sic) и инде

Соловецка Челобитна.

От суевѣрству и от раздору:

Зъ объясненієм Юріа Крижанища, презванием Сербянина: От апостолскої соборної Церкви:

Како јест всих Владика, и церкви созидатель Христос, скоје ј возлюбленої церкви Обещал, и дал вѣчну необладност.

Иже вас слушајет, мене слушајет: и иже вами гордит, мною гордит. Господ у Луки въ 1. Аще кто церкви не слушајет: да ти будет јакоже јелин, и митарь. Господ же у матфеја въ 18. Церков бо јест столп и тверданост истины. Павел къ тимофею, въ листу 1, главе 3. И врата адска не одолеют супротивные. Господ у матфеја, въ главе 16.

Писал поп Юрај Крижанич, презванием Сербянин: до рпг году въ Сибири.

Фототипія Шереръ Набгольцъ и К° въ Москвѣ.

Цѣна 1 р. 25 коп.